

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»**

**ДЕРЖАВНА
НАУКОВА
УСТАНОВА**

**ІНСТИТУТ
МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ
ОСВІТИ**

**ІНСТИТУТ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ**

Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Харків, 24 квітня 2025 року)

Випуск № 4

м. Харків
2025 р.

*Рекомендовано до видання Вченою радою
Інституту СБУ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 41 від «09» травня 2025 року)*

Редакційна колегія:

Червяков О.І., канд. юр. наук;
Корчагін М.В., кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент;
Пономарьов В.О., доктор філософії з фізичного виховання і спорту;
Грохольський В.П., канд. юр. наук, доцент;
Даль А.Л., канд. юр. наук;
Веліков С.Г.

Редакційна колегія вважає за доцільне повідомити, що не всі положення і висновки окремих авторів є безперечними. Разом з тим, їх публікація здійснюється з метою забезпечення плюралізму наукової думки і публічного обговорення.

Матеріали друкуються мовою оригіналу. За виклад, зміст і достовірність матеріалів, а також використання наукових джерел без відповідного посилання відповідають автори.

Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, м.Харків, 24 квітня 2025 року. м. Харків: 2025. 375 с.

У збірнику представлено матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченій обговоренню та вирішенню низки проблемних питань, забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України. Зокрема тези доповідей та виступів стосувались впровадження досвіду та стандартів армій країн-членів НАТО, удосконаленню рівня тактичної, вогневої, спеціальної фізичної та медико-тактичної підготовки у процесі підготовки персоналу для сектору безпеки і оборони України; міжвідомчої взаємодії у діяльності сил сектору безпеки і оборони та посилення комунікаційних зв'язків; удосконалення системи безпеки та захисту для об'єктів критичної інфраструктури України; забезпечення психологічної підтримки та гендерної рівності у діяльності сил сектору безпеки і оборони України під час виконання оперативно-службових та/або службово-бойових завдань

Видання адресоване представникам сектору безпеки і оборони України, вченим, науковим та науково-педагогічним працівникам, здобувачам освіти, а також іншим особам, до предмету зацікавленості яких відносяться порушені теми.

© Служба безпеки України, 2025

© Інститут Служби безпеки України

Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого, 2025

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ТА СТАНДАРТІВ АРМІЙ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО, УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ТАКТИЧНОЇ, ВОГНЕВОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ТА МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Антошків Ю.М., Ковальчук А.М. ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ США У ПІДГОТОВЦІ УКРАЇНСЬКИХ РЯТУВАЛЬНИКІВ.....	12
Башкатов Є.Г., Нестеренко О.О. ОБҐРУНТУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ НОРМАТИВІВ ТА ВИМОГ НАТО ДО ФОРТИФІКАЦІЙНИХ СПОРУД В НОРМАТИВИ ТА ВИМОГИ ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ УКРАЇНИ.....	14
Белошенко Ю.К., Лобунов Д.О. РОЗВИТОК ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ЗА ДОПОМОГОЮ ФУТБОЛУ.....	15
Біляцький О.С. ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ТА СТАНДАРТІВ АРМІЙ КРАЇН НАТО З УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	17
Бондарович О.П. ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА В СЛУЖБІ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ЗАКОРДОННИХ СИЛОВИХ СТРУКТУР.....	20
Бондарчук В.В. ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ І ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	22
Бородич П.Ю., Пишний О.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО РОЗГОРТАННЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ АВТОМОБІЛЮ ПОЖЕЖНОГО ПЕРШОЇ ДОПОМОГИ УСТАНОВКОЮ ТРИНОГИ НА КОЛОДЯЗЬ ТА СПУСКОМ В НЬОГО.....	25
Бородич П.Ю., Тряпкін К.Д. БАГАТОФАКТОРНИЙ ІМІТАЦІЙНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ОПЕРАТИВНОЇ РОБОТИ РЯТУВАННЯ ПОСТРАЖДАЛОГО З ПРИМІЩЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ НОШІ РЯТУВАЛЬНИХ ВОГНЕЗАХИСНИХ.....	29
Бугрій С.В., Шелудько І.О. СКЛАДНИКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ (СИЛИ) МАЙБУТНІМИ ОФІЦЕРАМИ НГУ.....	32
Варивода В.І., Ковтун Д.О. ВПРОВАДЖЕННЯ БАЗОВОЇ ЗАГАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДГОТОВКУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	34
Вергун Є.Є. ІНТЕГРАЦІЯ СТАНДАРТІВ НАТО У ТРЕНУВАЛЬНІ ПРОГРАМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....	37
Веліков С.Г. ПЕРЕХІД ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ НА КОРПУСНУ СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ: ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО ТА ПРОВІДНИХ ВІЙСЬКОВИХ ДЕРЖАВ.....	38
Власюк В.В., Нагорний Р.О. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВЕДЕННЯ ОБОРОННОГО БОЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ СИЛАМИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	40
Войтович А.О., Євтушенко В.В. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ТА СПОРТІ В УКРАЇНІ.....	43

Волянський В.Г., Пермяков Д.С. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ СПОРТИВНИХ ІГОР В СИСТЕМІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ КУРСАНТІВ КІ НГУ.....	46
Городиський Р.О, Катеринчук І.С. ГІБРИДНІ MANET-МЕРЕЖІ ВИКОРИСТАННЯМ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ: МОДЕЛІ, АРХІТЕКТУРА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДЛЯ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ.....	48
Денисюк О.В. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ З КУРСАНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ЗАХОДІВ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТРАВМАТИЗМУ.....	49
Деркач А.В. ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ТА СТАНДАРТІВ НАТО З ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ СИЛ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ.....	52
Довгаль А.С. СТАНДАРТИ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ НАТО: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	53
Дорофєєва С.Ф. ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ "БОЙОВОГО МЕДИКА" В ПІДРОЗДІЛАХ ЗСУ.....	56
Дрозд С.Ю. АДАПТАЦІЯ ТАКТИЧНОЇ ТА ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ НАТО: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	57
Євтушенко В.В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	60
Єрмолаш Р.Р. ОЗБРОЄННЯ НАТО В СИЛАХ ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	62
Івахно О.В. АНАЛІЗ СИСТЕМ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПРОВІДНИХ КРАЇН - ЧЛЕНІВ НАТО	64
Казначеев Д.Г. Поспілько М.М. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	68
Ковальчук А.М. Антюшкін Ю.М. УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	71
Козлов Д.М. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ СТРІЛЕЦЬКИХ ТРЕНАЖЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ ІНОЗЕМНИХ КРАЇН ДЛЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	73
Колесніков М.Є. ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ.....	77
Колобов В.О., Лоцкін Т.І. СИСТЕМА ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ У КРАЇНАХ НАТО: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ	79
Коротич Є.Ю. ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО У ТАКТИЧНУ, ВОГНЕВУ ТА МЕДИКО-ТАКТИЧНУ ПІДГОТОВКУ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	81
Ктіторов М.О., Пугач А.В. СТАНДАРТИ НАТО У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НГУ: НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	82
Кулікова А.К. ОСОБЛИВОСТІ ДІЙ СПІВРОБІТНИКА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У СКЛАДІ ТАКТИЧНОЇ ЛАНКИ В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ....	85
Лазаренко Д.А. ВПРОВАДЖЕННЯ НАТІВСЬКИХ СТАНДАРТІВ У ПІДГОТОВКУ ВІЙСЬКОВИХ ТА МЕДИЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	87
Лазорчик В.Ю. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТАНДАРТІВ ПІДГОТОВКИ НАТО В СИСТЕМІ БОЙОВОГО ВИШКОЛУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	90
Лапчик М.В. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА КОНЦЕПЦІЇ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТІВ НАТО.....	91
Лоцкін Т.І. РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ КІБЕРБЕЗПЕКИ: ЗАГРОЗИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	93

Маняк С.В., Откидач В.С. ФІЗИЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ КУРСАНТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	95
Михайленко І.А. ЕВОЛЮЦІЯ ФОРМ І СПОСОБІВ КЕРУВАННЯ ТАКТИЧНИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ ТА ПЕРЕДАВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ.....	98
Немеришин В.М. Онопрієнко О.С. ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРДИВЕРСІЙНИХ ЗАХОДІВ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПОБЛИЗУ БІЛОРУСЬКОГО КОРДОНУ.....	100
Павелко В.В. ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ОБОРОННОГО БОЮ В УРБАНІЗОВАНІЙ МІСЦЕВОСТІ: ВИКЛИКИ ДЛЯ СИЛ ОБОРОНИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ В ЗМІНІ ТАКТИКИ ДІЙ.....	102
Павлов І.В. КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО БОЄЗДАТНОСТІ: ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО В УКРАЇНСЬКІЙ АРМІЇ.....	105
Паламарчук Ю.С. ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БОЙОВИХ ДІЙ З ВІДБИТТЯ НАПАДУ НА МІСЦЕ ДИСЛОКАЦІЇ ПІДРОЗДІЛУ.....	107
Палевич С.В. ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ КУРСАНТІВ.....	110
Пилипака Ф.П. АКТУАЛЬНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ.....	112
Подрушняк В.М. БОЙОВА АРМІЙСЬКА СИСТЕМА У ФОРМУВАННІ ПРИКЛАДНИХ ФІЗИЧНИХ НАВИЧОК ТА ВМІНЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	114
Пономарьов В.О., Коновалов В.В. РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ФОРМУВАННЮ ПОЗИТИВНОГО МИСЛЕННЯ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ОДНОБОРЦІВ.....	116
Поправко А.С. ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИМ ОПЕРАЦІЯМ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: РОЛЬ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	118
Пристінський Р.В. ПОРЯДОК ДІЙ ГРУПИ У РАЗІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОТИВНИКОМ ГРАНАТИ В ОБМЕЖЕНОМУ ПРОСТОРІ.....	120
Прокопченко С.В. ОСОБЛИВОСТІ ВИМОГ СТАНДАРТІВ НАТО СЕРІЇ AQAR ЩОДО УПРАВЛІННЯ ПРОГРАМНИМИ ЗАСОБАМИ.....	121
Пурнак В.П., Согорін А.А., ОБГРУНТУВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТА НАТО «A LEADER'S GUIDE TO AFTER-ACTION REVIEWS» У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ КУРСАНТІВ ВВНЗ.....	124
Радковський М.І. ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ДОСВІДУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	126
Савчин Н.В., Протенко В.В., Щербина І.А. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАНЯТЬ ЗІ СПОРТИВНОГО ОРІЄНТУВАННЯ В ПРОГРАМУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	129
Садовський П.Л. ОПТИМІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	130
Серпова А.А. СПОСОБИ ТА ТЕХНІКА ПЕРЕСУВАННЯ СПІВРОБІТНИКА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПРИ ЗБЛИЖЕННІ З ОБ'ЄКТОМ НА ВІДКРИТІЙ ТА ПЕРЕСІЧЕНІЙ МІСЦЕВОСТІ.....	132
Сечевиця Ю.І. СПОСОБИ ТА ТЕХНІКА СКРИТОГО І БЕЗШУМНОГО ПЕРЕСУВАННЯ В БУДІВЛЯХ ТА ПРИМІЩЕННЯХ.....	133
Слісаренко Д.С. РОЗВИТОК МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В СИЛАХ ОБОРОНИ УКРАЇНИ: ДОСВІД АРМІЙ КРАЇН НАТО.....	135
Стерліков О.С. РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ.....	136
Супрученко А.А., Михнюк О.В., Гордійчук К.Ю. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАНЯТЬ ЗІ ЗМІШАНИХ ЄДИНОБОРСТВ В ПРОГРАМУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	

ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	140
Федак С.С., Карховий Р.О., Антонюк А.М. ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВВНЗ В ПОЛЬОВИХ УМОВАХ.....	142
Хацяук О.В., Літвін Д.О. ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДНИКІВ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ МАЙБУТНІХ ОФЦЕРІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПРИЙОМІВ БОРОТЬБИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	144
Чіпець М.О. СПОСОБИ ТА ТЕХНІКА (АЛГОРИТМ ДІЙ) ЕВАКУАЦІЇ ПОРАНЕНИХ ПІД ЧАС ВОГНЕВОГО КОНТАКТУ.....	146
Чорнопішук І.М. ЗАСІДКА ЯК ОСНОВНИЙ СПОСІБ ПРОТИДІЇ РОЗВІДУВАЛЬНО-ДИВЕРСИЙНИМ ГРУПАМ ПРОТИВНИКА.....	147
Чорноус В.Д. ПСИХОЛОГІЧНОЇ АСПЕКТИ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ.....	150
Шамсутдінов В.О. ВИДИ РОЗВІДКИ ТА СФЕРИ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ.....	152
Шимчук Н.С. УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	154
Шлямар І.Л. ІНОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ФІЗИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗБРОЙНИХ СИЛ США.....	156
Юр'єв С.О., Федак С.С., Зонов О.В. ДИНАМІКА РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ КУРСАНТІВ ТАНКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ.....	158
Ярещенко О.А., Бак М.А. ТАКТИКА ВЕДЕННЯ РУКОПАШНОЇ СУТИЧКИ В ОБМЕЖЕНОМУ ПРОСТОРІ.....	159
Ясько В.А. АНАЛІЗ ДОСВІДУ ЗБРОЙНИХ СИЛ США ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗАСТОСУВАННЮ МІННО-ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ.....	163

СЕКЦІЯ 2

МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ У ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ТА ПОСИЛЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Абрамов К.А. ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА СУБ'ЄКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГІЇ.....	167
Анікіна Н.Б. ВАЖЛИВІСТЬ ЕФЕКТИВНОЇ МІЖВІДОМЧОЇ СПІВПРАЦІ В ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ТА ПОСИЛЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ.....	169
Бізікін С.В., Пінчук І.П. ДІЯЛЬНІСТЬ ХАРКІВСЬКОЇ МІЖОБЛАСНОЇ ФІЛІЇ ДСП «ОБ'ЄДНАННЯ «РАДОН» ТА ЇЇ ВЗАЄМОДІЯ З ІНШИМИ ВІДОМСТВАМИ.....	172
Золотарьова Н.І. ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ В УКРАЇНІ.....	177
Іващенко Д.О. КОМУНІКАЦІЙНА ПІДТРИМКА ОБОРОННИХ ОПЕРАЦІЙ: РОЛЬ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОЇ СПІВПРАЦІ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ.....	179
Ігнатюк В.І. НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ В ПРОЦЕДУРІ ЕКСТРАДИЦІЇ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ТЕРОРИСТИЧНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ.....	181
Капелюх А.В. ОСНОВНІ НАПРЯМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ГАЛУЗІ КІБЕРБЕЗПЕКИ.....	183

Карастельов В.А. МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ: ВИКЛИКИ КООРДИНАЦІЇ ПІД ЧАС КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ У КІБЕРПРОСТОРІ УКРАЇНИ.....	186
Карнаушенко С.Д. МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	189
Колісник К.В. МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КІБЕРТЕРОРИЗМОМ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ.....	190
Колобов В.О. СПІВПРАЦЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО ТА ЄС У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	192
Коновалов В.С. ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРОРИСТИЧНИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ.....	194
Лазорчик В.Ю. ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА МІЖВІДОМЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНО - ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИСТОЯННЯ.....	196
Лоцкін Т.І. КОГНІТИВНІ ВІЙНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА БЕЗПЕКОВУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ.....	198
Манжос О.О., Гончаренко О.Ю. ХІМІЧНА ЗБРОЯ: ІСТОРІЯ, МІЖНАРОДНІ ЗАБОРОНИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.....	199
Марценюк І.В. ТЕХНОЛОГІЧНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ КОМУНІКАЦІЙ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ.....	203
Мельниченко В.С. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ МИРНОГО ЧАСУ ТА ВОЄННОГО СТАНУ В СФЕРІ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРАЇНИ.....	205
Монастирська Л.В. ВІЗУАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ОДНА З ТЕХНОЛОГІЙ МОВНОГО ВПЛИВУ.....	207
Мороз К.О. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	208
Неклонський І.М. ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ВЗАЄМОДІЇ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ З УРАХУВАННЯМ РІЗНИХ ФОРМ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ.....	211
Нечитайло В.О. ПРОЦЕДУРНІ ПИТАННЯ ВИДАЧІ (ЕКСТРАДИЦІЇ) ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ТЕРОРИСТИЧНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	212
Панченко Г.Д. ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ДОВІРИ НАСЕЛЕННЯ ДО СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ.....	213
Певцов В.Г. ПРОВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ, ЯК ОСНОВНИЙ НЕЛЕТАЛЬНИЙ МЕТОД ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	216
Полтораков О.Ю., Чернобай О.Ю. ЩОДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЛЯ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ (2014-2025 рр.)...218	218
Поправко А.С. АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СБУ ЯК ФАКТОР ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	220
Салманов О.В., Нечаєва І.О. ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	222
Спіжевой І.С. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	224

Столітній А.В. ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ СПРАВ РОЗВІДУВАЛЬНИХ ОРГАНІВ У ДОКАЗОВІЙ ПРОЦЕДУРІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	226
Zaitsev R.S., Tymofeiev A.O. CRIMINAL LIABILITY FOR COLLABORATIONISM IN UKRAINE: DISTINGUISHING BETWEEN FORCED INTERACTION WITH OCCUPYING AUTHORITIES AND THE PROVISION OF ESSENTIAL SERVICES.....	228

СЕКЦІЯ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ДЛЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Аврамова Є.В., Івахно О.В. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ДЛЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.....	232
Баліцький Н.С., Герасимов С.В. МЕТОД УПРАВЛІННЯ ЗАСОБАМИ МОНІТОРИНГУ ІНФОРМАЦІЙНИХ КАНАЛІВ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	233
Братков С.І. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ.....	237
Владикін Д.В. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	239
Возовик Ю.М. ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ ПОШУКУ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЯДЕРНИХ ТА ІНШИХ РАДІОАКТИВНИХ МАТЕРІАЛІВ ЯК ТЕХНІЧНА СКЛАДОВА ЧАСТИНА СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	240
Геліх А.Т. БЕЗПЕКА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	243
Головань О.М. ПРО ОДИН АСПЕКТ У СФЕРІ ОХОРОНИ ВАЖЛИВИХ ДЕРЖАВНИХ ОБ'ЄКТІВ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.....	244
Гузенко О.П. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	245
Давиденко М.О. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ ВІД ТЕРОРИСТИЧНИХ ТА КІБЕРЗАГРОЗ.....	249
Довгаль А.С. ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ТА БЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ У ХОДІ ВЕДЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	251
Завалій Б.О. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВІД УДАРІВ БЕЗПЛОТНИКАМИ.....	253
Зінченко С.В. МОДЕЛЮВАННЯ ЗАГРОЗ ТА ОЦІНКА РИЗИКІВ ДЛЯ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ.....	254
Іващенко С.М., Талько В.О. РОЛЬ ТА МІСЦЕ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У ЗАХИСТІ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ.....	256
Кадала В.В. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	258
Калинчук А.В. СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ДЛЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	261
Колобов В.О. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СТРАТЕГІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.....	264
Леонівич М.Ю. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РУЙНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА.....	265

Мирошкін В.С. ЗЛОЧИННА НЕДБАЛИСТЬ У СФЕРІ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	267
Поправко А.С. ЗАХИСТ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	271
Прохоренко О.О. ДЕЯКІ ВИМОГИ ДО ХАРАКТЕРИСТИК ЗАСОБІВ ВИМІРЮВАННЯ ІОНІЗУЮЧОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ У КОНТЕКСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В СЛУЖБОВО-БОЙОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	272
Скіцько О.І. ПРОБЛЕМИ КІБЕРЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	275
Слонь А.Г. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ДЛЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ.....	278
Собко О.В. ІНТЕГРОВАНІ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ТА КІБЕРЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: СУЧАСНІ РІШЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	280
Соломко Д.К. ЗАГРОЗИ КРИТИЧНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ УКРАЇНИ: РОЛЬ АНАЛІТИЧНОЇ РОЗВІДКИ У ВИЯВЛЕННІ, ОЦІНЦІ ТА ПОПЕРЕДЖЕННІ РИЗИКІВ.....	281
Торчевська Є.Е. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЄКТУВАННЯ ЗАХИСНИХ СПОРУД НА ОБ'ЄКТАХ РІЗНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	283
Тур Н.Ю., Тарнавський А.Б. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РОБОЧОЇ ГРУПИ З ПИТАНЬ СПІЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ СТІЙКОСТІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	285
Чайка Я.М. ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ДЛЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ, ШЛЯХОМ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВІРКИ ДОКУМЕНТІВ У ВОДІЇВ ТА ПАСАЖИРІВ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ НА БЛОКПОСТАХ.....	287
Чесановський І.І., Катеринчук І.С. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ СИСТЕМ В ОХОРОНІ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ.....	290
Штих А.Р. ЗНАЧЕННЯ СБУ В РОЗРОБЦІ СИСТЕМ ЗАХИСТУ ТА БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	292
Kuzmina I.Yu. STUDY OF THE STATE OF THE SECURITY SYSTEM AND PROTECTION OF CRITICAL INFRASTRUCTURE FACILITIES OF UKRAINE.....	295

СЕКЦІЯ 4

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ ТА/АБО СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Акімова О.В., Чередніков О.М., Андрієнко О.В. СОЦІАЛЬНО - ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МОВЛЕННСВИХ МАНІПУЛЯЦІЙ У ПЕРЕМОВИНАХ.....	298
Андрєєв М.А. ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ В УМОВАХ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ: ПРОФІЛАКТИКА Й ПОДОЛАННЯ.....	301
Анікіна Н.Б. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ.....	303
Безерко І.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ ТА/АБО СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ.....	306

Богданов М.В. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦПІДРОЗДІЛІВ.....	311
Боднар В.А. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ТА ПСИХОЕМОЦІЙНА АДАПТАЦІЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ СИЛОВИХ СТРУКТУР: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ І ПРАКТИКИ....	314
Вдовін І.О. КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	316
Волков М.С. ФОРМУВАННЯ ПСИХОФІЗИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	320
Гаркуша П.О. ЗМІЦНЕННЯ СТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ТА СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ.....	323
Горюн Д.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ У СТРУКТУРАХ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ.....	325
Грицанюк В.В. ОСОБЛИВОСТІ ДОСЯГНЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СФЕРІ ОБОРОНИ: ДОСВІД ІЗРАЇЛЮ.....	327
Двигуліна В.А., Євтушенко В.В. СУЧАСНІ ПІДХОДИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	329
Дорофєєва С.В. УЧАСТЬ ЖІНОК – ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СБУ У ВИКОНАННІ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ.....	332
Журавель Т.В. ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ТА ГЕНДЕРНА ГАРМОНІЯ У ВІЙСЬКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: РОЛЬ КОМАНДИРА.....	334
Квітка Я.М. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	336
Лазаренко Д.А. ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОНАННЯ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ У СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ.....	340
Мисюра Д.В. РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВИХ ПІДХОДІВ У ПІДВИЩЕННІ БОЄЗДАТНОСТІ СИЛОВИХ СТРУКТУР УКРАЇНИ.....	343
Нікітіна Д.С. СИНДРОМ ВИГОРАННЯ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ЩО ЦЕ, ЙОГО НАСЛІДКИ ТА ПОДОЛАННЯ В УМОВАХ БОЙОВОГО СТРЕСУ.....	345
Нудьга Є.О. УЧАСТЬ ЖІНОК У МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЯХ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ.....	347
Павлікова К.О. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОГРЕС У РЕАЛІЗАЦІЇ СТАНДАРТІВ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	349
Пилипенко Л.В. ДО ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.....	351
Поливанюк В.Д., Терехов В.Я. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В СИЛАХ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	353
Пономарьов В.О. ГЕНДЕРНІ ПИТАННЯ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМАТИКА ЧИ СТЕРЕОТИПИ.....	355
Студін О.О. ВПЛИВ СТРЕСОВИХ ФАКТОРІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З РИЗИКОМ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ТА ТРАВМАТИЧНИМ ДОСВІДОМ.....	357
Фурса В.В., Буякова І.О. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	359
Цимбал А.С. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ У ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ.....	361
Чаленко П.В. РОЛЬ ЖІНОК У СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ: ДОСВІД НАТО.....	363

Чередниченко О.Ю. ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ЩОДО ЗАВОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ.....	366
Черненко Т.В. СВЯЩЕННИЙ ФРОНТ ПРОТИ ЕМАНСІПАЦІЇ: ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ РПЦ У СТРАТЕГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ.....	369
Topchylo A., Kerdyvar V. PECULIARITIES OF USING ART THERAPY TECHNIQUES IN THE PSYCHOLOGICAL RECOVERY OF SECURITY AND DEFENSE SECTOR PERSONNEL WHO HAVE BEEN INJURED.....	373

СЕКЦІЯ 1

ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ТА СТАНДАРТІВ АРМІЙ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО, УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ТАКТИЧНОЇ, ВОГНЕВОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ТА МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Антошків Ю.М.

доцент спеціально-рятувальної підготовки та фізичного виховання, факультету пожежної та техногенної безпеки, Львівського державного університету безпеки життєдіяльності кандидат наук з фізичного виховання і спорту

Ковальчук А.М.

начальник кафедри спеціально-рятувальної підготовки та фізичного виховання, факультету пожежної та техногенної безпеки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ США У ПІДГОТОВЦІ УКРАЇНСЬКИХ РЯТУВАЛЬНИКІВ

Умови діяльності рятувальників вимагають високого рівня розвитку основних фізичних якостей. Ефективне виконання службових обов'язків потребує добре розвиненої загальної витривалості, оптимального функціонального стану серцево-судинної системи та системи терморегуляції. У процесі виконання завдань на висоті чи в умовах обмеженої опори особливого значення набуває наявність стійкого відчуття рівноваги та високої функціональної здатності вестибулярного апарату. Тривале перебування у статичних позах в обмеженому просторі вимагає розвиненої статичної витривалості м'язів спини, тулуба, верхніх кінцівок, а також стійкості до гіподинамії, високої спритності й координації рухів [1].

З огляду на вищезазначене, останнім часом у системі фізичної підготовки рятувальників зростає популярність професійно-прикладного спеціально-фізичного тестування «Firefighter Combat Challenge», який успішно зарекомендував себе як ефективний інструмент розвитку професійно важливих фізичних якостей. Цей норматив активно використовується у підготовці рятувальних підрозділів США, Канади, країн Європи і є потужним засобом вдосконалення фізичної, психологічної та професійної підготовки рятувальників.

Останніми роками у підготовці фахівців ДСНС набуває популярності елементи професійно-прикладного спеціально-фізичного тестування — «Firefighter Combat Challenge». Даний комплекс вправ уже зарекомендував себе як високоефективний засіб розвитку професійно важливих якостей рятувальників. Зростаюча кількість пожежно-рятувальних підрозділів США, Канади та країн Європи використовують ці змагання як елемент системи підготовки персоналу. За свідченнями фахівців, саме «Firefighter Combat Challenge», з його різноманітними фізичними навантаженнями та елементами моделювання реальних ситуацій, забезпечує належну професійну готовність рятувальників.

Історично «Firefighter Combat Challenge» був започаткований у Сполучених Штатах Америки як експериментальний проект для оцінки фізичної придатності кандидатів до

служби в пожежно-рятувальних підрозділах. Уже впродовж кількох років цей підхід довів свою ефективність і був впроваджений на постійній основі. З 1992 року змагання набули статусу міжнародних, здобувши широку популярність серед рятувальників у багатьох країнах. Комплекс вправ не лише сприяє розвитку сили, витривалості та швидкості, а й формує навички швидкої адаптації до умов надзвичайної ситуації та прийняття оперативних рішень в екстремальних умовах [2].

Усі етапи змагань виконуються у повному захисному спорядженні, до складу якого входить спеціальний одяг (куртка, штани), пожежна каска, захисні рукавиці, спеціальне взуття (чоботи з високим берцем), а також засоби індивідуального захисту органів дихання (ЗІЗОД), які повинні відповідати вимогам ДСНС. Мінімальна маса ЗІЗОД — 10,5 кг.

Програма тестувань «Firefighter Combat Challenge» включає чотири основні етапи:

1. Підйом рукавної скатки на вежу — учасник здійснює підйом рукавної лінії на 4-й поверх навчальної вежі, доставляє туди рукавну скатку (19 кг) та спускається донизу.
2. Силовий тренажер «Кайзер» — шляхом ударів кувалдою масою 4 кг необхідно перемістити металеву балку вагою 73 кг на 1,5 метра.
3. Прокладення рукавної лінії та подання води на мішень — учасник проходить дистанцію у 42,6 м (біг «змійкою»), після чого протягує рукавну лінію з під'єднаним стволом (діаметр 51 мм) на відстань 22,8 м, відкриває струмінь води після подолання умовних дверей та збиває мішень. Тиск води в рукаві — 4 атмосфери.
4. Перенесення потерпілого — учасник транспортує манекен масою 80 кг (для жінок — 40 кг) на відстань 30 м спиною вперед, застосовуючи дозволений метод перенесення [3].

Етапи силового тренажер «Кайзер» та «Перенесення потерпілого» широко використовуються під час вивчення та відпрацювання спеціальних навчальних дисциплін «Підготовка пожежного рятувальника» та «Організація роботи в непридатному для дихання середовищі».

Метою використання елементів нормативних вправ є підвищення рівня професійної підготовки особового складу та загальної фізичної готовності рятувальників. У структурі ДСНС України цей професійний напрямок активно впроваджується в освітньо-тренувальний процес.

Таким чином, доцільним є системне впровадження комплексу вправ «Firefighter Combat Challenge» у освітній процес підготовки майбутніх фахівців ДСНС України як ефективного засобу формування фізичної, психологічної та професійної готовності до дій у надзвичайних ситуаціях. З огляду на міждисциплінарний характер цього підходу, його подальше дослідження та адаптація у вітчизняну методику підготовки рятувальників є перспективним напрямом наукової діяльності.

Подальша розробка методичних рекомендацій, адаптація навантажень з урахуванням специфіки служби в ДСНС, а також удосконалення системи оцінювання дозволить підвищити ефективність професійної підготовки особового складу. Цей напрям відкриває широкі можливості для міждисциплінарних наукових досліджень у сфері фізичної підготовки, безпеки життєдіяльності та кризового менеджменту.

Список використаних джерел:

1. Антошків Ю. М. Професійно-прикладна фізична підготовка здобувач вищої освіти вищих навчальних закладів МНС України: Навчально-методичний посібник / Антошків Ю. М., Ковальчук А. М. - Л., ЛДУ БЖД. 2008. — 74 с.
2. КОВАЛЬЧУК, Андрій; АНТОШКІВ, Юрій; ПОЛІЩУК, Ігор. Апробація реакції організму на навантаження до контрольних часових показників виконання навчальної вправи «найсильніший пожежний-рятувальник». Моделювання та інформаційні технології у фізичному вихованні і спорті, 2022, 114-117.
3. АНТОШКІВ, Ю. М. "Firefighter combat challenge" в системі підготовки рятувальників України. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки і спорту у Збройних

Силах України, правоохоронних органах, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції / Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського; за заг. ред. В. Свистун, О. Петрачкова. – К.: НУОУ, 2019. –С 146-148.

Башкатов Є.Г.

начальник кафедри тактики командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України

кандидат, військових наук, доцент

Нестеренко О.О.

старший викладач кафедри тактики командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України

ОБГРУНТУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ НОРМАТИВІВ ТА ВИМОГ НАТО ДО ФОРТИФІКАЦІЙНИХ СПОРУД В НОРМАТИВИ ТА ВИМОГИ ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ УКРАЇНИ

Україна, як суверенна держава, зобов'язана забезпечувати національну безпеку та захист територіальної цілісності та незалежності. Протягом останніх років Україна зіткнулася з різними викликами, пов'язаними з окупацією територій, терористичними актами та іншими загрозами. Однією з важливих складових захисту території є фортифікаційні споруди, які забезпечують захист цивільних та військових об'єктів.

Детальний огляд стандартів та вимог НАТО до фортифікаційних споруд показує, що вони визначають такі важливі параметри, як міцність, захист від вибухів, теплоізоляцію, вентиляцію та інші. Крім того, стандарти НАТО рекомендують використання спеціального обладнання та матеріалів, що забезпечують високу ефективність захисту.

Важливо зазначити, що НАТО стандарти не є обов'язковими для всіх країн-членів. Кожна країна має право встановлювати свої власні нормативи та вимоги до фортифікаційних споруд, які враховують національні особливості та можливості. Проте, використання стандартів та вимог НАТО може допомогти підвищити якість та ефективність фортифікаційних споруд.

Інтеграція нормативів та вимог НАТО до фортифікаційних споруд в нормативи та вимоги збройних формувань України може забезпечити наступні переваги:

Підвищення ефективності захисту та зниження ризику враження особового складу та матеріальних цінностей.

Забезпечення відповідності українських фортифікаційних споруд світовим стандартам, що може збільшити довіру до України та підвищити її рейтинг серед міжнародних партнерів.

Створення сприятливих умов для взаємодії та співпраці з країнами-членами НАТО. Забезпечення можливості модернізації та удосконалення фортифікаційних споруд України, що дає можливість бути більш готовим до можливих загроз та конфліктів.

Проте, інтеграція нормативів та вимог НАТО до фортифікаційних споруд також може викликати деякі труднощі. Наприклад, це може потребувати змін в існуючих системах проектування та прийомах зведення споруд. Крім того, виконання вимог НАТО може збільшити витрати на будівництво та утримання фортифікаційних споруд. Однак, ці витрати можуть бути оправданими з погляду забезпечення високого рівня захисту.

Інтеграція нормативів та вимог НАТО до обладнання фортифікаційних споруд у національні стандарти та вимоги збройних формувань України може бути ефективним

кроком у напрямку підвищення якості фортифікаційних споруд та забезпечення їх відповідності сучасним вимогам.

Такий процес може допомогти Україні покращити свої можливості участі в міжнародних миротворчих операціях та збільшити свої шанси на приєднання до Альянсу у майбутньому, та забезпечити високу якість оборони своїх територій та населення в разі військової агресії. Водночас, інтеграція нормативів та вимог НАТО до обладнання фортифікаційних споруд дозволить Україні забезпечити високу якість забезпечення захисту від сучасної зброї та техніки [1,2].

Процес інтеграції може бути складним та вимагати значних зусиль, але в результаті може дати значні переваги по уніфікації споруд, зменшенню строків зведення, тощо. Важливо пам'ятати, що цей процес повинен бути орієнтований на потреби збройних формувань України, а не бути підігнаний під вимоги НАТО, повинен бути підтриманий належними забезпеченням, мати належний контроль. Слід зазначити, що інтеграція нормативів та вимог фортифікаційних споруд за стандартами НАТО не є єдиним шляхом підвищення якості захисту особового складу та техніки [3,4]. Важливо розробляти та впроваджувати комплексні заходи, які охоплюють різні напрями розвитку військового потенціалу, такими як підвищення кваліфікації військовослужбовців, модернізацію обладнання та зброї розвиток інноваційних технологій та інформаційних технологій, підтримка українських виробників обладнання та матеріалів для фортифікаційних споруд, та інші напрями.

Україна має значний потенціал для розвитку військової справи, але для досягнення цієї мети необхідно відповідальне та цілеспрямоване керівництво, високі стандарти військової дисципліни та професіоналізму, а також відповідні ресурси. Інтеграція нормативів та вимог НАТО до фортифікаційних споруд є важливим елементом військової стратегії України, який може забезпечити високий рівень захисту та безпеки нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Про підготовку військовослужбовців, військових частин (підрозділів) Національної гвардії України : наказ КНГУ від 14.03.2016 р. № 151.
2. Бойовий статут механізований та танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України Частина III Взвод, відділення, екіпаж. – К. : Наш формат, 2022. – 408 с.
3. Бронетранспортер БТР-4Е. Керівництво з експлуатації В1318Е РЭ. –Х. : ХКБМ, 2014. – 503 с.
4. Нацгвардія отримала 27 БТР М113. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/natsgvardiya-otrymala-27-btr-m113/> (дата звернення 17.04.2024 р.).

Белошенко Ю.К.

викладач каферди фізичного виховання та спеціальної фізичної підготовки Київського інституту Національної гвардії України

Лобунов Д.О.

здобувач вищої освіти 123-ї навчальної групи курсу №4 факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України

РОЗВИТОК ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ЗА ДОПОМОГОЮ ФУТБОЛУ

Футбол - це не тільки захоплююча гра, але і потужний інструмент для фізичного та психологічного розвитку як дітей, дорослих та військовослужбовців. Він пропонує безліч

переваг, починаючи від покращення фізичної форми та координації рухів до розвитку командної співпраці та лідерських якостей.

Футбольний м'яч - це інструмент, який стимулює вас вийти на поле і розпочати грати. Володіння власним м'ячем дозволяє вам тренуватися у будь-який зручний час і виробляти власну гру, надаючи вам великий потенціал для вдосконалення і досягнення великих результатів.

Фізична користь гри у футбол

Футбол - це відмінна форма фізичної активності, яка сприяє розвитку м'язів, збільшенню витривалості та поліпшенню координації рухів у військовослужбовців НГУ. Постійний біг, розвиток силових показників та швидкості допомагають підтримувати здоровий стан тіла.

Футбол також сприяє поліпшенню серцево-судинної системи та підвищенню обсягу легеневого дихання.

Розвиток соціальних навичок через футбол

Гра в команді, спілкування з партнерами по команді та вирішення спільних завдань допомагають розвивати соціальні навички.

Футбол вчить співпраці, розумінню військовослужбовців, а також розбудові довіри та підтримці в командному середовищі. Військовослужбовці навчаються приймати рішення в стресових ситуаціях, розвивають лідерські якості та навички комунікації між собою.

Психологічні переваги гри у футбол

Футбол сприяє психологічному розвитку, допомагаючи виховувати самодисципліну, впевненість у собі та вміння керувати емоціями. Він також навчає військовослужбовців управляти стресом, розвивати концентрацію та підвищувати стійкість до випробувань.

Гра в футбол допомагає формувати позитивне мислення, виховувати цілеспрямованість та науковий підхід до виконання завдань та досягнення результатів.

Футбол як засіб самовираження та творчості

Футбол дає можливість виразити себе через гру, розвиваючи індивідуальні навички та творчий підхід до гри. Військовослужбовці можуть розкрити свій потенціал, відтворюючи унікальні рухи, комбінації під час тренування і підготовки до виконання бойових завдань. Це дозволяє кожному військовому розвиватися у своєму власному темпі та вирішувати творчі завдання на полі бою.

Гра у футбол має безліч переваг для фізичного та психологічного розвитку, як дітей та і дорослих, а також військовослужбовців. Вона сприяє здоров'ю, розвитку соціальних навичок, підвищенню самодисципліни, лідерських якостей та психологічній стійкості військових. Крім того, футбол надає можливість для самовираження та творчості.

Гра у футбол - це навчання, розвага, розвиток довіри між військовослужбовців, дій під час стресових ситуацій, розвиток тактичних дій.(1)

Звісно, що футболом займаються не лише професіонали – чимало дітлахів, військовослужбовців та й просто поціновувачів цього виду спорту намагаються час від часу вибиратись пограти з друзями. Це і є найбільша користь – можливість відволіктись від жахів війни та зайнятись чимось цікавим і сприятливим для здоров'я.

Футбол розвиває не лише індивідуальні якості, зокрема, швидкість, реакцію тощо, але й вчить діяти в команді. Саме взаємодія між партнерами інколи може бути вирішальною, як під час гри так і під час ведення бойових дій, а її досягнути можна, якщо добре розумієш усіх гравців у команді.(2)

Тактика

Оскільки футбол гра командна, на перше місце висувається взаєморозуміння гравців, уміння вести грамотні спільні дії. (3) Взаєморозуміння в подальшому допоможуть військовослужбовцям, які займаються футболом виконувати бойові завдання.(3)

За словами глави МОЗ, перегляд гри позитивно впливає на психічне здоров'я і когнітивні навички

Когнітивні навички – це здатність розуміти, сприймати та обробляти інформацію. Це може включати в себе сприйняття інформації з зорової та слухової пам'яті, розвиток мислення та уваги, розвиток моторики, розуміння математичних та лінгвістичних понять та багато іншого розуміти, сприймати та обробляти інформацію.

Експеримент охорони здоров'я Уляна Супрун розповіла, наскільки корисно дивитися футбол і грати в нього.

За словами глави МОЗ, перегляд гри позитивно впливає на психічне здоров'я і когнітивні навички.

Регулярна гра у футбол покращує здоров'я, позитивно впливає на самооцінку і зменшує стрес. Футбол є чудовим кардіотренуванням, навчає координації, сприяє соціалізації та актуальний для будь-якого віку.

До того ж є докази, що футбол у різних форматах тривалості тренувань і навантаження - корисний вид фізичної активності в разі діабету 1 і 2 типу, гіпертонії, ожиріння, багатьох захворювань м'язів, кісток і суглобів, синдрому хронічної втоми і навіть депресії.(4)

Ця гра розвиває витривалість, координацію рухів, командний дух та лідерські якості. Футбол надихає на всебічний розвиток особистості, сприяє позитивним емоціям та розвиває в колективі дружні відносини, фізичні здібності та позитивний настрій.(5)

Список використаних джерел:

- 1.<https://vsim.ua/Sport/futbol-korist-dlya-ditey-i-doroslih---fizichna-ta-psihologichna-rozvit-11800251.html>.
2. <https://champion.com.ua/ukr/football/futbol-pid-chas-viyny-yak-zaymatys-sportom-v-buremni-chasy-940503/>.
3. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%83%D1%82%D0%B1%D0%BE%D0%BB>.
4. <https://glavcom.ua/country/health/suprun-rozpovila-pro-korist-futbolu-598599.html>.
5. <https://k-m-k.com.ua/sport/futbol-ob-yednuye-ta-rozvyvaye>.

Біляцький О.С.

старший викладач Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ТА СТАНДАРТІВ АРМІЙ КРАЇН НАТО З УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення російської федерації, руйнування системи світової і регіональної безпеки та принципів міжнародного права зумовили розроблення й підписання Президентом України Стратегії воєнної безпеки України [1]. Основою її реалізації є адаптація національного законодавства у сфері національної безпеки до євроатлантичних норм та стандартів. Тому реформування системи медичного забезпечення сил оборони України спрямовано на покращення якості медичного забезпечення шляхом впровадження новітніх систем, ефективних медичних технологій і медико-технологічних документів медичного забезпечення військ. Актуальність проблеми полягає з великою кількістю осіб, залучених до виконання бойових дій.

Основними причинами смерті 80-90% поранених стали масивна крововтрата та шок. Пошкодження, які виникають у сучасних збройних протистояннях, значно обмежують час надання домедичної допомоги на полі бою. Смерть настає від декількох десятків секунд до однієї години. У ході Антитерористичної операції (АТО) на сході України до вересня 2014р.

кровотеча різного генезу стала причиною летальності у 85% загиблих (доповідь секретаря РНБО України).

За стандартами країн НАТО має значення час надання екстреної медичної допомоги. Очевидно, що відлік часу для знаходження пораненого та надання йому медичної допомоги йде на хвилини або, навіть, секунди. Але в умовах ведення бойових дій не завжди можливе оперативне доведення інформації до посадових осіб медичної служби, відповідальних за організацію та проведення медичної евакуації про факт отримання поранення, місце події, ідентифікацію пораненого військовослужбовця, характер поранення, особливості невідкладного стану пораненого, вид допомоги необхідний для усунення негативних наслідків такого стану для здоров'я військовослужбовця. Крім того, посадовими особами медичної служби буде затрачено час на вибір санітарного автомобіля чи іншого транспортного засобу, що знаходиться найближче до місця події і закладу охорони здоров'я, який зможе прийняти пораненого та надати йому необхідну допомогу.

При веденні повномасштабних бойових дій санітарні втрати особового складу особового складу та зумовлена ними потреба у медичній евакуації збільшується у арифметичній, а у окремих випадках, у геометричній прогресії. Це призводить до надзвичайно великого навантаження на посадових осіб медичної служби відповідальних за проведення медичної евакуації, що є лише одним з багатьох їх обов'язків та може призводити до прийняття невірних управлінських рішень. Вказане доводить факт необхідності створення оперативно-диспетчерської служби та забезпечення її сучасними засобами зв'язку та автоматизації. Виходячи з необхідності та актуальності негайного вирішення питання створення спеціалізованої інформаційної системи (ІС), беручи до уваги передовий досвід країн НАТО, була розглянута інформаційна система екстреної медичної евакуації.

Водночас згідно з Указом Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року № 5/2015 передбачено впровадження світових стандартів НАТО в безпековий простір України [2], а наказ МОЗ України «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації екстреної медичної допомоги» від 21.06.2016 № 612 вимагає стандартизації медичної допомоги в Україні відповідно до прийнятих протоколів [3]. У цій ситуації доцільно звернутися до міжнародного досвіду. Світове визнання та всебічне використання отримали розроблені НАТО стандарти (протоколи) з надання невідкладної домедичної і тактичної допомоги в різних ситуаціях:

1. TCCC (Tactical Combat Casualty Care) - «Тактична допомога пораненим у бою»;
2. CLS (Combat Life Saver) - «Порятунок життя під час бою»;
3. TECC (Tactical Emergency Casualty Care) - «Тактична екстрена медицина»;
4. PHTLS (Pre-Hospital Trauma Life Support) - «Фельдшерська/спеціалізована підтримка життєдіяльності»;
5. 68W (Combatmedic) - «Боєць-рятівник»;
6. ATLS (Advanced Trauma Life Support) - «Лікарська/високоспеціалізована підтримка життєдіяльності» - стандарт розширеної підтримки життя під час травми.

Зокрема, для догляду за постраждалим шляхом вибору найоптимальнішої комбінації належної медичної практики та адекватної тактики невеликих військових підрозділів було створено відповідні стандарти й рекомендації, передбачені Протоколами CLS і TCCC – «Порятунок життя під час бою». Упровадження цього Протоколу привело до вагомих результатів–зменшення чисельності загиблих від поранень військових, адже тактична медицина враховує той факт, що місце й обставини, за яких надається допомога – час бойових дій. Специфіка надання медичної допомоги завжди залежить від тактичної ситуації, характеру отриманих поранень, рівня знань і навичок особи, яка перша контактує з постраждалим/пораненим, та наявного медичного обладнання.

Для формування єдиних підходів щодо надання медичної допомоги та лікування поранених і хворих військовослужбовців опрацьовано та затверджено встановленим порядком низку нормативно-правових документів щодо медичного забезпечення військ,

зокрема Доктрину медичного забезпечення Збройних Сил України [4], керівництво з медичного забезпечення Збройних Сил України, вказівки з військово-польової хірургії та військово-польової терапії та інші. Доктрина медичного забезпечення Збройних Сил України стала основою для подальшого розроблення нормативно-правових актів та керівних документів з питань медичного забезпечення ЗС України.

Опрацьовано та введено в дію Тимчасову настанову з медичної евакуації поранених та хворих у Збройних Силах України на особливий період [5], нові норми комплектно-табельного майна медичної служби військових частин і з'єднань. Всі медичні підрозділи військових частин і військово-медичні заклади отримали необхідну кількість медикаментів і перев'язувальних засобів. Проведена велика робота щодо забезпечення медичної служби військової ланки броньованою санітарною технікою переднього краю [6,7].

Наряду з практичною роботою щодо впровадження медико-тактичних стандартів НАТО з урахуванням отриманого за час АТО/ООС бойового досвіду медична служба набула нових спроможностей, удосконалила організаційну структуру, започаткувала підготовку військовослужбовців з тактичної медицини, у тому числі бойових і старших бойових медиків, підвищила якість підготовки військових лікарів, запровадила нові ефективні методи надання медичної допомоги, лікування та реабілітації поранених, уражених, травмованих і хворих відповідно до сучасних стандартів медичної допомоги, клінічних протоколів та інших галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я, а також військово-медичних стандартів, розпочала процес забезпечення медичних підрозділів військових частин і військово-медичних закладів сучасним комплектно-табельним оснащенням, евакуаційно-транспортними засобами та санітарно-технічним оснащенням модульного типу.

Досвід медичного забезпечення під час АТО/ООС та повномасштабного вторгнення, впровадження досвіду та стандартів армій країн НАТО, потребує ретельного вивчення, детального аналізу та об'єктивної оцінки з метою подальшого удосконалення військової охорони здоров'я, а відтак опрацювання відповідного бібліографічного покажчика з означеного питання вважається своєчасним і вкрай необхідним завданням.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року "Про Стратегію воєнної безпеки України". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text> (дата звернення 19.03.2025).
2. Указ Президента України Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення 19.03.2025).
3. Наказ МОЗ України «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації екстреної медичної допомоги» від 21.06.2016 № 612. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612282-16#Text> (дата звернення 19.03.2025).
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Воєнно-медичної доктрини України» від 31 жовтня 2018 р. № 910. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/910-2018-п#Text> (дата звернення 19.03.2025).
5. Наказ Генерального штабу ЗС України від 02.03.2016 № 90 «Тимчасова настанова з медичної евакуації поранених та хворих у Збройних Силах України на особливий період». URL: <https://emed.library.gov.ua/medytsyna-voiennoho-i-povoiennoho-chasu/tymchasova-nastanova-z-medychnoi-evakuatsii-poranenykh-i-khvorykh-u-zbroynykh-sylakh-ukrainy-na-osoblyvyi-period-2/> (дата звернення 19.03.2025).
6. Про прийняття на озброєння Збройних Сил України броньованої санітарно-евакуаційної машини БММ-4С : наказ МО України від 30.03.2016 р. №171. 23. URL: https://www.mil.gov.ua/content/regulatory_acts/project_26052014.pdf (дата звернення 19.03.2025).

7. Про допуск до експлуатації в Збройних Силах України бронев автомобіля «SAXON»: наказ Ген. штабу ЗС України від 09.04.2016 р. №143. URL: <https://www.ukrmilitary.com/p/military-equipment-is-allowed-to-operate.html> (дата звернення 19.03.2025).

Бондарович О.П.

старший викладач Національної академії

Служби безпеки України

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА В СЛУЖБІ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ЗАКОРДОННИХ СИЛОВИХ СТРУКТУР

Сьогоденна ситуація в Україні, ведення бойових дій проти російської агресії, активізація діяльності російських спецслужб, неконтрольований обіг зброї, рівень фізичної та бойової підготовки співробітників СБ України потребує значного підвищення.

Сучасний стан розвитку вітчизняних спецслужб характеризується стрімкими змінами у методах і засобах фізичної підготовки з подальшим наближенням її до умов бойової діяльності з урахуванням набутого досвіду ведення бойових дій. Ці зміни пов'язані з невідпинним рухом усіх сфер життєдіяльності та адаптування їх до стандартів НАТО. Це в повній мірі стосується спорту, одного з найважливіших засобів розвитку фізичних та морально-вольових якостей військовослужбовців. Аналіз сучасних напрямів розвитку фізичної та бойової підготовки українських спецслужб уможливить оцінити їх стан на теперішньому етапі та окреслити перспективи подальшого вдосконалення, що актуально для покращення процесу євроатлантичної інтеграції України.

Фізична підготовка військовослужбовців є складовою частиною загальної системи бойової підготовки особового складу Збройних Сил України та інших військових формувань, і спрямована на забезпечення фізичної готовності особового складу до професійної діяльності.

Форми, зміст і порядок організації фізичної підготовки та спортивної діяльності військовослужбовців, співробітників правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб визначаються на підставі Законів та нормативно-правових актів відповідних органів державної влади.

Відповідно до Інструкції з організації фізичної підготовки в Службі безпеки України» № 484, що затверджена наказом Служби безпеки України 03.011.2024 року (далі – Наказ), а саме у розділі «Організація фізичної підготовки» зазначено, що для військовослужбовців СБ України на проведення занять з фізичної підготовки відводиться 4 години (2 заняття) на тиждень за рахунок робочого часу, не враховуючи часу проїзду до місця проведення занять та у зворотному напрямку. Для здобувач вищої освіти (слухачів) ВНЗ СБУ плануються заняття з фізичної підготовки, у тому числі спеціальної, не менше 2 аудиторних обов'язкових годин і 2 годин самостійної роботи на навчальний тиждень у (заняття по 2 години) протягом усього періоду навчання. [1].

На нашу думку, часу, відведеного на покращення рівня фізичної підготовленості майбутнього співробітника спецслужби для підтримання належної форми не достатньо, а висока службова зайнятість все це унеможливорює.

Реалізація даної підготовки в повній мірі не є можливою у зв'язку з службовою завантаженістю співробітників, недосконалістю матеріально-технічного забезпечення та територіальної віддаленості спортивних комплексів для тренувань.

Також у Наказі передбачені навчання заняття з рукопашного бою які спрямовані на формування навичок, необхідних для затримання (захоплення) правопорушників (злочинців) або самозахисту від його нападу та виховання впевненості у власних силах. Так як рукопашний бій включає в себе не тільки навички ударної техніки та техніки боротьби, а й розділи роботи зі зброєю (автомат, пістолет, ніж, тощо.), підручними та спецзасобами (

палиця, наручники тощо), зв'язування, конвоювання, протистояння відразу декільком суперникам, цей розділ спеціальної фізичної підготовки найбільшою мірою підходить для підготовки співробітників безпекових структур.

Якщо подивитися на наших закордонних партнерів а саме на армію США то у них є запроваджений тест на фізичну підготовку ACFT (Army Combat Fitness Test). Методика перевірки фізичної підготовки солдатів розроблювалася з метою підвищення рівня фізичної та бойової підготовки. ACFT – новий армійський тест для перевірки рівня фізичної підготовки військовослужбовця, необхідного для виконання покладених на нього бойових завдань, складається з шести вправ, заснованих на викликах, з якими він може зіткнутися під час навчань або в бою. Перше завдання – це станова тяга (MDL або MAXIMUM DEADLIFT). Як зазначають представники армії США, захід MDL представляє собою рухи, необхідні для безпечного та ефективного підняття та переносу важких вантажів із землі, стрибків, бігу з ними. Це вимагає добре тренованих м'язів спини та ніг і допомагає солдатам уникати травм верхньої та нижньої частини спини, викликаних переміщенням на довгі дистанції з великим навантаженням. Друге завдання - кидок вантажу через себе в положенні стоячи (SPT або Standing power throw) [5]. Захід SPT представляє завдання, що вимагає швидких вибухових рухів. Ці вправи допомагають військовослужбовцю під час перекидання важкого обладнання через перешкоди, допомоги іншим військовим для їх подолання. Наступними завданнями є: згинання розгинання рук з підняттям кистей рук (безопорне положення) в положенні лежачи; комбінована вправа, що включає в себе човниковий біг, волочіння вантажу, пересування приставними кроками і перенесення вантажу; підтягування на перекладині з підняттям колін до ліктів; біг на дистанцію в 2 милі (3,219 м). Цей тест дає можливість виміряти ступінь розвитку всіх основних груп м'язів і отримати уявлення про те, чи готовий солдат в фізичному плані виконувати покладені на нього обов'язки. Всі завдання спрямовані на підвищення ефективності військовослужбовців у конкретних ситуаціях, а тому і на збільшення результативності проведених ними операцій [2].

На офіційному сайті армії США можна знайти інформацію, що описує всі особливості тесту ACFT. На ньому кожен військовослужбовець може знайти потрібні йому відомості та методичні рекомендації щодо підготовки до конкретної вправи. На військових базах обладнано спортивні та тренажерні зали, які допомагають військовослужбовцям підвищувати рівень своєї фізичної підготовленості.

Особливе місце в фізичній підготовці військовослужбовців США займає рукопашний бій, який культивується у всіх безпекових структурах, як один з основних засобів протидії потенційному супротивнику. Співробітники цих структур проходять навчання основам бою, обеззброєння супротивника та його затримання або нейтралізації [3].

Слід зазначити, що керівництво США виділяє значні кошти для підтримання рівня фізичної та бойової підготовки у співробітників безпекових структур. Зі слів Даніеля Гоура (данні за 2023 рік), представника інституту Лексингтона, ми дізнаємося, що підготовка одного військовослужбовця коштує приблизно 44877 доларів, з яких тільки 6539 виділяються на спорядження. На оплату діяльності сержантів, інструкторів, викладачів спеціальних курсів, персонал обслуговування, які забезпечують належну фізичну, бойову та тактичну підготовку, грошового забезпечення бійця, здійснюються витрати на суму 38338 доларів. Українська влада повинна зрозуміти, що належне фінансування розвитку сфери фізичної та вогневої підготовки, значно підніме рівень здатності протистояти сьогоденним викликам [4].

Здійснений аналіз дає можливість підсумовувати, що організація спеціальної фізичної та бойової підготовки прямо впливає на показники професійної діяльності силових та правоохоронних структур України. Її високий рівень дозволяє справлятися з загрозами, які постають перед нашими захисниками під час виконання ними службових обов'язків.

Звичайно, важливу роль при організації належної фізичної та бойової підготовки у найкращих безпекових органах світу відіграє гідне фінансування та матеріально-технічне

забезпечення. Це дає можливість щодня вдосконалювати військовослужбовцям свої навички рукопашного бою, вогневої підготовки та підтримувати в належному стані свій фізичний рівень.

Україна має можливість проаналізувати досвід США, Великобританії, Франції, та інших країн ЄС та НАТО у підготовці кадрів для безпекових структур, адаптувати та впровадити його. На нашу думку, повне запозичення може негативно вплинути, так як кожна держава має проблеми у цій сфері, притаманні тільки їм. Тож необхідно вибірково запозичувати оптимальні аспекти підготовки військовослужбовців для успішної реалізації цієї мети.

Для швидкого удосконалення галузі підготовки співробітників безпекових структур необхідне вдосконалення національного законодавства та його пристосування до сьогоденних викликів. Підтримання контакту між відповідними комітетами Верховної Ради України, особами, що отримали закордонний досвід, та співробітниками, які реалізують проведення фізичної та бойової підготовки на місцях, необхідне для досягнення цієї мети.

Реалізація цих аспектів дозволить підвищити ефективність діяльності всіх безпекових структур України. Належна індивідуальна підготовка полегшить виконання своїх службових обов'язків і цим покращить загальну ситуацію в країні.

Список використаних джерел:

1. Наказ Служби безпеки України «Про затвердження Інструкції з організації фізичної підготовки в Службі безпеки України» № 484 від 03 жовтня 2024 року.
2. Army Combat Fitness Test [Електронний ресурс]: URL: <https://www.army.mil/acft/#overview>.
3. Поляков А.П. Особливості вогневої підготовки сухопутних військ США / Поляков А.П. – Вінниця : Вінницький національний технічний університет, 2017. – Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fmt/all-fmt-2017/paper/download/3138/2347>
4. Закордонний досвід підготовки кадрів для сил сектору безпеки та можливості його використання в Україні / [Бугайчук К.Л., Гончаренко І.Б., Михайлова Ю.О., Святокум І.О., Федосова О.В.; под ред. Г. С. Никифорова. – Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2020. – 120с.
5. An army of one carries a high price [Електронний ресурс]: URL: <http://www.nbcnews.com/id/3072945/t/army-one-carries-high-price/#.Xj785mgzbiU>.

Бондарчук В.В.

викладач кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ І ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Як відомо, професійна діяльність фахівців цивільного захисту пов'язана з ліквідацією надзвичайних ситуацій техногенного, природного, воєнного та соціального характерів, рятуванням людей, тварин і матеріальних цінностей. Для ефективного виконання своїх професійних обов'язків фахівці цивільного захисту повинні успішно протистояти впливу різноманітних стресогенних чинників, приймати оптимальні рішення в умовах дефіциту інформації та часу, долати наслідки впливу фізичних і психоемоційних навантажень.

Професійна підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту до діяльності в екстремальних умовах спрямована на розвиток та оволодіння необхідними для цього фаховими знаннями, вміннями та професійно важливими якостями. Ця підготовка може

здійснюватися лише в спеціалізованих навчальних закладах ДСНС України, а її результатом є сформована готовність майбутнього фахівця до ефективної професійної діяльності, володіння ним теорією та практичними навичками цієї роботи.

На важливості проблематики дослідження та розвитку соціальних і професійно важливих якостей фахівців цивільного захисту наголошують вітчизняні дослідники та науковці, зокрема В. Асоцький, О. Бикова, В. Бут, Л. Гонтаренко, О. Євсюков, Н. Кибальна, І. Коваль, М. Коваль, М. Козяр, С. Кучеренко, Н. Кучеренко, О. Повстин, І. Поляков, Ю. Приходько, А. Снісаренко, М. Фомич, А. Черкашин та ін. Значну увагу науковці та практики приділяють фізіологічній (стосовно адаптаційних можливостей організму та його функціональних резервів), психофізіологічній (вплив фізіологічних і психічних функцій на ефективність професійної діяльності), медичній (взаємозв'язок професійної діяльності з фізичним і психічним здоров'ям) площинам структури особистості фахівців цивільного захисту.

Структура соціальних і професійно важливих якостей фахівців цивільного захисту є складною системою внутрішньо-особистісних взаємозв'язків, що забезпечує успішність їхньої професійної діяльності, зокрема в екстремальних умовах. Розподіл на соціальні та професійно важливі якості є умовним, оскільки вони взаємодоповнюють один одного. Спираючись на наукові дослідження, виокремлюємо шість груп соціальних і професійно важливих якостей фахівців цивільного захисту: інтелектуально-пізнавальні, мнемічні, емоційно-вольові, організаційно-управлінські, комунікативні та психофізіологічні. Розвиток цих якостей має цілеспрямовано відбуватися не лише під час професійної підготовки у ЗВО із специфічними умовами навчання, а й за допомогою неформальної освіти, наприклад засобами театральної педагогіки у Студії акторської майстерності.

Театральне виховання, як частина загальнокультурного виховання особистості, базується на досягненнях як професійного театру, так і експериментах аматорського театру, а також низці соціокультурного досвіду, накопиченого в історичному і сучасному передтеатрі, в побутових і святкових обрядових дійствах, видовищах, іграх. У багатьох педагогічних дослідженнях зазначається, що сприятливий вплив театрального мистецтва на особистість може здійснюватися кількома шляхами, що тісно переплітаються між собою, як по лінії сприйняття мистецтва, так і по лінії виховання творчих навичок, розвитку лідерських якостей, ораторського мистецтва, стресостійкості, виробленню навичок командної роботи та ефективної комунікації, вмінь швидко приймати рішення та переключати увагу з одного виду діяльності на інший, здатності легко запам'ятовувати словесно-логічний матеріал і протягом тривалого часу утримувати в пам'яті великі обсяги інформації, організаторських здібностей, високої адаптивності до діяльності в різних умовах, тощо.

У Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності вже від 2016 р. створена, успішно функціонує та розвивається власна Студія акторської майстерності як вагома частина неформальної позааудиторної освіти [1]. Відгуки випускників про участь у роботі Студії та її вплив на їхнє становлення як громадян і фахівців, аналіз діяльності Студії акторської майстерності та інших мистецьких гуртків і творчих об'єднань здобувач вищої освіти-здобувач вищої освітиської молоді ЛДУБЖД дозволили нам висунути гіпотезу щодо доцільності активного залучення здобувачів до колективів мистецької самодіяльності для формування соціальних і професійно важливих якостей майбутніх фахівців цивільного захисту в процесі навчання в закладах вищої освіти із специфічними умовами.

Одним із ефективних засобів розвитку формування соціальних і професійно важливих якостей є тренінгові технології, зокрема тренінги акторської майстерності. Використання методик, що базуються на театральних практиках, дозволяє моделювати реальні стресові ситуації, розвивати емоційну стійкість і підвищувати рівень взаєморозуміння у команді, тощо.

Використанню тренінгів (англ. «*training*») в освітньому процесі присвячено багато наукових праць вітчизняних та закордонних науковців В. Андреєвої, Я. Андрушко, Н. Афанасьєвої, Р. Баклі та Дж. Кейплі, В. Бикової, Л. Бондарєвої, Л. Журавської,

Дж. Кліффорд та С. Торп, К. Мілютіної, І. Матійків, Я. Овсяннікової, О. Стельмах, В. Федорчук та ін., які вважають, що тренінг – це організаційна форма навчально-виховної роботи, яка забезпечує ефективне використання різноманітних педагогічних методів, зокрема, активних, спираючись на досвід і знання її учасників.

У Студії акторської майстерності тренінги виступають початковим етапом роботи над створенням вистави, опанування основних елементів майстерності актора, ефективною формою індивідуальної та групової роботи. Сучасна театральна педагогіка використовує три види акторських тренінгів: самоспостереження, під час якого актор повинен постійно контролювати й виправляти психофізичні недоліки, дефекти техніки й логіки мовлення, недоліки творчого самопочуття; налаштування, яке проводиться безпосередньо перед початком репетиції чи вистави, коли використовується комплекс вправ на розвиток пам'яті, уваги, фізичної дії для розігріву творчого апарату актора; акторська зарядка, що є щоденним індивідуальним тренінгом з напрацювання необхідних умінь та навичок. До системи тренінгу також входять вправи на розвиток сценічного руху (пластики, міміки, жести, постанти, координації рухів, ритміки).

Тренінг «Розвиток соціальних і професійно важливих якостей у Студії акторської майстерності» спрямований на формування у фахівців цивільного захисту ключових соціальних і професійно важливих якостей, потрібних для роботи в умовах надзвичайних ситуацій, серед яких – розвиток комунікативних здібностей, мовної культури, фантазії та творчого мислення, соціального інтелекту, вмінь взаємодіяти в команді, адаптуватися до змін та забезпечення професійного становлення учасників.

Мета тренінгу полягає у сприянні розвитку соціальних і професійно важливих якостей у майбутніх фахівців цивільного захисту через інтерактивні, ігрові та сценічні, методи роботи.

Завдання тренінгу: розвинути емоційну стійкість (навчити учасників управляти емоціями в стресових ситуаціях та зберігати працездатність); формувати навички командної роботи (створити умови для ефективної взаємодії у групі); вдосконалити комунікативні здібності (зосередитися на розвитку вербальної і невербальної комунікації); розвивати лідерські якості (стимулювати впевненість у собі та вміння приймати відповідальність за рішення); вчити імпровізації (готувати до швидкого прийняття рішень у непередбачуваних умовах).

Програма тренінгу розрахована на 8-12 занять по 1 годині кожне. Кожне заняття охоплює різні аспекти соціальних і професійно важливих якостей та містить три основні блоки: теоретичний вступ, практичні вправи (наприклад, артикуляційні та дихальні тренування, що сприяють розвитку голосу та концентрації), інтерактивні вправи та рефлексія (групові обговорення та самостійний аналіз дій учасників після виконання вправ).

Під час тренінгу учасники залучаються до таких видів творчо-мистецької діяльності: різноманітні вправи на розслаблення, концентрацію уваги, голосові та дихальні тренування, на розвиток пластики та рухливості; втілення різноманітних етюдів, робота над п'єсами різного жанру для розвитку групи інтелектуально-пізнавальних якостей; використання ігрових технологій під час роботи над роллю; аналіз поведінки персонажів з метою «приміряння» образу на себе шляхом застосування рефлексії; обговорення обраних для постановки п'єс, історії їх створення, соціального контексту тощо; робота над втіленням образу у виставі.

Під час тренінгу необхідно дотримуватися певних важливих правил, а саме: використання принципів групової роботи (активність учасників, партнерське спілкування тощо), застосування інтерактивних методів групової роботи (рольові ігри, групові дискусії, ситуаційні задачі, симуляції, розігрування сцен та етюдів, що моделюють роботу фахівців цивільного захисту), аналіз групової динаміки, створення ефективної просторової організації при проведенні занять тощо. Багаторівневий зворотний зв'язок з учасниками дає змогу кожному побачити віддзеркалення себе в очах різних людей та отримати інформацію про те, як сприймається його поведінка в тій чи іншій ситуації, зрозуміти обмеженість власних

способів і засобів спілкування, їх переваги і недоліки, а також різні сторони своєї особистості.

Очікувані результати тренінгу полягають у: розвинутих навичках комунікації та невербального спілкування; підвищенні стресостійкості учасників та здатності працювати у кризових ситуаціях; формуванні вміння ефективно працювати в команді та брати на себе лідерські функції; поліпшенні навичок імпровізації та адаптації до змінних умов; розвитку емоційного інтелекту, здатності до емпатії та впевненої взаємодії з іншими.

Результати формувального етапу педагогічного експерименту, який тривав упродовж 2021–2024 рр., дають змогу стверджувати про доцільність використання елементів театральної педагогіки та тренінгових технологій. За період формувального експерименту в експериментальній групі істотно зменшилася кількість осіб із задовільним (з 32,6 % до 16,7 %) і недостатнім (з 50,0 % до 4,9 %) рівнями сформованості якостей, водночас виріс відсоток здобувачів із функціональним (з 3,5 % до 43,0 %) та оптимальним (з 0,7 % до 35,4 %) рівнями.

Отже, діяльність САМ як складової позааудиторної навчально-виховної роботи, сприяє: активізації загального інтересу здобувачів до мистецтва (драматичного, образотворчого, музичного, пластичного тощо), формуванню естетичної свідомості, усвідомленню важливості культури як засобу самовираження; зміцненню світоглядних основ майбутніх фахівців, розвитку та інтеграції їхніх уявлень про єдність світу та його закони, розвитку вмінь будувати логічні висновки, що визначає опанування науковим мисленням; формування моральних настанов, національної свідомості та активної громадянської позиції; зростанню творчої ініціативи, креативності здобувачів, глибшому усвідомленню ролі професії рятувальника в сучасному соціумі; формуванню системи професійних цінностей, вироблення власної життєвої позиції та визначення траєкторії професійної самореалізації; розвитку комунікативних навичок учасників Студії, вдосконаленню навичок різних способів спілкування та взаємодії, соціальної поведінки, прагненню до взаєморозуміння та взаємодопомоги; розвитку вмінь керувати власним емоційним станом, приймати себе та інших, рефлексивних навичок, тощо.

Список використаних джерел:

1. Студія акторської майстерності. Мистецькі самодіяльні гуртки / Львівський державний університет безпеки життєдіяльності : офіційний веб-сайт. URL: <https://ldubgd.edu.ua/content/mistecki-samodiyalni-gurtki> (дата звернення: 12.03.2025).

Бородич П.Ю.

доцент кафедри пожежної та рятувальної підготовки, навчально-наукового інституту оперативно-рятувальних сил, Національного університету цивільного захисту України

Пишний О.В.

здобувач вищої освіти, навчально-наукового інституту оперативно-рятувальних сил, Національного університету цивільного захисту України

ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО РОЗГОРТАННЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ АВТОМОБІЛЮ ПОЖЕЖНОГО ПЕРШОЇ ДОПОМОГИ УСТАНОВКОЮ ТРИНОГИ НА КОЛОДЯЗЬ ТА СПУСКОМ В НЬОГО

В доповіді наведено, що одним із основних завдань сил цивільного захисту є ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій в умовах екстремальних температур,

задимленості, загазованості, загрози вибухів, обвалів, зсувів, затоплень, радіоактивного, хімічного забруднення та біологічного зараження, інших небезпечних проявів. Більшість із цих робіт розглянуті в нормативних документах [1,2], що регламентують діяльність ДСНС України. Але існують такі роботи, порядок та особливості виконання яких в цих документах не відображено. До таких робіт відноситься оперативне розгортання особового складу автомобіля першої допомоги (АППД) з установкою триноги на колодязь та спуском в нього. Це завдання виконує оперативний розрахунок у складі трьох чоловік: перший номер – спускається в колодязь, другий номер – спускає першого номера, третій номер – страхує першого номера. Для підвищення ефективності виконання даної оперативної роботи необхідно розглянути проміжні роботи та взаємозв'язок між ними. Це можливо зробити з використанням імітаційного моделювання.

Виходячи з цього, поставлена задача побудувати імітаційну модель оперативного розгортання особового складу АППД з установкою триноги на колодязь та спуском в нього. Для цього було вирішено використовувати мережеві моделі. Імітаційна модель представлена на рисунку 1. Початком є команда старшого начальника «В колодязь по тринозі – руш», закінчується модель подією «Спуск рятувальника в колодязь». Всі дії оперативного розгортання наведені в таблиці 1.

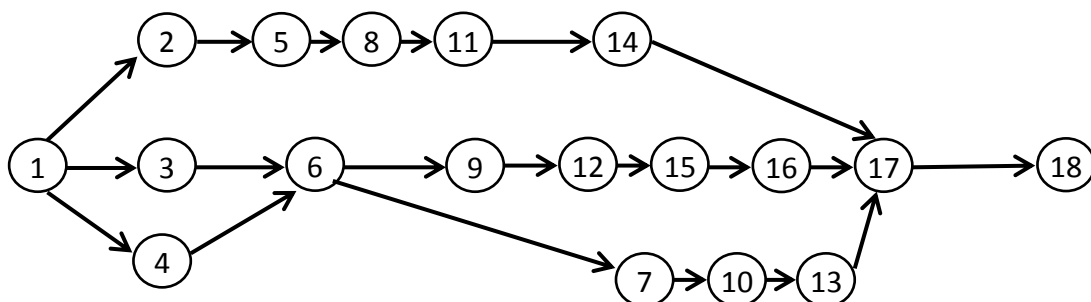

Рисунок 1 – Імітаційна модель оперативного розгортання особового складу АППД з установкою триноги на колодязь та спуском в нього

Умовно дану модель можна розбити на три паралельних шляхи:

- дії першого номера оперативного розрахунку (він в засобі захисту органів дихання та в індивідуальній страхувальній системі спускається в колодязь);
- дії другого номера (він встановлює триногу на колодязь та спускає першого номера);
- дії третього номера (він допомагає першому номеру та страхує його при спуску).

Дослідження оперативного розгортання проводилися під час занять з пожежно-рятувальної підготовки, під час якого були встановлені мінімальні та максимальні значення часу виконання окремих дій.

Математичне очікування було розраховано

$$\bar{t}_i = \frac{(t_{\max i} + t_{\min i})}{2}. \quad (1)$$

Таблиця 1 – Аналіз окремих дій оперативного розгортання особового складу АППД з установкою триноги на колодязь та спуском в нього

№ з/п	Операція	Опис операції	$t_{\min i, c}$	$t_{\max i, c}$	$t_{\text{сеп } i, c}$	σ_i, c	$\sigma_{i, c}^2$
1.	1-3	1 номер одягає систему	20	40	30	3,3	10,9
2.	3-6	1 номер одягає ЗІЗОД	20	40	30	3,3	10,9

3.	6-9	1 номер виконує оперативну перевірку ЗІЗОД та включається в нього	30	60	45	5,0	25
4.	9-12	1 номер надягає, налаштовує та включає налобний ліхтар	3	8	5,5	0,8	0,64
5.	12-15	1 номер рухається до колодязя	7	20	13,5	2,2	4,8
6.	15-16	1 номер бере косинку та каску для постраждалого	15	30	22,5	2,5	6,25
7.	16-17	1 номер доповідає про готовність до спуску та питає дозвіл на спуск	1	5	3	0,7	0,49
8.	17-18	1 номер спускається у колодязь 2 номер спускає 1-го номера по лебідці 3 номер слідкує за станом 1-го номера 3 номер страхує 1-го номера	40	80	60	6,7	44,9
9.	1-2	2 номер одягає систему	20	40	30	3,3	10,9
10.	2-5	2 номер знімає триногу з пожежно-рятувального автомобіля	10	20	15	1,7	2,9
11.	5-8	2 номер переносить триногу до місця встановлення	7	20	13,5	2,2	4,8
12.	8-11	2 номер знімає кришку люка	5	15	10	1,7	2,9
13.	11-14	2 номер встановлює триногу на люк	20	60	40	6,7	44,9
14.	14-17	2 номер переключає лебідку на режим спуску	3	10	6,5	1,2	1,4
15.	1-4	3 номер одягає систему	20	40	30	3,3	10,9
16.	4-6	3 номер допомагає 1-му номеру одягти ЗІЗОД			30	3,3	10,9
17.	6-7	3 номер рухається до колодязя з каскою та системою для постраждалого	7	20	13,5	2,2	4,8
18.	7-10	3 номер приєднує страхувальну систему на 1-го номер	30	50	40	3,3	10,9
19.	10-13	3 номер оглядає 1-го номера	5	10	7,5	0,8	0,6
20.	13-17	3 номер дає команду на спуск 1-му номеру	1	5	3	0,7	0,49

Враховуючи те, що для одновершинних розподілів середньоквадратичне відхилення приблизно дорівнює $1/6$ інтервалу, на якому розглядається розподіл [3], дана оцінка розраховується як

$$\sigma_i \approx \frac{t_{i\max} - t_{i\min}}{6} . \quad (2)$$

Використавши отримані результати, були розраховані [3] основні параметри мережної моделі (таблиця 2).

Таблиця 2 – Параметри мережної моделі оперативного розгортання особового складу АППД з установкою триноги на колодязь та спуском в нього

Операція	t_i , с	Ранній час		Пізній час		Резерв часу R , с
		$t_{i\text{ р.п.}}$, с	$t_{i\text{ р.з.}}$, с	$t_{i\text{ п.п.}}$, с	$t_{i\text{ п.з.}}$, с	
1-3	30	0	30	0	30	0
3-6	30	30	60	30	60	0
6-9	45	60	105	60	105	0
9-12	5,5	105	110,5	105	110,5	0
12-15	13,5	110,5	124	110,5	124	0
15-16	22,5	124	146,5	124	146,5	0
16-17	3	146,5	149,5	146,5	149,5	0
18-19	60	149,5	209,5	149,5	209,5	0
1-2	30	0	30	34,5	64,5	30

2-5	15	30	45	64,5	79,5	15
5-8	13,5	45	58,5	79,5	93	13,5
8-11	10	58,5	68,5	93	103	10
11-14	40	68,5	108,5	103	143	40
14-16	6,5	108,5	115	143	149,5	6,5
1-4	30	0	30	29,5	59,5	30
4-6	30	30	60	59,5	85,5	30
6-7	13,5	60	73,5	85,5	99	13,5
7-10	40	73,5	113,5	99	139	40
10-13	7,5	113,5	121	139	146,5	7,5
13-17	3	121	124	146,5	149,5	3

Для визначення критичного шляху імітаційної моделі були розраховані значення математичного очікування (3) та дисперсії (4) критичного шляху.

$$\bar{t}(L_{кр}) = \sum \bar{t}_{i_{кр}} = 209,5 \text{ с}, \quad (3)$$

де $\bar{t}_{i_{кр}}$ - математичне очікування i -ї операції критичного шляху, с.

$$\sigma^2(L_{кр}) = \sum \sigma_i^2 = 92,98 \text{ с}^2, \quad (4)$$

де σ_i^2 - дисперсія i -ї операції критичного шляху.

Тоді середньоквадратичне відхилення критичного шляху дорівнює $\sigma(L_{кр}) = 9,6 \text{ с}$.

Критичним в імітаційній моделі оперативного розгортання особового складу АППД з установкою триноги на колодязь та спуском в нього буде перший шлях – дії першого номера, тобто на ньому буде найбільша затримка часу. Тому для підвищення ефективності розглянутого оперативного розгортання необхідно по-перше першим номером ставити найбільш підготовленого рятувальника, який вдосконало вміє працювати з засобами захисту органів дихання та з індивідуальними страхувальними системами; по-друге номеру два та номеру три максимально допомагати першому номеру виконувати його дії.

Список використаних джерел:

1. Наказ МВС України від 26.04.2018 року № 340 Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж. Зі змінами від 14.05.2024 року. [Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0802-18#Text>]. (Дата звернення 10.04.2025)
2. Порядок організації роботи органів управління та підрозділів, закладів освіти системи ДСНС під час підготовки особового складу, гасіння пожеж, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій в умовах екстремальних температур, задимленості, загазованості, радіоактивного, хімічного забруднення та біологічного зараження. Наказ МВС України № 780 від 25.09.2023 р. [Режим доступу: <https://kv.dsns.gov.ua/upload/1/9/3/1/3/7/0/nakaz-mvs-780-vid-25092023.PDF>]. (Дата звернення 10.04.2025)
3. Бородич П.Ю. Імітаційне моделювання оперативного розгортання та встановлення бандажів на ємності за допомогою пневмоінструмента / П.Ю. Бородич, А.А. Лісник, С.С. Агашков // Проблеми надзвичайних ситуацій. Зб. наук. пр. НУЦЗ України. – вип. 26. – Харків:

Бородич П.Ю.

доцент кафедри пожежної та рятувальної підготовки, навчально-наукового інституту оперативно-рятувальних сил, Національного університету цивільного захисту України

Тряпкін К.Д.

здобувач вищої освіти, навчально-наукового інституту оперативно-рятувальних сил, Національного університету цивільного захисту України

**БАГАТОФАКТОРНИЙ ІМІТАЦІЙНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ОПЕРАТИВНОЇ РОБОТИ
РЯТУВАННЯ ПОСТРАЖДАЛОГО З ПРИМІЩЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ НОШ
РЯТУВАЛЬНИХ ВОГНЕЗАХИСНИХ**

Для розробки і запропонування рекомендацій, що підвищують ефективності виконання особовим складом Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту (ОРСЦЗ) Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України) дій за призначенням необхідна об'єктивна оцінка оперативної роботи, що виконують рятувальники. Процес рятування постраждалого з приміщення з використанням нош рятувальних вогнезахисних включає в себе значну кількість взаємозв'язаних операцій, тому його дослідження доцільно проводити шляхом імітаційного моделювання [1]. Але проблема полягає в тому, що необхідно розглядати, що та як буде впливати на успішне виконання оперативного завдання по рятуванню людей з приміщень, в екстремальних умовах. Одним зі шляхів отримання таких оцінок є обґрунтування та аналіз регресійних моделей, які встановлюють кількісний зв'язок між часом виконання операції та обраними факторами.

Виходячи з цього, поставлена задача запланувати та провести багатофакторний експеримент для оцінки ефективності процесу рятування постраждалого з приміщення з використанням нош рятувальних вогнезахисних, з використанням імітаційної моделі [1], побудувати квадратичну модель цього процесу та оцінити значимість факторів та зв'язків між ними

Провівши аналіз процесу рятування постраждалого з приміщення, в якості основних факторів були обрані:

x_1 – підготовленість особового складу ОРСЦЗ ДСНС України;

x_2 – наявність в приміщенні опарних факторів пожежі (відкрите полум'я, тепловий вплив);

x_3 – сучасне оснащення особового складу.

Експеримент був спланований таким чином, щоб оцінити вагу кожного з трьох факторів, а також характер взаємодії між ними. Для цього був обраний план $3 \times 3 \times 3$, що дозволяє досліджувати три фактори на трьох рівнях, при інших рівних умовах. Такий план має гарні статистичні характеристики і кращі за точністю оцінки всіх коефіцієнтів регресії $\{k_s\}$ [2]. Використовуючи імітаційну модель було проведено 27 експериментів по 100 ітерацій кожен і отримано безліч коефіцієнтів регресії $\{k_s\}$. Отримані результати імітаційного експерименту дозволили побудувати трьохфакторну квадратичну модель, яка

встановлює кількісний зв'язок між часом (в кодованих змінних [2]) і розглянутими факторами.

Модель, що характеризує час рятування постраждалого з приміщення з використанням нош рятувальних вогнезахисних:

$$y_1 = 0,6687 - 0,4127x_1 - 0,1634x_1^2 + 0,0007x_1x_2 - 0,0161x_1x_3 - \\ - 0,013x_2 + 0,0006x_2^2 + 0,0034x_2x_3 - \\ - 0,0984x_3 - 0,0039x_3^2. \quad (1)$$

Інтерпретація моделей проводилася при наростаючому ступеню ризику відкинути правильну гіпотезу [2]. Значимість коефіцієнтів регресії перевірялася багаторазово від рівня значущості $\alpha = 0,001$ до $\alpha = 0,5$. Для оцінки помилок розрахунку коефіцієнтів регресії була розрахована середня дисперсія вимірювань. Для цього спочатку була перевірена гіпотеза однорідності ряду дисперсій за критерієм Кохрена:

$$Kh = \frac{(G_n^2)_{\max}}{\sum_{n=1}^{27} G_n^2} \quad (2)$$

де $(G_n^2)_{\max}$ – максимальна дисперсія в розглянутому ряду;
 $n=27$ – кількість точок обраного плану.

Розрахувавши критерії Кохрена і порівнявши їх з табличними значеннями [2], виявилось, що розраховані значення менше табличних. Це дозволило прийняти розглянуту гіпотезу як правдоподібну. В результаті середня дисперсія проведених імітаційних експериментів розраховувалися як:

$$G^2_{\text{ср}} = \frac{1}{27} \cdot \sum_{n=1}^{27} G_n^2, \quad (3)$$

що дозволило для розрахунку помилок коефіцієнтів регресії використовувати такі вирази [2]:

$$G(b_0) = 0,5022 \cdot G_{\text{ср}} \quad (4)$$

$$G(b_i) = 0,33333 \cdot G_{\text{ср}} \quad (5)$$

$$G(b_{ij}) = 0,2887 \cdot G_{\text{ср}} \quad (6)$$

$$G(b_{ii}) = 0,4082 \cdot G_{\text{ср}} \quad (7)$$

які використовували для обчислення відповідних критичних значень:

$$b_{кр} = t \cdot G(b), \quad (8)$$

де t , береться за таблицями [2] при обраному рівні значущості α і числі ступенів свободи $f = 27$.

При кожному рівні ризику α були побудовані графи зв'язку між факторами. На рис. 1 показані такі графи при зростаючому ризику для моделі (1). Зачернене коло позначає значимі лінійні ефекти, петля – значимий квадратичний ефект, ребра графа – значимими є ефекти взаємодії.

Найбільш достовірними є висновки по першим графом: значущими будуть перший і третій фактори, з них перший фактор впливає нелінійно.

За графами для $\alpha = 0,2$: для моделі значущим буде і другий фактор, а перший і третій в свою чергу взаємопов'язані.

Аналіз графів для $\alpha = 0,5$ дозволяє обережно «можливо» припустити, що для моделі взаємопов'язаними будуть перший і другий фактори.

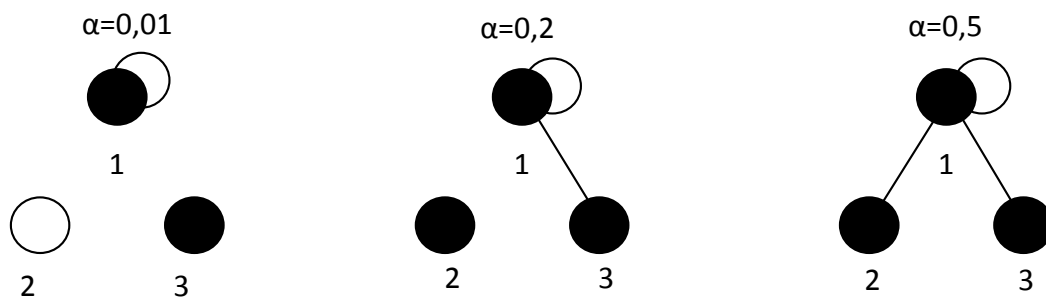

Рисунок 1 – Зміна зв'язку між факторами при різному рівні значущості для моделі, що характеризує час рятування постраждалого з приміщення з використанням нош рятувальних вогнезахисних

У процесі інтерпретації поліноміальної моделі було виконано ранжування факторів за ступенем їх впливу на вихідні дані. Для подальшого аналізу було прийнято [2] двосторонній ризик $\alpha = 0,2$. Після видалення незначущих ефектів отримані кінцеві моделі:

$$y_1 = 0,669 - 0,413x_1 - 0,163x_1^2 - 0,016x_1x_3 - 0,013x_2 - 0,098x_3 \quad (9)$$

Ранжування проводилося за максимальним перепадом Δy в однофакторних моделях $y = f_i(x_i)$ (табл.1), що одержані при стабілізації інших x_i на рівнях, відповідних координатах екстремумів $y_{\min}$ і $y_{\max}$, а також в центрі факторного простору.

Таблиця 1 – Однофакторні моделі $y = f_i(x_i)$ при різних умовах стабілізації для моделі

	В зоні максимуму	В центрі факторного простору	В зоні мінімуму
x_1	$0,558 - 0,429 x_1 - 0,163x_1^2$	$0,669 - 0,413 x_1 - 0,163x_1^2$	$0,78 - 0,397 x_1 - 0,1634x_1^2$
x_2	$0,142 - 0,013 x_2$	$0,669 - 0,013 x_2$	$1,001 - 0,013 x_2$
x_3	$0,08 - 0,114 x_3$	$0,669 - 0,098 x_3$	$0,932 - 0,082 x_3$

Аналіз отриманих результатів показав, що на час рятування постраждалого з приміщення з використанням нош рятувальних вогнезахисних впливає підготовленість особового складу ОРСЦЗ ДСНС України, а також сучасне оснащення особового складу.

Список використаних джерел:

4. Бородич П.Ю. Імітаційне моделювання рятування постраждалого з приміщення з використанням нош рятувальних вогнезахисних / П.Ю. Бородич, П.А. Ковальов, Р.В. Пономаренко //Проблеми надзвичайних ситуацій. Зб. наук. пр. НУЦЗ України. – вип. 22. –

Харків: НУЦЗ України, 2015. с 8-13. [Режим доступу: <https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/ProblemsOfEmergencies/vol22/Borodich.pdf>].

5. Стрілець В.М. Багатофакторна оцінка поженоратувальних робіт на станціях метрополітену / В.М. Стрілець, П.Ю. Бородич // Проблеми пожежної безпеки. Зб. наук. пр. Вип.15. - Харків: АПБУ, 2004. с.208-214.

Бугрій С.В.

доцент кафедри фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту
Київського інституту Національної гвардії
України,
кандидат педагогічних наук

Шелудько І.О.

здобувач вищої освіти 222-ї навчальної групи
курсу №1 факультету службово – бойової
діяльності Київського інституту Національної
гвардії України

СКЛАДНИКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ (СИЛИ) МАЙБУТНІМИ ОФІЦЕРАМИ НГУ

Сучасні реалії безпекового середовища в Україні, зокрема в умовах триваючої збройної агресії та гібридних загроз, висувають нові вимоги до професійної підготовки офіцерського складу сектору безпеки і оборони, зокрема Національної гвардії України. Одним із домінуючих елементів професійної компетентності є володіння заходами фізичного впливу (сили), що реалізуються через спеціальні прийоми боротьби.

У складних та динамічних ситуаціях службово-бойової діяльності – таких як затримання озброєного супротивника, знешкодження агресивних правопорушників, евакуація цивільного населення чи нейтралізація загрози у щільному урбанізованому середовищі – саме індивідуальна майстерність і впевнене володіння прийомами ближнього бою забезпечують оперативність, ефективність та безпечність виконання завдань.

Формування військово-прикладних навичок застосування сили також є важливим інструментом деескалації конфліктних ситуацій без застосування вогнепальної зброї, що особливо актуально у мирних операціях, під час охорони громадського порядку чи забезпечення особливого режиму у зоні конфлікту.

Таким чином, удосконалення індивідуального стилю застосування фізичного впливу не лише підвищує боєздатність особового складу, а й сприяє дотриманню законності, гуманності та принципів мінімально необхідного насильства у ході виконання службових обов'язків. Це зумовлює необхідність цілеспрямованої, науково-обґрунтованої та інтегрованої підготовки майбутніх офіцерів з акцентом на розвиток їхніх прикладних військово-прикладних навичок у змодельованих екстремальних умовах службово-бойової діяльності.

Питанням удосконалення військово-прикладних навичок спеціальних прийомів боротьби (заходів фізичного впливу, сили) військовослужбовців інституцій сектору безпеки і оборони України присвячені наукові праці учених: Хацаюка О., Турчинова А., Контаровського Р., Волянського В., Москаленка Ю., Нестерчука Д. [1], Гончарової Н., Юрченка, О., Довганінця О. [2], Сороколіта Н., Римара О., Шевціва У., Галашевського Г., Пилипчака І., Полтавця А., Балдецького А. [3] та інших учених і практиків.

Головною метою дослідження є визначення основних складників вдосконалення індивідуального стилю застосування заходів фізичного впливу (сили) майбутніми офіцерами Національної гвардії України.

Застосування фізичної сили в діяльності офіцерів Національної гвардії України є невід'ємною складовою виконання завдань з охорони громадського порядку, боротьби зі злочинністю, захисту громадян та забезпечення національної безпеки. Формування ефективного індивідуального стилю дій у сфері фізичного впливу забезпечує не лише оперативність та безпечність застосування сили, а й дотримання правових та етичних норм.

Індивідуальний стиль застосування спеціальних прийомів боротьби (заходів фізичного впливу, сили) визначається як сукупність навичок, рішень, психофізичних та морально-вольових якостей, які проявляються у конкретній ситуації службово-бойової діяльності. На його формування впливають наступні складники:

1) психофізіологічна підготовленість (включає рівень фізичної витривалості, координації, швидкості реакції, а також здатність до дій у стресових умовах; майбутні офіцери повинні вміти контролювати власні емоції та зберігати психофізичну стійкість у динамічному середовищі);

2) правова обізнаність (усвідомлення меж законного застосування сили, знання прав і обов'язків при фізичному впливі на правопорушника);

3) тактична гнучкість (здатність адаптувати дії залежно від ситуації, просторових обмежень, кількості супротивників, наявності цивільних осіб тощо);

4) етична відповідальність (вміння дотримуватися гуманістичних принципів при використанні сили, уникати надмірного насильства, забезпечувати безпеку сторонніх осіб);

5) професійна рефлексія (здатність до самокритичного аналізу власних дій, виявлення помилок та корекція поведінки у майбутньому);

6) практичний досвід та тренуваність: регулярні заняття, тренування у змодельованих умовах (наприклад, тактичні полігони, симуляційні ситуації), які сприяють автоматизації рухів і тактичних рішень.

У процесі вивчення індивідуального стилю застосування заходів фізичного впливу (сили) майбутніми офіцерами НГУ встановлено такі ключові залежності:

1) рівень психофізичної підготовленості ↔ ефективність та безпечність застосування сили (чим вищий рівень психофізичних якостей (сила, витривалість, координація, стресостійкість), тим більш контрольованими, точними та результативними є дії офіцера у реальній ситуації);

2) розвинуте тактичне мислення ↔ адаптивність індивідуального стилю (здатність до ситуативного аналізу і прийняття рішень прямо впливає на ефективність вибору та застосування відповідних технік фізичного впливу в умовах обмеженого простору чи небезпеки);

3) рівень правової та етичної обізнаності ↔ законність і гуманність застосування фізичної сили (наявність чітких знань про правові межі та принципи етики забезпечує відповідність дій офіцера вимогам закону, а також зменшує ризик перевищення повноважень);

4) системність тренувального процесу ↔ автоматизація бойових дій та формування індивідуального стилю (систематичні практичні заняття, тренінги, моделювання ситуацій та багаторазове відпрацювання прийомів сприяють розвитку унікального стилю реагування та підвищують швидкість і точність виконання технічних дій);

5) рівень рефлексії та самоконтролю ↔ здатність до самокорекції і вдосконалення (офіцери, які вміють аналізувати свої дії, виявляти помилки і працювати над ними, демонструють динамічне зростання професійної майстерності);

6) індивідуально-психологічні особливості ↔ варіативність стилів застосування сили (темперамент, тип нервової системи, комунікативні навички, моральні переконання визначають персональний підхід до вирішення силових конфліктів).

Ці залежності можуть стати основою для емпіричного дослідження (наприклад, експериментального вивчення ефективності різних методик підготовки), а також для побудови моделі професійного розвитку майбутнього офіцера.

Висновки. Удосконалення індивідуального стилю застосування заходів фізичного впливу майбутніми офіцерами НГУ є складним багаторівневим процесом, який вимагає інтеграції фізичної, психічної, правової та моральної підготовки. Домінуючими умовами ефективного формування цього стилю є систематичність практичної підготовки, моделювання реальних ситуацій, розвиток критичного мислення та етичної свідомості. Результати дослідження можуть бути використані для оновлення навчальних програм та удосконалення методики спеціальної фізичної підготовки у вищих військових навчальних закладах НГУ (інституцій сектору безпеки і оборони України).

Список використаних джерел:

1. Хацаюк О., Турчинов А., Контаровський Р., Волянський В., Москаленко Ю., Нестерчук Д. Впровадження арсеналу бойового самбо в систему рукопашної підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. 2023. № 3 (161). С. 21-27. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.03\(161\).05](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.03(161).05)
2. Гончарова Н., Юрченко О., Довганінець О. Теоретичні основи рукопашного бою в системі сучасних наукових знань. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. 2023. № 3 (161). С. 58-62. [https://doi.org/10.31392/NPU-ncseries15.2023.03\(161\).13](https://doi.org/10.31392/NPU-ncseries15.2023.03(161).13)
3. Сороколіт Н., Римар О., Шевців У., Галашевський Г., Пилипчак І., Полтавець А., Балдецький А. Дослідження формування стану психологічної підготовленості військовослужбовців-рукопашників у процесі змагальної діяльності. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. 2024. № 7 (180). С. 182-188. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.7\(180\).37](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.7(180).37)

Варивода В.І.

професор кафедри поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Ковтун Д.О.

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
Навчально-наукового інституту поліцейської
діяльності Національної академії внутрішніх
справ

**ВПРОВАДЖЕННЯ БАЗОВОЇ ЗАГАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ В
ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ, ЩО
ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДГОТОВКУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ**

Згідно з Конституцією України, а саме статті 65 – захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України. З цією метою, громадяни відбувають військову службу відповідно до закону[1]. В умовах сучасних викликів, коли держава стикається з зовнішніми загрозами, підготовка молоді до виконання обов'язку захищати Батьківщину, набуває особливої важливості.

Одним із ключових напрямів підвищення обороноздатності країни є впровадження базової загальновійськової підготовки (далі – БЗВП) у закладах освіти зі специфічними умовами навчання. Ця ініціатива спрямована на формування у молоді необхідних знань та навичок, які сприятимуть забезпеченню національної безпеки та вихованню патріотизму.

Як зазначено в Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» - військово-патріотичне виховання - наскрізний виховний процес, спрямований на формування у

громадян України оборонної свідомості, готовності до національного спротиву, підвищення суспільної значущості та поваги до військової служби, мотивації громадян до набуття ними необхідних компетентностей у сфері безпеки і оборони [2].

Отже, військова підготовка в освітньому процесі має не лише навчальний, а й виховний характер, оскільки формує у молоді дисциплінованість, відповідальність, стресостійкість та готовність діяти в екстремальних ситуаціях.

Необхідно зазначити, що відповідно до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період не підлягають:

1) здобувачі професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти і здобувають рівень освіти, що є вищим за раніше здобутий рівень освіти у послідовності, визначеній частиною другою статті 10 Закону України «Про освіту», а також докторанти та особи, зараховані на навчання до інтернатури;

2) наукові і науково-педагогічні працівники закладів вищої та фахової передвищої освіти, наукових установ та організацій, які мають науковий ступінь, і педагогічні працівники закладів фахової передвищої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, закладів загальної середньої освіти, за умови що вони працюють відповідно у закладах вищої чи фахової передвищої освіти, наукових установах та організаціях, закладах професійної (професійно-технічної) чи загальної середньої освіти за основним місцем роботи не менш як на 0,75 ставки. Це підкреслює важливість освітнього процесу та необхідність підготовки кваліфікованих фахівців навіть у період мобілізації [3].

В умовах воєнного стану, обороноздатність держави є одним із ключових пріоритетів національної безпеки. Впровадження БЗВП у вищих навчальних закладах відіграватиме важливу роль у формуванні навичок самооборони, військової грамотності та патріотизму серед молоді. Варто зазначити, що особливо актуальним питанням є для закладів освіти зі специфічними умовами навчання, зокрема закладів, що готують працівників правоохоронних органів.

Запровадження БЗВП в освітній процес закладів освіти зі специфічними умовами навчання передбачає комплексну систему заходів, яка включає теоретичні та практичні курси з військової підготовки, навчання з тактичної медицини, ознайомлення зі зброєю, стресостійкість та роботу в екстремальних умовах.

БЗВП регламентується такими нормативними-актами як Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» та постанова КМУ № 734 «Про затвердження «Порядку проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських».

Відповідно до статті 10-1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», то базова загальновійськова підготовка:

1. Базова загальновійськова підготовка проводиться з метою здобуття громадянами України військово-облікової спеціальності, навичок і умінь, необхідних для виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

2. Базова загальновійськова підготовка проводиться у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, навчальних частинах (центрах) Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення та Державної спеціальної служби транспорту, закладах освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, а також у закладах вищої освіти всіх форм власності.

3. Порядок проведення базової загальновійськової підготовки визначається цим Законом та нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України.

4. Базова загальновійськова підготовка включається до навчальних планів закладів вищої освіти всіх форм власності як окрема навчальна дисципліна. [4]

Варто зазначити, що базова загальновійськова підготовка у закладах вищої освіти всіх форм власності проводиться з громадянами України чоловічої статі (жіночої статі - добровільно).

Відповідно до постанови КМУ № 734 від 21.06.2024 «Про затвердження Порядку проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських», а саме п. 2, то базову підготовку згідно з навчальним планом проходять:

- здобувач вищої освіти вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти;
- здобувач вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських;
- поліцейські під час проходження первинної професійної підготовки у закладах освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських.

З цього списку виділяємо здобувач вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських [5].

Станом на квітень 2025 року, в Україні функціонують шість ЗВО МВС, що здійснюють підготовку поліцейських для подальшого проходження служби у практичних підрозділах Національної поліції. Отже, після вивчення та практичного закріплення курсу БЗВП, де здобувач вищої освіти опанують навичками військової справи, тактичної медицини, а також володіння зброєю, вони зможуть використовувати набуті навички при проходженні служби в східних регіонах України, де ведуться активні бойові дії. Але для цього, ми вважаємо, необхідно мати відповідні умови.

Насамперед, на території або в структурних підрозділах вищесказаних ЗВО мають бути присутні полігони або приміщення, які будуть побудовані та оснащені обладнанням наближеним до реальних умов війни. Здобувач вищої освіти зможуть відпрацьовувати дії на полігонах, проводити стрільби, набувати тактичних навичок, застосувати тактичну медицину при умовах ведення активних бойових дій.

Варто додати, що вищезгадані заклади, повинні мати достатню чисельність особового складу, науково-педагогічних працівників (інструкторів), які мають досвід бойових дій, несли службу у зонах ведення бойових дій, або брали участь у міжнародних військових навчаннях (тренуваннях) за участю збройних сил країн – членів НАТО та на високому рівні володіють практичними знаннями військової справи. Згадані працівники маючи досвід та знання, зможуть надати інформацію здобувач вищої освіти в рамках БЗВП, що в свою чергу, буде корисна їм в подальшому проходженні служби [6].

Доречно акцентувати на тому, що реалізація цих заходів потребує адаптації до особливостей закладів освіти, належного кадрового забезпечення, розбудови відповідної матеріально-технічної бази та використання сучасних методів навчання.

Переходячи до висновків зазначаємо, що впровадження базової загальновійськової підготовки у закладах освіти зі специфічними умовами навчання є стратегічно важливим кроком для підвищення обороноздатності України. Ця ініціатива не лише забезпечує молодь необхідними військовими навичками, а й сприяє формуванню патріотизму та готовності до захисту держави.

За даними Міністерства оборони України, з вересня 2025 року БЗВП стане обов'язковою для здобувач вищої освіти закладів вищої освіти. Програма має бути імплементована до освітньо-професійних програм підготовки здобувачів вищої освіти та включатиме 300 академічних годин, розподілених на теоретичний (90 годин) та практичний (210 годин) компоненти. Теоретична частина викладатиметься безпосередньо у закладах освіти, тоді як практична реалізовуватиметься у спеціальних навчальних центрах Збройних Сил України [7].

Особливу увагу слід приділити закладам освіти зі специфічними умовами навчання, які готують фахівців для правоохоронних органів. Для ефективної реалізації БЗВП в цих закладах необхідно забезпечити відповідну матеріально-технічну базу, зокрема полігони та

спеціалізовані приміщення, що імітують реальні умови бойових дій. Крім того, залучення до навчального процесу інструкторів з бойовим досвідом сприятиме підвищенню якості підготовки здобувач вищої освіти.

Реалізація БЗВП потребує комплексного підходу, включаючи адаптацію навчальних програм, підготовку кваліфікованих кадрів та забезпечення необхідної інфраструктури. Це дозволить підготувати молодь до можливих викликів та зміцнити обороноздатність держави в умовах сучасних загроз.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Закон України від 13 грудня 2022 року «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
3. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 № 3543-ХІІ : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
4. Закон України від 25 березня 1992 року «Про військовий обов'язок і військову службу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
5. Про затвердження Порядку проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських : Постанова Каб. Міністрів України від 21.06.2024 № 734. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2024-п#Text>
6. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара : Щодо кадрових вимог ліцензійних умов провадження освітньої діяльності. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. URL: <https://www.dnu.dp.ua/news/4245>
7. БЗВП у закладах вищої освіти: що потрібно знати. URL: <https://mod.gov.ua/news/bzvp-u-zakladah-vishhoyi-osviti-shho-potribno-znati>

Вергун Є.Є.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого науковий керівник – Веліков С.Г. викладач Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ІНТЕГРАЦІЯ СТАНДАРТІВ НАТО У ТРЕНУВАЛЬНІ ПРОГРАМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Після початку війни на сході України у 2014 році стало очевидно, що система підготовки військових потребує суттєвих змін. Головний акцент було зроблено на переході до стандартів, прийнятих у збройних силах країн-членів НАТО [1]. Йдеться насамперед про оновлення підходів до тактичної та вогневої підготовки, розвиток інженерних навичок, підвищення рівня фізичної витривалості та медико-тактичної обізнаності особового складу [2].

Переорієнтація на західні підходи змінила фокус у підготовці командирів і підлеглих. Наприклад, значну увагу почали приділяти місійному управлінню, за якого рішення приймаються ближче до місця подій. Це вимагає від військових більшої відповідальності, ініціативності та здатності діяти самостійно у змінних умовах [2]. Водночас із цим в армії запроваджуються стандартні процедури НАТО, які стосуються не тільки бою, але й логістики, зв'язку, евакуації поранених тощо [1].

Однак на практиці впровадження таких підходів супроводжується труднощами. Часто бракує ресурсів — як технічних, так і людських. Наявна матеріальна база не завжди

відповідає новим вимогам. Також проблемою є підготовка інструкторів: багато хто з них навчався ще за радянськими схемами, які вже не відповідають сучасному бою. Не менш важливою є й мовна бар'єра — значна частина документації НАТО існує англійською, а якісний переклад потребує часу й фаховості [2].

Попри це, інтеграція продовжується. Українські військові беруть участь у спільних навчаннях із партнерами з Альянсу, проходять підготовку за кордоном, діляться досвідом бойових дій. Зокрема, українські підрозділи мають практику протидії гібридним загрозам — те, з чим багато армій стикаються лише теоретично [1].

Важливим кроком вперед стало використання цифрових технологій. Навчальні центри впроваджують тренажери, симулятори, моделювання бою, що дає змогу без ризику відпрацьовувати складні ситуації. Такі методи допомагають формувати не лише навички, а й мислення командира, здатного діяти гнучко та адаптивно [3].

У підсумку, можна стверджувати, що інтеграція стандартів НАТО в українські тренувальні програми — це не просто питання формального зближення, а реальний шлях до зміцнення армії. Такий процес вимагає часу, терпіння й системної роботи. Але вже зараз видно позитивні зрушення, які дають надію на сучасну, підготовлену й стійку армію майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Міноборони долучилося до оновлення стандартів НАТО з питань освіти і підготовки. *АрміяInform* — Інформаційне агентство *АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2025/04/16/minoborony-doluchylosya-do-onovlennya-standartiv-nato-z-pytan-osvity-i-pidgotovky/> (дата звернення: 11.04.2025).
2. «Освіта та бойова підготовка за стандартами НАТО - один з вирішальних факторів успіху України у відбитті російської агресії». *Україна до НАТО - журнал*. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/osvita-ta-boyova-pidhotovka-za-standartamy-nato-odyn-z-vyrishalnykh-faktoriv-uspikhu-ukrainy-u-vidbytti-rosiyskoi-ahresii/> (дата звернення: 11.04.2025).
3. Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, закладах фахової передвищої військової освіти. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0453-24> (дата звернення: 11.04.2025).

Веліков С.Г.

викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ПЕРЕХІД ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ НА КОРПУСНУ СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ: ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО ТА ПРОВІДНИХ ВІЙСЬКОВИХ ДЕРЖАВ

Процес військового будівництва в Україні і становлення української армії з 1991 року по теперішній час військові експерти поділяють на чотири етапи: перший (1991 – 1996 роки) – формування основ; другий (1997 – 2001 роки) – подальша розбудова; третій (2001 – 2005 роки) – реформування і розвиток; четвертий (2006 – 2013 роки) – розвиток [1]. Починаючи з 2014 р. і до сьогодні, Збройні Сили України (надалі – ЗСУ) перебувають на етапі свого розвитку, який можемо назвати - розвитком в умовах перманентної збройної агресії з боку РФ.

З початку 2025 року керівництво ЗСУ повідомило про перехід на корпусну систему управління військами.

До цього часу ЗСУ мали двокомпонентну систему управління батальйон – бригада, над якими стояли наступні угруповання: тактичні групи (ТГ), оперативно-тактичні угруповання військ (ОТУВ), оперативно-стратегічні угруповання військ (ОСУВ). Кожне з цих угруповань мало свій район відповідальності та відповідало за проведення бойових операцій в таких районах.

Особливістю ТГ, ОТУВ та ОСУВ було те, що дані утворення були тимчасовими та характеризувалися ротаційністю керівництва й офіцерського складу. Більш того, дані угруповання не мали свого сталого комплекту військ, як наслідок, мали в своєму розпорядженні війська, які перебували в статусі оперативного підпорядкування, тобто також постійно ротувалися між угрупованнями та ділянками фронту. Як результат, угруповання вели бойові дії наявними військами, але за боєздатність, забезпечення та збереження особового складу підпорядкованих військ відповідальності не несли, через те, що не мали адміністративного впливу на внутрішні процеси цих військ.

Дана проблема особливо гостро проявилася після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України, мобілізації та розгортання ЗСУ на штати воєнного часу. Різке збільшення чисельності ЗСУ, а також масштабність військових операцій потребували оперативних реформ, пов'язаних зі змінами системи управління та застосування військ.

Як наслідок, було прийнято рішення змінити систему управління військ з батальйон – бригада на батальйон – бригада – армійський корпус – оперативне командування, при цьому ліквідувавши тимчасові угруповання ТГ, ОТУВ та ОСУВ.

За задумом армійські корпуси матимуть своїх штатних командирів та управління, сталий комплект військ, який буде складатися з декількох бригад (від 4 до 8), підрозділів вогневої підтримки та забезпечення, мати визначений район відповідальності.

Слід зазначити, що армійський корпус в ЗСУ не є новинкою. В ЗСУ існували п'ять армійських корпусів, останній – 8-й армійський корпус Сухопутних військ Збройних Сил України (надалі - СВ ЗСУ) було ліквідовано у 2015 р.

В 2023 р. було порушено питання відновлення армійських корпусів. Так, були створені 7-й десантно-штурмовий корпус Десантно-штурмових військ ЗСУ, 9-й армійський корпус СВ ЗСУ, 10-й армійський корпус СВ ЗСУ, 11-й армійський корпус СВ ЗСУ (колишній Корпус резерву); 30-й корпус морської піхоти Командування морської піхоти Військово-Морських Сил ЗСУ. На практиці командування вищезазначених корпусів виконували переважно адміністративні функції.

За попередніми даними у найближчий час мають бути сформовані армійські корпуси у складі Сухопутних військ, Десантно-штурмових військ, Морської піхоти Військово-Морських Сил Збройних Сил України, а також Національної гвардії України.

Реформа 2025 р. має на меті повноцінне створення армійських корпусів, починаючи від виділення сталого комплекту військ до закріплення за кожним з'єднанням району відповідальності та надання можливості вести активні бойові дії.

Корпусна система управління є поширеною моделлю організації сухопутних військ у багатьох арміях світу, особливо у країнах-членах НАТО та інших розвинених військових державах.

Перехід на корпусну систему управління може принести Збройним Силам України ряд важливих переваг. До таких переваг можна віднести: підвищення ефективності управління, шляхом забезпечення чіткої вертикалі управління великими військовими з'єднаннями, що в підсумку має призвести до спрощення ухвалення рішень та покращення координації дій між підрозділами; посилення бойової стійкості, створення потужних угруповань, здатних вести ефективні оборонні та наступальні дії.

Поряд з перевагами необхідно також зазначити й про потенційні недоліки та ризики переходу на корпусну систему: за відсутності якісного командного складу може виникнути складність управління таким великим з'єднанням; потреба у значному фінансуванні для належного забезпечення життєдіяльності армійських корпусів; ризик надмірної централізації

всіх процесів всередині корпусу, що може призвести до зниження автономності та ініціативності з боку командирів підпорядкованих підрозділів.

Перехід ЗСУ на корпусну систему управління є стратегічно важливим кроком, який може значно підвищити бойовий потенціал української армії. Досвід інших країн свідчить про ефективність цієї моделі в управлінні великими військовими з'єднаннями та проведенні масштабних операцій в умовах великих збройних конфліктів.

Попри це, успішність цієї реформи залежатиме від ретельного планування, належного ресурсного забезпечення та якісної підготовки особового складу. Важливо забезпечити гнучкість системи управління, підтримувати ініціативу на нижчих рівнях та постійно вдосконалювати нові організаційні структури з урахуванням бойового досвіду та сучасних вимог війни.

Список використаних джерел:

1. Турченко Ю. Збройні Сили України: нелінійна еволюція конституційного органу. *Політичний менеджмент*. 2010. Випуск 4. С. 140-148.

Власюк В.В.

заступник начальника кафедри тактики та тактико-спеціальної підготовки Київського інституту Національної гвардії України,
кандидат військових наук, доцент

Нагорний Р.О.

здобувач вищої освіти 314 навчальної групи
факультету службово-бойової діяльності
Київського інституту Національної гвардії
України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВЕДЕННЯ ОБОРОННОГО БОЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ СИЛАМИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Сучасні війни характеризуються новими формами ведення бойових дій, в яких оборона стає не менш важливою, ніж наступ. В умовах швидкої зміни тактичних обставин, розвитку технологій та нових стратегій, організація та ведення оборонного бою стикаються з численними проблемами. У цій роботі розглянуто найбільш основні проблемні аспекти, які впливають на ефективність оборонних дій у сучасних умовах.

Зміни в характері загроз.

Сучасні конфлікти часто супроводжуються асиметричними загрозами, такими як тероризм, партизанська війна та кібернетичні атаки. Це вимагає від військових структур переосмислення традиційних підходів до оборони. Необхідно враховувати не лише фізичну загрозу, але і інформаційну, що вимагає інтеграції новітніх технологій.

Технологічні інновації.

Сучасні технології, зокрема безпілотники, штучний інтелект та системи кібербезпеки, змінюють підходи до ведення оборони. З одного боку, це відкриває нові можливості для моніторингу та реагування на загрози, з іншого – потребує значних ресурсів для навчання військовослужбовців та адаптації до нових методів.

Організаційно-штатні структури підрозділів.

Ефективна оборона вимагає чіткої організаційної структури, здатної швидко реагувати на зміни в обстановці. Однак багато армій стикаються з проблемами в координації між різними підрозділами, що може призвести до затримок у прийнятті рішень та виконанні завдань.

Психологічний аспект.

Психологічний стан військовослужбовців під час оборонних дій має величезне значення. Високий рівень стресу, невизначеність та довготривалість конфліктів можуть негативно впливати на моральний дух. Ефективна психологічна підтримка та підготовка можуть суттєво підвищити стійкість підрозділів.

Логістичне забезпечення.

Оборонний бій вимагає надійного логістичного забезпечення. Проблеми з постачанням, технічним обслуговуванням та підтримкою бойової готовності техніки можуть призвести до зниження ефективності оборонних дій. Сучасні війська повинні мати гнучкі та адаптивні логістичні системи.

Місцеве населення.

Важливо розуміти ставлення місцевого населення до бойових дій. Вони можуть стати важливим джерелом інформації та підтримки.

Організація взаємодії.

Сучасні конфлікти часто є міжнародними, тому важливою є взаємодія між союзниками. Спільні навчання, обмін інформацією та координація дій можуть суттєво підвищити ефективність оборони. Проте різниця в тактиках та стратегічних цілях може створювати додаткові труднощі.

Виконання норм міжнародного гуманітарного права.

Зростання насильства під час конфліктів піднімає питання дотримання міжнародного гуманітарного права. Військові повинні бути обізнані про свої юридичні зобов'язання та етичні норми, що регулюють ведення бойових дій, щоб уникнути порушень, які можуть мати серйозні наслідки.

Підготовка та навчання особового складу.

Сучасні умови ведення оборонного бою вимагають від військових постійної підготовки та навчання. Важливо впроваджувати інноваційні методи навчання, які враховують нові технології та зміни в характері загроз.

Адаптація до змінюваного середовища.

Сучасні бойові дії можуть відбуватися в різних умовах – від міст до гірських районів, що вимагає від військ здатності швидко адаптуватися до нових умов. Це включає в себе як фізичну підготовку, так і тактичну гнучкість, що дозволяє ефективно реагувати на зміни в бойовій обстановці.

Інженерне забезпечення бою.

Створення та підтримка інфраструктури: інженерні підрозділи відповідають за будівництво та ремонт доріг, мостів, укриттів та інших об'єктів, які забезпечують мобільність військ та їхню безпеку.

Проведення розвідки: інженери виконують завдання з розвідки місцевості, виявляючи природні та штучні перешкоди, що можуть вплинути на хід бойових дій. Це включає оцінку стану будівель, мостів і інших важливих об'єктів.

Підготовка позицій: інженерні війська займаються підготовкою захисних позицій для артилерії, піхоти та інших підрозділів. Це забезпечує максимальну ефективність вогню та захист військ.

Мінування та розмінування: інженери виконують завдання з установки мінних полів для захисту своїх позицій, а також займаються розмінуванням територій, що дозволяє забезпечити безпечний рух військ.

Технічна підтримка: вони також відповідають за технічне забезпечення бойових дій, включаючи обслуговування та ремонт військової техніки, що є критично важливим для підтримки боєздатності підрозділів.

Інженерні війська відіграють важливу роль у забезпеченні успіху військових операцій. Їхня діяльність не лише сприяє підвищенню мобільності та ефективності бойових підрозділів, але й забезпечує виконання важливих завдань, пов'язаних із забезпеченням безпеки військ.

Застосування БПЛА різних типів та класів.

Сучасна технологія БПЛА стрімко розвивалася в цивільному та військовому контекстах. Безпілотники являють собою перетин двох важливих тенденцій у військовій техніці: точного характеру зброї та зростання роботизації, коли техніка керується дистанційно без ризику для пілота та здатна доставляти смертоносний корисний вантаж. БПЛА, що використовуються в сучасній війні, змінили динаміку військових операцій, запропонувавши унікальні тактичні переваги та підвищивши оперативну ефективність у різних бойових сценаріях. Безпілотники використовувалися для різних цілей, зокрема спостереження, розвідку та цілеспрямовані удари.

Застосування засобів електронної розвідки та засобів електронної боротьби.

У сучасних умовах військові дії неможливі без використання сучасних інформаційних технологій. Зокрема, засоби електронної розвідки (ЕР) та електронної боротьби (ЕБ) стали критичними елементами ведення бою та забезпечення переваги на полі бою.

Електронна розвідка спрямована на перехоплення, аналіз та використання радіоелектронної або іншої електромагнітної активності противника. Це дозволяє виявляти системи управління, зв'язку та радіолокації, визначати їхнє місцезнаходження та оцінювати ситуацію в режимі реального часу.

Електронна боротьба полягає у захисті власних інформаційних систем та дезорієнтації противника шляхом глушіння зв'язку, виведення з ладу радіолокаційних станцій, інфільтрації у системи управління та навіть ведення інформаційних атак.

Організація системи протиповітряної оборони.

У сучасних умовах ведення бойових дій протиповітряна оборона (ППО) є одним із найважливіших компонентів забезпечення безпеки військ, об'єктів інфраструктури та стратегічних напрямків. Її завдання полягає в захисті від ударів авіації, крилатих ракет, безпілотних літальних апаратів та інших засобів повітряного нападу.

Війська ППО виконують завдання з виявлення, супроводу та знищення повітряних цілей. Їхня діяльність включає постійний моніторинг повітряного простору, оперативне реагування на загрози та прикриття угруповань військ як під час наступу, так і в обороні.

Сучасний бій висуває нові вимоги до ППО: необхідність протидії великій кількості малопомітних цілей, зокрема дронів-камікадзе, крилатих і балістичних ракет. Тому акцент робиться на мобільність, автоматизацію процесів виявлення та ураження, інтеграцію різномірних засобів в єдину інформаційно-бойову мережу.

Війська протиповітряної оборони залишаються незамінним інструментом на полі бою. Їх ефективне застосування дозволяє зірвати плани противника щодо досягнення переваги в повітрі, зберегти боєздатність власних військ та забезпечити успішне виконання оперативних завдань.

Таким чином, організація та ведення оборонного бою в сучасних умовах – це складний і багатогранний процес, що вимагає інтеграції нових технологій, адаптації до змінюваних загроз, належного логістичного забезпечення та ефективної координації між всіма учасниками процесу. Саме комплексний підхід до вирішення цих проблем може суттєво підвищити ефективність оборонних дій сил сектору безпеки і оборони України.

Список використаних джерел:

1. БП 3-(01,04)11(55).01 Тимчасовий Бойовий статут Механізованих військ Сухопутних військ Збройних Сил України, частина 1 (Бригада): наказ командувача Сухопутних військ Збройних Сил України № 152 від 09.03.2021.
2. Бойовий статут механізований та танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України Частина II Батальйон, рота: наказ командувача Сухопутних військ Збройних Сил України від 30.12.2016 № 605.
3. Міні посібник з оборони міст у сучасних умовах. Версія 4. Джон Спенсер. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://tmg-training.org.ua/mini-manual-ukrainian>. (дата звернення 10.04.2025).

4. Український посібник для попереднього відпрацювання бойових завдань з тактичних прийомів, методів та способів тактики малих підрозділів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://tmg-training.org.ua/manual-small-units>. (дата звернення 10.04.2025).
5. Оборона бойової позиції. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://tmg-training.org.ua/oborona-bojovoi-posicii>. (дата звернення 10.04.2025).
6. Розвідка, спостереження, виявлення цілі і рекогносцирування (istar). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://tmg-training.org.ua/viyavlenniyirecognosciruvannya>. (дата звернення 10.04.2025).
7. Основи бойових операцій. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://tmg-training.org.ua/osnovyboyovihoperaciy>. (дата звернення 10.04.2025).
8. ATP 3-06. MCTP 12-10B, Urban operations, Headquarters, Department of the ArmyHeadquarters, United States Marine Corps, December 2017. 128 p.
9. ATP 3-90.1 (FM 3-90.1). Armor and Mechanized Infantry Company Team. Headquarters, Department of the Army. January 2016. 206 p.
10. FM 34-2-1 Tactics, Techniques, and Procedures for Reconnaissance and Surveillance and Intelligence Support to Counter reconnaissance. Headquarters, Department of the Army. June 2019. 227 p.

Войтович А.О.

здобувач вищої освіти навчальної групи Д-221
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академія Служби безпеки України

Євтушенко В.В.

доцент кафедри спеціальної фізичної та бойової
підготовки Національної академія Служби
безпеки України

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ТА СПОРТІ В УКРАЇНІ

Впровадження цифрових технологій у сферу фізичної культури та спорту є одним із пріоритетних напрямків державної політики України, оскільки саме від фізичної активності населення залежить рівень здоров'я, середня тривалість життя та морально-психологічний стан громадян. Інтеграція сучасних ІТ-рішень (від електронних тренувальних програм до аналітики даних) дозволяє підвищити ефективність фізкультурно-спортивної діяльності, що робить її інструментом формування здорової нації.

Використання сучасних підходів у сфері фізичної підготовки не лише підвищує якість тренувального процесу, а й сприяє зростанню зацікавленості населення у заняттях спортом. Така динаміка позитивно впливає на стан громадського здоров'я та стимулює розвиток спортивних результатів на різних рівнях.

Серед ключових напрямів цифровізації у фізичній культурі варто виокремити застосування технологій для контролю за фізичним станом людини. Використання таких пристроїв, як пульсометри, фітнес-браслети чи смарт-годинники, дає змогу швидко отримувати достовірні дані про основні фізіологічні показники. Це, у свою чергу, надає можливість для складання індивідуалізованих тренувальних програм і дозволяє оперативно коригувати навантаження відповідно до потреб конкретної особи. Подібний підхід підвищує об'єктивність оцінки виконання вправ і сприяє підвищенню результативності тренувального процесу.

Останнім часом цифрові платформи почали активно використовуватись у фізичному вихованні, зокрема для проведення занять у дистанційному форматі. Цей підхід став особливо актуальним у зв'язку з розширенням можливостей інтернету та відеозв'язку. У результаті заняття спортом і навчання стали доступнішими для значно ширшого кола осіб,

незалежно від місця проживання. Онлайн-курси, семінари, тренування, що проводяться за допомогою цифрових інструментів, сприяють формуванню більш відкритого та гнучкого освітнього простору у сфері фізичної культури.

Окремої уваги заслуговує і впровадження цифрових технологій у спортивну медицину. За допомогою спеціалізованих програм стає можливим точніше відстежувати фізичний стан спортсменів, виявляти ризики травмування ще до появи перших симптомів і будувати персоналізовані програми відновлення. Окрім того, цифрові інструменти дозволяють аналізувати техніку виконання вправ, оцінювати навантаження, а також коригувати раціон і режим відпочинку. Усе це разом створює умови для досягнення вищих результатів без зайвого ризику для здоров'я.

Верховна Рада України видала чимало нормативно-правових актів, що регулюють процес цифровізації в сфері фізичної культури та спорту. Серед таких документів важливу роль відіграє постанова від 4 листопада 2020 р. № 1089 «Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року». Цей документ визначає пріоритети державної політики, що передбачені Законом України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», а саме: створення умов для максимальної реалізації здібностей талановитих спортсменів, забезпечення рівних прав і можливостей до занять фізичною культурою і спортом усіх категорій населення України, стимулювання створення спортивної інфраструктури, сприяння участі українських спортсменів у міжнародних змаганнях, підвищення авторитету держави у світовому спортивному русі, удосконалення державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а також сприяння популяризації та поширенню здорового способу життя, організації змістовного дозвілля [2].

У сфері розвитку фізичної культури значну увагу зосереджено на питаннях впровадження цифрових технологій. Аналіз стратегічних документів засвідчує, що наявний рівень цифровізації суттєво поступається актуальним міжнародним стандартам, що негативно впливає на дієвість управлінських механізмів та систему контролю в спортивній галузі. Це зумовлено не лише застарілим інструментарієм управління, але й недостатньою обізнаністю з цифровими технологіями серед ключових суб'єктів процесу, зокрема держслужбовців, представників спортивних об'єднань, тренерського складу та інших профільних спеціалістів.

Першочергового значення набуває розробка стратегії цифрової трансформації, яка б охоплювала загальнодержавний та регіональний рівні, а також формування структури цифрових ініціатив у галузі фізичної культури та спорту. З огляду на зазначені аспекти, стратегічне планування передбачає поетапну реалізацію цього процесу. Перший етап включає ідентифікацію оптимальних шляхів впровадження цифрових змін та затвердження відповідного плану дій. Наступний етап — це інтеграція інноваційних технологій у сферу фізичної культури і спорту, а далі — підвищення конкурентоздатності спортивної галузі на міжнародній арені.

Таким чином, стратегія розвитку фізичної культури та спорту орієнтована не лише на модернізацію спортивної інфраструктури, але й на інтеграцію сучасних цифрових рішень, що є необхідною умовою для забезпечення ефективного управління та досягнення належного рівня розвитку цієї сфери в Україні.

Міністерство молоді та спорту України активно підтримує цифрові спортивні стартапи, які заохочують людей різного віку займатися спортом. Важливим етапом у цьому процесі стала презентація українських спортивних проєктів на міжнародній платформі Global Sports Innovation Center (GSIC), яка відбулася за ініціативи Міністерства молоді та спорту України та громадської організації «Спорт Тех Хаб Україна». Завдяки цьому заходу українські стартапи отримали можливість вийти на світовий рівень, знайти нові контакти, ресурси для розвитку та підтримку від провідних експертів у цій галузі [1].

На презентації були представлені різні українській спортивні проєкти, які охоплюють широкий спектр: від технологій для підвищення ефективності тренувань (12Climb, AiSport) до мобільних додатків, які спрощують організацію вуличних ігор (Streetball App). Завдяки

членству в Global Sports Innovation Center (GSIC), ці стартапи зможуть вийти на міжнародний рівень, привернути увагу інвесторів і отримати допомогу експертів для розвитку своїх ІТ-продуктів. Це важливий крок для інтеграції України у світовий ринок спортивних технологій[1].

Переможцями стали стартапи, такі як «12Climb» (додаток для скелелазів), «AiSport» (програмне забезпечення для коригування рухів) та «Streetball App» (мобільний додаток для організації ігор у баскетбол або стрітбол) [1].

Цифрова трансформація у сфері фізичної культури та спорту стрімко розвивається на глобальному рівні, включаючи Україну, завдяки використанню мобільних додатків та розумних пристроїв. Вони допомагають стежити за фізичною активністю, рахувати калорії, планувати тренування й адаптувати їх під особисті цілі. Такі популярні додатки, як «Runtastic», «MyFitnessPal» чи «Fitbit», працюють як персональні тренери, надаючи рекомендації на основі фізичних показників користувача та його цілей. Вони ведуть також статистику тренувань, що мотивує не зупинятися та постійно вдосконалюватися.

Крім того, цифрові технології значно змінюють підготовку спортсменів і тренерів. Нові методи збору та аналізу даних допомагають створити точніші й ефективніші програми тренувань. Це забезпечує більш точну та ефективну тренувальну програму для спортсменів, а також дозволяє проводити фізкультурно-оздоровчу роботу серед населення. Онлайн-трансляції змагань та тренувань, а також активна присутність в медіапросторі, сприяють більш ширшому охопленню аудиторії. Це дозволяє зміцнити зв'язок між спортом і його споживачами. Ці інновації змінюють не лише тренувальний процес, а й загальний підхід до фізичної активності, сприяючи популяризації здорового способу життя.

Водночас із позитивними аспектами, цифровізація несе й низку викликів, серед яких особливої уваги набувають питання захисту персональних даних, протидія кібербулінгу, а також необхідність підвищення рівня цифрової компетентності серед педагогів та тренерів. Зважаючи на те, що цифрові технології активно змінюють не лише методи організації фізичної культури, а й соціальну взаємодію, їх інтеграція в освітні та спортивні процеси потребує комплексного підходу.

Цифрова трансформація в Україні охоплює всі сфери діяльності, в тому числі фізичну культуру та спорт. Одним із прикладів є платформи для онлайн-бронювання спортивних залів, електронні бази даних спортсменів, а також автоматизовані системи у спортивній медицині та для контролю за вживанням допінгу. Цифровізація допомагає значно підвищити ефективність організації спортивних заходів і забезпечує доступність фізкультурно-оздоровчих послуг для широких верств населення.

Нині цифрові технології проникають у різні сфери життя, у тому числі на фізичну активність. Вони сприяють популяризації здорового способу життя, покращують доступ до інформації про спортивні події, майданчики та тренування, а також допомагають підвищити рівень спортивної підготовки за допомогою новітніх інструментів, таких як мобільні додатки та платформи для тренувань.

Отже, цифровізація в сфері фізичної культури та спорту в Україні має відмінні можливості для подальшого впровадження та розвитку в нашій державі. Але для того, щоб можна було досягнути максимальних результатів, нам необхідно продовжувати інтенсивно вдосконалювати цю сукупність систем, розширювати підтримку спортивних стартапів та інтегрувати систему цифрових технологій у всі сфери та галузі фізичної культури. При залученні новітніх технологій зросте сприяння створенню більш здорового та конкурентноспроможного суспільства в Україні.

Список використаних джерел:

1. Міністерство молоді та спорту України - Три українські спортивні стартапи отримали безкоштовно річну підписку на членство у організації The Global Sports Innovation Center powered by Microsoft (GSIC). Головна Міністерство молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/news/try-ukrainski-sportyvni-startapy-otrymaly-bezkoshtovno-richnu-pidpysku->

[na-chlenstvo-u-orhanizatsii-the-global-sports-innovation-center-powered-by-microsoft-gsic](#) (дата звернення: 30.03.2025).

2. Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року : Постанова Каб. Міністрів України від 04.11.2020 № 1089 : станом на 25 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-п#Text> (дата звернення: 30.03.2025).

3. Qi Y., Sajadi S. M., Baghaei S., Rezaei R., Li W. Digital technologies in sports: Opportunities, challenges, and strategies for safeguarding athlete wellbeing and competitive integrity in the digital era. *Technology in Society*. 2024. № 1. Р. 102–120. Режим доступу: <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2024.102496> (дата звернення: 30.03.2025).

Волянський В.Г.

старший викладач кафедри фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту
Київського інституту Національної гвардії
України

Пермяков Д.С.

здобувач вищої освіти 213-ї навчальної групи
курсу №4 факультету забезпечення державної
безпеки Київського інституту Національної
гвардії України

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ СПОРТИВНИХ ІГОР В СИСТЕМІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ КУРСАНТІВ КІ НГУ

Зростання ролі фізичної підготовки у забезпеченні готовності військовослужбовців різних категорій інституцій сектору безпеки і оборони України до виконання завдань за призначенням зумовлює необхідність удосконалення форм фізичної підготовки. У свою чергу, включення спортивних ігор в систему фізичної підготовки майбутніх офіцерів дозволяє ефективно поєднувати розвиток фізичних якостей із формуванням професійно значущих компетентностей. Така форма занять повинна стати системною складовою як обов'язкової, так й індивідуальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів.

Головною **метою дослідження** є визначення перспективних напрямків та методичних підходів щодо використання спортивних ігор в системі самостійної роботи здобувач вищої освіти Київського інституту Національної гвардії України (КІ НГУ).

В процесі аналізу науково-методичної та спеціальної літератури нашу увагу привернули наукові праці дослідників: І. Мазура, Г. Бикової, С. Козенка, Ю. Корнійчука, О. Хробуста, К. Бобрик, І. Мички [1], В. Ягодзінського, С. Іванова, С. Ворока, О. Діденка, Д. Барковського, І. Костюшко, А. Гончарука, Я. Слівінського, В. Рябченка [2], О. Зімнікова, В. Ягодзінського, А. Нікітіна, І. Костюшко, Р. Стоянова, В. Сидорчука, Д. Романченка, В. Стасюка, С. Козлова [3] (та інш.), у яких розкриваються актуальні питання організації системи фізичної підготовки майбутніх офіцерів.

Встановлено, що спортивні ігри забезпечують комплексний вплив на організм майбутніх офіцерів, зокрема: сприяють розвитку координаційних здібностей, швидко-силових якостей, витривалості; формують навички колективної взаємодії, лідерства, тактичного мислення; знижують рівень стресу і емоційного вигорання; підвищують мотивацію до систематичних занять фізичними вправами.

Основними перевагами спортивних ігор в системі самостійної роботи здобувач вищої освіти та здобувач вищої освіти вищих військових навчальних закладів є:

1) високий рівень залученості (завдяки ігровій формі підвищується зацікавленість здобувач вищої освіти та здобувач вищої освіти у фізичній активності поза межами обов'язкових занять);

2) гнучкість організації: ігри можуть бути адаптовані до різних умов (закриті/відкриті майданчики, групові чи індивідуальні формати);

3) стимулювання самоконтролю (участь у спортивних іграх сприяє формуванню відповідальності за особистий рівень фізичного розвитку та фізичної готовності);

4) соціальний компонент (ігрова взаємодія позитивно впливає на психологічний клімат серед майбутніх офіцерів).

Аналізуючи науково-методичну та спеціальну літературу нами визначено складники організаційно-педагогічних умов ефективного використання спортивних ігор в системі самостійної роботи представників досліджуваної категорії: розробка індивідуальних та групових програм самостійної підготовки із включенням ігрових вправ; впровадження елементів змагальності як мотиваційного чинника; застосування інформаційно-комунікаційних технологій (мобільні додатки, відеоуроки) для моніторингу та самоконтролю; залучення здобувач вищої освіти та здобувач вищої освіти до організації та суддівства ігор, що сприяє розвитку лідерських якостей.

Висновки. Спортивні ігри мають високий потенціал як форма самостійної фізичної активності здобувач вищої освіти вищих військових навчальних закладів Національної гвардії України. Їх використання сприяє підвищенню фізичної підготовленості, емоційної стабільності та командної єдності, що є важливими чинниками формування готовності майбутніх офіцерів до виконання завдань за призначенням.

У подальшому доцільним є емпіричне вивчення впливу різних видів спортивних ігор (футбол, волейбол, баскетбол, командні естафети) на функціональний стан здобувач вищої освіти та здобувач вищої освіти вищих військових навчальних закладів у динаміці навчального семестру, а також оцінка впливу таких занять на міжособистісні відносини в навчальній групі (військовому колективі).

Список використаних джерел:

1. Мазур І., Бикова Г., Козенко С., Корнійчук Ю., Хробуст О., Бобрик К., Мичка І. Динаміка розумових процесів у здобувач вищої освіти під впливом занять фізичною підготовкою та спортом. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. 2020. № 5 (125). С. 99-102. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.5\(125\).18](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.5(125).18)
2. Ягодзінський В., Іванов С., Ворок С., Діденко О., Барковський Д., Костюшко І., Гончарук А., Слівінський Я., Рябченко В. Динаміка показників фізичної готовності здобувач вищої освіти у процесі військово-професійного навчання. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. 2022. № 12 (158). С. 161-164. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.12\(158\).35](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.12(158).35)
3. Зімніков О., Ягодзінський В., Нікітін А., Костюшко І., Стоянов Р., Сидорчук В., Романченко Д., Стасюк В., Козлов С. Динаміка показників фізичного та психоемоційного стану здобувач вищої освіти у процесі занять спортивними іграми. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. 2023. № 12 (172). С. 92-95. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2023.12\(172\).17](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2023.12(172).17)

Городиський Р. О.

старший викладач кафедри зв'язку та інформаційних систем, Національної академії Державної прикордонної служби України

Катеринчук І.С. професор кафедри зв'язку та інформаційних систем, Національної академії Державної прикордонної служби України

доктор технічних наук, професор

ГІБРИДНІ MANET-МЕРЕЖІ З ВИКОРИСТАННЯМ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ: МОДЕЛІ, АРХІТЕКТУРА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДЛЯ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

У сучасних умовах гібридної війни та зростаючих загроз безпеці державного кордону України особливого значення набуває розвиток мобільних систем зв'язку та спостереження, здатних функціонувати в умовах повної або часткової відсутності інфраструктури. Одним із перспективних напрямів є створення гібридних MANET-мереж (Mobile Ad Hoc Network) з інтеграцією безпілотних літальних апаратів (БПЛА) як мобільних вузлів зв'язку, ретрансляції та розвідки.

MANET-мережі характеризуються децентралізованою архітектурою, динамічною маршрутизацією, самоорганізацією та високою адаптивністю до змін мережевої топології. В умовах охорони державного кордону, особливо в зонах гірської місцевості, густих лісів або після бойових дій, де традиційна інфраструктура зруйнована або недоступна, MANET забезпечує ефективну комунікацію між підрозділами, розвідувальними засобами та командними пунктами.

Гібридна MANET-архітектура передбачає поєднання наземних, повітряних та іноді морських платформ у єдину мережу, де БПЛА відіграють роль мобільних ретрансляторів, сенсорних вузлів або хабів. Вони дозволяють розширити зону покриття, обійти перешкоди рельєфу, забезпечити тимчасову мережеву інфраструктуру для прикордонних підрозділів.

Архітектура може включати основні компоненти такі як:

наземні вузли — мобільні пристрої військовослужбовців, сенсорні системи, стаціонарні пункти спостереження;

БПЛА середнього і малого класу — платформи з модулем зв'язку Wi-Fi/LoRa/5G, здатні до маршрутизації на основі протоколів OLSR, AODV або DSR;

координаційний центр — центр обробки даних, який може бути інтегрований у тактичну мережу або мобільний командний пункт.

У моделі функціонування гібридної MANET-мережі особлива увага має приділятися динамічній зміні топології внаслідок переміщення БПЛА; оптимізації енергоспоживання мобільних вузлів; забезпеченню захищеності переданої інформації в умовах радіоелектронного протистояння; використанню алгоритмів штучного інтелекту для автоматичної реконфігурації маршрутизаторів у реальному часі.

Особливу увагу необхідно приділити питанню стійкості зв'язку при протидії з боку засобів радіоелектронної боротьби (РЕБ). Можна запропонувати комбіновані методи захисту на фізичному та мережевому рівнях, зокрема адаптивне перемикавання частот, динамічне шифрування трафіку, використання багатоканального резервування та мережевих тунелів VPN. Моделювання в середовищі MATLAB показало, що такі підходи дозволяють зберігати працездатність мережі навіть при активній протидії противника.

Моделювання в середовищі MATLAB підтверджує ефективність побудови таких мереж на базі зменшених БПЛА типу "квадрокоптер" із дальністю польоту до 10 км. Водночас розглянуто перспективу інтеграції БПЛА з антенами на основі метаматеріалів, що дозволяє зменшити вагу та покращити спрямованість радіосигналу.

Впровадження та використання таких гібридних MANET-мереж в охороні державного кордону надасть ряд переваг, таких як:

гнучкість розгортання (швидке створення мережі в будь-якому місці);

відсутність потреби в інфраструктурі;

висока живучість у разі втрати окремих вузлів;

масштабованість - можливість швидкого розширення мережі за рахунок додаткових БПЛА або наземних вузлів.

Разом із тим, залишається ряд викликів, зокрема, це обмеження по енергоресурсах БПЛА, вплив погодних умов, обмежений час автономної роботи, складність управління багатовузловими динамічними мережами, необхідність захисту каналів зв'язку та управління, ризик перехоплення або блокування сигналу. Для їх подолання, можна використати мережеві протоколи з енергетичною адаптацією, побудову захищених тунелів VPN між мобільними вузлами, впровадження адаптивних алгоритмів маршрутизації на базі нейронних мереж та створення спеціалізованого програмного забезпечення для візуалізації топології мережі, аналізу її стійкості та планування маршрутів комунікації.

Узагальнюючи, гібридні MANET-мережі з використанням БПЛА становлять перспективний напрям розвитку прикордонної інфраструктури зв'язку та моніторингу. Дослідження мають бути спрямовані на підвищення автономності, розумне управління мережею в умовах високої динаміки та забезпечення стійкості до перехоплення сигналу.

Денисюк О.В.

старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Навчально-наукового тренінгового центру
оперативно-бойової підготовки
Національної академії Служби безпеки України

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ З КУРСАНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ЗАХОДІВ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТРАВМАТИЗМУ

Особливості навчального процесу в Національній академії Служби безпеки України (далі - Академія) вимагають від здобувач вищої освіти значного напруження моральних та фізичних сил, а значить включає потребу у високому рівні розвитку фізичних і психологічних якостей та професійно-прикладних рухових навичок. Проте, при проведенні занять з фізичної підготовки, з певною вірогідністю, здобувач вищої освіти можуть отримувати травми різного ступеню тяжкості, що негативно позначається на стані їх здоров'я і навіть може унеможливити їх подальшу військову службу. Тому попередження травматизму та безпека занять з фізичної підготовки є одним із найважливіших питань організації навчально-виховної роботи в системі удосконалення фізичних якостей здобувач вищої освіти.

Одним із важливіших завдань для досягнення потрібного фізичного розвитку майбутніх офіцерів Служби безпеки України є попередження травматизму під час проведення практичних занять з фізичної підготовки, спортивно-масових, фізкультурно-оздоровчих заходів та самостійної роботи.

Аналіз проблеми спортивного травматизму показав, що формуванню фізичного здоров'я людини приділяється чимало уваги як в сучасній українській педагогіці, так і в працях фахівців з фізичного виховання [1].

Фактори ризику, які обумовлюють можливість виникнення травм, можуть обумовлюватись як зовнішніми, так і внутрішніми причинами [2].

До зовнішніх причин можна віднести:

- умови тренувального середовища;
- стан спортивних споруд, якість спортивного інвентарю і обладнання;
- специфіку виду спорту;
- спортивні правила, організація тренувань і змагань, а також якість суддівства змагань;
- якість харчування тих, хто займається фізичною культурою і спортом, випадки застосування стимулюючих препаратів;
- недоліки методичної побудови тренування: низька якість проведення розминки, нераціональний режим тренування, неправильно спланована змагальна діяльність тощо.

Внутрішні причини можуть бути обумовлені:

- віковими змінами в організмі тих, хто займається фізичною культурою, їх статтю, зростом, масою тіла, соматотипом;
- наявністю попередніх травм, які не були вчасно заліковані;
- захворюваннями, які впливають на фізичний стан організму;
- слабкістю і непропорційним розвитком м'язів;
- зниженням гнучкості або, навпаки, розхитаністю суглобів;
- недостатньою техніко-тактичною майстерністю;
- психологічною нестійкістю і неадекватністю поведінки в складних умовах тренувальної та змагальної діяльності.

Враховуючи це, заняття з фізичної підготовки починаються з щосеместрового доведення вимог здобувач вищої освіти і слухачам «Інструкції з охорони праці під час проведення занять з навчальних дисциплін «Спеціальна фізична підготовка» та «Фізичне виховання», спортивних секцій, спортивно-масових, самостійних занять в Національній академії Служби безпеки України», затвердженої наказом НА СБ України від 11 лютого 2022 року № 20. Після засвоєння і перевірки знань здобувач вищої освіти щодо правил безпечної поведінки під час проведення практичних занять зі спеціальної фізичної підготовки робиться запис у спеціальному «Журналі реєстрації інструктажів з питань охорони праці та пожежної безпеки на робочому місці». В подальшому поточні інструктажі з техніки безпеки проводяться в навчальних групах у залежності від тематики практичного заняття.

Особлива увага викладачами звертається на профілактику травматизму при проведенні практичних занять з тих видів спорту, які мають найбільшу питому вагу у навчальній програмі, що визначається особливостями оперативно-службової діяльності в органах і підрозділах Служби безпеки України. До таких видів спорту були віднесені заняття з легкої атлетики, боксу і рукопашного бою.

Відомо, що заняття з легкої атлетики дозволяють поєднати розвиток у здобувач вищої освіти і слухачів таких необхідних фізичних якостей як швидкість, спритність, сила і витривалість. Проте під час занять можливі випадки ушкоджень гомілковостопного і колінного суглобів, розтяги і розриви сумково-зв'язочного апарату, розриви і надриви сухожиль (ахіллового, довгої голівки двоголового м'яза плеча), в деяких випадках м'язів задньої групи стегна. Особливо значення має профілактика травм стопи, оскільки на неї припадають найбільш значні статичні і динамічні навантаження, які можуть викликати функціональну недостатність.

Для попередження спортивного травматизму на заняттях з легкої атлетики викладачі кафедри спеціальної фізичної та бойової підготовки Академії обов'язково проводять перевірку матеріально-технічного стану місць проведення занять, визначають відсутність на бігових доріжках і ямах для стрибків сторонніх предметів, зіткнення з якими може призвести до травмування. Перед заняттям викладачі перевіряють справність спортивного інвентарю, який передбачається використовувати на занятті. При проведенні занять з метання навчальних гранат з здобувач вищої освіти проводиться інструктаж щодо правил безпеки, які передбачають їх відсутність в місцях падіння снарядів та виключення можливості зустрічного метання, а також засліплення сонячним світлом.

Заняття боксом дозволяє розвинути у здобувач вищої освіти такі фізичні якості, як швидкість реакції і рухів, спритність, сміливість, витривалість, здатність переносити больові відчуття. Проте цей вид спорту не виключає отримання травм. При цьому найбільш часто із спортивних травм трапляються забої і рани надбрівної ділянки, носові кровотечі при ударах і інші забиті місця і садна. Іноді можлива втрата свідомості (нокдаун і нокаут) при сильних ударах у нижню щелепу і перенісся, в ділянці скроневої кістки і сонних артерій, підребер'я і сонячного сплетіння.

Для попередження травматизму при занятті боксом викладачі кафедри спеціальної фізичної та бойової підготовки проводять інструктаж щодо попередження травматизму, а також:

- контролюють хід проведення навчальних боїв і виконання тільки тих прийомів, які ними дозволені;
- для попередження травм під час проведення занять перевіряють правильність бинтування кистей еластичними бинтом, наявність і правильність використання захисних шоломів, назубних кап, бандажу для запобігання травмування статевих органів;
- не допускають до проведення тренувальних двобоїв між боксерами різних вагових категорій і різною техніко-тактичною підготовкою, а також попереджають боксерів про недопустимість застосування під час тренувальних боїв нокаутуючих ударів.

Травматизм при занятті рукопашним боєм багато в чому співвідноситься з травматизмом при занятті боксом, але має свої особливості. Травми при проведенні занять з рукопашного бою, головним чином, можуть бути викликані неправильною організацією їх проведення, а також використанням неадекватних за величиною й спрямованістю тренувальних навантажень. Тому, на початку кожного заняття викладач обов'язково повторює з здобувач вищої освіти техніку виконання окремих прийомів самостраховки, перевіряє укладку матів, їх з'єднання, справність чохлів та їх чистоту, а також наявність та справність макетів зброї.

При проведенні заняття викладач має вимагати від здобувачів вищої освіти високої організованості, дисципліни, зібраності, уважності при виконанні вправ та дій. У підготовчій частині заняття особлива увага звертається на правильність виконання здобувач вищої освіти спеціальних вправ для розвитку гнучкості та зміцнення суглобів. Вивчення прийомів нападу та самозахисту проводиться тільки після освоєння здобувач вищої освіти прийомів самостраховки. При виконанні прийомів з обеззброєння, звільнення від захватів, больових прийомів викладач контролює, щоб вони виконувались плавно, без застосування значних зусиль і по першому сигналу партнера (будь-який вигук, хлопок по килиму, тулубу) негайно припинялось виконання прийому. При виконанні удушливих захватів здобувач вищої освіти забороняється проведення надавлювання на гортань. Удари ножем, кулаком, ногою повинні тільки позначатись. Макет ножа при нанесенні ударів здобувач вищої освіти повинні тримати вільно, без напруження м'язів кисті, передпліччя.

Висновки. Таким чином, для попередження травматизму під час проведення занять з фізичної підготовки особливу увагу слід приділяти забезпеченню виконання комплексу організаційно-методичних заходів, спрямованих на постійне вдосконалення матеріально-технічного забезпечення, поліпшення умов проведення навчально-тренувальних заходів та змагань, підвищення кваліфікації викладацького складу. Причини і наслідки навіть незначних спортивних травм повинні аналізуватися викладачами, лікарем і самими здобувачами вищої освіти для проведення активної їх профілактики. Реалізація цих заходів дозволить планомірно підвищити рівень фізичної підготовленості, морально-вольових якостей і зміцнення здоров'я здобувач вищої освіти НА СБ України.

Список використаних джерел:

1. Ячнюк І. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. Т. 3. С. 17-19.

2. Профілактика травматизму стосовно занять фізичною підготовкою та спортом: навч.-метод. посібник/ Укладач Л.П. Кривизюк -Львів: ЛВІ при НУ «Львівська політехніка», 2002. 31 с.

3. «Інструкції з охорони праці під час проведення занять з навчальних дисциплін «Спеціальна фізична підготовка» та «Фізичне виховання», спортивних секцій, спортивно-масових, самостійних занять в Національній академії Служби безпеки України» , затвердженої наказом НА СБ України від 11 лютого 2022 року № 20.

Деркач А.В.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ТА СТАНДАРТІВ НАТО З ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ СИЛ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

З початком повномасштабної агресії Російської Федерації проти України на передній план вийшла необхідність переосмислення підходів до підготовки військовослужбовців. Війна нового типу вимагає не лише мужності та мотивації, а й високого рівня професійної підготовки, зокрема у сфері володіння зброєю. Протистояння армії, яка має багаторічний бойовий досвід, вимагає від українських військових навичок, що відповідають найвищим стандартам. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває впровадження досвіду та стандартів країн-членів НАТО, які не лише забезпечують ефективність підготовки, а й підвищують боєздатність підрозділів. Однією з ключових складових такої підготовки є вогнева підготовка — навичка, яка може стати вирішальною у реальному бою.

Під час повномасштабного вторгнення РФ різко збільшилася чисельність особового складу сил оборони. Перед інструкторами та командирами постало питання підготовки новоприбулих військовослужбовців. З початком забезпечення підрозділів озброєнням країн-членів НАТО змінились стандарти підготовки бійців, що вимагає нового підходу до навчання у будь-якій галузі, вогнева підготовка не є виключення. Старі радянські методики, що були орієнтовані більше на формальне виконання вправ, виявились недостатніми в умовах сучасного бою. Нові обставини диктують потребу у високій гнучкості, стресостійкості та точності під час стрільби. Відповідно, підготовка має бути максимально наближеною до реальних бойових умов, з акцентом на практичність, адаптивність та індивідуальний розвиток стрільця. Саме тому важливо не лише оновлювати навчальні програми, а й формувати нове мислення у командного складу щодо підготовки особового складу.

Стандарти НАТО з вогневої підготовки включають в себе гнучкі, багатоетапні і адаптивні підходи, які покращують точність та кучність пострілів, вміння діяти в стресових умовах та злагодження підрозділу. Одним із ключових принципів є тренування в умовах наближених до бойових дій, щоб військовослужбовці звикали діяти в екстремальних та не комфортних умовах. Зміна погодних умов, природних та фізичних факторів, зміна дня і ночі, стрільба в різних емоційних станах та під час довготривалих виснажливих тренувань дають бійцю зрозуміти його слабкі сторони та покращити їх, щоб під час бою він зміг виконати влучний постріл за будь-яких обставин. На відміну від стандартів НАТО в силах безпеки та оборони такі тренування проводились дуже рідко або ніколи, виключенням були ССО та інші спеціальні підрозділи. За загальним правилом підготовка особового складу з вогневої підготовки ґрунтувалась на проведенні стрільб, тому що так вимагали. Бійці виконували вправи із зручних положень та без зовнішніх факторів, що на полі бою зустрічається вкрай рідко. У сучасних умовах ці методики виявились застарілими та не практичними. Зрозуміла відмінність від досвіду та навичок противника в гіршу сторону, саме тому розпочались співпраці та обмін досвідом з країнами НАТО, а саме: США, Великої Британії, Канади, Литви, Норвегії та інших.

Одним із яскравих прикладів є програма тренувань «INTERFLEX» [1]. Вона була започаткована у липні 2022 року, основною метою була підготовка новобранців сил безпеки та оборони України. Підготовка проводилась на території Великої Британії за інтенсивною програмою зайнять. Цією програмою передбачається всебічний розвиток військовослужбовця, у тому числі і з вогневої підготовки відповідно до стандартів НАТО. Новобранці отримують досвід від провідних інструкторів з бойовим досвідом у різних війнах. Умови максимально наближаються до бойових. Поводження зі зброєю в різних умовах, також велика увага приділяється характеристикам та будові зброї, щоб у разі проблем стрілець мав змогу полагодити свою гвинтівку особисто. Ця програма докорінно відрізняється від застарілих радянських підходів. Замість пасивної стрільби по нерухомих мішенях зі зручного положення на програмі бійці отримують максимальний досвід який їм неодмінно допоможе в бою проти ворога. Також важливим аспектом є впровадження єдиної системи стандартів зброї. У силах безпеки та оборони все частіше застосовуються стандарти по типу Marksmanship Training, CQB [2], Urban Combat Training, а також стандартизовано вправи за методиками НАТО по типу STANAG 1465 [3], STANAG 3797. Це надає змогу не лише уніфікувати стандарти а й забезпечити сумісність з підрозділами НАТО, під час спільних тренувань та майбутніх операцій.

Отже, впровадження стандартів НАТО з вогневої підготовки, забезпечує кращу якість новобранців та бійців, надає змогу уніфікувати та за потреби сумішати підрозділи НАТО та сил оборони та безпеки. Під час висококласних навчань по типу «INTERFLEX», військовослужбовцям надає змогу отримати передові знання від досвідчених інструкторів та зрозуміти, що саме їх очікує на полі бою, в тому числі під час занять з вогневої підготовки.

Список використаних джерел:

1. Кравчук В. Місія «Інтерфлекс»: чого вчать українських військових у Британії - ГРУНТ. ГРУНТ. URL: <https://grnt.media/reportage/misiya-interfleks-chogo-vchat-ukrayinskyh-vijskovykh-u-brytaniyi/> (дата звернення: 19.04.2025).
2. Деталі ближнього бою. Частина 1: Анатомія приміщень у CQB. PSDinfo. URL: <https://www.psdinfo.pro/post/деталі-ближнього-бою-частина-1-анатомія-приміщень-у-cqb> (дата звернення: 19.04.2025).
3. STANAG 1465 : 2008 TACTICS, TECHNIQUES AND PROCEDURES FOR AMPHIBIOUS OPERATIONS. Effective from 2008-01-01. Official edition. NATO, 2008.

Довгаль А.С.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Біляцький О.С.
старший викладач Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

СТАНДАРТИ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ НАТО: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

У сьогоденних умовах війни в Україні ефективна медична допомога на полі бою надзвичайно важлива для збереження життя та здоров'я солдатів. Тактична медицина НАТО, відома як тактична бойова допомога жертв (TCCC - Tactical Combat Casualty Care), має міжнародні стандарти. Це загальновизнаний протокол для базових послуг в бойових умовах у всьому світі. Це питання є болісним для України сьогодні і водночас є дуже актуальним стосовно інтеграції в Євроатлантичний Союз та підвищенні боєздатності власних Збройних Сил. Тому адаптація цих стандартів - це невідкладне питання, яке

вимагає всебічного підходу до командування та ефективного впровадження цих стандартів на державному рівні.

Тактична медицина включає комплекс певних заходів, спрямованих на максимальне збереження життя та здоров'я військовослужбовців під час бойових дій. Вона базується на трьох основних етапах надання допомоги: допомога під вогнем (Care Under Fire), тактична польова допомога (Tactical Field Care), та врешті решт – евакуаційна допомога (Tactical Evacuation Care). Перший етап передбачає мінімізацію загрози для рятувальника та пораненого, швидке накладання турнікетів та зупинки критичних (масивних) кровотеч. Особливу увагу в даному етапі приділяють правильному накладанню турнікетів, використанню гемостатичних засобів та забезпеченню правильного, або ж більш безпечного положення постраждалого. Другий етап включає детальну оцінку стану пораненого (огляд з голови до п'ят) та пошук не критичних, але не менш важливих для здоров'я пораненого травм, надання допомоги при дихальній недостатності, використання спеціальних пристроїв для підтримки прохідності дихальних шляхів, контроль больового синдрому та профілактику гіпотермії. Третій етап – це стабілізація стану пораненого перед його транспортуванням до медичних закладів, де йому надається спеціалізована допомога лікарів. Кожен із цих етапів вимагає відповідного рівня підготовки особового складу та використання сертифікованих медичних засобів згідно з міжнародними стандартами.

НАТО розробило стандартизаційні угоди (STANAG), які регламентують медичне забезпечення. Зокрема, AMedP-1.9 визначає мінімальні вимоги до засобів надання невідкладної медичної допомоги на борту суден, AMedP-1.7 встановлює матрицю можливостей медичних підрозділів, а AMedP-1.8 описує матрицю навичок медичного персоналу. Ці документи забезпечують уніфікацію підходів до медичної допомоги серед країн-членів НАТО. Стандарти НАТО багато в чому ґрунтуються на протоколах ТССС, які досить широко застосовуються по всьому світу. Основні відмінності можуть полягати в деталях процедур та оснащення, проте загальні принципи залишаються подібними, що сприяє сумісності медичного досвіду між різними арміями світу.

У місіях НАТО стандарти ТССС є обов'язковими для виконання, адже слідування цих вимог сприяє поліпшенню високого рівня медичної допомоги, що в свою чергу може значно знизити відсоток летальних випадків серед військовослужбовців. Вони передбачають чіткі алгоритми дій для військових медиків та особового складу, що сприяє швидкому та ефективному реагуванню на поранення в умовах ведення активних бойових дій. Завдяки системному підходу, який включає регулярні навчання, симуляційні тренування та використання сучасного обладнання, - впровадження стандартів ТССС дозволяє значно підвищити шанси на виживання серед поранених.

Багато країн-членів НАТО перейняли стандарти ТССС в своїх практиках, що призвело до покращення збереження життів серед військовослужбовців що зазнали поранення. Наприклад, у Збройних Силах США після їхнього впровадження рівень смертності від поранень суттєво знизився. Згідно з дослідженнями, у період з 2001 по 2017 роки застосування принципів ТССС дозволило зменшити рівень летальності серед військовослужбовців на понад ніж 24%. Такі результати стали можливими саме завдяки інтеграції цих стандартів, новітніх технологій, використанню високоякісних медичних засобів, а також належному рівню підготовки серед особового складу.

Сучасний досвід ведення збройних конфліктів демонструє, що застосування стандартів ТССС дозволяє ефективно реагувати на поранення та значно знижувати втрати серед особового складу. Використання сучасного обладнання та медикаментів, що відповідають стандартам НАТО, значно підвищує ефективність надання першої медичної допомоги на полі бою. До ключових компонентів такого забезпечення належать вдосконалені, сучасні гемостатичні засоби, розширені засоби контролю кровотечі, сучасні методи забезпечення прохідності дихальних шляхів (назофарингеальні повітроводи) та спеціалізовані евакуаційні системи. Отже, безперервне оновлення медичних протоколів на

основі аналізу бойового досвіду багатьох армій світу дозволяє підвищувати ефективність лікування та зменшувати смертність від отримання бойових травм.

Україна стикається з викликами які вимагають модернізації системи медичного забезпечення, що є досить помітним на фоні ведення активних військових дій. Адаптація стандартів НАТО сприятиме підвищенню ефективності медичної допомоги та інтеграції в євроатлантичні структури. Серед основних викликів можна виділити такі аспекти:

- матеріально-технічне забезпечення, що включає оновлення медичних аптек, індивідуальних медичних наборів та забезпечення військових сучасними засобами домедичної допомоги;
- необхідність оновлення медичного обладнання та засобів відповідно до стандартів НАТО, що включає сучасні перев'язувальні матеріали, гемостатичні засоби, турнікети, оклюзійні пов'язки та портативні пристрої для контролю життєво важливих функцій;
- підготовку персоналу, необхідність навчання медичного та немедичного персоналу за новими протоколами, враховуючи проведення регулярних медичних тренінгів, симуляційних навчань та спеціалізованих курсів;
- інтеграцію стандартів, потребу в адаптації національних нормативних документів відповідно до встановлених стандартів НАТО, що включає внесення певних змін у діюче законодавство та початок процесу розробки нових інструкцій для військових медиків.

У цьому випадку досить важливою умовою до успішної інтеграції стандартів НАТО розбудова конкретної системи тактичної медицини, яке відповідатиме усім вимогам сучасних викликів у веденні бойових дій. Особливу увагу в даному питанні необхідно приділити створенню окремої ефективної системи контролю та моніторингу процесу впровадження нових стандартів, що дозволить своєчасно та миттєво виявляти та усувати можливі проблеми. Крім того, необхідним є забезпечення доступності та зручності до якісного навчання та сертифікації медичного персоналу, що в свою чергу сприятиме підвищенню кваліфікаційного рівня тактичної медицини серед військових медиків.

З початку ведення бойових дій у 2014 році, Україна розпочала процес активного впровадження ключових елементів стандартів НАТО з тактичної медицини на власне озброєння. Зокрема, було здійснено перегляд щодо функціонування певних програм з підготовки медичного персоналу, впроваджено модернізовані, новітні навчальні курси з тактичної медицини та тренінги. Як приклад, у 2017 році на базі 169-го Навчального центру Сухопутних військ Збройних Сил України, було відкрито 205-й Навчальний центр тактичної медицини, де готують персонал на базі військово-медичної підготовки за стандартами НАТО. Де перший експериментальний курс для здобуття кваліфікації «бойовий медик» розпочався навесні 2017 року і тривав 16 тижнів, з акцентом на практичні заняття. Здобувач вищої освіти цього курсу стали діючі військовослужбовці Збройних Сил України з бойовим досвідом, а вже після завершення курсу багато хто з них залишилися в Центрі на посадах інструкторів.

Окрім навчальних ініціатив не менш важливим аспектом також є міжнародна співпраця у сфері тактичної медицини, а саме обмін досвідом в рамках міжнародної співпраці. Наприклад, у жовтні 2023 року українські інструктори з організації «PULSE» вперше провели навчання з тактичної медицини для військових НАТО в місті Тарту, Естонія. Ця міжнародна співпраця сприяла кращому розумінню учасниками навчань усіх тонкощів надання медичної допомоги в умовах активних бойових дій, які наразі відбуваються в Україні.

У підсумку варто зазначити, що такий процес як адаптація та впровадження стандартів тактичної медицини зразку НАТО є надважливим кроком у підвищенні боєздатності та стійкості Збройних Сил України. Успішне виконання цієї ініціативи потребує багатокрокового комплексного підходу, що включає навчання військовослужбовців, забезпечення технічним оснащенням та адаптацію нормативно-правової бази відповідно до

сучасних умов ведення бою. Незважаючи на виклики, які щодня постають перед Україною, в цьому процесі вже досягнуто певних результатів, що демонструють прагнення до її інтеграції в євроатлантичну систему безпеки та формуванню та вдосконаленню сучасної та ефективної системи військової медицини.

Список використаних джерел:

1. Міністерство оборони України. "Міноборони поліпшує стандарти такмеду й програми підготовки медиків за стандартами НАТО" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.village.com.ua/village/business/news> (дата звернення: 15.03.2025).
2. Міністерство оборони України. "Врятувати тисячі життів: Президент підписав закон про впровадження стандартів НАТО у медзабезпеченні сил безпеки та оборони" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mod.gov.ua/news/vryatuvati-tisyachi-zhittiv> (дата звернення: 15.03.2025).
3. AMedP-1.9. Стандартизаційна угода НАТО щодо медичного забезпечення на борту суден [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int> (дата звернення: 15.03.2025).
4. AMedP-1.7. Матриця можливостей медичних підрозділів НАТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int> (дата звернення: 15.03.2025).
5. "Тактична медицина України: погляд у майбутнє". Офіційний сайт Міністерства оборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mil.gov.ua/news/2023/12/31/taktichna-meditsina-ukrainy-poglyad-u-majbutnie> (дата звернення: 15.03.2025).
6. "Підготовка медиків за стандартами НАТО". Український інститут національної пам'яті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua> (дата звернення: 15.03.2025).

Дорофєєва С.В.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Веліков С.Г.
викладач Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ "БОЙОВОГО МЕДИКА" В ПІДРОЗДІЛАХ ЗСУ

Збройні конфлікти сьогодення дають змогу зрозуміти, що ефективна та дієва система тактичної медицини відіграє ключову роль у збереженні життя військовослужбовців. Вторгнення «зелених чоловічків» у 2014 році на територію АР Крим, Донецької та Луганської областей, а в подальшому й повномасштабне вторгнення РФ у 2022 році, показало критичну необхідність підготовлених медиків у бойових підрозділах. Концепція «бойового медика» (Combat Medic), яка використовується в арміях НАТО, стала основою реформування медичної служби Збройних Сил України.

Бойовий медик - це військовослужбовець, на якого покладені обов'язки з надання невідкладної медичної допомоги на місці поранення в умовах бойового чи навчального середовища, а також за надання первинної допомоги, охорону здоров'я і евакуацію з місця поранення чи захворювання. Крім того, медики можуть бути відповідальними за розробку, контроль та реалізацію довгострокових планів лікування військового персоналу.

Бойовий медик є повноцінною бойовою одиницею підрозділу. Це військовослужбовець, який має більшу кількість медичних навичок та засобів для надання першої допомоги. Він має відповідні знання та навички щодо вводу відповідних препаратів внутрішньом'язово та внутрішньовенно, лікування невідкладних станів, таких як: непрхідність дихальних шляхів, гіпотермія, гіпертермія тощо.

До функціональних обов'язків бойового медика входять також: проведення занять з тактичної медицини з особовим складом підрозділу, перевірка та контроль наявності та вмісту аптечки, в тому числі, обов'язково, наявність двох кровоспинних турнікетів на спорядженні бійців. Поряд з цим, бойовий медик завжди перебуває на полі бою та під час виконання будь-яких бойових задач, задля оперативного надання домедичної допомоги військовослужбовцям [1].

2014 рік дав усім зрозуміти, що відсутність індивідуальних аптечок, недостатній рівень підготовки військових у сфері тактичної медицини, відсутність організаційної системи евакуації поранених та застрілі радянські системи підготовки не відповідають реаліям сучасної війни. Цей час став поштовхом для ґрунтовних реформ у Збройних Силах України, в тому числі й у військовій медицині. Досягнення станом на сьогодні: створення навчальних центрів для бойових медиків, обов'язкове навчання кожного військовослужбовця тактичної медицини, введення штатних посад бойових медиків у кожному підрозділі.

Підготовка бойових медиків в Україні зараз проходить за стандартами НАТО та включає три рівні: CLS(Combat Lifesaver) – базова підготовка для всіх військових, TCS(Tactical Combat Casualty Care) – навчання бойових медиків, PJ(Pararescue Junper) – розширена підготовка для підрозділів спеціального призначення.

Основою для надання медичної допомоги в умовах активних бойових дій є алгоритм MARCH – це абревіатура, яка використовується для опису про послідовність надання медичної допомоги в умовах бойових дій. **М** (Massive bleeding) – масивна кровотеча, **А** (Airway Management) - дихальні шляхи, **Р** (Respiration) – дихання, **С** (Circulation) - циркуляція, **Н** (Head injury/Hypothermia/Hypovolemia) – травми голови/гіпотермія/гіповоле́мія.

Застосування алгоритму допомагає у наданні медичної допомоги на полі бою в перші хвилини ураження військовослужбовців та збільшення шансів на їх виживання. Важливо пам'ятати, що допомогу за алгоритмом MARCH слід надавати лише за відсутності загрози, наявності ресурсів, а також наявності умінь та навичок у наданні такої допомоги[2].

Збройний конфлікт в Україні дали змогу зрозуміти про важливість навчання бойових медиків та удосконалення тактичної медицини. Україна зробила рішучі кроки у реформуванні тактичної медицини. Навчання за стандартами НАТО, розвиток освітньої програми та введення штатних посад для бойових медиків покращило систему підготовки. Подальший розвиток у сфері тактичної медицини є доволі важливим для збереження життя військовослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Професії у лавах ЗСУ: чим займається бойовий медик. URL: <https://happymonday.ua/chym-zajmayetsya-bojovyj-medyk> (дата звернення: 13.02.2025).
2. Алгоритм MARCH: все, що треба знати. URL: <https://sich.ua/domedychna-dopomoha/alhorytm-march-vse-shcho-treba-znaty/> (дата звернення: 13.02.2025).

Дрозд С.Ю.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого,
науковий керівник – Веліков С.Г.

викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

АДАПТАЦІЯ ТАКТИЧНОЇ ТА ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ НАТО: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Україна взяла стратегічний курс на інтеграцію в євроатлантичний простір, що потребує реформування всіх складових сектору безпеки й оборони. Одним із основних напрямів є приведення тактичної та вогневої підготовки Збройних Сил України у відповідність до стандартів НАТО. Цей процес включає модернізацію системи бойової підготовки, навчання особового складу за новими методиками, розробку сучасних програм підготовки та створення інфраструктури для реалізації реформ.

Оскільки стандарти НАТО передбачають однакові підходи до планування бойових операцій, використання техніки та озброєння, взаємодії між підрозділами, адаптація ЗСУ до цих норм є необхідною. Відповідно до чинного законодавства України, зокрема Конституції України, Закону України "Про національну безпеку України" та Стратегії національної безпеки України, запровадження стандартів НАТО є основним напрямом розвитку оборонної політики держави.

Важливо зазначити про роль законодавства у регулюванні процесу адаптації. Відповідно до чинного законодавства України, Збройні Сили повинні забезпечувати обороноздатність держави та бути готовими до ведення бойових дій у сучасних умовах. Це закріплено в Конституції України (ст. 17), яка визначає, що оборона країни є пріоритетом державної політики [1]. Закон України "Про національну безпеку України", (ст. 3) регламентує інтеграцію до НАТО як стратегічний напрям державної безпеки, що передбачає імплементацію стандартів Альянсу у військову сферу [2]. Стратегія національної безпеки України, деталізує механізми реалізації цих норм, визначаючи конкретні завдання, серед яких підвищення боєздатності ЗСУ, посилення міжнародної військової співпраці та впровадження нових методів бойової підготовки [3]. Цей документ визначає, що однією з головних умов безпеки країни є взаємосумісність українських військових підрозділів із військовими підрозділами країн-членів НАТО.

Процес адаптації тактичної підготовки передбачає перехід на нові підходи до планування, підготовки та безпосереднього проведення бойових дій. У цьому контексті запроваджуються принципи автономності та ініціативності командирів на місцях, що є однією з ключових особливостей армій НАТО. Відпрацьовується концепція мережево-центричної війни, що передбачає ефективну координацію між підрозділами та забезпечення оперативної передачі інформації.

Одним із важливих аспектів є впровадження принципу оперативності, що означає можливість українських військових діяти разом із силами НАТО. Це стосується як уніфікації командних структур, так і спільного використання стандартних процедур. Також змінюється підхід до управління боєм, що включає в себе ширше використання цифрових технологій, безпілотних систем і сучасних засобів зв'язку.

У сфері вогневої підготовки відбувається модернізація методів ведення стрільби та застосування озброєння. Особлива увага приділяється навчанню особового складу в умовах міського бою, що є актуальним з огляду на сучасний характер бойових дій. Реформується також система підготовки снайперів та операторів важкого озброєння відповідно до стандартів НАТО.

Попри значний прогрес у реформуванні ЗСУ, адаптація до стандартів НАТО супроводжується низкою викликів.

По-перше, необхідно завершити упорядкування та вдосконалення нормативно-правової бази. Військові статuti, тактичні керівництва та інші регулюючі документи мають бути приведені у відповідність до стандартів НАТО. Це вимагає перегляду ключових положень військової доктрини України, впровадження нових методів планування та управління військовими операціями.

По-друге, постає питання ресурсного забезпечення. Для повноцінного переходу на стандарти НАТО необхідно оновити матеріально-технічну базу, вдосконалити навчальні центри та оснастити війська сучасною зброєю й технікою. Цей процес є довготривалим та потребує значних фінансових вкладень, що в умовах воєнного часу є викликом для державного бюджету.

По-третє, важливу роль відіграє кадровий потенціал. Запровадження нових стандартів потребує відповідного рівня підготовки офіцерського складу. Україна вже активно залучає інструкторів з країн НАТО для навчання військовослужбовців, а також бере участь у міжнародних навчаннях. Водночас необхідно створити власну систему підготовки офіцерів, яка відповідатиме новим вимогам.

Реалізація адаптації тактичної та вогневої підготовки до стандартів НАТО відкриває перед ЗСУ нові можливості. По-перше, це підвищить ефективність бойових дій, оскільки військовослужбовці матимуть нові знання та навички, необхідні для ведення сучасної війни. По-друге, це дозволить Україні інтегруватися у спільні оборонні ініціативи НАТО, що посилить військово-технічне співробітництво та доступ до новітніх технологій.

Очікується, що українські військові підрозділи стануть повністю взаємосумісними з арміями країн Північноатлантичного альянсу, що підвищить рівень обороноздатності держави та створить умови для інтеграції в НАТО. Водночас продовження військової співпраці з міжнародними партнерами дозволить Україні швидше освоювати нові методи ведення бойових дій і бути готовою до реагування на будь-які виклики.

Адаптація тактичної та вогневої підготовки ЗСУ є одним із пріоритетних завдань оборонної реформи. Вона спрямована на вдосконалення бойових навичок військовослужбовців, покращення управління військами та підвищення рівня підготовки армії відповідно до сучасних світових стандартів.

Попри виклики, цей процес триває та є незворотним. Впровадження стандартів НАТО сприятиме підвищенню боєздатності ЗСУ, посиленню обороноздатності країни та забезпеченню її безпеки в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 18.02.2025).
2. Про національну безпеку України. Офіційний вебпортал парламенту України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19> (дата звернення: 18.02.2025).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України". Офіційний вебпортал парламенту України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/392/2020> (дата звернення: 18.02.2025).

Євтушенко В.В.

доцент кафедри спеціальної фізичної та бойової
підготовки Національної академії Служби
безпеки України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Під час повномасштабної російсько-української війни реабілітації потребують як цивільні особи, так і військовослужбовці. Поранення впливають на функціональні можливості військових. Тому реабілітаційні заходи є важливими для відновлення їхніх функцій та повернення до суспільства.

Реабілітації військовослужбовців у силах сектору безпеки та оборони України приділяється значна увага в засобах масової інформації. Це питання обговорюється на засіданнях урядових комітетів і громадських організацій, де акцентується на необхідності створення ефективної системи реабілітації для поранених та учасників бойових дій, а також розробки механізму надання їм психологічної підтримки. Для досягнення цих цілей важливо скоординувати зусилля всіх служб і створити єдиний центр для вирішення цих питань.

Фізична реабілітація є важливою складовою медичного реабілітаційного процесу, що має на меті комплексне відновлення здоров'я, фізичного стану та працездатності пацієнтів. Серед військових поширеними травмами є кульові та осколкові поранення.

Необхідно визначити мету реабілітації, яка зосереджена на ефективному та ранньому поверненні хворих і людей з інвалідністю до повсякденного життя та трудової діяльності в суспільстві, а також на відновленні їх особистісних якостей. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) пропонує визначення реабілітації, яке близьке до наведеного вище: «Реабілітація — це сукупність заходів, спрямованих на допомогу особам з порушеннями функцій внаслідок хвороб, травм або вроджених дефектів у пристосуванні до нових умов життя в суспільстві» [1]. ВООЗ вважає, що реабілітаційні заходи повинні забезпечувати всебічну підтримку хворим і людям з інвалідністю, а реабілітацію слід розглядати як соціально-медичну проблему, яку можна поділити на кілька аспектів: медичний, фізичний, психологічний, професійний (трудовий) та соціально-економічний. Основним напрямком реабілітації є медична та фізична відновлення здоров'я пацієнта за допомогою комплексного використання різних засобів.

Психологічний аспект реабілітації зосереджений на корекції психічного стану військовослужбовця та формуванні його ставлення до лікування, медичних рекомендацій і виконання реабілітаційних заходів. Важливо створити умови для психологічної адаптації пацієнта до змінених життєвих обставин, викликаних хворобою, та підготувати його до життя в суспільстві. Ключовим етапом є професійна реабілітація, яка охоплює питання працевлаштування, професійного навчання та перенавчання, оцінку працездатності пацієнтів, а також об'єднання осіб зі схожими історіями хвороби в організації за інтересами. Завершальним етапом реабілітації є соціально-економічна реабілітація, метою якої є відновлення економічної незалежності та соціальної повноцінності постраждалого. Усі етапи реабілітації становлять складний процес відновлення здоров'я людини та її реінтеграції в трудове і соціальне життя.

Фізична реабілітація військовослужбовців — це комплекс заходів, спрямованих на відновлення функціонального стану організму, підвищення адаптаційних можливостей, а також нормалізацію емоційного, морального та мотиваційного аспектів особистості. Метою

реабілітації є досягнення оптимального рівня особистісної адаптації та розвитку професійно важливих якостей, які забезпечують військовослужбовцю ефективність у службі та якісне життя. У процесі фізичної реабілітації аналізується функціональний стан військових, а також розробляються оптимальні методи і підходи для відновлення їх фізичної та інтелектуальної працездатності.

Структура фізичної реабілітації військових складається з кількох ключових елементів:

1. Психологічна – це комплекс заходів реабілітаційної медицини, спрямованих на відновлення психічних і фізичних сил у людей з психічними розладами до контрольного рівня, що дозволяє їм повернутися до роботи.

2. Фізична – сюди входять усі форми лікувальної фізкультури (ЛФК), різноманітні фізичні вправи, елементи спорту, масаж, мануальна терапія, фізіотерапія, а також природні та преформовані фізичні фактори, механотерапія, працетерапія, аутогенне тренування та м'язева релаксація.

3. Медична – включає оцінку функціонального стану для вибору відповідних фізичних навантажень, а також масаж, гідро- та термопроцедури, фармакологічний вплив, лікувальне харчування, кліматотерапію, бальнеотерапію, лікувальну фізкультуру, фізіотерапію та інші методи, які можуть застосовуватися як стаціонарно, так і амбулаторно.

Впровадження реабілітаційних заходів сприятиме відновленню емоційної, моральної та мотиваційної складових особистості. Лікувальна гімнастика є найбільш доступним методом лікувальної фізкультури завдяки широкому спектру фізичних вправ [3]. Однією з ключових особливостей лікувальної гімнастики є можливість використовувати різноманітні вправи для відновлення порушених функцій. Протягом курсу лікування фізичні вправи можуть ускладнюватися, а навантаження поступово збільшуватися відповідно до можливостей пацієнта.

Проте між лікувальною фізкультурою та фізичною реабілітацією існують суттєві відмінності, незважаючи на те, що як інструктор ЛФК, так і фізичний реабілітолог працюють з пацієнтами над фізичними вправами. Головна різниця полягає в підході фізичної терапії, яка використовує проблемно орієнтований метод, що дозволяє лікарю визначити причину рухової дисфункції [3]. Фізична терапія базується на доказових методах, які включають обов'язкове обстеження, встановлення цілей та чітку методику їх досягнення, а також абсолютну індивідуалізацію реабілітаційної програми. Вона формує реалістичні та досяжні цілі, над якими пацієнт працює разом із фізіотерапевтом після хвороби або травми. Фізіотерапія ефективно знімає біль і запалення, відновлює іннервацію тканин, стимулює регенерацію, усуває контрактури та ущільнення, а також покращує кровопостачання [5].

Проблема фізичної реабілітації захисників після війни є досить складною, але є кілька кроків, які можна зробити, щоб поліпшити ситуацію [4]:

1. Забезпечити достатній рівень фінансування наукових досліджень з фізичної реабілітації військових та внести на цю тему відповідні поправки до законодавства.

2. Створити спеціалізовані центри фізичної реабілітації для військовослужбовців сил сектору безпеки і оборони України, де вони могли б отримати професійну допомогу від кваліфікованих фахівців.

3. Розвивати технології фізичної реабілітації, розробити національну стратегію школи реабілітації, зокрема використовуючи віртуальну реальність та інші інноваційні методи.

4. Забезпечувати військових, які потребують фізичної реабілітації, доступом до відповідних засобів та обладнання.

5. Посилити соціальну підтримку захисників під час їх фізичної реабілітації, забезпечивши їм необхідні умови для повернення до повноцінного життя.

6. Розвивати спеціальні програми професійної реабілітації, які б допомагали військовим повернутися до праці та досягти нових професійних цілей.

7. Залучити фахівців галузі фізичної культури та спорту до курсів підвищення кваліфікації за напрямом фізична реабілітація.

8. Робити все можливе, щоб запобігти війнам та конфліктам, які призводять до фізичних пошкоджень та потребують фізичної реабілітації військових.

Висновки. Отже, фізична реабілітація захисників є важливою складовою комплексної терапії, яка ефективно поєднується з медикаментозним лікуванням та різними фізіотерапевтичними методами. Це сприяє покращенню фізичного, психологічного, емоційного та соціального стану військовослужбовців.

В Україні існує нагальна потреба вирішити цю проблему на державному рівні, а також вивчити досвід інших країн і вітчизняні практики, впроваджуючи їх у сучасну систему реабілітації. Значення роботи реабілітолога з вищою освітою в галузі фізичної культури зростає з кожним місяцем повномасштабної війни. Основні завдання цього фахівця включають розробку програм фізичної реабілітації, їх реалізацію та оцінку ефективності на всіх етапах. Це відкриває нові можливості для покращення якості життя військовослужбовців, які зазнали фізичних труднощів під час служби.

Список використаних джерел:

1. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги. Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад. URL: <http://www.dec.gov.ua/mtd> (дата звернення: 30.03.2025).

2. Герцик А.М. До проблеми управління реабілітаційним процесом. Лікарська справа. 2016. № 1–2. С. 142–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/LiSp_2016_1-2_253. (дата звернення: 30.03.2025).

3. Христова Т.С., Суханова Г.П. Основи лікувальної фізичної культури : навчальний посібник для здобувач вищої освіти вищих навчальних закладів спеціальності «Фізичне виховання». м. Мелітополь: ТОВ «Колор Принт», 2015. 172 с.4.

4. Армія INFORM. Реабілітація має бути доступна всім ветеранам. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/04/04/reabilitacziya-maye-buty-dostupna-vsim-veteranam> (дата звернення: 30.03.2025).

5. Воропаєв Д.С., Єжова О.О. Основи фізичної реабілітації (Загальна характеристика засобів фізичної реабілітації) м.Суми: СДУ, 2019 <https://core.ac.uk/download/pdf/324229507.pdf> дата звернення: 31.03.2025)

Єрмолаш Р.Р.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Корчагін М.В.
професор Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ОЗБРОЄННЯ НАТО В СИЛАХ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

З початком повномасштабного вторгнення росії, Україна зіткнулася з нагальною потребою модернізації та посилення свого військового потенціалу. Одним із ключових напрямків цієї модернізації стало впровадження озброєння та техніки відповідно до

стандартів НАТО, що дозволяє не лише підвищити бойову спроможність української армії, але й сприяє її інтеграції в євроатлантичні оборонні структури.

На початку війни Україна в основному покладалася на озброєння радянського типу, але через інтенсивні бойові дії запаси цієї техніки та боєприпасів швидко вичерпалися, що спонукало керівництво країни шукати інші джерела постачання. Усвідомлюючи критичність ситуації, країни НАТО почали забезпечувати Україну сучасними видами зброї власного виробництва, починаючи з протитанкових ракетних комплексів, таких як Javelin і NLAW, які довели свою ефективність у боротьбі з ворожою бронетехнікою.

З часом номенклатура та кількість наданої допомоги розширювалися. У квітні 2022 року США ухвалили рішення про передачу Україні гаубиць M777, що стало переломним моментом у переозброєнні артилерійських підрозділів ЗСУ. Ці гаубиці відзначаються високою точністю та дальністю стрільби, що значно перевищує можливості радянських аналогів. Крім того, були надані самохідні артилерійські установки, такі як: M109, PzH 2000, L119, Caesar, та зрештою найсучаснішої артилерійської машини – шведські Archer [1].

Радянська та західна школи конструювання військової техніки мають суттєві відмінності. Радянські інженери зосереджувались на масах та вогневій силі, часто жертвуючи захистом та комфортом екіпажу. Натомість західні конструктори приділяли більше уваги захисту, ергономіці та технічному обладнанню. Наприклад, радянські танки Т-72 оснащені потужною гарматою, проте їх бронювання та системи управління вогнем відстають від західних аналогів. Проте танки НАТО, такі як Leopard 2 та M1 Abrams, мають 120-мм зброю, але оснащені сучасними системами управління, потужною бронею та зручнішими умовами для особового складу [1].

Подібна ситуація склалася і з бойовими машинами піхоти (БМП). Радянська БМП-3 оснащена 100-мм гарматою, але її броньовий захист залишає бажати кращого. На противагу цьому американська БМП Bradley має 25-мм гармату, однак її броня забезпечує вищий рівень безпеки для екіпажу, а сучасні системи керування вогнем підвищують точність ураження цілей. Незважаючи на очевидні переваги західної зброї та техніки, процес переозброєння сьогодні стикається з низкою труднощів. По-перше, експлуатація та технічне обслуговування західних систем суттєво відрізняються від радянських зразків, що вимагає перепідготовки особового складу. Для цього українські військові проходять навчання як у межах України, так і за кордоном — у країнах Європи та США. По-друге, логістичне забезпечення та постачання запасних частин ускладнені через різноманітність моделей техніки та постачальників, що створює проблеми з ремонтом. Щоб подолати цю перешкоду, Україна співпрацює з країнами НАТО для створення спеціалізованих центрів і налагодження виробництва необхідних компонентів на своїй території. По-третє, західна зброя та техніка розроблялися з урахуванням специфічних доктрин і тактик, які відрізняються від радянських і сучасних українських підходів, що вимагає від командирів адаптивності та готовності освоювати нові способи ведення бою. Попри ці виклики, впровадження стандартів НАТО вже принесло відчутні результати. Західна зброя демонструє високу ефективність на полі бою, що підтверджується успішними операціями проти російських військ. Окремо варто відзначити постачання західних систем протиповітряної оборони, таких як «IRIS-T», «NASAMS» і «Patriot», які успішно інтегровані в українську систему ППО. Завдяки їхньому використанню вдається значно знизити загрозу для критичної інфраструктури та цивільного населення майже на всій території країни.

Ще одним важливим фактором переозброєння Українських збройних сил є передача Україні реактивних систем залпового вогню (РСЗВ) HIMARS. Висока точність цієї системи дозволила українській армії ефективно знищувати важливу техніку, логістику, пункти управління противника на значних відстанях, значно послаблюючи наступальні можливості росії.

Важливим елементом впровадження західного озброєння є перехід до стандартів НАТО не лише в питанні переоснащення Збройних Сил України, а й у тактиці бойових дій, підготовці особового складу, плануванні операцій та інших аспектах. Це сприяє кращій

координації української армії з військовими силами країн-партнерів і дозволяє застосовувати сучасні підходи до ведення війни.

На завершення варто зазначити, що адаптація до стандартів НАТО відіграє центральну роль у підвищенні обороноздатності України. Попри численні виклики, цей процес відкриває перед українською армією нові перспективи, роблячи її більш технологічно оснащеною та здатною ефективно протистояти російській агресії. Успішне освоєння сучасної техніки та озброєння не лише зміцнює оборону України, а й наближає її до повноправного членства в НАТО в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Даценко В. Українська армія переходить на техніку НАТО. Чим вона краща за радянську та чи достатньо її для контрнаступу. Розбір Forbes – Forbes.ua. *Forbes.ua | Бізнес, мільяртери, новини, фінанси, інвестиції, компанії*. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/ukrainska-armiya-perekhodit-na-tekhniku-nato-chim-vona-krashcha-za-radyansku-ta-chi-dostatno-ii-dlya-kontrnastupu-rozbir-forbes-23062023-14386> (дата звернення: 20.02.2025).

Івахно О.В.

доцент кафедри Національної академії Служби безпеки України

АНАЛІЗ СИСТЕМ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПРОВІДНИХ КРАЇН - ЧЛЕНІВ НАТО

Реалізація Україною стратегічного курсу щодо повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору (НАТО), у найкоротші терміни, досягнення достатньої взаємної сумісності Збройних сил України та інших сил сектору безпеки і оборони України із збройними силами провідних країн - членів НАТО, суттєвої та швидкої активізації реформ, які необхідно впровадити за для досягнення відповідності критеріям членства. Згідно з керівними документами НАТО, кожен член альянсу може мати свою систему фізичної підготовки, яка відповідає умовам розташування та особливостям країни, водночас рівень підготовки військовослужбовців повинен відповідати загальному стандарту.

Однією з найважливіших проблем реформування системи навчання фахівців сектору безпеки і оборони України є розробка та втілення у повсякденну діяльність нових технологій у сфері фізичної підготовки. Вирішення цієї проблеми потребує ґрунтовного аналізу різних аспектів фізичної підготовки майбутніх офіцерів

Освітній процес фізичного виховання посідає провідне місце у фізичній підготовці майбутніх офіцерів та є обов'язковою формою занять, що забезпечує набуття необхідного рівня знань, навичок та умінь, передбачених програмою навчання [4].

До 70 % офіцерських кадрів зарубіжних армій готуються та діагностуються в цивільних навчальних закладах: університетах, академіях, інститутах та коледжах. Єдиної системи прийому до вищих цивільних навчальних закладів немає, так у США різниця між університетом та коледжем дуже умовна.

У збройних силах США до системи підготовки офіцерських кадрів включено підготовку їх у військових академіях, школах та в системі позавійськової підготовки (ROTS). Згідно з системою ROTs для підготовки офіцерів зі здобувач вищої освіти, підготовленими та відібраними спеціальними представниками ЗС (службовцями вербувальних пунктів), укладають попередні контракти на проходження військової служби. Початкова військова підготовка триває 6 тижнів. На фізичну підготовку при цьому відводиться значна частина часу. Щоранку протягом 30 хв – зарядка, а під час денних тренажей проводиться інтенсивна воєнізована фізична підготовка (марш – кидки, кроси, подолання смуги перешкод, силові

вправи). Після закінчення шеститижневого курсу початкової військової підготовки проводяться змагання між підрозділами по різних вправах та видах спорту. Найбільш складним вважається перший курс, насичений вправами фізичного характеру (кроси з подоланням перешкод вправи зі зброєю та ін), а також виконанням різних господарських робіт. Для кадетів спеціально створюються стресові ситуації, щоб навчити їх “тримати себе в руках” та беззаперечно виконувати накази командира. Відрахування з Академії у зв'язку з невиконанням вимог з фізичної підготовки, - цілком нормальне явище [5].

На етапах освітнього процесу у військових академіях та училищах ЗС США процес навчання військовослужбовців базується на принципі стандартизації. Цей принцип забезпечує уніфікацію як змісту, так і методологію навчання відповідно до загальноприйнятих критеріїв.

Поряд з тим, ЗС США характеризуються системою, де кожен вид військ має окремий комплекс нормативних документів. Ці документи включають статuti, настанови та інструкції, які регламентують як професійну, так і фізичну підготовку.

Основним документом, що стосується фізичної підготовки є FM 21–20 «Фізична підготовка». Існують також спеціалізовані документи для військово-прикладної фізичної підготовки, зокрема FM 21–150 «Combatives» та FM 21–18 «Foot Marches». Стосовно механізмів підготовки офіцерського складу, офіцерська підготовка в США здійснюється не тільки у військових навчальних закладах, але й через систему позавійськової підготовки, відому як Корпус підготовки офіцерів запасу (Reserve Officer Training Corps (далі – ROTC)).

Армійська програма ROTC відзначається як одна з провідних програм з розвитку лідерства в країні. Під час навчання у ROTC, здобувач вищої освіти проходять типові курси, армійську підготовку, а також обов'язкову фізичну підготовку. Здобувач вищої освіти армійського ROTC зобов'язані пройти два іспити: оцінку готовності кадетського командування (CCFA) та тест на бойову підготовку армії (ACFT) [5].

CCFA представляє собою екзаменаційний процес, спрямований на визначення фізичної придатності здобувач вищої освіти, який включає виконання трьох тестових вправ, зокрема: за 1 хвилину згинання та розгинання рук в упорі лежачи, за 1 хвилину присідання, а також біг на 1 миля (табл. 1).

Таблиця 1. Оцінка базових показників фізичної підготовленості здобувач вищої освіти CCFA.

Стать	Віджимання (кількість раз)	Присідання (кількість раз)	Біг на 1 милю (хв. с)
Чоловік	30,0	35,0	3,0
Жінка	13,0	30,0	10,0

Після того, як здобувач вищої освіти зараховано до навчання та укладено контракт, він повинен пройти тест ACFT (табл. 2), який складається з наступних фізичних вправ:

- станова тяга (СТ): виконати три безперервних повторення з однаковою вагою (якщо військовослужбовцю не вдається виконати три безперервних повторення під контролем, йому дозволяється один повторний тест із меншою вагою, а якщо успішно виконує три безперервних повторення з першої спроби, то можна обрати додаткову спробу з вищою вагою (максимальна кількість спроб – дві);

- силовий кидок (СК): кидок 10-фунтового медичного м'яча назад і над головою на відстань (військовослужбовець має дві спроби для кращого кидка, лише довший із двох кидків зараховується як кращий результат;

- згинання та розгинання рук в упорі лежачи (ЗРУЛ): максимальна кількість разів протягом двох хвилин (єдиним дозволеним положенням для відпочинку є опора на прямих руках, згинання колін, стегон, тулуба або шиї в положенні спокою заборонено);

- спринт-перетягування-перенесення (СПП): човниковий біг 5 x 50 метрів – спринт, перетягування, бокове перенесення та спринт (час зупиняється, коли військовослужбовець перетинає лінію старту після фінального спринту 250 метрів;

- планка (П): зберігання правильного положення планки якомога довше (припиняється, якщо військовослужбовець торкається землі будь-якою частиною тіла, піднімає ногу чи руку від підлоги або не в змозі зберегти пряме положення від голови до п'ят, окрім стоп, передпліччів чи кулаків (долонь));

- біг на дві милі (2 М): пробігти дві милі на певний час на розміреній, загалом рівній трасі на відкритому повітрі (не можна випробувати на не пересіченій або на не обладнаній для бігу місцевості).

Для підготовки до здачі ACFT використовують вправи з системи CrossFit та оздоровчого фітнесу. CrossFit, завдяки своєму високому інтенсивному характеру та зосередженості на функціональних рухах, ефективно допомагає військовослужбовцям розвивати силу, витривалість, гнучкість, швидкість та інші ключові фізичні якості [5, 7].

Таблиця 2. Оцінювання фізичної підготовленості військовослужбовців Армії США.

Назва вправи (одиниці вимірювання)	Вік	17-26	22-26	27-31	32-36	37-41	42-46
	Бали	Нормативи					
СТ Жінка (фунт)	100 50	210 120	230 120	230 120	230 120	210 120	210 120
СТ Чоловік (фунт)	100 50	340 140	340 140	340 140	340 140	340 140	340 140
СК Жінка (метри)	100 50	3,4 3,9	3,5 4,0	3,7 4,2	3,6 4,1	3,2 4,1	3,1 3,9
СК Чоловік (метри)	100 50	12,6 5,0	13,0 5,3	13,1 5,5	12,9 5,5	12,8 5,4	12,3 5,2
ЗРРУЛ Жінка (рази)	100 50	53 10	50 10	48 10	47 10	41 10	36 10
ЗРРУЛ Чоловік (рази)	100 50	57 10	51 10	52 10	50 10	59 10	56 10
СПП Жінка (хв,с)	100 50	1,55 3,15	1,55 3,15	1,55 3,15	1,59 3,22	2,02 3,27	2,09 3,42
СПП Чоловік (хв,с)	100 50	1,29 2,28	1,30 2,31	1,30 2,32	1,33 2,36	1,36 2,41	1,40 2,45
П Жінка (хв,с)	100 50	3,40 1,30	3,35 1,25	3,30 1,20	3,25 1,15	3,20 1,10	3,20 1,10
П Чоловік (хв,с)	100 50	3,40 1,30	3,35 1,25	3,30 1,20	3,25 1,15	3,20 1,10	3,20 1,10
2М Жінка (хв,с)	100 50	15,29 23,22	15,00 23,25	15,00 23,13	15,18 23,19	15,30 23,23	15,49 23,42
2М Чоловік (хв,с)	100 50	13,22 22,00	13,27 22,00	13,31 22,00	13,42 22,00	13,58 22,11	14,05 22,32

Програма фізичної підготовки під час навчання у Військовій академії збройних сил США у Вест-Пойнті (United States Military Academy West Point) є важливим компонентом комплексної підготовки професійного військовослужбовця, яка спрямована на виховання фізично розвинутих лідерів-професіоналів.

Велика Британія займає видне місце на світовій арені та входить у п'ятірку провідних розвинутих країн світу. Основним принципом фізичної підготовки у ЗС Великої Британії є індивідуальна (особиста) відповідальність військовослужбовця за підтримання своєї фізичної форми в ступені, що необхідна для виконання обов'язків військової служби як у мирний, так і у воєнний час.

На високому рівні організований процес фізичного вдосконалення здобувач вищої освіти військових навчальних закладів Великої Британії. Підготовка майбутніх офіцерів орієнтована на потреби практичного застосування ЗС. Так, у Королівській військовій академії Великої

Британії для цього необхідно протягом трьох років пройти підготовчий курс, який було серйозно змінено у 1992 році, удосконалено та модернізовано з урахуванням досвіду сучасних військових операцій. Після закінчення курсу необхідно було скласти іспит.

Особливе значення в підготовці здобувач вищої освіти, що готуються для аеромобільних, розвідувальних підрозділів, підрозділів морської піхоти надається курсу ближнього бою, що включає навчання швидкісній стрільбині навскидку, використання холодної зброї й прийомам бою без зброї. Типовими вправами цього курсу є стрільба, метання ножа або нанесення ударів по групі манекенів, при цьому враховуються не тільки результати, але й час. Часто практикується такий метод: окремих здобувач вищої освіти або невеликі групи закидають у незнайому місцевість і призначають час, за який необхідно добратися до пункту прибуття на віддаленні 30 миль (близько 50 км) і більше. Улюбленими місцями таких тренувань служать важко-прохідні болота Південно-Західної Англії. При цьому запізнення на збірний пункт більш ніж на 2 хв спричиняє покарання аж до відрахування з полку. Кожне тренування закінчується на межі фізичних можливостей здобувач вищої освіти. Також велика увага приділяється психологічному добору та підготовці. За допомогою спеціальних тестів та повсякденного спостереження виявляються особистісні якості, які можуть вплинути на професійну ефективність здобувач вищої освіти.

Чотирьохрічна освітня складова фізичної підготовки включає в себе сім ключових елементів: бокс, військове пересування, плавання на виживання, бойові навички, основи особистого фітнесу, фізична активність впродовж життя, армійський фітнес-розвиток, фітнес-тестування. Дані про фізичну підготовленість оцінюються за допомогою єдиного Армійського тесту фізичної придатності (APFT) та відображаються в профільній картці здобувач вищої освіти, яка є офіційним службовим документом. Тест APFT вноситься до картки щонайменше двічі на рік. Цей тест складається з трьох вправ, а саме: двох хвилин згинання та розгинання рук в упорі лежачи; двох хвилин присідань та бігу на рівній місцевості на дві милі (3,220 км). Кожна вправа оцінюється від 0 до 100 балів. Заліковою вважається загальна оцінка сумою не нижче 180 балів за умови проходження кожної з вправ з оцінкою не нижче 60 балів. Додатково, у профільній картці вказується деталі про спеціальні тренувальні курси – підготовка до бойових операцій у різних сценаріях (Арктиці, пустелях, лісових зонах чи міських умовах), курси авіаційно-штурмової та водної підготовки, а також ближнього бою [6].

Фізична підготовка у Королівському військовому коледжі Канади (Royal Military College of Canada, RMCC) є одним із чотирьох важливих компонентів підготовки майбутніх офіцерів. Програма фізичної підготовки здобувач вищої освіти спрямована не тільки на розвиток загальних та спеціальних фізичних якостей, а й на надання всім майбутнім офіцерам можливості брати участь у спортивних змаганнях, які сприяють розвитку лідерських якостей та підвищення рівня впевненості у собі [2, 6].

Програмою підготовки передбачено, що кожен здобувач вищої освіти обов'язково проходить Force-test, який визначає відповідність вимогам служби у збройних силах Канади. Тест включає в себе чотири завдання, які призначені для вимірювання фізичної готовності військовослужбовця у сфері оборони та відповідають стандартам мінімальної фізичної готовності [2, 6, 8]. Крім того, здобувач вищої освіти складають тест на фізичну готовність Physical Performance Test (PPT), який проводиться раз на два роки та триває два дні.

В таблиці 3 представлені тестові вправи оцінки фізичної готовності Physical Performance Test (PPT) [8].

Таблиця 3. Оцінювання фізичної готовності здобувач вищої освіти за тестом Physical Performance Test.

№ п/п	Вправа	Чоловіки	Жінки
1.	Біг на 2,4 км, (хв,с)	10,34	12,40
2.	Стрибки в довжину, (см)	195,0	155,0
3.	Agility Run Illinois на 10 м, (с)	18,3	19,98
4.	Вис на перекладині на зігнутих руках,	54,7	33,5

	(с.)		
5.	Кидок медичної кулі в положенні сидючи, (ватт)	246,5	105,8
6.	Ізометрична тяга середини стегна (Ньютон)	1314,8	959,2

Рекомендована програма підготовки до виконання цього тесту представлена на сайті навчального закладу [5, 8]. Якщо учасник не відповідає мінімальним стандартам фізичної підготовки, йому надається можливість повторити тестування через три місяці [2].

Список використаних джерел:

1. Богунов С., Романчук С., Вавілова Н. Підготовка військових фахівців у збройних силах Франції. Військова освіта, № 1 (39). Київ. 2019. С. 41-43.
2. Гнидюк О. Особливості фізичної підготовки офіцерів у військових закладах освіти в Канаді. Військова освіта, 2 (44). Київ. 2019. С. 51–59.
3. Гнидюк О. Зміст і особливості професійної та фізичної підготовки офіцерів збройних сил Франції, Великої Британії та США. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки, 2 (29). 2019. С. 125-137.
4. Курішко Є.А., Петрачков О.Ю., Корчагін М.В., Золочевський В.В., Їжаківський В.О. Аналіз проблем організації спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів закладів військової освіти. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Випуск 3 (148). Київ. 2022. С. 74-77.
5. Gagnon P. J., Fischer M. (2015). Motivational Climate in United States Army Reserve Officer Training Corps Physical Training: Implications for Leadership Development, Retention, and Intervention. *Procedia Manufacturing*, 3, 1595-1602.
6. Gagnon P., Spivock M., Reilly T., Mattie P., & Stockbrugger B. (2015). The FORCE fitness profile adding a measure of health-related fitness to the Canadian Armed Forces operational fitness evaluation. *J Strength Cond Res*, 29 (11S), 192-198.
7. Oliveira I. M., Vila M. H., Burgos-Martos F. J., Cancela-Carral J. M. (2021). Physical fitness in Spanish naval cadets: A four-year study. *International Maritime Health*, 72 (1), 10-17. DOI: 10.5603/IMH.2021.0002.
8. Reilly T., Walsh E., & Stockbrugger B. (2019). Reliability of Force Combat a Canadian army fitness objective. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 22, 591-595.

Казначесв Д.Г., доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки, Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5193-7176>

Поспілько М.М., здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Становище Національної поліції як органу виконавчої влади, відповідального за забезпечення суспільного ладу, захисту загальних прав та інтересів громадян а також її ролі у

забезпеченні національної безпеки неможливе без визначення структури її адміністративно-правового статусу.

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» сектор безпеки і оборони - система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронним призначенням та їх обов'язків, сил громадянського захисту, обороно-індустріального комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичними, цивільними і соціальними контролем, відповідно до законодавчих актів України, що за функціональними обов'язками спрямованими на захист національних інтересів України від небезпеки, а також цивільні та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України [1].

Наразі підготовка кадрів у секторі безпеки і оборони в Україні здійснюється відповідно до загальноосвітніх стандартів та обсягів і не має власного оцінювання. Система, якість професійної підготовки підринається непотрібним змістом і часом і, насамперед, не враховує реальні потреби українських силових структур. Тому, беручи до уваги вищевикладене, важливо зазначити підходи до навчання персоналу сектору безпеки та оборони шляхом запровадження інтегрованої освітньої системи для персоналу сектору безпеки та оборони, в рамках якої вони повинні, водночас, дотримуватись принципів спеціалізації та індивідуалізації підготовки кадрів, спрямованих на підвищення професійного рівня персоналу, а також впровадження якісної нової культури безпеки персоналу на основі принципів і стандартів Європейського Союзу та Організації Північноатлантичного договору. Тобто, актуальним є питання оптимізації підходів до здійснення освітньої діяльності у секторі безпеки і оборони, орієнтованих на отримання показників бойової підготовки за стандартами Організації Північноатлантичного договору, інтенсифікацію підготовки та професіоналізацію особового складу, що призвело до підвищення якості особового складу, у цьому секторі в цілому [2, с.68]. Одним із необхідних заходів забезпечення національної безпеки та захисту прав і свобод громадян є зміцнення інституційної, оборонної та охоронної спроможності відомств, що входять до складу сектору безпеки і оборони. Цього можна досягти, зокрема, шляхом підвищення рівня підготовки кадрів у секторі безпеки і оборони, професіоналізації служби в органах цього сектору, підвищення якості та інтенсивності навчання своїх працівників, трансформація професійної культури, гарантування рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, підвищення особистого потенціалу безпеки та оборони, впровадження сучасних процедур управління персоналом, вдосконалення набору кадрів для безпеки та оборони галузеві організації та їх просування, впровадження стратегічного планування людських ресурсів під час здійснення управління сектором безпеки і оборони, оновлення існуючих підходів до підготовки персоналу організацій сектору безпеки і оборони з урахуванням стандартів держав-членів Організації Північноатлантичного договору та Європейського Союзу, створення ефективної системи реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці, тощо.[3, с.18]. Слід зазначити, що швидкість та ефективність виконання вищезазначених заходів безпосередньо залежить від рівня підготовки персоналу в підрозділах сил сектору безпеки і оборони. Зважаючи на це, актуальним стає висвітлення сучасних тенденцій щодо оптимізації процесів підготовки кадрів для складових сектору безпеки і оборони та розробки комплексних заходів, спрямованих на підвищення професіоналізації служби серед складових цього сектору.

Як слушно зазначають А. Рибидайло, О. Прокопенко та С. Терещенко [4, с.102], особливого значення в сучасних умовах збройної боротьби набуває професіоналізм персоналу сектору безпеки і оборони, основними критеріями якого є моментом є домінування їх володіння зброєю та бойовою технікою, досконалення керування боєм (операцією) з метою виконання поставленого завдання та максимально можливе збереження життя особового складу. З огляду на це, під час підготовки кадрів сектору безпеки і оборони

особливу увагу необхідно приділяти вивченню можливих сценаріїв внутрішніх і зовнішніх загроз національній безпеці держави.

Варто звернути увагу на те, що підготовка кадрів в організаціях сектору безпеки і оборони здійснюється у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, підпорядкованих уповноваженим центральним органам виконавчої влади. У зв'язку з цим виникає ситуація подвійного підпорядкування, оскільки зазначені вищі навчальні заклади водночас перебувають у підпорядкуванні Міністерства освіти і науки України, а також мають відповідати вимогам, які висуває Національне агентство запобігання корупції (НАЗК) у вищій освіті. Певні труднощі виникають при поєднанні вимог Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти зі специфічними умовами навчання в цих закладах, що ускладнює їх загальне реформування відповідних процесів [5, с.100].

Отже, сьогодні на заклади вищої освіти, що готують кадри для органів сектору безпеки і оборони України, покладається надзвичайно важлива місія: оновити наявні підходи до підготовки своїх кадрів, урахувати позитивний досвід країн Європейського Союзу та Організації Північноатлантичного договору в цій сфері, акумулювати отримані знання та розробити якісні освітні програми, які враховуватимуть ті загрози, що сьогодні стоять перед нашою державою, посягають на її національну безпеку, незалежність і суверенність [3, с.19]. У зв'язку із цим важливого значення набуває розроблення Концепції підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про національну безпеку України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення 09.04.2025)
2. Сьомін С.В., Резнікова О.О. Проблеми реформування системи підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України. *Стратегічна панорама*. 2017. № 1. С. 67-73
3. Сокурєнко В.В. Підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони як передумова забезпечення національної безпеки України // Харківський національний університет внутрішніх справ: 20 років у статусі національного матеріали міжнар. наук-практ. конф. (м. Харків, 2 берез. 2021 р.) / упоряд. В.А. Греченко МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2021. С. 17-20.
4. Рибидайло А., Прокопенко О., Терещенко С. Концептуальна модель управління кар'єрою військовослужбовців Збройних Сил України. *Збірник наукових праць Центру Воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2020. № 2 (69). С. 102–109.
5. Андрєєв А. Особливості підготовки поліцейських кадрів у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 100-103.

Ковальчук А.М.

начальник кафедри спеціально-рятувальної підготовки та фізичного виховання, факультету пожежної та техногенної безпеки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент

Антошків Ю.М.

доцент спеціально-рятувальної підготовки та фізичного виховання, факультету пожежної та техногенної безпеки, Львівського державного університету безпеки життєдіяльності,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту

УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація: у тезах розглянуто актуальні підходи до удосконалення спеціальної фізичної підготовки в процесі формування професійної спроможності персоналу сектору безпеки і оборони України. Враховано вплив умов воєнного стану на зміст і методику фізичної підготовки. Представлено результати дослідження рівня фізичної готовності та запропоновано напрями її підвищення.

Ключові слова: спеціальна фізична підготовка, сектор безпеки і оборони, воєнний стан, фізична готовність, військовослужбовці.

Abstract: the theses consider current approaches to improving special physical training in the process of forming the professional capacity of personnel in the security and defense sector of Ukraine. The influence of martial law conditions on the content and methodology of physical training is taken into account. The results of a study of the level of physical readiness are presented and directions for its improvement are proposed.

Keywords: special physical training, security and defense sector, martial law, physical readiness, military personnel.

Мета дослідження: підвищення ефективності спеціальної фізичної підготовки в умовах воєнного стану з урахуванням бойових потреб та професійних вимог до військовослужбовців та працівників силових структур.

Об'єкт дослідження: фізична підготовка персоналу сектору безпеки і оборони України.

Предмет дослідження: засоби і методи удосконалення спеціальної фізичної підготовки у воєнний період.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сучасний стан спеціальної фізичної підготовки в секторі безпеки і оборони.
2. Визначити особливості впливу воєнного стану на підготовчий процес.
3. Оцінити ефективність впроваджених змін на практиці.
4. Розробити рекомендації щодо удосконалення змісту та методики фізичної підготовки.

Наукова новизна: полягає в інтеграції елементів бойового тренінгу, кросфункціональних вправ та тактичної підготовки до системи спеціальної фізичної

підготовки, що дозволяє значно підвищити адаптивність та функціональну спроможність особового складу в умовах ведення бойових дій.

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України потреба у високому рівні спеціальної фізичної підготовки особового складу сектору безпеки та оборони стала особливо актуальною [1]. Підготовка має відповідати вимогам тактичної мобільності, витривалості, сили, швидкості реагування, координації та психофізіологічної стійкості [2].

Аналіз сучасних програм фізичної підготовки показав, що значна їх частина базується на мирному досвіді і потребує актуалізації. Зокрема, обмеженість часу, висока інтенсивність бойових дій, необхідність роботи в команді та в складних умовах довкілля потребують адаптованих методик тренувань [3].

Впровадження нової програми з елементами військового кросфіту, тренувань з власною вагою, парного тренінгу та імітацій бойових дій призвело до покращення результатів

Таблиця 1

Результати тестувань

Тестування	До впровадження програми	Після впровадження програми (6 тижнів)
Підтягування, разів	8	13
Біг 100 м, сек	14,5	14,0
Біг 1000 м, сек	258	230
Смуга перешкод, сек	85	68

— **Підтягування:** збільшення кількості повторень з 8 до 13 свідчить про покращення сили та витривалості м'язів верхньої частини тіла.

— **Біг на 100 м:** покращення на 0,5 секунди вказує на зростання швидкісних якостей.

— **Біг на 1000 м:** зменшення часу на 28 секунд демонструє покращення аеробної витривалості.

— **Смуга перешкод:** час подолання скоротився на 17 секунд, що свідчить про покращення загальної фізичної підготовленості, координації та спритності [4].

Впровадження адаптованої програми тренувань, орієнтованої на специфіку бойових умов, дало позитивний ефект уже за 6 тижнів[5]. Це підтверджується зростанням силових, швидкісних та витривалих показників, а також покращенням навичок подолання складних умов у короткий час. Такий підхід може бути ефективним інструментом загально-фізичної підготовки у силових структурах [6, 7].

Висновки:

1. Спеціальна фізична підготовка в умовах воєнного стану слід адаптувати до потреб реальних бойових дій. Ефективними виявилися тренування з високою інтенсивністю, короткою тривалістю та елементами моделювання бойових ситуацій.

3. Запропоновані зміни дозволяють зберігати і навіть підвищувати функціональну готовність персоналу в бойових умовах. Подальше удосконалення системи фізичної підготовки має базуватися на постійному зворотному зв'язку з польовими підрозділами.

Список використаних джерел:

1. Кириленко В.І. Фізична підготовка військовослужбовців: виклики сучасності. — К.: НУОУ, 2022.
2. Левченко О.М. Функціональна підготовка силовиків: сучасні підходи. — Львів: ЛДУФК, 2021.
3. Жданов Ю.І. Психофізіологічна підготовка військового персоналу. — Харків: НУЦЗУ, 2020.

4. Кузьмін С. Інтенсивні тренування в польових умовах. // Теорія і методика фізичного виховання. — 2023. — № 2. — С. 45–50.
5. Положення про фізичну підготовку в Збройних силах України. — Київ: МОУ, 2022.
6. Ратушний Р. Т. Фізичне виховання – основа оперативно-рятувальних дій в надзвичайних ситуаціях: Навчальний посібник / Ратушний Р. Т., Ковальчук А. М., Петренко А. М., Баран Ю. С. Львів: ЛДУ БЖД, 2014. 188 с.
7. Антошків Ю.М., Ковальчук А.М. Професійно-прикладна фізична підготовка здобувач вищої освіти вищих навчальних закладів МНС України. Навчально-методичний посібник. Львів, ЛДУ БЖД. 2008. 74 с.

Козлов Д.М.

старший викладач кафедри тактики та загальновійськових дисциплін Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ СТРІЛЕЦЬКИХ ТРЕНАЖЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ ІНОЗЕМНИХ КРАЇН ДЛЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ

Вогнева підготовка є однією з основних напрямків навчання військ. Її метою є досягнення навченості особового складу вмілому застосуванню штатної зброї та максимальному використанню її бойових можливостей для поразки противника з найменшою витратою часу та боєприпасів.

Разом з цим, у традиційній підготовці військових можна визначити кілька важливих недоліків. По-перше, це одностороння та індивідуальна підготовка. Бійці зазвичай стикаються з нерухомими мішенями на полі бою, що не сприяє розвитку їхньої координації та співпраці в команді.

По-друге, проблема полягає у високих витратах бойових набоїв, а також відсутності холостих набоїв, які можуть використовуватися на тренуваннях особового складу. Крім цього тренування відбуваються в умовах, що далекі від реальних бойових умов.

Сучасна війна характеризується високою динамікою, складною обстановкою та потребою у швидкому прийнятті рішень. У таких умовах підготовка військовослужбовців повинна бути не лише інтенсивною, але й максимально наближеною до реальних бойових ситуацій. Одним із ключових інструментів, що дозволяє досягти цієї мети, є використання спеціалізованих тренажерів для навчання стрільбі [1].

Повномасштабне вторгнення росії в Україну істотно змінило стратегію та підходи до підготовки військовослужбовців. Вивчення зброї та тренування починаються навіть з онлайн-курсів та волонтерських військових шкіл, і закінчуються професійними навчальними центрами, військовими навчальними закладами.

Курси навчання стрільбі в арміях різних країн передбачають після теоретичних занять обов'язкове проходження спеціальних тренажерів перед виїздом на стрільбище. Так, наприклад згідно концепції [2] щодо стрілецької підготовки (nSAK – Neues Schießausbildungskonzept), яка впроваджена у збройних силах Німеччини (Бундесвері) є введення в базову підготовку кожного солдата проходження тренажеру стрільби зі стрілецької/протитанкової зброї (Handwaffen/Panzerabwehrwaffen – AGSHP). Такий самий підхід у підготовці особового складу мають у збройних силах Франції, США, Великої Британії та ін.

З постійним розвитком технологій та змінами в сучасних методиках військової підготовки, вибір правильного тренажера стає ключовим завданням для ефективного навчання військовослужбовців.

Тренажерна база повинна забезпечити набуття (в умовах, наближених до реалістичних, в дуельній ситуації, з економією моторесурсу та з об'єктивною оцінкою) початкових навичок у застосуванні зброї та підтримання професійних навичок (одиначні тренажери, електронні та мультимедійні тири).

Згідно [3] для забезпечення вогневої підготовки передбачається наявність наступної тренажерної бази - лазерні тири, мультимедійні пневматичні тири, мультимедійні тири для стрільби бойовим патроном. Тренажери повинні надавати можливість моніторингу та аналізу прогресу військовослужбовців.

Загалом, тактичні тренажери діляться на два головних типи – віртуальні та фізичні.

Віртуальні тренажери використовують комп'ютерну графіку та сучасне програмне забезпечення для створення імітації бойових ситуацій. Вони надають можливість військовослужбовцям тренуватися в умовах, які наближені до реальності, використовуючи віртуальні зброю та обладнання. Головна перевага таких тренажерів – симуляція будь-яких ситуацій на полі бою в будь-яких кліматичних умовах.

Фізичні тренажери відтворюють фізичне середовище бойових умов, включаючи спеціальні полігони, макети та обладнання. Вони надають можливість військовослужбовцям практикувати фізичні навички поводження з озброєнням. До переваг таких тренажерів слід віднести максимальну реалістичність у використанні.

Стрілецькі тренажери спрямовані на тренування точності стрільби та володіння вогнепальною зброєю [4]. Вони можуть відтворювати різні сценарії стрільби, включаючи рухливі та стаціонарні мішені.

Наприклад [5, 6], симулятори для навчання стрільби з легкої піхотної зброї SIT TAL (див. Рис.1) і його наступник SINETIC, які використовуються у збройних силах Франції складаються із змодельованого середовища на гігантському, плоскому або периферійному екрані, з яким учасники повинні взаємодіяти, використовуючи муляжі або дезактивовану зброю, підключену до системи за допомогою електронних датчиків, що дозволяють визначати «постріли». Віддача зброї моделюється за допомогою інтегрованої пневматичної системи, або за допомогою системи ваги.

Рис.1. Симулятор для навчання стрільби з легкої піхотної зброї SIT TAL.

Схожий симулятор для навчання стрільби зі стрілецької/протитанкової зброї AGSHP [7] використовується у Бундесвері. Гвинтівки в симуляторі оснащені датчиками, які збирають дані (див.Рис.2), наприклад, як стрілець натиснув на спусковий гачок і чи був правильний тиск плечем.

- оцінка порядку наведення зброї та влучання в мішень
- аналіз натискання на спусковий гачок
- аналіз тиску плечем
- оцінка положення тримання зброї

Рис. 2. Варіант висвітлення даних про порядок прицілювання та наведення зброї на ціль

Комп'ютер також помічає, наприклад, якщо зброя тримається під кутом під час пострілу. Усі ці фактори впливають на подальшу схему попадання. Після цього інструктори можуть перевірити та відкоригувати техніку стрільби своїх підопічних. Пізніше, на стрільбищі, така детальна оцінка неможлива.

У збройних силах США використовуються тренажери [8] Engagement Skills Trainer (EST) (див.Рис.3) та Infantry Immersion Trainer (IIT).

Рис.3. Панорамний екран тренажеру для навчання стрільби Engagement Skills Trainer (EST).

У тренажері Engagement Skills Trainer (EST) інформація виводиться на панорамний екран, на якому в реальному часі відображаються :

- мішені: пропорційне масштабовані цілі для тренування точності стрільби;
- місцевість: різноманітні ландшафти та умови навколишнього середовища, що моделюють реальні бойові ситуації;
- ефекти від застосування зброї: візуалізація результатів стрільби, включаючи влучання та промахи.

Це забезпечує реалістичне та інтерактивне середовище для підвищення навичок володіння зброєю.

Україна також використовує іноземні та вітчизняні мультимедійні, інтерактивні, лазерні симулятори - тренажери T1 та SKIFTECH для навчання стрільбі військовослужбовців за поширеним варіантом комплектації (див.Рис.4) або VR-тренажери компанії PSS by Logics7, які не надають даних щодо детального аналізу наведення та прицілювання при виконанні стрільби навчасим.

Рис.4. Варіант комплектації мультимедійного, інтерактивного, лазерного стрілецького тренажера

Застосування тренажерів для навчання військовослужбовців стрільбі зі стрілецької зброї є критично важливим елементом сучасної військової підготовки. Зважаючи на бойовий досвід України, впровадження адаптованих або вітчизняних розроблених тренажерних систем стане важливим кроком до підвищення боєздатності війська, а також зміцнення обороноздатності держави загалом.

Список використаних джерел:

1. Турінський О.В., Головняк Д.В., Маліновська І.Л., Нос І.А. Аналіз стану тренажерної бази Збройних Сил України. Системи озброєння і військова техніка, 2023, № 4(76). DOI: 10.30748/soivt.2023.76.02.
2. So werden Treffer zur logischen Konsequenz. Bundeswehr. (<https://www.bundeswehr.de/de/meldungen/neues-schiessausbildungskonzept>).
3. Наказ МОУ від 07.06.2018 № 262 “Про затвердження Порядку забезпечення матеріально-технічної бази вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти та оцінювання її стану”.
4. Семенюк В.І., Жуйков Д.Б., Савельєв А.М., Третьак В.Ф., Грідін В.І., Пісарєв О.В. Використання програмного забезпечення інтерактивного навчально - тренувального комплексу з вогневої підготовки під час дистанційного навчання. Системи озброєння і військова техніка, 2022, №4(72). DOI: 10.30748/soivt.2022.72.07.
5. Valère Llobet et Théo Claverie. Les systèmes de simulation opérationnelle. Note renseignement, technologie et armement N°55 / avril 2023. (<https://cf2r.org/rta/les-systemes-de-simulation-operationnelle/>).
6. Lagneau Laurent, “Французькі збройні сили замінять свої тренувальні тренажери з бойової стрільби з 2023 року”, *Orex360*, 12 червня 2021 р. (<https://www.opex360.com/2021/06/12/les-forces-francaises-vont-remplacer-leurs-simulateurs-dinstruction-au-tir-de-combat-a-partir-de-2023>).
7. Training am AGSHP mit G36, P8, MG5, Panzerfaust 3. (<https://www.youtube.com/watch?v=8B-FnSFEQNI&t=9s>).
8. Engagement Skills Trainer. 1st Regiment, Advanced Camp. CST 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=-QUWPzinnhk>.

Колесников М. Є.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

У сучасному середовищі поступальне зростання держави, її міць і добробут людей, а відтак і національна безпека, напряду залежать від стану розвитку економіки нашої держави. Національну безпеку трактують як здатність суспільства вчасно виявляти та оцінювати кожен тип загроз і вживати заходів, які дають змогу максимально зменшити або відвернути ці загрози, беручи до уваги наявні ресурси країни та її довготривалі інтереси, а також налагоджувати взаємодію з іншими державами й народами в цьому напрямі [1, 2, с. 208].

Економічна безпека допомагає економіці гарантувати належні умови життя та розвитку особистості, підтримувати суспільну й військово-політичну стабільність, а також протистояти будь-яким внутрішнім або зовнішнім загрозам. Тільки ефективна й надійна система економічної безпеки слугує ключовою передумовою безперервного соціально-економічного прогресу держави та її суверенного статусу [1].

Відповідно до ЗУ «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII, серед найважливіших і можливих небезпек для економіки України виокремлюють помітне скорочення ВВП, зниження інвестиційно-інноваційної активності, ослаблення науково-технічного та технологічного потенціалу. До цього списку додаються недоліки у державному контролі економіки, нестабільність правового поля, а також критичний стан виробничих потужностей у головних промислових галузях і в агропромисловому комплексі [3].

Варто наголосити, що повільні темпи відтворення економіки й нерозв'язані структурні суперечності поглиблюються тим, що країна суттєво залежить від зовнішніх (глобальних) ринків, а її експорт часто базується на сировині. Боргова залежність держави додатково генерує ризики. Крім того, надмірна присутність іноземного капіталу в стратегічних секторах, недосконала антимонопольна політика та проблеми з продовольчим забезпеченням можуть посилювати вразливість. Енергетичну безпеку підриває малоефективне використання паливно-енергетичних ресурсів і повільна диверсифікація шляхів їх постачання. До потенційно небезпечних факторів також належить велика частка тіньової економіки та переважаючий вплив вузьких корпоративних і регіональних пріоритетів над загальнодержавними [4].

Термін «економічна безпека» описує системний стан економічної сфери, коли національні інтереси захищені. Тут відіграють роль кілька чинників [4]:

1. Існують відмінності в соціально-економічних інтересах учасників господарської діяльності, які прагнуть якомога повніше задовольнити власні потреби.
2. Обмежені ресурси та нерівномірне їх розподілення загострюють конкуренцію: поліпшення позицій одних може трактуватися іншими як загроза.
3. Економічна безпека показує, наскільки економіка здатна забезпечити суверенітет держави, підтримувати її геополітичні позиції та реагувати на зміни у зовнішньому середовищі.
4. Вона включає готовність державних органів ефективно відповідати на виклики постіндустріального світу, підвищувати результативність управління, створювати сприятливі правові й економічні умови та боротися з криміналізацією у сфері економіки.

Окремо слід зазначити роль правоохоронних органів. Так, Служба безпеки України виконує визначальну функцію у захисті економічної безпеки, що є частиною національної безпеки країни. Рівень економічної безпеки показує, наскільки країна здатна протидіяти загрозам ззовні й зсередини, що впливає на громадський порядок та добробут людей. Основні вектори діяльності СБУ у цій царині такі [4]:

1. Протидія економічній злочинності й корупційним схемам.
2. Боротьба з фінансуванням тероризму та відмиванням коштів.

3. Захист найважливіших об'єктів інфраструктури й стратегічних секторів.
4. Запобігання економічному шпionaжу та впливу іноземних розвідувальних структур.
5. Протидія контрабандній діяльності й нелегальному обігу ресурсів.

Стійка економічна безпека забезпечує фінансову стабільність, дає змогу якісно фінансувати оборонну сферу, впроваджувати соціальні програми та долати кризові явища. Якщо ж вона слабе, зростає ризик політичних заворушень, соціальних бунтів і посилення зовнішнього тиску. У контексті зміцнення вітчизняної економіки СБУ фактично виступає «економічним щитом», що допомагає тримати баланс у фінансах і нейтралізувати будь-які загрози, спрямовані на суверенітет та національну безпеку [5].

При вивченні загроз для економічної безпеки держави, слід звернути увагу на два моменти. По-перше, саме внутрішні причини дестабілізації сьогодні завдають найбільшої шкоди економічній безпеці України. По-друге, усі перелічені фактори є досить складними за своєю природою та динамічно змінюються разом із ринковим оточенням. Це зумовлює потребу в безперервному моніторингу провідних тенденцій і явищ, що визначають внутрішню політику країни [1].

Економічна безпека є наріжним каменем національної безпеки. Як багатовимірна категорія, вона відображає стан економічного механізму, покликаною стимулювати економічне зростання та розвивати соціальний сектор, одночасно оберігаючи ключові економічні інтереси держави. Так формується спроможність країни реагувати на внутрішні й зовнішні виклики, зберігати конкурентоздатність економіки та підтримувати високий оборонний потенціал. Світова практика розвинених країн показує, що держава має постійно застосовувати ефективні економічні важелі, аби берегти свої економічні інтереси, підтримувати високий рівень національної економічної безпеки та підвищувати добробут населення [1].

Список використаних джерел:

1. Мартин О. М. Економічна безпека як складова національної безпеки [Електронний ресурс] / О. М. Мартин // Наукові записки. Серія «Економіка». – 2013. – № 22. – УДК 338.242. – Режим доступу: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n22/14.pdf> (дата звернення: 01.03.2025).
2. Доманчук Д. П. Деякі економічні аспекти парадигми формування стратегії продовольчої безпеки в регіонах / Д. П. Доманчук // Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у ХХІ столітті. – К. : ІАЕ УААН, 2001. – С. 207–210.
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 01.03.2025).
4. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 16 грудня 2020 р. № 1089-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення: 02.03.2025).
5. Економічна безпека: сутність і структура / С. П. Стеценко // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 4. – С. 104–106. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2013/26.pdf (дата звернення: 02.03.2025).

Колобов В.О.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

Лоцкін Т.І.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

СИСТЕМА ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ У КРАЇНАХ НАТО: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Реформа системи військової освіти є невід’ємною складовою інтеграції України до НАТО. Враховуючи стратегічний курс держави на досягнення стандартів Альянсу, зокрема в оборонній сфері, модернізація військової освіти є ключовим фактором забезпечення обороноздатності країни. Військова освіта у країнах НАТО базується на принципах безперервного професійного розвитку, практико-орієнтованого підходу та адаптивності до сучасних викликів у сфері безпеки. Запровадження цих стандартів у систему військової освіти України потребує комплексного реформування, що охоплює зміни у структурі підготовки кадрів, модернізацію змісту навчальних програм, оновлення матеріально-технічної бази військових навчальних закладів та посилення міжнародної співпраці.

В останні роки українські науковці та військові експерти активно аналізують механізми функціонування військової освіти у країнах НАТО, наголошуючи на необхідності її адаптації до українських реалій. У працях Полторака С. Т. зазначено, що ключовим завданням реформування є створення гнучкої системи військової освіти, яка б відповідала викликам сучасного безпекового середовища [3, с. 5]. Науковці Сиротенко А. М. та Артамощенко В. С., у своїх дослідженнях наголошують на важливості якісної підготовки військових кадрів та їх інтеграції у єдину систему професійного розвитку відповідно до стандартів НАТО [4, с. 50].

Україна вже здійснює активні кроки у напрямку реформування військової освіти відповідно до стандартів НАТО. У 1997 році було ухвалено Постанову Кабінету Міністрів України № 1410 «Про трансформацію системи військової освіти», яка заклала основи реформування військової освітньої системи, однак її положення потребують оновлення та адаптації до сучасних реалій [1]. У 2022 році урядом було схвалено Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, яка передбачає поступове оновлення підходів до військової освіти, запровадження стандартів НАТО та розширення міжнародної співпраці у цій сфері [2].

Однією з важливих проблем української військової освіти є фрагментарність підходів до підготовки військових кадрів. Відсутність єдиної системи кар’єрного розвитку військовослужбовців, недостатній рівень інтеграції військової освіти у загальну систему освіти країни та слабкий зв’язок між військовою теорією та практикою суттєво ускладнюють процес реформування. У країнах НАТО військова освіта тісно інтегрована у систему цивільної освіти, що дозволяє здобувач вищої освіти та офіцерам отримувати подвійні дипломи та здобувати цивільні спеціальності разом із військовими кваліфікаціями. Наприклад, у Німеччині військовослужбовці мають можливість навчатися в університетах Бундесверу, що дозволяє їм здобувати не лише військову освіту, але й цивільні професійні компетенції [4, с. 50]. В Україні впровадження подібного підходу дозволило б значно підвищити рівень професійної підготовки військовослужбовців та створити додаткові кар’єрні можливості для них після завершення служби.

Також ключовим напрямком реформування є запровадження новітніх освітніх технологій та методик навчання. У країнах НАТО широко використовуються методики інтерактивного навчання, включаючи симуляційні тренування, ситуаційний аналіз (case study), командно-штабні ігри та дистанційне навчання. У тому числі, Програма НАТО

«Удосконалення військової освіти» (DEEP) активно підтримує впровадження цих методик у країнах-партнерах, включаючи Україну [4, с. 52]. Запровадження дистанційного навчання, зокрема використання платформ e-learning та VR-технологій, дозволяє не лише скоротити витрати на навчання, але й підвищити рівень засвоєння матеріалу та набуття практичних навичок. В Україні ці методики поки що застосовуються в обмеженому обсязі, але їх впровадження може стати важливим кроком на шляху досягнення стандартів НАТО.

Ще одним з головних аспектів є питання мовної підготовки. Однією з вимог НАТО до військових кадрів є володіння англійською мовою на рівні, достатньому для участі у міжнародних місіях, спільних навчаннях та роботі в штабах Альянсу. У багатьох країнах НАТО мовна підготовка є обов'язковою частиною навчального процесу у військових академіях та коледжах. В Україні рівень мовної підготовки військовослужбовців залишається недостатнім, що ускладнює їхню інтеграцію у міжнародні військові структури. Для вирішення цієї проблеми необхідно розширити програми навчання англійської мови у військових навчальних закладах, збільшити кількість курсів за міжнародними програмами та забезпечити можливість стажування українських військових у країнах НАТО.

Розвиток матеріально-технічної бази військових навчальних закладів також є ключовим завданням у процесі реформування військової освіти. У країнах НАТО військові академії та тренувальні центри оснащені сучасними навчальними симуляторами, цифровими полігонами, кіберцентрами та лабораторіями, що дозволяє проводити високоякісну підготовку військових кадрів. В Україні більшість військових навчальних закладів потребує оновлення матеріально-технічної бази, що вимагає значних фінансових ресурсів. Одним із можливих шляхів вирішення цієї проблеми є залучення міжнародної допомоги, розширення співпраці з військовими академіями НАТО та впровадження спільних освітніх проєктів.

Отже, реформування системи військової освіти України відповідно до стандартів НАТО є складним, але необхідним процесом. Основними напрямками реформування є створення єдиної системи кар'єрного розвитку військовослужбовців, інтеграція військової освіти у загальну систему освіти, впровадження новітніх освітніх технологій, удосконалення мовної підготовки та модернізація матеріально-технічної бази військових навчальних закладів. Проведення цих заходів сприятиме підвищенню рівня підготовки військових кадрів, зміцненню обороноздатності держави та забезпеченню ефективної інтеграції України у євроатлантичну систему безпеки.

Список використаних джерел:

1. Про трансформацію системи військової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України № 1410 від 15 грудня 1997 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF#Text> (дата звернення 25.02.2025).
2. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 286-р від 23 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення 25.02.2025).
3. Полторак С. Т. Трансформація системи військової освіти України на шляху до досягнення стандартів НАТО // Реформування та розвиток Збройних Сил України. Наука і оборона. 2018. № 2. С. 3–11.
4. Сиротенко А. М., Артамощенко В. С. Набуття сумісності військової освіти і підготовки кадрів сил оборони на засадах якості. Національні вимоги і стандарти НАТО // Актуальні питання національної безпеки та оборони. 2021. № 1. С. 48–53.

Коротич Є.Ю.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Веліков С.Г.

викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО У ТАКТИЧНУ, ВОГНЕВУ ТА МЕДИКО-ТАКТИЧНУ ПІДГОТОВКУ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Системна трансформація сектору безпеки та оборони України неможлива без впровадження підходів, що довели свою ефективність у країнах-членах НАТО. У зв'язку з новими викликами, особливу увагу приділено тактичній, вогневій та медико-тактичній підготовці особового складу, які прямо впливають на живучість і результативність бойових дій.

У тактичному аспекті головним орієнтиром стало впровадження принципу командування за результатом (Mission Command), що передбачає більшу самостійність командирів на нижчих рівнях. Це дозволяє ефективніше діяти у складних і нестандартних умовах сучасного бою. В умовах гібридної війни цей принцип є особливо актуальним, адже противник часто діє несподівано і швидко, а централізоване управління не завжди встигає реагувати на зміни на полі бою [1].

Вогнева підготовка за стандартами НАТО зосереджена не лише на точності стрільби, а й на управлінні вогнем у складі підрозділу, зміні позицій, взаємодії під час бою. Значна увага приділяється сценарному тренуванню із застосуванням засобів імітації бою. Також активно впроваджуються електронні тири, лазерні тренажери та навчальні бойові модулі, що дозволяють досягти високого рівня реалізму [1].

Медико-тактична підготовка трансформується відповідно до принципів ТССС (Tactical Combat Casualty Care) — системи надання допомоги пораненим у зоні бойових дій. Вивчаються алгоритми MARCH, евакуаційні ланцюги, робота з тактичними аптечками, що включають турнікети, гемостатичні засоби, ізраїльські бандажі. Усе це сприяє швидкій стабілізації стану пораненого та підвищує шанси на виживання до моменту евакуації [2; 3].

Інтеграція цих компонентів в українську систему підготовки відбувається поступово, з урахуванням національного досвіду та бойової специфіки. Важливу роль у цьому відіграє участь українських інструкторів у міжнародних навчаннях, а також методична допомога з боку країн-партнерів. Крім того, створено окремі навчальні центри, орієнтовані саме на підготовку за стандартами НАТО, наприклад, у Десні, Яворові, Житомирі [1].

Наразі впроваджуються інноваційні освітні програми, що включають дистанційні курси, відеоінструктажі, віртуальні моделі ведення бою. Залучаються як українські фахівці, так і експерти країн НАТО. На базі деяких військових вишів створено тренінгові платформи, що імітують багатосередовищні бойові операції, у тому числі з елементами кіберзагроз та інформаційного впливу [1].

Таким чином, адаптація стандартів НАТО до умов української армії не є сліпим копіюванням, а результатом критичного осмислення та поступової трансформації, спрямованої на підвищення ефективності оборонних спроможностей держави. Такий підхід дозволяє не лише зміцнювати національну оборону, але й робить Україну повноправним учасником системи колективної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Що треба знати про стандарти НАТО. *АрміяInform* – Інформаційне агентство *АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/09/23/shho-treba-znaty-pro-standarty-nato/> (дата звернення: 11.04.2025).

2 Американський курс тактичної медицини ТССС для військових. *Американський курс тактичної медицини ТССС для військових*. URL: <https://tccc.org.ua/collection/stanag-course> (дата звернення: 11.04.2025).

3. Новини.LIVE. Рада затвердила впровадження стандартів НАТО у медичному забезпеченні ЗСУ. UKR.NET. URL: <https://www.ukr.net/news/details/health/102617108.html> (дата звернення: 11.04.2025).

Ктіторов М.О.

заступник начальника Київського інституту
Національної гвардії України з наукової роботи,
кандидат юридичних наук, старший дослідник

Пугач А.В.

старший науковий співробітник Київського
інституту Національної гвардії України,
кандидат педагогічних наук

СТАНДАРТИ НАТО У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НГУ: НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

В умовах повномасштабного збройного вторгнення російської федерації гідна відсіч агресору, забезпечення державного суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України значною мірою залежить від нарощування міцності і спроможностей сил безпеки й оборони, підґрунтя якого становить подальше реформування оборонної і безпекової сфер, зокрема щодо підготовки високоосвічених, умотивованих військових професіоналів. Водночас утвердження незворотності євроатлантичного вектору розвитку Української держави як її цивілізаційного вибору і зовнішньополітичного пріоритету посилює необхідність пришвидшення назрілих змін у галузі військової освіти на засадах упровадження підходів і принципів за стандартами НАТО з урахуванням національних традицій та власного досвіду ведення бойових дій. З огляду на зазначене трансформацію системи військової освіти передусім спрямовано на досягнення взаємосумісності у підготовці військових фахівців з відповідними структурами держав – членів НАТО, що передбачає оновлення її змісту, освітніх програм; впровадження ідей освіти впродовж військової кар'єри, військового лідерства, доброчесності; посилення партнерської співпраці між українськими ВВНЗ та військовими навчальними закладами держав – членів НАТО і ЄС та ін. [4].

Україна заявила про перехід на стандарти НАТО, що відображено в усіх стратегічних оборонних документах держави. Річна національна програма під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік як системний документ з описом реформ та пріоритетних завдань щодо забезпечення реалізації закріпленого Конституцією України стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Організації Північноатлантичного договору, окреслює стратегічну мету 2.7. так: «Національна гвардія України боєздатна та спроможна виконувати завдання за призначенням». Її досягнення передбачає побудову управління НГУ (як мобільного, боєздатного військового формування з правоохоронними функціями, здатного в міжсекторальній взаємодії виконувати правоохоронні і оборонні завдання з протидії загрозам національній безпеці) відповідно до принципів і підходів у аналогічних формуваннях держав – членів НАТО, взаємодію, ефективне прийняття рішень та стійке управління військами; модернізацію військової підготовки згідно з підходами в інших складових сектору безпеки і оборони України та у державах – членах НАТО, що потребує посилення її практичного спрямування, впровадження новітніх методик військової підготовки передових держав; відповідність збалансованої і сумісної з іншими складовими

безпекової сфери України системи логістики якісному виконанню НГУ завдань за призначенням [5].

Система стандартів НАТО – складна номенклатура нормативних документів, що охоплює союзні документи, власне стандарти НАТО, угоди зі стандартизації STANAG (згода держав упроваджувати певний документ), рекомендації із стандартизації STANRECs (кращі практики), інші документи (настанови, керівництва тощо). У розумінні Альянсу стандартизація передбачає розроблення та впровадження термінології, процедур, проєктів для досягнення належного рівня взаємосумісності або рекомендавання кращих практик. Тож поняття стандарту НАТО пов'язане з узагальноною назвою документів НАТО зі стандартизації; це певна еталонна модель ефективної практики, обрана з офіційно визначених для поширення й використання державами – членами Альянсу [2].

У контексті дослідження звернімо увагу на такі директиви НАТО, як Bi-SC EDUCATION AND INDIVIDUAL TRAINING DIRECTIVE (E&ITD) 075-007 10, September 2015 («Освіта та індивідуальна підготовка») та BI-SC EDUCATION AND TRAINING DIRECTIVE (E&TD) 075-002, September 2016 («Освіта і підготовка»). У цих документах концептуалізовано бачення НАТО щодо засад політики, підходів до управління (вимоги, дисципліни, сертифікація курсів, фінансування, співпраця з партнерами), менеджменту якості, зокрема, відповідальності, акредитації, моніторингу та інформування, планування, обов'язків країн – членів Альянсу та держав-партнерів, процедур підтримки у площині системи військової освіти тощо (<https://nso.nato.int/nso/home/main/home>). Угода про стандартизацію STANAG 6001 LANGUAGE PROFICIENCY LEVELS – загальний стандарт (концепція) для розроблення навчальної програми з мови та тестів, в якій визначено вимоги до рівнів мовної компетентності військовослужбовців та критерії оцінювання знання мов. Мета стандарту: узгодження вимог щодо рівнів володіння мовою під час призначення іноземного персоналу; забезпечення міжнародного листування, заходів оцінювання рівнів володіння мовою; порівняння державних стандартів і надання права кожній країні дотримання власних стандартів щодо оцінювання рівнів володіння мовою. Рівні мовленнєвої компетентності визначено так: 0 – відсутність практичного вміння; 1 – виживання; 2 – функціональний; 3 – професійний; 4 – експертний; 5 – досконалий / високоосвіченого носія мови. Для загального розуміння і виконання цієї угоди рекомендовано участь в ініціативах BILC, як-от: семінари з мовного тестування, конференції та візити взаємної допомоги тощо (<https://natobilc.org/wp-content/uploads/2024/11/6001EFed05.pdf>).

Аналіз стратегічних документів, зокрема Концепції трансформації системи військової освіти, ідей дослідників (В. Гридчина, Г. Жиздюк, А. Курбатов, О. Мітягін, А. Мамзенко, М. Медвідь, Р. Невзоров, А. Плаксін та ін.) дають змогу виокремити напрями реалізації стандартів НАТО у площині підготовки військових професіоналів для НГУ. Зокрема, йдеться про: розроблення і впровадження навчальних програм, що відповідають стандартам НАТО, і пов'язані з цим перегляд змісту військової освіти, навчальних планів, осучаснення підходів, методик і технологій навчання; підготовка та підтримка викладацького персоналу, кваліфікованого й обізнаного щодо змісту навчальних дисциплін, засобів і прийомів формування професійних навичок військовослужбовців, а також здатного до подальшого особистісного і професійного розвитку та саморозвитку; впровадження системи контролю й оцінювання, що дасть змогу відстежувати досягнення військовослужбовців та виявляти проблеми у підготовці; створення відповідної інфраструктури і забезпечення ресурсами, зокрема, фізичними і технічними засобами для проведення практичних занять, тренінгів на рівні стандартів НАТО [1].

Водночас результативність упровадження стандартів НАТО у систему військової освіти пов'язана з дотриманням основних принципів забезпечення сумісності у навчанні, як-от: реалізація системи заходів бойової підготовки у країнах Альянсу; використання нормативних документів НАТО, спільних зразків озброєння і військової техніки; участь у програмах міжнародного співробітництва; навчання майбутніх офіцерів у коаліційних ВВНЗ та навчальних центрах об'єднаних сил НАТО; обмін викладачами, здобувач вищої освіти

під час підготовки у вищих військових закладах Альянсу [2]. На забезпечення операційної сумісності орієнтовані також стандартизація й сертифікація програм і курсів військової підготовки, що охоплюють всі аспекти, зокрема, тактику, стратегію, лідерство, комунікації, культурну чутливість тощо [1].

У контексті зазначеного актуалізуємо досвід Київського інституту Національної гвардії України з підвищення якості підготовки військових професіоналів шляхом упровадження стандартів НАТО. Зокрема, у рамках програми НАТО DEEP (Defence Education Enhancement Programme) проведено воркшоп «Оцінювання та активне навчання», орієнтований на вдосконалення методики викладання; набуття теоретичних знань, практичних навичок щодо систем оцінювання – діагностичного, формувального, підсумкового; встановлення зворотного зв'язку для розуміння різних поглядів на мотивацію здобувачів освіти з метою посилення їх залученості, що у цілому має забезпечити результативність освітнього процесу на основі професійного зростання викладачів. Реалізація програми «Курс підвищення кваліфікації науково-педагогічних та наукових працівників з питань мовного тестування відповідно до вимог стандарту НАТО СТАНАГ 6001» у міжвідомчій співпраці Київського інституту НГУ, Національного університету оборони України та Національної академії державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького надала змогу викладачам опанувати теоретичні і практичні засади тестування та самостійного розроблення тестів на сформованість навичок аудіювання, читання, говоріння і письма, що засвідчує виконання завдань Концепції трансформації системи військової освіти – забезпечення ефективності мовної підготовки здобувач вищої освіти і особового складу, а також розширення партнерської взаємодії між українськими військовими навчальними закладами і військовими навчальними закладами держав – членів НАТО. Мета проведення практичних занять за стандартами НАТО – CQB (Close Quarter Battle) під керівництвом викладачів Інституту, досвідчених бойових офіцерів, в умовах, наближених до реальних (з використанням страйкбольних приводів та навчально-імітаційних гранат) – удосконалення тактичних прийомів і навичок зачистки приміщень в урбанізованій місцевості, планування, розроблення власних логістичних схем, набуття високого рівня злагодженості, мінімізація помилок, власної вразливості перед джерелами потенційної небезпеки з метою посилення втрат противника і водночас збереження життя особового складу [3].

Отже, впровадження стандартів НАТО в систему підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України пов'язане з набуттям відповідних професійних компетентностей, військовою готовністю виконувати завдання за призначенням, забезпеченням сумісності і взаєморозуміння з іншими військовими формуваннями сил безпеки і оборони України та держав Альянсу, ефективною участю у міжнародному оборонному співробітництві, спільних навчаннях за кордоном, міжнародних безпекових операціях з підтримання миру і безпеки тощо. Поряд із власними надбаннями у сфері підготовки військовослужбовців НГУ мають враховуватися передові практики і досвід становлення військових професіоналів розвинених країн. Саме це становитиме проблематику наших подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Імплементация в систему военной освіти Украины стандартов НАТО. *Украина до НАТО*. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/osvita-ta-boyova-pidhotovka-za-standartamy-nato/implementatsiia-v-sistemu-viyskovoi-osvity-ukrainy-standartiv-nato/>
2. Жиздюк Г. А. Адаптация военной освіти в Украине до стандартов НАТО: виклики та перспективи. *Академічні візії*, 2024 (29). URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/979>. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10870377>
3. Київський інститут Національної гвардії України: вебсайт. URL: <https://kingu.edu.ua/2025/01/завершився-курс-підвищення-кваліфік/>; <https://kingu.edu.ua/2023/11/курс->

[підвищення-кваліфікації-науков/;https://kingu.edu.ua/2024/10/майбутні-офіцери-відпрацювали-одну-і/\)](https://kingu.edu.ua/2024/10/майбутні-офіцери-відпрацювали-одну-і/)

4. Концепція трансформації системи військової освіти (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1490). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1490-2022-%D0%BF#top>

4. Річна Національна програма під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік. Затверджено Указом Президента України від 11 травня 2021 року № 189/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1892021-38845>

Кулікова А.К.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Веліков С.Г.
викладач Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ДІЙ СПІВРОБІТНИКА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У СКЛАДІ ТАКТИЧНОЇ ЛАНКИ В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

Сучасна воєнно-політична ситуація в Україні висуває нові потреби до організації діяльності силових структур, зокрема до Служби безпеки України (СБУ), яка відіграє ключову роль у забезпеченні державної безпеки, боротьбі з тероризмом та протидії диверсійно-розвідувальній діяльності. Одним з важливих аспектів успішного виконання спеціальних задач є ефективна підготовка співробітників до дій у складі тактичної ланки-малої бойової одиниці, призначеної для роботи в умовах підвищеного ризику в тому числі в урбанізованому середовищі [1].

Тактична ланка-це структурно-організаційне об'єднання співробітників зазвичай у складі трьох-пяти осіб що дозволяє оперативно реагувати на зміну оперативної обстановки, виконувати бойові задачі з високою мобільністю та точністю. Основною перевагою такої інформації є її компактність, котра забезпечує швидке пересування в обмежених просторах (будівлі, вузькі коридори, сходи), а також можливість гнучкої зміни конфігурації бойових порядків залежно від тактичної ситуації [2].

Ключовими елементами організації дій у складі тактичної ланки є:

1. чіткий розподіл секторів вогневого та візуального контролю;
2. фізичний контакт і невербальна комунікація між членами групи;
3. знання алгоритмів дій у різних умовах (зачистка приміщень, штурм, евакуація тощо);
4. дотримання заходів скритності та маскування;
5. безперервна готовність до вогневого контакту [2].

Тактична ланка під час руху по будівлі зазвичай дотримується формації типу «трикутник» або «листок конюшини», де лідер групи рухається попереду, а охорона та прикриття флангів забезпечується співробітниками, які зберігають бойову стійку та готовність до стрільби. Кожен учасник групи знає свій сектор відповідальності відповідно до принципу «годинникової позиції», що дозволяє уникати дублювання або прогалів у контролі простору [2].

Особлива увага приділяється техніці входу до приміщень. Серед найбільш поширених методів входу — спосіб «гачком» та «хрест навхрест». Перший передбачає одночасне входження двох співробітників із короткоствольною зброєю (зазвичай у ширші двері), другий — послідовне проникнення, що дає змогу кожному оперативнику завчасно оцінити свій сектор. Головним завданням на цьому етапі є зачищення «мертвих зон» — ділянок простору, що залишаються поза оглядом і можуть приховувати загрозу [2,3].

Дії в умовах бойового контакту, особливо в приміщеннях, потребують зваженого маневру та раціонального застосування вогню. Не допускається перебування впритул до кутів або стін, оскільки це знижує можливість маневру та збільшує ризик ураження. Оптимальною вважається відстань, яка дозволяє одночасно здійснювати огляд та бути готовим до відкриття вогню [3].

У ситуації з пораненням одного з членів групи важливим етапом є евакуація з «червоної зони» — ділянки, яка перебуває під вогневим контролем противника. Головним завданням є швидке переміщення постраждалого в укриття з мінімальним ризиком для життя рятувальника. Для цього застосовуються евакуаційні стропи, перенесення «на спині» (спосіб Хауса), перетягування на короткі відстані, використання димових завіс або прикриття вогнем. Надання допомоги у червоній зоні обмежується лише накладанням турнікета у разі масивної кровотечі [4].

Висока ефективність тактичної ланки досягається завдяки багаторазовому відпрацюванню алгоритмів, фізичній і психологічній підготовці співробітників, а також їхній здатності до адаптації в умовах невизначеності та ризику. Окрім технічної навченості, важливими є дисципліна, взаємна довіра, лаконічна і точна комунікація та розуміння колективної відповідальності за результат [1,2;3].

Узагальнюючи вищевикладене, можна стверджувати, що підготовка співробітників СБУ до дій у складі тактичної ланки є критично важливою складовою ефективного реагування на загрози безпеці держави. Її результативність забезпечується поєднанням теоретичних знань, практичних навичок, сучасного технічного оснащення та високого рівня морально-психологічної готовності.

Список використаних джерел

1. Актуальні питання підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони в умовах війни : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 19 квітня 2024 року). – Кропивницький : ДонДУВС, 2024. – 1031 с.

URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2024/06/zbirnyk_materialiv_19_kvitnya_2024_roku.pdf (дата звернення: 19.04.2025).

2. Т15 Тактико-спеціальна підготовка : навч. посіб. / [О. Г. Комісаров, А. О. Собакарь, Е. Ю. Соболев, О. С. Юнін та ін.] ; Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ. – Дніпро : ДДУВС, 2017. – 277 с.

URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/573/1/%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A2%D0%A1%D0%9F.pdf> (дата звернення: 19.04.2025).

3. Загорка О. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України. – 2024. – № 3 (83). – 132 с.

URL: <http://znp-cvsvd.nuou.org.ua/issue/view/18969/12043> (дата звернення: 19.04.2025).

4. Дрок Л. В., Камалов Є. В., Миколенко Ю. М. Основи тактичної медицини : навч. посіб. – Київ : НУОУ, 2020. – 168 с.

URL: <https://nuou.org.ua/assets/files/kvp/kvp-otm-2022.pdf> (дата звернення: 19.04.2025).

Лазаренко Д.А.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Біляцький О.С.
старший викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ВПРОВАДЖЕННЯ НАТИВСЬКИХ СТАНДАРТІВ У ПІДГОТОВКУ ВІЙСЬКОВИХ ТА МЕДИЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

З моменту початку агресії Росії проти України в 2014 році, питання національної безпеки стало критично важливим для держави. У результаті бойових дій в Україні з'явилася необхідність в кардинальній реорганізації оборонної структури країни, модернізації її збройних сил та забезпечення високого рівня підготовки військових. У цьому контексті інтеграція України до євроатлантичних структур, зокрема до НАТО, стала стратегічною метою, що включає в себе не лише політичне, а й організаційне і військове реформування.

Однією з основних складових цієї реформи є адаптація стандартів НАТО в підготовку військових та медичних підрозділів. Введення стандартів НАТО у навчання військовій та медичній сферах, дає можливість нашій країні не лише приблизитись до країн-Альянсу, а й досягти кращого рівня продуктивності у військовій сфері, що є невід'ємним для безпеки та обороноздатності країни.

Стандарти НАТО - це, по суті, ціла система правил і вимог, яку розробили в Альянсі, щоб армії країн-членів могли працювати як єдиний механізм. Тут є все: організація військ, технічні деталі, тактичні підходи і навіть медична підтримка. Ідея проста, але важлива - зробити так, щоб різні види військ, від піхоти до авіації, не просто діяли разом, а й робили це злагоджено: планували операції, проводили їх і забезпечували бійців усім необхідним, включно з медичною допомогою[1].

Для України перехід на ці стандарти - це не просто модний тренд, а реальна потреба. У нас давно були проблеми з тим, що наші сили не завжди "стикалися" з іноземними, і це створювало купу труднощів. Адаптація натівських підходів дає змогу не тільки вирішити ці питання, а й підтягнути наші бойові стратегії до сучасного рівня, покращити командування і налагодити нормальний зв'язок між підрозділами - як нашими, так і союзників. Ці стандарти чітко прописують, як готувати людей: від командирів, які мають думати на кілька кроків вперед, до солдатів, які діють на полі бою, і як управляти всім цим в умовах, коли ситуація змінюється щосекунди.

Більше того, впровадження таких норм допомагає Україні не просто брати участь у спільних операціях із іншими країнами, а й виглядати там на рівні. Це про те, щоб наші Збройні сили не відставали від часу, а відповідали реаліям сучасної війни. Тобто це не лише про сумісність із НАТО, а й про те, щоб наші війська стали сильнішими, ефективнішими і готовими до будь-яких викликів.

Важливою складовою натівських стандартів є також організація медичного забезпечення в бойових умовах, що включає тактичну медицину, надання першої допомоги на полі бою, евакуацію поранених та розгортання польових госпіталів. В умовах конфлікту на сході України питання медичного забезпечення стало ключовим фактором успішності проведення бойових операцій, а також збереження життя й здоров'я військових. Стандарти

НАТО в цій сфері дозволяють забезпечити високу ефективність медичної допомоги навіть в екстремальних умовах.

Одним із ключових напрямів інтеграції України з НАТО є адаптація військової підготовки до стандартів Альянсу. Співпраця з НАТО почалася ще в рамках програми «Партнерство заради миру» після здобуття незалежності, і відтоді українська армія поступово переймає натівські підходи до навчання та підготовки особового складу. Головна мета - досягти сумісності з арміями країн-членів НАТО, сформувавши єдиний стиль ведення бойових дій, управління підрозділами та використання сучасних технологій.

Процес переходу на стандарти НАТО в Збройних силах України проходить у кілька етапів. Насамперед змінилася система військової освіти. Офіцери, здобувач вищої освіти й сержанти тепер навчаються за єдиними програмами, які включають сучасні методики командування, планування операцій, тактичного управління та розвитку лідерських якостей, що відповідають вимогам НАТО. Спільні навчання з іноземними інструкторами допомагають не лише освоювати нові способи ведення бою, а й покращувати навички взаємодії з міжнародними партнерами. Програми підготовки охоплюють управління підрозділами на різних рівнях, стратегічне планування та роботу з новітньою технікою[2].

Ще один важливий крок - модернізація інфраструктури для підготовки військових. Оновлені навчальні центри дозволяють відпрацьовувати навички в умовах, наближених до реальних бойових. У центрах з'являються сучасні засоби зв'язку, автоматизовані системи управління та можливості для тренувань у кризових ситуаціях[2].

Проте шлях до повного впровадження стандартів НАТО не обходиться без труднощів. Часто бракує коштів на закупівлю обладнання, техніки чи навчальних матеріалів. Також відчувається нестача кваліфікованих кадрів - для якісного переходу на нові стандарти потрібні досвідчені інструктори та офіцери, здатні працювати за оновленими програмами[3].

Реформування медичного забезпечення в армії - ще один важливий аспект адаптації до стандартів НАТО. Ці стандарти чітко визначають, як організувати медичну підтримку на всіх етапах бойових дій - від першої допомоги на передовій до евакуації та роботи польових госпіталів.

В Україні почали активно застосовувати передові методи тактичної медицини. Зокрема, адаптували методику MARCH, яка допомагає визначати пріоритети при наданні допомоги пораненим. Її суть - швидко рятувати життя, контролюючи сильні кровотечі, забезпечуючи дихання, підтримуючи кровообіг і запобігаючи переохолодженню. Цей підхід уже довів свою ефективність у бойових умовах.

В Україні активно працюють над тим, щоб система медичної евакуації стала ефективнішою. Для цього використовують сучасний транспорт - наприклад, спеціалізовані машини швидкої допомоги чи навіть гелікоптери, коли є можливість. Завдяки цьому поранених вдається швидше доставляти до лікарень, що реально рятує життя і зменшує смертність. Але це не просто про техніку - важливу роль відіграють спільні навчання з партнерами з НАТО[3]. Наші медики разом із західними інструкторами тренуються на полігонах, де все максимально наближено до реальності: відпрацьовують дії при пораненнях, вибухах, масових травмах. Там же моделюють кризові ситуації - наприклад, евакуацію під обстрілом чи надання допомоги в польових умовах. Це дає змогу не лише освоїти нові техніки, а й навчитися діяти швидко й злагоджено.

Чому перехід на стандарти НАТО - це так складно?

Перейти на стандарти НАТО - це не просто змінити кілька правил. Це величезна реформа, яка зачіпає все: від технічного забезпечення до менталітету людей. Переваги очевидні - краща підготовка, вища ефективність, міцніші зв'язки з союзниками. Але на практиці Україна стикається з купою проблем: грошей не вистачає, фахівців бракує, а дехто взагалі не хоче змін.

1. Гроші й техніка: де їх узяти?

Перше, що гальмує, - фінанси. Щоб усе працювало за стандартами НАТО, потрібні серйозні вкладення. Треба купувати сучасне обладнання: апарати для операцій, машини для евакуації, портативні дефібрилятори й таке інше. Додайте сюди модернізацію навчальних центрів, де готують медиків і військових, і створення польових шпиталів, які відповідають західним вимогам. Усе це коштує шалених грошей, а в Україні з бюджетом і так не все гладко через війну й економічні проблеми. Виходом може бути допомога від партнерів - США, країн ЄС, самого НАТО. Вони вже надають техніку, фінансування, іноді навіть беруть на себе частину витрат на навчання. Але залежність від зовнішньої підтримки - це теж ризик, бо вона не завжди стабільна[4].

2. Кадри: знайти й навчити

Друга велика проблема - люди. Стандарти НАТО вимагають професіоналів високого рівня. Наприклад, медик на полі бою має не просто вміти перев'язати рану, а знати, як стабілізувати пораненого за протоколом TCCC (Tactical Combat Casualty Care), який широко використовують у НАТО. А для цього потрібні не лише знання, а й практика. В Україні таких спеціалістів замало, бо раніше система працювала інакше. Щоб їх підготувати, треба створювати нові навчальні програми, будувати тренувальні центри, залучати інструкторів. І ці інструктори самі спочатку мають пройти курси - часто за кордоном. Це довгий і дорогий процес. Зараз допомагають міжнародні програми: наші їздять на навчання в Польщу чи Литву, а західні фахівці приїжджають сюди проводити тренінги й видавати сертифікати. Але все одно масштабувати це швидко не виходить - потрібен час[4].

3. Менталітет: як переконати людей?

Третій бар'єр - не техніка чи гроші, а людський фактор. У нас досі багато хто живе за пострадянськими звичками, коли армія працювала за старими схемами. Натовські стандарти для декого - це щось чуже, незрозуміле, ніби нав'язане згори. Є військові, які кажуть: «Ми й так воюємо нормально, навіщо нам це?» Дехто не довіряє Заходу через історичні стереотипи чи просто боїться змін. Це не лише в армії - у суспільстві теж є скептики, які вважають, що НАТО забирає нашу ідентичність. Такий опір гальмує реформи, бо без підтримки людей на всіх рівнях нічого не вийде. Щоб це змінити, потрібна серйозна робота: розповідати, чому ці стандарти важливі, показувати їхню користь на практиці. Допомагають ветерани, які вже співпрацювали з НАТО - їх поважають, до них прислухаються. Плюс мотиваційні програми, щоб люди бачили, що за цими змінами - не просто накази, а реальний шанс стати сильнішими[4].

Перехід на стандарти НАТО - це не просто модний тренд. Це про те, як зробити армію ефективнішою, щоб вона могла не лише воювати, а й рятувати більше життів. Завдяки цьому поранені швидше отримують допомогу, військові вчаться працювати злагоджено з партнерами, а Україна стає ближчою до НАТО не лише на папері, а й на практиці. Але шлях до цього непростий. Гроші, кадри, психологія - усе це треба вирішувати одночасно. Якщо підходити системно, залучати партнерів і переконувати своїх, результат буде. А без цього - лише красиві слова.

Список використаних джерел:

1. Стандарти НАТО: <https://armyinform.com.ua/2020/09/23/shho-treba-znaty-pro-standarty-nato/>;
2. Що таке «стандарти НАТО», і що вже зроблено на шляху стандартизації: <https://rpr.org.ua/news/standarty-nato-prohres-vprovadzhennia-v-ukraini/>;
3. Медичну допомогу на полі бою надаватимуть за новою системою з урахуванням реального досвіду та стандартів НАТО: <https://mod.gov.ua/news/medichnu-dopomogu-na-poli-boyu-nadavatimut-za-novoyu-sistemoyu-z-urahuvannyam-realnogo-dosvidu-ta-standartiv-nato>;
4. Переваги та виклики впровадження стандартів НАТО в систему військової освіти України: <https://ukrainetonato.com.ua/osvita-ta-boyova-pidhotovka-za-standartamy-nato/perevahy-ta-vyklyky-vprovadzhennia-standartiv-nato-v-systemu-viyskovoi-osvity-ukrainy/>.

Лазорчик В.Ю.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Веліков С.Г.
викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТАНДАРТІВ ПІДГОТОВКИ НАТО В СИСТЕМІ БОЙОВОГО ВИШКОЛУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У тезах розглянуто основні напрями впровадження стандартів НАТО у систему бойового вишколу Збройних Сил України. Проаналізовано сучасні виклики імплементації, зокрема: кадрову та матеріально-технічну базу, організацію навчального процесу, а також підготовку інструкторського складу. Підкреслюється важливість впровадження принципів взаємосумісності, єдиного командування та стандартизованої оцінки готовності. Акцент зроблено на ефективності застосування методик партнерських країн у контексті збройної агресії проти України.

В умовах збройної агресії проти України одним із пріоритетних завдань Збройних Сил України (ЗСУ) є реформування системи підготовки особового складу відповідно до стандартів НАТО. Стандарти НАТО (STANAG) визначають не лише технічні вимоги, але й концептуальні засади бойового вишколу, що спрямовані на досягнення сумісності підрозділів країн-членів Альянсу [1].

Одним з ключових елементів імплементації стандартів НАТО є адаптація системи командування та контролю, що передбачає перехід від радянської моделі жорсткої ієрархії до моделі, орієнтованої на ініціативність середньої ланки командирів. Це включає удосконалення процесу прийняття рішень, делегування повноважень і формування довіри до рішень тактичного рівня.

Суттєвою складовою реформування є підготовка інструкторів за стандартами "Train the Trainer", яка вже впроваджується в низці навчальних центрів ЗСУ за участі партнерів з країн НАТО. Програми, що реалізуються у Міжнародному центрі миротворчості та безпеки (Яворів), показали ефективність методик країн-членів Альянсу при навчанні малих підрозділів у реалістичних бойових умовах.

Особлива увага приділяється медико-тактичній підготовці, що базується на принципах ТССС (Tactical Combat Casualty Care). Впровадження цих підходів дозволило значно підвищити рівень виживання поранених у зоні бойових дій та вимагає постійного вдосконалення відповідних програм у навчальних підрозділах ЗСУ.

Серед викликів варто зазначити нестачу ресурсів для модернізації полігонів, забезпечення сучасними засобами зв'язку, а також складність уніфікації підходів до оцінювання бойової готовності. Впровадження таких інструментів як CREVAL (Combat Readiness Evaluation) дозволяє визначити рівень готовності підрозділу до виконання бойових завдань у рамках спільних операцій з НАТО.

Значну роль відіграє мовна підготовка. STANAG 6001 встановлює чіткі вимоги до мовної компетентності військовослужбовців. Забезпечення відповідного рівня знань англійської мови необхідне для участі у міжнародних навчаннях, читання документації та ефективної взаємодії з партнерами.

Узагальнюючи, імплементація стандартів НАТО у бойовий вишкіл ЗСУ є багатокомпонентним процесом, що охоплює організаційні, технічні, методичні й кадрові аспекти. Цей процес є надзвичайно актуальним в умовах сучасних викликів, що постали перед Україною.

Подальший розвиток у цьому напрямку має ґрунтуватися на інституційному підході, за якого стандарти НАТО інтегруються не лише у навчальні програми, а й у щоденну практику підрозділів. Необхідною є розробка національних адаптацій STANAG-документів з урахуванням досвіду ведення бойових дій, який отримали українські військові на фронті. Це дозволить зробити стандарти не лише формальними, а дієвими інструментами покращення обороноздатності.

На завершення варто відзначити важливість міжнародної технічної і методичної допомоги, зокрема в межах програми NATO DEEP (Defence Education Enhancement Programme), яка вже показала свою ефективність у реформуванні військової освіти. Системна співпраця у рамках таких програм сприятиме формуванню нової генерації українських військових, здатних діяти ефективно як у національних, так і в багатонаціональних форматах.

Отже, шлях до повної сумісності з силами НАТО є складним, однак життєво необхідним для безпеки держави. Він вимагає стратегічного бачення, політичної волі, ресурсного забезпечення і підтримки міжнародних партнерів.

Список використаних джерел:

1. STANAG 6001. NATO Standardization Agreement: Language Proficiency Levels. NATO, 2020.

Лапчик М.В.

викладач кафедри тактики та тактико-спеціальної підготовки факультету службово-бойової діяльності Київського інституту Національної гвардії України

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА КОНЦЕПЦІЇ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТІВ НАТО

Тактична підготовка військових за стандартами НАТО базується на принципах гнучкості, адаптивності та інтеграції сучасних технологій у бойові дії. Вона спрямована на забезпечення ефективної взаємодії підрозділів у складних умовах сучасного бою та включає низку ключових концепцій. Тактична підготовка є основою бойової ефективності будь-якої армії. Вона визначає, наскільки швидко та злагоджено підрозділи зможуть діяти в умовах реального бою. Стандарти НАТО спрямовані на підвищення боєздатності військ за рахунок уніфікованих підходів до навчання, вдосконалення комунікації та інтеграції передових технологій у військову справу. Збройні Сили України (ЗСУ) активно впроваджують стандарти НАТО в систему підготовки особового складу. Це включає як зміну методів

навчання, так і адаптацію бойових доктрин, що використовуються країнами-членами Альянсу.

Основними принципами тактичної підготовки НАТО є: орієнтація на боєздатність малих підрозділів – основна увага приділяється автономності та ефективності дій тактичних груп (відділень, взводів, рот) у динамічному бойовому середовищі. Структура сучасних бойових дій робить малий підрозділ (відділення, взвод, рота) ключовою одиницею на полі бою. Згідно з концепцією НАТО, підрозділи мають діяти автономно, ефективно координувати свої дії та швидко ухвалювати рішення без тривалого очікування наказів від вищого командування.

Гнучкість та адаптивність – підготовка військових до швидкої зміни умов бою, застосування різних тактичних схем залежно від обстановки. Тактична підготовка за стандартами НАТО передбачає навчання військових швидкому реагуванню на зміну обстановки. Це означає, що кожен боєць має бути здатний діяти за різних сценаріїв бою, адаптуючи свої дії до змін ситуації, рельєфу місцевості та характеристик противника.

Ситуативна обізнаність (Situational Awareness) – розвиток навичок швидкого аналізу ситуації, ухвалення рішень у реальному часі та використання розвідувальних даних. Військовослужбовці навчаються правильно оцінювати ситуацію на полі бою, аналізувати ризики, виявляти потенційні загрози та оперативно ухвалювати рішення. Це досягається завдяки: використанню сучасних засобів розвідки (дронів, супутникових даних), застосуванню технологій зв'язку для обміну інформацією між підрозділами, постійним тренуванням, що імітують реальні бойові умови.

Єдиний підхід до командування та управління (Mission Command) – децентралізоване ухвалення рішень, коли командири на місцях мають широкий ступінь автономії в межах загальної операційної концепції. Ця концепція передбачає, що кожен командир на тактичному рівні має право ухвалювати рішення відповідно до загальної мети операції. Це дозволяє швидше реагувати на зміну обстановки та забезпечує більшу ініціативність серед особового складу, децентралізоване командування.

Взаємо сумісність (Interoperability) – підготовка військових до спільних операцій з арміями союзників, уніфікація тактичних прийомів та стандартів зв'язку. Оскільки НАТО є альянсом багатьох держав, його тактична підготовка побудована так, щоб військові різних країн могли спільно виконувати завдання. Це досягається шляхом уніфікації стандартів тактики, зв'язку, логістики та системи управління військами.

Пріоритет бойового реалізму – навчання максимально наближене до реальних бойових умов із використанням сучасних тренажерів, бойових сценаріїв та симуляцій, відпрацювання тактичних маневрів у складних умовах (місто, ліс, гори), проведення навчань у режимі реального часу зі стрільбою бойовими набоями. Ключовими концепціями тактичної підготовки НАТО є: маневрова війна (Maneuver Warfare) – тактика маневрової війни, що передбачає уникнення лобових зіткнень, використання швидкості, ініціативи та створення переваги над противником. Головною метою є порушення бойового порядку ворога, його дезорієнтація та знищення критично важливих об'єктів.

Тактика “Вогонь і рух” (Fire and Movement) – методика ведення бою, коли одна група здійснює вогневе прикриття, а інша маневрує для досягнення кращої позиції. Цей підхід використовується для того, щоб дозволити підрозділу ефективно атакувати або відходити під прикриттям товаришів. Одна частина групи веде прицільний вогонь по ворогу, поки інша змінює позицію.

Об'єднані роди військ (Combined Arms Operations) – координація дій піхоти, бронетанкових підрозділів, артилерії та авіації для досягнення оперативної переваги. Усі роди військ (піхота, танкові війська, артилерія, авіація) діють у єдиній зв'язці для досягнення тактичної переваги. Це дозволяє компенсувати слабкі сторони одних підрозділів за рахунок сильних сторін інших.

Бойові дії в місті (Urban Warfare) – спеціальні тактичні прийоми для ведення бою у щільній забудові, що враховують загрози з боку засідок, вибухових пристроїв та обмеженого

простору. Сучасні війни дедалі частіше ведуться в урбанізованому середовищі, тому НАТО приділяє особливу увагу підготовці до боїв у містах. Основні акценти розставляються на використання будівель як укриттів і вогневих точок, очищення приміщень від противника методами штурму та протидія засідкам і вибуховим пристроям.

Асиметрична війна (Asymmetric Warfare) – протидія нерегулярним силам та використання методів ведення бою в умовах гібридних загроз. Підрозділи НАТО готуються до ведення бойових дій проти нерегулярних сил (партизанів, терористичних угруповань). Основні пріоритети направлені на використання інформаційної війни, протидія диверсійно-розвідувальним групам та виявлення і знешкодження вибухових пристроїв.

Українські Збройні Сили вже активно впроваджують ці підходи на практиці, зокрема на спільних навчаннях з НАТО (Rapid Trident, Sea Breeze), що дозволяє українським військовим отримувати безцінний досвід взаємодії з арміями країн Альянсу. В реформах системи підготовки запроваджено нові навчальні програми, що базуються на натовських методиках з використанням стандартів STANAG у бойовій підготовці, логістиці та зв'язку.

Адаптація стандартів НАТО у систему тактичної підготовки Збройних Сил України дозволяє підвищити ефективність ведення бойових дій, покращити рівень взаємодії підрозділів та сприяти інтеграції України у спільний безпековий простір Альянсу. Використання сучасних підходів та технологій у навчанні є запорукою боєздатності української армії в сучасних умовах війни. Подальший розвиток тактичної підготовки за цими стандартами є критично важливим для успіху України у сучасній війні та її майбутнього членства в НАТО.

Список використаних джерел:

1. Артеменко І. В. Основи тактичної підготовки Збройних Сил України: виклики та перспективи. Військовий вісник. 2020. № 1 (12). С. 45-52.
2. Костенко П. О. Впровадження стандартів НАТО в систему підготовки Збройних Сил України. Наук. вісник НГУ. 2019. № 2. С. 56-62.
3. Литвин В. П. Тактична підготовка військовослужбовців: особливості та проблеми в умовах війни. Військова освіта. 2021. № 3. С. 10-19.
4. Носенко І. В. Основи системи підготовки військ відповідно до стандартів НАТО. Журнал військової науки. 2022. № 4. С. 35-42.
5. Ткачук О. Р. Організація бойової підготовки малих підрозділів ЗСУ у світлі практик НАТО. Науковий вісник ХНУ. 2020. № 7. С. 18-25.
6. Шевченко К. О. Тактичні принципи НАТО в умовах гібридної війни. Вісник наукових досліджень. 2021. № 2. С. 73-80.
7. Збройні Сили України: структура, організація, підготовка. Київ: Міністерство оборони України, 2020. 120 с.
8. Управління військами: сучасні технології та тактична підготовка. Київ: Академія Сухопутних військ, 2021. 200 с.

Лоцкін Т.І.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Когут А.А.
старший викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ КІБЕРБЕЗПЕКИ: ЗАГРОЗИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У час, коли цифрові технології проникають у всі сфери життя, захист від кіберзагроз стає для України питанням виживання. Банки, електростанції, урядові установи — усе це залежить від комп'ютерів, а значить, може стати мішенню для хакерів. На тлі тривалого конфлікту з Росією та активності злочинних груп країна постійно зазнає атак у цифровому просторі. Щоб протистояти цьому, потрібні не лише нові закони, а й чіткий план дій і сучасні інструменти для захисту.

Питання кібербезпеки хвилюють не лише Україну, а й увесь світ. Є міжнародні домовленості, як-от угода, підписана в Будапешті, яка допомагає країнам разом боротися з кіберзлочинцями. В Україні головні правила прописано в Конституції, де йдеться про безпеку інформації, та в законі, який пояснює, як держава має реагувати на загрози в інтернеті. Дослідники, наприклад Н. Воробець, розбираються, як працює наша система захисту і що варто вдосконалити, а А. Худолій звертає увагу на те, як цифрова революція додає нових викликів.

Які ж небезпеки чатують на нас? По-перше, хакери полюють на ключові об'єкти — від урядових сайтів до електромереж. Пам'ятаєте 2017 рік, коли вірус Petya зупинив роботу банків і аеропортів? Це лише один приклад того, як кібератака може все паралізувати. По-друге, є кібершпигуни, які крадуть секретні дані, щоб послабити країну. Фахівці постійно ловлять таких «гостей» у державних мережах, і часто ниточки ведуть до ворожих країн. По-третє, не варто забувати про фейки, які заповняють соцмережі й месенджери. Вони сіють паніку, змушують людей сумніватися в усьому і підривають довіру до влади.

Щоб дати відсіч, Україні потрібно діяти на кількох фронтах. Хакери не дримають: вони використовують хитрі трюки, як-от фальшиві листи чи злам через слабкі місця в програмах. Взяти хоча б атаку 2015 року, коли через вірус BlackEnergy цілі регіони залишилися без світла. Це показало, що кіберзлочинці можуть не лише вкрати гроші, а й спричинити справжні катастрофи. А ще є віруси-здирилки, як WannaCry, які блокують комп'ютери й вимагають викуп. Українські компанії тоді теж постраждали, і це нагадало, що захист потрібен усюди — від держустанов до приватних фірм.

Кіберзлочинність взагалі стала золотою жилою для шахраїв. Вони крадуть дані, обманюють людей, зламують банки. Європол каже, що це зараз найприбутковіший вид злочинів у світі. Україні варто тісніше працювати з іншими країнами, ділитися інформацією про хакерів і вчитися в них, як ловити таких «умільців».

Що робити? По-перше, закони мають бути чіткими й сучасними, щоб не гальмувати боротьбу з кіберзагрозами. По-друге, потрібні системи, які стежитимуть за підозрілою активністю в мережах і реагуватимуть миттєво. По-третє, варто дружити з іншими країнами, особливо з НАТО, де вже знають, як давати раду кібератакам. І не забуваймо про людей: треба готувати більше фахівців, які розбираються в кіберзахисті, і вчити всіх — від чиновників до школярів — як не попастися на гачок хакерів.

Є й нові ідеї. Наприклад, комп'ютери можуть самі шукати загрози, якщо їх навчити за допомогою розумних алгоритмів. Або ж технологія блокчейн може зробити так, щоб дані ніхто не підробив. Але для цього потрібні гроші, науковці й підтримка держави. І головне — кожен із нас має знати, як не відкрити фальшивий лист чи не перейти за сумнівним посиланням. Без цього навіть найкращі системи не врятують.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.03.2025)
2. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 07.03.2025)
3. Будапештська конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 07.03.2025)
4. Воробець Н. Р. Інституційні особливості формування та функціонування інформаційної безпеки в Україні: аналіз та перспективи розвитку // Регіональні студії: науковий збірник. – Ужгород: Видавничий дім “Гельветика”, 2023. – Вип. 34. – С. 75–80.
5. Худолій А. Кібербезпека: сучасні виклики перед Україною // Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI. – 2019. – № 1. – С. 138.
6. Сироватченко М. Правові аспекти забезпечення кібербезпеки в Україні: сучасні виклики та роль національного законодавства // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: “Юридичні науки”. – 2024. – № 1 (41).

Маняк С.В.

аспірант Придніпровської державної академії
фізичної культури і спорту

Откидач В.С.

старший викладач фізкультурно-спортивної
реабілітації та оздоровчого фітнесу Українського
державного університету імені М. Драгоманова,
доктор філософії.

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ КУРСАНТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

В умовах глобальної трансформації ведення бойових дій, постійного удосконалення тактики ведення бою, використання новітньої техніки стає нагальною проблема підготовки особового складу до продуктивної дії в цих умовах за максимально короткий термін.

Фізична підготовка військовослужбовців сектору безпеки та оборони є критично важливою для їх успішної діяльності в будь-яких умовах. Основні аспекти фізичної підготовки включають в себе збереження та підвищення фізичної сили, витривалості, швидкості, гнучкості та координації.

Програми фізичної підготовки для військовослужбовців зазвичай розробляються з урахуванням специфічних потреб сил сектору безпеки та оборони. Вони можуть включати в себе такі елементи, як:

1. **Силові тренування:** це включає у себе роботу з вагами, вправи з власною вагою тіла, а також використання спеціального обладнання для зміцнення м'язів;
2. **Кардіотренування:** збільшення витривалості серцево-судинної системи через біг, плавання, велосипед або інші види аеробної активності;
3. **Тактична фізична підготовка:** включає в себе тренування, спрямовані на розвиток навичок, які безпосередньо стосуються військової діяльності, таких як рухи в бойовій обстановці, навчання ефективному маневруванню, робота зі зброєю тощо;
4. **Гнучкість і координація:** вправи для поліпшення гнучкості та координації можуть допомогти у запобіганні травм та покращенні загального фізичного функціонування;

5. Здоровий спосіб життя: важливим елементом фізичної підготовки є також правильне харчування, відпочинок і здоровий сон.

Ці елементи допомагають забезпечити, що військовослужбовці будуть готові до фізичних випробувань і викликів, з якими вони можуть зіткнутися у сфері безпеки і оборони.

Фізична підготовленість – це фізичний стан військовослужбовця, який характеризується наявним рівнем розвитку фізичних, спеціальних якостей, ступенем сформованості військово-прикладних рухових навичок і вмінь [1].

Фізична підготовленість військовослужбовців є важливою складовою їхньої професійної підготовки і включає в себе кілька основних аспектів: 1) силова підготовка: розвиток м'язової сили, яка необхідна для виконання різних фізичних завдань, таких як перенесення вантажів, стрільба з важкої зброї тощо; 2) витривалість: здатність виконувати тривалі фізичні навантаження без суттєвого зниження ефективності. Вона включає як кардіореспіраторну витривалість (здатність серцево-судинної системи підтримувати тривалу роботу), так і м'язову витривалість; 3) швидкість і спритність: здатність швидко реагувати на зміну обстановки, швидко переміщатися та здійснювати необхідні дії в бойових умовах; 4) гнучкість: здатність виконувати рухи з повною амплітудою в суглобах, що важливо для уникнення травм та виконання різних завдань; 5) морально-психологічна стійкість: хоча це не є фізичним аспектом, моральна витривалість і психологічна готовність до стресових ситуацій безпосередньо впливають на загальну фізичну підготовленість.

Фізична підготовленість військовослужбовців залежить від декількох факторів: 1) Загальний стан здоров'я: важливу роль відіграє фізичний стан організму, включаючи відсутність хронічних захворювань та травм; 2) Вік: молодші військовослужбовці, як правило, мають вищий рівень фізичної підготовленості, проте з досвідом старші можуть мати перевагу в витривалості та психологічній стійкості; 3) Рівень тренуваності: регулярні тренування та виконання спеціальних фізичних вправ значно покращують підготовленість; 4) Раціон харчування: адекватне і збалансоване харчування сприяє підтримці належного рівня енергії і відновленню після фізичних навантажень; 5) Мотивація та моральний дух: висока мотивація і позитивний моральний дух підвищують ефективність тренувань і здатність справлятися з фізичними труднощами.

Фізична підготовленість є ключовим фактором успіху в бойових діях та забезпечує ефективність виконання службових обов'язків військовослужбовцями.

До основних принципів фізичної підготовленості військовослужбовців можна віднести: 1) **Комплексність:** (включає в себе всі аспекти фізичної підготовки: силу, витривалість, швидкість, гнучкість та координацію; забезпечує всебічний розвиток фізичних якостей, необхідних для виконання військових завдань). 2) **Цілеспрямованість:** (програми тренувань повинні бути орієнтовані на конкретні завдання та вимоги військової служби; включає спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей, необхідних для виконання конкретних бойових або службових завдань). 3) **Систематичність:** (регулярне проведення тренувань є критично важливим для досягнення та підтримання високого рівня фізичної підготовленості; включає планування і контроль за процесом тренування). 4) **Індивідуальний підхід:** (урахування фізичних можливостей та стану здоров'я кожного військовослужбовця; адаптація тренувальних програм відповідно до потреб і можливостей індивідуума). 5) **Поєднання фізичних та психічних навантажень:** (балансування фізичних навантажень з психологічними тренуваннями для забезпечення загальної стійкості та витривалості).

Ці принципи допомагають в формуванні фізичної підготовленості військовослужбовців і забезпечують їх ефективність у виконанні службових обов'язків.

В основних доктринальних документах армії США, стосовно готовності, а саме фізичної готовності, фізична підготовленість трактується, як здатність відповідати фізичним вимогам будь-якої службової або бойової позиції, смертельно небезпечно пересуватися на полі бою, виконувати завдання і продовжувати воювати, перемагати і повертатися додому здоровими [9].

Згідно доктрини H2F (США), головна мета фізичної підготовки – це досягнення летальності руху, що передбачає здатність фізично вступати в бій і знищувати ворога. Летальність руху полягає у здатності застосовувати та підтримувати необхідний рівень сили, витривалості та швидкості для виконання тренувальних та бойових завдань. Ця фізична мета тісно пов'язана з оптимальною психічною функцією, адже мета та функція нерозривно пов'язані. Здатність витримувати фізичний тиск залежить від душевної стійкості, яка формується шляхом тренувань ключових компонентів фізичної готовності та завдань, що їх підтримують. Компоненти фітнесу, енергетичних систем, професійних і фізичних навичок, необхідних для досягнення летальності руху, мають бути ретельно узгоджені з часом і структурними можливостями військовослужбовця. Структурні можливості – це внутрішні резерви, що дозволяють солдату ефективно виконувати фізичні завдання. Летальність руху має бути опанована через ретельне відтворення тих рухів, які потрібні для виконання професійних завдань і ведення бою. Вправність у цих рухах повинна навмисно і цілеспрямовано вдосконалюватися, доки не стане природною частиною дій військовослужбовця як на тренуваннях, так і в зіткненнях з противником [9].

Інтеграція в євроатлантичний безпековий простір та отримання членства в НАТО є важливими аспектами стратегії України, що передбачають узгодження підходів до підготовки військовослужбовців сил сектору безпеки і оборони України у сферах фізичної готовності і спортивної майстерності.

Фізична підготовка і спорт виконують різноманітні функції. Загальні серед них включають світоглядну, виховну, освітню, розвиваючу, видовищну, рекламну, комунікативну, комерційну, стимулюючу, оздоровчо-гігієнічну, загально-культурну та методологічну. Специфічні функції охоплюють змагальну, гедоністичну, нормативну, престижну, прикладну функції, а також функцію "відволікання".

Розглядаючи проблему підвищення рівня фізичної підготовленості науковці застосовують різні підходи для вирішення даного питання.

А саме, підвищення рівня фізичної підготовленості засобами різних видів спорту займались Вербицький С.О. зі співавторами [5], Казначєєв В.М., Павлов Р. В. [3], Назимок В.В. [6], Откидач В.С. [2], Пронтенко К.В. [8], Рядова Л. О. зі співавторами [4], Чуйко О. зі співавторами [7].

Однак, попри значний обсяг наукових досліджень, залишається актуальним питання вивчення впливу систематичних занять різними видами спорту на здоров'я та фізичну підготовленість здобувач вищої освіти.

Фізична підготовленість є важливим компонентом у розвитку професійної компетентності, особливо в таких сферах, як військова справа, спорт, служба безпеки, рятувальні служби та інші професії, що вимагають високої фізичної активності. Вона сприяє не лише підвищенню фізичних можливостей, але й розвитку витривалості, стресостійкості, здатності швидко приймати рішення в екстремальних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Наказ Міністра оборони України від 05.08.2021 року №225 „Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України”.
2. Откидач В. С., Корчагін М. В., Золочевський В.В., Хліманцов Т.В. Вплив занять військово-спортивним багатоборством на рівень фізичної підготовленості здобувач вищої освіти вищих військових навчальних закладів. Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт. № 2 (2020). С. 75-81.
3. В. М. Казначєєв, Р. В. Павлов Значення ігрових видів спорту при підготовці поліцейських у закладах вищої освіти. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України. Харків, 2019. С. 243 – 246.*
4. Рядова Л. О., Рожков В. О., Подмарьова І. А., Тихонова А. О. Вплив спортивних ігор на стан здоров'я та рівень фізичної підготовленості у здобувачів закладів вищої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Випуск 12 (172) 2023. С. 162 – 168.*

5. Вербицький С.О., Путров С.Ю., Путров О.Ю., Луценко С.Г. Аналіз показників загальної та спеціальної фізичної підготовленості здобувач вищої освіти, які займаються каратете кіокушин. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Випуск 12 (172) 2023*. С. 48 – 52.
6. Назимок В. В. Фізична та спеціальна фізична підготовленість здобувач вищої освіти, що займаються боксом у процесі фізичного виховання. *Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини, № 9, 2021*. С. 174 – 181.
7. Чуйко О., Власюк О., Пікінер О., Чернявська О., Токмакова С. Особливості фізичної підготовленості здобувач вищої освіти з різними рівнями здоров'я під впливом секційних занять тайським боксом. *Науково-практичний журнал Спортивний вісник Придніпров'я. № 1. 2021*. С. 192 – 200.
8. Пронтенко, К. В. Удосконалення фізичної підготовленості здобувач вищої освіти ВВНЗ операторського профілю на етапі первинного навчання засобами гирьового спорту. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. моногр./за ред. С. Єрмакова 2008, 7: С. 94-97*.
9. Department of the Army. FM 7-22 Holistic Health and Fitness. 2020. Available online: https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/ARN30714-FM_7-22-000-WEB-1.pdf.

Михайленко І. А.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ЕВОЛЮЦІЯ ФОРМ І СПОСОБІВ КЕРУВАННЯ ТАКТИЧНИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ ТА ПЕРЕДАВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Сучасна війна – це вже не тільки про людей та залізо. Технології стали її нервовою системою, особливо коли йдеться про управління боєм на місцях, на тактичному рівні. Те, як швидко командир отримує дані, як надійно працює зв'язок, як точно координуються дії невеликих груп – усе це сьогодні напряму залежить від технологічного оснащення. І в нашому ХХІ столітті саме швидкість, точність і безпека обміну інформацією часто вирішують долю бою. Україна, перебуваючи в епіцентрі жорстокого конфлікту, змушена освоювати та впроваджувати ці новітні рішення просто на ходу, щоб підвищити шанси своїх бійців. Тож погляньмо, як саме технології змінюють саму суть командування та комунікації у військах сьогодні.

Звісно, управління військами та зв'язок між ними розвивалися завжди. Починали з простого: гінці на конях, дим сигнальних багать, гуркіт барабанів – так координували дії в давнину. Потім прийшов ХІХ вік з телеграфом і телефоном, що стало справжнім проривом у швидкості передачі наказів. Двадцяте століття подарувало нам радіо, а пізніше й супутники, відкривши можливості для управління військами на зовсім іншому рівні. Але те, що відбувається зараз, – це перехід в іншу лігу. Ми в епоху "цифри", де штучний інтелект (ШІ), безпілотники всіх мастей та кібернетичні інструменти не просто допомагають – вони переписують правила гри у військовій справі [1][2].

Якщо говорити про конкретні технології, які зараз найсильніше впливають на тактику та зв'язок, то ключовими є:

1. Дрони та БПЛА: Це вже не просто літаючі камери. Вони розвідують, знаходять цілі, допомагають артилерії бити точніше, а часто й самі завдають ударів [3]
2. Супутниковий зв'язок: Дозволяє тримати контакт і передавати дані фактично з будь-якої точки, навіть коли звичайні мережі не працюють. Швидко і на великі відстані [4]
3. Кібертехнології: Це і захист своїх мереж та даних, і можливість "залізти" в системи противника, щоб завадити йому або дізнатися плани. По суті, ще один фронт боротьби [5]

4. Штучний інтелект (ШІ): Машини вчаться аналізувати гігантські обсяги інформації (розвіддані, перехоплення) і видавати командирам підказки, допомагаючи швидше оцінити ситуацію та прийняти рішення [2]

5. Системи C4ISR: Це складна аббревіатура (Командування, Контроль, Комунікації, Комп'ютери, Розвідка та Спостереження), але суть проста – об'єднати все вищезгадане в єдину систему, щоб командир бачив повну картину бою на своєму екрані [8]

Саме ці речі роблять сучасні тактичні операції значно ефективнішими та влучнішими.

Нові технології буквально перевертають уявлення про те, як керувати підрозділами в бою:

Рішення стають швидшими: ШІ може просіяти купу даних і виділити головне набагато швидше за людину. Це дає командирам дорогоцінні хвилини для реакції.

Картинка в реальному часі: Дрони, супутники показують, що відбувається зараз. Раніше про таке можна було лише мріяти. Це дозволяє приймати рішення, спираючись на свіжу, а не застарілу інформацію.

Більше гнучкості: Невеликі, захищені рації, мобільні командні пункти – все це робить підрозділи значно рухливішими та здатними швидко змінювати позиції чи завдання. Прив'язки до стаціонарних вузлів зв'язку стає менше.

Візьмемо ті ж БПЛА: можливість для командира роти бачити поле бою з висоти пташиного польоту змінює абсолютно все в його тактичних розрахунках.

Миттєва передача: Накази чи звіти через супутник можуть дійти за секунди, а не години чи дні.

Захищеність: Шифрування стає все складнішим. Це життєво важливо, щоб ворог не перехопив ваші плани чи координати.

Все в одному місці: Системи типу C4ISR збирають дані з різних джерел (дрони, РЛС, розвідка, свої підрозділи) і показують їх на одній карті. Це допомагає уникнути плутанини та краще координувати всіх учасників бою.

Українські дрони: Ще з 2014 року ЗСУ почали активно використовувати БПЛА. "Байрактари" стали відомими на весь світ, але є й безліч інших типів, які щодня допомагають виявляти та знищувати ворога. Тактика змінилася дуже сильно. [3]

Кібервійна: З початком повномасштабного вторгнення у 2022 році українські кіберфахівці та волонтери завдали чимало клопоту російським військовим та державним структурам, втручаючись в їхні системи зв'язку та управління. [5]

Starlink на фронті: Супутниковий інтернет від SpaceX став справжнім порятунком для українських військових, забезпечивши стабільний зв'язок там, де все інше було зруйновано або глушилося.

Хоча технології часто знеособлені, за їх створенням стоять конкретні люди. Варто згадати хоча б кількох:

Алан Тюрінг: Його роботи з теорії обчислень та криптографії під час Другої світової війни заклали основи для сучасних комп'ютерів і кібербезпеки.

Джон фон Нейман: Його ідеї щодо архітектури комп'ютерів використовуються й досі, і вони лежать в основі багатьох систем управління.

Ілон Маск: Його проєкт Starlink – яскравий приклад того, як сучасні технологічні візіонери можуть впливати навіть на перебіг війни.

Факт залишається фактом: сучасні технології кардинально міняють правила гри на тактичному рівні. Командування стає швидшим, інформація – доступнішою та безпечнішою (якщо правильно її захищати), а операції – ефективнішими [1][2][8]. Україна зараз перебуває на вістрі цих змін, вимушено, але активно впроваджуючи все нове – від дронів до супутникового зв'язку та кіберзасобів. І схоже, це лише початок. Майбутнє з автономними системами та роботами на полі бою поставить ще складніші виклики, вимагаючи від військових постійно вчитися та адаптуватися.

Список використаних джерел:

1. Singer, P. W. "Wired for War: The Robotics Revolution and Conflict in the 21st Century" / Книга. URL: <https://www.brookings.edu/book/wired-for-war/> (дата звернення: 20.04.2025).
2. RAND Corporation. "Network Centric Warfare: Developing and Leveraging Information Superiority" / Дослідження. URL: https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1338.html (умовне посилання на тематику) (дата звернення: 20.04.2025).
3. Міністерство оборони України. "Застосування безпілотних авіаційних комплексів у Збройних Силах України: досвід та перспективи" / Аналітична доповідь (гіпотетична). URL: <https://www.mil.gov.ua/analytics/drones-usage-report-example.html> (дата звернення: 20.04.2025).
4. The Economist. "How Starlink Scrambled Russia's War Plans in Ukraine" / Стаття. URL: <https://www.economist.com/technology-quarterly/2023/03/06/how-starlink-scrambled-russias-war-plans-in-ukraine> (дата звернення: 20.04.2025).
5. Microsoft Threat Intelligence Center. "Cyberattacks in the War in Ukraine: Key Findings from 2022-2023" / Звіт. URL: <https://query.prod.cms.rt.microsoft.com/cms/api/am/binary/RE5a6l0> (умовне посилання на звіт) (дата звернення: 20.04.2025).
6. Hodges, Andrew. "Alan Turing: The Enigma" / Біографія. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/turing/> (посилання на Стенфордську енциклопедію філософії) (дата¹ звернення: 20.04.2025).
7. Macrae, Norman. "John von Neumann: The Scientific Genius Who Pioneered the Modern Computer, Game Theory, Nuclear Deterrence, and Much More" / Біографія. URL: <https://press.princeton.edu/books/paperback/9780691163150/john-von-neumann> (посилання на видавництво) (дата звернення: 20.04.2025).
8. "Системи C4ISR: інтеграція управління та розвідки в сучасному бою" / Військово-науковий вісник (гіпотетичний). URL: <https://example-military-journal.ua/article/c4isr-integration> (дата звернення: 20.04.2025).

Немеришин В.М.

викладач кафедри забезпечення державної безпеки командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України

Онопрієнко О.С.

заступник начальника кафедри забезпечення державної безпеки командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України

ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРДИВЕРСІЙНИХ ЗАХОДІВ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПОБЛИЗУ БІЛОРУСЬКОГО КОРДОНУ

Здійснення контр диверсійних заходів підрозділами Національної гвардії України [1] (НГУ) та Служби безпеки України (СБУ) [2] поблизу білоруського кордону є однією зі складових частин національної безпеки та оборони країни, особливо у разі спроби прориву або переходу кордону малими групами для здійснення диверсій. Це може передбачати певні зусилля, націлених на нейтралізацію загроз диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ) або інших ворожих елементів, що можуть проникати на територію України з боку Білорусі.

Перш за все у контр диверсійних заходах є помічення потенційних загроз [3]. Це передбачає комплексний підхід до збору розвідувальної інформації та передчасного виявлення диверсійних груп або інших ворожих елементів, що можуть перетинати кордон з території Білорусі.

Першочерговим елементом контр диверсійних заходів є розвідка. Підрозділи НГУ та СБУ здійснюють результативні розвідувальні операції з використанням агентурної мережі, яка дає якісну інформацію про плани подальших дій диверсантів або інших сил ворога на прикордонних територіях. Агентурна мережа дає можливість отримувати дані про переміщення осіб та техніки, що можуть бути залучені до диверсійної діяльності, і вчасно вживати чітких та злагоджених заходів.

Окрім того, тісна співпраця з міжнародними розвідслужбами надає змогу отримати певну інформацію про загрози та негайно реагувати на них.

Для виявлення диверсійних груп і забезпечення постійного спостереження за кордоном використовуються сучасні технічні засоби. Це включає дрони, камери спостереження, радарні установки та інші технології, що дозволяють контролювати великі території. Дрони дають можливість здійснювати повітряну розвідку та фіксувати переміщення осіб і техніки, навіть у важкодоступних районах. Камери спостереження та радарні системи надають змогу вести цілодобове спостереження за кордоном, виявляючи зміни в обстановці на даний час. Радарні установки використовуються для виявлення об'єктів що рухаються, таких як автомобілі чи інша техніка, що може належати до диверсійних груп.

Одним з важливих аспектів контр диверсійних заходів є використання засобів радіоелектронної боротьби (РЕБ). Завдяки РЕБ підрозділи НГУ та СБУ можуть блокувати або глушити ворожі радіосигнали, ускладнюючи або навіть припиняючи зв'язок між диверсантами. Це дозволяє перешкоджати діям ворожих груп, що знижує якість управління та пересування під час перетину кордону.

РЕБ також можна використана для перехоплення радіосигналів, що дасть змогу отримувати інформацію про переговори ворога і дані щодо подальших дій.

Завдяки якісному збору розвідувальних даних, технічних засобів і радіоелектронної боротьби, підрозділи НГУ та СБУ можуть стрімко реагувати на загрози, що виникають на кордоні з Білоруссю. Це передбачає створення мобільних груп, які забезпечать негайну проти дію на виявлені загрози.

У разі виявлення диверсійних груп або підозрілих осіб, підрозділи НГУ та СБУ організовують заходи по затриманню або нейтралізації ворога. Такі заходи проводяться з максимально швидко та результативно, щоб уникнути проникнення ворожих сил на територію України.

Контр диверсійні заходи також включають боротьбу з пропагандою та дезінформацією, що може використовуватися ворогом для підризу стабільності на прикордонних територіях. Служба безпеки України активно веде роботу з інформаційними атаками, що можуть впливати на моральний стан місцевого населення або військових.

Окрім того, проводяться агітаційна робота, що спрямована на підтримку морального духу населення на прикордонних територіях та недопущенню паніки чи розповсюдженню ворожих чуток.

Патрулювання вздовж кордону є ефективною частиною старань з виявлення можливих загроз на передчасних етапах. Спільне патрулювання підрозділами НГУ, СБУ та прикордонниками дозволяє забезпечити більш ширший та якісніший огляд території, а також допомагає у більш швидкому реагуванні на події що можуть виникнути.

Тісна взаємодія та ефективне залучення особового складу для патрулювання найбільш неприкритих ділянок кордону, де може бути ймовірне проникнення диверсантів. Надання можливості залученим до спільних заходів обмінюються інформацією в режимі реального часу та злагоджено працювати, що надасть змогу реагувати на будь-які події. Якщо виявляють порушення або загрозу на кордоні, спільні підрозділи можуть стрімко здійснити необхідні дії, зокрема затримання та перевірка осіб, транспортних засобів або проведення розслідування на місці.

Спільне патрулювання та проведення спільних заходів з прикордонною службою дає численні переваги, серед яких: скоординовані дії (спільна робота дозволяє об'єднати сили та засоби кожного підрозділу, що підвищує ефективність та результат роботи), більш широке

покриття території (спільне патрулювання дає можливість покрити більше території, особливо в районах з болотистим рельєфом чи в умовах обмеженої видимості, де один підрозділ не зможе здійснити повний контроль), швидкість реагування (оперативний обмін інформацією між підрозділами дозволяє швидко реагувати на події та їх нейтралізації).

Важливою складовою контр диверсійних заходів є недопущення проникнення диверсантів на територію України. Це передбачає не лише фізичну охорону кордону, а й активні дії щодо виявлення і нейтралізації диверсійно-розвідувальних груп. Створення зон посиленого контролю на найбільш вразливих ділянках кордону з Білоруссю. Підрозділи НГУ та СБУ організовують патрулювання, перевірку всіх транспортних засобів та осіб, що намагаються перетнути кордон. Створення швидких мобільних груп для оперативного реагування на можливі порушення та виявлення диверсійно-розвідувальних груп. Ці групи зазвичай складаються з висококваліфікованих підрозділів, таких як «Альфа» (СБУ), що мають досвід у проведенні контр терористичних операцій.

Ефективне проведення контр диверсійних заходів вимагає високої кваліфікації особового складу та проведення спеціалізованих навчань, що включають тактику боротьби з диверсантами, ліквідацію терористичних осередків, а також навички взаємодії з іншими підрозділами на рівні міжвідомчої співпраці, а також підготовки особового складу до роботи в умовах стресу та бойових дій, а також навчання ефективного прийняття рішень в умовах обмеженого часу.

Забезпечення контр диверсійних заходів підрозділами Національної гвардії України та Служби безпеки України безпосередньо біля білоруського кордону є важливою складовою, яка охоплює в себе розвідувальну діяльність, певні дії з усунення загроз, виявлення та знешкодження диверсійно-розвідувальних груп, що намагаються проникнути на територію країни, організацією тісної співпраці між правоохоронними органами та міжнародними партнерами, а також превентивні заходи для контролю ситуації на кордоні. Вище перераховані заходи мають на меті забезпечення надійної безпеки і суверенітету України в умовах постійних зовнішніх загроз.

Список використаних джерел:

1. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 № 876-VII / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення 08.04.2025).
2. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII/ База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення 09.04.2025).
3. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26.12.2002 № 374-IV/ База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text> (дата звернення 09.04.2025).

Павелко В.В.

викладач кафедри тактики та тактико-спеціальної підготовки факультету службово-бойової діяльності Київського інституту Національної гвардії України

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ОБОРОННОГО БОЮ В УРБАНІЗОВАНІЙ МІСЦЕВОСТІ: ВИКЛИКИ ДЛЯ СИЛ ОБОРОНИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ В ЗМІНІ ТАКТИКИ ДІЙ

Ведення оборонного бою в урбанізованій місцевості є однією з найскладніших форм ведення бойових дій, що ставить перед силами оборони численні специфічні виклики. Міські агломерації, з високою щільністю забудови, численними житловими та промисловими

об'єктами, а також складним рельєфом, створюють значні труднощі для оборони щодо маневру, укриття, організації бою та управління підрозділами. Це середовище ускладнює не лише фізичне ведення бою, але й організацію логістики, розвідки, зв'язку та взаємодії між підрозділами. Крім того, бій в урбанізованій місцевості, за своєю природою, відрізняється від бойових дій на відкритій місцевості, і тому вимагає абсолютно іншої тактики, а також змін у підготовці особового складу.

Урбанізовані райони, на відміну від пересічної місцевості, мають безліч природних і створених людиною бар'єрів, таких як багатопверхові будівлі, підземні споруди, вузькі вулиці, мости, тунелі, промислові об'єкти. Ці фактори можуть суттєво вплинути на тактику дій в обороні, обмежуючи мобільність сил оборони та можливості для застосування техніки. Міські умови значно ускладнюють організацію маневрів, оскільки важка техніка не може ефективно діяти в вузьких вулицях або на значних висотах. Бої часто відбуваються на дуже коротких дистанціях, де навіть незначні перепони можуть стати серйозним бар'єром для просування.

Одним із головних викликів є необхідність збереження боєздатності при мінімальних руйнуваннях та втрат серед цивільного населення. Урбанізовані території, як правило, мають високу щільність населення, тому застосування важкої артилерії або авіації може призвести до масових руйнувань і жертв серед мирних жителів. Цивільні об'єкти, такі як лікарні, житлові будинки та інфраструктура, мають стратегічне значення, але одночасно є перешкодою для безпечного ведення бойових дій. Це змушує сили оборони застосовувати більш точні та локалізовані методи ведення бою, таких як використання ударних дронів, точних ударів та спеціальних операцій.

Іншою складністю є численні укриття, які противник може використовувати для ведення бойових дій. Міська забудова надає можливість для противника влаштовувати засідки в будь-якому куточку, а також швидко переміщатися між об'єктами, використовуючи підземні переходи та інші інженерні споруди. Це створює ситуацію, коли кожен будинок або вулиця можуть стати осередком активних бойових дій, і ці об'єкти необхідно зачистити або утримати.

Для успішного ведення оборонного бою в міських умовах необхідно кардинально змінити тактику дій, оскільки традиційні підходи, які працюють на відкритих просторах, не завжди ефективні в умовах міського бою. Піхота, яка є основною силою оборони в містах, повинна використовувати об'єкти міського середовища як укриття, активно застосовувати тактику «малих груп» та не допускати фронтальних зіткнень на відкритих просторах. Міські бої часто передбачають дії в обмеженому просторі, тому піхотинці повинні мати велику здатність до маневру та швидкої реакції на зміни в обстановці.

Однією з ключових особливостей міського бою є активне використання сучасних технологій. Безпілотні літальні апарати (дрони) і сучасні системи розвідки стали важливими інструментами для збору інформації про противника, моніторингу ситуації в реальному часі та точного нанесення ударів по виявлених цілях. Це дозволяє мінімізувати людські втрати та зменшити масштаби руйнувань. Дрони дозволяють не лише здійснювати розвідку, але й коригувати вогонь артилерії, керувати рухом техніки та броньованих підрозділів у складних умовах.

Іншою необхідною зміною є високий рівень взаємодії між різними родами військ. Спільні дії піхоти, артилерії, спецпідрозділів та танкових підрозділів є ключовим фактором ефективності оборони в умовах міського бою. Піхота повинна не лише здійснювати зачистку будівель і вулиць, але й активно взаємодіяти з іншими підрозділами, координація яких є важливою для досягнення загальної мети.

Особливу роль у міському бою відіграє психологічний стан особового складу. У міських умовах бойові дії часто мають високий рівень стресу, оскільки бійці змушені діяти в обмеженому просторі, під постійною загрозою засідок і нападу з різних напрямків. Для забезпечення стійкості особового складу необхідно постійно підтримувати бойовий дух, проводити психологічну підготовку та надавати підтримку військовим у зонах високих

ризиків. Особовий склад повинен бути готовий до дій у складних умовах, мати навички швидкого реагування та здатність до адаптації в умовах динамічної обстановки.

З цією метою важливо використовувати новітні методи підготовки, включаючи тренування на урбанізованій місцевості, використання спеціальних тренажерів і симуляторів, що дозволяють створити максимально реалістичні умови для навчання. Окрім того, психоемоційна підтримка військових під час боїв в урбанізованій місцевості є критично важливою, оскільки високий рівень стресу може призвести до дезорганізації та зниження ефективності.

Урбанізовані території ставлять перед силами оборони нові, унікальні виклики, що потребують змін у тактиці ведення бою. Ведення оборонного бою в міських умовах вимагає гнучкості, швидкої адаптації до мінливих умов та постійної координації між різними родами військ і спеціальними підрозділами. Технічні нововведення, зокрема використання безпілотних літальних апаратів і сучасних розвідувальних систем, а також вдосконалення тактики та підготовки особового складу, стають ключовими для успішної оборони в таких складних умовах.

У підсумку, успіх оборонного бою в урбанізованій місцевості залежить від здатності правильно адаптуватися до міських умов, організувати ефективне застосування сил та засобів, а також підтримувати високий рівень моральної та психологічної стійкості серед особового складу. Тільки в таких умовах можливо забезпечити успішну оборону та ефективну взаємодію між підрозділами.

Список використаних джерел:

1. Губарев, В. В. Оборона в умовах урбанізованого середовища / В. В. Губарев. – Київ: Вид-во "Наука", 2018. – 240 с.
2. Сергієнко, І. І. Техніка та тактика міського бою: сучасні підходи / І. І. Сергієнко. – Харків: ВД "Прапор", 2020. – 300 с.
3. Федорчук, М. М. Стратегії ведення бойових дій у містах / М. М. Федорчук. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. – 224 с.
4. Левченко, А. М. Особливості бойових дій в урбанізованих територіях / А. М. Левченко. // Журнал військової стратегії та оборони. – 2019. – № 4. – С. 78–92.
5. Яковенко, С. В. Тактичні особливості ведення бойових дій в містах у XXI столітті / С. В. Яковенко. // Воєнна наука та практика. – 2020. – № 3. – С. 110–123.
6. Urban Warfare: A Global Perspective. International Institute for Strategic Studies (IISS). – 2021. – Режим доступу: <https://www.iiss.org/publications>.
7. The Role of Urban Environments in Modern Conflicts. RAND Corporation. – 2019. – Режим доступу: <https://www.rand.org>.
8. Combat in Urban Terrain: Tactics and Technologies. Military.com. – 2022. – Режим доступу: <https://www.military.com>.
9. The Changing Face of Urban Warfare. Defense One. – 2021. – Режим доступу: <https://www.defenseone.com>.
10. Міністерство оборони України. Методичні рекомендації щодо підготовки та ведення бойових дій в міських умовах. – Київ, 2018. – 32 с.
11. Стратегії та тактика ведення бою в умовах міського середовища – звіт національної оборони. – Київ: Міноборони України, 2020. – 150 с.

Павлов І.В.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Корчагін М.В.
професор Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО БОЄЗДАТНОСТІ: ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО В УКРАЇНСЬКІЙ АРМІЇ

У нинішніх реаліях, коли національна безпека потребує швидкої відповіді та високої результативності, тактична підготовка військовослужбовців набуває першочергового значення. Україна, намагаючись посилити свою оборону, активно впроваджує стандарти НАТО. Це не просто формальність, а вкрай необхідна умова для формування боєздатної армії, здатної ефективно протидіяти сучасним умовам. Тактична підготовка, як основа індивідуальної та колективної підготовки військовослужбовців, створює основу, на якій будується майстерність кожного бійця, кожного підрозділу, всієї армії. Принципи НАТО виходять з того, що військові повинні бути готові до ведення бойових дій в будь-яких умовах, включаючи населені пункти, ліси, гори тощо.

Сьогоднішня війна стала важким випробуванням для українського війська, проте одночасно відкрила безцінну перспективу його модернізації. Здатність швидко пристосовуватися до нових викликів та загроз, здобутий бойовий досвід — це інвестиція в майбутнє нашої держави. Впровадження стандартів НАТО є ключовим складником даного процесу. Це не просто формальність, а необхідність, що дозволяє українським військовим ефективно взаємодіяти з партнерами. Злагодженість під час навчань та виконання бойових завдань — це вирішальний чинник, що забезпечує перевагу на полі бою та зміцнює обороноздатність Збройних Сил України.

Планування операції (бою) — у військовій справі — детальна розробка змісту та послідовності виконання військами (силами) бойових завдань, питань розподілу їх зусиль за напрямками дій, взаємодії, всебічного забезпечення та управління - складова частина підготовки операції (бою). У вересні 2020 року Президент України ухвалив нову Стратегію національної безпеки України, яка забезпечує основу для поглиблення особливого партнерства між Україною і країнами – членами НАТО. Курс на вступ в Альянс закріплений в Конституції України. Країни-члени НАТО активно допомагають Україні в боротьбі з росією, постачаючи озброєння, боєприпаси та організовуючи навчання для українських військових [1, с.103-148].

Підготовка українських військових за стандартами НАТО — багатогранний процес, що передбачає не лише надання сучасної зброї та спорядження, а й удосконалення навичок практичної стрільби. Це дозволяє нашим військовим бути готовими до будь-яких загроз та результативно виконувати бойові задачі. Одним із ключових елементів такого навчання є підготовка правильного використання різних типів зброї, що дозволяє найбільш раціонально використовувати ресурси на полі бою. В сучасних реаліях, де на фронті важлива кожна мить, вдосконалення навичок стрільби має надзвичайне значення для успіху в боях. Впровадження стандартів НАТО у вогневу підготовку українських воїнів — першочергова задача для збільшення потужності армії України. Під час навчання військовослужбовці відпрацьовують навички стрільби вночі або в умовах пониженої видимості, навчаються використовувати певні тактичні маневри.

Для результативної протидії ворогу, українська армія активно переймає стандарти НАТО, що передбачають всебічну підготовку військових. Це охоплює не лише навчання застосуванням найновішого озброєння, але й спеціальну фізичну підготовку, що забезпечує велику витривалість та готовність до виконання різних задач військовослужбовцями. Стандарти НАТО включають розвиток витривалості, сили, швидкості та гнучкості. Важливо,

щоб військові готувались до дії в екстремальних ситуаціях, підтримуючи при цьому високу бойову готовність. Військові навички та дії є частиною спеціальної фізичної підготовки військовослужбовця. Виконання бойових задач потребує вміння та готовість до виживання в лісових та гірських місцевостях, а також інших спеціальних районів. Завдяки такому підходу, військовослужбовці зможуть вижити та ефективно діяти у будь-якому середовищі — чи то густий ліс, чи то гірська місцевість, чи то інші специфічні райони.

Медична підготовка - важливий аспект підготовки військовослужбовця. Стандарти НАТО забезпечують високий рівень навчання для медичного персоналу щодо надання першої допомоги, використання медичного обладнання та медичних ресурсів, усунення поранених з поля бою. У суворих реаліях війни, коли масові втрати можуть статися будь-коли, вкрай важливо, аби військові були готові до надання ефективної медичної допомоги. Саме тому навчання з порятунку на полі бою в умовах масових втрат є невід'ємною частиною підготовки українських військовослужбовців. Збройні сили країн-членів НАТО проводять на постійній основі інтенсивні тренінги, наближені до реальних бойових дій з організації медичних пунктів безпосередньо на лінії фронту, а також проводять навчання щодо ефективно застосовувати медичного обладнання для надання невідкладної допомоги пораненим. [2, с. 4-5].

Наталія Калмикова, колишня заступниця Міністра оборони України, а нині Міністр у справах ветеранів, зазначає: “Ми продовжуємо впроваджувати стандарти НАТО: затверджені обсяги надання домедичної допомоги для різних рівнів підготовки військовослужбовців, визначено наповнення аптечок та наплічників бойових медиків. Продовжується процес створення єдиного медичного простору, який об'єднає цивільну та військову медицину. Все більше українських лікарів отримують фахове навчання за сучасними стандартами. Все це допомагає зберігати життя та здоров'я наших військових на фронті”.

Підготовка сержантів вимагає особливої уваги. В арміях країн НАТО сержант є ключовою фігурою в підрозділі, він безпосередньо керує солдатами в бою. Тому важливо, щоб сержанти були не лише виконавцями наказів, а й лідерами, здатними мотивувати та керувати своїми підлеглими.

Важливою частиною підготовки військовослужбовців є психологічна підготовка. Війна – це не лише фізичне випробування, але й психологічне. Ми повинні приділяти увагу навчанню наших військовослужбовців справлятися зі стресом, страхом та іншими емоційними викликами. Необхідно пам'ятати, що війна постійно еволюціонує. З'являються нові технології, тактики та загрози, а тому ми повинні постійно навчатися, адаптуватися та вдосконалюватися. Ми повинні виховувати патріотів, готових захищати свою країну. Солдат, який знає, за що він воює, – непереможний.

Стандарти НАТО допомагають зміцнити бойові можливості складових частин українських сил безпеки та оборони. Впровадження сучасних тактичних методів, вогневих тренувань, спеціальної фізичної та медико-тактичної підготовки дозволяє українським військовим бути більш ефективним та готовим до дій у будь-яких умовах. Це зміцнює співпрацю з міжнародними партнерами, підвищує готовність до спільних операцій та забезпечує ефективний захист національної безпеки. Впровадження стандартів НАТО - це не лише технічні навички та обладнання, це в першу чергу про зміну нашого розуміння у підготовку та формування боєздатних збройних сил. В умовах сучасних бойових дій, де обстановка змінюється щомиті, ініціатива-це ключовий фактор успіху. В теперішніх реаліях Україна прагне побудувати армію, де кожен командир приймає самостійні рішення в умовах невизначеності [3 с. 23]. Нам потрібно розробити здатність критично мислити, аналізувати інформацію та приймати швидкі рішення.

Сучасні українські військовослужбовці вчаться миттєво реагувати на зміни умов бою, приймати обґрунтовані рішення та ефективно взаємодіяти з союзниками. Особливу увагу приділяють підготовці сержантського складу, який відіграє важливу роль в керуванні підрозділами та мотивації військовослужбовців. Фізична та психологічна підготовка дає витримку, стійкість до стресу та здатність діяти в екстремальних умовах. Медична

підготовка за стандартами НАТО, включає навчання з надання першої допомоги, евакуації поранених та організацію медичних пунктів, рятує життя та зберігає боєздатність особового складу. Запровадження сучасних тактичних методів, вогневих тренувань та тактико-медичної підготовки дозволяє українським військовим ефективно протистояти ворогу в будь-яких умовах. Міжнародна співпраця з країнами-членами НАТО, включаючи обмін досвідом, спільні навчання та постачання озброєння, зміцнює обороноздатність України та підвищує готовність до спільних операцій. Особливо важливим є розвиток логістичних систем та стандартів, що забезпечують ефективне постачання та обслуговування військової техніки.

Окрім цього, слід зазначити, що важливим аспектом є також розвиток військової освіти та науки, що забезпечує підготовку висококваліфікованого військового персоналу та впровадження новітніх технологій.

Отже, втілення стандартів НАТО в українському війську — це не тільки оновлення техніки, а й кардинальне перетворення, що має на меті збільшення боєздатності та результативності Збройних Сил України. Цей процес торкається багатьох сфер, починаючи від тактичного навчання та вогневої підготовки до психологічної стійкості й медичного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Сейл, Т. Е. Міцний альянс. Історія НАТО й глобального післявоєнного порядку / Тімоті Ендрюс Сейл ; [пер. з англ. М. Хандоги]. — [Харків] : Фабула : [Ранок], [2023]. — 368 с.
2. Горбулін, В. Реальний шлях до членства в НАТО : три чинники, що стануть запорукою цього / Володимир Горбулін, Валентина Бадрак // Урядовий кур'єр: газета Кабінету Міністрів України. — 2023.- № 122 (20 черв.). — С. 4-5.
3. Затинайко, О. І. Основні положення нової Стратегічної концепції НАТО–2022, наслідки для України / О. І. Затинайко, В. І. Павленко, П. М. Крикун // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України. — 2023. — № 1 (77). — С. 20-24.

Паламарчук Ю.С.

старший науковий співробітник науково-дослідного відділу лабораторії безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
кандидат військових наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БОЙОВИХ ДІЙ З ВІДБИТТЯ НАПАДУ НА МІСЦЕ ДИСЛОКАЦІЇ ПІДРОЗДІЛУ

Оборона місця постійної дислокації підрозділу дозволяє використовувати захисні властивості будівель, інженерні споруди, загородження та інші властивості, які забезпечують належні умови ведення бою. Оборона має надавати можливість завчасної підготовки маневру, застосування на напрямках дій противника різних загороджень, облаштування засідок за необхідності. Все це забезпечує підрозділу значні переваги перед нападаючим противником і певною мірою компенсує недостатню кількість сил і засобів. Крім того, з урахуванням досвіду ведення бойових дій, виникає нагальна задача вивчити питання щодо озброєння, яке б забезпечувало ефективність оборони місця дислокації підрозділу. Оборона місця дислокації підрозділу має на меті: максимально зменшити ефективність нападу противника; нанести йому максимальні втрати; утримувати важливі об'єкти місця дислокації і тим самим створити сприятливі умови для знищення

противника. Вона повинна бути стійкою й активною, здатною протистояти ударам всіх ймовірних засобів нападу. [1, с. 27].

Стійкість і активність оборони досягається: сміливістю, стійкістю, витримкою, і завзятістю особового складу підрозділу при відбитті нападу противника, їх високим моральним духом; майстерно організованою обороною і системою вогню; безперервним збором добуванням нових даних обстановки; ретельним маскуванню вогневих позицій та захисних споруд; вмільм використанням вигідних умов місця дислокації підрозділу, його інженерного облаштування і застосуванням несподіваних для противника способів ведення бойових дій; виконанням заходів щодо захисту від ураження особового складу та вогневих засобів; всебічним забезпеченням і підготовкою особового складу до тривалого ведення бойових дій, в тому числі і в умовах повного оточення.

Особовий склад не має права залишати місце дислокації підрозділу і відходити без наказу старшого начальника. При облаштуванні оборони необхідно зосередити увагу на утриманні важливих об'єктів і позицій, які прикривають ймовірні напрями наступу (дій) противника та забезпечують умови для нанесення по ньому ефективного вогневого ураження і утрудняють (забороняють) подальший наступ (просування) в глиб місця дислокації підрозділу. Дії особового складу підрозділу повинні бути стійкими та активними. Успіх оборони можливий лише при рішучій відмові від шаблону ведення бойових дій, з врахуванням нової тактики дій та нових зразків озброєння та техніки.

Різноманітність в побудові бойового порядку і вмільм вибір позицій елементів бойового порядку забезпечує досягнення раптовості в обороні. Бойовий підрозділ, уміло використовуючи свою зброю та техніку, об'єкти та споруди місця дислокації, інженерне облаштування та загородження, здатний нанести противнику значні втрати і утримувати місце дислокації підрозділу до підходу допомоги. У обороні підрозділ може діяти самостійно або у взаємодії з сусідніми підрозділами, резервом старшого начальника, правоохоронними органами та підрозділами підтримки ЗСУ.

Побудова оборони місця дислокації підрозділу включає: бойовий порядок підрозділу; систему вогневих позицій; систему вогню; систему інженерних та фортифікаційних споруд та загороджень. Побудова оборони місця дислокації підрозділу повинна забезпечувати відбиття нападу противника і знищення його живої сили і інших об'єктів перед переднім краєм, на флангах і в глибині оборони [1, с. 30].

Командир підрозділу з отриманням інформації про можливий збройний напад негайно організовує службу чергових вогневих засобів і розвідку противника. Чергові вогневі засоби займають основні, тимчасові (запасні) вогневі позиції та ведуть спостереження в готовності до нанесення вогневого ураження противнику і забезпечення зайняття особовим складом оборони підрозділу по периметру. Особовий склад який знаходиться в підрозділі та по команді командира підрозділу використовуючи скриті ходи сполучень (під прикриттям димів) швидко займає позиції в готовності до відбиття нападу противника. Підготовлені приміщення місця дислокації підрозділу до оборони займаються особовим складом.

Управління підрозділом переноситься на командно-спостережний пункт, починає діяти пункт боєпостачання, пункт медичної допомоги та інше. Особовий склад, який знаходяться на службі за межами розташування підрозділу негайно повертається до місця дислокації підрозділу і діє за вказівкою командира підрозділу. Командир підрозділу особисто веде розвідку противника, здійснює маневр вогнем, силами і засобами припиняє спробу противника здійснити маневр та увірватись в оборону місця дислокації підрозділу. Дрібні групи противника у разі здійснення нападу знищуються вогнем чергових вогневих засобів. Спостереження посилюється. Чергові вогневі засоби по команді командира підрозділу змінюють вогневі позиції [1, с. 10].

З початком артилерійсько-мінеметного обстрілу місця дислокації особовий склад переходується у підготовлених щілинах, бліндажах. З переходом противника до нападу, він знищується вогнем усіх наявних вогневих засобів. По мірі підходу його до переднього

краю вогонь з усіх засобів доводиться до вищої напруги. Противник, який увірвався на територію містечка, знищується вогнем всіх вогневих засобів з будівель впритул та гранатами. Противник, який вклинився у оборону знищується вогнем вогневої групи і атакою резерву. Організовується комісійне знищення матеріально-технічних засобів та документації, які не можливо евакуювати при загрозі його захоплення. Після відбиття атаки противника командир підрозділу відновлює систему вогню, поповнює боєприпаси, відновлює фортифікаційні споруди, евакуює поранених.

У разі раптового нападу на місце дислокації підрозділу в денний час доби чатовий підрозділу який помітив напад на підрозділ, голосом, за допомогою засобів зв'язку, пострілами подає команду «До бою», яка дублюється всіма військовослужбовцями, які знаходяться на території підрозділу. Особовий склад який знаходиться на території за командою «До бою» займає оборону за найближчими укриттями; при знаходженні поблизу вогневих позицій займає оборону в них; при знаходженні в приміщенні підрозділу займає оборону відповідно до визначеного розрахунку.

У разі раптового нападу на місце дислокації підрозділу в нічний час доби чатовий підрозділу який помітив напад на підрозділ за допомогою засобів зв'язку, голосом, пострілами подає команду «До бою», відповідно якої черговий підрозділу вмикає систему тривоги, дублює команду голосом (за допомогою гучномовця), підіймає особовий склад та здійснює керівництво діями (зайняттям позицій) особового складу відповідно до визначеного розрахунку. Особовий склад за командою «До бою»: підіймається та зі зброєю і засобами захисту займає оборону відповідно до визначеного розрахунку. По завершенню бою особовий склад діє відповідно рішення командира підрозділу [1, с. 32].

Вихід з бою і відхід особового складу здійснюється з метою виводу підрозділу з під удару переважаючого противника, зайняття більш вигідного рубіжу. Він здійснюється за умов коли наявними силами і засобами немає можливості утримувати оборону місця дислокації підрозділу і складаються умови знищення особового складу підрозділу. Відхід повинен бути підготовлений та організований. Відходу передуює вихід з бою. Для виходу з бою командир підрозділу повинен призначити групу прикриття. Як правило до неї призначаються бойові розрахунки з груповою зброєю та частина вогневих засобів групи відбиття.

Командир підрозділу для організації виходу з бою і відходу повинен додатково визначити: напрямок та рубіж (район) відходу, час його заняття; склад групи прикриття, яка забезпечить вихід з бою і охорони; порядок виходу з бою елементів бойового порядку підрозділу; порядок евакуації поранених, хворих, загинув, а також озброєння і техніки; подається сигнал на відхід.

Відхід проводиться, як правило вночі або в умовах обмеженої видимості, а також вдень під прикриттям димів. З початком виходу підрозділу з бою група прикриття продовжує утримувати позиції та здійснює вогневе ураження противника до вказаного часу або сигналу. Управляє її діями заступник командира підрозділу. Група прикриття відходить за наказом (сигналом) командира підрозділу, швидко і одночасно [1, с. 35].

При переслідуванні противником, група прикриття вогнем стримує його просування та відходить з рубіжу на рубіж влаштовуючи загородження на шляху переслідування. Командир підрозділу для забезпечення безпеки відходу елементів бойового порядку, організує розвідку і охорону. Підрозділ виходить на зазначений (вигідний) рубіж одночасно або групами, послідовно займаючи для оборони вигідні позиції. При відході вроздріб групи, які залишилися на місці, а також зайняли вигідні позиції після висунування в зазначеному напрямку, своїм вогнем прикривають відхід один одного [2, с. 73].

Після відбиття нападу (атаки) противника командир підрозділу повинен: перевірити бойовий стан особового складу підрозділу (бойовий і чисельний склад, стан запасів боєприпасів і інших матеріальних засобів); вжити заходів щодо надання медичної допомоги пораненим, винесення важкопоранених, розшуку загинув (померлих) і заходів щодо їх поховання; відновити систему вогню, зруйновані фортифікаційні споруди та

інженерні загородження, поповнити запаси боєприпасів, привести до порядку зброю і військово-технічне майно, у разі потреби провести зміну вогневих позицій бойової техніки, і інших вогневих засобів і підготуватися до відбиття наступного нападу (атаки). Про результати бою командир прикордонного підрозділу доповідає старшому начальнику [2, с. 115].

Отже, при відбитті нападу противника на підрозділ необхідно враховувати всі особливості та умови обстановки, які будуть впливати на ведення бойових дій. Завчасна підготовка особового складу, чітка організація роботи командира, управління підлеглими в ході бою дасть можливість досягти успіху при виконання бойових завдань з відбиття збройного нападу на місце дислокації підрозділу, а саме головне зменшити (звести до мінімуму) втрати серед особового складу, бойової техніки та озброєння. Організація бойових дій з відбиття нападу на місце дислокації вимагає ретельної підготовки, твердої дисципліни, професіоналізму та відповідальності кожного військовослужбовця.

Список використаних джерел:

1. Бойовий статут сухопутних військ Збройних сил України. Частина II. (Батальйон, рота). – Київ: Изд. «Центр учбової літератури», 2022. – 304 с.
2. Тактика дій прикордонних підрозділів по охороні державного кордону в межах окремих районів Донецької та Луганської областей : навчальний посібник / авторський колектив. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2022. 266 с.

Палевич С.В.

завідувач кафедри спеціальної фізичної та бойової підготовки Національної академії Служби безпеки України,
доктор філософії

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ КУРСАНТІВ

Успіхи в фізичній підготовці, зокрема у спортивних досягненнях, значною мірою залежатимуть не лише від фізичних здібностей здобувач вищої освіти, а й від його психологічного стану. Для здобувач вищої освіти, чия професія потребує високоінтенсивної фізичної діяльності та стійкості до стресових ситуацій, психологічні фактори набувають особливо важливого значення.

Мотивація є одним з ключових психологічних факторів, які визначають рівень результативності в будь-якому виді діяльності. Вона може бути внутрішньою та зовнішньою:

Внутрішня мотивація виникає тоді, коли людина займається фізичною підготовкою заради особистого розвитку, здоров'я або задоволення.

Зовнішня мотивація пов'язана з конкретними зовнішніми нагородами чи вимогами, наприклад, отриманням нагород або оцінок. У випадку здобувач вищої освіти, зовнішня мотивація може бути пов'язана з вимогами навчальної програми або служби.

Психологічний стрес може негативно впливати на фізичні результати, оскільки надмірна тривога може призводити до зниження витривалості, координації та концентрації. З другого боку, здатність правильно справлятися зі стресовими ситуаціями (стресостійкість) дозволяє здобувач вищої освіти бути ефективними під час складних тренувальних та бойових умов.

Впевненість у своїх силах є важливим аспектом психологічної готовності. Висока самооцінка дозволяє здобувач вищої освіти справлятися з труднощами та долати перешкоди, а низька — може бути причиною сумнівів у своїх силах і негативно впливати на виконання фізичних вправ.

Вміння зосереджуватись на завданні та контролювати свою увагу дозволяє здобувач вищої освіти максимально ефективно виконувати фізичні вправи, а також уникати помилок під час тренувань чи реальних ситуацій.

Психологічна стійкість та здатність до самоконтролю є важливими для забезпечення високих результатів у фізичній підготовці. Здобувач вищої освіти, які можуть зберігати емоційну рівновагу навіть під час інтенсивних навантажень, більш ефективно справляються із завданнями.

Фізична підготовка здобувач вищої освіти не є лише результатом регулярних тренувань чи розвитку сили та витривалості. Психологічний стан також має значний вплив на здатність до виконання завдань. Наприклад, навіть фізично підготовлений спортсмен може не показати високих результатів у стресових умовах через психологічну нестабільність або недостатню мотивацію.

У ході дослідження стало очевидним, що психологічні фактори мають вирішальне значення для результативності фізичної підготовленості здобувач вищої освіти. Фізична підготовка, хоча й залежить від регулярних тренувань, технічних і фізичних характеристик, безпосередньо пов'язана з психологічним станом особистості. Успішна реалізація фізичних навантажень та досягнення високих результатів у цьому контексті неможливі без належної психологічної готовності та підтримки.

Одним з основних факторів, що визначають рівень досягнень у фізичній підготовці, є мотивація. Мотиваційний аспект займає центральне місце в психології здобувач вищої освіти, оскільки саме вона сприяє ініціативі, наполегливості та постійному самовдосконаленню. Важливою є взаємодія внутрішньої та зовнішньої мотивації, де зовнішні стимули можуть підтримувати та доповнювати внутрішнє бажання досягати високих результатів. Відсутність мотивації чи слабка мотивація можуть призвести до зниження результативності навіть при високому рівні фізичної підготовки.

Стресостійкість — це ще один ключовий фактор, що безпосередньо впливає на ефективність тренувального процесу та здатність здобувач вищої освіти адаптуватися до екстремальних ситуацій. Психологічна стійкість дозволяє зберігати концентрацію, виконувати завдання навіть у стресових або бойових умовах, що є суттєвим для професійної діяльності. Погана адаптація до стресу може призвести до нервових розладів, зниження працездатності та, в результаті, до погіршення фізичних показників.

Особливу увагу слід звернути на самооцінку та впевненість у собі, які є важливими складовими психологічного стану здобувач вищої освіти. Адекватна самооцінка та висока впевненість у власних силах дозволяють здобувач вищої освіти не тільки досягати високих фізичних результатів, але й ефективно долати труднощі, зберігати мотивацію на високому рівні і не здаватися при невдачах. У разі низької самооцінки здобувач вищої освіти можуть відчувати страх перед невдачею, що негативно позначатиметься на їх фізичній та психологічній підготовленості.

Концентрація уваги і здатність до емоційної стабільності — це ще одні з найважливіших аспектів психологічної готовності здобувач вищої освіти до виконання фізичних вправ та виконання службових обов'язків. Здатність зберігати спокій у складних ситуаціях, концентруватися на завданні без відволікань і управляти своїми емоціями є необхідними для досягнення високих результатів у будь-яких видах діяльності, включаючи фізичні вправи та навчання. Якщо здобувач вищої освіти здатні ефективно контролювати свої емоції, вони можуть краще справлятися з фізичними труднощами та уникати нервових зривів, що, у свою чергу, підвищує їхню загальну продуктивність.

Загалом, успіх у фізичній підготовці здобувач вищої освіти значною мірою залежить від синергії фізичних і психологічних факторів. Психологічна підготовка не повинна бути відокремлена від фізичних тренувань, оскільки тільки комплексний підхід до розвитку як фізичних, так і психологічних здібностей дозволяє досягти найкращих результатів. Для цього важливо впроваджувати психологічні тренування та практики, що допомагають здобувач

вищої освіти розвивати психологічну стійкість, концентрацію, мотивацію та емоційну стабільність.

Тому в сучасному контексті підготовки здобувач вищої освіти необхідно активно застосовувати індивідуальні та групові психологічні тренінги, які сприятимуть розвитку важливих психологічних якостей. Підвищення ефективності фізичної підготовки неможливе без врахування психологічних аспектів, тому важливо створювати умови для їхнього розвитку, що допоможе підвищити не тільки фізичні показники здобувач вищої освіти, а й їхню загальну готовність до професійної діяльності, здатність діяти в екстремальних ситуаціях та успішно справлятися з різноманітними викликами.

Пилипака Ф.П.

начальник навчального курсу Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Іващенко С.М.

доцент кафедри національної безпеки та правової роботи Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

АКТУАЛЬНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [1], сили безпеки і оборони України є основними гарантантами національної безпеки та цілісності держави в умовах війни з Російською Федерацією. Збройна агресія, яка спричинила широкий спектр загроз як на полі бою, так і в тилу, вимагає від сектору безпеки і оборони високої ефективності та спроможності виконувати завдання в умовах надзвичайно високих фізичних і психологічних навантажень. Задля цього особливу увагу необхідно приділяти вдосконаленню фізичної підготовки військовослужбовців та співробітників правоохоронних органів, які виконують стратегічно важливі функції у межах країни та в умовах бойових дій.

Фізична підготовка в секторі безпеки і оборони — це основа не лише для виконання бойових завдань, а й для забезпечення оперативної спроможності, підтримання морального духу, здатності швидко адаптуватися до умов високого стресу та фізичних навантажень, з якими стикаються військові, правоохоронці, рятувальники та інші силові структури. Високий рівень фізичної підготовленості має важливе значення для ефективного виконання як стандартних завдань (охорона об'єктів, патрулювання, затримання порушників), так і для більш складних, що включають участь у бойових діях чи роботі в умовах надзвичайних ситуацій [2, с.10].

Основною метою фізичної підготовки в секторі безпеки і оборони є забезпечення бойової стійкості особового складу, здатності діяти у складних умовах бойових дій, підвищення витривалості, мобільності та швидкості прийняття рішень. Військовослужбовці та співробітники силових структур повинні мати високу фізичну підготовку, здатність швидко пересуватися в зоні вогневого контакту, подолати перешкоди на полі бою, а також діяти ефективно в умовах підвищеного стресу і втрати фізичних сил.

Підготовка в секторі безпеки і оборони повинна включати такі складові:

1. Загальна фізична підготовка — базові навички, такі як біг на довгі дистанції, подолання смуг перешкод, вправи на витривалість, силові тренування, спрямовані на розвиток сили, гнучкості, координації та балансу. Військові повинні мати можливість діяти в обмежених умовах (погана видимість, короткий час на реагування) і при максимальних навантаженнях [3, с.56].

2. Фізична підготовка в умовах бойових дій — це спеціалізовані тренування, що моделюють реальні бойові ситуації, включаючи рухи у повному спорядженні, переміщення по нерівному рельєфу, швидке подолання перешкод, ведення бою на коротких дистанціях, використання вогнепальної зброї з різних позицій, а також застосування тактичних прийомів для підвищення мобільності та маневреності під час бою.

3. Спеціалізована підготовка для силових структур — це індивідуальні та групові тренування, які вимагають від співробітників правоохоронних органів застосування спеціальних фізичних навичок під час виконання службових завдань, таких як затримання правопорушників, охорона порядку, управління натовпом, здійснення оперативних заходів у стресових ситуаціях.

4. Рукопашна підготовка — важливий аспект підготовки, який полягає не лише в розвитку фізичних навичок самооборони, але й у формуванні психологічної стійкості. Здатність діяти в умовах безпосереднього контакту з противником є важливою складовою професійної готовності співробітників сектору безпеки. Це підготовка до ситуацій, що вимагають швидкої реакції у разі фізичної загрози або необхідності застосування сили у межах законодавства.

5. Психофізіологічна готовність — формування здатності діяти в екстремальних умовах, при сильному стресі, втомі, холоді чи теплі, а також підтримка високого рівня психологічної витривалості, що необхідно для виконання завдань на полі бою або в умовах критичних ситуацій.

Враховуючи новітні стандарти і досвід, набуті під час бойових дій в Україні та в міжнародній практиці, система фізичної підготовки повинна бути гнучкою і відповідати специфіці кожної категорії співробітників сектору безпеки і оборони [4, с.10]. Наприклад, військовослужбовці, що перебувають в передових підрозділах, повинні мати більш високий рівень фізичної підготовленості, орієнтуючись на специфічні бойові завдання. З іншого боку, співробітники, що забезпечують охорону публічного порядку в тилу, мають пріоритет в розвитку навичок для швидкого реагування на правопорушення та виконання контртерористичних заходів.

Таким чином, вдосконалення рівня фізичної підготовки військовослужбовців і співробітників правоохоронних органів є надзвичайно актуальним у сучасних умовах збройної агресії. Для того щоб сектор безпеки і оборони України був спроможний ефективно виконувати свої функції, необхідно впроваджувати комплексний підхід до підготовки, який включатиме як загальну фізичну підготовку, так і спеціалізовані тренування для різних категорій особового складу. Система підготовки повинна орієнтуватися на реалії сучасного бойового середовища і на забезпечення максимальної адаптації до умов ведення бойових дій.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Корчагін М. В. Актуальні питання удосконалення системи контролю фізичної підготовленості військовослужбовців Сил безпеки і оборони України. Юридичний журнал. 2006. № 1. С. 1–10.
3. Хацаюк О.В., Моргунов О.А., Ярещенко О.А. Напрямки розвитку військово-прикладних навичок застосування засобів індивідуального захисту та активної оборони здобувач вищої освіти-правоохоронцями. Честь і закон. 2017. № 63. С. 49-56.
4. Полторак С. Трансформація системи військової освіти України на шляху до досягнення стандартів НАТО. Наука і оборона, 2018. Вип. 2. С.3-10.

Подрушняк В.М.

старший викладач кафедри спеціальної фізичної
та бойової підготовки Національної академії
Служби безпеки України

БОЙОВА АРМІЙСЬКА СИСТЕМА У ФОРМУВАННІ ПРИКЛАДНИХ ФІЗИЧНИХ НАВИЧОК ТА ВМІНЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Сили сектору безпеки і оборони України більше трьох років ведуть активні бойові дії по обороні держави від повномасштабної агресії з боку російської федерації. Досвід бойових дій в Україні свідчить, що бойова діяльність військовослужбовців сил сектору безпеки і оборони України відбувається в екстремальних умовах, за наявності значних фізичних і психологічних напружень, наростаючої втоми та інших несприятливих чинників бойової діяльності, що особливо проявляються у під час ведення ближнього бою з противником. Спроможність долати несприятливі чинники, що супроводжують бойову діяльність потрібно формувати заздалегідь.

Сьогодення вимагає нові підходи та нестандартні методи в підготовці сил сектору безпеки і оборони. Підготовка проводиться в стилі терміни, де основна увага приділяється тактиці, вогневій підготовці, вивченню іноземних зразків озброєння і т.п. У Сухопутних військах Збройних Сил України було запропоновано нестандартний метод підготовки, як варіант індивідуальної підготовки військовослужбовців в Сухопутних військах Збройних Сил України, це Бойову армійська система.

Бойова армійська система (далі – БАрС) – комплекс взаємопов'язаних компонентів (видів) тактичної, вогневої, спеціальної фізичної підготовки та інших складових, який забезпечує ефективну підготовку військовослужбовців до виконання завдань за призначенням в умовах ближнього бою та рукопашної сутички з противником.

БАрС призначена для навчання особового складу Сил сектору безпеки і оборони України на рівні інструктора бойової армійської системи оволодіння ними тактико-спеціальною та гірською (альпіністською) підготовкою, спеціальною прикладною підготовкою зі зброєю, практичною стрільбою, базовими навичками рукопашної підготовки, спеціальної фізичної підготовки, тактичної медицини, а також формування теоретичних знань та методичних навичок і умінь в проведенні занять з бойової та фізичної підготовки, з числа сержантського та офіцерського складу, які переважно мають досвід ведення бойових дій та призначені на посади командира відділення, головного сержанта взводу, роти, батальйону, інструктора рукопашного бою, інструктора фізичної підготовки, для самостійного проведення занять з підрозділами (групами) у навчальних центрах, військових частинах.

БАрС розділяється за двома рівнями підготовки військовослужбовців та трьома рівнями підготовки інструкторів, що охоплює всі військово-облікові спеціальності.

Навчання військовослужбовців елементам БАрС проводиться під час їх підготовки у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах закладів військової освіти, військових коледжів сержантського складу, навчальних центрах, школах підготовки за фахом (далі – навчальні заклади).

Рівні підготовки військовослужбовців для військових частин та навчальних закладів, визначаються рішенням керівника органу військового управління, якому вони підпорядковані. За необхідності в рішенні проводиться конкретизація за посадами.

Вдосконалення навичок військовослужбовців за БАрС здійснюється шляхом проведення курсів підвищення кваліфікації у ВВНЗ і навчальних центрах та під час проведення заходів індивідуальної підготовки.

Підготовка за БАрС ґрунтується на вміннях та навичках, які надаються військовослужбовцям під час проведення занять (заходів) з спеціальної фізичної підготовки та їх використання під час навчання за іншими предметами підготовки. БАрС є обов'язковою

складовою індивідуальної підготовки військовослужбовців, в тому числі загальновійськової підготовки.

Елементи БАРС за рівнями включаються до програм індивідуальної підготовки у військових частинах, загальновійськової та фахової підготовки спеціалістів в навчальних центрах, школах підготовки за фахом, навчальних план-програм ВВНЗ з урахуванням особливостей (завдань) відповідно до виду (роду) військ, підрозділів, у яких (для яких) проводиться підготовка та затверджуються відповідним командувачем (начальником).

Метою впровадження БАРС є:

забезпечення готовності військовослужбовців до виконання бойових (спеціальних) завдань, ефективного використання ними зброї, підвищених фізичних та психологічних навантажень в складних умовах обстановки;

підготовка інструкторського складу, здатного здійснити навчання військовослужбовців із використанням елементів БАРС;

розроблення методичних матеріалів, необхідних для впровадження БАРС в підготовку військ та її розвитку;

удосконалення навчальної матеріально-технічної бази БАРС у військових частинах та навчальних закладах.

Підготовка за БАРС включає:

підготовку інструкторів;

підготовку військовослужбовців;

методичне забезпечення;

навчальну матеріально-технічну базу.

З метою визначення проблем в підготовці за БАРС, Командуванням Сухопутних військ ЗС України було визначено Військовій академії (м. Одеса) провести Науково-дослідної роботу по дослідженню БАРС та її спроможність ефективно формувати стійкі фізичні та психологічні якості, прикладні навички та вміння. Під час досліджень були проаналізовані педагогічні експерименти, що проводилися протягом 2016-2020 років відносно ефективності розвитку фізичних якостей за рахунок опанування прикладних вправ, прийомів та дій за БАРС, а також доцільності впровадження системи БАРС або окремих її складових під час проведення занять за програмою загальновійськової базової підготовки. Крім того, був проведений констатуючий психологічний експеримент, а існуючі вправи за БАРС підвергнуті експертним оцінкам відносно ефективності моделюванні ними рухових навичок та вмінь, що необхідні для виконання бойових завдань. Дослідженнями виявлено ряд проблем самої системи, а також у питання її впровадження у загальну систему підготовку Сухопутних військ ЗС України.

Під час НДР проведена робота щодо удосконалення системи БАРС та сформовані пропозиції з метою виправлення помилок відносно її впровадження. Так, за результатами експертних оцінок, висловлених пропозицій та рекомендацій експертів в галузі підготовки фахівців військової розвідки, Сил спеціальних операцій, Десантно-штурмових військ та морської піхоти були відкориговані ряд вправ БАРС, їх умови виконання та нормативні показники, створені нові вправи, що спрямовані на моделювання рухової діяльності під час бойових ситуацій. Відпрацьований детальний опис усіх вправ, які додані відповідними ілюстраціями, схемами руху, об'єктів навчально-матеріальної бази за БАРС, тощо. Вправи за БАРС об'єднані у стандарти індивідуальної підготовки за БАРС Базового та Підвищеного рівня, в яких сформовані єдині умови для проведення сертифікації рівня індивідуальної підготовки, проведена апробація стандартів для визначення оптимальних умов виконання та нормативних показників. Сформовані пропозиції відносно внесення змін у керівних документах зі стрілецької справи з метою узгодження та застосування елементів БАРС під час занять з вогневої підготовки.

Результатом роботи стало розробка проєкту керівного документу з організації підготовки за БАРС в ЗС України - Настанова з бойової армійської системи Збройних Сил України.

Пономарьов В.О.

професор Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого,
доктор філософії

Коновалов В.В.

доцент кафедри фізичного виховання та спорту
Харківського національного університету
радіоелектроніки,
кандидат з фізичного виховання., доцент,
заслужений тренер України, заслужений
працівник фізичної культури і спорту України

РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ФОРМУВАННЮ ПОЗИТИВНОГО МИСЛЕННЯ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ОДНОБОРЦІВ

Спортсмени протягом тривалого тренувального процесу та змагальної діяльності піддаються впливу стрес-факторів. В результаті цього впливу кожен реагує на стрес індивідуально: хтось реагує на стрес негативно, а когось стрес мотивує. Якість такої реакції піддається тренуванню. Дослідники довели, що організм адаптується до стресової обстановки, готуючись пройти випробування. Крім тренування тіла (фізична складова) дуже важливим є тренування позитивного мислення (психологічна складова). Простежуючи спортивне вдосконалення спортсменів, їх можна розділити на дві групи: ті, хто має результативні успішні виступи, і ті, хто виступає на змаганнях невдало. Справжня причина того, що хтось досягає поставленої мети, а хтось – ні, криється в образі мислення. Спортсмен, який заслужив нагороди та визнання публіки, налаштовується на це. Негативне мислення не виникає саме собою. Формування мислення успішного спортсмена має відбуватися особисто спортсменом під наглядом тренера, батьків чи близьких, щоб допомогти спортсмену у боротьбі з невпевненостями та страхами.

Один із способів покращити спортивні результати – психічні образи. Прихильником цього прийому є Джордж Хеншоу, який стверджує, що під час роботи на тренажері майстер бойових мистецтв збільшує швидкість реакції, створюючи у своєму поданні необхідний для цього образ [7]. Коли під час тренування бійці концентруються на техніці ударів, їх рухи повільніші, ніж тоді, коли вони відтворюють їх спонтанно, не замислюючись про правильність своєї дії. Щоб прискоритися, спортсмен закладає у своє уявлення про спортивну подію бездоганне виконання, настільки блискуче, що воно майже нездійсненне. Так, заряджаючи себе на перемогу, боєць справді пришвидшується.

Використовуючи дані сучасних наукових досліджень [1-10], вищеописаний випадок пояснюється укріпленням нейронних зв'язків мозку, які укріплюються внаслідок фізичного пропрацювання дії та внаслідок її розумового відтворення.

Важливість мислення полягає у тому твердженні, заснованому на життєвому досвіді, що спортсмен, який не здатний підкорити свій розум та емоції, ніколи не проб'ється на вершину спортивних звершень. Він завжди сумнівається у своїх здібностях, побоюючись припуститися помилки. Йому здається, що своїм програшем він втратить повагу близьких людей та підведе тренера. Натомість, бездіяльність обертається значно серйознішими наслідками. Сумніви та страхи заважають розкрити спортивний потенціал та вийти на новий рівень.

Замість того, щоб мотивувати себе мріями про перемогу, спортсмен витрачає енергію на переживання. Він повторює одні й самі дії, не користуючись можливістю освоїти щось нове. Будь-яка невдача стає йому підтвердженням його безпорадності. Він намагається уникати осічок, але це не допомагає йому стати кращим. Такі спортсмени або залишаються серед «середнячків», або вибирають собі іншу сферу діяльності.

Негативне мислення не виникає саме собою. Жорстка критика, дорікання та відсутність внутрішнього стрижня підривають віру людини у власні сили. Але ж з цією проблемою можна впоратися, і зробити це необхідно якнайшвидше.

Невпевненість у своїх силах може підкосити навіть дуже тренованого спортсмена. Щоб не стати жертвою страхів та комплексів, необхідно регулярно виконувати кілька психологічних вправ для зміцнення впевненості у собі.

1. Подумкове опрацювання змагальних подій (спортсмен повинен уявити як йому вдається успішно виконати ту чи іншу дію. Чим частіше він повторюватиме таку вправу, тим краще).

2. Уява привітань від тренера та близьких людей (багатьом чемпіонам допомагають рухатися вперед теплі слова підтримки від друзів та родини. Якщо спортсмену замало видається нагод почути щось подібне, він може уявити всі ці фрази).

3. Уявне створення власного портрету (спортсмен повинен уявити собі де він опиниться за кілька років, яких висот досягне. Не треба соромитися та недооцінювати себе. Адже це не постановка прямих цілей, а лише розминка для фантазії. Але саме завдяки їй людина поступово звикне бачити себе сильною особистістю, якій все під силу).

4. Уявлення скрутних змагальних ситуацій (спортсмен має замислитись, як би він вирішив різні проблеми, кого попросив би про допомогу. Подібна вправа тренує тактичне мислення).

5. Візуалізація (уявлення подій, які можуть статися у майбутньому. Спортсмен подумки виконує складні елементи, вправно обходить суперників, насолоджується визнанням вболівальників).

Проаналізовані та узагальнені рекомендації по формуванню й розвиненню позитивного мислення дозволять спортсмену-одноборцю побудувати свою ефективну психологічну свідомість. Справжня причина досягнення поставленої мети криється в образі мислення: розвиток позитивного мислення допомагає вирішувати поставлені завдання та досягати мети. Регулярні тренування не тільки тіла, а й розуму, значно підвищують ефективність формування свідомості переможця.

Список використаних джерел:

1. Безверхня Г.В. Психологія фізичного виховання. Умань. 2013. 42 с.
2. Гірняк А.Н., Васильків О.В. Психологічні бар'єри у взаємодії викладача й здобувач вищої освіти та шляхи їх ефективного подолання. *Психологічні перспективи*. Вип. 33. 2019. С. 79-90.
3. Кайзерова А. Психологічні бар'єри тренувальної та змагальної діяльності спортсменів з художньої гімнастики. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія*, 3 (52). 2022. С. 51-55.
4. Костюкевич В.М. Теорія і методика спортивної підготовки (на прикладі командних ігрових видів спорту) : навчальний посібник. Планер, Вінниця. 2014. 616 с.
5. Массанов А.В. Психологічні бар'єри в професійному самовизначенні особистості. (Дис. ... докт. психол. наук). Одеса. 2010. 409 с.
6. Олійник Н.А., Войтенко С.М. Психологічні особливості спортивної діяльності : монографія. ВНАУ, Вінниця. 2020. 240 с.
7. Пономарьов В., Корчагін М., Костенко Ю. Вдосконалення налаштування на тренування та рекомендації для формування мислення переможця у тренувальному процесі одноборців. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 15 Науково-педагогічні проблеми фізичної культури*. Вип. 7 (180), 2024. С. 137-142.
8. Пономарьов В.О., Корчагін М.В., Маріо Байч. Кризові етапи розвитку спортивної кар'єри спортсменів-одноборців та формування шляхів їх подолання. *Єдиноборства*, 1(31). Харків. 2024. С. 100-110.

9. Скиба О.О., Хіра К.А. Оцінка психічної надійності спортсменів залежно від рівня їх фізичної працездатності. *Український журнал медицини, біології та спорту*. № 1. 2016. С. 260-262.

10. Топол Г.А. Комплексна оцінка підготовленості кваліфікованих спортсменок у художній гімнастиці. (Дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту). Київ. 2017. 217 с.

Поправко А. С.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Біляцький О. С.
старший викладач Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИМ ОПЕРАЦІЯМ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: РОЛЬ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Запобігання інформаційно-психологічним операціям (ІПО) є однією з найважливішою складовою національної безпеки України, особливо в умовах збройної агресії яка триває вже з 2014 року. Загарбницька пропаганда дуже активно усвідомлює та користується дезінформацією, використовує навмисні маніпуляції та кібероперації для дестабілізації та ослаблення нашої держави. Служба безпеки України (СБУ) відіграє одну із найголовніших ролей у протидії цим загрозам, зосереджуючи свої сили для виявлення, аналізу та нейтралізації ворожих стратегій інформаційно-психологічних операцій. Основні заходи запроваджують боротьбу з дезінформацією, інформаційної контррозвідки та співпраці з міжнародними партнерами. Дослідження цієї теми проводили науковці Копанчук В. О., Вітер Д. В., Руденко О., аналізуючи саме методи протидії та оцінюючи ефективність державної інформаційної політики.

В сучасних умовах, коли інформаційний простір стає полем бою для ведення гібридних воєн, протидія інформаційно-психологічним операціям набуває критичного значення для забезпечення національної безпеки України. СБУ відіграє одну з ключових ролей у виявленні, нейтралізації та запобіганні таким загрозам, працюючи в межах чинного законодавства та міжнародних зобов'язань держави.

Згідно із Законом України "Про Службу безпеки України"[1], СБУ виконує функції спеціального державного органу, що відповідає за забезпечення національної безпеки. До її основних завдань належать: охорона державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, а також економічного, оборонного та науково-технічного потенціалу країни. Водночас СБУ діє з метою захисту прав громадян та державних інтересів від терористичної діяльності іноземних спецслужб, а також від загроз, що походять від окремих угруповань, організацій чи осіб. У сфері інформаційної безпеки служба виконує функції щодо виявлення, запобігання та припинення правопорушень, що можуть загрожувати інформаційному простору України та національній безпеці.

Закон України "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України"[2] визначає правові та організаційні механізми захисту суспільства, держави та громадян у кіберпросторі. Відповідно до його положень, СБУ належить до ключових суб'єктів забезпечення кібербезпеки, наділених функціями контррозвідального характеру у цій сфері. Серед основних напрямів роботи – протидія кіберзлочинності та кібертероризму, а також активна участь у розробці та впровадженні державної політики в цій галузі.

З початку військової агресії Російської Федерації проти України у 2014 році інформаційно-психологічні операції стали важливою складовою гібридної війни. Російська сторона широко застосовує методи дезінформації, маніпулятивні технології та фейкові новини з метою дестабілізації ситуації всередині України, підризу довіри до державних

органів і провокування соціальних чи міжетнічних конфліктів. У цьому контексті СБУ відіграє важливу роль у виявленні та ліквідації таких загроз.

Одним із підрозділів СБУ, що спеціалізується на інформаційній безпеці є Департамент контррозвідального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки. До його обов'язків належить запобігання та припинення розвідувально-підривної діяльності іноземних структур, спрямованої на інформаційну сферу України. Департамент також бере участь в роботі з питаннями захисту інформаційного простору держави, безпеки інформаційних ресурсів органів влади, критичної інформаційної інфраструктури, а також боротьби з кіберзлочинами та кібертероризмом.

В Указі Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про Стратегію кібербезпеки України"[3] визначено основні напрями державної політики у цій сфері на найближчі роки. До пріоритетних завдань належать: покращення механізмів виявлення, запобігання та ліквідації кіберзагроз, посилення захисту критичної інформаційної інфраструктури та міжнародне співробітництво у сфері кібербезпеки. СБУ як один із центральних державних органів у цій сфері активно долучається до реалізації та виконання визначених стратегічних завдань.

Одним із важливих секцією боротьби з інформаційними загрозами є міжвідомча взаємодія. СБУ як один з правоохоронних органів співпрацює з Міністерством оборони України, Міністерством внутрішніх справ, Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також із громадськими об'єднаннями та приватним сектором. Така співпраця сприяє обміну даними, покращенню координації зусиль і підвищенню ефективності заходів з протидії інформаційно-психологічним операціям.

Окрім цього, СБУ реалізую заходи для підвищення усвідомлення населення про інформаційні загрози. Запроваджуються освітні ініціативи, тренінги та просвітницькі кампанії, спрямовані на представників органів влади, медіа, громадського сектору та широкої громадськості. Основна мета цих заходів – розвиток критичного мислення, навичок усвідомлення дезінформації та маніпуляцій, підвищення рівня медіаграмотності суспільства [4, с.121].

Великий вплив на ефективність діяльності СБУ у сфері боротьби з інформаційними загрозами має постійне вдосконалення нормативно-правової бази, що відповідає за регулювання даної сфери.

Таким чином, Служба безпеки України відіграє одну з важливих функцій у забезпеченні національної безпеки, протидіючи інформаційно-психологічним операціям, що загрожують суверенітету та стабільності держави. Вдаючись до сучасних методів інформаційної контррозвідки, міжнародну співпрацю та правові механізми, СБУ ефективно виявляє та нейтралізує загрози в інформаційному просторі. Далі вдосконалення законодавства, розвиток медіаграмотності серед людей та впровадження сучасних технологій у сфері кібербезпеки допоможуть зміцнити інформаційну стійкість України.

Список використаних джерел:

1. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII : станом на 2 квітня. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII : станом на 2 квітня. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 02.04.2025).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про Стратегію кібербезпеки України" : Указ Президента України від 26.08.2021 № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text> (дата звернення: 02.04.2025).
4. Шевченко О. Інформаційно-психологічні операції: концептуальні підходи НАТО і провідних країн світу. Соціальна психологія. 2004. No 2 (4).С. 111-121.

Пристінський Р. В.

старший викладач кафедри тактики командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України

ПОРЯДОК ДІЙ ГРУПИ У РАЗІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОТИВНИКОМ ГРАНАТИ В ОБМЕЖЕНОМУ ПРОСТОРІ

Бойові дії в урбанізованій місцевості високої інтенсивності приводять до великих втрат особового складу. Особливо це стосується тих випадків, коли минулі житлові будинки вже стали укриттям для сил противника і мають дуже велику перевагу під час ведення бою.

Метою даної публікації є надання особовому складу розширених базових знань, щодо порядку дій у разі застосування противником ручних гранат.

Під час бойових дій у населеному пункті гранати потрібно використовувати для зачистки кімнат, коридорів (холів) та будинків [1]. Кидати гранати потрібно перед входженням у двері, вікна, кімнату, коридор (хол), сходову клітку чи інше місце входу. Потрібно якомога більше використовувати підствольні гранатомети. Коли потрібно кидати гранату в отвір, треба стояти впритул до стіни, використовуючи її як прикриття. Перед кидком ручної гранати потрібно вибрати безпечне місце для схову на той випадок, якщо вона не попаде в отвір або противник викине її назад. Як тільки граната кинута, необхідно одразу сховатися в безпечному місці.

Для відволікання уваги противника, що знаходиться в кімнаті, перед тим як увірватися у неї, варто кинути в розкриті двері (обов'язково не прямо, а вбік), який-небудь об'ємний предмет шапку, ватник, шинель тощо. Перший із штурмової групи здійснює вхід у приміщення через відчинені двері, пригнувшись, у протилежний тому бік від відволікаючого предмету [2].

Розглянемо порядок дій нашого підрозділу у разі виявлення гранати:

Крок 1 — перший з групи, хто її побачив, голосно подає команду “Граната” або “Осколки”.

Крок 2 — вся група у повному складі має швидко заскочити у кімнати, які вже були зачищені. **ВАЖЛИВО**, щоб у кожній кімнаті була двійка, яка працює разом. У випадку надання домедичної допомоги або евакуації.

Крок 3 — Якщо так сталося, що кімнати, які були зачищені знаходять на великій відстані, кожен з бійців займає положення біля стінки у бік гранати, ногами до неї. Зброя тримається між ніг стволом у бік противника і відстань між бійцями має бути максимально розтягнута.

Крок 4 — Обов'язково після її розриву кожен з бійців має впевнитись у своїх пошкодженнях та використати протокол АСЕ для доповіді командирі.

Крок 5 — Обов'язково група має вийти з дотриманням всіх секторів обстрілу та безпечних напрямків та продовжувати вже рух куди скаже командир групи.

Крок 6 — Враховуючи всі обставини, командир приймає рішення на подальше просування, вихід на інший напрямок руху, вогневий контакт і т.д.

Крок 7 — Якщо група втратила боєдатність, обов'язково робиться доповідь по засобам зв'язку на заміну групи, надання підтримки для евакуації та залишення стріляючих на певний період часу для здійснення заміни групи, для того щоб не було втрачено вже зачищений периметр [3].

Крок 8 — Спостерігачі групи на протязі часу, який відведений на заміну уважно спостерігають та періодично прострілюють одиночним вогнем сектор звідки був контакт для обмеження зворотніх штурмових дій противника до прибуття наступної штурмової групи для їх заміни [4].

Висновок. Під час штурму та зачистки будівлі може виникати дуже багато різних небезпечних ситуацій. Тому командир групи має чітко розуміти порядок дій підрозділу та

приймати швидкі виважені рішення для збереження життя та здоров'я підпорядкованого особового складу.

Список використаних джерел:

1. Керівництво дій в урбанізованій місцевості (2019). Центр Оперативних Стандартів І Методики Підготовки Збройних Сил України Спільно З Головним Управлінням Підготовки Збройних Сил України. ВКДП 7(3)-00(01).01 - 250 с.
2. Техніка засідки для малих піхотних підрозділів (2023). Київ. Видавництво “КНТ” — 136 с.
3. Самооборона в ближньому бою: міська тактика для цивільних, правоохоронців та військових (2023). Переклад з англійської — Валентина Білашевич. Київ. Видавництво “КНТ” - 100 с.
4. Піхотний бій. У сільській місцевості на рівні відділення. Тактика малих підрозділів і бойова техніка для піхоти і розвідувальних підрозділів (2023). Київ. Видавництво “КНТ” - 214 с.

Прокопченко С.В.

головний науковий співробітник Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України

ОСОБЛИВОСТІ ВИМОГ СТАНДАРТІВ НАТО СЕРІЇ AQAP ЩОДО УПРАВЛІННЯ ПРОГРАМНИМИ ЗАСОБАМИ

Вступ. Забезпечення надійності та якості озброєння та військової техніки в рамках проєктів НАТО є надзвичайно важливим завданням, яке потребує дотримання суворих стандартів. Основними нормативними документами у цій сфері є стандарти серії AQAP.

Мета статті. Висвітлення особливостей вимог стандартів НАТО щодо управління програмними засобами (ПЗ) через аналіз підходів до забезпечення якості в стандарті STANAG 4107 / AQAP 2210 [1], що регламентує управління якістю програмного забезпечення в контексті військових та оборонних проєктів.

Результати та обговорення.

Організаційна структура управління ПЗ має бути гнучкою, щоб забезпечувати координацію між розробниками, керівниками проєктів та представниками Замовника, що дозволить оперативно реагувати на зміни у вимогах або умовах реалізації проєкту, та повинна забезпечувати:

- чіткий взаємозв'язок між організаційними елементами та групами;
- взаємодію між різними підрозділами на основі співпраці та консультацій;
- призначення контактних осіб, які відповідатимуть за взаємодію із Замовником.

Для забезпечення об'єктивності важливо чітко визначити рівень незалежності персоналу, який виконує оцінку, перевірку та підтвердження якості програмного продукту, а також перевірку на відповідність вимогам стандартів безпеки. Якщо йдеться про ПЗ критичний для безпеки, то незалежність має бути на найвищому рівні та визначена контрактом. У разі відсутності спеціальних вимог можливе залучення колег розробників або незалежних експертів з інших підрозділів.

Особливим рівнем незалежності персоналу, коли зусилля з верифікації відповідають потенційним наслідкам від помилки у ПЗ, зокрема: смерть або тілесні ушкодження, провал завдання, катастрофічні втрати обладнання, значні фінансові збитки тощо. Для таких критичних систем слід залучати сторонніх експертів або інші незалежні організації для проведення верифікації та перевірки.

Визначено наступні чотири «категорії критичності» ПЗ на основі тяжкості наслідків системних збоїв (включно з впливом на доступність, цілісність, конфіденційність, бізнес, безпеку людей або пошкодження майна), а також, зокрема, для визначення обсягу інтеграційного тестування або кваліфікації, які необхідно застосувати:

а) ПЗ, який, якщо його не запущено, або якщо він виконаний неправильно, або чия аномальна поведінка, або чия неправильна інтеграція в систему, може спричинити або сприяти збою системи, що призводить до катастрофічних наслідків з точки зору впливу на безпеку або впливу на успіх місії;

б) ПЗ, який, якщо його не запущено, або якщо він виконаний неправильно, або чия аномальна поведінка, або чия неправильна інтеграція в систему, може спричинити або сприяти збою системи, що призводить до критичних або небезпечних наслідків з точки зору впливу на безпеку або впливу на успіх місії;

в) ПЗ, який, якщо його не запущено, або якщо воно виконано неправильно, чи чия аномальна поведінка, або чия неправильна інтеграція в систему, може спричинити або сприяти збою системи, що призводить до майнових наслідків з точки зору впливу на безпеку або впливу на успіх місії.

г) ПЗ, який, якщо його не запущено, або якщо воно виконано неправильно, чи чия аномальна поведінка, або чия неправильна інтеграція в систему, може спричинити або сприяти збою системи, що призводить до незначних наслідків, без впливу на безпеку або впливу на успіх місії.

Одночасно з цим для ефективного виконання завдань необхідно забезпечити навчання персоналу, включаючи як представників Замовника, так і Постачальника. Підготовка повинна охоплювати: методи проектування, мови програмування, інструменти та технічні прийоми, платформи та середовища виконання. Рекомендації щодо навчання містять [2].

Діяльність з управління якістю ПЗ при створенні продукції оборонного призначення має опиратися на конкретні вимоги контракту (проєкту), правила та процедури системи управління якістю (СУЯ) організації, яку сертифіковано відповідно до вимог [3], а саме повинна:

- встановити/ідентифікувати, уточнити та розподілити вимоги до програмних продуктів та елементів конфігурації;
- створювати та впроваджувати управлінські та технічні процеси для проектування, розробки та вбудовування вимог щодо якості в ПЗ;
- встановити та запровадити процедури для перевірки та підтвердження якості програмних продуктів та оцінки процесів і дій, у тому числі ПЗ, що не підлягають поставці, але впливають на якість програмних продуктів;
- переконатися щодо включення специфічного ризику ПЗ до плану управління ризиками при створенні кінцевої продукції оборонного призначення, тобто як Постачальник ідентифікує, аналізує, визначає пріоритети та контролює проєкт створення ПЗ;
- задокументувати та впровадити безпечну методологію розробки ПЗ на основі ISO/IEC 27001 [4] або іншого визнаного стандарту, погодженого із Замовником.

Основний Постачальник несе повну відповідальність за відповідність програмних продуктів і послуг субпідрядників вимогам основного контракту, а саме в частині:

- вибору субпідрядника на основі їхньої здатності відповідати вимогам контракту;
 - інтеграція плану якості субпідрядника (PSQP) у загальний план якості основного Постачальника;
 - координацію управління конфігурацією між основним Постачальником і субпідрядником.

Важливим інструментом забезпечення якості ПЗ є управління конфігурацією (SCM), яке охоплює:

- ідентифікацію та контроль кожного елемента конфігурації (SCI);
- відстеження версій ПЗ;

- аудит змін та їх валідація. Тимчасові зміни (патчі) мають строго контролюватися з документуванням усіх внесених модифікацій та їх впливу на цілісність ПЗ.

Невід'ємною частиною управління якістю ПЗ є процес оцінки, верифікації та валідації (EVV), які розглянуто ISO/IEC/IEEE 12207 [5]. Його метою є забезпечення відповідності продукту вимогам, зменшення ризиків та раннє виявлення дефектів. Етапи процесу EVV передбачають наступне:

- оцінка відповідності вимогам - аналіз документації та технічних характеристик;
- верифікація - перевірка на всіх етапах розробки;
- валідація - тестування готового програмного продукту в реальних умовах.

Наступним аспектом управління якістю ПЗ є процес підтримки та оновлення (розглянуто ISO/IEC 14764 [6]), що враховує:

- збір та аналіз даних щодо продуктивності ПЗ;
- документування технічного обслуговування;
- планування довгострокової підтримки та оновлення ПЗ.

Висновки. Управління ПЗ відповідно до стандарту STANAG 4107 / AQAP 2210 вимагає системного підходу до забезпечення якості на всіх етапах життєвого циклу ПЗ. Забезпечення незалежності перевірок, ретельного планування якості та управління конфігурацією дозволяє зменшити ризики та підвищити надійність програмних продуктів. Подальше підвищення ефективності можливе при оптимізації процесів управління конфігурацією та впровадженні сучасних методів валідації в умовах високих вимог до безпеки та надійності.

Список використаних джерел:

1. ВСТ 01.057.006 – 2023 (02) «Якість товарів, робіт і послуг оборонного призначення. Додаткові вимоги щодо якості програмного забезпечення для реалізації AQAP-2210 або AQAP-2310 (STANAG 4107 Ed. 13 / AQAP-2210 Ed. B «NATO SUPPLEMENTARY SOFTWARE QUALITY ASSURANCE REQUIREMENTS TO AQAP-21.
2. ISO/IEC/IEEE 90003:2018 Software engineering — Guidelines for the application of ISO 9001:2015 to computer software.
3. ДСТУ EN ISO 9001:2018 Системи управління якістю. Вимоги (EN ISO 9001:2015, IDT; ISO 9001:2015, IDT).
4. ДСТУ ISO/IEC 27001:2023 Інформаційна безпека, кібербезпека та захист конфіденційності. Системи керування інформаційною безпекою. Вимоги (ISO/IEC 27001:2022, IDT).
5. ДСТУ ISO/IEC/IEEE 12207:2018 (ISO/IEC/IEEE 12207:2017, IDT) Інженерія систем і програмних засобів. Процеси життєвого циклу програмних засобів.
6. ДСТУ ISO/IEC 14764:2014 (ISO/IEC 14764:2006, IDT) Інженерія програмного забезпечення. Процеси життєвого циклу програмного забезпечення. Технічне обслуговування.

Пурнак В.П.

доцент Київського інституту Національної гвардії України,
доктор філософії публічного управління та адміністрування

Согорін А.А.

доцент Київського інституту Національної гвардії України,
кандидат соціологічних наук

ОБГРУНТУВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТА НАТО «A LEADER'S GUIDE TO AFTER-ACTION REVIEWS» У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ КУРСАНТІВ ВВНЗ

Покращення результативності виконання курсу стрільб, впровадження нових методик у вогневій підготовці є перманентним процесом підвищення ефективності підготовки здобувач вищої освіти вищих військових навчальних закладів.

Вогнева підготовка повинна включати синтез тактичних, технічних, психологічних та фізичних компонентів. Застосування інтегрованої методології дозволяє підвищити рівень оперативної готовності здобувач вищої освіти та адаптивність в умовах сучасних бойових дій. Однак, окрім вищезазначених компонент ми хочемо виокремити організаційну компоненту, як частину методології підготовки здобувач вищої освіти.

Одним із ефективних перспективних засобів аналізу та вдосконалення вогневої підготовки є проведення післядієвого розбору (After-Action Review, AAR) за методикою НАТО [1].

AAR — це структурований процес зворотного зв'язку після виконання навчального або бойового завдання, спрямований на самооцінку, колективний аналіз та формування висновків для подальшого вдосконалення [2]. Згідно з A Leader's Guide to After-Action Reviews [1], AAR має чітку логіку проведення:

- визначення очікуваних результатів;
- порівняння запланованих і фактичних дій;
- аналіз причин розбіжностей;
- визначення напрямів удосконалення.

Застосування AAR сприяє розвитку критичного мислення, культури відкритої комунікації та рефлексії, що є фундаментальними якостями сучасного офіцера [3].

Країни-члени НАТО, такі як США, Велика Британія, Німеччина активно використовують AAR у бойовій та навчальній діяльності. Наприклад, згідно з доктриною армії США FM 7-0 [4], AAR є обов'язковим елементом усіх навчань, незалежно від рівня і масштабу.

Ефективність AAR значно зростає за умови використання технічних засобів, зокрема відеофіксації навчань. Застосування відеоаналізу дозволяє зробити розбір не лише теоретичним, а й візуально доказовим, що дає змогу здобувач вищої освіти побачити:

- реальні помилки у виконанні вправ зі стрільби (положення тіла, маніпуляції зі зброєю, реакція на команди);
- поведінку в складі підрозділу, взаємодію з викладачами, інструкторами та іншою частиною навчальної групи;
- відмінність між запланованими діями та реальними з урахуванням часу, швидкості, точності.

Після занять, під час колективного перегляду відеоматеріалів, в яких зафіксований процес вправ та результати стрільб, викладач може коментувати ключові моменти, вказувати на помилки при виконанні вправ, а здобувач вищої освіти - ставити запитання або надавати власні пояснення. Окрім того в перегляді можуть брати участь і інші групи

здобувач вищої освіти, які будуть бачити типові помилки при виконанні вправ стрільб. Такий формат AAR сприяє:

- більш об'єктивному аналізу дій - відео виключає суб'єктивні судження;
- розвитку візуальної пам'яті - здобувач вищої освіти запам'ятовує типові помилки;
- формуванню довіри до зворотного зв'язку — оскільки він ґрунтується на

об'єктивних фактах, а не на суб'єктивній думці викладача.

Подібна методика не є новою, а вже впроваджена в арміях Канади та Великої Британії, де відеоаналіз є невіддільною частиною тактичних і стрілецьких тренувань [5].

Імплементация AAR з використанням відеофіксації вимагає:

- оснащення полігонів сучасними камерами та програмним забезпеченням, а як мінімум засоби для відеофіксування тренувань здобувач вищої освіти на вогневій ділянці стрільбища;

- підготовки науково-педагогічного персоналу та інструкторів з методики проведення AAR;

- адаптації навчальних планів, з урахуванням часу для якісного аналізу.

Проведення AAR після кожного практичного заняття формує в здобувач вищої освіти усвідомлений підхід до навчання, перетворюючи кожне завдання на цінний досвід.

Впровадження AAR у навчальні програми вищих військових навчальних закладів дозволить:

- гармонізувати підготовку кадрів зі стандартами НАТО;
- підвищити ефективність вогневої підготовки шляхом структурованого аналізу;
- посилити спроможність офіцерського складу до участі в багатонаціональних операціях;
- сприяти становленню культури професійного самовдосконалення.

Зазначені заходи повністю відповідають сучасним вимогам до трансформації сектору безпеки і оборони України та інтеграції в євроатлантичний безпековий простір.

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що сучасна вогнева підготовка здобувач вищої освіти вищих військових навчальних закладів має бути комплексною, інтегрованою та постійно адаптуватися до нових викликів сучасної військової справи. Це забезпечується шляхом поєднання фізичної підготовки, технічного оволодіння зброєю, психологічної стійкості, використання інноваційних технологій та постійного оновлення навчальних програм з урахуванням сучасних досліджень. Такий підхід сприяє формуванню висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно виконувати бойові завдання в умовах високої складності та стресу. Однак не менш важливим є і організація виконання курсу стрільб, яка полягає в спільному аналізі викладачів з здобувач вищої освіти проведених стрільб, помилок при виконанні вправ та результативність для вдосконалення майстерності.

Ці тези можуть слугувати основою для розробки науково-дослідних робіт, методичних рекомендацій та стратегій удосконалення системи вогневої підготовки в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. NATO. A Leader's Guide to After-Action Reviews. NATO Standardization Office, 2013. https://pinnacle-leaders.com/wp-content/uploads/2018/02/Leaders_Guide_to_AAR.pdf (дата звернення 10.04.2025)
2. Darling, M., Parry, C., Moore, J. Learning in the Thick of It. Harvard Business Review, 2005. <https://hbr.org/2005/07/learning-in-the-thick-of-it> (дата звернення 10.04.2025)
3. Clark, R. E. Learning from Experience: The After Action Review. Center for Advanced Learning Technologies, 2011. <https://www.calt.insead.edu/learning-from-experience> (дата звернення 10.04.2025)
4. Department of the Army. FM 7-0: Train to Win in a Complex World. Headquarters, U.S. Army, 2021.

https://books.google.com/books/about/Train_to_Win_in_a_Complex_World_FM_7_0.html?id=s6SZyWEACAAJ (дата звернення 10.04.2025)

5. Ministry of Defence UK. British Army Tactical Training Doctrine. MoD Publications, 2020. <https://www.gov.uk/government/publications/british-army-tactical-training-doctrine> (дата звернення 10.04.2025)

Радковський М. І.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Абрамов К. А.
старший викладач Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ДОСВІДУ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ
УКРАЇНИ**

Чергова агресія РФ вкотре вказала на непередбачуваність, мінливість безпекової обстановки та необхідності постійного аналізу будь-яких процесів, чинників, фактів, які впливають на рівень захищеності держави. Різкі зміни безпекової обстановки, наприклад, повномасштабне вторгнення РФ 24.02.2022 негативно відображаються на функціонуванні багатьох інститутів, що в свою чергу потребує швидкого, повного реагування відповідних суб'єктів. Важливу роль в підтримці, постійному аналізі безпекової обстановки та захисті національних інтересів відіграє сектор безпеки і оборони. Відповідно до п.16 ч.1 ст.1 ЗУ «Про національну безпеку», сектор безпеки і оборони - система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України [1].

Сектор безпеки налічує значну кількість органів, які потребують належного правового регулювання, координації та контролю, щоб належним чином досягти відповідних цілей визначених законодавцем. З огляду на великий обсяг суб'єктів, що входить до переліку сектору безпеки, конкретну увагу варто зосередити на правоохоронних органах. Відповідно до ст. 25 вище зазначеного закону, планування у сферах національної безпеки і оборони є забезпечення реалізації державної політики у цих сферах шляхом розроблення стратегій, концепцій, програм, планів розвитку органів сектору безпеки і оборони, управління ресурсами та ефективного їх розподілу [1]. Аналіз досвіду іноземних держав може значно полегшити роботу законодавця у виборі відповідної моделі, концепції і т.д. На мою думку, перш за все актуальним залишається створення, підготовка нових, підвищення кваліфікації керівників. Особливе значення має досвід країн ЄС у сфері відбору, професійного навчання та виховання співробітників сектору безпеки. Основними елементами системи роботи з кадрами правоохоронних органів за кордоном є: 1) рекрутування й підбирання кадрів для правоохоронної служби; 2) професійне навчання, змістом якого є отримання необхідних професійних компетенцій для успішного проходження служби. Професійне навчання реалізується шляхом отримання відповідної освіти, проходження професійної підготовки або комбінації цих способів – підвищення кваліфікації і професійної перепідготовки [2]. У країнах ЄС існують наступні моделі забезпечення внутрішньої безпеки: - централізована, яка полягає у наданні центрального управління відповідному міністерству внутрішніх справ при

якому наявне жорстке підпорядкування нижчих органів центральним; - децентралізована суть якої полягає у відсутності конкретного центрального органу управління, а безпосередній контроль зосереджується на регіональному та місцевому рівні, саме тут підвищується роль муніципальних органів влади; - комбінована з наявністю центрального органу (міністерство), яке координує діяльність державних суб'єктів забезпечення правопорядку та муніципальних на місцях. Конкретна перевага віддається державним органам. З досвіду країн Європи можна виокремити дві моделі організації підбору кадрів: «система кар'єри», за якою службовці починають ріст з нижчих щаблів у ієрархії державної служби, а держава сприяє їм у подальшій кар'єрі; «система посад», за якої на посади кожного рівня організовується відкритий конкурс [3].

На формування діяльності правоохоронних інститутів можуть впливати різні чинники, наприклад, на США вплинув постійний процес діяльності господарських відносини ринку, тому місцеві правоохоронні органи мають досвід у протидії організованих злочинності та охорони громадського порядку. Їх аналітична діяльність спрямована на організацію відповідних кадрів шляхом навчання, обміну між органами та країнами також аналіз раніше застосованих заходів, методів підтримки правопорядку, їх актуалізація. Наприклад, у поліцейських академіях відсутня загальнонаціональна навчальна програма. Крім того, відсутні як національні стандарти підготовки поліції, так і національний контроль за підготовкою. Поліцейські академії в США застосовують різні підходи до дисциплін та організації. Можна виокремити як ті, що надають значну увагу взаємодії поліції з громадою, так і ті, що не надають уваги цьому підходу. Після первинної підготовки в деяких академіях використовується традиційне стажування, яке забезпечують офіцери-наставники, тоді як в інших академіях перевага віддається більш прогресивній моделі, за якої підготовку ведуть інструктори з підготовки поліцейських. Деякі академії вимагають, щоб здобувач вищої освіти проживав у гуртожитках, тоді як інші академії цього не вимагають, і здобувач вищої освіти можуть їздити на навчання з дому. Щоб бути офіцером поліції необхідно відповідати наступним умовам: мінімальний вік 21 р.; Середня шкільна освіта або військова служба; Первинна підготовка з подальшим стажуванням у практичних підрозділах. Також при підборі кадрів, окрему увагу звертають на цінності та культуру поліцейського, деескалація ситуації при використанні сили, збільшення науково-обґрунтованого підходу при підготовці [4]. Варто згадати про розроблену США програму навчання: «National Security Education Program» суть якої полягає у створенні відповідного напрямку формування спецслужб. Основна концепція полягає в збільшенні відповідних спеціалістів, які в подальшому будуть мати обов'язки, пов'язані із контролем, захистом національної безпеки, покращення забезпечення необхідними ресурсами для навчання (умови проживання, навчання, харчування, грошового забезпечення і т.д.); окрему увагу приділяють ретельному вивченню іноземних мов за допомогою яких в подальшому будуть досягатися поставлені завдання. Здійснювати контроль за результатами навчання допомагає тестування, наприклад, у США та ФРН тести повинні бути виконані на рівні не нижче, ніж достатньо. Також наявна практика активного застосування поліграфу при підборі кандидатів.

На прикладі ФРН, персонал федеральної поліції як зазначає Ісаєва І. представлений трьома ланками службовців: нижча (mittlerer Dienst – категорія звань від поліцаймайстер до поліцайхгауптмайстер), середня (gehobener Dienst – категорія звань від поліцайкомісар до ерстер поліцайхгаупткомісар), вища (höherer Dienst – категорія звань від поліцайрат) [5]. Цікавим є те, що у ФРН правоохоронні органи відносять до загальної публічної служби, і не виділяють в самостійний державної служби. До майбутніх співробітників висуваються загальні умови: наявність атестату про закінчення школи, належний вік та навіть ростові показники, наявність відповідного громадянства і т.д. Приміром під час навчання особового складу групи боротьби з тероризмом Німеччини «Спецназ-9», яка на сьогодні є однією з найсильніших команд у Європі, особлива увага приділяється спеціальній підготовці, що включає підготовку правову, спортивну, тактичну, оперативну, вогневу, а також військова справа. Програма п'ятимісячної спеціальної антитерористичної підготовки включає: -

загальну підготовку у спеціальній бойовій команді; - технічний інструктаж з виконання спеціальних операцій проти викрадачів літаків, а також звільнення захоплених будівель; - ведення бою всередині будівлі, знешкодження й захоплення терористів; - загальну повітрянодесантну підготовку; - навчання водінню автомобіля на високих швидкостях; - рукопашний бій; - стрільбу з автомобілю на ходу та з вертольоту [6].

Певну схожість з Україною має діяльність навчальних закладів Великої Британії, які здійснюють підготовку майбутніх співробітників правоохоронних органів за державним замовленням на спеціальних курсах. Більшість майбутніх співробітників, які навчаються в університетах, вже мають базову освіту не нижче ступеня бакалавра. Термін навчання становить від 8 до 16 тижнів. Це дозволяє уряду економити на фінансуванні й орієнтувати навчання на практичні аспекти. Базовим елементом системи підготовки в Академії, яка існує з 1956 року, є курс тридцятиденної інтенсивної підготовки перед проходженням п'ятимісячного випробувального терміну [2].

При підборі персоналу для сектору безпеки Польщі здійснюється акцент на практичну діяльність, наприклад, при проходженні навчання, яке складається з двох етапів де на першому надаються базові навички схожі з навчанням інших країн: військова справа, оперативна діяльність, право і т.д. Після першого етапу передбачається практична діяльність у відповідних підрозділах. На другому відбувається підвищення кваліфікації з відповідним акцентом на: профілактику злочинності, оперативна робота, експертологія і т.д.

Підбиваючи підсумки зазначу, що на сьогодні безпека – це цінність, яка дуже важко досягається нашим народом. Варто погодитись, що наразі країна перебуває у скрутному становищі: активний наступ з боку РФ, щоденні обстріли та важка ситуація на фронті, діяльність агентури та «кротів» дуже сильно гальмують розвиток інституту управління сектором безпеки, можна сказати, що наразі він не є пріоритетним, але попри всі негативні події та надважкі умови, в яких наразі не перебуває жодна країна ЄС або НАТО, діяльність даного інституту продовжується. Національна безпека забезпечується діяльністю відповідних органів, тому надважливим є регулювання на законодавчому рівні підбору відповідних кадрів. Сектор безпеки – це перш за все система органів узгодження діяльності якої повинно мати першочерговий характер. Важливим питанням залишається управління персоналом сектору безпеки, бо не завжди виходить організувати цілеспрямовану, ефективну діяльність, що полягає у створенні відповідної стратегії задля попередження, виявлення загроз національній безпеці та подальше їх знищення, варто звернути увагу на історичний нарис кадрової роботи, а саме номенклатурний характер, який можна було проглянути в необ'єктивному оцінюванні кандидатів на відповідні посади. З урахуванням іноземного організаційно-правового досвіду управління персоналом сектору безпеки для належного розвитку даної галузі в Україні потрібно: 1) постійний аналіз персоналу сектору безпеки з точки зору задоволення базових потреб самої особи та членів сім'ї, за рахунок заохочення підвищувати кваліфікації у відповідній сфері, а головне без відриву від службових обов'язків; 2) покращення наявної моделі роботи з персоналом врахувавши досвід та законодавство ЄС та НАТО; 3) залучення досвідчених робітників до механізму кадрового забезпечення персоналу, а також залучати більшу чисельність інструкторів з відповідним досвідом у конкретній сфері.

Список використаних джерел:

1. ЗУ «Про Національну безпеку»
2. Крижановський А., Крижановський В. Тенденції розвитку держави правоохоронної служби в ЄС. Підпр., госп-во і право. 2018. №11. с.111
3. Горбатюк П. М. Організація службової діяльності підрозділів кадрового забезпечення у ДПСУ. Вісник Нац. акад. Держ. прикордон. служби України. Серія: Державне управління 2019 № 1.
4. Деканоїдзе Х., Хелашвілі М. Система освіти та підготовки поліції в регіоні ОБСЄ. Київ, 2018.

5. Ісаєва І. Особливості системи добору та професійно-особистісні вимоги, що висуваються до персоналу Федеральної поліції Німеччини / І. Ісаєва. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогіка.
6. Гончаренко Г. А. Управління сектором безпеки України: проблеми теорії та практики: монографія/ Гончаренко Г. А. Гончаренко – Харків: Право, 2020.

Савчин Н. В.

слухач штатний навчального курсу факультету
Житомирського військового інституту
ім. С. П. Корольова

Пронтенко В. В.

начальник кафедри спеціальної фізичної
підготовки та виживання Житомирського
військового інституту ім. С. П. Корольова,
кандидат з фізичного виховання, доцент

Щербина І. А.

доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки
та виживання Житомирського військового
інституту ім. С. П. Корольова

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАНЯТЬ ЗІ СПОРТИВНОГО ОРІЄНТУВАННЯ В ПРОГРАМУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Спортивне орієнтування – це вид спорту, що поєднує фізичну активність, інтелектуальні навички та здатність приймати оперативні рішення в умовах незнайомого середовища. Цей вид спорту виник на початку 20-го століття у Скандинавії як військове навчання, який згодом трансформувався в популярний прикладний вид спорту.

В умовах збройної агресії окупантів проти України важливість таких вмінь та навичок як навігація, адаптація до нових умов та прийняття рішень в умовах психофізичного навантаження, стає надзвичайно актуальними. Неодноразово саме вміння та навички орієнтуватись на місцевості та читати карти, і швидко приймати рішення рятувало життя наших військових. Згадаємо бойові дії у Донецькій і Луганській області, вони характеризуються як підступні та маневрені. До сьогоднішнього дня тактика росії не змінилася: взяття в оточення, влаштування засідок, здійснення підступних маневрів, ізолювання наших військ [1]. Тут виникає питання, як виключити можливість потрапляння в засідку чи як виходити з оточення? Саме тут на допомогу прийде вміння читати карти та орієнтуватись на місцевості і швидко приймати рішення.

Впровадження занять зі спортивного орієнтування в програму підготовки військовослужбовців, а саме здобувач вищої освіти в вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) Збройних Сил України може суттєво покращити їхню підготовку та ефективність під час виконання завдань у подальшому. Це обумовлено тим, що здобувач вищої освіти в майбутньому стануть командирами, і нікому іншому, як їм прийдеться приймати правильні рішення та зберігати життя своєму особовому складу. Всі ВВНЗ готують здобувач вищої освіти, які в подальшому будуть виконувати завдання в бойових умовах і нікому як їм потрібні вміння та навички, які використовуються у спортивному орієнтуванні.

Михнюк О. [2] встановив, що при впровадженні засобів спортивного орієнтування в освітній процес здобувач вищої освіти у них спостерігалось вдосконалення рівня спеціальної фізичної підготовленості, психологічних та морально-вольових якостей.

Сучасні військові операції часто відбуваються в умовах, що потребують високого рівня адаптації та самостійності. Особливо це стосується спецпідрозділів, які виконують

операції в глибокому тилу, так як для них важливо вміти швидко орієнтуватися на місцевості та приймати швидкі рішення, бути готовими швидко реагувати на раптові зміни обстановки, знаходити альтернативні маршрути та ухвалювати рішення в умовах невизначеності та будь-якої пори доби. Традиційна військова підготовка не завжди надає достатньо уваги розвитку цих навичок.

Заняття зі спортивного орієнтування сприяють розвитку не тільки фізичної витривалості, але й критичного мислення, уважності та здатності до командної роботи. Зокрема, тренування які проходять в лісосмугах, парках та на відкритому просторі в умовах, максимально наближених до реальних бойових ситуацій, дозволяє військовослужбовцям отримати практичні навички, які можуть бути вирішальними в критичних моментах.

Спортивне орієнтування може стати потужним інструментом для підвищення фізичної готовності і як наслідок – бойової. Включення його в програму спеціальної фізичної підготовки дозволить розвивати навички орієнтування. Здобувач вищої освіти ВВНЗ навчаються читати карти, користуватися компасом, орієнтуватися в незнайомій місцевості. Це надзвичайно важливо під час виконання спеціальних бойових завдань. Стимулювати командну роботу, формувати стійкість до стресу. Участь у змаганнях і тренуваннях допомагає здобувач вищої освіти навчитися працювати під психологічним тиском, що є необхідним у майбутній професійно-бойовій діяльності.

Підсумовуючи можна сказати, що впровадження занять зі спортивного орієнтування в програму спеціальної фізичної підготовки здобувач вищої освіти ВВНЗ є надзвичайно важливим кроком до підвищення їхньої фізичної готовності та ефективному виконанню завдань у майбутній професійно-бойовій діяльності. У свою чергу, це не лише дозволить розвивати фізичні навички, але й формувати критичне мислення, командну роботу та стійкість до стресу. У світлі сучасних викликів, які постають перед військовими, спортивне орієнтування може стати важливим елементом підготовки, що забезпечить успіх у виконанні завдань на полі бою.

Список використаних джерел:

1. Біла книга 2018 : Збройні Сили України / Міністерство оборони України. Київ : ФОП Москаленко О. М., 2019. 170 с.
2. Михнюк О. В. Спортивне орієнтування як засіб фізичної підготовки здобувач вищої освіти // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2021. Вип. 11. С. 96–99.

Садовський П.Л.

викладач кафедри спеціальної фізичної та бойової підготовки Національної академії Служби безпеки України

ОПТИМІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Результати аналізу бойових дій переконливо доводять, що зміна поглядів на характер, форми та методи ведення збройної боротьби не знизили вимог до рівня фізичної підготовленості військовослужбовців, а фізична підготовка залишається важливим засобом забезпечення бойової готовності підрозділів. Одним із основних показників готовності військовослужбовця до службової діяльності є його рівень фізичної підготовленості. Сучасні умови життя в умовах воєнного стану внесли зміни в організацію системи навчання та фізичної підготовки. Військовослужбовці Сил безпеки і оборони повинні на високому рівні володіти професійними навичками та вміннями, їх поведінкові реакції у стресових ситуаціях мають бути доведені до автоматизму. Фізична підготовка є

одним з пріоритетних напрямів підготовки військовослужбовців до виконання професійної діяльності, а необхідність підвищення рівня фізичної підготовки є актуальним в умовах воєнного стану.

Фізична підготовка спрямована на забезпечення необхідного рівня фізичної підготовленості військовослужбовців, що сприяє успішному виконанню бойових та завдань за призначенням. Сучасні бойові умови військовослужбовців за фізичними навантаженнями значно перевищують звичайну службову діяльність і тому потребує до фізичної готовності військовослужбовців значно більші вимоги. Під час виконання завдань за призначенням військовослужбовці нерідко знаходяться на межі фізичних та психічних навантажень, що потребує відповідного рівня сформованості професійних компетентностей. Саме в процесі фізичної підготовки здійснюється психологічна та психофізична підготовка військовослужбовців до професійної діяльності.

Залежно від рівня фізичного розвитку людини та потреби його фізичного вдосконалення, під час фізичної підготовки використовують різні засоби, методи та форми. Для підвищення ефективності занять з фізичної підготовки пропонується застосовувати індивідуально-програмне навчання, з урахуванням мотиваційно-емоційного чинника формування здорового способу життя.

Однією з основних цілей розвитку у системі підготовки військовослужбовців – виховання здорового, гармонійно розвиненого, готового до повноцінного виконання службових завдань. Фундаментальною дисципліною, для підготовки особового складу є заняття з «фізичної підготовки». Під час зборів, польових виходів особливо актуально є відпрацювання завдань з «спеціальної фізичної підготовки», які спрямовані на розвиток спеціальних фізичних якостей, оволодіння військово-прикладними навичками, вихованню морально вольових якостей, та згуртованості підрозділів. Тобто передбачає освітні компоненти не лише з виконання звичайних вправ, а також відпрацювання спеціальних прийомів та дій. В умовах воєнного стану розвиток фізичних якостей військовослужбовців набуваються через прогресивні і комплексні програми навчання, але ефективність навчання багато в чому залежить від їх особистого фізичного стану.

Основним засобом фізичної підготовки є фізичні вправи. При фізичних навантаженнях до активної роботи залучаються всі системи організму людини. Зміцнювати органи, м'язи, розвивати основні фізичні якості та таким чином цілеспрямовано впливати на адаптаційні процеси можна змінюючи характер і величину тренувальних навантажень.

Для забезпечення максимальної ефективності процесу фізичного удосконалення при плануванні занять з фізичної підготовки необхідно прагнути максимальної їх узгодженості за змістом, часом та методикою з іншими формами фізичної підготовки, а також з фізичними навантаженнями, що зазнає особовий склад під час занять з інших предметів бойової підготовки. Дослідники зазначають, що раціонально організована та проведена фізична підготовка сприяє суттєвому підвищенню підготовленості особового складу, формуванню його військової майстерності.

Основні навички, необхідні для ефективного розвитку фізичних якостей військовослужбовців включають в себе знання методів, форм та засобів розвитку основних фізичних вмінь та навичок, а також основ правил дотримання особистої гігієни, контролю та самоконтролю під час тренувань. За рахунок комплексного використання базових та додаткових знань з фізичної підготовки може бути досягнутий високий рівень ефективності у процесі підготовки військовослужбовців.

Отже, систематичні заняття з фізичної підготовки військовослужбовців Сил безпеки і оборони в Україні під час воєнного стану є ключовим елементом загальної системи підготовки особового складу, що сприяє підвищенню їх професійної майстерності та готовності до виконання службових обов'язків на найвищому рівні.

Список використаних джерел:

1. Романчук В.М. Фізична підготовка у Збройних Силах України: навч. посіб. / В.М. Романчук, С.В. Романчук. – Житомир: ЖВІРЕ, 2004. – 144 с.
2. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності / М.С. Корольчук. – К.: Ельга Ніка-Центр, 2003. – 400 с.
3. Криворучко П.П. Морально-психологічний стан військового підрозділу: оцінка та прогнозування / П.П. Криворучко, О.Ф. Хміляр. – К.: Молода нація, 2005. – 63 с.
4. Ложкін Г.В. Психологічне супроводження військовослужбовців у діяльності за екстремальних умов / Г.В. Ложкін – К.: МОУ, 2003. – 218 с.
5. Белей А. Організація варіантів фізичної підготовки і вирішення деяких задач психологічної підготовки з здобувач вищої освітиським складом ВНЗ / А. Белей //Матеріали відкритої наук.-метод. конф. «Фізична підготовка військовослужбовців», 29-30 квітня 2003 р. – К., 2003. – С. 68-69.

Серпова А.А.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Веліков С.Г.
викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

СПОСОБИ ТА ТЕХНІКА ПЕРЕСУВАННЯ СПІВРОБІТНИКА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПРИ ЗБЛИЖЕННІ З ОБ'ЄКТОМ НА ВІДКРИТІЙ ТА ПЕРЕСІЧЕНІЙ МІСЦЕВОСТІ

У сучасних умовах, коли завдання, пов'язані з державною безпекою, стають дедалі складнішими, співробітники Служби безпеки України мають бути готовими діяти швидко, професійно та непомітно. Особливо це важливо під час проведення спеціальних операцій у полі, лісі, або в будь-якій іншій відкритій чи пересіченій місцевості. У таких умовах успіх залежить від того, наскільки правильно співробітники зможуть рухатися, маскуватися, координувати дії між собою та вчасно реагувати на небезпеку [1].

Одне з найголовніших правил під час підходу до об'єкта — залишатися непоміченим. Для цього потрібно правильно обирати маршрути — уникати відкритих ділянок, просік, а особливо — доріг, які можуть перебувати під контролем супротивника. Наприклад, у негоду краще не йти ґрунтовими шляхами — вони не тільки прохідні для транспорту, а й залишають багато слідів [1]. А якщо операція проводиться вночі, то транспорт має рухатися без світла або з затемненими фарами [1].

Навіть на рівні підготовки до операції все має бути ретельно сплановано — хто куди їде, як виходить із транспорту, куди далі рухається. Автівки залишають у безпечних місцях — наприклад, у яру, лісі або біля нежилої будівлі, щоби ніхто не запідозрив присутності спецпідрозділу [4].

Правильне маскування — це ціле мистецтво. Йдеться не тільки про форму кольору хакі, а й про те, щоб не виділятися силуетом, не блищати металевими частинами екіпірування, не створювати тіней і не бути підсвіченим із тилу. Варто уникати правильних геометричних форм — у природі майже немає ідеальних кіл або ліній, тож будь-яка «правильність» одразу кидається в очі.

Маскується все — не тільки одяг, а й спорядження, зброя, навіть волосся. Особливо це стосується денного часу або місцевості з хорошим оглядом. Якщо немає спеціальної уніформи, підійде одяг, який відповідає кольору довкілля: зелений — для лісу, сірий чи коричневий — для міста, білий — для снігу.

Камуфляж також допомагає уникнути шуму. Наприклад, металеві елементи спорядження можна обмотати ізоляційною стрічкою або тканиною, щоб не було брязкоту.

Ще один важливий момент — це поєднання руху і прикриття. Підрозділи мають пересуватися групами, де одні просуваються вперед, а інші — прикривають їх вогнем. Це особливо актуально в умовах міста або гірської місцевості, де легко потрапити в засідку.

Під час штурму будівель діє перевірена схема: світлошумові гранати, злам дверей, кидання гранат у приміщення й одразу — прорив групи. Все має бути синхронізовано, бо кожна секунда важлива. Хтось веде вогонь, інші заходять усередину, перші, хто проривається, створюють безпечну зону для решти [1].

У бойових умовах час має вирішальне значення. За статистикою, більшість поранених гине ще до прибуття до медзакладу. Тому евакуація з поля бою має бути максимально швидкою й безпечною. Існують три основні зони евакуації на полі бою:

- Червона зона — безпосередньо під обстрілом. Тут допомога мінімальна — максимум, що можна зробити, це накласти джгут. Завдання — винести людину звідти.

- Жовта зона — більш безпечна. Тут уже можна оцінити стан пораненого, зафіксувати його на ношах, не поспішати, але все одно діяти обережно.

- Зелена зона — тут надається повноцінна медична допомога, контролюється температура тіла, дихання, тиск. Якщо евакуація довга, треба продумати навіть базові речі — тепло, зволоження, навіть харчування.

Правильно організована евакуація може врятувати життя, тож її не можна недооцінювати.

Пересування, маскування, координація дій у бою і евакуація — це не просто набір технік. Це цілісний підхід до роботи спецпідрозділу, де кожен знає свою роль і виконує її максимально ефективно. Від того, наскільки злагоджено працює команда, залежить не тільки успіх операції, а й життя людей.

Список використаних джерел:

1. Військові навчання та підготовка в СБУ: Офіційна інформація з сайту Служби безпеки України: [Офіційний сайт Служби безпеки України](#)

Сечевиця Ю.І.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Веліков С.Г.

викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

СПОСОБИ ТА ТЕХНІКА СКРИТОГО І БЕЗШУМНОГО ПЕРЕСУВАННЯ В БУДІВЛЯХ ТА ПРИМІЩЕННЯХ

У наш час, коли питання безпеки набуло особливої важливості, вміння тихо й непомітно пересуватися в будівлях стало критично важливим для тих, хто працює в спецпідрозділах, охороні чи силових структурах. Від того, наскільки вправно людина може рухатися, не видаючи себе, залежить успіх багатьох операцій — від розвідки до рятувальних місій. У цій тезі буде зазначено основні прийоми, хитрощі й особливості такого пересування, щоб залишатися “невидимим” у приміщенні.

Тиша — твій найкращий друг, адже шелест одягу, клацання спорядження чи скрип підлоги можуть видати навіть найдосвідченішого бійця. Взуття має бути м'яким, із гнучкою підошвою, яка не гупає по підлозі, а спорядження не повинно чіплятися за стіни чи одяг. Рухайтесь плавно, без різких жестів, і перевірте, чи не дзвенять металеві деталі — пряжки, карабіни чи навіть рація можуть вас підвести. Щоб не зчинити шум, важливо правильно розподіляти вагу тіла, адже в старих будинках підлога може скрипіти, якщо наступити невдало. Продумуйте кожен крок заздалегідь, щоб не зачепити меблі чи не втратити

рівновагу. Скритність — це не тільки про тишу, а й про те, щоб вас не побачили, тож використовуйте тіні, кути, меблі чи інші укриття, а якщо є камери, тримайтеся в їхніх “сліпих зонах” [1].

Один із ключових способів пересування — це крок із перекатом, коли нога ставиться на підлогу максимально тихо: починайте з п’яти, плавно переносючи вагу на середину стопи, а потім на пальці, не кидаючи всю вагу одразу, а спочатку “промацуючи” поверхню. Є ще котячий крок, схожий на те, як крадеться кіт: нога опускається м’яко, майже всією поверхнею стопи, коліна злегка зігнуті, щоб можна було миттєво зупинитися чи рвонути вперед. Іноді доводиться повзти на колінах і ліктях — наприклад, під вікнами чи в тісному просторі, але уникайте піску чи дрібного сміття, яке може хрустіти під вагою. У вузьких коридорах чи вздовж стін притискайтеся до поверхні й пересувайтеся боком — це зменшує ваш силует і дає змогу краще контролювати простір навколо [3].

У житлових будинках чи офісах головний ворог — підлога: ламінат чи паркет можуть скрипіти, хоча килими, навпаки, допомагають заглушити кроки. Слідкуйте за дзеркалами й шибками, адже ваше відображення може вас видати. На складах чи заводах багато укриттів — ящики, техніка, стелажі, але остерігайтеся металевих поверхонь, де один необережний дотик може створити гучний звук, що рознесеться по всьому приміщенню. У зруйнованих чи недобудованих спорудах шум будівельних робіт може прикрити ваші кроки, але нестабільні конструкції чи уламки під ногами — це ризик не лише шуму, а й травм [2,3].

Правильне спорядження значно полегшує справу: одяг і взуття мають бути безшумними, з гумовими підошвами, м’якими тканинами та спеціальними чохлами для зброї. Тепловізори й нічні приціли дозволяють бачити в темряві, не вмикаючи ліхтарик, що суттєво підвищує скритність. Для обходу камер можна використовувати маленьке дзеркальце чи лазерну указку, щоб виявити їхнє розташування, або цифрові гаджети, які показують, де встановлено відеоспостереження [1,4].

Тихе й непомітне пересування — це мистецтво, яке вимагає не лише фізичних навичок, а й умінь думати на кілька кроків уперед. Тут важливі підготовка, спорядження й психологічна стійкість. Такі вміння потрібні не тільки військовим чи поліцейським, а й усім, хто працює в сфері безпеки.

Список використаних джерел:

1. Бойко В. І. Тактична підготовка спеціальних підрозділів: навч. посіб. Київ: НАВС, 2018. 256 с.
2. Коваленко О. П., Сидоренко В. М. Основи безпекової діяльності: підручник. Харків: ХНУВС, 2020. 320 с.
3. Іванов С. М. Техніка безшумного пересування в умовах обмеженого простору // Вісник Національної академії оборони України. 2019. № 3. С. 45–52.
4. Петренко А. В. Сучасні методи забезпечення скритності в оперативній діяльності: монографія. Львів: ЛДУВС, 2021. 200 с.

Слісаренко Д.С.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Веліков С.Г.
викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

РОЗВИТОК МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В СИЛАХ ОБОРОНИ УКРАЇНИ: ДОСВІД АРМІЙ КРАЇН НАТО

У наш час досить гостро постає питання збереження особового складу на полі бою. Однією із значущих проблем є загибель військовослужбовців внаслідок поранення та неможливість врятувати їх. Значна частина особового складу не володіє навичками правильного накладання кровоспинного джгута сучасного зразка, а їх досвід обмежується застарілим джгутом «ЕСМАРХА». З огляду на це, вкрай необхідно впровадити комплексну програму тактичної медицини для особового складу Сил безпеки та оборони, що відповідає стандартам країн-членів НАТО. Це особливо актуально у зв'язку з мобілізацією значної кількості військовослужбовців, які потребують як тактичної, так і медичної підготовки. Пріоритетом є збереження життя кожного воїна, тому їм необхідно надати базові знання та навички з тактичної медицини, щоб вони могли ефективно застосовувати їх у бойових умовах.

У 90-х роках минулого століття військові та медичні фахівці Сполучених Штатів Америки розпочали розробку протоколу дій при критичних травмах. Це було зумовлено тим, що аналіз досвіду бойових дій показав: високий рівень втрат особового складу на полі бою може призвести до критичного дефіциту боєздатних військовослужбовців. Таким чином було затверджено та впроваджено протокол «ТССС» - (Tactical Combat Casualty Care) (надалі – Протокол ТС3), який на даний момент є основою тактичної медицини країн НАТО та провідних армій світу. Протокол ТС3 визначає алгоритми дій для цивільного населення, військовослужбовців та бойових медиків на полі бою при наданні медичної допомоги пораненим. Протокол ТС3 підлягає щорічному перегляду та оновленню на основі аналізу резонансних випадків, які виявили прогалини в існуючих рекомендаціях [1]. Це є критично важливим, оскільки забезпечує постійне оновлення знань та навичок усіх учасників процесу, від рядового військовослужбовця до інструктора та медичного працівника, відповідно до актуальних вимог.

Провідні армії світу вже давно мали прототипи сучасних ефективних кровоспинних та домедичних засобів, але, на жаль, в Україні активне поширення та виробництво вітчизняних засобів почалось тільки у 2014 р., як приклад - турнікети марки «СІЧ» та «Дніпро». До цього військові мали примітивні теоретичні знання та відсутність сучасної практики у сфері домедичної підготовки.

Починаючи з 2014 р. волонтери активно постачали кровоспинні джгути типу САТ різних поколінь, згодом джгути SAM-XT, бандажі ізраїльського типу, гемостатичні засоби та індивідуальні аптечки. У зв'язку з цим виникла нагальна потреба в навчанні добровольців, військовослужбовців та інших осіб правильному застосуванню цих засобів.

На той час уже існував протокол «MARCH», але через відсутність його офіційного впровадження у Сектор безпеки та оборони військовий персонал почав неофіційно його використовувати та перекладати українською мовою для скорішого розповсюдження. Так, на перших етапах протокол «MARCH» було скорочено під аббревіатурою «КОЛЕСО», за аналогією кожна літера означає певний порядок дій. К – кровотеча, О – огляд дихальних шляхів, Л – стан легень, Е – ефективність дихання, С – робота серця, О – огляд тіла й оцінка свідомості. Пізніше було запозичено протокол «CABC», що використовувався здебільшого в цивільній медицині, але досить добре прижився у військовому секторі.

З плином часу протокол «MARCH» стає основою підготовки всіх бійців Сил безпеки та оборони. З початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України наші військові проходять базову військову підготовку та курси підвищення кваліфікації, що включають обов'язкове проходження занять з тактичної медицини не тільки її теоретичної складової, а ще й практичної, з використанням різних тренажерів та манекенів, використання штучної крові, відкритих поранень, всього, що максимально імітує реальні події під час бойового зіткнення з противником. Додатково робиться наголос на необхідності та важливості відпрацювання самопомоги та взаємодопомоги.

Окремо варто відзначити значну еволюцію у комплектації індивідуальних аптечок з 2014 по 2025 рік. Завдяки цьому, Сили оборони України досягли якісно нового рівня в галузі тактичної медицини та збереження життя особового складу. Порівнюючи з противником, можна констатувати, що наші військові забезпечені сучасними медичними засобами. Проте, існує потреба в додатковому придбанні обладнання, часто за рахунок власних коштів або волонтерської допомоги, особливо у випадках, коли необхідні специфічні розміри або більш ергономічні моделі індивідуальних аптечок.

Отже, розвиток медико-тактичної підготовки є важливим в умовах сучасної війни, адже це рятує життя нашим військовим та цивільним, які опинились в сірих зонах. Допомога та досвід наших партнерів пришвидшують навчання наших військових та підвищує ефективність їх виживання. Застосування сучасних засобів для зупинки кровотеч та забезпечення прохідності дихальних шляхів є ключовим елементом тактичної медицини. Подальше вдосконалення цих навичок залишається необхідним пріоритетом у контексті сучасних збройних конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Історія протоколу TCCC. [URL: https://ictm.org.ua/istoriya-tccc/](https://ictm.org.ua/istoriya-tccc/) (дата звернення 01.03.2025)

Стерліков О.С.

заступник начальника Позаштатного центра тактичної медицини з навчально-методичної роботи, старший викладач ВНЗ «Національна академія управління»

РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ

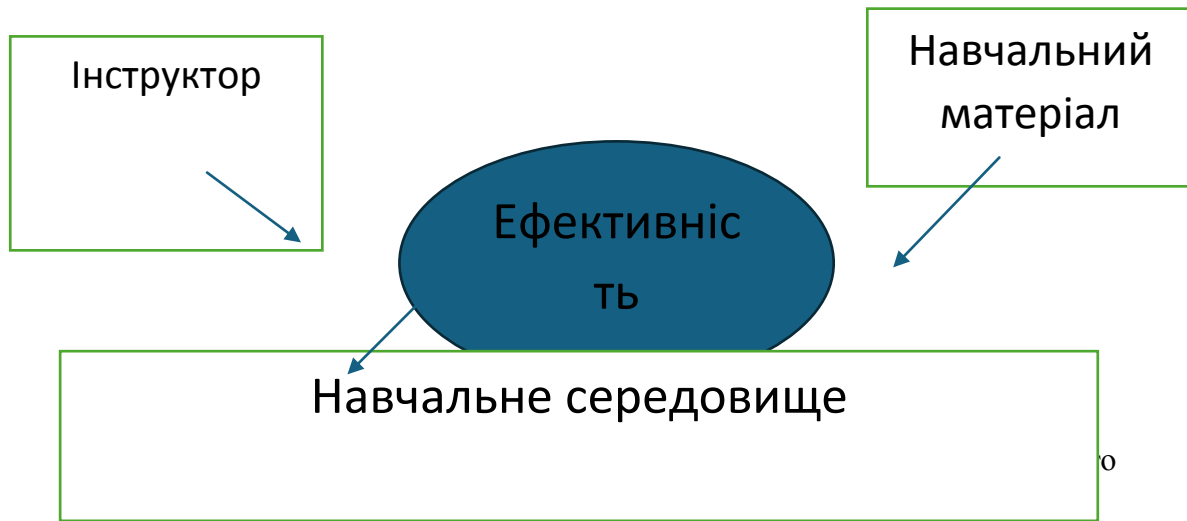
На сьогодні в Силах оборони України існують ряд курсів по підготовці з тактичної медицини різних рівнів. Базовий рівень проходять всі військовослужбовці під час проходження базової загальної військової підготовки, і в подальшому можуть проходити вже в складі свого підрозділу. Даний курс вже пройшов ряд оновлень, збільшення навчального часу, проте знання та навички військовослужбовців в тактичній медицині все ще часто залишається незадовільними, та залежать від місця підготовки та професійності інструкторів що викладали. Більшість інструкторів не є інструкторами з тактичної медицини, вони інструктори по багатьох різних дисциплінах і такмед може не бути їм достатньо знайомим.

Проте навіть професійні інструктори працюють недостатньо ефективно через психологічне вигорання. Це свідчить про те, що проблема є системною, і потребує змін до самого процесу підготовки.

Ефективність курсу напряму залежить від трьох факторів:

1. Навчальний матеріал

2. Інструктор
3. Навчальне середовище

психотипа, знання предмету викладання та комунікативних здібностей. Також важливим є моральний дух інструктора.

1. Викладацькі якості інструктора – від цього залежить чи взагалі інструктор зможе донести необхідні знання та навички до слухачів. Рекомендації для покращення: проведення спеціальних курсів підготовки інструкторів.

2. Психотип інструктора – від цього залежить наскільки ефективно він може працювати. Деякі інструктори швидше вигорають, деякі не можуть зосередитися на викладанні, бояться аудиторію чи спілкування з людьми взагалі. Деякі, навпаки, зосереджуються на чутках та другорядних деталях на шкоду дійсно важливій частині курсу. Деякі намагаються викликати захоплення своєю персоною, замість того щоб передати стійкі знання та навички слухачів. На сьогоднішній день до інструктора є ряд вимог, включаючи обов'язковий досвід бойових дій. Проте як показала практика, людина без бойового досвіду може викладати курс базового рівня так само ефективно як і інструктор з бойовим досвідом. Натомість досвід викладацької діяльності напряду впливатиме на ефективність роботи інструктора, проте на сьогодні до уваги не приймається. Також жодного відбору по психологічним показникам для інструкторів не передбачено.

Рекомендації: переглянути вимоги до посади інструктора. У співпраці з профільними психологами та профайлерами розроби тест психологічної відповідності кандидата до інструкторської діяльності. Тест повинен бути достатньо простим та швидким, щоб не ускладнювати та не затягувати процес відбору.

3. Знання предмету – від цього залежить що саме інструктор передасть слухачам. Нажаль, досі є розповсюдженим явищем, що інструктори що не є кваліфікованими інструкторами з тактичної медицини дають шкідливі навички, дають неправильні навички, чи навіть вчать що тактична медицина є безглуздою дисципліною. Нажаль, в нас завжди буде дефіцит професійних інструкторів, тому треба продумати як забезпечити кращу ефективність роботи такими неспеціалізованими інструкторами.

Рекомендація: розробити навчальні фільми, що наочно пояснюють принципи тактичної медицини. Розробити презентації чи набір навчальних плакатів, по яким неспеціалізованим інструкторам легше буде проводити навчання. Презентації чи плакати

повинні мати рекомендації для інструктора по структурі проведення даної теми. При цьому інформація презентацій і плакатів, так само як і фільмів, повинна бути максимально наочною та викладатися простою, доступною для сприйняття не підготовленої людини мовою. Без використання наукового чи військового канцеляриту. Інформація на слайді чи окремому плакаті повинна бути дозованою, не допускаючи когнитивного перевантаження слухачів. Такі презентації чи плакати дозволять проводити заняття якісно та структуровано навіть інструктору з низькою фаховою підготовкою. При розробці можна орієнтуватися на відповідні презентації від комітета ТССС. Також при використанні аудіо-візуальних матеріалів треба буде забезпечити наявність відповідного технічного обладнання. Також корисними будуть підручники чи методички для інструкторів, в яких інформація викладена у простій, доступній, цікавій формі.

4. Комунікативні здібності – найкращій курс не запам'яється, якщо інструктор банально не зможе його пояснити та донести до свідомості слухачів. Можна оцінити при співбесіді з кандидатом. Рекомендація: проводити співбесіди з кандидатами. Розробити інструкцію що прописує на що необхідно звертати увагу (впевненість кандидата, дефекти мови, тощо).

5. Моральний дух – є ряд факторів, що на сьогодні впливає на моральний дух інструкторів. Це і низьке грошове забезпечення (вони не отримують бойові), і ставлення до них як до «тилових щурів», і постійна монотонна робота з людьми, що дуже психологічно вимотує.

Рекомендація: продумати з психологами як підтримувати мотивацію інструкторів. Внести в їх роботу періодичні 2-3 денні перерви, під час яких вони можуть займатися іншою діяльністю, не пов'язаною з викладацькою. Наприклад, обслуговування манекенів, ремонт навчального простору, курси підвищення кваліфікації, обмін досвідом, візити до шкіл. Бажано щоб робота була цікава, активна, та пов'язана зі зміною місця перебування. Але коротка відпустка додому навпаки може погіршити стан морально-психологічний стан інструкторів, бо повернення з дому до рутинної роботи само по собі буде психологічним ударом.

Навчальний матеріал

Під навчальним матеріалом мається на увазі як навчальне обладнання, так і учбова інформація курсу. Якщо курс буде прописаний надто складно для інструкторів чи слухачів, якщо для вивчення окремих тем буде відведено надто мало часу, чи курс буде перевантажений інформацією, то слухачі просто не зможуть його засвоїти. Можна скільки завгодно «покращувати» курс шляхом актуалізації тем, доповнення важливою інформацією та навичками, корисними деталями та т.п., проте якщо ця інформація стане надмірною для сприйняття військовослужбовця, то користь від цього буде нульова, бо він запам'ятає тільки окремі, непередбачувані уривки. Ще гірше якщо курс складний для інструктора, і він вчить інших тому, що сам зрозумів невірно.

Рекомендація: розглянути можливість створення спрощеного базового курсу, який зможуть ефективно проводити інструктори низької кваліфікації. Умовно курс ASM(-) з таким розрахунком щоб військовослужбовці засвоїли тільки найбільш використовуємі навички, але правильно та надійно. З таким розрахунком щоб більш кваліфіковані інструктори (наприклад фахові інструктори навчальних центрів чи підрозділів де будуть служити військовослужбовці) не були вимушені витрачати час на виправлення проблем попереднього навчання, а могли користуючись засвоєними слухачами навичками більш ефективно

провести їм розширений курс, умовно ASM(+). В даних рекомендаціях під ASM мається на увазі курс базового рівня від комітету ТССС.

Також наявність макетів та наочних посібників значно підвищить ефективність сприйняття та запам'ятовування. Допоможе інструкторам з низькими комунікативними здібностями. Про наочні матеріали викладено в розділі «Інструктор. Знання предмету».

Навчальне середовище

Навчальне середовище так само напряму впливає на ефективність засвоєння тактичної медицини слухачами. Досвід показав, що інформація та навички, викладені інструкторами однієї кваліфікації та з однієї організації для слухачів з одного підрозділу але в різних умовах (спортивний зал та полігон з несприятливими погодними умовами) дають різницю в засвоєнні інформації в кілька разів. Проведення заняття з тактичної медицини під снігом чи дощем, під гуркіт танків на полігоні психологічно виховує та гартує бійців, але нажалі не дає їм знань та навичок саме з тактичної медицини. Для ефективного засвоєння знань та навичок необхідно створити відповідні умови – достатньо освітлене, просторе та тепле приміщення з нормальною вентиляцією при несприятливих погодних умовах, чи при нормальних погодних умовах заняття на природі, але ділянка повинна бути прикрита від сильного вітру, прямих сонячних променів, та сторонніх шумів. В якості навчального приміщення може ефективно використовуватися намет. Безпекові питання організації та проведення занять зараз не розглядаються, проте вони також важливі.

Висновок

Покращення підготовки з тактичної медицини потребує системного підходу. Для його забезпечення треба зосередитися не тільки на прописуванні якісного курсу, але й на тих факторах, що на сьогоднішній день заважають повноцінному донесенню курсу слухачам. Варто також приділити увагу відбору та підготовці інструкторів, доступності інформаційного матеріалу курсу слухачам, забезпеченню якісних умов для проведення занять. Так як однією з основних причин низької ефективності підготовки з тактичної медицини є брак якісних фахових інструкторів, і зважаючи на те, що ця проблема буде перманентною під час військового стану та мобілізації, варто продумати механізм задіяння цивільних інструкторів, що мають кращі можливості для розвитку інструкторських навичок.

Список використаних джерел:

1. Стерліков О.С., Веселовська Н.О. Організаційно-методичні засади викладання курсу інструкторської підготовки за програмою «Підготовка військовослужбовця. Домедична допомога на полі бою в умовах військового часу». К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2025. 51 с.
2. Програма "базової загальновійськової підготовки (для підготовки мобілізаційних ресурсів)». Червень 2023. Головне управління доктрин та підготовки Генерального штабу Збройних Сил України спільно з Центром оперативних стандартів і методики підготовки Збройних сил України. 135 с.

Супрученко А. А.

слухач штатний навчального курсу факультету
Житомирського військового інституту ім. С. П.
Корольова

Михнюк О. В.

викладач кафедри спеціальної фізичної
підготовки та виживання Житомирського
військового інституту ім. С. П. Корольова,
кандидат педагогічних наук

Гордійчук К. Ю.

викладач кафедри спеціальної фізичної
підготовки та виживання Житомирського
військового інституту ім. С. П. Корольова

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАНЯТЬ ЗІ ЗМІШАНИХ ЄДИНОБОРСТВ В ПРОГРАМУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Під час повномасштабного вторгнення росії на територію нашої держави Збройні Сили України (далі ЗСУ) зіштовхнулися з багатьма викликами та перепонами під час бойових дій. Дуже часто можна почути у засобах масової інформації, що зараз триває нова ера війни – це війна технологій. Безумовно, це правда і зараз дійсно немає жодної частини фронту де б не застосовувалися роботизовані засоби війни. Поряд з цим постає проблема пошуку шляхів формування фізичної готовності військовослужбовців до майбутньої службово-бойової діяльності.

Аналіз літературних джерел показав [1, 2, 3], що під час підготовки військовослужбовців ЗСУ часто використовуються застарілі методи фізичної підготовки, які не є наближеними до бойових дій. Саме тому впровадження нових засобів в навчальну програму спеціальної фізичної підготовки здобувач вищої освіти ВВНЗ на основі проведення занять зі змішаних єдиноборств сприятиме ефективному вирішенню даної проблематики.

Чому важливо впровадження даних занять у програму підготовки? По-перше, заняття змішаними єдиноборствами розвивають військовослужбовця фізично, змушують його виходити за межі своїх можливостей. Коли військовослужбовець займається рухливими видами спорту – це дає можливість йому переносити тяжкі фізичні навантаження на лінії бойового зіткнення. По-друге, змішані єдиноборства тренують бійця розумово. Під час будь-якого спарингу для того, щоб перемогти супротивника потрібно подумки підготувати тактику та стратегію і дотримуватися її. Як показує практика більшість людей, які виходять змагатися на ринг і мають тактику та стратегію виграють швидше бездумного супротивника, який має більшу силу удару. По-третє, постійний самоконтроль під час поєдинку дисциплінує військовослужбовця як на рингу так і в побутових умовах.

Але ж як застосувати навички та вміння в реальному бою де відстань до противника зазвичай досягає більше 300 метрів і вступити в рукопашний бій немає можливості і сенсу? Це дійсно актуальне питання і відповідь на нього є риторичним. Справді важко застосувати навички рукопашного бою в сучасних умовах. Проте військовослужбовці які проходять службу у спецпідрозділах різних структур нашої держави як ніхто розуміють важливість змішаних єдиноборств, особливо в глибокому тилу ворога, де застосування зброї може призвести до летальних наслідків. Якщо, наприклад, здобувач вищої освіти ВВНЗ готують до випуску у спецпідрозділ, в його програму підготовки повинні входити заняття зі змішаних єдиноборств, які є не менш важливими за заняття з вогневої підготовки. Також, як показує бойовий досвід різних спецпідрозділів іноді, коли немає можливості ліквідувати ворога на

відстані, краще його «прибрати» тихо і без зайвої паніки, тим самим забезпечивши тихий і скритний відхід від цілі.

Також змішані єдиноборства психологічно підготовлюють бійця до бойових дій, а саме будь-який спортсмен, який займається будь яким видом бойових мистецтв скаже Вам, що головна перемога у бою – це перемога над самим собою. Чому так? Із досвіду багатьох спортсменів стало відомо, що всі вони відчувають страх та адреналін перед боєм, який в прямому сенсі «сковує» все тіло. І на цьому моменті уже починається психологічна боротьба, а саме як протистояти цьому страху, як перебороти в собі це відчуття і як показати чудовий результат. Цього ніхто ніколи не навчить доки людина сама не спробує себе на змаганнях. І це також один із елементів, який необхідно включити до фізичної підготовки – це змагальний процес [1, с. 240].

Чому це важливо? Провівши не одну бесіду із військовослужбовцями, які боронять нашу державу, а в колишньому займалися бойовими мистецтвами, стало відомо, що всі вони відчували під час бойових дій почуття страху та адреналіну, таке ж саме як і перед поєдинком на змаганнях. Але у них уже був один плюс порівняно з іншими військовослужбовцями – вони вміли його опановувати. Зараз є велика кількість досліджень по саморегуляції, боротьбі зі страхом, різні курси, але як правило ми читаємо книжку, дивимося відео такого характеру чи знаходимося на курсах у максимально спокійних обставинах, без почуття напруги і стресу. А змагання зі змішаних єдиноборств дають можливість особисто відчути весь страх і адреналін, з яким 100-відсотково зіткнеться військовослужбовець на лінії бойового зіткнення [2, с. 112].

Наступне і не менш важливе, що дають заняття зі змішаних єдиноборств – це дисципліну боротися із болем. Так чи інакше це дуже важлива здатність, яка рятує життя на фронті. Під час тренувань чи змагань, ви обов'язково будете відчувати біль, але бажання продовжувати перемагає. На тренуваннях ви відчуєте біль у м'язах чи інших частинах тіла і ви будете розуміти, щоб стати краще вам потрібно робити більше, долати цю біль. На змаганнях все навіть простіше, тут будь-який спортсмен, який стикався з бойовими мистецтвами розуміє, без болю змагання не виграють. Те ж саме і на війні, дуже багато випадків, коли людина не звикла боротися із болем і отримавши поранення вона може загинути від больового шоку. Тому що тіло і організм не звикли до такого роду навантаження [3, с. 22-23].

Одним із аспектів, про який ще не було згадано – це командна робота. Організація командних спарингів у підрозділі підвищує рівень і взаєморозуміння. А також кожен військовослужбовець демонструє як він може вчинити в стресових умовах, що збільшить розуміння кожного бійця чи зможе він надалі виконувати ті чи інші завдання.

Підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що впровадження занять зі змішаних єдиноборств у програму спеціальної фізичної підготовки здобувач вищої освіти ВВНЗ є вагомим кроком у напрямку модернізації та адаптації армії до сучасних викликів. В умовах, коли класичні методи фізичної підготовки стають менш ефективними через зміну характеру ведення бойових дій, заняття зі змішаних єдиноборств здатні підвищити рівень фізичної готовності, психоемоційної стійкості та загальної бойової ефективності військовослужбовців.

Ці заняття сприяють розвитку витривалості, швидкості реакції, сили, координації та гнучкості, що має особливе значення для виконання складних завдань у стресових умовах. Водночас вони формують у військовослужбовців здатність до тактичного мислення, стратегічного планування і самоконтролю, що критично важливо не тільки на полі бою, але й у повсякденній службі. Змішані єдиноборства виховують дисципліну, вміння працювати в команді та розвивають морально-вольові якості, які є невід'ємною частиною образу сучасного українського військового. Окрему увагу слід приділити психологічному аспекту: такі тренування дають змогу військовослужбовцям навчитися долати страх, справлятися з болем і зберігати контроль над емоціями навіть у критичних ситуаціях. Бойовий досвід

свідчить, що здатність долати психологічні бар'єри і працювати на межі можливостей часто стає вирішальним фактором у реальних умовах бойових дій.

Таким чином, запровадження занять зі змішаних єдиноборств у програму спеціальної фізичної підготовки – це не лише новий рівень фізичного розвитку особового складу, а й потужний засіб для формування психологічної стійкості, взаєморозуміння в підрозділі та загального підвищення боєздатності. У сучасних реаліях війни, де від кожного бійця вимагається мобільність, винахідливість і витривалість, такі зміни в підходах до фізичної підготовки стають нагальною потребою. Впровадження змішаних єдиноборств забезпечить більш ефективне виконання завдань як у тилу, так і на передовій, сприяючи перемозі України в боротьбі за свою свободу та незалежність.

Список використаних джерел:

1. Приходько І. І. Психологія екстремальної діяльності : навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «ХАІ», 2016. 571 с.
2. Іванов О. В. Вплив бойових мистецтв на готовність до екстремальних ситуацій. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2022. 146 с.
3. Загайнова І. Г. Формування больової стійкості через змішані єдиноборства // Слобожанський науково-спортивний вісник. 2020. № 2. С. 19–25.

Федак С.С.

Військовий інститут танкових військ
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»
кандидат наук з фізичного виховання, доцент

Корховий Р.О.

Військовий інститут танкових військ
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Антонюк А.М.

Військовий інститут танкових військ
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВВНЗ В ПОЛЬОВИХ УМОВАХ

З початком бойових дій на Сході нашої країни та особливо з початком повномасштабного вторгнення російської федерації в системі навчання у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) відбулися зміни, зокрема за освітньою програмою підготовки у ВВНЗ, здобувач вищої освіти четвертого курсу проходять в польових умовах (з вересня по квітень) [3, 5]. Під час навчання в польових умовах у навчальній програмі передбачено значне навантаження, оскільки заняття проводяться з використанням бойової техніки, проводяться бойові стрільби зі стрілецької зброї, бойових машин, артилерії, перенесення, завантаження, заряджання боєкомплектів тощо [2, 4]. У зв'язку із зазначеними вище значними навантаженнями, чинна програма з фізичної підготовки не дає змоги забезпечити цілком ефективний розвиток та вдосконалення фізичних якостей під час виконання професійної діяльності у польових умовах.

Мета – визначити динаміку рівня загальної фізичної підготовленості здобувач вищої освіти четвертого курсу навчання в польових умовах.

Методи: теоретичні методи (аналіз та узагальнення літературних джерел); педагогічні методи (спостереження, тестування, експеримент); методи математичної статистики.

Дослідження проводилось на базі полігону Міжнародного центру миротворчості та безпеки (с. Старичі). Нами було проаналізовано показники виконання вправ здобувач вищої освіти четвертого курсу навчання ($n=110$).

Тестування проводилось за контрольними вправами згідно Інструкції з фізичної підготовки у системі Міністерства оборони України (ІФП-2021) [1], а саме: біг на 100 метрів, підтягування на перекладині та біг на 3000 метрів. Дослідження проводилось в два контрольні тестування (КТ): 1 КТ у вересні 2023 року та 2 КТ в березні 2024 року.

Порівняльний аналіз показників здобувач вищої освіти четвертого курсу навчання в бігу на 100 м першого і другого контрольного тестування показав, що результати виконання даної вправи недостовірно погіршились на 0,2 с ($t=1,14$; $p>0,05$).

Дослідження показників здобувач вищої освіти в підтягуванні на перекладині показали, що в здобувач вищої освіти четвертого курсу навчання в польових умовах на 2 КТ результати достовірно погіршились на 2,1 рази ($t=2,18$; $p<0,05$).

Аналіз показників здобувач вищої освіти в бігу на 3000 м 1 контрольного тестування і 2 КТ показав, що результати виконання даної вправи здобувач вищої освіти четвертого курсу навчання в польових умовах достовірно погіршились на 25,4 с ($t=2,09$; $p<0,05$).

За результатами проведеного аналізу з'ясовано, що показники здобувач вищої освіти четвертого курсу за перевіреними контрольними вправами значно знижуються протягом навчання в польових умовах, що свідчить про недостатню ефективність чинної програми фізичної підготовки у ВВНЗ.

Список використаних джерел:

1. Інструкція з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України: наказ № 225 від 05.08.2021 р.
2. Лашта В, Федак С, Ханікянц О. Дослідження рівня фізичної підготовленості здобувач вищої освіти бойових спеціальностей. В: Молода спортивна наука України. Зб. тез доп. Львів: ЛДУФК імені Івана Боберського; 2020;24;2, с. 49–50.
3. Романчук С, Данилевич М, Кузнецов М, Небожук О, Яровий, М, Романчук В, Боярчук О, Куришко Є. Вплив занять фізичними вправами у військовому спорядженні на показники функціонального стану та фізичної підготовленості військовослужбовців. В: Єдинак ГА, редактор. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський. 2022;24, с. 30–36.
4. Романчук С, Романчук В, Чаплінський Р, Людовик Т, Юрєв С, Тимочко О, Фіщук І. та ін. Зміни у показниках функціонального стану здобувач вищої освіти–випускників при зменшенні обсягу занять з фізичної підготовки. В: Єдинак ГА, редактор. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський. 2022;25, с.97–105.
5. Романчук С, Федак С, Афонін В, та ін. Фізична підготовка здобувач вищої освіти вищих військових навчальних закладів на основі вибіркової спрямованості професійної освіти: монографія. Львів: НАСВ; 2022. 385 с.

Хацаюк О.В.

начальник кафедри фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту –
начальник фізичної підготовки і спорту
Київського інституту Національної гвардії
України,

Заслужений тренер України

Літвін Д.О.

здобувач вищої освіти 222-ї навчальної групи
курсу №1 факультету службово – бойової
діяльності Київського інституту Національної
гвардії України

ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДНИКІВ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПРИЙОМІВ БОРТЬБИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасна безпекова ситуація в Україні, активна фаза бойових дій, а також зростання загроз терористичного характеру висувають нові вимоги до підготовки військових кадрів. Особливої актуальності набуває технічна підготовленість майбутніх офіцерів до застосування заходів фізичного впливу (сили) в екстремальних умовах службово-бойової діяльності. Одним із домінуючих аспектів такої підготовки є володіння спеціальними прийомами боротьби як ефективним інструментом самозахисту, нейтралізації супротивника та забезпечення переваги на полі бою.

У науковій та спеціальній літературі (Б. Семенів, Т. Приставський, Ю. Сопіла, М. Стахів, І. Якимішин [1], О. Хацаюк, Л. Височан, Е. Сивохоп, Н. Семаль, Д. Драгунов [2] та інш.) поняття «технічна підготовленість» найчастіше розглядається в з точки зору спортивної педагогіки, а також загальної фізичної підготовки. Проте специфіка бойових дій вимагає розширення цього поняття із урахуванням вимог та реалій сьогодення. В зазначених умовах виникає потреба чіткого визначення структури технічної підготовленості, орієнтованої саме на застосування спеціальних прийомів боротьби (заходів фізичного впливу, сили).

Головною метою дослідження є обґрунтування та визначення основних складників технічної підготовленості майбутніх офіцерів Національної гвардії України, що забезпечують їх ефективність у застосуванні спеціальних прийомів боротьби (заходів фізичного впливу, сили) під час виконання завдань за призначенням в екстремальних умовах службово-бойової діяльності.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення наукових джерел, класифікація та систематизація, моделювання.

Відповідно до аналізу науково-методичної, спеціальної та довідкової літератури (О. Лаврентьєв, І. Жежер, Ю. Криворотько [3], О. Хацаюк, Б. Кіндзер, О. Пришва, А. Івченко, С. Кулібаба, О. Кусовська [4] та інш.) технічну підготовленість доцільно розглядати як багатокомпонентну систему, що включає:

1) фізичний компонент (забезпечує базову функціональну здатність до виконання складних технічних дій (ударів, кидків, захоплень) у стані фізичного навантаження; основними показниками виступають: сила, швидкість, витривалість, координація рухів, гнучкість);

2) біомеханічний компонент (включає оволодіння технікою спеціальних прийомів боротьби (ударна техніка, захист, контрприйоми, звільнення з захоплень тощо) з урахуванням різних умов – обмеженого простору, наявності зброї або спорядження, різниці у фізичних характеристиках супротивника);

3) тактико-оперативний компонент (відповідає за здатність оперативно оцінювати бойову ситуацію, прогнозувати дії противника та адекватно реагувати, застосовуючи найбільш доцільні технічні дії; включає також уміння приймати рішення в умовах дефіциту часу);

4) психофізіологічний компонент (визначає рівень стресостійкості, здатність до дій у стані афекту, вміння зберігати холонокровність і точність рухів в умовах загрози життю; важливим є розвиток бойової витримки, швидкості реакції, концентрації уваги);

5) інтелектуально-методичний компонент (передбачає наявність знань про фізіологічні особливості організму, техніко-тактичні варіанти ведення боротьби, засоби та методи вдосконалення технічної майстерності, а також самостійне планування та аналіз власної підготовки).

Необхідно підкреслити, що розуміння структури технічної підготовленості представників досліджуваної категорії дозволяє створити цілісну систему навчання, яка забезпечує поступове формування професійних навичок. Крім того, такий підхід дозволяє об'єктивно оцінювати рівень підготовленості здобувач вищої освіти та здобувач вищої освіти, планувати індивідуальні програми розвитку та готувати майбутніх офіцерів до реальних бойових викликів.

Висновки. Технічна підготовленість майбутніх офіцерів Національної гвардії України до застосування спеціальних прийомів боротьби (заходів фізичного впливу, сили) є комплексною характеристикою, яка охоплює фізичні, технічні, тактичні, психофізіологічні та методичні аспекти підготовки. Формування зазначених складників у системі військової освіти дозволить забезпечити високий рівень бойової готовності, ефективності та живучості особового складу в екстремальних умовах сучасного бою.

Список використаних джерел:

1. Семенів Б., Приставський Т., Сопіла Ю., Стахів М., Якимишин І. Підвищення рівня технічної підготовки жінок у боротьбі на поясах «Алиш» на етапі початкової підготовки. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. 2021. № 5 (136). С. 107-112. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.5\(135\).25](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.5(135).25)
2. Хацаюк О., Височан Л., Сивохоп Е., Семаль Н., Драгунов Д. Сутнісні характеристики формування готовності самбістів-ветеранів до змагальної діяльності. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. 2022. № 5 (150). С. 7-12. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.5\(150\).01](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.5(150).01)
3. Лаврентьев О., Жежер І., Криворотько Ю. Особливості змісту підготовки борців високої кваліфікації у дзюдо. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. 2024. № 3К (176). С. 280-286. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K\(176\).61](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).61)
4. Хацаюк О., Кіндзер Б., Пришва О., Івченко А., Кулібаба С., Кусовська О. Програма удосконалення техніко-тактичної підготовленості одноборців-ветеранів (на прикладі борців самбо). Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. 2021. № 6 (137). С. 121-127. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.6\(137\).28](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.6(137).28)

Чіпець М.О.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Веліков С.Г.
викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

СПОСОБИ ТА ТЕХНІКА (АЛГОРИТМ ДІЙ) ЕВАКУАЦІЇ ПОРАНЕНИХ ПІД ЧАС ВОГНЕВОГО КОНТАКТУ

Евакуація поранених із зони бойових дій — це не просто частина бойового життя, а справжнє випробування для кожного бійця. Уяви: навколо вибухи, кулі гудуть над головою, а ти маєш витягнути пораненого товариша з цього пекла. Тут немає часу на роздуми — потрібні швидкість, злагодженість і чітке розуміння, як діяти. Від того, наскільки правильно все організовано, залежить не тільки життя пораненого, а й безпека всієї групи. У таких умовах кожен борець мусить бути готовий до екстремальних ситуацій, бо в бою паніка чи нерішучість — це шлях до біди [1,2].

Тактична медицина — це основа, коли йдеться про порятунок під вогнем. Усе ділиться на три ключові етапи: допомога прямо посеред обстрілу, стабілізація в більш-менш безпечному місці і, нарешті, евакуація до медиків. Найскладніше — це перший етап, коли ти буквально під прицілом ворога. Тут головне — врятувати людину, але не наразити на небезпеку інших. Якщо ситуація дозволяє, пораненого виводять якомога швидше, під прикриттям своїх. Але рішення приймаються блискавично: чи варто ризикувати, чи краще спочатку придушити ворога [4].

Способів евакуації — десятки, і кожен залежить від того, що відбувається навколо. Якщо поранений може сам пересуватися, це найкращий варіант. Так звана самоєвакуація — це коли борець сам вибирається до укриття, а решта не лізе під кулі. Але часто буває, що людину треба тягнути: чи то волоком за бронежилет, чи на руках, чи на ношах, зроблених із підручних засобів. Якщо пощастить, є бронетехніка — БТР чи танк, які дають захист від обстрілу. Усе залежить від того, як щільно б'є ворог, який рельєф, скільки людей поранено і чи є хоч якісь засоби для транспортування [3].

Організація — це половина успіху. Перше, що робиш, — оцінюєш ситуацію: чи реально підійти до пораненого, чи треба спочатку відбити атаку. Далі — прикриття: хлопці відкривають вогонь, щоб прикрити тебе, або кидають димові шашки, щоб сховати рух. Якщо є бодай секунда, на місці надають мінімальну допомогу: турнікет на кінцівку, щоб зупинити кров, бинт на рану, фіксація зламаної руки чи ноги. Потім — саме евакуація. Це може бути серія коротких ривків від одного укриття до іншого або один швидкий прорив під шквалом куль. І весь час тримаєш зв'язок із медиками: куди везти, в якому стані поранений, скільки часу є в наявності [2,3].

Є чіткий порядок дій, який вбивають у голову на вишколі. Спочатку — знайти пораненого і зрозуміти, що до чого: де він, наскільки тяжко, що відбувається навколо. Потім — організувати прикриття і вибрати найбезпечніший шлях. Далі — надати першу допомогу, хоча б мінімальну, щоб людина дожила до евакуації. І тільки тоді — тягнути її в безпечну зону. Коли пораненого довели до медпункту чи передали евакуаційному транспорту, треба чітко передати всю інформацію: коли і де поранили, яка кровотеча, чи в свідомості, що вже зробили. Це не просто формальність — від цих деталей залежить, як швидко лікарі зможуть узятися до роботи [1,4].

Щоб усе це спрацювало, потрібні не тільки навички, а й злагодженість. Регулярні тренування, де ти раз по раз відпрацьовуєш евакуацію в умовах, максимально наближених до реальних, — це не забаганка, а необхідність. Так само, як і нормальне спорядження: турнікети, бандажі, легкі ноші. Але головне — це люди. У бою ти не просто виконуєш завдання, а рятуюєш брата по зброї. І від того, наскільки ти готовий, наскільки знаєш свою

справу, залежить, чи повернеться він додому до сім'ї. Уміння діяти швидко, чітко і без паніки — це не тільки професіоналізм, а й прояв братерства, коли ти готовий ризикувати заради іншого [2,4].

Ефективна евакуація — це завжди командна робота. Кожен знає свою роль: один прикриває, інший тягне, третій тримає зв'язок із медиками. І якщо все зроблено правильно, шанси врятувати пораненого зростають у рази. Але для цього потрібна підготовка, холонокровність і взаємна довіра. Бо в бою, коли все летить шкереберть, ти покладаєшся не на інструкції, а на тих, хто поруч. І саме це — готовність стояти один за одного — робить евакуацію не просто процедурою, а справжнім актом людяності посеред війни.

Список використаних джерел:

1. Бойко І. П. Тактична медицина: основи надання домедичної допомоги в умовах бойових дій: навч. посіб. Київ: Видавництво “Медицина”, 2020. 256 с.
2. Військова медицина України: принципи організації медичного забезпечення військ / за ред. О. В. Хоменка. Київ: Військовий інститут, 2018. 320 с.
3. Гнатів Р. М., Шевчук В. О. Евакуація поранених у сучасних умовах ведення бойових дій: тактичні та медичні аспекти. Військова медицина України. 2019. № 3. С. 45–52.
4. Тактична медицина: посібник для підготовки військовослужбовців / уклад. С. І. Кравець, О. П. Литвиненко. Львів: Військова академія, 2021. 180 с.

Чорнопішук І.М.

ад'юнкт відділення докторантури та ад'юнктури
науково-організаційного відділу, Національна
академія Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

ЗАСІДКА ЯК ОСНОВНИЙ СПОСІБ ПРОТИДІЇ РОЗВІДУВАЛЬНО-ДИВЕРСІЙНИМ ГРУПАМ ПРОТИВНИКА

Організація засідки є невід'ємною частиною підготовки та виконання службово-бойових завдань підрозділами Збройних Сил України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України та інших збройних формувань зі складу сил оборони. Ефективність таких дій впливає на збереження особового складу, озброєння, військової техніки та успішне виконання поставлених завдань.

Аналіз розвитку воєнно-політичної, воєнно-стратегічної обстановки навколо України та у світі в цілому, результати проведення Антитерористичної операції (далі – АТО), операції Об'єднаних сил (далі – ООС), відсічі повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України викрили низку проблемних питань, які необхідно вирішити з метою забезпечення спроможності сил оборони України адекватно реагувати на виклики та загрози нашої державі у воєнній сфері.

З 2014 року сили і засоби органів Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) відповідно до чинних нормативно-правових актів [1]–[5] у складі сил оборони виконують завдання, що пов'язані з обороною держави. За цей період накопичено значний бойовий досвід участі прикордонних загонів та їх підрозділів в АТО (ООС) та відбитті повномасштабної збройної агресії російської федерації проти нашої держави, який потребує глибокого аналізу та подальшого впровадження.

Бойовий досвід прикордонних загонів та їх підрозділів з початку повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України свідчить, що за період бойових дій неодноразово і противник і наші війська використовували засідки і як спосіб ведення розвідки і як вид тактичних дій спрямований на раптовий напад і знищення колон на марші або окремих дрібних підрозділів діючих у відриві від основних сил.

Під час повномасштабного вторгнення в Україну, раптовий прорив нашої лінії наземної оборони та висадки великих груп за допомогою авіації забезпечило швидке просування російської федерації по території нашої держави. Наші підрозділи повинні були контратакувати переважаючі сили противника, які просувались в глибину країни, але противник не мав можливості для маневрених дій. Збройні сили України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України та інші збройні формування не маючи чіткої лінії оборони почали застосовувати тактику засадних дій. Малі, маневрені групи, до 8 військовослужбовців озброєних стрілецькою зброєю та гранатометам радянського виробництва, за винятком деякі групи мали озброєння зразків НАТО (NLAW, FGM-148 «Джавелін»), показали ефективність у боротьбі з переважаючими силами противника.

Їхня тактика була побудована на коротких бойових зіткненнях, вогневих контактах з ураженням озброєння та військової техніки (далі – ОВТ) противника з швидким відходом на раніш підготовлені точки збори для відходу. Це гальмувало просування колон противника в глибину країни, та зупиняло їх, що давало можливість нанесення артилерійських та авіаційних ударів по противнику. Але це не вирішувало проблему з контр диверсійними заходами противника, який швидко реагував на наші маневрені групи.

Одним з видів протидії нашим маневреним групам противник почав застосовувати діяльність розвідувально-диверсійних груп – це організовані та детально сплановані спеціальні дії противника, націлені на збір розвідданих про пересування, дислокацію, озброєння, військову техніку і кількість військ супротивника, його військово-економічний потенціал, промислові об'єкти військового значення, транспортні комунікації та комунікації зв'язку.

Віддаленість диверсійно-розвідувальних груп від пунктів управління, застосування проти них засобів радіоелектронної боротьби, приводило до перебоїв зі стабільним зв'язком, відсутність можливості вогневої підтримки, значно погіршували умови виконання завдання.

Правильно влаштована засідка надала можливість підрозділам сил оборони ефективно протидіяти розвідувально-диверсійним групам збройних сил російської федерації.

Потрапивши у засідку розвідувально-диверсійні групи могли розраховувати тільки на власні наявні сили і засоби.

Отже, засідка — це тактичний прийом, який використовується військовими або іншими силовими структурами для раптового нападу на противника з метою завдання йому шкоди, знищення або захоплення. Засідка передбачає підготовлену позицію, з якої сили атакують ворога, зазвичай в момент, коли він не очікує нападу.

Основні критерії, яким повинна відповідати засідка:

секретність: важливою умовою є непомітність для противника, щоб забезпечити елемент раптовості;

підготовка: засідка часто вимагає попередньої розвідки та планування, включаючи вибір місця, побудову укриттів і визначення моменту нападу;

використання місцевості: засідки зазвичай проводяться в місцях, де ландшафт може бути використаний для маскування та укриття;

елемент раптовості: напад здійснюється в момент, коли противник найбільш уразливий, наприклад, під час пересування або при виконанні інших дій.

Засідки класифікуються за кількома ознаками, залежно від їх тактичних цілей, структури, умов проведення та інших факторів.

Класифікація засідок:

За метою проведення:

ударні засідки – проводяться з метою завдати максимальних втрат противнику, знищити військову техніку або захопити полонених;

диверсійні засідки – спрямовані на знищення або пошкодження важливих об'єктів, таких як мости, склади, комунікації;

спостережні засідки – використовуються для збору розвідданих про противника, його переміщення та дії.

За складом сил:

однорідні засідки – усі учасники мають однакову спеціалізацію (наприклад, лише піхота або лише розвідники);

складні засідки – включають підрозділи різних родів військ (піхота, артилерія, інженерні війська).

За умовами проведення:

стаціонарні засідки – заздалегідь підготовлені позиції, на яких підрозділ чекає на противника;

мобільні засідки – підрозділи швидко переміщуються для створення засідки в реальному часі.

За характером дій:

активні засідки – передбачають активний вогонь по противнику з моменту його появи;

пасивні засідки – проводяться з метою обману противника, наприклад, створення ілюзії відсутності загрози.

За часом проведення:

денна засідка – проводиться вдень, коли видимість добра;

нічна засідка – використовується темрява для прихованого підходу до противника.

За територіальною прив'язкою:

засідки в урбанізованій місцевості – використовуються будівлі та інфраструктуру для маскування;

засідки в природних умовах – використовується ландшафт (ліси, гори) для захисту.

За використанням техніки:

засідки без техніки – використовується лише особовий склад і легке озброєння;

механізовані засідки – залучається бронетехніка або артилерія для підтримки дій.

Бойовий досвід свідчить про те, що найбільш ефективними засідками, які застосовують сили оборони держави є:

лінійна засідка;

V-подібна засідка;

L-подібна засідка.

Лінійна засідка – це коли підрозділ, що діє в засідці розосереджується з одного боку дороги на відстані, що приблизно дорівнює довжині колони розвідувально-диверсійної групи.

V-подібна засідка – підрозділ, що діє в засідці ділиться на дві частини (необов'язково рівні), які розташовуються з обох боків дороги.

L-подібна засідка організовується на повороті дороги з обмеженими можливостями для маневру. При цьому основна частина підрозділу розташовується лінійно, із зовнішнього боку повороту. Друга частина розташовується прямо по ходу руху розвідувально-диверсійної групи і зустрічає її вогнем у лоб [6].

Підтвердженням ефективності застосування засідки проти розвідувально-диверсійних груп противника свідчать наступні приклади.

09 квітня 2017 року в результаті грамотно організованої засідки групою розвідки 1-го батальйону 93-ї бригади Збройних Сил України в тилу противника, в районі опорного пункту «ПОЛТИННИК» 4-ї мотострілецької бригади 2-го армійського корпусу росіян, була знищена вантажівка «Урал» і п'ятеро російських найманців, включно з командиром роти, громадянином російської федерації [7].

Під час виконання бойових завдань в Курській області російської федерації, українські воїни одного з підрозділів Сил спеціальних операцій організували засідку на бійців противника. Результатом цієї роботи став один знищений російський солдат і двоє

поранених. Бойова група Сил спеціальних операцій України після виконання завдання відступила без втрат [8].

Вищевикладені приклади свідчать про те, що засідка як спосіб бойових дій та добування інформації щодо противника не втратила своєї актуальності та потребує подальшого вдосконалення способів та форм.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону України : Закон України від 24 лютого 2023 року № 2952-IX. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2023. № 61, ст.199. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2952-20#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
2. Конституція України : Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30, ст. 141. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
3. Про оборону України : Закон України від 06 грудня 1991 року № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1991. № 9, ст.106. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
4. Про основи національного спротиву : Закон України від 16 липня 2021 року № 1702-IX. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2021. № 41, ст.339. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
5. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2018. № 31, ст. 241. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
6. Методичні рекомендації «Контрзасадні дії» (за досвідом проведення ООС (раніше АТО). Центр оперативних стандартів і методики підготовки Збройних Сил України спільно з Головним управлінням підготовки Збройних Сил України. Київ: ЦОС і МПЗСУ. 2019. 32 с.
7. «Зразкова засідка»: як три роки тому на Донбасі був знищений російський компоти Морозов та п'ятеро найманців. Електронний ресурс. URL:<https://www.0642.ua/news/2745171/obrazcovaa-zasada-kak-tri-goda-nazad-na-donbasse-byl-unictozen-rossijskij-komroty-morozov-i-paterov-naemnikov> (дата звернення: 10.04.2025).
8. Спецпризначенці показали кадри засідки на російських військових у Курській області. Електронний ресурс. URL:<https://armyinform.com.ua/2024/09/13/speczpryznachenczi-pokazaly-kadry-zasidky-na-rosijskyh-vijskovyh-u-kurskij-oblasti/> (дата звернення: 10.04.2025).

Чорноус В.Д.

професор Національної академії Служби безпеки України,
кандидат психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНОЇ АСПЕКТИ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

В умовах повномасштабної збройної агресії РФ проти України сучасні реалії висувають підвищені вимоги до професійного рівня підготовки фахівців у вищих військових навчальних закладах сил сектору безпеки і оборони України.

Загальновідомо, що під час навчання стрільби з вогнепальної зброї у вищих військових навчальних закладах вагоме значення має психологічний аспект. Навички точної стрільби набуваються завдяки правильно організованому навчальному процесу, систематичним тренуванням та постійній практиці. Водночас, ведення стрільби в бойових

умовах вимагає врахування впливу екстремальних факторів на психіку військовослужбовця. У таких ситуаціях ефективність дій і точність стрільби значною мірою залежать від рівня готовності до дій в умовах стресу, здатності швидко мобілізуватись, зосередитися на поставленому завданні та контролювати власний емоційний стан під час виконання стрільби.

Звернення уваги на психологічні аспекти під час вогневої підготовки військовослужбовців забезпечуватиме стабільно точне, а не випадкове ураження цілі, ефективне формування навичок прицільної стрільби з вогнепальної зброї та сприятиме подальшому розвитку стрілецької майстерності.

Наразі для забезпечення ефективної підготовки стрільців застосовують два основні підходи до формування стрілецьких умінь. Перший метод ґрунтується на детальному вивченні та систематичному відпрацюванні окремих елементів техніки стрільби, пошуку нових і оптимальних техніко-тактичних прийомів виконання стрілецьких вправ. Другий підхід полягає у врахуванні морально-психологічних і фізичних особливостей військовослужбовця, на основі яких будується процес формування стрілецьких навичок. В останньому зауважується, що важливу роль у формуванні навичок влучної стрільби відіграють психологічні фактори.

З огляду на означене, для реалізації сучасних завдань з вогневої підготовки військовослужбовців доцільно враховувати психологічну складову в процесі вогневої підготовки, яка дозволить використовувати адекватні методи навчання, що забезпечуватимуть формування стійких навичок влучної стрільби з особистої вогнепальної зброї.

Під час організації вогневої підготовки важливо керуватися такими принципами, як зв'язок теоретичних знань із практичним досвідом та наближеність до реальних умов виконання службово-бойових завдань; активність, творче ставлення, системність і послідовність процесу навчання; доступність матеріалу та відповідність рівня складності віковим, індивідуальним особливостям і рівню підготовленості тих, хто навчається.

Основними формами реалізації зазначених заходів є: створення тактичних умов обстановки, наближених до реальних та їх несподівана зміна у довільному порядку, застосування імітаційних засобів зі світло-шумовими ефектами, зміна напрямку, швидкості та руху цілі, активна протидія умовного ворога, озброєного різними видами зброї, застосування різних видів форми одягу та екіпірування, стрільба в складних умовах простору.

Під час виконання цих вправ слід вимагати від тих, хто навчається, суворого дотримання заходів безпеки та вимог чинного законодавства.

Система заходів, спрямованих на формування готовності військовослужбовців до застосування вогнепальної зброї, має бути доповнена методами тактико-спеціальної підготовки, а також забезпечувати розвиток якостей, необхідних для успішного та ефективного використання зброї в умовах збройного протистояння.

На нашу думку, найбільш результативними методами підготовки військовослужбовців до застосування вогнепальної зброї є виконання спеціальних вправ і моделювання критичних та стресових ситуацій, у яких передбачається застосування зброї.

Вправи з підготовки військовослужбовців до застосування вогнепальної зброї доцільно виконувати під час стрілецьких тренувань і навчальних стрільб, поступово ускладнюючи умови їх виконання. Зокрема, вправи слід виконувати по чергово з мінімально допустимими перервами, без тривалого відпочинку, в прямому та зворотному напрямках, індивідуально, парами чи групами; із застосуванням імітації вогню противника, шумових ефектів, яскравого світла в обличчя; у складних умовах видимості, за раптово поданими командами (сигналами); з переведенням зброї з похідного положення в бойове; зі зміною вогневих позицій; з ходу або з коротких зупинок; з пошуком та зайняттям укриття; після фізичних навантажень тощо.

Перед виконанням вправ необхідно сформувати у тих, хто навчається, правильне ставлення до тренувань, пояснити, які якості вони розвивають, та вказати на можливі

причини типових помилок. Першими до виконання вправ варто залучати найбільш підготовлених військовослужбовців, щоб переконати новачків у безпечності та доступності запропонованих завдань.

Групові вправи мають бути складнішими порівняно з індивідуальними та забезпечувати можливість ухвалення спільних рішень усією групою.

Отже, основними методами формування готовності військовослужбовців до застосування вогнепальної зброї є впровадження у навчальний процес спеціальних вправ, а також моделювання критичних і стресових ситуацій.

Шамсутдінов В. О.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ВИДИ РОЗВІДКИ ТА СФЕРИ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ

Коли ми чуємо слово «розвідка», в уяві одразу постає щось військове — шпигуни, секретні операції, злам кодів. Та в сучасному світі це сприйняття вже давно не охоплює всього спектра розвідувальної діяльності. Нині розвідка — це не лише про війну, а насамперед про аналіз інформації, що допомагає ухвалювати рішення: в бізнесі, політиці, кризовому управлінні, науці. Її основна мета — зібрати, інтерпретувати і надати корисну інформацію тим, хто приймає рішення. В умовах, коли Україна протистоїть гібридній агресії й водночас прагне до інноваційного розвитку, глибоке розуміння нової ролі розвідки — життєва потреба [1].

Ще в античні часи правителі покладалися на розвідників — таких собі «очей і вух», які здобували відомості про союзників і ворогів. У давньокитайських трактатах про війну вже йшлося про роль шпигунів у здобутті перемоги. Але саме ХХ століття стало епохою, коли розвідка набула технологічної ваги [1]. Світові війни, Холодна війна, бурхливий розвиток цифрових технологій — усе це перетворило розвідку на високотехнологічний, аналітичний інструмент. Від радистів у польових умовах до супутників-шпигунів — прогрес укомплектував розвідників не лише пістолетом і записником, а й аналітичними алгоритмами, кіберінструментами, штучний інтелект.

Сьогодні розвідка — це цілий спектр інструментів і підходів, які умовно можна поділити на кілька основних напрямів. Агентурна розвідка (HUMINT) — традиційна форма, що ґрунтується на людських джерелах: агентів, інформаторів, спостерігачів. Ніхто не скасував силу розмови, довіри, особистого контакту. HUMINT корисна там, де техніка безсила — наприклад, у закритих колах, серед недоступних груп, або в пошуку внутрішньої мотивації опонента. Вона часто дає саме ті нюанси, які не зафіксує жодна камера чи мікрофон [2].

Технічна розвідка — обширна категорія, що включає розвідку сигналів (SIGINT), геопросторову аналітику (GEOINT) та інші методи. SIGINT — це прослуховування радіоефіру, перехоплення електронної пошти, вивчення комунікацій. GEOINT — це обробка супутникових знімків, знімків із дронів, створення 3D-моделей місцевості. Це вже не про стеження «у бінокль», а про алгоритми, сенсори, машинне навчання. Сьогодні технічна розвідка — фундамент для сучасної оперативної аналітики [2].

Розвідка з відкритих джерел (OSINT) набуває особливої ваги. У часи, коли величезна частина нашого життя проходить онлайн, вміння збирати, перевіряти та інтерпретувати відкриту інформацію стає справжнім мистецтвом. OSINT активно використовують журналісти, правозахисники, бізнес-аналітики. Це метод, де головним інструментом є розум, критичне мислення і системність. І, звісно, обережність, адже доступність даних не завжди означає їх достовірність [3][6].

Кіберрозвідка — напрям, що останніми роками перетворився на один з ключових. Йдеться не лише про захист від хакерів, а й про системний моніторинг цифрового середовища. Вона охоплює все: від аналізу логів до оцінки поведінкових моделей атак. Український досвід 2015–2024 років показав, наскільки критичною є кібербезпека і наскільки важливо вміти діяти на випередження [4].

У бізнесі розвідка стала повноцінним елементом стратегічного управління. Пошук нових ринків, аналіз конкурентів, відстеження патентних заявок і навіть настроїв споживачів — усе це виконується за допомогою інструментів OSINT. В Україні це особливо актуально в ІТ-сфері, де дані — ключовий актив [3].

GEOINT і дрони — справжня революція для реагування на надзвичайні ситуації. Швидка оцінка зони катастрофи, пошук потерпілих, моделювання ситуацій — усе це можливо завдяки зображенням з повітря. У 2020 році дрони допомогли українським рятувальникам ефективно працювати під час повеней на заході країни [1].

Журналістські розслідування в Україні — один із найяскравіших прикладів цивільного застосування розвідки. Проєкти, як «Слідство.Інфо», Bihus.info чи співпраця з Bellingcat, демонструють, що навіть без спецдоступу можна викривати злочини. OSINT — це новий рівень громадського контролю [6].

Розвідка — це ще й історія людей. Талант Алана Тюрінга дозволив союзникам розшифрувати «Енігму», а його праці стали основою комп'ютерної науки [5]. Ріхард Зорге передавав унікальну інформацію з Японії. Донован створив структуру, яка стала основою ЦРУ. А Вольф довів, що HUMINT — це мистецтво вибудовування системи. Історії цих людей — це водночас історії про розвідку і про людський потенціал [1].

Розвідка сьогодні — це не лише справа держави, а і громадянського суспільства, науки, бізнесу. Уміння працювати з інформацією, її перевіряти, синтезувати і використовувати — це нова форма грамотності. Для України, яка проходить через виклики воєнного часу, це ще й умова виживання і розвитку. У світі, де рішення залежать від даних, розвідка — не тінь, а світло.

Список використаних джерел:

1. Andrew, Christopher. "The Secret World: A History of Intelligence" / Книга. URL: <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300238440/the-secret-world> (дата звернення: 20.04.2025).
2. Центральне розвідувальне управління США. "Intelligence Community Overview" / Офіційний сайт. URL: <https://www.cia.gov/about/organization/> (дата звернення: 20.04.2025).
3. Bellingcat. "OSINT for Journalists" / Стаття. URL: <https://www.bellingcat.com/resources/how-tos/2019/07/12/osint-for-journalists/> (дата звернення: 20.04.2025).
4. ISSP. "Кібербезпека в Україні: виклики та рішення" / Звіт. URL: <https://issp.ua/reports/cybersecurity-ukraine> (дата звернення: 20.04.2025).
5. Hodges, Andrew. "Alan Turing: The Enigma" / Біографія. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/turing/> (дата звернення: 20.04.2025).
6. "Слідство.Інфо". "Як ми використовуємо OSINT у розслідуваннях" / Стаття. URL: <https://slidstvo.info/articles/osint-in-investigations> (дата звернення: 20.04.2025).
7. "Військова розвідка України: історія та сучасність" / Військово-науковий вісник. URL: <https://military-journal.ua/article/intelligence-history> (дата звернення: 20.04.2025).

Шимчук Н.С.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Чередниченко О. Ю.
професор Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого
кандидат економічних наук, доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Важливим компонентом професійної підготовки особового складу для сектору безпеки і оборони України є спеціальна фізична підготовка. Високий рівень фізичної готовності гарантує ефективне виконання завдань, зменшує ризик травмувань та збільшує витривалість у стресових ситуаціях.

Основними напрямками удосконалення спеціальної фізичної підготовки є індивідуальний підхід до тренувань та поділ їх на ті, які розвивають силу, витривалість, спритність, координацію, функціонал, швидкість реакції та ті, які підвищують рівень психофізіологічної підготовки. Не менш важливою є інтеграція таких занять в навчальний процес та контроль за результатами й ефективністю їх проведення.

Для індивідуалізації підходу необхідно забезпечити проведення тестувань фізичної підготовки для визначення базового рівня і, керуючись цими даними, скласти графік тренувань для кожного військовослужбовця особисто. Розробку персоналізованих програм підготовки потрібно проводити з урахуванням специфіки службової діяльності, а також того, що людське тіло, звикаючи до навантажень, поступово перестає на них реагувати, і щоб не залишатись на місці, потрібно поступово їх збільшувати, але сильно не перенавантажувати м'язи.

Функціональне тренування має включати в себе вправи, які імітують реальні умови виконання бойових і службових завдань. До прикладу, перенесення вантажів, швидке переміщення або евакуація поранених. Також умісне використання методик кросфіту, фітнесу та високої інтенсивності інтервальних тренувань. Функціональне тренування поєднує в собі елементи гімнастики, аеробіки, важкої атлетики, кардіо та силові вправи. Увесь комплекс повинен виконуватись інтенсивно, без перерв.

Комплекс вправ спочатку був розроблений у медицині для реабілітації після травм та операцій, пізніше – у військовому навчанні. Проте, концепція функціонального тренування, як ми її знаємо сьогодні, почала активно розвиватися наприкінці 20-го та на початку 21-го століть завдяки сучасним тенденціям у фітнесі та спортивним дослідженням [4].

Наступним фактором є здібність людини швидко навчатися новим руховим діям та швидко перебудовувати їх відповідно до обставин, які постійно змінюються. Координація – це здатність нашого організму виконувати складні рухи з точністю та гармонією. Реакція – це здатність нашого організму відреагувати на зовнішні подразники або внутрішні стимули [3].

Покращення спритності, координації та швидкості реакції здійснюється завдяки виконанню вправ на баланс, реакцію та координацію, наприклад, робота з нестабільними платформами, тренування з м'ячами або використання сенсорних тестів. Вправи для покращення координації дозволяють нам тренувати наше тіло та розум на одночасний розвиток, забезпечуючи здатність виконувати складні завдання з легкістю та точністю. Одним із ефективних методів є тренування на реакцію на зорові сигнали. Це може включати в себе вправи зі спостереженням за рухом об'єктів або змінами кольору, які вимагають швидкої реакції та точності, а також вправи з акцентом на точність їх виконання за

параметрами часу, зусиль, темпу, простору, наприклад, біг із заданою швидкістю, метання на задану відстань, пересування із заданою частотою кроків.

Витривалість військовослужбовців – це здатність долати втому та тривалий час виконувати свою військово-професійну діяльність без зниження її ефективності та боєздатності. Витривалість є дуже важливою фізичною якістю військовослужбовців [1, с.5]. В свою чергу, вона розвивається за допомогою аеробних тренувань, наприклад, біг на середні та довгі дистанції, плавання, велотренування. Сила ж збільшується при виконанні вправ з використанням ваги власного тіла, гир, штанг, тренажерів. Це підготує до тривалих марш-кидків у складних умовах.

Відповідно до сучасних наукових уявлень під психофізіологічною підготовкою розуміють комплекс спеціально застосовуваних ефективних засобів, інтегративний вплив яких у процесі функціонування спрямований на отримання єдиного, кінцевого, корисного результату — надійності роботи спеціаліста у звичайних та екстремальних режимах діяльності [2]. Комплексність психофізіологічної підготовки полягає у формуванні таких основних її складових: сенсорної, розумової, рухової і вегетативної. Наведені складові психофізіологічної підготовки використовуються за наступним принципом: як саме вони сприятимуть здобуттю потрібного виробничого чи фінального результату. З-поміж усіх засобів підготовки найбільші можливості формувати професійно важливі психофізіологічні якості має фізичний компонент.

Психофізіологічна підготовка складається з дихальних технік, методів релаксації для швидкого відновлення, а також тренувань стресостійкості, наприклад, імітація бойових умов, робота в умовах обмеженої видимості.

В Україні діють Наказ № 452 від 28.12.2022 «Про затвердження Концепції розвитку фізичної підготовки і спорту в системі Міністерства оборони України» та № 120 від 15.02.2024 «Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, закладах фахової передвищої військової освіти». Для військовослужбовців різних структур затверджено спеціальні Інструкції з фізичної підготовки. Наприклад, Наказ № 86 від 13.02.2024 «Про внесення змін до Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України» або № 484 від 03.10.2024 «Про затвердження Інструкції з організації фізичної підготовки в Службі безпеки України».

Високий рівень фізичної підготовленості дозволяє швидше пересуватись на полі бою або при виконанні службового завдання, виконувати їх з мінімальною витратою енергії - це прямо впливає на ефективність бойових дій і виживання підрозділу. Завдяки систематичним тренуванням військові здатні витримувати високі фізичні та психологічні навантаження, швидко реагувати на зміну обстановки та мінімізувати ризик травм.

Спеціальна фізична підготовка військовослужбовців – це не просто спорт, а необхідний елемент професійної діяльності. Вона визначає здатність виконувати бойові завдання, виживати в екстремальних умовах і підтримувати високий рівень боєздатності армії. Тому постійні тренування, розвиток сили, витривалості та координації є критично важливими для кожного військового.

Список використаних джерел:

1. Витривалість військовослужбовців та методика її розвитку : навч.метод. посіб. / [автори-укладачі : Н. Б. Вербин, Н. Л. Височіна, С. Ф. Костів та ін.]. – К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. – 120 с.
2. Основні компоненти психофізіологічної підготовки. StudFiles. URL: <https://studfile.net/preview/5259325/page:9/> (дата звернення: 30.03.2025).
3. Фізичні вправи для покращення координації та реакції - методи та рекомендації – Fact-News.com.ua. Новини ФАКТ. URL: <https://fact-news.com.ua/fizichni-vpravi-dlya-pokrashennya-koordinatsii-ta-reaktsii-efektivni-metodi-ta-rekomendatsii/> (дата звернення: 29.03.2025).

4. Функціональні тренування: що це, вправи для жінок та чоловіків – «5 Елемент». 5□□ Фитнес клуб премиум класу «5 Элемент»: елітний фитнес центр в Києві. URL: <https://5element.ua/ua/blog/post-cto-takoe-funkcionalnaya-trenirovka/> (дата звернення: 29.03.2025).

Шлямар І. Л.

професор кафедри спеціальної фізичної та бойової підготовки Національної академії Служби безпеки України, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, заслужений працівник фізичної культури та спорту України

ІНОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ФІЗИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗБРОЙНИХ СИЛ США

Досвід бойових дій військовослужбовців сил сектору безпеки і оборони України з захисту держави від агресії російської федерації свідчить, що вони виконуються в критичних і нелегких умовах, при великих фізичних навантаженнях та значно підвищують вимоги до підготовки військовослужбовців. Важливим засобом професійної готовності військовослужбовців є їхня якісна та систематична підготовка, де велика увага приділяється їх військово-професійній підготовці, в тому числі фізичній. Також слід зазначити, що жодна фізична активність не може бути достатньо продуктивною без достатнього рівня психологічного становлення. Отже, щоб витримати навантаження в бою, потрібна рівна міра психологічного здоров'я – психологічна стійкість, витривалість, емоційна сталість, інтелект, розсуд, сила характеру та духовність. Здатність підрозділу досягти успіху залежить від можливості кожного військовослужбовця ефективно реагувати на полі бою.

Силам сектору безпеки і оборони України в умовах активних бойових дій із захисту держави від повномасштабної агресії з боку російської федерації необхідно швидко провести та впровадити реформи для досягнення взаємної сумісності та досягнення відповідності критеріям членства зі Збройними силами провідних держав - членів НАТО. Постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1490 затверджені зміни в Концепцію трансформації системи військової освіти. На шляху реформи військової освіти, в тому числі і Службі безпеки України актуальним постає питання вивчення та впровадження нормативної бази фізичної підготовки Збройних Сил провідних країн НАТО.

Система перевірки та оцінки рівня фізичної підготовленості військовослужбовців є одним напрямів контролю їхньої фізичної готовності до бойових дій, виконання службових завдань за призначенням, сприяння вирішення інших завдань їх навчання та виховання.

Враховуючи це, можливо розглянути систему фізичної підготовки Збройних Сил США, де на цьому робиться великий акцент і кожному військовослужбовцю, фахівцям з фізичної підготовки підбирається окрема програма тренувань відповідно до його фізіологічних даних і вимог військової служби. Відповідно до цього в ЗС США розроблена система оцінювання, яка повною мірою може задовольнити вимоги до оцінки всіх фізичних якостей, необхідних для успішного виконання завдань за призначенням, а саме Army Combat Fitness Test (ACFT) [1]. Враховуючи реалії та перспективи розвитку системи фізичної підготовки у ЗСУ, можливо розглянути впровадження акценту на індивідуальну фізичну підготовку для майбутніх офіцерів та розглянути як основу фізичної підготовки тренування вправ з ACFT.

Army Combat Fitness Test (ACFT) складається з шести вправ, які створені відповідно до завдань, з якими військовослужбовці можуть стикатися під час повсякденної діяльності або під час ведення бойових дій. ACFT надає змогу перевірити всі м'язові групи та дати точну оцінку фізичної готовності військового до виконання службових обов'язків.

Вправи виконуються у визначеній послідовності протягом не більше 50 хвилин для одного військовослужбовця. Форма одягу для складання тесту спортивна. До складу тесту входять: максимальна станова тяга на три повторення із треп-грифом; метання медичного м'яча 4,5 кг на дальність із положення стоячи; згинання-розгинання рук в упорі лежачи з відривом рук від землі; човниковий біг 10х25 метрів із виконанням спеціальних вправ; утримання тіла у положенні планки на час; забіг на дві милі.

Порядок виконання вправ:

максимальна станова тяга на три повторення є першою вправою. Вона перевіряє м'язову силу нижньої частини тіла, координацію та баланс. Військовослужбовці повинні підняти максимальну вагу тричі під контролем, імітуючи перенесення нош або переміщення боєприпасів і вантажів;

метання снаряда на дальність із положення стоячи. Ця вправа перевіряє вибухову силу та координацію рук і ніг. Військовослужбовці повинні кинути 10-фунтовий м'яч (близько 4,5 кг) назад через голову на максимальну відстань. Ця вправа імітує рухи, необхідні для допомоги побратиму при подоланні перешкоди або стрибка через рів;

згинання-розгинання рук в упорі лежачи з відривом рук від землі. Ця вправа є перевіркою витривалості м'язів плечей, рук і корпусу. Зараховується кількість успішно виконаних повторень протягом двох хвилин. Ця вправа залучає м'язи, які використовуються під час рукопашного бою або повторного завантаження боєприпасів;

човниковий біг 10х25 метрів із виконанням спеціальних вправ. Ця вправа виконується на час і перевіряє навички руху військовослужбовця в анаеробних умовах: біг, волочіння, носіння, повороти та бокові переміщення. Вона імітує переміщення пораненого в безпечне місце, транспортування вантажів або переміщення полем бою під обстрілом;

утримання тіла у положенні планки на час. Вправа спрямована на розвиток м'язів кору, живота, спини, стегон і сідниць. Вона виконується в статичному положенні, утримуючи тіло горизонтально та має на меті перевірку рівня розвитку м'язів кору та всього тіла, а також рівень фізичної та психологічної витривалості. Вправа виконується на час, зараховується тривалість часу, при якому не було спотворень техніки виконання вправи;

забіг на дві милі. Ця вправа перевіряє аеробну витривалість. Вона імітує рухи до місця контакту з ворогом або назад.

Після завершення забігу на дві милі тест ACFT вважається завершеним [2].

На додаток можна зазначити, що діюча система фізичної підготовки та тест оцінки рівня фізичної підготовленості 3С США ACFT діє з 2019 року, є повністю дослідженою Інститутом Дослідження Медичного Середовища Армії США (United States Army Research Institute of Environmental Medicine (USARIEM)). З цього можна зробити висновок у доцільності та продуктивності, можливого впровадження цього тесту та етапи підготовки до нього у систему фізичної підготовки ЗСУ. Також можна згадати широкий спектр мобільних додатків, таких як ACST TROOPSY, ACFT calculator та ін., в яких є вся потрібна інформація про вправи, процес тренувань, вікові категорії та гендерні вимоги. Це є значною перевагою в спрощенні розуміння вимог цього тесту та процесу підготовки до нього всіма військовослужбовцями [3].

Цей тест може надати змогу урізноманітнити процес фізичної підготовки військовослужбовців, застосовуючи нові підходи до їх тренувань, роблячи більший акцент саме на їх індивідуальній підготовці. Також за допомогою даних вправ можливо буде на вищому рівні підготувати всі м'язові групи, що є запорукою успішного виконання завдань за призначенням для всіх військово-облікових спеціальностей. Такий підхід в умовах воєнного стану може більшою мірою застосовуватись під час підготовки майбутніх офіцерів і сприйматись ними позитивно, мотивувати їх до занять фізичними вправами та даючи їм кращий рівень фізичної підготовленості в майбутньому, забезпечуючи їх готовність до завдань військово-професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. FM 7-22 Holistic Health And Fitness, Headquarters Department of the Army Washington, D.C., 8 October 2020.
2. ATP 7-22.01. Holistic Health and Fitness Testing. Headquarters Department of the Army Washington, D.C., 01 October 2020.
3. Абраменко О.О., Білик В.А. Впровадження системи підготовки та оцінювання ACFT (Army combat fitness test) в систему фізичної підготовки Збройних Сил України. II Науково-практична конференція «Інноваційні технології організації фізичної підготовки з урахуванням досвіду підготовки військовослужбовців ЗСУ та сучасних військових конфліктів», Львів, НАСВ імені гетьмана П. Сагайдачного, 2025. – С. 9-11.

Юр'єв С.О.

Військовий інститут танкових військ
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»
кандидат педагогічних наук, доцент

Федак С.С.

Військовий інститут танкових військ
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»
кандидат наук з фізичного виховання, доцент

Зонов О.В.

Військовий інститут танкових військ
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

ДИНАМІКА РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ КУРСАНТІВ ТАНКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Проблема залежності професійної підготовленості здобувач вищої освіти ВВНЗ бойових спеціальностей від рівня розвитку їхньої фізичної підготовленості не була предметом глобальних досліджень. Окрім того, за твердженнями науковців Романчука С.В., Лойка О.М., Афоніна В.М., 2020; Романчука С.В., Данилевич М.В., Федака С.С., 2022 [2, 3, 4], чинна програма фізичної підготовки здобувач вищої освіти ВВНЗ бойових спеціальностей не дає змоги забезпечити цілком ефективний розвиток та вдосконалення фізичних якостей здобувач вищої освіти, оскільки їх рівень фізичної підготовленості є недостатнім для виконання завдань відповідно до обраної спеціальності та в подальшому під час професійної діяльності.

Мета – визначити та проаналізувати рівень прикладної фізичної підготовленості здобувач вищої освіти танкових підрозділів вищого військового навчального закладу.

Методи: теоретичні методи (аналіз та узагальнення літературних джерел); педагогічні методи (спостереження, тестування, експеримент); методи математичної статистики.

Дослідження проводилось на базі полігону Міжнародного центру миротворчості та безпеки (с. Старичі). Нами було проаналізовано показники виконання вправ здобувач вищої освіти танкових підрозділів (n=90).

Тестування проводилось за контрольними вправами згідно Інструкції з фізичної підготовки у системі Міністерства оборони України (ІФП-2021) [1], а саме: метання гранати Ф-1 на дальність, човниковий біг 6х100 м з автоматом, біг на 1100 м з перешкодами. Дослідження проводилось в два контрольні тестування (КТ): 1 КТ у вересні 2024 року та 2 КТ в листопаді 2024 року.

Аналіз показників здобувач вищої освіти бойових спеціальностей у метанні гранати Ф-1 на дальність першого і другого контрольного тестування показав, що результати виконання даної вправи протягом дослідження покращились на 0,5 м ($t=0,98$; $p>0,05$).

Дослідження показників здобувач вищої освіти у човниковому бігу 6х100 м з автоматом показали, що результати в здобувач вищої освіти на 2 КТ недостовірно покращились на 1,6 с ($t=1,13$; $p>0,05$).

Порівняльний аналіз показників здобувач вищої освіти в бігу на 1100 м з перешкодами 1 контрольного тестування і 2 КТ показав, що результати виконання даної вправи здобувач вищої освіти бойових спеціальностей покращились на 2,7 с ($t=1,25$; $p>0,05$), але достовірної різниці між показниками не виявлено.

Результати проведеного дослідження щодо визначення рівня прикладної фізичної підготовленості здобувач вищої освіти танкових підрозділів вищого військового навчального закладу засвідчили, що показники здобувач вищої освіти за перевіреними вправами (метання гранати Ф-1 на дальність, човниковий біг 6х100 м та біг на 1100 м з подоланням перешкод) мають позитивні зміни протягом навчання, проте, достовірного покращення результатів виконання вправ не виявлено ($t=0,98-1,25$; $p>0,05$).

Список використаних джерел:

1. Інструкція з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України: наказ № 225 від 05.08.2021 р.
2. Романчук С, Лойко О, Афонін В, Суспо В, Фіщук І. Вплив засобів боксу на фізичну підготовленість здобувач вищої освіти військового коледжу. В: Єдинак ГА, редактор. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський. 2020;19, с. 43–48.
3. Романчук С, Данилевич М, Кузнецов М, Небожук О, Яровий, М, Романчук В, Боярчук О, Куришко Є. Вплив занять фізичними вправами у військовому спорядженні на показники функціонального стану та фізичної підготовленості військовослужбовців. В: Єдинак ГА, редактор. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський. 2022;24, с. 30–36.
4. Романчук С, Федак С, Афонін В, та ін. Фізична підготовка здобувач вищої освіти вищих військових навчальних закладів на основі вибіркової спрямованості професійної освіти: монографія. Львів: НАСВ; 2022. 385 с.

Ярещенко О.А.

доцент кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Київського інституту Національної гвардії України, кандидат наук з фізичного виховання і спорту

Бак М.А.

здобувач вищої освіти 222-ї навчальної групи курсу №1 факультету службово – бойової діяльності Київського інституту Національної гвардії України

ТАКТИКА ВЕДЕННЯ РУКОПАШНОЇ СУТИЧКИ В ОБМЕЖЕНОМУ ПРОСТОРІ

У сучасних умовах гібридних загроз, урбанізованих бойових дій та підвищеної терористичної активності особливої значущості набуває підготовка військовослужбовців до

ефективних дій у складних та обмежених просторових умовах – у вузьких приміщеннях, коридорах, сходових клітинах, підземних спорудах тощо. Більшість сучасних конфліктів супроводжується боями у населених пунктах, де стандартні тактичні прийоми стають менш ефективними, а фізична підготовка та володіння спеціальними прийомами боротьби – критично необхідними.

Майбутні офіцери інституцій сектору безпеки і оборони України повинні володіти не лише загальновійськовими навичками але й бути готовими до раптового ближнього контакту з противником, який може виникнути в обмеженому (тісному) просторі. Саме тому формування готовності до застосування спеціальних прийомів боротьби (заходів фізичного впливу, сили) в обмежених умовах є важливим компонентом професійної підготовки, який потребує цілеспрямованого педагогічного впливу, відповідного методичного забезпечення та інтеграції у навчальні програми військових навчальних закладів. Крім того, така підготовка сприяє розвитку у майбутніх офіцерів рішучості, витривалості, просторової орієнтації, психологічної стійкості та здатності діяти у стресових ситуаціях, що є важливими характеристиками командира в умовах сучасного бою.

Питанням удосконалення системи рукопашної підготовки військовослужбовців присвячені наукові праці дослідників: Хацаюка О., Турчинова А., Контаровського Р., Волянського В., Москаленка Ю., Нестерчука Д. [1], Хацаюка О., Коломойця О., Гогоця В., Кузьменка В., Олексієнка С., Кислиці С. [2], Хацаюка О., Гіренка С., Волянського В., Белошенка Ю., Гришка А., Мердова С. [3] та інших учених і практиків.

Головною **метою дослідження** є визначення складників тактичної підготовленості майбутніх офіцерів інституцій сектору безпеки і оборони України до застосування спеціальних прийомів боротьби (заходів фізичного впливу, сили) в обмеженому просторі (екстремальних умовах службово-бойової діяльності).

Методи теоретичного дослідження:

1) аналіз науково-теоретичних джерел (для вивчення існуючих наукових підходів до поняття «тактична підготовленість», особливостей бойової та фізичної підготовки військовослужбовців, а також специфіки дій у замкненому або обмеженому просторі);

2) аналіз нормативно-правових документів (з метою з'ясування вимог до професійної та фізичної підготовки військовослужбовців, а також стандартів бойової підготовки);

3) системний підхід (для структуризації й узагальнення отриманих теоретичних знань щодо складників підготовленості майбутніх офіцерів, розгляду їх як цілісної системи);

4) порівняльний аналіз (для зіставлення вітчизняного й зарубіжного досвіду у підготовці військовослужбовців до ближнього бою в обмеженому просторі, а також визначення ефективних елементів підготовки);

5) узагальнення (для формулювання висновків щодо сутності, структури та змісту тактичної підготовленості до застосування спеціальних прийомів боротьби в екстремальних умовах службово-бойової діяльності);

6) класифікація та типологізація (для визначення та систематизації складових елементів тактичної підготовленості майбутніх офіцерів у розрізі досліджуваної тематики).

В процесі дослідно-аналітичної роботи встановлено, що рукопашна сутичка в обмеженому просторі має свою специфіку, яка суттєво відрізняється від класичних прийомів боротьби на відкритій або рівній місцевості. Обмеження простору, як-от вузькі коридори, кімнати, транспортні засоби, підземні приміщення чи сходові клітини, впливають на техніку, тактику й психологічні аспекти поєдинку.

До основних особливостей ведення рукопашної сутички в обмеженому просторі належать:

1) обмеження маневру (у таких умовах практично неможливо використовувати широкі амплітудні рухи, стрибки, обхід противника або активну зміну дистанції. Це змушує зосереджуватися на ближній дистанції та компактній техніці);

2) високий темп і рішучість дій (раптовість нападу та близькість противника не залишають часу на роздуми – необхідно діяти максимально швидко, рішуче й точно. Зволікання чи нерішучість можуть коштувати життя);

3) максимальне використання навколишнього середовища (стіни, кути, предмети інтер'єру можуть бути використані як укриття, опора або як засіб ураження противника. Також важливо вміти орієнтуватися в просторі та адаптувати тактику під конкретну ситуацію);

4) ускладнене використання зброї (через обмеженість простору можливе блокування зброї (наприклад, неможливо вільно прицілюватися або перезаряджатися). Відтак особливу роль відіграє вміння переходити до беззбройної боротьби або використовувати зброю як ударний інструмент (наприклад, прикладом, ременем, магазином тощо));

5) посилене психоемоційне навантаження (обмежений простір викликає відчуття тиску, страху, дезорієнтації, особливо при недостатньому освітленні або наявності диму, шуму. Важливо тренувати психологічну стійкість, здатність діяти в умовах стресу та сенсорного перевантаження);

6) удари та прийоми з короткої дистанції (перевага надається коротким і жорстким ударами, захватами, больовим прийомами, зламами, атаками у вразливі зони (очі, горло, пах). Велике значення мають так звані «силові прийоми» — з використанням ваги тіла та імпульсу);

7) тактична взаємодія в групі (у ситуаціях бойового зіткнення в приміщенні важливо злагоджене командне виконання завдань: прикриття, просування, контроль секторів. Власна ефективність бійця нерідко залежить від його взаємодії з іншими військовослужбовцями).

Відповідно до результатів моніторингу спеціалізованої та довідкової літератури нами визначені домінуючі складники тактичної підготовленості майбутніх офіцерів до застосування спеціальних прийомів боротьби (заходів фізичного впливу, сили) в обмеженому просторі (табл. 1):

Таблиця 1

Домінуючі складники тактичної готовності майбутніх офіцерів до застосування спеціальних прийомів боротьби в обмеженому просторі

Складники	Загальна характеристика
Психофізична готовність:	стресостійкість – здатність зберігати контроль і ефективність дій у високостресових ситуаціях (бій, обмеженість часу, темрява, шум тощо); швидкість прийняття рішень – миттєве визначення тактичної доцільності дії в екстремальній ситуації; самоконтроль і агресивність – кероване застосування сили відповідно до правових і етичних норм.
Просторово-тактичне мислення:	орієнтування в обмеженому просторі – ефективне використання наявного середовища (стіни, двері, кути, меблі) для прикриття або контратаки; уміння адаптувати тактику до середовища – підбір прийомів боротьби залежно від специфіки місця (сходи, вузькі коридори, тісні кімнати, транспорт); мінімізація ризиків для себе і групи – дії, що виключають можливість ураження своїх.
Спеціальна фізична підготовка:	володіння арсеналом спеціальних прийомів боротьби – больові, зламуючі, знерухомлюючі прийоми з урахуванням обмеження простору; комбінування технік рукопашного бою, боротьби та затримання – інтеграція прийомів для швидкої нейтралізації супротивника; техніка володіння спецзасобами (наручники, кийки, балончики, зброя) – їх доцільне та безпечне використання на мінімальній дистанції.
Індивідуальна та групова тактика:	злагодженість у групі – командна робота у парі, трійці, бойових групах при вході в приміщення; невербальна комунікація – сигнали жестами, очима, дотиками у

	ситуаціях, коли голосове спілкування недоцільне або неможливе. лідерство і ініціатива – здатність брати відповідальність в критичний момент.
Правові підстави застосування спеціальних прийомів боротьби:	знання меж правомірного застосування сили – відповідність дій законодавству України, міжнародним нормам і правилам ведення бою; етичне ставлення до супротивника – уникнення надмірного насилля, захист прав затриманих.

Висновки. У результаті проведеного дослідження було визначено основні складники тактичної підготовленості майбутніх офіцерів інституцій сектору безпеки і оборони України до застосування спеціальних прийомів боротьби в обмеженому просторі, що є характерним для екстремальних умов службово-бойової діяльності.

Ключовими домінуючими компонентами тактичної підготовленості є: психофізіологічна стійкість до стресу та швидке прийняття рішень; адаптивність до змінної обстановки та просторове мислення; практичні навички боротьби у вузьких просторах з використанням спеціальних прийомів і технік; здатність до взаємодії в команді, в тому числі в умовах обмеженої комунікації; правова обізнаність і дотримання норм етики застосування сили.

Формування зазначених складників потребує системного підходу у навчальному процесі, впровадження практико-орієнтованих занять, моделювання екстремальних ситуацій, а також тісної інтеграції фізичної, тактичної, психологічної та правової підготовки.

Результати дослідження можуть бути використані при удосконаленні навчальних програм підготовки майбутніх офіцерів, розробці тренінгових модулів та створенні адаптивних методик навчання тактичних дій у нестандартних умовах. Таким чином, визначення та урахування домінуючих складників тактичної підготовленості є важливим чинником ефективної професійної підготовки майбутніх офіцерів до реальних викликів службово-бойової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Хацаюк О., Турчинов А., Контаровський Р., Волянський В., Москаленко Ю., Нестерчук Д. Впровадження арсеналу бойового самбо в систему рукопашної підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. 2023. № 3 (161). С. 21-27. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.03\(161\).05](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.03(161).05)
2. Хацаюк О., Коломоець О., Гогоць В., Кузьменко В., Олексієнко С., Кислиця С. Тактична підготовленість майбутніх офіцерів-правоохоронців до застосування заходів фізичного впливу (сили) в екстремальних умовах службово-бойової діяльності. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. 2023. № 8 (168). С. 163-170. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.8\(168\).33](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.8(168).33)
3. Хацаюк О., Гіренко С., Волянський В., Белошенко Ю., Гришко А., Мердов С. Формування нокаутуючого удару здобувач вищої освіти ВВНЗ інституцій сектору безпеки і оборони України. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. 2024. № 7 (180). С. 194-201. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.7\(180\).39](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.7(180).39)

Ясько В.А.

старший викладач кафедри тактико-спеціальної
підготовки Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат військових наук, доцент

АНАЛІЗ ДОСВІДУ ЗБРОЙНИХ СИЛ США ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗАСТОСУВАННЮ МІННО-ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

В умовах реалій сьогодення підрозділи сектору безпеки та оборони України під час ведення бойових дій стикаються із використанням військами російської федерації різноманітних мінно-вибухових та саморобних вибухових пристроїв (далі – СВП).

На сьогодні, коли війна триває, а загроза залишається високою, зростає необхідність постійного вдосконалення засобів і способів протидії застосуванню МВП. Водночас, суперечливе ставлення військових експертів до ефективності застосування мінної зброї в сучасних війнах і збройних конфліктах та протидії щодо її застосування, потребує проведення дослідження з вивчення досвіду армій провідних країн світу щодо протидії застосуванню МВП.

Аналіз публікацій у цій предметній сфері вказує на актуальність і роль мінної зброї у форматі сучасних війн і збройних конфліктів, постійне вдосконалення різних методів застосування МВП та особливостей їх знешкодження і знищення [1], [2], [3], [4]. В наукових працях [5]–[9] в основному розглянуто тільки часткові завдання з протидії застосуванню МВП. Зокрема, праці [5]–[8] присвячені висвітленню результатів наукових досліджень, спрямованих на моделювання процесів розмінування та обґрунтування вимог до засобів пошуку та виявлення ВВП різними методами, розглядаються аспекти дистанційного знищення ВВП, обґрунтування тактико-технічних вимог та порівняльного аналізу до засобів пошуку та подолання мінно-вибухових загороджень (далі – МВЗ). У матеріалах [9] наведено результати теоретичних досліджень способів розвідки замінованих ділянок місцевості за допомогою безпілотних літальних апаратів.

Результати проведеного аналізу вказаних джерел, вказують на недостатнє дослідження питань щодо комплексного підходу до розробки та впровадження заходів з аналізу мінної безпеки та протидії застосуванню МВП на державному рівні. Так, в роботі [10] розглянуто тільки комплекс заходів щодо роботи командира та штабу військової частини з аналізу мінної безпеки та протидії застосуванню МВП, а також організація взаємодії між військовими частинами і різними силовими структурами міністерств і відомств України.

Разом з тим існуючі керівні документи також недостатньо відображають питання щодо комплексного підходу до розробки та впровадження заходів з аналізу мінної безпеки та протидії застосуванню МВП на державному рівні. Так, Закон України «Про протимінну діяльність» [11] визначає правові та організаційні засади здійснення протимінної діяльності в Україні та особливості державного регулювання у відповідній сфері і більше стосується питань гуманітарного розмінування та комплексу заходів, які проводяться операторами протимінної діяльності. Військовий стандарт [12] призначено для застосування в органах військового управління МО України, ГШ ЗС України та інших складових сектору безпеки та оборони України з метою організації підготовки особового складу з протидії саморобним вибуховим пристроям. Інструкція [13] визначає порядок виконання робіт з виявлення, знешкодження та знищення ВВП на території, виділеній для розміщення і постійної діяльності військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій ЗС України.

У ситуації, що склалася заслуговує уваги проведення аналізу щодо вивчення бойового досвіду ЗС США з організації протидії застосуванню МВП у бойових діях на Близькому Сході.

У ході війни в Іраку (з 2003 по 2011 рік) перевага «коаліційних сил» за чисельністю та озброєнням частково компенсувалася використанням моджахедами-«салафітами» СВП. Так, протягом одного року відбувалося до 15 тис. нападів із застосуванням СВП, втрати від яких становили 40-50% загальних втрат військ.

В Іраку з метою протидії застосуванню СВП було створено Об'єднану спільну оперативну групу та «Червоні команди» (команди укомплектовані професійними фахівцями у визначених галузях), що дозволило у великих масштабах проводити операції зі знищення складів СВП та інших боєприпасів, а також і самих моджахедів-підричників.

У 2006 році на континентальній частині США (Форт-Ірвін, штат Каліфорнія) було засновано Об'єднану організацію боротьби з СВП, яка відповідала за розвиток напрямків захисту, а також розробляла системи та засоби боротьби з МВП та СВП. В американській термінології ці напрямки захисту позначили як IED Defeat – «протидія саморобним вибуховим пристроям».

У військовому бюджеті США для розробки напрямів захисту від СВП з 2003 по 2009 рік було виділено 17,5 млрд доларів, а з 2010 по 2014 рік для цієї мети за статтею «Боротьба з саморобними вибуховими пристроями» виділено 8,5 млрд доларів. З 2015 фінансового року витрати на цю статтю переносилися на реалізацію програм інших міністерств (відомств) з рубрикою «Надзвичайні цілі». У період з 2016 по 2018 рік Об'єднана організація по боротьбі з СВП була перетворена на Об'єднану організацію з протидії нестандартним загрозам під керівництвом Управління міністерства оборони США щодо зниження загроз із наступними завданнями: забезпечити протидію загрозам МВП/СВП з тактичною оперативністю та придбанням попереджувальної підтримки зусиль військ та адаптації до раптових загроз на полі бою; підтримка боротьби з тероризмом, повстанцями, МВП/СВП та малими безпілотними літальними системами (small unmanned aerial systems).

На основі бойового досвіду були розроблені керівні документи щодо боротьби з мінно-вибуховими загородженнями (МВЗ) та саморобними вибуховими пристроями (засобами). Першими документами в період з 2005 по 2007 рік для армії США став статут Field Manual (FM) та для морської піхоти – Marine Corps Information Publication (MCIP). У FM 3-90.119/MCIP 3-17.01 «Протидія саморобним вибуховим пристроям у загальновійськовому бою» основний наголос було зроблено на ухваленні рішення щодо боротьби з загрозою застосування МВП/СВП, як невід'ємної частини процесу прийняття рішення командиром та швидкої його синхронізації. Статут вимагав комплексних та всеохоплюючих дій командира та штабу, які у процесі оцінки обстановки повинні враховувати загрозу застосування МВП/СВП. Згідно зі статутом FM 3-90.119 для проведення заходів щодо боротьби проти МВП/СВП необхідні ефективні сили для ведення розвідки, в тому числі як сили, здатні вести розвідку, так і сили інженерних військ у тому числі мобільні (Mobile augmentation) підрозділи, підрозділи розмінування (Clearance), підрозділи саперів (Sapper), групи пошуку (Search), групи кінологів, групи по знешкодженню боєприпасів – EOD (Explosive ordnance disposal) teams і фахівці по роботі з боєприпасами – EOD operators, бойові підрозділи (Combat forces), у тому числі мобільні та вогневої підтримки, групи перекладачів та підрозділи військової поліції, сили цивільного управління – Civil affairs (CA) support та сили психологічних операцій – Psychological operations (PSYOP) support.

При плануванні відповідних операцій обов'язковими стали такі напрями: стратегія боротьби, запобігання нападам, пошук та ідентифікація, нейтралізація (знешкодження) та ліквідація наслідків їх застосування. У січні 2012 року під керівництвом комітету начальників штабів ЗС США було підготовлено узагальнюючий документ JP 3-15.1 «Операції протидії саморобним вибуховим пристроям». У ньому було представлено спільну доктрину планування та проведення операцій боротьби з СВП, викладено обов'язки, управління C2 (командування і контроль), варіанти організації виконання, докладно описаний процес і методологія системної атаки застосування СВП, і навіть представлені моделі для координації дій з організаціями підтримки знищення вибухових пристроїв. Органи управління були зобов'язані фіксувати позитивний досвід для внесення доповнень до діючих настанов і інструкцій, а також плани бойової підготовки. Так, у січні 2016 року було ухвалено керівництво АТР 3-34.20/MCRP 3-17.2D «Протидія вибухонебезпечним предметам».

У ході виконання завдання керівні документи вимагають від командира оперативно-тактичної ланки, яка отримала бойовий наказ, не тільки вести пошук МВП/СВП, а й у зоні

відповідальності (виконання завдання) знищувати їх, а також повністю або частково перешкоджати здатності противника до їх виготовлення та застосування.

Сама протидія МВП/СВП розглядається як знешкодження або пророблення проходів в МВЗ, що здійснюються в ході вогневого контакту із противником, а розмінування – без вогневого контакту із противником.

Процес розмінування поділяється на очищення маршрутів руху та на очищення місцевості/району. Очищення маршрутів руху своїх сил (розвідка маршруту для їх використання, пошук МВП із застосуванням інженерних засобів, розмінування, очищення та позначення шляхів руху, організація контролю на маршруті) розглядається пріоритетно у боротьбі із СВП.

У протидії МВП/СВП інженерне командування США постійно взаємодіє з такими державними службами безпеки: вибухотехніками ФБР та Бюро алкоголю, тютюну та вогнепальної зброї; Центром Арсон та Національним логістичним центром вибухових речовин; Агентством військової розвідки США щодо боротьби з тероризмом; Управлінням військової контррозвідки; Ракетно-космічним розвідувальним центром; Національним центром розвідки наземних сил; Морським технічним управлінням по роботі з боєприпасами; технічним підрозділом супроводу команд хімічної та біологічної зброї армії США; різноманітними державними лабораторіями.

Фактично боротьба проти МВП/СВП в армії США після отримання досвіду війни в Іраку, стала сприйматися як всеохоплююча боротьба, що ведеться усіма видами і родами військ як на театрі бойових дій, так і поза ним. Показово, що театром цієї боротьби розглядається також й інтернет, відтак, в Пентагоні було створено спеціальне командування по боротьбі проти загроз в інтернеті. В ході ведення розвідувальної діяльності в інтернеті здійснюється збір інформації про тих, хто цікавиться процесом виготовлення і застосування СВП, як і про тих, хто пов'язаний з особами, що їх виготовляють і застосовують.

Проведений аналіз бойового досвіду ЗС США з організації протидії застосуванню мінно-вибухових та саморобних вибухових пристроїв показав, що роботи з протидії МВП/СВП та порядок боротьби з ними регламентовані цілим рядом керівних документів ЗС США, які об'єднали у собі досвід протидії та є значущими у військово-інженерній справі.

Протидія застосуванню МВП/СВП у ЗС США розглядається як комплексна боротьба, яку ведуть усі види та роди військ як у районі операції, так і на театрі військових дій, а також поза ним на державному рівні. Розвідка здійснюється в повному масштабі в усіх напрямках, включаючи кіберпростір. Центр протидії вибухонебезпечним предметам вирішує завдання синхронізації та інтеграції концепцій протидії, технологій та матеріальних засобів щодо підтримки гарантованої мобільності, захисту військ від вибухонебезпечних факторів у сучасній обстановці. Розслідування інцидентів з МВП/СВП проводиться в спеціалізованих лабораторіях, які мають персонал і обладнання для проведення дослідження доказів, отриманих з місця інциденту, та їх порівняння зі зразками попередніх інцидентів. Вся інформація про інцидент з МВП/СВП обробляється та аналізується.

Таким чином, необхідно зауважити, що протидія застосуванню МВП/СВП повинна бути як на рівні Збройних Сил, так і на рівні держави. Проте на сьогодні в Україні відсутній орган, який би збирав і аналізував інформацію про всі інциденти з МВП/СВП, виявляв найбільш загальні і розповсюджені причини їх виникнення. Крім цього в Україні взагалі відсутня система підготовки фахівців з системного розслідування інцидентів з ВВП.

Для розв'язання зазначених проблемних питань та визначення напрямків подальших досліджень щодо здійснення комплексного підходу до аналізу мінної безпеки та протидії застосуванню МВП необхідно: створити у ЗС України систему протидії застосуванню МВП, ефективність якої визначатиметься чіткою підпорядкованістю сил і засобів розмінування єдиному органу військового управління; прийняти на озброєння ЗС України новітні зразки для проведення завдань з розмінування; здійснювати обстеження та розмінування мінних полів в зонах бойових дій за допомогою безпілотних літальних апаратів та роботизованою технікою, які керуються дистанційно; удосконалити нормативно-правову базу з питань

розмінування з урахуванням досвіду збройних сил провідних країн світу; проведення наукових досліджень щодо підвищення ефективності виконання завдань з розмінування, та удосконалення зразків техніки і технологій пошуку, знешкодження і знищення МВП/СВП.

Список використаних джерел

1. Куртсеїтов Т. Л., Мосов С. П., Трембовецький М. П., Ясько В. А. Мінна зброя у фокусі сучасних війн і збройних конфліктів. Збірник наукових статей ЦВСДІ НУОУ. Воєнно-прикладні питання системного аналізу та математичного моделювання. Київ : ЦВСДІ НУОУ, 2020. Вип. № 2. С. 116–121.
2. Куртсеїтов Т.Л., Мосов С.П., Коцюруба В.І., Трембовецький М.П., Ясько В.А. Особливості розмінування в умовах ведення бойових дій у південно-східному регіоні України. Збірник наукових праць «Труди Університету». Київ: НУОУ, 2020. Вип. №5. С. 133-144.
3. Колос Р. Л., Фтемов Ю. О. Організація виконання робіт з розмінування місцевості від вибухонебезпечних предметів. Збірник наукових праць “Захист ОБТ від засобів виявлення та ураження”. Львів : НАСВ, 2017. Вип. № 17. С. 54–56.
4. Бойков Я. В., Толкунов І. О. Аналіз сучасних методів і засобів пошуку, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів. Проблеми та перспективи забезпечення цивільного захисту : матеріали міжнародної наук.-практ. конф. молодих учених, м. Харків, 23 трав. 2023 р. Харків. Нац . ун-т цив. захисту. Харків, 2023. С. 526.
5. Фтемов Ю. О. Шляхи удосконалення способів і складу комплекту технічних засобів інженерної розвідки в інтересах підтримки мобільності військ (сил). ГЕОФОРУМ-2022 : матеріали міжн. наук.-техн. конф., м. Львів 06–08 квітня 2022 р. Львів : НАСВ, 2022. С. 43–47.
6. Ворочич Б. О. Шляхи вирішення проблемних питань розмінування території України. Збірник наукових статей ЦВСДІ НУОУ. Воєнно-прикладні питання системного аналізу та математичного моделювання. Київ : ЦВСДІ НУОУ, 2020. Вип. № 1. С. 17–23.
7. Підгородецький М. М., Ясько В. А., Каленик М. В. Обґрунтування вагомості основних параметрів перспективних комплектів інженерної розвідки та розмінування місцевості. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : військові та технічні науки: наукове видання. Хмельницький : НАДПСУ, 2024. № 1(94). С. 165-175.
8. Ментус І.Е., Ясько В.А., Саприкін Є.Ю. Методи виявлення мін для гуманітарного розмінування: огляд. Український журнал дистанційного зондування Землі. Київ: НАНУ та ДУ «Науковий центр аерокосмічних досліджень Землі ІГН НАНУ, 2024. Том 11 №3. С. 22-28.
9. Мосов С. П., Гурак С. П. Роботи та БПЛА проти мін. Оборонний вісник. Київ : НУОУ, 2019. Вип. № 11. С. 25–31.
10. Ясько В.А., Осадчий О.М., Ясько О.В. Комплекс заходів з мінної безпеки та протидії мінній війні. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : військові та технічні науки: наукове видання. Хмельницький : НАДПСУ, 2015. № 3(65). – С. 231-243.
11. Про протимінну діяльність : Закон України від 06.12.2018 р. № 2642-VIII. Відомості Верховної Ради України. № 6, Ст.39.
12. ВСТ 01.106.006-2020 (01). Військовий стандарт «Протидія саморобним вибуховим пристроям. Основні положення (STANAG 2295, AJP-3.15 Allied joint doctrine for countering improvised explosive devices,MOD). Управління стандартизації, кодифікації та каталогізації ГШ ЗС України. Київ, 2020. С. 45.
13. Інструкція про порядок виконання робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів : затв. наказом НГШ ЗС України від 13.02.2020 року №55.

СЕКЦІЯ 2

МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ У ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ТА ПОСИЛЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Абрамов К.А.

старший викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА СУБ'ЄКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГІЇ

Після початку військової агресії РФ проти України в березні 2014 р., анексії Криму та повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року виникли серйозні проблеми, пов'язані з можливими диверсійними актами, направленними на ослаблення нашої держави. Одним із видів найнебезпечніших диверсійних проявів може бути застосування деяких видів зброї масового ураження, а саме – тероризм, пов'язаний із використанням ядерної зброї, руйнуванням об'єктів атомної енергетики та промисловості, хімічний та біологічний тероризм.

Президент Зеленський ще влітку позаминулого року оголосив, що отримав інформацію від СБУ та української розвідки про те, що росія розглядає сценарій терористичного акту на ЗАЕС з викидом радіації. "Вони все підготували для цього, - заявив він. - На жаль, вже неодноразово мені доводилося нагадувати, що радіація не знає державних кордонів і те, по кому вона вдарить, визначається лише напрямком вітру".

Наразі, ці заяви українського Президента в москві не коментували. Проте раніше кремль неодноразово брехливо заявляв, що саме Україна може вдатися до теракту на атомній станції.

Директор Українського наукового інституту в Гарвардському університеті Сергій Плохій вважає, що саме ядерні об'єкти, які захопила Росія, становлять більшу загрозу на сьогодні, аніж тактична ядерна зброя. "Вперше в світовій історії війна прийшла на територію ядерних об'єктів. І для мене особисто, якщо говорити про ядерні небезпеки війни, потенціал того, що ядерний фактор стане важливим, швидше пов'язаний сьогодні з Запорізькою атомною станцією, ніж з можливістю використання путіним тактичної ядерної зброї", - наголосив він.

Також зауважу, що в перші місяці повномасштабного вторгнення рашисти контролювали Чорнобильську АЕС впродовж п'яти тижнів, ними було розграбовано 2 лабораторії у Чорнобилі, викрадено джерела іонізуючого випромінювання, захоплено або пошкоджено понад 1000 комп'ютерів, викрадено автомобілі та радіаційні дозиметри (шкода на 54 млн. дол. США). Нагадаю, що найбільша в Європі й третя у світі за сукупною потужністю атомна електростанція – Запорізька АЕС з 4 березня 2022 року захоплена російськими військами.

Внаслідок ведення бойових дій, лише в Одеській та Кіровоградській області було втрачено 7 одиниць закритих джерел іонізуючого випромінювання. Також про можливу втрату регулюючого контролю за радіонуклідними джерелами на деокупованих територіях Харківської та Сумської областей повідомляли Національний науковий центр «Інститут метрології» та Сумська митниця Держмитслужби.

Зважаючи на актуальність, значну увагу у доповіді приділено питанню збільшення незаконного обороту ядерних матеріалів, джерелами яких можуть бути об'єкти атомної енергетики, промисловості, науково-дослідницькі заклади і не тільки на тимчасово окупованих територіях України. Також, з часів набуття незалежності Україна зіткнулася із

економічною нестабільністю. Багато промислових підприємств і установ, що використовували радіоактивні джерела, припинили роботу. У зв'язку з цим збирання та продаж металевих брухтів з покинутих промислових підприємств було одним із розповсюджених джерел доходу для деяких місцевих мешканців, а у брухті іноді траплялися джерела радіації поза регулюючим контролем, які й досі можуть потрапляти на «чорний ринок». Кінцевий ризик в тому, що представники держави-ізоляції або добре організована терористична група можуть заволодіти достатньою кількістю ядерних матеріалів та використати з терористичною метою: виробити саморобний ядерний пристрій (Аль-Каїда, 2002 рік), радіологічний розсіювальний пристрій або «брудну бомбу», здійснити отруєння (2006 рік – Олександр Литвиненко отруєний Рo-210, вжитим з продуктами харчування), використати у формі аерозолі (розсіювання з БПЛА), виробити пристрій радіологічного опромінення (із прихованим розміщенням в місцях з постійною великою кількістю людей) та інші.

В Звіті про діяльність Державної інспекції ядерного регулювання України за 2024 рік від 20 лютого 2025 року Голова Держатомрегулювання – Головний державний інспектор з ядерної та радіаційної безпеки України Коріков Олег Миколайович оприлюднив статистику виявлення радіоактивних матеріалів у незаконному обігу:

07 лютого 2024 року на першому поверсі санітарно-гігієнічної лабораторії Державної установи «Київський міський центр контролю та профілактики хвороб» Міністерства охорони здоров'я України (м. Київ) виявлено підозрілі предмети з підвищеним рівнем іонізуючого випромінювання без відповідних на них документів.

29 лютого 2024 року на зупинному пункті Київського залізничного вузла ПівденноЗахідної залізниці «Алмаз» (м. Київ) виявлено підозрілі предмети з підвищеним рівнем іонізуючого випромінювання.

25 березня 2024 року на відкритій території у м. Запоріжжя виявлено металевий предмет циліндричної форми з підвищеним випромінюванням.

10 квітня 2024 року при перетині кордону України в Міжнародному автомобільному пункті пропуску «Устилуг» (Волинська область) відбулося спрацювання радіаційного комплексу «Янтар» на легковий автомобіль Мерседес G 500.

02 квітня 2024 року на території Дирекції оброблення та перевезення пошти АТ «Укрпошта» (м. Київ) виявлено поштове відправлення, що має підвищений рівень радіоактивного випромінювання.

02 вересня 2024 року до Чортківського районного управління поліції ГУНП в Тернопільській області доставлено об'єкт з ознаками (маркування) радіоактивного матеріалу, який було знайдено на відкритій місцевості в м. Чортків поза межами територій підприємств/установ.

16 вересня 2024 року під час вхідного контролю та зважування автомобілю MAN з вантажем металобрухту на автовагах дільниці № 3 копрового цеху ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» (м. Кривий Ріг) відбулося спрацювання системи автоматизованого контролю «Кордон».

Отже, зараз не можна недооцінювати важливість Порядку взаємодії органів виконавчої влади та юридичних осіб, які провадять діяльність у сфері використання ядерної енергії, в разі виявлення радіоактивних матеріалів у незаконному обігу (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 2 червня 2003 року № 813).

В доповіді наголошується на необхідності внесення змін до зазначеної постанови Кабінету Міністрів України з метою удосконалення механізму взаємодії органів виконавчої влади та суб'єктів діяльності у сфері використання ядерної енергії, в разі виявлення радіоактивних матеріалів у незаконному обігу, а також розроблення інформаційної форми, що дозволить систематизувати подання інформацій до Держатомрегулювання для її подальшої обробки та розміщення у всесвітній базі даних МАГАТЕ з незаконного обігу.

Список використаних джерел:

1. Навчальні матеріали щодо зміцнення потенціалу по запобіганню незаконного обороту радіологічних та ядерних матеріалів у Чорноморському регіоні. Міжрегіональний науково-дослідницький інститут Організації Об'єднаних Націй з питань злочинності й правосуддя (ЮНІКРІ), 2023 р.
2. Ядерні загрози війни. Чого чекати від Росії. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c6pl060jrj1o>.
3. Вторгнення Росії в Україну. 1-30 червня 2023 року. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/4603508-vtorhnennia-rosii-v-ukrainu-1-30-cheruvia-2023-roku>.
4. Звіт про діяльність Державної інспекції ядерного регулювання України за 2024 рік від 20 лютого 2025 року https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2024/zvit_atom_2024.pdf.

Анікіна Н.Б.

співробітник Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ВАЖЛИВІСТЬ ЕФЕКТИВНОЇ МІЖВІДОМЧОЇ СПІВПРАЦІ В ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ТА ПОСИЛЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

З появою радіо, телебачення та інтернету суспільством споживається величезна кількість різноманітної інформації. Пропаганда, що транслюється ЗМІ, давно перетворилася в зручний інструмент впливу на людську свідомість, посівши почесне перше місце по своїй ефективності, адже пропаганда – це не лише листівки та плакати. На теперішній час пропаганда з'являється всюди: новини, кіно, освіта, наука, мистецтво, релігія, все пропитано добре продуманими – а іноді доволі вміло замаскованими – ідеями, які потрібно донести населенню. Зараз пропаганда перетворилася на потужну зброю, яка впливає на свідомість людей та керує їхньою поведінкою. Механізмами такого керування є активізації сильних емоцій, спрощення інформації до мінімуму, апелювання до страхів, надій та мрій простих людей, що нескладно зробити під час війни, коли у більшості населення схожі проблеми та потреби у безпеці як базовому страху, присутнє бажання мирного нормального життя. Сьогодні рф активно використовує інформацію – найчастіше спотворену або неправдиву – в якості зброї для маніпулювання свідомістю громадян не тільки всередині своєї країни, але й поза її межами, використовуючи таким чином внутрішню та зовнішню комунікацію. Одним з пріоритетних завдань сектору безпеки і оборони - це своєчасно виявити виникаючі загрози та попередити їхній негативний вплив, а для цього необхідно постійно проводити моніторинг інформаційного простору з можливістю швидкого реагування на розповсюдження неправдивої інформації з подальшим аналізом для вчасного розпізнавання та класифікації цих загроз. З огляду на це, в процесі протистояння таким викликам, в інформаційному просторі вирішальне значення мають узгодження зі своєчасним застосуванням стратегічних комунікацій. В результаті повномасштабного вторгнення рф протягом останніх років постала гостра необхідність в пошуку ефективних методів для проведення організованої взаємодії між Міністерством оборони, Збройних Сил, Служби безпеки України з метою узгодженої співпраці з іншими державними структурами та військовими формуваннями. Створення системи стратегічних комунікацій виступає як дієвий, ефективний та комплексний інструмент взаємодії, який дозволяє здійснювати спротив у межах демократичних практик проти деструктивних інформаційних операцій, що проводить країна-агресор.

НАТО висуває певні вимоги до розвитку комунікаційної сфери, які мають на меті спростити та прискорити всі ці процеси. Такі зміни потрібні для того, щоб інформаційні та

комунікаційні аспекти стали основою для всіх рівнів формування політики, планування та реалізації стратегічних комунікацій у Міністерстві оборони та Збройних Силах.

В 2016 році Національний інститут стратегічних досліджень провів функціональний аналіз сфери стратегічних комунікацій, в результаті чого виявилась низка слабких сторін урядових комунікацій. Експерти дійшли висновку, що державні установи, що було призначені як відповідні за реалізацію стратегічних комунікацій, не зуміли організувати належне функціонування як єдиної системи стратегічних комунікацій держави.

У зв'язку з вищезазначеним, з метою просування загальнодержавної політичної риторики в сфері впровадження ключових повідомлень задля підвищення рівня обізнаності суспільства щодо політики Міністерства оборони, а також здійснення ефективної протидії інформаційним викликам та загрозам у воєнній сфері, було розроблено алгоритм реалізації стратегічних комунікацій у воєнній сфері як складової національної системи стратегічних комунікацій. Наказом Міністерства оборони України 22.11.2017 № 612 була затверджена Концепція стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України. В Концепції запропоновано шляхи реалізації системи стратегічних комунікацій у Міністерстві оборони та Збройних Силах, серед яких «налагодження взаємодії між структурними підрозділами апарату Міністерства оборони, Генерального штабу, органами військового управління, установами та організаціями Міністерства оборони та Збройних Сил, а також іншими відомствами, задіяними в процесі комунікації, що підвищить ефективність внутрішньої комунікації та можливість протидії негативному інформаційному впливу на особовий склад» [1]. На жаль, сьогодні ми бачимо недостатньо ефективну міжвідомчу взаємодію діяльності сил сектору безпеки і оборони. Ця проблема має декілька причин:

1. Інституційні бар'єри:

- Відсутність чітко визначених механізмів координації та обміну інформацією між різними відомствами.
- Дублювання функцій та повноважень, що призводить до непорозумінь та конфліктів.
- Бюрократичні процедури, які ускладнюють оперативне реагування на загрози.

2. Інформаційні проблеми:

- Недостатній обмін розвідувальними даними та аналітичною інформацією.
- Різні системи класифікації інформації, що ускладнює її обмін.
- Недостатнє використання сучасних інформаційних технологій.

3. Людський фактор:

- Відсутність належного рівня довіри та взаєморозуміння між представниками різних відомств.
- Недостатня підготовка кадрів з питань міжвідомчої взаємодії.
- Відомчі інтереси, які ставляться вище за загальнодержавні.

4. Фактор війни:

- В умовах війни, коли ситуація змінюється дуже швидко, стара система координації може не витримувати навантаження.
- Часто, в умовах війни, деякі відомства фокусуються на власних цілях, що ускладнює загальну координацію [2].

Важливо зазначити, що ефективна міжвідомча взаємодія є ключовим фактором для забезпечення національної безпеки та оборони держави. На нашу думку, для покращення міжвідомчої взаємодії у діяльності сил сектору безпеки та оборони, а також посилення комунікаційних зв'язків, необхідно провести наступні заходи:

- Удосконалити нормативно-правову базу, яка регулює міжвідомчу взаємодію.
- Впровадити сучасні інформаційні системи для обміну даними та аналітикою.
- Підвищити рівень підготовки кадрів з питань міжвідомчої взаємодії.
- Створити ефективні механізми координації та обміну інформацією.
- Підвищити рівень довіри та взаєморозуміння між представниками різних відомств.

Для покращання міжвідомчої взаємодії необхідно налагодити координацію та співпрацю. Це передбачає тісний інформаційний зв'язок між різними відомствами, такими як Міністерство оборони, Служба безпеки України, Національна гвардія, Державна прикордонна служба та інші. Також це включає:

- обмін інформацією, спільне планування операцій, узгодження дій та розподіл ресурсів;
- створення спільних оперативних штабів, що дозволить забезпечити оперативне реагування на загрози та ефективне управління силами та засобами. Це сприяє швидкому обміну інформацією та прийняттю рішень;
- навчання та тренування (проведення спільних навчань та тренувань дозволяє підвищити рівень взаємосумісності між різними відомствами та відпрацювати спільні дії в різних сценаріях). Це також сприяє обміну досвідом та найкращими практиками;
- обмін інформацією (обмін розвідувальними даними, аналітичними матеріалами та іншою важливою інформацією);
- посилення комунікаційних зв'язків – розвиток стратегічних комунікацій (розробка та реалізація стратегічних комунікацій дозволяє забезпечити єдиний інформаційний простір та протидіяти інформаційним загрозам). Це включає роботу з громадськістю, ЗМІ та міжнародними партнерами;
- використання сучасних технологій (захищений зв'язок, цифрові платформи та системи обміну даними, що дозволяє підвищити швидкість та ефективність комунікації). Це також дозволяє забезпечити захист інформації від несанкціонованого доступу;
- навчання та підготовка (підбір персоналу з питань комунікацій дозволяє підвищити рівень професіоналізму та забезпечити ефективне використання комунікаційних засобів). Організація спільних навчань та тренувань є дуже важливим моментом для відпрацювання навичок комунікації в кризових ситуаціях;
- інформаційна безпека (розробка та впровадження заходів для захисту інформаційних систем та каналів зв'язку від кібератак та інших загроз). Проведення регулярних аудитів інформаційної безпеки та навчання персоналу правилам кібергігієни;
- публічна дипломатія (активна участь у міжнародних заходах та співпраця з міжнародними партнерами для формування позитивного іміджу України та посилення міжнародної підтримки) [3].

Підсумовуючи вищезазначене можна додати, що налагодження ефективної міжвідомчої співпраці в діяльності сил сектору безпеки та оборони, а також посилення комунікаційних зв'язків є ключовими факторами для забезпечення національної безпеки. Також слід врахувати те, що існує необхідність постійного вдосконалення системи міжвідомчої взаємодії та комунікаційних зв'язків з урахуванням сучасних викликів та загроз, а також забезпечення прозорості та відкритості у діяльності сил сектору безпеки та оборони. Наступні кроки можуть значно допомогти в досягненні цієї мети:

1. Створення чітких механізмів координації:
 - Формування міжвідомчих робочих груп: створення постійних або тимчасових робочих груп для координації дій у конкретних сферах (наприклад, кібербезпека, протидія тероризму).
 - Розробка спільних планів та процедур: визначення чітких ролей та обов'язків кожного відомства, а також розробка спільних планів дій у кризових ситуаціях.
 - Впровадження єдиних інформаційних систем: створення платформ для обміну інформацією та координації дій між відомствами.
2. Посилення комунікаційних зв'язків:
 - Регулярні зустрічі та консультації: проведення регулярних зустрічей між керівниками відомств для обговорення поточних питань та обміну інформацією.
 - Створення гарячих ліній та каналів зв'язку: забезпечення швидкого та ефективного обміну інформацією у кризових ситуаціях.

- Проведення спільних навчань та тренувань: відпрацювання спільних дій у змодельованих ситуаціях для покращення взаємодії.

3. Розвиток культури співпраці:

- Створення атмосфери довіри та взаємоповаги - заохочення відкритого діалогу та обміну думками між відомствами.

- Подолання відомчих бар'єрів - заохочення співробітників до співпраці та обміну досвідом з колегами з інших відомств.

- Спільне навчання та розвиток - організація спільних навчань та тренінгів для підвищення кваліфікації співробітників та покращення взаєморозуміння.

4. Залучення громадськості та міжнародних партнерів:

- Прозорість та відкритість забезпечує доступ громадськості до інформації про діяльність сил сектору безпеки та оборони.

- Співпраця з міжнародними партнерами полегшує обмін досвідом та інформацією з міжнародними партнерами для покращення ефективності співпраці.

В якості додаткових рекомендацій пропонуємо таке:

- врахування особливостей кожного відомства та їхніх специфічних потреб;
- постійне оцінювання ефективності співпраці та вносити необхідні корективи;
- активне використання сучасних технологій для покращення комунікації та координації.

Ці кроки допоможуть створити ефективну систему міжвідомчої взаємодії, яка забезпечить національну безпеку та захист інтересів України.

Список використаних джерел:

1. Концепція стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України URL:<http://www.mil.gov.ua> (дата звернення 31.03.2025)

2. Стратегія реформування державного управління України на період до 2021 року URL:<http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17#n9> (дата звернення 31.03.2025)

3. Міжнародне співробітництво URL:
http://www.mil.gov.ua/content/public_discussion/proj_conc.pdf (дата звернення 01.04.2025)

Бізікін С.В.

головний інженер Харківської міжобласної філії
ДСП «Об'єднання «Радон»,
кандидат наук з державного управління

Пінчук І.П.

начальник служби радіаційної безпеки і охорони
навколишнього середовища Харківської
міжобласної філії ДСП «Об'єднання «Радон»

ДІЯЛЬНІСТЬ ХАРКІВСЬКОЇ МІЖОБЛАСНОЇ ФІЛІЇ ДСП «ОБ'ЄДНАННЯ «РАДОН» ТА ЇЇ ВЗАЄМОДІЯ З ІНШИМИ ВІДОМСТВАМИ

Харківська міжобласна філія (ХМФ) ДСП «Об'єднання «Радон» (до 2019 року окрема юридична особа - ДСП «Харківський ДМСК») згідно діючих ліцензій Держатомрегулювання України здійснює діяльність з переробки та зберігання радіоактивних відходів, перевезення радіоактивних матеріалів, використання джерел іонізуючого випромінювання.

Основним завданням філії є виконання робіт у сфері поводження з радіоактивними відходами (РАВ), джерелами іонізуючого випромінювання (ДІВ), відпрацьованими джерелами іонізуючого випромінювання та участь у ліквідації радіаційних аварій. В зону обслуговування ХМФ входять об'єкти та територія Харківської, Полтавської та Сумської областей.

Для здійснення діяльності ХМФ має наступні структурні підрозділи: пункт зберігання радіоактивних відходів (ПЗРВ), станцію дезактивації, службу радіаційної безпеки і охорони навколишнього середовища (СРБ і ОНС), виробничо-технічну службу, відділ фізичного захисту, а також апарат управління, регіональний центр обліку РАВ та відділ господарського забезпечення.

Весь цикл технологічних операцій з РАВ здійснюється під постійним радіаційним контролем, який виконує служба радіаційної безпеки і охорони навколишнього природного середовища підприємства. СРБ і ОНС атестована у ДП “Харківський регіональний науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації на право проведення вимірювань у сфері поширення державного метрологічного нагляду.”

Розроблена та експлуатується комп’ютеризована система обліку РАВ, ДІВ, переведених до категорії РАВ, та ядерних матеріалів, що знаходяться на тимчасовому зберіганні в сховищах на ПЗРВ.

Напрямки діяльності

ХМФ здійснює:

- в
сі види діяльності у сфері поводження з РАВ, що стосуються попередньої обробки, обробки, кондиціонування, пакування, контейнеризації, транспортування, переробки, зберігання, утилізації чи захоронення РАВ, збирання та вилучення відпрацьованих ДІВ;
- д
езактивацію будівель, споруд, територій, обладнання, насосно-компресорних труб, білизни, одягу і засобів індивідуального захисту, забруднених радіоактивними речовинами;
- в
иготовлення пакувальних комплектів для транспортування та тимчасового зберігання РАВ, як для власних потреб, та і на замовлення сторонніх організацій;
- л
іквідація радіаційних аварій та аварійних ситуацій при поводженні з РАВ та ДІВ на підприємствах, в установах, організаціях;
- в
провадження у виробництво нових технологій у сфері поводження з РАВ;
- п
роведення робіт з джерелами іонізуючого випромінювання, технічне обслуговування закритих ДІВ на підприємствах, тимчасове зберігання радіоізотопних приладів та ДІВ;
- н
адання послуг юридичним та фізичним особам щодо радіометричних вимірювань та спектрометричних досліджень;
- в
иконання функцій регіонального центру обліку РАВ з метою ведення Державного реєстру РАВ та Державного кадастру сховищ та місць тимчасового зберігання РАВ у межах повноважень підприємства;
- з
абезпечення функціонування системи фізичного захисту;
- р
еконструкція і модернізація вже наявних об’єктів інфраструктури, для яких виконується розробка проектної документації;
- і
нші види діяльності, що не суперечать чинному законодавству України.

Розвиток філії на сьогодні

З метою покращення та удосконалення безпечної діяльності поводження з РАВ на ХМФ виконуються наступні організаційні та технологічні заходи:

- технічне переоснащення та перепрофілювання ПЗРВ;

- відповідно до розробленої технології здійснюється сортування ТРВ та відпрацьованих ДІВ, кондиціювання відходів та приведення РАВ у більш безпечний стан;
- впровадження технології цементування рідких радіоактивних відходів РВ, з метою усунення можливості міграції РРВ в навколишнє середовище та виникнення радіаційної аварії на ПЗРВ;
- організоване відокремлене зберігання ядерних матеріалів та їх облік;
- впроваджена технологія розбирання пожежних сповіщувачів диму;
- впроваджена технологія по дезактивації насосно-компресорних труб, забруднених техногенно-підсиленими ДІВ, нафто-газодобувної галузі та використання дезактивованих НКТ в якості вторинної сировини (металобрухту);
- впроваджена та сертифікована належним чином технологія виробництва пакувальних комплектів типу ІР-2 для транспортування та тимчасового зберігання низько- і середньоактивних твердих радіоактивних відходів КТТЗ-НС-1-02.00.00;
- здійснення діяльності по поводженню з ДІВ, а саме ремонт, монтаж, демонтаж, пусконаладжувальні роботи, технічне обслуговування, зарядження-перезарядження, перетарювання радіоізотопних приладів та апаратів із закритими ДІВ, надання послуг по організації надійного, безпечного зберігання та перевезення РІП і апаратів із закритими ДІВ;
- здійснюється модернізація існуючої системи фізичного захисту ПЗРВ;
- здійснюються заходи з підготовки та передачі на захоронення до КВ «Вектор» кондиційованих РРВ та відпрацьованих ДІВ;

Для здійснення діяльності з перевезення радіоактивних матеріалів відповідно до вимог Правил безпечного перевезення радіоактивних матеріалів, в рамках міжнародної технічної допомоги Урядом США парк спецавтотранспорту філії був поновлений машиною ОТ-20А ХА (Валдай). З метою забезпечення ефективного та своєчасного транспортування великогабаритних та великовантажних РАВ та ВДІВ від підприємств-замовників та на КВ «ВЕКТОР» ХМФ був придбаний та введений в експлуатацію сідловий тягач FORD CARGO, а також напівпричіп до нього. Автотранспортний парк ХМФ був розширений у 2021 році за рахунок придбання 2 вантажних автомобілів МАЗ з напівпричепами. Зазначені транспортні засоби обладнані дозиметрами-сигналізаторами та навігаційною системою та підключені до системи «Центру управління перевезеннями радіоактивних матеріалів в Україні», що дозволяє здійснювати контроль за переміщенням радіаційно-небезпечного вантажу. За останні 5 років в рамках міжнародної технічної підтримки Харківська міжобласна філія отримала сучасний автомобіль IVECO, обладнання та технічні засоби для проведення радіаційного контролю та ліквідації радіаційних аварій і їх наслідків, здійснення радіаційного моніторингу та проведення дезактивації.

В рамках реалізації проекту U4.01/12С «Інтегрована автоматизована система радіаційного моніторингу навколишнього середовища на спеціалізованих підприємствах Української корпорації «Українське державне об'єднання "Радон"» здійснюється експлуатація відповідних систем та обладнання на ПЗРВ.

Взаємовідносини філії з організаціями і установами у сфері поводження з РАВ

Для обміну досвідом та з метою удосконалення існуючих технологій ХМФ у складі ДСП «Об'єднання «Радон» активно співпрацює з представниками інших підприємств та організацій відповідного профілю, а також з представниками МАГАТЕ та Європейської комісії.

На сьогоднішній день на стадії впровадження знаходиться декілька проектів в рамках надання міжнародної технічної допомоги, реалізація яких дозволить удосконалити систему фізичного захисту та діяльність, пов'язану з транспортуванням РАВ та ДІВ, проведенням радіаційного моніторингу.

ХМФ має більш ніж 60-річний досвід робіт в сфері поводження з РАВ, володіє достатнім технічним та кадровим потенціалом. Підприємство здатне оперативно і якісно вирішувати завдання по забезпеченню радіаційної безпеки населення та навколишнього середовища. Персонал філії, маючи достатній досвід роботи, залучається до ліквідації

аварійних ситуацій на території зони обслуговування, у тому числі у в рамках Постанови КМУ № 813 від 02.06.2003 «Про затвердження Порядку взаємодії органів виконавчої влади та юридичних осіб, які провадять діяльність у сфері використання ядерної енергії, в разі виявлення радіоактивних матеріалів у незаконному обігу».

З метою перевірки готовності персоналу аварійної бригади до дій при виникненні радіаційної аварії (РА), відпрацювання функцій особового складу аварійної бригади у взаємодії з СБУ та іншими правоохоронними органами, ГУ ДСНС у Харківській області, органами виконавчої влади та регулюючими органами, на філії щорічно проводяться тематичні навчання.

Зокрема 27.03.2025 проведено відпрацювання дій членів аварійної бригади (АБ) ХМФ та персоналу групи радіаційного, хімічного та біологічного захисту ГУ ДСНС у Харківській області у випадку втрати контролю над відпрацьованим ДІВ при транспортуванні джерела іонізуючого випромінювання (ДІВ).

Заняття проводилося на території пункту зберігання радіоактивних відходів (ПЗРВ) філії відповідно до «Плану заходів та дій на випадок аварій під час перевезення радіоактивних матеріалів Харківською міжобласною філією ДСП «Об'єднання «Радон». У якості вихідної імітувалася ситуація щодо поводження з ВДІВ та радіаційна аварія, пов'язана з атакою БПЛА на спецавтотранспорт (САТ).

У проведенні навчань брали участь:

- члени аварійної бригади ХМФ;
- керівництво ДСП «Об'єднання «Радон» та ХМФ;
- а також представники:
- групи радіаційного, хімічного та біологічного захисту ГУ ДСНС у Харківській області;
- викладацького складу Інституту СБУ Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого;
- оперативного підрозділу ГУ СБУ в Харківській області;
- департаменту цивільного захисту Харківської обласної військової адміністрації;
- Східної державної інспекції з ядерної та радіаційної безпеки Держатомрегулювання України.

У ході навчань відпрацьовувалися наступні питання:

—
Порядок дій екіпажу САТ, який складається з водія та особи, яка супроводжує вантаж, при виявленні радіаційної аварії (евакуація персоналу, оцінка радіаційної обстановки, оповіщення, невідкладні та термінові дії відповідно до аварійної картки).

—
Порядок дій аварійної бригади ХМФ та групи радіаційного, хімічного та біологічного захисту ГУ ДСНС у Харківській області при отриманні інформації про аварію (збір, виїзд, радіаційний контроль, оповіщення, ліквідація аварії).

—
Дії керівництва філії відповідно до вимог «Плану заходів та дій на випадок аварій під час перевезення радіоактивних матеріалів Харківською міжобласною філією ДСП «Об'єднання «Радон».

—
Порядок оформлення результатів ліквідації аварії та інформування органів державного регулювання.

–
Відпрацювання алгоритму дій з організації та здійснення заходів, передбачених планом реагування на надзвичайні ситуації, забезпечення злагодженості дій керівного складу ХМФ з підрозділами реагування Головного управління ДСНС України у Харківській області, СБУ, Національної поліції, державними адміністративними та регулюючими органами.

–
Підведення підсумків, обговорення та аналіз проведених навчань, аналіз дій персоналу в аварійних ситуаціях та виявлених недоліків, загальна оцінка навчань.

Згідно сценарію, при здійсненні операції з транспортування відпрацьованих ДІВ (рівні гамма-випромінювання на поверхні джерел досягали 14,7 мкЗв/год) відбулася атака БПЛА на спецавтомобіль, в результаті якої був пошкоджений автомобіль та транспортний контейнер з ДІВ, поранений водій. Очікувана ПЕД гамма-випромінювання на відстані 1 м від джерел складає 3,2 мкЗв/год. Можлива розгерметизація ДІВ та забруднення довкілля.

Дії екіпажу САТ в аварійній ситуації

–
Негайне припинення руху спецавтотранспорту, виведення персоналу та сторонніх осіб із зони можливої дії підвищених рівнів іонізуючого випромінювання в результаті аварії;

–
Евакуація пораненого водія із ТЗ, виведення в безпечну зону, надання невідкладної долікарської медичної допомоги – зупинка кровотечі (джгут), накриття термоковдрою;

–
Гасіння пожежі вогнегасником;

–
Дозиметричний контроль ТЗ та прилеглої території;

–
Повідомлення про аварію керівництву ХМФ, ГУ ДСНС, ГУ НП, виклик швидкої медичної допомоги;

–
Очікування приїзду аварійної бригади, доповідь її керівнику про факт аварії та її масштаб;

–
Заборона доступу в зону аварії сторонніх осіб та транспорту попереджувальними знаками на дорозі.

Керівник філії інформує про аварію ДСП «Об'єднання «Радон», Східну державну інспекцію з ядерної та радіаційної безпеки Держатомрегулювання України, вантажовідправника (вантажоодержувача), безпосередньо взаємодіє з ГУ ДСНС, СБУ, ГУ Національної поліції, державними адміністративними органами та здійснює керівництво в порядку, встановленому Аварійним планом підприємства.

Дії членів аварійної бригади в аварійній ситуації

– Керівник АБ отримує від супроводжуючої особи інформацію про стан РА, проводить короткий інструктаж та розподіляє дії особового складу АБ та фахівців групи радіаційного, хімічного та біологічного захисту ГУ ДСНС у Харківській області під час ліквідації аварії, дає завдання дозиметристу провести радіаційне обстеження ділянки з можливим нахождением ДІВ на місці аварії, а іншим членам АБ - огороження світловідбивною стрічкою та знаками радіаційної небезпеки ділянки з перевищенням радіаційного фону в 3 рази.

–
Пошук ДІВ дозиметристом та фахівцями групи радіаційного, хімічного та біологічного захисту ГУ ДСНС у Харківській області, встановлення знаків на місці виявлених джерел.

– Керівник АБ здійснює розрахунок потенційної дози опромінення персоналу АБ та часу його знаходження в зоні дії підвищених рівнів іонізуючого випромінювання під час ліквідації аварії.

– Розміщення ДІВ в аварійний контейнер за допомогою дистанційного захвату (фото

5).

- Радіаційне обстеження місця знаходження ДІВ та виявлення ділянок радіаційного забруднення.

- Дезактивація забрудненої ділянки спеціальним розчином. (фото 6)

- Ліквідація радіаційної аварії шляхом знімання шару забрудненого ґрунту ручним способом лопатою на глибину 10-15 см. та розміщенням його в контейнер для твердих радіоактивних відходів (ТРВ) типу КСТА-02.

- Радіаційний контроль особового складу АБ, знімання забрудненого спецодягу та ЗІЗ і розміщення його в контейнер для ТРВ.

- Заключний радіаційний контроль ділянки на місці ліквідації аварії та додаткового оснащення (лопати) з метою підтвердження відсутності ДІВ та радіаційного забруднення.

- Додаткове радіаційне обстеження САТ.

- Зняття дисциплінуючого бар'єру, збір та навантаження на спецавтотранспорт оснащення для ліквідації радіаційної аварії і контейнерів в кузов автомобіля IVECO.

- Очікування прибуття технічної бригади або евакуатора.

- Транспортування контейнерів з ДІВ та ТРВ на ПЗРВ.

На завершальному етапі навчань відбулося підведення підсумків, обговорення та аналіз проведених навчань, аналіз дій персоналу в аварійних ситуаціях та виявлених недоліків, взаємодія ХМФ з іншими структурами, загальна оцінка навчань. Згідно оцінки керівництва ДСП «Об'єднання «Радон», аварійна бригада Харківської міжобласної філії з попередження радіаційних аварій та ліквідації їх наслідків відповідає вимогам, що висуваються до формувань даного типу та може виконувати свої функції відповідно до поставлених задач.

Золотарьова Н.І.

професор кафедри поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ В УКРАЇНІ

У відповідності до Закону України «Про Національну поліцію» основним завданням поліції є надання поліцейських послуг у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку [1]. В свою чергу публічний порядок регулюється нормами права та іншими суспільними нормами. Деякою мірою відносини, які виникають у результаті цього, можна класифікувати в залежності від напрямку дії права. Відносини, які становлять основу публічного порядку, складаються відповідно до правових норм, які його регулюють.

Адміністративне право застосовується насамперед для регулювання відносин у сфері забезпечення публічного порядку, його механізм включає адміністративно-правові норми, адміністративно-правові відносини та акти реалізації цих норм і відносин [2, 45-56].

Таким чином, у даному випадку адміністративне право постає як засіб управління. З його допомогою держава як суб'єкт публічного управління справами суспільства забезпечує свій управлінський вплив. У нормах адміністративного права закріплюються управлінські цілі, визначаються засоби і шляхи їх досягнення, а також компетенція органів Національної поліції, посадових осіб і правомочність громадян.

Разом з цим адміністративне право виконує функцію забезпечення публічного порядку, яка здійснюється відповідними засобами впливу в разі порушення відносин у цій сфері. До переліку засобів адміністративно-правового забезпечення публічного порядку входять норми адміністративного права, але ті, що мають охоронну спрямованість, адміністративно-правові відносини, які виникають у випадках правопорушень у сфері публічного (громадського) порядку, та акти реалізації цих норм [3]

Серед норм адміністративного права, які належать до засобів адміністративно-правового забезпечення, необхідно виділити норми, які закріплюють принципи забезпечення публічного порядку. Забезпечення публічного порядку і діяльність поліції базуються на одних і тих самих принципах. Такими принципами є верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність [1].

Забезпечуючи публічну безпеку і порядок, поліція суворо дотримується перерахованих принципів, особливо в практиці застосування превентивних поліцейських заходів та заходів примусу. Національна поліція тісно взаємодіє з іншими правоохоронними органами та громадськістю і покликана надавати поліцейські послуги у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

У нормах адміністративного права, які передбачені у Кодекс України про адміністративні правопорушення, законодавець сформулював заборони щодо визначених порушень суспільних відносин і установив санкції на випадок їх недодержання [4].

Норми права є первинними "клітинами" правової матерії [2, 45-56]. У нормах адміністративного права встановлюються адміністративна відповідальність, а також особливості виявлення та припинення протиправних дій працівниками поліції. Передбачені норми містяться в Кодексі України про адміністративні правопорушення, де визначені заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, які здійснюються поліцією при забезпеченні публічної безпеки і порядку; в Законі України "Про Національну поліцію", в якому визначені основні повноваження поліцейських при забезпеченні публічної безпеки і порядку; Закон України «Про правовий режим воєнного стану», де визначені особливості забезпечення правопорядку під час дії воєнного стану поліцейськими [1; 5; 6]; інструкціях МВС України та Національної поліції України, інших джерелах адміністративного права.

Як адміністративно-правовий засіб слід також розглядати і встановлені нормами правовідносини. Механізм охоронної функції відрізняється від механізму регулювання тим, що він включає правовідносини у відповідь на дії, які посягають на регульовані суспільні відносини. Лише при наявності цих юридичних фактів виникають відносини відповідальності за порушення публічного (громадського) порядку, чого не можна сказати про регулювання, спрямоване на організацію нових чи упорядкування існуючих відносин.

Кінцевим елементом механізму адміністративно-правового забезпечення публічного порядку є акти реалізації норм адміністративного права. Поліція використовує всі форми реалізації правових норм. Вона застосовує норми адміністративного права до правопорушників, використовує їх при здійсненні провадження по справах про адміністративні правопорушення виконує норми-принципи, забезпечуючи публічну безпеку і порядок. [37, 66-67]

Слід також відмітити, що значну роль в забезпеченні публічної безпеки і порядку відіграють і засоби адміністративно-правового регулювання. Саме забезпечення публічної безпеки і порядку часто здійснюється шляхом застосування адміністративної організаційної діяльності органів поліції. Організаційні норми застосовуються при плануванні забезпечення публічної безпеки і порядку як у звичайних, так і в особливих умовах.

За допомогою цих норм визначаються посадові обов'язки працівників поліції, їх права, тобто регулюються відповідні управлінські відносини. Права та обов'язки поліцейських при забезпеченні публічної безпеки і порядку, їх реалізація також виступають засобами адміністративно-правового забезпечення публічної безпеки і порядку. Саму діяльність поліції, яка спрямована на забезпечення публічної безпеки і порядку, можна розглядати як засіб його забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. – Київ, 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
2. Адміністративне право України : підручник / за ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 416 с.
3. Поліцейська діяльність: навч. посіб. / Басс В. О., Білик В. М., Братель С. Г. та ін.; за ред. В. А. Кулікова. Київ : ФОП Маслаков. 2021. 570 с.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-101>
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII // Відомості Верховної Ради. 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-viii#Text>
6. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 березня 2000 року № 1550-III // Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-iii#Text>

Іващенко Д.О.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Веліков С.Г.
викладач Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

КОМУНІКАЦІЙНА ПІДТРИМКА ОБОРОННИХ ОПЕРАЦІЙ: РОЛЬ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОЇ СПІВПРАЦІ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ

Сьогодні, коли світ сповнений неявних загроз і ворог активно намагається впливати на наші думки, вміння комуунікувати стає надзвичайно важливим для захисту країни. Те, як військові доносять інформацію, налагоджують зв'язок із суспільством, завойовують довіру людей та борються з ворожою пропагандою, напряду впливає на те, наскільки успішно ми зможемо захиститися.

Інформаційна підтримка військових дій – це цілий комплекс заходів, які допомагають налагодити спілкування, скоординувати дії між різними силовими структурами, створити перевагу в інформаційному просторі та підтримати бойовий дух як військових, так і цивільних людей. Це включає в себе спілкування всередині армії, а також зв'язки з громадськістю, пресою, міжнародними партнерами і навіть з противником.

Війна Росії проти України чітко показала, що інформаційний фронт є таким же важливим, як і лінія бойового зіткнення. Те, наскільки добре Збройні Сили України спілкуються з суспільством, впливає на те, чи довірятимуть їм люди, чи допомагатимуть волонтери, наскільки стійким буде наше суспільство в тилу та наскільки ми будемо єдині як нація.

Роль цивільно-військової співпраці у комунікаційній підтримці. Цивільно-військове співробітництво (ЦВС, англ. CIMIC) — це форма організації взаємодії між Збройними Силами та цивільними органами влади, населенням, неурядовими організаціями, яка передбачає забезпечення безпеки, підтримку цивільної інфраструктури та гуманітарне реагування.

В Україні структура ЦВС почала активно розвиватися після 2014 року, коли стало очевидним, що взаємодія військових з місцевим населенням у зоні бойових дій є критично важливою [1]. Завдяки ЦВС ЗСУ змогли: організовувати евакуацію населення з небезпечних територій; забезпечувати доставку гуманітарної допомоги; здійснювати роз'яснювальну роботу серед населення; протидіяти дезінформації та ворожим наративам. Окрім того, ЦВС

дозволяє зменшити соціальну напругу в регіонах, де ведуться бойові дії, через налагодження довіри до військових, демонстрацію відкритості та підтримку місцевих громад.

Згідно з доктринами НАТО, ЦВС розглядається як ключовий елемент у досягненні стратегічних цілей місії, особливо в контексті стабілізації після конфлікту, побудови миру та надання гуманітарної допомоги [2]. Адаптація стандартів НАТО у сфері ЦВС є актуальним завданням для ЗСУ на шляху до інтеграції в євроатлантичну спільноту.

Інформаційно-психологічні операції (ІПСО) — це організовані дії, спрямовані на цілеспрямований вплив на свідомість, поведінку та настрої цільової аудиторії (противника, населення, союзників) з метою досягнення стратегічних або тактичних цілей [3]. ІПСО охоплюють як інформаційний, так і психологічний вплив, і використовуються як у мирний, так і у воєнний час. Основні цілі ІПСО: дезорієнтація та деморалізація противника; дискредитація його керівництва та командування; вплив на рішення цивільного населення, зокрема в районах конфлікту; формування позитивного образу власних збройних сил; посилення стійкості суспільства до дезінформації.

Російська агресія супроводжується масштабними інформаційно-психологічними кампаніями: розповсюдження фейків, провокацій, паніки через соцмережі, бот-мережі. У відповідь на це Україна формує потужну систему протидії ІПСО, яка включає як технічні, так і комунікаційні засоби. ІПСО тісно пов'язані з ЦВС, адже часто саме офіцери цивільно-військового співробітництва стають провідниками стратегічних повідомлень до населення, сприяючи зниженню ефективності ворожих впливів. Взаємодія ЦВС та ІПСО: синергія комунікаційного впливу. Ефективна реалізація комунікаційної підтримки оборонних операцій можлива лише за умов тісної взаємодії структур ЦВС та підрозділів, які відповідають за протидію ворожим ІПСО. Така координація дозволяє забезпечити єдине інформаційне поле, уникнути дублювання або суперечливих повідомлень, оперативно реагувати на загрози інформаційного характеру. Ключовими напрямками взаємодії є: обмін оперативною інформацією про настрої населення, вразливі групи, інформаційні інциденти; планування інформаційних кампаній з урахуванням реального стану в зоні бойових дій; координація з іншими суб'єктами сектору безпеки (СБУ, НГУ, ДСНС, місцева влада); залучення засобів масової інформації та громадських організацій для поширення правдивих повідомлень [4]. Координація ІПСО і ЦВС дозволяє також формувати довгострокові наративи, які підтримують бойовий дух, пояснюють мету операцій, сприяють залученню міжнародної підтримки.

Попри успіхи в розвитку ЦВС і протидії ІПСО, в Україні існує низка викликів: кадрове забезпечення — нестача фахівців зі стратегічних комунікацій, психології, аналізу інформації; фрагментарність — відсутність єдиного командного центру стратегічних комунікацій у секторі оборони; слабка міжвідомча координація — потреба в стандартизації процедур, обміну даними, спільному плануванні; технічна вразливість — кіберзагрози, інформаційні витоки, атаки на інфраструктуру; правова база — необхідність вдосконалення нормативного забезпечення у сфері ІПСО [5]. Перспективні напрями розвитку включають: створення Єдиного центру стратегічних комунікацій при РНБО або Генштабі ЗСУ; поглиблення міжнародної співпраці з НАТО у сфері СІМІС та PSYOPS; розробка освітніх програм для військових комунікаторів, аналітиків, офіцерів ЦВС; посилення технічних спроможностей для ведення інформаційних операцій; формування громадсько-державного партнерства у сфері інформаційної безпеки [6].

Комунікаційна підтримка оборонних операцій є критично важливою для забезпечення стійкості держави у воєнний час. Роль ЦВС і ІПСО полягає не лише у веденні роз'яснювальної чи пропагандистської роботи, а у формуванні довіри, координації, психологічної стійкості, єдності суспільства. Поєднання зусиль у сфері цивільно-військового співробітництва та протидії ворожим інформаційно-психологічним операціям формує ефективну систему стратегічних комунікацій, здатну не лише протистояти гібридним загрозам, а й формувати сприятливе середовище для досягнення перемоги на фронті та в тилу.

Список використаних джерел:

1. The Role of Civil-Military Cooperation in Protection of Civilians: The Ukraine Experience. Center for Civilians in Conflict, 2023. URL: <https://civiliansinconflict.org/wp-content/uploads/2023/10/The-Role-of-Civil-Military-Cooperation-in-Protection-of-Civilians-The-Ukraine-Experience.pdf>
2. About NATO CIMIC Doctrine. CIMIC Centre of Excellence, 2003.
3. Марковець О., Бучин М., Ковальчук А., Басюк Т. Russian Information-Psychological Special Operations in Ukraine and Peculiarities of System Design for Their Countermeasures. Lviv Polytechnic National University, 2023. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3608/paper8.pdf>
4. SBU: Russia Escalates Disinformation War Against Ukraine. NV, 2025. URL: <https://english.nv.ua/russian-war/ukraine-s-security-service-warns-of-russian-disinformation-surge-urges-vigilance-50491976.html>
5. *Ukrainian Experience in Civil-Military Cooperation: Lessons for Europe*. PRISM UA, 2025. URL: <https://prismua.org/en/english-ukrainian-experience-in-civil-military-cooperation-lessons-for-europe/>
6. *Ukraine—Support to Strategic Communications*. DAI, 2025. URL: <https://www.dai.com/our-work/projects/ukraine-support-to-strategic-communications>

Ігнатюк В.І.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
Науковий керівник - Соколовський М.В.
доцент Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ В ПРОЦЕДУРІ ЕКСТРАДИЦІЇ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНILI ТЕРОРИСТИЧНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

У сучасному світі, де злочинність набуває транснаціонального характеру, інститут екстрадиції відіграє ключову роль у забезпеченні міжнародної безпеки та правопорядку. Цей процес, що передбачає видачу особи, яка вчинила злочин в одній державі, іншій державі для притягнення до кримінальної відповідальності, є складним та багатограним, вимагаючи узгодження національних законодавств та міжнародних договорів. Особливої актуальності набуває питання екстрадиції осіб, які вчинили терористичні злочини, що становить серйозну загрозу для світового співтовариства. У цьому контексті виникає низка правових та практичних проблем, пов'язаних з визначенням терористичних актів, дотриманням прав людини та забезпеченням ефективного міжнародного співробітництва.

У контексті міжнародного кримінального права, процедура видачі (екстрадиції) осіб, які вчинили злочини міжнародного характеру, вимагає ретельного дотримання правових підстав та гарантій прав людини, що є складним та багатограним процесом, сповненим численними правовими колізіями та практичними проблемами.

Конституційна заборона видачі громадян України конфліктує з міжнародними зобов'язаннями у боротьбі з транснаціональним тероризмом. Екстрадиція регулюється міжнародними договорами, але їх неоднозначне тлумачення, особливо щодо "політичних злочинів", ускладнює процес. Принцип подвійної кримінальності, необхідний для екстрадиції, часто ускладнюється розбіжностями національних законодавств. Варіативність покарань також створює проблеми. Правило *ad hoc*, що обмежує переслідування виданої особи, має винятки, що можуть порушувати права людини. Конституція та міжнародні договори передбачають підстави для відмови у видачі, включаючи громадянство, політичні та військові злочини.

Національне кримінальне процесуальне законодавство передбачає судовий контроль над законністю та обґрунтованістю екстрадиції, включаючи право на оскарження рішення про видачу, проте ефективність цього контролю залежить від незалежності судової системи та кваліфікації суддів. Проблема екстрадиції осіб, які вчинили терористичні злочини, ускладнюється колізією між заборобою видачі за політичні правопорушення та необхідністю ефективної боротьби з тероризмом, адже згідно з Європейською конвенцією про видачу правопорушників 1957 року, видача за політичні злочини заборонена, однак, оскільки тероризм часто має політичну мотивацію, виникає ризик, що терористи зможуть уникнути відповідальності, використовуючи цей принцип. Міжнародна спільнота, усвідомлюючи цю загрозу, прийняла ряд антитерористичних конвенцій (наприклад, Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом 1977 року, Конвенцію про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 року), які обмежують застосування принципу не видачі за політичні злочини у випадках тероризму.

Водночас, відсутність загальновизнаного визначення тероризму ускладнює формування чіткого переліку екстрадиційних терористичних актів. Комісія ООН з міжнародного права запропонувала класифікацію терористичних актів, що підлягають екстрадиції, включаючи акти насильства проти глав держав, знищення суспільного майна, захоплення заручників та виготовлення вибухових речовин. Тенденція до обмеження принципу не видачі за політичні злочини відображена в сучасній практиці, де терористичні злочини все частіше виключаються з категорії політичних правопорушень для цілей екстрадиції. Антитерористичні конвенції зобов'язують держави-учасниці затримувати та видавати або передавати для судового переслідування осіб, обвинувачених у тероризмі.

Аналіз чинного законодавства України, зокрема статті 1 Закону України «Про тероризм», виявляє обмеженість дефініції терористичного акту, що зводиться до злочинного діяння, формалізованого через застосування зброї, вибухи, підпали та інші дії, кримінальна відповідальність за які закріплена у статті 258 Кримінального кодексу України. У випадках, коли терористична діяльність супроводжується вчиненням злочинів, передбачених статтями 112, 147, 258-260, 443, 444 та іншими статтями Кримінального кодексу України, настає кримінальна відповідальність відповідно до положень останнього.[5]

Стаття 29 Закону України «Про тероризм» регламентує можливість видачі іноземців або осіб без громадянства, які не мають постійного місця проживання в Україні, у випадках їхньої участі в терористичній діяльності, з метою притягнення до кримінальної відповідальності. Процедура видачі таких осіб здійснюється згідно з національним законодавством та міжнародними зобов'язаннями України, що впливають із ратифікації Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 року, Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом 1977 року та інших міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також на засадах взаємності.[5]

Обмеженість класифікації терористичних актів у національному законодавстві України створює значні перешкоди для ефективної екстрадиції осіб, причетних до терористичної діяльності, що особливо актуально в умовах сучасних геополітичних викликів. Міжнародна практика демонструє чітку тенденцію до розширення переліку терористичних актів, що підлягають екстрадиції, з метою посилення міжнародного співробітництва у боротьбі з цим явищем. Однак, окрім проблеми вузької класифікації, існує ще одна, не менш важлива, проблема - недостатнє розмежування терористичної діяльності та політичних злочинів у національному законодавстві. В Україні відсутній чіткий та всебічний аналіз цієї проблеми, що, своєю чергою, не відображено у відповідних нормативно-правових актах. Це створює ризики для зловживання положеннями про політичні злочини з метою уникнення відповідальності за терористичні акти, які можуть бути завуальовані під політичну діяльність.

Отже, існує нагальна потреба не лише в гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами шляхом розширення класифікації терористичних актів, але й у розробці чітких критеріїв розмежування терористичної діяльності та політичних злочинів. З

метою вирішення даного питання, Комісія ООН з міжнародного права запропонувала класифікацію терористичних актів, що обумовлюють їх екстрадиційність, до яких входять: будь-який умисний акт, що викликає смерть чи спричинює серйозне тілесне пошкодження главі держави, службовим особам державної значимості, їх близьким родичам чи іншим службовим особам, котрі займаються державною діяльністю за умови, що злочинний акт був спрямований проти них, пов'язаний із їх службовим становищем; акти, розраховані на знищення чи пошкодження суспільних цінностей чи цінностей, які використовуються із суспільною метою; будь-який умисний акт, що спрямований на спричинення загрози життю людей, зокрема, у вигляді захвату повітряного судна, заручників, та будь-яка інша форма насилля, що вчинена проти осіб, які перебувають під міжнародним захистом чи мають дипломатичний імунітет; виготовлення, придбання, утримання чи поставка зброї, що містить вибухові та інші небезпечні речовини, з метою вчинення терористичного акту.[6, с. 279] Це сприятиме не лише підвищенню ефективності міжнародного співробітництва у боротьбі з тероризмом, але й забезпеченню належного захисту прав людини та запобіганню зловживанням у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Відомості ВРУ. 1996. №30. Ст.141
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.03.2025 р.)
2. Кримінальний процесуальний України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 20.03.2025 р.)
3. Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додаткового протоколу 1975 року та Другого додаткового протоколу 1978 року до Конвенції : закон України від 16 січня 1998 року // Відомості Верховної Ради України – 1998 – №23 – 129
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.03.2025 р.)
4. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (ETS N 90). Офіційний портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#Text (дата звернення: 20.03.2025 р.)
5. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 року №638-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003, № 25, ст. 180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 20.03.2025 р.)
6. Бадалова Т. Г. Окремі проблемні питання щодо здійснення екстрадиції в Україні в умовах воєнного стану та співробітництва з уповноваженими компетентними органами іноземних держав / Т. Г. Бадалова // Сучасні дослідження в глобалізаційному світі: наука для миру і безпеки: зб. тез Міжнар. форуму молодих учених (м. Дніпро, 2 грудня 2022 р.). - Дніпро : ДДУВС, 2023. – С. 276-281 URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/15302> (дата звернення: 20.03.2025 р.)

Капелюх А.В.

ад'юнкт Національної академії Служби безпеки
України

ОСНОВНІ НАПРЯМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ГАЛУЗІ КІБЕРБЕЗПЕКИ

Служба безпеки України тісно співпрацює у галузі кібербезпеки з міжнародними партнерами, зокрема, безпековими структурами міжнародних організацій. Розглядаючи

питання співробітництва у згаданій галузі, слід наголосити на таких спільних проєктах.

Взаємодія із Агенцією НАТО зі зв'язку та інформації. Агентство з питань обслуговування систем інформації та зв'язку НАТО (NCIA) здійснює IT-підтримку та IT-забезпечення діяльності штаб-квартири, командних структур, агентств та проєктів НАТО. Воно забезпечує інформаційну, технологічну та комунікаційну складову діяльності Альянсу (зокрема, забезпечує функціонування DI-порталу НАТО <https://diweb.hq.nato.int>). Також Агентство займається боротьбою з новими викликами — та боротьбою з кібератаками шляхом впровадження кіберзахисту в тактичному обладнанні протиракетної оборони з метою забезпечення кібербезпеки тактичних мереж відповідних підрозділів. 24.02.2022 між СБ України та Агенцією НАТО зі зв'язку та інформації підписана Угода щодо доступу Служби безпеки України до багатонаціональної платформи обміну інформацією про кібератаки та кіберінциденти (MN MISP). В СБ України існував аналог такої системи MISP-UA. Сьогодні MISP-UA – ефективний загальнонаціональний інструмент спільного протистояння кіберзагрозам. До платформи входять майже 1300 представників об'єктів критичної інфраструктури, урядових та військових ресурсів, які можуть стати об'єктами посягань ворожих хакерів. В умовах повномасштабної військової агресії РФ, користувачі MISP-UA щоденно, фактично в режимі онлайн, отримують індикатори кіберзагроз, встановлені за результатами розслідувань СБУ, а також мають можливість поділитись із закритою спільнотою власними даними. Об'єднання платформ НАТО та СБУ (MN MISP та MISP-UA) дозволило ще ефективніше боронити вітчизняний кіберпростір від посягань агресора [1]. 6-7 липня 2023 року кіберфахівці СБ України та представники інших українських установ, які працюють над кібербезпекою нашої держави, брали участь у робочій зустрічі у штаб-квартирі НАТО. У ході поїздки українська сторона відвідала Агенцію НАТО зі зв'язку та інформації та Стратегічне командування НАТО з операцій (англ. NATO strategic command for operations). Під час заходів українські фахівці виступили з презентацією про систему кібербезпеки України в умовах російської збройної агресії. Крім того, делегація нашої держави представила нові пропозиції щодо посилення співпраці з НАТО у сфері кібербезпеки. За сприяння міжнародних партнерів українські фахівці ознайомилися зі структурами Альянсу, залученими до забезпечення кібербезпеки. Модерували обговорення Директор Центру кібероперацій НАТО та заступник помічника Генерального секретаря НАТО з питань нових викликів безпеки [2].

Процес планування та оцінки сил. Сьогодні відбувається переформатування співробітництва України з НАТО та створення нового пакету Цілей партнерства у вигляді вимог НАТО до взаємосумісності. СБ України приєдналась до Процесу планування та оцінки сил (далі – ППОС) у 2008 році та була залучена до виконання Цілі «Кіберзахист на національному рівні» (S 7302). В рамках виконання зазначеної Цілі ППОС СБ України бере участь у розробці плану дій з реалізації Стратегії кібербезпеки України, зокрема, створено та забезпечено функціонування Центру реагування на кіберінциденти СБ України (CSIRC) з метою запобігання, відстежування, виявлення, захисту і відновлення після кібератак [3].

Комплексний пакет допомоги НАТО Україні. У червні 2022 року Північноатлантичний Альянс прийняв рішення щодо перегляду та розширення Комплексного пакету допомоги Україні (далі – КПД), що поєднує всі трастові фонди і формати надання нелетальної допомоги. КПД наразі включає короткотермінові заходи та довгострокову допомогу. Вже в квітні 2023 року СБ України було ініційоване питання стосовно включення в КПД проєктної пропозиції щодо розвитку спроможностей СБ України у сфері кібербезпеки (створення кіберцентрів та дослідницьких лабораторій в 19 регіональних органах СБ України).

Індивідуальна програма партнерства. Індивідуальна програма партнерства (далі – ІПП) – вид партнерства між постійними членами Альянсу та третіми країнами, що в нього не входять, який передбачає союзницькі взаємини та стратегічне військово-партнерство. Програма складається із заходів міжнародного співробітництва, запропонованих державами-членами та країнами-партнерами Північноатлантичного Альянсу у форматі Робочого плану

євроатлантичного партнерства (РП ЄАП). Проєкт РП ЄАП містить широкий перелік навчальних курсів, семінарів, конференцій, робочих зустрічей, тощо. Всі заходи розподілені за окремими галузями співробітництва у відповідності до основних напрямів взаємодії НАТО та країн-партнерів. У 2023 та 2024 роках співробітники СБ України брали участь навчальних заходах за різними напрямками роботи СБ України, в тому числі забезпечення кібербезпеки.

Підсумовуючи зазначимо, що перелік напрямів міжнародного співробітництва у галузі кібербезпеки не є сталим. Ми наголосили лише на окремих з них. Нові загрози і виклики спричиняють розвиток міжнародного співробітництва у тій чи іншій формі та за відповідним напрямом.

СБ України співпрацює з іноземними партнерами на підставі норм міжнародного права, відповідних договорів і угод з метою вирішення покладених на неї завдань, в тому числі забезпечення кібербезпеки. Здійснюється постійний обмін інформацією. Активно застосовуються такі форми міжнародного співробітництва як, робочі зустрічі із представниками зарубіжних партнерів та інших суб'єктів міжнародного співробітництва; прийоми делегацій зарубіжних партнерів в Україні, що забезпечується Центром міжнародного співробітництва Апарату Голови СБУ із задіянням представників ДКІБ; офіційні візити за кордон співробітників СБУ, що здійснюються для виконання службових завдань за розпорядженням керівництва СБУ; укладання міжнародних договорів, які укладає СБУ від свого імені з питань, що віднесені до її компетенції, зокрема протидії кіберзлочинам.

Міжнародне співробітництво Служби безпеки України є одним із ключових елементів забезпечення державної безпеки, зокрема кібербезпеки. Для досягнення більшої ефективності необхідно вдосконалювати законодавчу базу, розвивати технічні можливості та поглиблювати взаємодію з іноземними партнерами. Успішна реалізація цих завдань сприятиме посиленню позицій України у світовій системі забезпечення кібербезпеки.

Враховуючи сучасні реалії та виклики такі як: політичні та правові обмеження (різні підходи до вирішення безпекових питань серед партнерів; недостатній рівень імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство); технічні та ресурсні обмеження (нестача сучасного обладнання та технологій, необхідність підвищення кваліфікації персоналу); глобальні загрози (зростання кількості кіберзлочинів, розвиток нових форм тероризму та гібридних загроз), визначимо перспективами міжнародного співробітництва Служби безпеки України з іноземними партнерами у галузі кібербезпеки наступне:

- розвиток правових засад, що спричинить інтенсифікацію співпраці з НАТО та ЄС;
- розширення участі у спільних проєктах, що включають питання забезпечення кібербезпеки;
- активізація впровадження в систему СБУ відповідних стандартів та керівних документів НАТО, що стосуються питань протидії кіберзагрозам;
- гармонізація національного законодавства із законодавством ЄС у згаданій галузі.
- розвиток організаційних основ співробітництва у сфері кібербезпеки: удосконалення механізмів обміну інформацією про кіберзагрози; створення спільних платформ для моніторингу кіберпростору.

З метою вдосконалення міжнародного співробітництва СБ України з іноземними партнерами у галузі кібербезпеки необхідно:

1) щорічно аналізувати результати практики двосторонньої взаємодії з окремими країнами (відповідно договорів, домовленостей) за напрямком протидії кіберзлочинам, а саме дієвість законодавчої бази, ефективність налагодженого механізму співпраці, результативність самої взаємодії;

2) проводити відповідно аналіз перспектив розвитку міжнародного і національного законодавства, практики проведення заходів міжнародного партнерства та участі у різноманітних ініціативах, спрямованих на зміцнення кібербезпеки;

3) оперативно удосконалювати та спрощувати механізми обміну інформацією між правоохоронними органами та спецслужбами у протидії кіберзлочинам;

4) удосконалити навчальні програми та плани підготовки фахівців з кібербезпеки з метою їх навчання формам, методам та прийомам міжнародної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. СБУ та НАТО посилили співпрацю у сфері кібербезпеки URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-ta-nato-posylyly-spivpratsiu-u-sferi-kiberbezpeky-vidbulasia-vzaiemna-intehratsiia-system-monitorynhu-zahroz> (дата звернення 27.01.2025).
2. СБУ посилює співпрацю з НАТО у питаннях глобальної кібербезпеки URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-posyliuie-spivpratsiu-z-nato-u-pytanniakh-hlobalnoi-kiberbezpeky> (дата звернення 27.01.2025).
3. Процес планування та оцінки сил (ППОС) URL: <https://mvs.gov.ua/ministry/projekti-mvs/jevroatlantica-integraciya-ukrayini/> proces- planuvannya-ta-ocinki-sil-ppos (дата звернення 27.01.2025).

Карастельов В.А.

співробітник Служби безпеки України,
кандидат юридичних наук

МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ: ВИКЛИКИ КООРДИНАЦІЇ ПІД ЧАС КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ У КІБЕРПРОСТОРІ УКРАЇНИ

У XXI столітті кіберпростір перетворився на повноцінний вимір сучасної гібридної війни, де бойові дії відбуваються не лише на суші, в повітрі чи на морі, а й у цифровому середовищі. Масштабні кібератаки, спрямовані на об'єкти критичної інфраструктури, інформаційні диверсії, спроби дестабілізувати державне управління, дезорієнтація населення через системні фейкові інтервенції та блокування комунікаційних каналів — усе це стало звичними інструментами ведення війни проти України. Як слушно зазначає Мазур Я., «інформаційна війна має три основні цілі: контроль інформаційного простору та забезпечення захисту власної інформації від дій противника, використання контролю над інформаційним простором для здійснення інформаційних атак на противника, підвищення загальної ефективності інформаційних функцій» [1].

Російська агресія супроводжується постійними кіберзагрозами, які загрожують роботі державних органів, енергетичних систем, банків, транспортної інфраструктури, військового управління та комунікацій. Лише в перші години повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року було зафіксовано сотні атак на урядові вебресурси, а за останні два роки Україна опинилася серед світових лідерів за кількістю ворожих кіберінцидентів. Як зазначається в аналітичному дайджесті «Кібербезпека № 9/2023», «російські кібероперації, можливо, не змогли завдати великого удару, якого боялися багато західних чиновників після вторгнення Москви в Україну в лютому 2022 року, але українські кіберчиновники попереджають, що Москва не припинила спроб» [2]. Наразі актуальності набирає необхідність аналізу викликів, що постають перед міжвідомчою взаємодією в секторі кібербезпеки України в умовах війни та обґрунтуванні напрямів її оптимізації.

В умовах вищевказаних викликів міжвідомча взаємодія структур сектору безпеки та оборони набула критичної ваги. Національна система кібербезпеки охоплює широкий спектр учасників: Збройні Сили України, Службу безпеки України, Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації, Національну поліцію (зокрема Департамент кіберполіції), урядову команду реагування на комп'ютерні надзвичайні події CERT-UA, а також інші державні органи й приватних партнерів. Однак ефективність цієї системи безпосередньо залежить від рівня координації дій, швидкості обміну інформацією, чіткості визначених повноважень і спільних алгоритмів реагування. Слід відмітити, що наразі має місце

проблематика певної фрагментованості зусиль, дублювання функцій, відсутності досконалого централізованого механізму управління кризовими ситуаціями в кіберпросторі.

З огляду на масштаб загроз і динамічність розвитку технологій, формування ефективної міжвідомчої моделі реагування на кіберінциденти є пріоритетним завданням для системи національної безпеки України. Вивчення існуючих викликів, ідентифікація "вузьких місць" координації та розробка механізмів її вдосконалення мають не лише теоретичну, а й безпосередньо практичну цінність у сучасних умовах воєнного стану. Таким чином, актуальність теми зумовлена потребою посилити спроможність держави до швидкого, скоординованого та ефективного захисту кіберпростору як ключового елемента оборони, управління й стабільності в умовах гібридної війни.

Зауважимо, що, попри формальну наявність національної системи кібербезпеки, на практиці спостерігається низка системних викликів у координації дій під час кризових ситуацій. По-перше, актуальною залишається елементність повноважень і юрисдикційної конкуренції між відомствами. Відсутність чіткого поділу відповідальності та єдиного всержавного командного центру перешкоджає забезпеченню оперативного управління у реальному часі. По-друге, міжвідомчий обмін інформацією часто є не в достатній мірі швидким і досконало неавтоматизованим, що знижує оперативність реагування, особливо в умовах масованих атак. По-третє, відчутною є нестача достатньої кількості спільних тренувань і симуляцій кризових сценаріїв, що впливає на рівень на готовності структур діяти скоординовано в умовах стресу та невизначеності. Крім того, між інституціями спостерігається нерівномірність технічного забезпечення та кадрової укомплектованості, що ускладнює об'єднання зусиль. Проблемним залишається й питання правового регулювання: низка типів кіберінцидентів не має чітко визначених алгоритмів реагування, а в нормативно-правовій базі відсутні положення, що дозволяли б упереджувальні дії або швидке делегування повноважень.

Окремо слід відзначити недостатню залученість приватного сектору до національної системи кіберзахисту. Попри наявність потужного експертного потенціалу в ІТ-сфері, механізми публічно-приватного партнерства у сфері кібербезпеки досі недостатньо розвинені. Усі ці фактори комплексно негативно впливають на стійкість України до кіберзагроз та підкреслюють необхідність суттєвого вдосконалення міжвідомчої координації. Ефективна взаємодія, оперативний обмін інформацією, спільні стандарти, централізоване управління кіберінцидентами та взаємна довіра між структурами сектору безпеки — критично важливі умови для забезпечення кіберстійкості держави в умовах гібридної війни.

У контексті зростаючих кіберзагроз та гібридного характеру війни проти України забезпечення ефективної міжвідомчої взаємодії у сфері кібербезпеки вимагає системного перегляду підходів, механізмів і структур. Одним із першочергових кроків може стати забезпечення ефективної моделі єдиної національної системи кризового реагування на кіберінциденти у режимі реального часу, а саме визначення на законодавчому рівні чітких повноважень щодо прийняття рішень у надзвичайних ситуаціях. Уніфікація стандартів обміну інформацією між відомствами також є критично важливою. Для цього слід впровадити захищений цифровий контур для оперативного обміну даними про кіберінциденти, стандартизовані формати інцидентних повідомлень та автоматизовані платформи моніторингу.

Окрему увагу слід приділити підвищенню кваліфікації персоналу та розвитку культури взаємодії між силовими структурами. Регулярне проведення міжвідомчих навчань, моделювання кризових сценаріїв, створення спільних команд швидкого реагування сприятимуть підвищенню рівня готовності до координації дій. Як наголошується в дослідженні вітчизняних науковців, «ефективна міжвідомча співпраця, що включає обмін розвідданими про кіберзагрози, спільні тренінги та навчання, є важливою для створення єдиної системи реагування на кіберінциденти» [3]. Важливо також налагодити ефективні механізми партнерства з приватним сектором, зокрема з компаніями, які спеціалізуються на кіберзахисті, та фахівцями з етичного хакерства. Формалізація співпраці через меморандуми,

спеціальні угоди, а також створення відкритих платформ обміну аналітикою й індикаторами загроз (threat intelligence sharing) підвищить рівень національної кіберстійкості. Необхідним є також динамічного оновлення законодавства з урахуванням реалій війни та швидких змін у технологічному середовищі. Варто передбачити розширення повноважень для превентивних дій у кіберпросторі, уточнення механізмів відповідальності та процедури реагування на інциденти міжвідомчого характеру.

Спроможність держави адекватно реагувати на кіберзагрози визначатиметься не лише технічними чи ресурсними можливостями, а насамперед наявністю зрозумілої, ефективної, гнучкої системи координації дій між усіма суб'єктами національної системи кібербезпеки. Її формування є стратегічним завданням, від якого залежить не лише безперервність функціонування критичних систем, а й довіра громадян до держави, стійкість управлінських структур і загальна безпека України у цифровому вимірі війни.

Аналіз стану міжвідомчої взаємодії у сфері забезпечення кібербезпеки в умовах воєнного стану в Україні свідчить про наявність як значного потенціалу, так і системних викликів, що стримують ефективність реагування на кіберзагрози. Сучасні кризові ситуації у кіберпросторі, що супроводжуються масштабними атаками, інформаційними диверсіями, спробами виведення з ладу стратегічних об'єктів та підризу систем управління, вимагають нової якості міжвідомчої взаємодії — скоординованої, гнучкої, технологічно підкріпленої та юридично забезпеченої. Удосконалення цієї взаємодії повинно ґрунтуватися на чітко визначених алгоритмах, оперативному обміні інформацією, високому рівні довіри між суб'єктами, розширенні міжнародного і міжсекторального партнерства, а також адаптивній нормативно-правовій базі. Важливим завданням є перехід від реагування до попередження, що можливе лише за умов системного моніторингу загроз, прогнозування сценаріїв та розвитку превентивного потенціалу. У центрі вказаної трансформації має бути не тільки технічна модернізація, а й зміна управлінської парадигми, що передбачає інтеграцію кібербезпеки як складової національної безпеки в усіх її вимірах. Забезпечення кіберстійкості України вимагає цілісного бачення, політичної волі, правового підґрунтя та практичних механізмів реалізації, ключовим серед яких є ефективна міжвідомча координація під час кризових ситуацій. Саме вона є тим фундаментом, на якому вибудовується спроможність держави протистояти викликам цифрової війни, захищати свої ресурси, структури і громадян у новому вимірі національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Мазур Я. Основні кіберзагрози в умовах ведення інформаційної війни // Аналітично-порівняльне правознавство. – 2024. – №6. – С. 599–600. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/12/100.pdf>. (дата звернення 02.04.2025).
2. Кібербезпека в інформаційному суспільстві: Інформаційно-аналітичний дайджест № 9 (вересень) / відп. ред. О. Довгань; упоряд. О. Довгань, Л. Литвинова, С. Дорогих; ДНУ «Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України»; НБУВ. – Київ, 2023. – 351 с. URL: <https://ippi.org.ua/sites/default/files/2023-9.pdf> (дата звернення 02.04.2025).
3. Гарасимчук О.І., Партика А.І., Нємкова О.А., Совин Я.Р. Інтегрований підхід до забезпечення кібербезпеки та дослідження кіберзлочинів критичної інфраструктури за допомогою системи моніторингу інцидентів вірусів-вимагачів // Кібербезпека: освіта, наука, техніка. – 2023. – №1(21). – С. 286–296. DOI: 10.28925/2663-4023.2023.21.286296 (дата звернення 02.04.2025).

Карнаушенко С. Д.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Абрамов К.А.
старший викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Сектор безпеки й оборони України є складною системою, що об'єднує різні відомства, установи та підрозділи, діяльність яких спрямована на захист національних інтересів держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. В умовах сучасних викликів національній безпеці, особливо враховуючи повномасштабну агресію проти України, яку РФ розпочала 24 лютого 2022 року, а до цього вівши гібридну війну впродовж з 2014 року, анексувавши АР Крим та створивши збройний конфлікт на сході нашої держави.

Відповідно до ЗУ «Про національну безпеку України», до складу сектору безпеки і оборони входить чимала кількість органів[1], діяльність яких, важлива для України, але враховуючи сучасні виклики, які кидає нам ворог, на мою думку, особливе місце серед переліку силових структур наданих в Законі, посідає Служба безпеки України (далі - СБУ), яка з початком війни, стикнулася з низкою викликів та загроз, які необхідно подолати, серед яких протидія розвідувальним органам іноземних держав, їх резидентам та агентам, а також контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури, охорона державної таємниці.[2] Розглянемо детальніше взаємодію Збройних сил України разом із підрозділами СБУ.

На 4-й рік повномасштабного вторгнення, маємо чимало прикрих випадків, коли офіцери та сержанти силових структур сектору безпеки і оборони України зраджували присязі, зловживали службовим становищем, привласнювали державне майно та кошти, порушували законодавство України про запобігання корупції та ін. Далі хочу детальніше розглянути саме взаємодію ЗСУ та підрозділів СБУ в протидії вищевказаним кримінальним правопорушенням.

Так, військова контррозвідка Служби безпеки України за сприяння Головнокомандувача ЗСУ затримала на прикордонні Сумщини агента російської воєнної розвідки (більш відомої як гру). Ним виявився мобілізований військовослужбовець, який коригував ворожий вогонь по підрозділах Сил безпеки та оборони на Курському напрямку, який був завербований окупантами через Телеграм-канал, де публікував коментарі на підтримку рашистів. Після вербування агент отримав завдання – «інтегруватися» до українського війська, щоб збирати розвіддані для РФ. Для цього він спочатку мобілізувався до військової частини в одній із тилкових областей України, а згодом перевівся до бойової бригади ЗСУ, яка виконує завдання в Курській області. Перебуваючи на фронті, «кріт» готував координати для ракетно-бомбових ударів агресора по локаціях українських військ. Втім, плани ворогу втілити в життя не вдалося, його дії були оперативно задокументовані, а самого зрадника затримано.[3]

Прикро визнавати, що в вищих ешелонах командування ЗСУ також по сьогоднішній день знаходяться такі, що хочуть покращити своє матеріальне становище за рахунок отримання неправомірних вигод. Наприклад, в січні 2025 року суспільство похитнула новина про те, що співробітники Служби безпеки України за сприяння міністра оборони та Головнокомандувача ЗСУ затримали головного психіатра Збройних Сил, який є заступником Голови Центральної ВЛК та вирішує питання щодо придатності військових до проходження служби. За матеріалами справи, цей посадовець протягом повномасштабного вторгнення набув необґрунтованих активів на понад 1 млн доларів США. При цьому фігурант не відображав відповідне майно у своїй декларації та оформив його на свою дружину, доньку, синів та інших сторонніх осіб. Наразі він перебуває під вартою та очікує вироку суду.[3]

Отже, міжвідомча взаємодія сил сектору безпеки й оборони України є важливим чинником забезпечення національної безпеки в умовах сучасності. Співпраця СБУ та ЗСУ є невід'омою складовою для подолання внутрішніх і зовнішніх загроз. СБУ забезпечує контррозвідальний захист та протидію диверсіям, тоді як ЗСУ виконують бойові завдання. Ця синергія дозволяє одночасно нейтралізувати як військові, так і гібридні загрози. Також слід зазначити, що СБУ володіє цінними розвідувальними даними щодо ворожої агентури, диверсійних груп та планів противника, які критично важливі для ЗСУ при плануванні операцій та забезпеченні безпеки військ, також СБУ виявляє та нейтралізує ворожу агентуру в районах дислокації військ, запобігає витоку інформації та захищає критичну інфраструктуру. Щодо захисту об'єктів критичної інфраструктури, то координація зусиль СБУ та ЗСУ необхідна для захисту стратегічних об'єктів від ракетних атак та кібернетичних загроз. Співпраця у виявленні та нейтралізації інформаційно-психологічних операцій ворога стабілізує морально-психологічний стан військ та населення.

Як бачимо, досвід російсько-української війни демонструє, що ефективність оборони України безпосередньо залежить від налагодженої взаємодії між СБУ та ЗСУ, яка забезпечує цілісний підхід до захисту суверенітету та територіальної цілісності держави.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Закон України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року № 2229-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#n145> (дата звернення: 02.04.2025).
3. Офіційний сайт Служби безпеки України URL: <https://ssu.gov.ua> (дата звернення: 02.04.2025).

Колісник К.В.,

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Соколовський М.В.,
доцент Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ У СФЕРІ БОРотьБИ З КІБЕРТЕРОРИЗМОМ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

У сучасному цифровому світі, де кіберпростір стає дедалі більш вразливим до терористичних атак, формування ефективних компетенцій у сфері боротьби з кібертероризмом набуває критичного значення для України. Міжнародний досвід відіграє ключову роль у визначенні найкращих практик та стратегій для протидії цим загрозам, і його адаптація до національних потреб є необхідною умовою для забезпечення кібербезпеки держави.

Кібертероризм концептуалізується як навмисна, політично мотивована діяльність, спрямована на порушення функціонування інформаційних систем, програмного забезпечення та даних, що характеризується потенціалом або реалізацією насильства. Цей феномен охоплює кібератаки, метою яких є залякування або створення атмосфери страху серед цільової популяції, зокрема, шляхом деструктивного впливу на критичну інфраструктуру, що забезпечує соціально-економічну, політичну та бізнес-діяльність. Кібертерористичні акти здійснюються з використанням обчислювальних ресурсів, включаючи сервери, пристрої та мережі, доступні в публічному сегменті Інтернету. Захищені державні та обмежені мережі також є потенційними об'єктами таких дій. До цільових систем

належать фінансові інститути, військові об'єкти, енергетичні системи, системи контролю повітряного руху та інфраструктура водопостачання.

Федеральне бюро розслідувань США визначає кібертероризм як навмисні, політично мотивовані атаки на інформаційні ресурси, комп'ютерні системи, програмне забезпечення та дані, що призводять до насильства проти некомбатантів, здійснювані субнаціональними групами або таємними агентами. ФБР класифікує кібертерористичні атаки як форму кіберзлочинності, спрямовану на нанесення фізичної шкоди. Інші організації та експерти розширюють дефініцію кібертероризму, включаючи менш деструктивні атаки, особливо якщо вони спрямовані на підлив або підтримку політичних цілей. Організація Північноатлантичного договору визначає кібертероризм як кібератаку, що використовує або експлуатує комп'ютерні та комунікаційні мережі для спричинення значних руйнувань або порушень, з метою викликати страх або залякати суспільство для досягнення ідеологічних цілей.

Для ефективної протидії кібертероризму в Україні необхідно зосередитися на кількох ключових напрямках. Насамперед, це правове вдосконалення, що включає адаптацію національного законодавства до міжнародних стандартів, таких як Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність та імплементацію керівних принципів ООН щодо захисту прав людини в контексті боротьби з тероризмом.

Аналіз Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність та чинного законодавства України показує, що, хоча Україна ратифікувала цю конвенцію, існують певні аспекти, де національне законодавство потребує подальшого узгодження з її положеннями. Конвенція встановлює широкі рамки для визначення кіберзлочинів, включаючи злочини проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних систем, а також злочини, пов'язані з комп'ютерними даними. Хоча Кримінальний кодекс України містить статті, що стосуються кіберзлочинів (наприклад, статті 361-363¹), існує потреба в уточненні та розширенні цих визначень для повного відповідності конвенції. Конвенція також містить положення щодо процедурних питань, таких як збереження даних, пошук та вилучення електронних доказів, а також міжнародна співпраця. Українське законодавство, зокрема Кримінальний процесуальний кодекс, потребує подальшого узгодження з цими положеннями, особливо в частині, що стосується транскордонного доступу до електронних доказів. Конвенція передбачає широкі можливості для міжнародної співпраці у сфері боротьби з кіберзлочинністю, включаючи екстрадицію та взаємну правову допомогу. Хоча Україна активно співпрацює з іншими країнами у цій сфері, існує потреба в удосконаленні національних процедур для забезпечення більш ефективної міжнародної співпраці. Особливу увагу слід звернути на відповідність українського законодавства, в частині захисту персональних даних, що передаються в мережах. Потрібне більш чітке врегулювання, в частині транскордонної передачі персональних даних. Важливо зазначити, що процес адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів є постійним і вимагає постійного моніторингу та оновлення.

Також, існує потреба в посиленні імплементації керівних принципів ООН щодо захисту прав людини в контексті боротьби з тероризмом. Ці принципи, розроблені ООН, спрямовані на забезпечення того, щоб заходи протидії тероризму не порушували основні права та свободи людини, включаючи принцип законності, принцип необхідності та пропорційності, принцип недискримінації, принцип поваги до права на приватність та принцип свободи вираження поглядів. Наприклад, обмеження права на приватність у процесі кіберрозвідки повинні бути чітко визначені законом, з метою запобігання зловживанням, а збір даних у кіберпросторі повинен бути обмежений лише тими даними, які необхідні для виявлення та запобігання терористичним актам. Технології кіберрозвідки та моніторингу кіберпростору можуть бути ефективними інструментами для виявлення та запобігання кібертерористичним атакам, однак їх використання повинно здійснюватися з урахуванням прав людини. Прикладами таких технологій є системи моніторингу соціальних мереж, інструменти OSINT (розвідка на основі відкритих джерел) та алгоритми штучного інтелекту.

Ризики для прав людини при використанні цих технологій включають порушення права на приватність, обмеження свободи вираження поглядів та дискримінацію. Для забезпечення балансу між безпекою та правами людини необхідно прийняття законодавства, впровадження технологічних рішень та навчання правоохоронних органів. Наприклад, необхідно встановити чіткі правові рамки для використання технологій кіберрозвідки та моніторингу кіберпростору, а також використовувати технології, що мінімізують порушення прав на приватність. Дотримання цих принципів є важливим для забезпечення ефективної протидії кібертероризму, не порушуючи при цьому основні права та свободи людини.

Отже, для ефективної протидії кібертероризму в Україні необхідно зосередитися на правовому вдосконаленні, що включає адаптацію національного законодавства до міжнародних стандартів та імплементацію керівних принципів ООН щодо захисту прав людини. Цей процес вимагає постійного моніторингу та оновлення, а також активної міжнародної співпраці.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Кримінальний процесуальний України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Конвенція про кіберзлочинність: Документ 994_575 — Ратифікація від 07.09.2005, підстава - 2824-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text
4. United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force. Basic Human Rights Reference Guide: Conformity of National Counter-Terrorism Legislation with International Human Rights Law. New York: United Nations, 2014. URL: <https://www.un.org/counterterrorism/sites/www.un.org.counterterrorism/files/counterterrorismlegislation.pdf>
5. Awati, R., Sheldon, R., & Terrell Hanna, K. (n.d.). Cyberterrorism. *TechTarget*. Retrieved URL: <https://www.techtarget.com/searchsecurity/definition/cyberterrorism>

Колобов В.О.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Веліков С.Г.

викладач Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

СПІВПРАЦЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО ТА ЄС У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Служба безпеки України (СБУ) відіграє ключову роль у забезпеченні національної безпеки держави, включаючи боротьбу з тероризмом, протидію диверсійній діяльності, кіберзагрозам та іншим сучасним викликам. У зв'язку з геополітичною ситуацією та необхідністю інтеграції України до європейського та євроатлантичного простору, співпраця СБУ з НАТО та Європейським Союзом (ЄС) стала пріоритетним напрямом національної безпеки. Посилення партнерства у сфері контррозвідки, інформаційного обміну та спільного реагування на загрози дозволяє Україні впроваджувати найкращі практики та стандарти міжнародної безпеки.

Наукові дослідження підтверджують важливість інтеграції українських спецслужб до безпекового простору НАТО та ЄС. В. Г. Пилипчук зазначає, що процес реформування СБУ

відповідно до стандартів Альянсу сприяє посиленню інституційної спроможності України у сфері безпеки та оборони [3, с. 95]. Аналіз експертів Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння демонструє, що поглиблення співпраці між СБУ та структурами НАТО дозволяє ефективніше реагувати на гібридні загрози, включаючи кібератаки, дезінформаційні кампанії та терористичні ризики [4, с. 27].

Основний вектор співпраці СБУ з НАТО спрямований на модернізацію українських спецслужб відповідно до євроатлантичних стандартів. Зокрема, у рамках Програми розширених можливостей НАТО Україна отримує консультативну допомогу щодо реформування своєї розвідувальної та контррозвідувальної діяльності. НАТО надає підтримку у створенні нових механізмів контролю над спецслужбами, зокрема через запровадження парламентського нагляду за діяльністю СБУ, що відповідає демократичним стандартам Альянсу. Важливим напрямом є протидія кіберзагрозам, зокрема обмін досвідом у сфері захисту критичної інфраструктури та інформаційної безпеки. Спільні навчання з кіберзахисту, що проводяться за підтримки НАТО, допомагають підвищити рівень стійкості українських інформаційних систем перед хакерськими атаками з боку Російської Федерації [3, с. 155].

У межах співпраці з Європейським Союзом СБУ бере активну участь у програмах з посилення внутрішньої безпеки ЄС, зокрема в рамках Ініціативи Європейського Союзу з протидії тероризму. Основна увага приділяється вдосконаленню механізмів боротьби з міжнародним тероризмом, запобіганню фінансуванню терористичних організацій та боротьбі з організованою злочинністю [4, с. 35]. Важливим аспектом є обмін оперативною інформацією між СБУ та європейськими спецслужбами, що сприяє виявленню міжнародних злочинних угруповань, які здійснюють незаконне перевезення зброї, фінансують терористичну діяльність або сприяють нелегальній міграції [2, с. 49].

Одним із прикладів ефективної співпраці стало створення спільного Центру протидії кіберзагрозам за підтримки НАТО та ЄС, який забезпечує моніторинг кіберінцидентів та реагування на масштабні хакерські атаки на державні органи та стратегічні підприємства України. У рамках цього партнерства українські фахівці беруть участь у міжнародних тренінгах та навчаннях, що дозволяє покращувати рівень захисту цифрових систем та розвивати спільні механізми стримування ворожих кібератак [3, с. 176].

Ще одним важливим напрямом взаємодії є участь України у Програмі стратегічних комунікацій НАТО, яка спрямована на протидію дезінформації та гібридним загрозам. СБУ активно співпрацює з європейськими партнерами щодо моніторингу інформаційного простору, виявлення ворожих інформаційних кампаній та розробки механізмів боротьби з пропагандою, що поширюється через соціальні мережі та онлайн-платформи. У цьому контексті важливою є підтримка України з боку Європейського центру з протидії гібридним загрозам, який допомагає українським фахівцям розробляти стратегії контрпропаганди та інформаційної безпеки [4, с. 41].

Зважаючи на сучасні виклики, подальший розвиток співпраці СБУ з країнами-членами НАТО та ЄС має базуватися на кількох ключових напрямках. По-перше, необхідно розширити інтеграцію українських спецслужб до системи обміну розвідувальною інформацією з європейськими та євроатлантичними партнерами. По-друге, слід активізувати участь України у спільних антитерористичних операціях та програмах кібербезпеки НАТО. По-третє, важливо продовжувати реформу СБУ відповідно до стандартів Альянсу, що передбачає підвищення рівня прозорості, демократичного нагляду та вдосконалення механізмів внутрішнього контролю.

Загалом, співпраця СБУ з країнами-членами НАТО та ЄС у сфері національної безпеки є стратегічно важливим чинником зміцнення обороноздатності України. Впровадження передових технологій, обмін оперативною інформацією, спільні навчання та підтримка в реформуванні українських спецслужб є ключовими елементами цього партнерства. Враховуючи постійні загрози з боку Російської Федерації, подальший розвиток

співпраці з міжнародними партнерами є критично важливим для гарантування безпеки та стабільності України.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Службу безпеки України» : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (дата звернення: 10.03.2025).
2. Закон України «Про національну безпеку України»: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 10.03.2025).
3. Пилипчук В. Г., Белов О. Ф., Кудінов С. С. Реформування і розвиток Служби безпеки в контексті євроінтеграції України: наук.-метод. посіб. – Київ: Нац. акад. СБУ, 2017. – 260 с.
4. Потенціали співробітництва України з ЄС у сфері безпеки / Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння. – Київ, 2011. – 43 с.

Коновалов В.С.,

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Соколовський М.В.
доцент Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРОРИСТИЧНИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Тероризм є однією з найсерйозніших загроз сучасного світу, оскільки він спрямований на насильницьке досягнення політичних, релігійних або ідеологічних цілей через залякування та масове поширення страху. Ця проблема набуває особливого значення для України, де терористичні злочини часто пов'язані з гібридною війною, зовнішньою агресією та діяльністю незаконних збройних формувань. З огляду на складність розслідування таких правопорушень, міжнародне співробітництво, сучасні технології та ефективна робота правоохоронних органів відіграють ключову роль у протидії тероризму та захисті національної безпеки.

У кримінальному процесі України доказова діяльність відіграє важливу роль у встановленні істини та забезпеченні справедливого правосуддя. Вона охоплює комплекс заходів щодо збору, перевірки та оцінки доказів, що дозволяють об'єктивно визначити винуватість або невинуватість особи. Особливого значення ця діяльність набуває у справах про терористичні злочини, оскільки такі правопорушення нерідко мають прихований характер, здійснюються в умовах конспірації, тому збирання доказів значно ускладнюється.

Одна з ключових перешкод — неможливість фізичного доступу до місць злочинів, оскільки багато з них вчиняються на тимчасово окупованих територіях. Українські правоохоронні органи не можуть безпосередньо провести огляд місця події, зібрати речові докази чи провести слідчі експерименти. Це змушує використовувати альтернативні методи, такі як супутникові знімки, свідчення очевидців, отримані дистанційно, та аналітику міжнародних організацій.

Терористичні злочини мають унікальні особливості, зокрема нетипові сліди злочинної діяльності. Зазвичай вони залишають мінімальну кількість матеріальних доказів, проте вимагають ретельного аналізу великих масивів інформації. Для ефективного розслідування таких злочинів залучаються вузькопрофільні фахівці, зокрема експерти з вибухотехніки, зброєзнавства та судової лінгвістики.

Важливу роль відіграє фактор свідків. Люди, які могли б надати цінні покази, часто бояться репресій з боку окупаційних адміністрацій або бойовиків. Свідків залякують,

змушують мовчати або змінювати свої свідчення. Це значно знижує їхню готовність надавати свідчення та ускладнює процес досудового розслідування.

Терористичні організації діють у добре захищеному інформаційному середовищі, використовуючи зашифровані канали зв'язку та анонімні платформи для приховування своїх планів. Це значно ускладнює не лише розкриття самих злочинів, а й ідентифікацію їхніх організаторів, оскільки вони часто застосовують підроблені документи, змінюють особистість і ведуть діяльність у кількох країнах одночасно.

У США механізм збирання доказів у справах про тероризм ґрунтується на тісній взаємодії розвідувальних і правоохоронних органів, таких як ЦРУ, АНБ та ФБР. Докази збираються на двох рівнях санкціонування: першим є спеціалізований суд із нагляду за діяльністю іноземних розвідок, який надає дозволи на електронне спостереження та спецоперації, а другим є федеральні суди, які санкціонують слідчі дії у кримінальних провадженнях. Це дозволяє ефективно поєднувати розвідувальні методи з кримінальним переслідуванням.

До 2001 року існували обмеження щодо співпраці між правоохоронцями та розвідкою, але після їх скасування стало можливим використовувати розвідувальні дані як докази в суді. У справі *In re Sealed Case* (2002) суд підтвердив законність таких змін, що значно посилило боротьбу з тероризмом, дозволяючи одночасно враховувати як потреби національної безпеки, так і правові норми.

Механізм, запроваджений у США, відзначається гнучкістю у збиранні доказів, що враховує особливості терористичних злочинів. Поєднання розвідувальних методів із процесуальними заходами сприяє ефективному розслідуванню таких правопорушень, водночас забезпечуючи дотримання законодавчих норм і потреб національної безпеки [1].

Ефективна координація оперативних підрозділів та слідчих є важливим чинником у боротьбі з тероризмом і транснаціональною злочинністю. Міжнародний досвід демонструє різні підходи до інтеграції цих структур задля підвищення ефективності розслідувань.

У США основним механізмом взаємодії є створення спільних оперативно-слідчих груп (Joint Task Forces, JTFs), які об'єднують співробітників ФБР та інших відомств. Для боротьби з тероризмом створено Terrorist Screening Center (TSC) [2], що займається обміном інформацією між урядовими та правоохоронними органами, а також Fusion Centers [3], які координують взаємодію між федеральними, місцевими та міжнародними структурами. Така модель дозволяє швидко перевіряти та використовувати дані для судових процесів.

У Великій Британії у сфері контртерористичних операцій головну роль відіграють MI5 (Служба безпеки) та SO15 (Counter Terrorism Command) [4]. Підрозділ SO15 включає міжнародну мережу з близько 40 офіцерів зв'язку, розміщених у різних країнах, що допомагають боротися з тероризмом на глобальному рівні. Взаємодія між правоохоронними структурами дозволяє оперативно реагувати на загрози та запобігати терактам.

Застосування міжнародного досвіду може суттєво зміцнити безпеку України, особливо в умовах сучасних викликів. Впровадження успішних стратегій дозволить покращити роботу правоохоронних органів, розвідки, армії та інших структур, що відповідають за безпеку країни.

Одним із пріоритетних напрямків є реформування та модернізація силових структур. Вивчення досвіду США та Великої Британії в організації спільних оперативно-слідчих груп (Joint Task Forces) дозволить Україні створити більш ефективну систему обміну інформацією та координації дій між різними підрозділами. Це сприятиме швидкому реагуванню на загрози та підвищить результативність розслідувань.

Важливим елементом є розвиток систем відеоспостереження з розпізнаванням обличчя, що підвищує ефективність моніторингу громадських місць. Біометричні методи, такі як сканування відбитків пальців та райдужної оболонки ока, можуть бути використані на пунктах пропуску для контролю та ідентифікації осіб.

Не менш важливою є кібербезпека та боротьба з інформаційним тероризмом. Сучасні терористичні угруповання активно використовують цифровий простір для вербування,

координації атак та фінансування своєї діяльності. Досвід закордоном показує, що ефективне використання штучного інтелекту для моніторингу загроз в інтернеті дозволяє швидко виявляти небезпечні осередки. Крім того, важливим завданням є протидія дезінформації, яку терористичні організації та ворожі держави використовують для дестабілізації ситуації.

Не менш значущою є підготовка українських силовиків за міжнародними стандартами. Навчання за програмами НАТО та ЄС, впровадження тактик швидкого реагування на загрози, а також удосконалення підготовки спецпідрозділів дозволять ефективніше протидіяти тероризму в Україні.

Впровадження цих стратегій сприятиме не лише посиленню внутрішньої безпеки України, а й інтеграції в глобальну систему боротьби з тероризмом. Досвід інших країн підтверджує, що лише комплексний підхід, що поєднує кіберзахист, аналітику, міжнародну співпрацю та ефективну роботу спецслужб, дає змогу успішно нейтралізувати терористичні загрози.

Терористичні злочини становлять серйозну загрозу для національної безпеки України, особливо в умовах війни та зовнішньої агресії. Доказова діяльність у таких справах має низку особливостей, зокрема складність збору доказів, прихований характер злочинів, використання терористами зашифрованих комунікацій та міжнародних мереж. Враховуючи ці виклики, ефективне розслідування терористичних злочинів потребує впровадження новітніх технологій, розширення міжнародної співпраці та удосконалення міжвідомчої координації.

Список використаних джерел:

1. Цюприк І.В. Особливі методи розслідування та інші правові механізми збирання доказів у провадженнях про злочини, пов'язані з терористичною діяльністю, за законодавством зарубіжних країн. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2016. № 4 (101). С. 226-233. URL: https://lawscience.com.ua/web/uploads/pdf/Scientific%20Journal%20of%20the%20National%20Academy%20of%20Internal%20Affairs%20Vol.%2021,%20No.%204_-226-233.pdf
2. Terrorist Screening Center. URL: <https://www.fbi.gov/investigate/terrorism/tsc>.
3. Fusion center. URL: <https://www.dhs.gov/fusion-centers>.
4. Counter Terrorism Command (CTC). URL: <https://www.counterterrorism.police.uk/counter-terrorism-command/>.

Лазорчик В.Ю.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Абрамов К.А.
старший викладач Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА МІЖВІДОМЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Українське суспільство живе в умовах гібридної війни, де інформаційний фронт інколи важить більше, ніж артилерійський. Один уміло розігнаний фейк здатний зупинити колону техніки, а вчасно спростована дезінформація — повернути людям упевненість. Тому професіоналізація комунікаційних операцій (КО) повинна розглядатися не як другорядний сервіс, а як бойова спроможність, порівнянна з протиповітряною обороною.

За стандартами НАТО КО визначаються як комплекс синхронізованих дій, спрямованих на формування сприятливого інформаційного середовища та приборкання

ворожих наративів. Інакше кажучи, це мікс аналітики, психології, PR і кібербезпеки. Україна впевнено рухається у цьому напрямку — почалися навчання StratCom, з'явилися перші інформатори, але досі відчуються «білі плями» у міжвідомчій взаємодії.

Типовий приклад: підрозділи Нацгвардії проводять гуманітарну акцію у звільненому селищі, Сили спеціальних операцій паралельно реалізують PSYOPS (Psychological Operations) проти окупантів, а Мінцифри звітує про черговий запуск «Дії». У підсумку кожен поширює власний меседж, і вони конкурують між собою за увагу аудиторії. Єдиний комунікаційний штаб міг би трансформувати три різномірні новини в один посил — держава поруч і захищає. Для цього штаб повинен мати право оперативно узгоджувати сценарії, графіку, ключові цитати та час публікацій.

Дружні держави вже пройшли цей етап. У Великій Британії 77-ма бригада (Займається боротьбою з дезінформацією) зосереджує у собі digital аналітиків, лінгвістів, військових психологів, а також офіцерів зв'язківців. Вони працюють під гаслом «Adapt to survive» (Приймуйся, щоб вижити): алгоритми штучного інтелекту відстежують тренди у Twitter, бот мережі у Telegram та перевіряють TikTok челенджі на спроби впливу Росії і КНР. Повідомлення, яке загрожує нацбезпеці, складається у «тривожний кейс», і вже за п'ять хвилин на стіл аналітику лягає звіт зі статистикою репостів, географією поширення та емоційним спектром коментарів.

Для України доречно було б створити аналогічний центр як у 77- бригаді Великої Британії під назвою «InfoWar UA». Він мав би стати навчальною платформою, де здобувач вищої освіти військових вишів, кіберфахівці та журналісти будуть тренуватись пліч-о-пліч. Програму пропоную з трьох рівнів: базова медіаграмотність, оперативне планування КО та стратегічний рівень. Кожен модуль буде завершуватися командно-штабним навчанням — учасники отримують змодельовану кризу (наприклад, масований фейк про «зраду» військового командування) і мають за дві години сформувати реакцію, узгоджену між Міноборони, МВС та Офісом Президента.

Окремий виклик — законодавча фрагментарність. Терміни «стратегічні комунікації», «інформаційна операція» і «дезінформація» фігурують одразу у кількох актах, але значення не завжди збігаються. Через цю плутанину ворожі сили можуть використовувати прогалини у термінах, щоб уникнути відповідальності або підірвати правові позиції України. Пропоную розробити закон «Про інформаційну стійкість держави», де буде чітко класифіковано види КО, регламентовано права та обов'язки суб'єктів, а також передбачено єдиний реєстр інформаційних інцидентів.

Не можна оминати тему етики. Україна бореться за демократичні цінності, тому методи КО повинні залишатися у правовому полі. Альтернативні факти, гейткіпінг та мовні маніпуляції – це тактична вигода, що стратегічно б'є саму ж демократію. Рішенням буде чіткий етичний кодекс, прозора система апеляцій та незалежний цивільний нагляд за діяльністю центру «InfoWar UA».

Прогноз ефективності можна змодельовати на основі даних Іраку й Афганістану: підрозділи, що проходили регулярні тренінги StratCom (Strategic Communications), скорочували час реагування на інформаційний інцидент на 40 %. Для українських реалій це означатиме: замість того щоб годинами спростовувати чутку про «злив» позицій, штаб реагуватиме миттєво, одночасно по всіх платформах — від національних каналів до локальних чатів прифронтових міст.

У підсумку пропонована модель дає три ключові результати. По-перше, зменшує інформаційний хаос та дублювання функцій. По-друге, підвищує довіру громадян і партнерів до офіційних повідомлень. І, по-третє, створює кадровий резерв оборонного StratCom (Strategic Communications), що залишатиметься актуальним і після війни — для відбудови країни і захисту її іміджу на міжнародній арені.

Отже, професіоналізація КО та міжвідомча синергія — це нагальна потреба, а не абстрактна реформа. Україна має шанс стати лабораторією сучасних інформаційних операцій, демонструючи світу, як демократія може битися і перемагати у цифрову епоху.

Список використаних джерел:

1. NATO Allied Joint Doctrine for Information Operations. AJP-10. Brussels, 2019.
2. Стратегія воєнної безпеки України : Указ Президента № 121/2021 від 25.03.2021.
3. Brittain J. Psychological Operations in the 77th Brigade. London : MOD UK, 2021.
4. Haider M. Lessons from Hybrid Warfare // Military Review. 2022. № 3. С. 45-52.

Лоцкін Т.І.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Біляцький О.С.
старший викладач Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

КОГНІТИВНІ ВІЙНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА БЕЗПЕКОВУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ

У сучасному світі дедалі гостріше постає питання впливу на суспільну думку, особливо в умовах тривалого протистояння між Україною та росією. Цей вид боротьби не передбачає прямих бойових дій, натомість використовує психологічні прийоми, медійні маніпуляції та цілеспрямоване поширення викривлених наративів, щоб досягти політичних чи стратегічних цілей. Уже багато років Україна потерпає від систематичних інформаційних атак, які мають на меті розхитати довіру до держави, посіяти розбрат серед громадян і нав'язати хибне бачення подій.

Дослідники описують такі дії як форму конфлікту, що спрямована на зміну людської свідомості. Замість фізичного протистояння акцент робиться на формуванні певних переконань, створенні плутанини чи навіть нав'язуванні почуття безвиході.

Наприклад, у своїх працях науковці наголошують, що росія вдається до створення штучних конфліктів у суспільстві, використовуючи фальшиві історії та інформаційний тиск, щоб підірвати стабільність і єдність українців.

Основна тактика таких дій полягає в тому, щоб через засоби масової інформації, соціальні мережі чи навіть культурні проекти впливати на сприйняття реальності. У межах ширшої стратегії Росія намагається заплутати людей, посіяти недовіру до офіційних джерел і створити атмосферу, в якій правда стає важко вловимою. Це призводить до того, що люди втрачають орієнтири, а суспільство слабшає через внутрішні суперечки.

Особливо яскраво це проявилось після 24 лютого 2022 року, коли росія розпочала повномасштабну війну. Тоді ворожі медіа та онлайн-платформи активно поширювали панічні чутки про нібито неминучу поразку України, слабкість нашої армії чи навіть зраду в уряді. Соціальні мережі заповнили автоматизовані акаунти, які сіяли страх і сумніви, розповідаючи про вигадані втрати чи брак підтримки від союзників. Мета була очевидною: послабити дух українців і змусити їх сумніватися у власних силах.

Ще одним небезпечним напрямом - атаки на національну ідентичність. Російська пропаганда роками намагається переконати світ, що Україна не має власної історії чи культури, просуваючи ідеї про «єдність» чи «неспроможність» української держави. Такі меседжі часто подаються через фільми, книги чи навіть псевдо академічні статті, які ставлять під сумнів право України на самостійність.

Ці виклики ускладнюються тим, що в Україні поки що немає достатньо чітких механізмів для захисту від подібних загроз. Хоча держава працює над протидією дезінформації, потрібен ширший підхід, який враховував би специфіку маніпуляцій свідомістю. Деякі країни вже розглядають інформаційний простір як окремий фронт, нарівні з традиційними полями бою. Україні варто звернути увагу на ці практики.

Щоб протистояти таким загрозам, важливо навчити людей розпізнавати маніпуляції. Шкільні уроки з критичного мислення, підтримка проектів, які перевіряють факти і державні кампанії з роз'яснення могли б значно допомогти. Не менш важливим є об'єднання зусиль із міжнародними партнерами, які мають досвід боротьби з інформаційними атаками, щоб спільно розробляти ефективні стратегії.

Зрештою, вплив на свідомість - це один із найпідступніших способів ведення сучасних конфліктів. Росія використовує його, щоб послабити Україну зсередини, але ми можемо дати відсіч. Для цього потрібні нові закони, сильна комунікація з громадянами та спільна робота з іншими країнами, щоб захистити наше суспільство від цих невидимих атак.

Список використаних джерел:

1. Стратегія інформаційної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 28 грудня 2021 р. № 685/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069> (дата звернення: 06.03.2025)
2. Стрельбицький М., Гринь М. Когнітивна війна Росії проти України // Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки. – 2023. – Вип. 1 (64). – С. 46–52.
3. Шемаєв В.М., Єрьоміна Л.В. Когнітивна війна як складова сучасної гібридної війни // Юридичний науковий електронний журнал. – 2024. – № 7. – С. 300–304.
4. Тараненко Г.Г. Когнітивна безпека як вимір російсько-української війни // Політологічний вісник. – 2024. – Вип. 92. – С. 371–382.
5. Макух-Федоркова І. Сучасні методологічні підходи до визначення понять смислові/когнітивні війни: аналіз інструментів впливу // Історико-політичні проблеми сучасного світу. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2024. – Т. 49. – С. 120–136.

Манжос О. О.

старший викладач кафедри бойового та логістичного забезпечення факультету службово-бойової діяльності НГУ - начальник служби РХБЗ - начальник служби ЕБ, Київського інституту Національних гвардії України

Гончаренко О.Ю.

інструктор (з РХБ захисту) кафедри бойового та логістичного забезпечення факультету службово-бойової діяльності Київського інституту Національних гвардії України

ХІМІЧНА ЗБРОЯ: ІСТОРІЯ, МІЖНАРОДНІ ЗАБОРОНИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Вступ. Надзвичайно небезпечні хімічні речовини використовувалися протягом тисячоліть у війнах, конфліктах та радикальних діях терористів і диктаторів для отруєнь і страт [0, с. 3]. Хімічна зброя відноситься до зброї масового ураження, дія якої базується на застосуванні токсичних властивостей хімічних речовин [0, с. 30]. Попри міжнародні механізми з роззброєння хімічна зброя продовжує застосовуватись у сучасних воєнних конфліктах і актах терористів.

Актуальність теми. Історія застосування хімічної зброї починається з найдавніших часів, але масштабне використання відбулося у XX столітті, зокрема під час Першої світової війни. Відтоді бойові токсичні хімічні речовини та сильнодіючі отруйні речовини стали

широко застосовуватися у війнах та терористичних атаках, що спричиняє серйозні гуманітарні наслідки [0, с. 4; 0, с. 1]. Однак, використання хімічної зброї залишається серйозною загрозою у сучасних конфліктах. Неспровоковане вторгнення російської федерації в Україну призвело до найбільшої гуманітарної кризи в Європі з часів Другої світової війни [0, с. 1]. Згідно з доповіддю відділу комунікацій Командування Сил підтримки Збройних Сил України, станом на 12 березня 2025 року, з початку широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, зафіксовано 6963 випадків застосування хімічної зброї країною-агресором. Ворог продовжує атакувати Сили оборони України спеціальними боєприпасами, спорядженими небезпечними хімічними речовинами. Поруч із звичайними засобами вогневого ураження агресор застосовує боєприпаси, такі як К-51 та РГ-ВО, що є засобами боротьби із заворушеннями. Крім того, відзначається використання боєприпасів із невизначеними хімічними агентами [0].

Історичний розвиток хімічної зброї. Одна з найдавніших форм хімічної зброї включала природні токсини, отримані з рослин і тварин, які застосовували для отруєння стріл. Використання певних хімічних речовин у воєнних цілях та для придушення заворушень зафіксоване ще у V столітті до нашої ери, під час Пелопоннеської війни. Систематичне використання хімічної зброї у війнах розпочалося в XX столітті. Перше масове застосування відбулося під час Першої світової війни, що призвело до загибелі приблизно 5000 військових союзних армій (британських, французьких і канадських). У ході війни використовувалися різні токсичні гази, такі як хлор, фосген, ціанід і гірчичний газ, а також сполуки з подразнюючою та везикантною дією. Загалом було застосовано близько 125 000 тонн хімічних агентів, що спричинило близько 90 000 смертей і 1,3 мільйона випадків поранень та отруєнь [0, с. 29; 0, с. 2].

Міжнародні зусилля щодо заборони. З часів I світової війни, хімічна зброя перетворилася на засіб терору та знищення, впливаючи не лише на військові цілі та моральний стан протидіючих сторін, але й на цивільне населення та навколишнє середовище. Усвідомивши всю небезпеку, яку несе застосування хімічної зброї, міжнародна спільнота прикладає зусилля з метою заборони розробки, виробництва, накопичення та застосування хімічної зброї. Важливими подіями стали:

- ❖ Страсбурзька угода 1675 року, була першою міжнародною угодою, що обмежувала використання хімічної зброї, яка забороняла використання отруйних куль. Укладена між Францією та Німеччиною [0];

- ❖ Брюссельська конвенція 1874 року, про закони та звичаї війни в якій пропонувалось заборонити застосування отрути або отруєної зброї. Однак, оскільки не всі уряди були готові прийняти її як обов'язкову конвенцію, вона не була ратифікована [0];

- ❖ Гаазькі конференції 1899 та 1907 років, в межах яких були прийняті та підписані: конвенція про закони і звичаї суходільної війни, яка забороняє використовувати отруту або отруєну зброю та використовувати зброю, боєприпаси або матеріали, здатні спричинити надмірну шкоду та декларація яка забороняє використання снарядів, єдиною метою яких є дифузія задушливих або шкідливих газів [0; 0].

Попри міжнародні спроби заборонити використання отруйних речовин, під час Першої світової війни, хімічна зброя застосовувалася у безпрецедентних масштабах. У відповідь у 1925 році було укладено Женевський протокол, який забороняв використання задушливих, отруйних газів і бактеріологічної зброї на війні. Однак протокол не забороняв їх розробку чи зберігання, і деякі країни залишили застереження, що дозволяли відповідь хімічною зброєю [0].

Під час Другої світової війни хімічна зброя на полях битв в Європі не застосовувалась, попри її активне накопичення. Це пояснюється відсутністю сприятливих умов, страхом перед відповіддю та потенційною втратою тактичної переваги, зокрема у блискавичних наступках [0, с. 114]. Винятком стали поодинокі інциденти: вибух іпритних мін у Ясло (1939) [0, с. 235] та трагедія у порту Барі (1943), де після бомбардування німецькою авіацією стався витік іприту з американського корабля, що спричинив сотні отруєнь і

десятки смертей [0]. Також хімічні агенти використовувались у концтаборах для масових вбивств і медичних експериментів [0, с. 107].

Міжнародне співтовариство продовжувало розвивати механізми контролю, наступною угодою стала:

❖ Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) та токсичної зброї та про її знищення 1975 року. Важливим для подальших зусиль щодо заборони хімічної зброї стало те, що держави-учасниці конвенції про біологічну зброю зобов'язали продовжувати перемовини, щодо хімічної зброї з метою запровадження заходів, які передбачають її знищення та заборону розробки, виробництва та накопичення [0].

Незважаючи на міжнародну співпрацю хімічна зброя продовжувалась активно застосовуватись під час війни між Іраком та Іраном у 1980-1988 роках. Використовувались авіаційні бомби та іншу зброю з іпритом, табуном, та невизначеними ацетилхолінестеразо-гальмуючими речовинами, як проти військових так і проти цивільного населення [0]. Ірак приєднався до Женевської конвенції (Протокол про заборону використання у війні задушливих, отруйних або інших газів та бактеріологічних методів ведення війни) 1925 року у 1931 році, ставши одною з перших країн, яка підписала цей документ. Це свідчить про те, що Ірак визнавав заборону на використання хімічної і бактеріологічної зброї ще на ранніх етапах міжнародного регулювання. Однак, попри свої зобов'язання, хімічна зброя активно застосовувалась у цьому військовому конфлікті. Це стало яскравим прикладом розриву між міжнародними нормами і практичними діями держав у війнах.

Ці події стали суттєвим рушієм для розвитку міжнародних механізмів щодо роззброєння та контролю за хімічною зброєю, наступною конвенцією стала:

❖ Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення, яка була прийнята в Женеві 3 вересня 1992 року Конференцією з роззброєння, яка передала її на розгляд Генеральній Асамблеї ООН під час її сорок сьомої сесії [0], яка її схвалила [0].

У контексті сучасної безпеки Україна приєдналася до Конвенції 16 жовтня 1998 року, взявши на себе зобов'язання дотримуватися міжнародних стандартів безпеки та протидії хімічним загрозам [0].

Згідно з повідомленням організації із заборони хімічної зброї станом на 7 липня 2023 року усі заявлені запаси хімічної зброї перевірено як безповоротно знищені [0]. Станом на квітень 2025 року до Конвенції приєдналися 193 держави [0].

Однак, попри заборони, хімічна зброя й надалі використовується у війнах і терактах останніх десятиліть, залишаючи помітний слід в історії сучасних конфліктів.

У період з 2015 по 2020 роки нервово-паралітичні агенти були застосовані у Малазії, Сполученому Королівстві Великої Британії, Північній Ірландії і росії. Попри зусилля Організації із заборони хімічної зброї та міжнародних угод, таких як Конвенція про хімічну зброю, використання та розвиток хімічної зброї продовжуються в деяких регіонах світу [0, с. 22; 0, с. 47].

Повномасштабна війна росії проти України показала не лише проблему загрози використання хімічної зброї агресором, але й невідомий, надзвичайно інтенсивний отруйний вплив на людей сумішей високотоксичних речовин, які утворюються від вибухів, горіння фосфорних боєприпасів у поєднанні з промисловими та сільськогосподарськими хімікатами, а також горіння енергетичної інфраструктури, включаючи трансформатори та нафтобази [0]. 14 лютого 2025 року організація із заборони хімічної зброї оприлюднила звіт, який підтверджує наявність токсичної речовини 2-хлорбензиліденмалононітрилу, відомого як CS, пов'язаного з трьома інцидентами, які мали місце вздовж ліній зіткнення в Дніпропетровській області в жовтні 2024 року [0].

Висновки: використання хімічної зброї в сучасних конфліктах залишається серйозною загрозою, попри міжнародні заборони та санкції. Порушуючи положення Конвенції про хімічну зброю, російські окупаційні війська, систематично застосовують

токсичні агенти в бойових діях, що підтверджується міжнародними розслідуваннями та офіційними звітами. Це створює не лише безпосередню небезпеку для Сил оборони України, цивільного населення та навколишнього середовища, але й загрожує подальшій ескалації конфлікту з можливим залученням інших заборонених методів ведення війни.

Список використаних джерел:

1. Gupta R.C. (ред.) Handbook of toxicology of chemical warfare agents. – 3rd ed. – Murray : Breathitt Veterinary Center, Murray State University, 2020. – 1198 с.
2. Дядченко В. В. Бойові токсичні хімічні речовини : підручник : у 3 т. Т. 1 : Хімічна зброя / В.В. Дядченко, С. Ю. Петрухін, О. І. Новіков ; Військовий ін-т танкових військ Нац. техн. ун-ту "Харків. політехн. ін-т". – Харків : Бровін О. В., 2018. – 532 с.
3. Schmaltz F. One hundred years of chemical warfare: research, deployment, consequences / B. Friedrich, D. Hoffmann, J. Renn, F. Schmaltz, M. Wolf (eds.). – 1st ed. – Cham : Springer Nature, 2017. – 586 p. – DOI: [10.1007/978-3-319-51664-6](https://doi.org/10.1007/978-3-319-51664-6).
4. Chai P.R., Berlyand Y., Goralnick E., Goldfine C.E., VanRooyen M.J., Hryhorczuk D., Erickson T.B. Wartime toxicology: the spectre of chemical and radiological warfare in Ukraine // Toxicology Communications. – 2022. – Vol. 6, № 1. – P. 51–57. – DOI: [10.1080/24734306.2022.2056374](https://doi.org/10.1080/24734306.2022.2056374).
5. Російський агресор систематично застосовує боєприпаси з хімічними речовинами проти українських військових [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.zsu.gov.ua/rosijskyj-agresor-systematychno-zastosovuye-bojeprypasy-z-himichnymy-rechovynamy-proty-ukrayinskyh-vijskovykh> (дата звернення: 07 квітня 2025).
6. Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons. History [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.opcw.org/about-us/history> (дата звернення: 07 квітня 2025).
7. International Committee of the Red Cross. Brussels Declaration on the Laws and Customs of War, 1874 [Електронний ресурс]. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/brussels-decl-1874> (дата звернення: 07 квітня 2025).
8. Schachter O. The Role and Importance of the Hague Conferences: A Historical Perspective [Електронний ресурс]. Geneva: United Nations Institute for Disarmament Research, 1999. URL: <https://undir.org/files/publication/pdfs/the-role-and-importance-of-the-hague-conferences-a-historical-perspective-en-672.pdf> (дата звернення: 07 квітня 2025).
9. International Committee of the Red Cross. Final Act of the International Peace Conference, 1899 [Електронний ресурс]. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-finact-1899/final-act?activeTab=> (дата звернення: 07 квітня 2025).
10. McFarland S. L. Preparing for What Never Came: Chemical and Biological Warfare in World War II. Defense Analysis. 1986. Т. 2, № 2. С. 107–121. DOI: [10.1080/07430178608405241](https://doi.org/10.1080/07430178608405241).
11. Naval History and Heritage Command. H-Gram 035-2: Chemical Warfare in World War I [Електронний ресурс]. URL: <https://www.history.navy.mil/about-us/leadership/director/directors-corner/h-grams/h-gram-035/h-035-2.html> (дата звернення: 07 квітня 2025).
12. Arustamian O. M., Tkachishin V. S., Aleksiiichuk O. Y. Experience of using chemical warfare agents in the post-war periods and the years of World War II. Emergency Medicine. 2017. № 4(83). С. 105–109.
13. United Nations. Convention on the Prohibition of the Development, Production, and Stockpiling of Biological (Bacteriological) and Toxin Weapons and on Their Destruction [Електронний ресурс]. URL: <https://legal.un.org/avl/ha/cpdpsbttwd/cpdpsbttwd.html> (дата звернення: 07 квітня 2025).
14. United Nations. Report of the Mission Dispatched by the Secretary-General to Investigate Allegations of the Use of Chemical Weapons in the Conflict Between the Islamic Republic of Iran and Iraq: Note by the Secretary-General, 1988 [Електронний ресурс]. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/48548?ln=en&v=pdf> (дата звернення: 07 квітня 2025).
15. United Nations. Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on Their Destruction [Електронний ресурс]. Geneva: United Nations, 1992. URL: <https://docs.un.org/en/CD/1173> (дата звернення: 07 квітня 2025).

16. Про приєднання України до Конвенції про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення: Закон України від 16.12.1994 № 247/94-ВР [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_182#Text (дата звернення: 07 квітня 2025).
17. Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons. OPCW confirms all declared chemical weapons stockpiles verified as irreversibly destroyed [Електронний ресурс]. 07 лип. 2023. URL: <https://www.opcw.org/media-centre/news/2023/07/opcw-confirms-all-declared-chemical-weapons-stockpiles-verified> (дата звернення: 07 квітня 2025).
18. Chai P. R., Boyer E. W., Al-Nahhas H., Erickson T. B. Toxic chemical weapons of assassination and warfare: nerve agents VX and sarin. Toxicology Communications. 2017. Т. 1, № 1. С. 21–23. DOI: 10.1080/24734306.2017.1373503.
19. Chai P. R., Hayes B. D., Erickson T. B., Boyer E. W. Novichok agents: a historical, current, and toxicological perspective. Toxicology Communications. 2018. Т. 2, № 1. С. 45–48. DOI: 10.1080/24734306.2018.1475151.
20. Bila K. Statement by Dr. Kateryna Bila, Head of the Secretariat of the National Authority on the Implementation of the Chemical Weapons Convention of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine at the Fifth Special Session of the Conference of the States Parties to Review the Operation of the Chemical Weapons Convention under Agenda Item 9(c). RC-5/NAT.16, 17 May 2023 [Електронний ресурс]. URL: <https://www.opcw.org/sites/default/files/documents/2023/07/rc5nat16%28e%29.pdf> (дата звернення: 07 квітня 2025).
21. Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW). OPCW issues report on second technical assistance visit to Ukraine following allegations of chemical weapon use [Електронний ресурс]. URL: <https://www.opcw.org/media-centre/news/2025/02/opcw-issues-report-second-technical-assistance-visit-ukraine-following> (дата звернення: 07 квітня 2025).

Марценюк І.В.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Абрамов К.А.
старший викладач Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ТЕХНОЛОГІЧНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ КОМУНІКАЦІЙ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ

Ефективна взаємодія між органами сектору безпеки і оборони є ключовим фактором забезпечення національної безпеки України. У сучасних умовах цифрової трансформації важливу роль у цьому процесі відіграють технологічні та інформаційні аспекти комунікацій. Використання сучасних інформаційних систем, кібербезпеки та оперативного обміну даними сприяє підвищенню ефективності діяльності силових структур. Законодавча база України, зокрема Закон України "Про національну безпеку України" та Закон України "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України", регламентують впровадження технологій у сферу безпеки та оборони. Загрози гібридної війни, кібератак та інформаційних операцій, що здійснюються проти України, вимагають розбудови сучасних механізмів міжвідомчої взаємодії. Важливим аспектом є координація дій між Збройними Силами України, Національною поліцією, Службою безпеки України, Державною прикордонною службою та іншими структурами сектору безпеки. Використання передових технологій комунікації дозволяє не лише покращити обмін інформацією, а й оперативно реагувати на потенційні загрози. Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій відкривають нові можливості для розбудови ефективних систем управління та координації. Це стосується впровадження

штучного інтелекту, аналізу великих масивів даних, кіберзахисту, а також інтеграції автоматизованих систем управління у процеси прийняття рішень.

Бурхливий розвиток інформаційних технологій, інтеграція комп'ютерних систем, виробництва побутової електроніки докорінно змінюють сучасну структуру інформаційної індустрії. Такі зміни вимагають переосмислення її значення, ролі та впливу не лише на економіку і повсякденне життя, а й на функціонування сил сектору безпеки й оборони. У зв'язку з цим постає необхідність розробки нових підходів до вдосконалення кібербезпеки, управління інформаційними потоками та стратегічного використання технологічних інновацій для забезпечення національної безпеки. Сучасні інформаційно-аналітичні системи дозволяють оперативно обробляти великі обсяги даних, що необхідні для прийняття рішень у кризових ситуаціях, що забезпечує обмін інформацією між правоохоронними органами та підрозділами ЗСУ. Впровадження технологій штучного інтелекту та комп'ютерного навчання дозволяє автоматизувати аналіз загроз та прогнозувати потенційні ризики. Окреме значення має інтеграція цифрових платформ, таких як "Дія", для спрощення взаємодії державних установ із громадянами та підвищення рівня кіберзахисту персональних даних. Крім того, сучасні засоби шифрування інформації сприяють захисту конфіденційної комунікації між структурами сектору безпеки.

Розвиток інформаційно-аналітичних систем також включає впровадження технологій обробки великих обсягів даних для аналізу ризиків та оцінки загроз. Наприклад, системи прогнозування злочинності на основі аналітики даних дозволяють виявляти потенційні криміногенні ситуації та своєчасно вживати заходів щодо їхньої нейтралізації. Крім того, зростає значення хмарних технологій, які забезпечують надійне зберігання та доступ до інформації в реальному часі. Використання захищених серверів для обміну критичною інформацією між різними відомствами дозволяє підвищити рівень оперативності управління та координації в секторі безпеки. Одним із головних викликів інформаційних технологій у сфері безпеки є загрози кібернетичних атак. Закон України "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України" визначає заходи для захисту критичної інфраструктури та механізми співпраці між державними установами, зокрема з Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України. Розвиток Національного координаційного центру кібербезпеки дозволяє забезпечити оперативне реагування на кіберзагрози та підвищення стійкості державних інформаційних систем. Використання біометричних систем і багаторівневої аутентифікації сприяє зміцненню захисту даних у міжвідомчих системах безпеки.

Додатково, розробка та впровадження національної системи моніторингу кіберінцидентів дозволяє виявляти потенційні загрози в режимі реального часу та швидко реагувати на них. Важливим аспектом є створення кіберполігонів для підготовки спеціалістів та тестування систем безпеки в умовах моделювання реальних атак. Співпраця з міжнародними партнерами, зокрема Європейським агентством з кібербезпеки (ENISA) та НАТО, сприяє обміну досвідом і впровадженню найкращих практик кіберзахисту. Сучасні засоби зв'язку відіграють критично важливу роль у секторі безпеки, забезпечуючи оперативний обмін інформацією, координацію дій та підвищення ефективності реагування на загрози. Використання передових технологій дозволяє правоохоронним органам, військовим структурам, рятувальним службам та іншим установам швидко та безпечно передавати дані у реальному часі. Радіозв'язок залишається одним із ключових засобів комунікації у сфері безпеки. Сучасні цифрові радіостанції забезпечують високу якість звуку, зашифровані канали зв'язку та можливість організації групових викликів. Супутникові системи зв'язку, наприклад, Iridium, Inmarsat, Thuraya, дозволяють підтримувати зв'язок у віддалених районах, де відсутнє покриття стільникових операторів, що є особливо важливим для військових операцій, рятувальних місій та гуманітарних організацій. Правоохоронні органи та військові активно використовують спеціалізовані мобільні пристрої з шифруванням даних, які гарантують безпеку розмов та повідомлень від несанкціонованого доступу. Месенджери з високим рівнем шифрування, наприклад, Signal, WhatsApp з

кінцевим шифруванням, використовуються для швидкого обміну інформацією між співробітниками, а також застосовуються спеціалізовані додатки для командного управління та координації дій у кризових ситуаціях. Дрони, оснащені засобами передачі відео- та аудіоінформації у реальному часі, дозволяють ефективно здійснювати моніторинг територій, розвідку та пошуково-рятувальні операції. Використання VPN, захищених каналів передачі даних, а також квантового шифрування дозволяє убезпечити інформаційний обмін від кіберзагроз та несанкціонованого доступу. Використання сучасних засобів зв'язку забезпечує оперативність та ефективність реагування, підвищує безпеку даних, забезпечує глобальну доступність та сприяє кращій координації між службами. Завдяки інтеграції різних технологій правоохоронні органи, військові та рятувальні служби можуть ефективно реагувати на виклики сучасного світу, зберігаючи при цьому високий рівень захищеності інформації.

Отож, застосування сучасних інформаційних технологій і засобів зв'язку є невід'ємною складовою ефективною міжвідомчою взаємодією у секторі безпеки. Впровадження цифрових платформ, кібербезпеки та захищених каналів комунікації сприяє підвищенню рівня національної безпеки України. Подальший розвиток у цій сфері повинен базуватися на гармонізації законодавства, зміцненні міжнародного співробітництва та впровадженні інноваційних рішень для захисту критично важливих інформаційних систем. Саме комплексний підхід, що включає технологічні інновації, міжнародну співпрацю та розвиток професійних компетенцій, сприятиме суттєвому посиленню комунікаційних зв'язків у секторі безпеки й оборони України, підвищуючи його стійкість і ефективність в умовах сучасних загроз.

Список використаних джерел:

1. "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України" Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення 04.04.2025)
2. "Про національну безпеку України" Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення 04.04.2025)
3. "Про Стратегію кібербезпеки України" Указ Президента України від 26.08.2021 № 447/2021/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021> (дата звернення 04.04.2025)

Мельниченко В.С.

Головний спеціаліст юридичного відділу
комунальної власності та приватизації
управління юридичного забезпечення
Департаменту управління активами міської ради

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ МИРНОГО ЧАСУ ТА ВОЄННОГО СТАНУ В СФЕРІ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРАЇНИ

Аналіз останніх публікацій, засвідчує, що найчастіше досліджувалися окремі питання правового регулювання цивільно — військового співробітництва (ЦВС) з врахуванням міжнародно — правових норм.

Кривенко Ю.В. кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» у своїй роботі «Щодо необхідності правового регулювання цивільно — військового співробітництва Збройних сил» зазначає, що потребують регулювання публічно — правові відносини і цивільно — правові відносини, які виникають.

Основою для впровадження концепції ЦВС на оперативному — тактичному рівні в рамках НАТО послуговував досвід збройних сил США зі створення центрів ЦВС починаючи з 1991 року.

Світовий досвід функціонування системи цивільно — військового співробітництва у Збройних силах вказує на обґрунтоване вихідне концептуальне положення національної концепції цивільно — військового співробітництва Збройних Сил України, а саме: бойові завдання та завдання соціально — гуманітарного характеру під час ведення бойових дій мають системний характер, виступаючи рівноправними складовими цієї системи; головна мета та завдання цивільно — військового співробітництва вивчаються відповідно до політичних цілей державної влади та спрямовуються на досягнення та закріплення успіху воєнних операцій, відновлення та укріплення державної влади на кризовій території.

В залежності від особливостей реальних умов проведення операцій збройними силами країн — членів НАТО, надається пріоритет тому або іншому напрямку.

Принципи ЦВС є спеціальними (військовими), оскільки структура ЦВС має військове керівництво, пов'язана із виконанням військової задачі. Щодо правового забезпечення і геополітичних поглядів на службово — бойову діяльність сил сектору безпеки та оборони України в умовах мирного часу та воєнного стану треба звернути увагу на енергетичне забезпечення країни.

За даними ЄК, стратегія ЄС щодо підтримки України на енергетичному фронті ґрунтується на трьох стовпах: ремонті, з'єднанні та стабілізації. Кошти ЄС витрачаються на відновлення зруйнованої інфраструктури, ремонт пошкоджених електростанцій та надання меншого, більш децентралізованого обладнання, такого як сонячні панелі.

ЄС зробив фінансовий внесок до Фонду енергетичної підтримки України для закупівлі обладнання, а також спростив доставку до України обладнання з країн — членів ЄС на Сході Європи, оскільки воно більш сумісне з існуючою українською інфраструктурою..

Завдяки екстреній синхронізації української електромережі з континентальною європейською енергосистемою, яка була здійснена всього через кілька тижнів після початку повномасштабного вторгнення ЄС.

Однак існує велике занепокоєння стосовно того, що після допомоги ЄС у відновленні енергетичної інфраструктури України її може знову бути зруйновано російськими ударами.

Щоб гарантувати, що відремонтовану Євросоюзом інфраструктуру не буде зруйновано російськими бомбами, Боррель виступив за посилення систем протиповітряної оборони.

З цим погодилась експертка з енергетичних питань Незалежної служби розвідки сировинних товарів (ICIS) Аура Сабадус. Вона нагадала, що Румунія і Німеччина передали Україні системи протиповітряної оборони Patriot, а Данія поставила бойові літаки F-16 для захисту енергетичної інфраструктури. Вона додала, що така військова підтримка має тривати і надалі.

Таким чином, створення та розвиток відповідної законодавчої бази щодо діяльності цивільно — військового співробітництва один з найважливіших компонентів у заходах пов'язаних з проведенням бойових дій. Враховуючи це, на сьогодні напрацьовуються нові методики та нормативно — правова база для розвитку системи CIMIC у подальшій діяльності ЗС України в сфері гуманітарної допомоги. Додаткового правового регулювання потребують питання в сфері договірних та позадоговірних відносин.

Список використаних джерел:

- 1) Калагін Ю. Феномен цивільно - військового співробітництва Збройних Сил України: концептуальні засади дослідження. Український соціологічний журнал. 2017. 1-2.
- 2) Кривенко Ю.В. Щодо необхідності правового регулювання цивільно - військового співробітництва Збройних Сил (CIVIL -,OLITARY CO-OPERATION - CIMIC). Часопис цивілістики.

- 3) Про затвердження Концепції цивільно — військового співробітництва під час участі Збройних Сил України в міжнародних миротворчих операціях// Наказ Міністра оборони України від 20.01.2009 №15
- 4) Данілевський С. Організація цивільно - військового співробітництва. Журнал "Морська держава". URL: <http://www.fleet.sebastopol.ua> (дата звернення: 11.04.2025).
- 5) Шульгін В.В. Правове забезпечення військ (сил) у контексті цивільно - військового співробітництва Збройних Сил України// Актуальні проблеми взаємодії громадянського суспільства і Збройних Сил України: збірник матеріалів Міжнародної науково - практичної конференції / За заг ред. ред. О.Л. Караман, С.О. Вовк, І.М. Шопіної. Старобільськ : ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2015. 117 с.
- 6) NATO CIVIL-MILITARY COOPERATION (CIMIC) DOCTRINE/AJP -9 (Доктрина НАТО з питань CIMIC (Allied Joint Publication)), червень 2003 року.

Монастирська Л. В.

старший викладач кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій Національної академії Національної гвардії України

ВІЗУАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ОДНА З ТЕХНОЛОГІЙ МОВНОГО ВПЛИВУ

У сучасному інформаційному просторі відзначається значне зростання ролі візуального контенту, що стає одним з основних каналів комунікації. Завдяки глобалізації, розвитку цифрових технологій, соціальних мереж і медіаплатформ, візуальні повідомлення все частіше заміщують текстові і починають активно впливати на масову свідомість, формуючи суспільні переконання та реакції.

Візуальна комунікація, як специфічна мовна технологія, набуває значної важливості у сучасних комунікаційних процесах. Вона не лише передає інформацію, але й активно впливає на її сприйняття, формуючи фрейми, через які інтерпретуються соціальні явища та події. Візуальні елементи, такі як колір, композиція кадру, фокус, перспектива, здатні створювати емоційний контекст, який неможливо досягти лише за допомогою тексту. Ці елементи є інструментами, що дозволяють маніпулювати інтерпретацією та задавати певні настанови для реципієнта.

Важливою особливістю візуальної комунікації є її здатність сприйматися інтуїтивно, що дозволяє формувати емоційні реакції у реципієнта на глибшому рівні, ніж текстові повідомлення. Візуальні образи можуть впливати на когнітивні процеси, активуючи різні афективні реакції – від жаху до захоплення, що виводить людину за межі критичного аналізу. Завдяки миттєвому сприйняттю зображень, вони стають надзвичайно потужними інструментами впливу на масову свідомість, даючи змогу маніпулювати навіть у ситуаціях, де текстові повідомлення могли б не дати такого ж ефекту.

Не менш важливим аспектом є феномен «довіри до картинки», описаний Л.Ф. Компанцевою, що свідчить про природну схильність людини довіряти тому, що вона бачить. Це відкриває можливості для маніпуляцій, коли зображення, навіть якщо воно є монтажем чи дипфейком, сприймається як істина. Візуальні фейки стають потужним інструментом для формування хибних уявлень, які, незважаючи на свою недостовірність, впливають на громадську думку та соціальну реальність. [3, с. 242]

Також слід зазначити семіотичний потенціал візуальних образів. Крес і ван Льювен підкреслюють, що візуальні тексти мають свою граматику, де кожен елемент (поза, колір, освітлення) не є випадковим, а несе певну функцію, яка здатна спрямовувати аудиторію до конкретних інтерпретацій. Знання цієї «граматики образу» дозволяє створювати та інтерпретувати візуальні повідомлення з максимальною ефективністю, впливаючи на соціокультурні коди, які передаються через ці елементи. [4]

Візуальні повідомлення набувають особливої сили у контексті впливу на натовп. Зображення, яке потрапляє до масової аудиторії, здатне значно змінити колективну поведінку. Визначення натовпу як хаотичного масового скупчення, схильного до імпульсивних рішень, поступається місцем новій парадигмі, де «розумний натовп» (за Г. Рейнгольдом) [5] діє з певною свідомістю і враховує соціальний контекст. Однак навіть у такому натовпі візуальні образи можуть мати надзвичайно потужний вплив, апелюючи до емоцій та колективної свідомості. [1]

Візуальна комунікація має складну природу впливу на «розумний натовп». Вона включає в себе використання кольору, контрасту, композиції, а також створення асоціативних зв'язків, що дозволяють швидко запам'ятовувати та реагувати на візуальні образи. Стратегії спонтанності візуальних повідомлень здатні мобілізувати натовп до конкретних дій, що має особливе значення у політичних і соціальних контекстах.

Отже, вивчення візуальної комунікації, її впливу на натовп та «розумний натовп», є необхідним для розуміння механізмів сучасної масової комунікації. Візуальні стратегії, завдяки своїй здатності впливати на емоції, створюють можливості для маніпуляції та мобілізації колективної свідомості. Це робить візуальну комунікацію потужним інструментом у формуванні соціальних переконань і дій.

Список використаних джерел:

1. Монастирська Л. В. Технології мовного впливу на натовп. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації» Том 32 (72) № 5, 2022. С. 295-300
2. Компанцева Л.Ф. Соціальні комунікації для фахівців сектору безпеки та оборони. підруч.: у 2 т. Т.1. К.: Нац. акад. СБУ, 2016. 476 с.
3. Стратегічні комунікації для безпекових і державних інституцій : практичний посібник. URL: http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/Book_28-06-2022_web-3.pdf
4. Kress G., Van Leeuwen, T. Reading Images – the Grammar of Visual Design. URL: file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/READING_IMAGES_-_THE_GRAMMAR_OF_VISUAL_DESIGN.pdf
5. Reinhold G. Smart Mobs: The Next Social Revolution. URL: https://archive.org/details/smartmobsnextsoc0000rhei_x1e2

Мороз К.О.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Соколовський М.В.
доцент Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Під час проведення процесуальних дій у межах розслідування злочинів терористичного характеру слідчий повинен враховувати специфіку застосування спеціальних знань та вживати необхідних заходів. Це зумовлено тим, що під час слідства йому часто доводиться використовувати знання, які виходять за межі отриманої під час навчання криміналістичної підготовки та подальшої професійної діяльності.

З огляду на це, слідчий має залучати кваліфікованих спеціалістів, які володіють відповідними знаннями, навичками та практичним досвідом у галузях науки, техніки чи

мистецтва. Непроцесуальною формою використання спеціальних знань у розслідуванні терористичних злочинів є консультація слідчого, дізнавача з експертом, або спеціалістом (у розглянутій категорії злочинів найчастіше спеціаліста-лінгвіста) поза рамками процесуальних дій (консультація, порада фахівця). Для успішного проведення судової експертизи, особливо у складних справах, таких як розслідування терористичних злочинів, слідчі часто звертаються за непроцесуальними консультаціями до експертів. Ці консультації допомагають не лише правильно сформулювати питання для експертизи, але й визначити, які саме зразки необхідно вилучити для порівняльного дослідження. Без допомоги експерта, який буде проводити експертизу, досягти мети експертного дослідження практично неможливо. Саме тому більшість слідчих (58%), згідно з опитуваннями, використовують консультації фахівців. Хоча інформація, отримана під час таких консультацій, має лише орієнтовний характер, вона є надзвичайно важливою для планування розслідування, побудови версій та розшуку злочинців.

Експертно-криміналістичні підрозділи активно використовують спеціальні знання в рамках оперативно-розшукових заходів, що є ще одним важливим напрямом непроцесуального застосування цих знань у розслідуванні терористичної діяльності. Це включає в себе проведення дактилоскопічної та геномної реєстрації, техніко-криміналістичне забезпечення заходів з використанням науково-технічних засобів, а також ведення експертно-криміналістичних обліків. Співробітники цих підрозділів досліджують речові докази, створюють суб'єктивні портрети, складають розшукові таблиці, ведуть обліки, обстежують місця подій, проводять фото- та відеозйомку, а також беруть участь у відборі зразків. Особливо важливим є застосування цих знань на початкових етапах розслідування тероризму, коли особу злочинця ще не встановлено, оскільки це допомагає не лише збирати докази, але й ідентифікувати підозрюваних.

Для ідентифікації терористів ключову роль відіграють експертно-криміналістичні обліки, які ведуться спеціалізованими підрозділами. Ці обліки допомагають встановити осіб, причетних до терористичних актів, знайти тих, хто переховується, та отримати іншу важливу криміналістичну інформацію.

У кримінальних провадженнях, пов'язаних із тероризмом, місцем події часто виступає локація затримання підозрюваних. Під час огляду такого місця можуть бути виявлені докази злочину, зокрема сліди перебування інших осіб, матеріали, що свідчать про виготовлення вибухових пристроїв або вибухових речовин, екстремістська література, а також докази їхнього зберігання. Окрему увагу слід приділити перевірці транспортних засобів, що могли використовуватися для перевезення зброї та вибухових речовин, з метою виявлення прихованих відсіків та інших слідів зберігання. Також важливо оглянути багаж і одяг затриманих осіб.

Ретельне виявлення та аналіз слідів злочину під час огляду місця події допомагає слідчому, а в подальшому і суду, сформулювати точне уявлення про обставини та механізм вчинення кримінального правопорушення.

Ще однією важливою особливістю розслідування терористичних злочинів є призначення та проведення судових експертиз. Аналіз слідчої та судової практики свідчить про широке застосування різних видів експертиз у межах таких проваджень. Найчастіше проводяться судово-лінгвістичні, вибухотехнічні, трасологічні, дактилоскопічні, почеркознавчі, техніко-криміналістичні експертизи документів, балістичні, фоноскопичні дослідження, а також експертизи матеріалів, речовин і виробів.

Окремого значення набуває судово-лінгвістична експертиза, що включає детальний аналіз тексту або мовлення за такими параметрами, як лексика, морфологія, семантика, синтаксис і стиль. Її мета – виявлення в аудіо-, відеозаписах або друкованих матеріалах ознак екстремістського змісту.

Міжнародний досвід підкреслює важливість використання спеціальних знань у розслідуванні терористичних злочинів та демонструє різноманітні підходи. У США основним органом, що відповідає за боротьбу з тероризмом, є Федеральне бюро

розслідувань, яке має власний підрозділ експертів Terrorist Explosive Device Analytical Center. Основні аспекти використання спеціальних знань включають: форензичний аналіз – дослідження вибухових речовин, слідів вибухів, а також цифрових носіїв інформації; лінгвістичні експертизи – аналіз текстів, відео- та аудіоматеріалів на предмет наявності закликів до терористичної діяльності; психологічні профілі – створення поведінкових моделей підозрюваних для передбачення їхніх дій.

У Великій Британії антитерористичні підрозділи активно використовують аналітичні методи обробки даних та цифрові технології. Особливості включають: аналіз комунікацій – виявлення підозрілих контактів та зв'язків через мобільні мережі та інтернет; криптографічна експертиза – розшифрування зашифрованих повідомлень, що використовуються терористами; аналіз соціальних мереж – ідентифікація радикальних угруповань та їхніх членів через алгоритми штучного інтелекту.

ЄС має Європейський центр боротьби з тероризмом, що функціонує в межах Європолу. Основні методи включають: створення загальноєвропейської бази даних зразків вибухових речовин, зброї та почерку злочинців; спеціалізовані тренінги для слідчих, що дозволяють обмінюватися досвідом між країнами; аналіз фінансових потоків за підтримки Європейського банку для виявлення підозрілих транзакцій.

Ізраїльські спецслужби, зокрема Шабак та Моссад, застосовують комплексний підхід, що базується на глибокому аналізі особистостей терористів. Основні напрями: оперативний моніторинг – цілодобове спостереження за підозрюваними через безпілотники та камери спостереження; поведінковий аналіз – виявлення підозрілих змін у поведінці осіб, які можуть бути причетні до терористичної діяльності; застосування алгоритмів прогнозування – аналіз великих обсягів даних для передбачення потенційних атак.

Франція має спеціалізовані антитерористичні суди, які залучають експертів у таких напрямках: лінгвістичні експертизи – аналіз текстів та повідомлень підозрюваних на предмет зв'язку з терористичними угрупованнями; судові медичні дослідження – аналіз залишків вибухових речовин на тілі підозрюваних; дактилоскопія та ДНК-аналіз – встановлення особи через залишені на місці злочину біологічні матеріали.

Ефективне розслідування терористичних злочинів вимагає залучення спеціальних знань та сучасних технологій. Використання експертних досліджень, таких як лінгвістичні, вибухотехнічні та цифрові експертизи, значно підвищує якість доказової бази. Міжнародний досвід доводить, що ключову роль відіграє міжвідомча співпраця, аналітичні технології та цифрова криміналістика. Вдосконалення методик розслідування, активне використання спеціальних знань і впровадження інноваційних підходів сприятиме підвищенню ефективності правоохоронних органів та забезпеченню національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Попов В.Ю. Сучасні можливості використання спеціальних знань при розслідуванні терористичного акту. Європейські перспективи. 2020. № 2. С. 181–186;
2. Серкевич І.Р., Лісіцина Ю.О. “Особливості використання спеціальних знань як складової методики розслідування злочинів терористичного спрямування” <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/05/22-2.pdf>.

Неклонський І.М.

старший викладач кафедри організації та технічного забезпечення аварійно-рятувальних робіт навчально-наукового інституту цивільного захисту, Національний університет цивільного захисту України,
кандидат військових наук

ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ВЗАЄМОДІЇ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ З УРАХУВАННЯМ РІЗНИХ ФОРМ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Сучасні досягнення в галузі інформаційних технологій істотно підвищують можливості всіх компонентів сил безпеки й оборони щодо обміну інформацією. Це обумовлює трансформацію принципів взаємодії формувань сил сектору безпеки й оборони відповідно до концепції мережево-центричної війни [1] та з урахуванням еволюції форм і способів їх застосування [2].

Крім того, введення в дію Доктрини «Цивільно-військове співробітництво» (2020 р.), потребує дослідження шляхів та механізмів її реалізації. [3]

Відповідно, зростання значущості взаємодії різнорідних сил під час спільного виконання завдань потребує системного підходу щодо дослідження взаємодії з урахуванням сучасних умов ведення бойових дій.

Системний аналіз на сьогоднішній день є найбільш послідовною реалізацією системного підходу з вирішення відповідних проблем у різних сферах діяльності. З урахуванням того, що конкретна система взаємодії може мати різний ієрархічний рівень, саме системний аналіз дає можливість перейти від формальної моделі до змістовної.

Моделювання структури системи взаємодії має базуватись на методології графоаналітичного представлення складної системи. Основою цього представлення є гіперкомплексна матриця.

З урахуванням того, що алгоритм функціонування відповідної системи не завжди можна описати математично, в якості інструментальних засобів моделювання, наприклад, може бути використана методологія IDEF (IDEF Modeling Techniques). З позиції IDEF може будуватись як функціональна, так і інформаційна модель.

Таким чином, в багатьох випадках дослідження системи взаємодії в цілому або системи оперативного, розвідувального, логістичного, морально-психологічного та інших видів забезпечення при спільних діях сил безпеки й оборони потребує вивчення її внутрішньої будови, яка, як правило, неоднорідна, що вимагає розрізняти її внутрішні складові частини. Рівень або глибина поділу цілого на частини буде залежати як від самої системи, так і від мети її дослідження.

Список використаних джерел:

1. Скорик, А.Б, Ярош, С.П. Еволюційний розвиток концепції мережево-центричних війн, системно-концептуальні основи теорії дата-центричних операцій. Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. 2020. 4(66). С. 26-34. DOI: 10.30748/zhups.2020.66.03.
2. Семененко, О., Митченко, С., Добровольський, Ю., Ремез, А., Ярмольчик, М., Твердохліб, Є. Еволюція форм і способів застосування угруповань військ (сил): тенденції збройної боротьби. Social Development and Security. 2024. 14(3), С. 33-52. URL: <https://doi.org/10.33445/sds.2024.14.3.3>
3. Цивільно-військове співробітництво у захисті населення під час війни в Україні. Аналітична доповідь Центра Разумкова. Київ, 2023. 73 с. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/02/2024-Sunhurovskyi-CIVIL-WAR-1-F.pdf>

Нечитайло В.О.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Соколовський М.В.
доцент Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ПРОЦЕДУРНІ ПИТАННЯ ВИДАЧІ (ЕКСТРАДИЦІЇ) ОСІБ, ЯКІ ВЧИНILI ТЕРОРИСТИЧНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Дослідження інституту екстрадиції в Україні виявило низку системних проблем, що суттєво впливають на ефективність судового розгляду відповідних справ. Глобалізація злочинності вимагає посилення міжнародного співробітництва, де екстрадиція відіграє ключову роль. В умовах євроінтеграції України та триваючої судової реформи, вдосконалення цього інституту є нагальним завданням.

Аналіз статті 541 КПК України дозволив виокремити ключові елементи екстрадиції: офіційне звернення, перевірка обставин, прийняття рішення та фактична передача особи. Підстави для екстрадиції, передбачені статтею 573 КПК України, обмежуються злочинами, за які передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не менше одного року, або засудженням до позбавлення волі з невідбутим терміном не менше чотирьох місяців.

Центральними органами України з питань екстрадиції є Генеральна прокуратура України (щодо підозрюваних та обвинувачених) та Міністерство юстиції України (щодо підсудних та засуджених), згідно зі статтею 574 КПК України. Їхні повноваження включають звернення із запитами, розгляд запитів, організацію екстрадиційних перевірок та передачу осіб. Процесуальні дії, передбачені статтями 582, 583, 584, 587 КПК України, включають затримання, тимчасовий та екстрадиційний арешт, а також екстрадиційну перевірку. Процесуальний порядок екстрадиції складається з надсилання або отримання запиту, затримання особи, перевірки та прийняття рішення, а також організації передачі.

Аналіз процесуального порядку екстрадиції, передбаченого КПК України, виявляє низку проблем, пов'язаних з ефективністю судового контролю. Після надсилання або отримання запиту про видачу (ст. 573 КПК України) та затримання особи (ст. 582 КПК України), уповноважені органи здійснюють перевірку та приймають рішення щодо видачі (ст. ст. 587, 589, 592 КПК України). На цьому етапі, згідно зі статтею 593 КПК України, організовується прийом-передача особи у разі позитивного рішення.

Однак, на практиці, судовий контроль за цим процесом часто є формальним. Хоча особи, які підлягають видачі, мають певні права та гарантії, передбачені процесуальним порядком, їхнє реальне забезпечення викликає сумніви. Порушення етапності процедур або процесуальних гарантій, що є підставою для оскарження рішення, не завжди ефективно виявляються та усуваються судами.

Суверенне право держави на екстрадицію має поєднуватися з дотриманням прав людини, гарантованих міжнародними конвенціями. Проте, аналіз судової практики, зокрема у постанові Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 21 травня 2021 року, справа № 757/23964/20-к, суд розглядав касаційну скаргу прокурора щодо скасування рішення Генерального прокурора про екстрадицію громадянина російської федерації. Верховний Суд відхилив аргументи прокурора про неправильне застосування міжнародних договорів, підтвердивши законність рішень судів нижчих інстанцій. Суд обґрунтував своє рішення тим, що касаційне оскарження рішення апеляційного суду, який залишив в силі скасування постанови прокурора про екстрадицію, можливе лише за умови, що таке скасування перешкоджає подальшому провадженню щодо особи, видачу якої вимагала іноземна держава, згідно зі статтею 591 КПК України.

Щодо питання пріоритетності зобов'язань за міжнародними договорами України, колегія суддів ККС ВС висловила позицію, згідно з якою у випадку виникнення колізії

зобов'язань, передбачених різними міжнародними конвенціями, перевагу слід надавати нормам, що стосуються заборони видачі біженців та захисту прав людини. Пріоритетність зобов'язань у сфері прав людини не залежить від їхнього безпосереднього закріплення в договорі про екстрадицію, а впливає з їхньої правової природи та місця в ієрархії міжнародного правопорядку. На відміну від договорів, що встановлюють взаємні права та обов'язки між державами, акти з прав людини та захисту біженців створюють особливий правопорядок, що передбачає об'єктивні зобов'язання щодо захисту прав людини.

Аналізуючи питання реалізації принципу невислання, колегія суддів ККС ВС дійшла висновку про відсутність підстав для твердження про допущення апеляційним судом неправильного застосування норм міжнародних договорів України у сфері визнання особи біженцем або особою, яка потребує додаткового чи тимчасового захисту. Крім того, апеляційний суд обґрунтовано визнав передчасним ухвалення Генеральним прокурором постанови про видачу особи на запит іноземної держави.

Суди не завжди належним чином враховують положення Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 року та Європейської конвенції про передачу засуджених осіб 1983 року. Проблема полягає у недостатній кваліфікації суддів у питаннях міжнародного права та їхній залежності від виконавчої влади. Це призводить до формального розгляду екстрадиційних справ, без належного врахування прав та інтересів осіб, які підлягають видачі.

Крім того, існують проблеми з тлумаченням норм міжнародного права, що регулюють екстрадицію. Неоднозначність визначення процесуального статусу особи, яка підлягає видачі, ускладнює застосування відповідних положень. Для покращення ситуації необхідно посилити судовий контроль за екстрадиційними процесами. Це можна досягти шляхом підвищення кваліфікації суддів, забезпечення їхньої незалежності та ефективного механізму оскарження неправомірних рішень. Також необхідно удосконалити законодавство для чіткого тлумачення норм міжнародного права та забезпечення реального дотримання прав людини в екстрадиційних справах.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 року №638-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003, № 25, ст. 180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
3. Постановою ККС ВС у справі № 757/23964/20-к (провадження № 51-830км21) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97315657>.

Панченко Г. Д.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ДОВІРИ НАСЕЛЕННЯ ДО СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

У сучасних умовах широкомасштабної агресії Російської Федерації проти України та тривалого військового конфлікту на її території ключовим завданням сектору безпеки і оборони стає не лише забезпечення ефективної обороноздатності, але й налагодження сталих комунікаційних зв'язків з громадянським населенням. Особливого значення в цьому контексті набуває розвиток цивільно-військового співробітництва (ЦВС) як механізму підвищення довіри населення до сил безпеки й оборони. Формування позитивного іміджу

військових формувань, забезпечення гуманітарної взаємодії з громадами у зонах бойових дій, стабілізація обстановки в прифронтових районах та виконання завдань цивільного захисту — усе це є стратегічно важливими аспектами не лише у військовому, а й у публічно-управлінському сенсі. Відтак питання формалізації та інституціалізації ЦВС постає як одне з пріоритетних у сфері національної безпеки.

Наукова думка щодо ролі та функціоналу цивільно-військового співробітництва в Україні лише починає системно формуватися. Першими ґрунтовними дослідженнями у цій галузі стали роботи Потеряйка С. П., Белікової К. Г. та Твердохліба О. С., у яких пропонується розглядати ЦВС як складову механізму публічного управління у сфері цивільного захисту, що оперує через систему управлінських інструментів і правових норм, орієнтованих на міжсекторальну взаємодію [6, с. 258]. Не менш важливим є внесок Кайдалова Р. О. та співавторів, які проаналізували практичний вимір реалізації завдань ЦВС у Збройних Силах та Національній гвардії України з початку активної фази збройної агресії. Автори справедливо вказують, що ефективність діяльності підрозділів ЦВС прямо корелює з рівнем довіри цивільного населення до військових, особливо у зонах бойових дій, де військовослужбовці стають єдиними представниками держави [8, с. 24]. Розроблені навчальні матеріали з цивільно-військових відносин, включаючи міжнародний досвід НАТО, також заклали підґрунтя для подальшого осмислення ролі ЦВС в українському безпековому контексті [7, с. 72].

Основу сучасного цивільно-військового співробітництва як чинника підвищення довіри населення до сектору безпеки і оборони становить системна міжінституційна взаємодія, що охоплює не лише оперативно-військові, а й соціальні, гуманітарні, інформаційні та правові аспекти. В умовах тривалого воєнного конфлікту на території України ЦВС виконує не лише допоміжну роль, а перетворюється на ключовий елемент державної політики у сфері безпеки, що активно реалізується на регіональному та локальному рівнях. Основні цілі ЦВС полягають у формуванні довіри до військових з боку населення, забезпеченні координації гуманітарних заходів, сприянні реалізації прав цивільних осіб у зонах бойових дій та інформаційній протидії деструктивним впливам противника [8, с. 23].

Особливої уваги заслуговує участь Служби безпеки України в системі цивільно-військового співробітництва, яка нерідко залишається поза увагою дослідників, але фактично виконує низку критично важливих функцій у сфері безпеки і захисту цивільного населення. Зокрема, СБУ реалізує гуманітарно-орієнтовані заходи у зоні проведення бойових дій та на деокупованих територіях, сприяючи поверненню незаконно вивезених осіб, документуванню злочинів агресора проти цивільного населення, забезпеченню безпеки волонтерів, представників гуманітарних місій і місцевих мешканців. У координації з іншими силовими структурами, Служба безпеки України також бере участь у виявленні дезінформаційних кампаній та інформаційно-психологічних операцій противника, тим самим відіграючи ключову роль у забезпеченні довіри до держави в умовах гібридної війни.

Варто наголосити, що відповідно до Закону України «Про Службу безпеки України», СБУ не лише виконує контррозвідувальні та антитерористичні завдання, але й здійснює заходи щодо захисту державної безпеки у соціальній та гуманітарній сферах, що безпосередньо стосується завдань ЦВС [5]. Наприклад, підрозділи СБУ активно взаємодіють з органами місцевого самоврядування, представниками громадських організацій та міжнародних партнерів у реалізації програм реінтеграції населення деокупованих територій. Їхня діяльність включає не лише виявлення загроз, але й формування безпечного середовища для повернення цивільного життя, що є важливою складовою довіри громадян до державних інституцій.

На практиці цивільно-військове співробітництво виявляється у проведенні спільних дій військових формувань і органів цивільної влади в районах активних бойових дій і на звільнених територіях. Одним з характерних прикладів є діяльність підрозділів ЦВС Збройних Сил України, які виконували гуманітарні місії у прифронтових районах Донецької

та Луганської областей, зокрема у межах проєктів «Евакуація 200» та «На щиті», що передбачали пошук, транспортування та повернення тіл загиблих військових, а також комунікацію з їхніми родинами, надання психологічної підтримки, сприяння в оформленні документів та отриманні соціальних виплат [8, с. 26]. У цих обставинах ЦВС виступає не лише як технічна допомога, а як простір моральної взаємодії між громадянами й оборонними структурами держави.

Не менш важливою сферою є інформаційно-просвітницька діяльність. Збройні Сили України через підрозділи ЦВС та офіційні канали у соціальних мережах здійснюють активну роботу з інформування населення про дії українських військових, правила безпеки, проведення евакуаційних заходів, мінної обізнаності тощо. Саме ці інформаційні кампанії часто стають головним джерелом достовірної інформації для мешканців прифронтових територій, які не мають доступу до інших каналів зв'язку, що істотно знижує рівень паніки, сприяє зміцненню довіри до сил оборони й унеможливорює поширення ворожої пропаганди [6, с. 266]. Як приклад можна навести реалізовані інформаційні проєкти в Херсонській області після її часткового звільнення, коли ЦВС налагодили комунікацію з місцевим населенням, пояснили механізми надання гуманітарної допомоги та допомогли відновити базову інфраструктуру, включаючи школи, лікарні та пункти обігріву.

Законодавчі основи ЦВС в Україні закладено у таких актах, як Конституція України [1], Закон України «Про національну безпеку України» [2], Закон «Про оборону України» [3] та Закон «Про Збройні Сили України» [4]. У сукупності вони визначають принципи цивільного контролю над військовими формуваннями, а також пріоритети забезпечення прав і свобод громадян навіть в умовах особливого періоду. Проте варто зазначити, що ЦВС як окрема функціональна система поки не має власного кодифікованого закону, що ускладнює її інтеграцію в загальнодержавну систему управління. Потеряйко С. П. та інші дослідники слушно наголошують, що без чіткої законодавчої регламентації ЦВС не зможе набутися повноцінного статусу механізму публічного управління у сфері цивільного захисту [6, с. 259].

Питання інституційної структури також заслуговує на увагу. У Національній гвардії України з 2017 року діє служба цивільно-військового співробітництва, яка забезпечує реалізацію гуманітарних проєктів, комунікацію з органами місцевої влади та організацію заходів інформаційного впливу. Ці підрозділи беруть активну участь у розслідуванні гуманітарних злочинів, організовують місцеве самоврядування на звільнених територіях, а також виступають комунікаційною ланкою між військовими формуваннями, громадськістю та міжнародними організаціями [8, с. 25]. Таким чином, ЦВС набуває комплексного змісту, який виходить за межі виключно військових або адміністративних функцій і становить складову безпекової стратегії держави.

З огляду на викладене, доцільним є запровадження комплексу практичних і концептуальних заходів, які дозволять посилити роль цивільно-військового співробітництва як чинника підвищення довіри до сектору безпеки і оборони. Передусім слід розробити та ухвалити Закон України «Про цивільно-військове співробітництво», який визначатиме правовий статус офіцерів ЦВС, функціональні повноваження підрозділів, механізми міжвідомчої координації, а також закріплюватиме принципи гуманітарного нейтралітету, відкритості та прозорості. Одночасно з цим необхідно створити національний орган стратегічного управління — Національний центр координації ЦВС при Раді національної безпеки і оборони України, який би виконував методологічну, навчальну, моніторингову та аналітичну функції, забезпечуючи сталість і системність у впровадженні ЦВС. Розвиток освітнього напрямку також є критично важливим — інтеграція спеціальних програм та симуляцій дій ЦВС у різних сценаріях конфліктних і постконфліктних ситуацій до системи військової освіти створить професійне середовище, готове до гуманітарно-орієнтованої взаємодії з цивільним населенням. Такий підхід сприятиме не лише ефективному виконанню завдань під час бойових дій, а й формуванню людиноцентричного безпекового простору, де населення розглядається як партнер держави у захисті національних інтересів. Саме за умов

правової визначеності, інституційної стабільності та системної взаємодії цивільно-військове співробітництво зможе повною мірою реалізувати свій потенціал у зміцненні довіри до держави як у період війни, так і на етапі післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.04.2025)
2. Закон України «Про національну безпеку України» : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 01.04.2025)
3. Закон України «Про оборону України» : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
4. Закон України «Про Збройні Сили України» : Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text> (дата звернення: 01.04.2025)
5. Закон України «Про Службу безпеки України» : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (дата звернення: 01.04.2025)
6. Потеряйко Сергій Петрович, Белікова Ксенія Григорівна, Твердохліб Олександр Степанович. Цивільно-військове співробітництво як механізм публічного управління сферою цивільного захисту. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. № 9(15). С. 257–269.
7. Цивільно-військові відносини: навчальний посібник. Київ: Академпрес, 2024. – 190 с.
8. Кайдалов Р. О., Бондаренко О. Г., Павлов Д. М. Короткий аналіз діяльності з цивільно-військового співробітництва на сучасному етапі збройної агресії проти України. Честь і закон. 2022. № 3 (82). С. 22–28.

Пєвцов В.Г.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету імені Ярослава
Мудрого

ПРОВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ, ЯК ОСНОВНИЙ НЕЛЕТАЛЬНИЙ МЕТОД ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Війна на території України почалась у квітні 2014 році, коли російські війська під прикриттям протестуючого населення України, та місцеві колаборанти анексували український Крим та розпочали війну на території Донецької та Луганської областей України. З цього моменту почалася активна фаза гібридної війни російської федерації проти України. Найкраще визначення феномену гібридної війни викладено у науковій статті під назвою «ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ДИСКУРСИВНИЙ КОНСТРУКТ», а саме:

«Гібридну війну у загальному вигляді розуміють як воєнні дії, що здійснюються шляхом поєднання мілітарних, квазімілітарних, дипломатичних, інформаційних, економічних та інших засобів з метою досягнення стратегічних політичних цілей. Специфіка такого поєднання полягає в тому, що кожний з військових і невійськових способів ведення гібридного конфлікту застосовується у воєнних цілях та використовується як зброя.»[1]

Гібридна війна складається з:

1. ведення війни з використанням летальних видів зброї;
2. ведення партизанської війни та території ворога;
3. використання терористичних методів ведення війни;
4. використання кібервійни, як одного з видів війни;
5. ведення торгівельно-економічної війни;
6. проведення інформаційно-психологічних операцій.

Інформаційно-психологічні операції (ІПсО) – це комплекс узгоджених та взаємопов'язаних заходів маніпулювання інформацією, що здійснюються за загальним планом з метою досягнення та утримання переваги через вплив на інформаційні процеси в системах противника [2].

Наразі інформаційно-психологічні операції є найрозповсюдженішим нелетальним методом ведення сучасної війни, оскільки вони дозволяють впливати на морально-психологічний стан, свідомість та поведінку противника без застосування прямої фізичної сили.

Основними цілями інформаційно-психологічних операцій є:

1. деморалізація противника;
2. формування гарного ставлення цивільного населення по відношенню до ворога, який застосовує ІПсО;
3. дестабілізація внутрішньої ситуації в країні;
4. поширення хибних думок та інформації серед міжнародної спільноти.

Інформаційно-психологічні операції є комплексним поняттям, яке включає в себе багато елементів, а саме:

1. пропаганда;
2. дезінформація;
3. кібератаки на інформаційні ресурси;
4. прямий наклеп на державу супротивника.

Найяскравішими прикладами інформаційно-психологічних операцій росії проти України є:

1. історія про «розп'ятого хлопчика» (2014 рік), якого нібито вбили українські солдати. Цей фейк повинен був дискредитувати Збройні сили України та показати населенню України та світу, що українська армія ніби то вбиває своє ж мирне населення, а війська так званих днр та лнр захищають мирне населення регіону від «українських нацистів»;

2. ІПсО навколо подій в Бучі (2022 рік), коли росія намагалась заперечити власні військові злочини проти миру і людяності. У цій інформаційній операції російська машина пропаганди намагалась довести світу, що вбивства мирних жителів Бучі скоїли не російські солдати, а Сили оборони України;

3. тема європейських та американських «біолабораторій» на території України (2022 рік). Поширюючи цю дезінформацію російські пропагандисти, влада рф та дипломатичні представники держави-агресорки в ООН намагалися виправдати свою агресію проти України;

4. історія про європейських «чорних трансплантологів», що розбирають на органи загиблих українських солдат та мирних жителів зі звільнених від російської окупації територій України.

Наразі основним переліком тем російських ІПсО є:

1. затяжна війна росії проти України;
2. відсутність великих і стрімких просувань Сил безпеки та оборони України на всіх ділянках фронту;
3. корупція в Україні;
4. намагання представити українську владу нелегітимною, оскільки через введення періоду воєнного стану не були проведені перевибори Президента України;
5. неготовність України для вступу до ЄС та НАТО та їх небажання нас прийняти до цих союзів;
6. бажання росії провести мирні переговори та відмова від них з української сторони;
7. конфлікти та боротьба за владу у вищому військово-політичному керівництві України.

Отже, у сучасній гібридній війні інформаційно-психологічні операції займають позицію одного з ключових методів її ведення. Використання ІПсО дозволяє отримати

перевагу над супротивником за рахунок прихованого пропагування вигідних для себе цінностей та деморалізації населення ворожої країни, що в свою чергу приводить до військових програвів. Єдиним варіантом супротиву ворожим ІІсО є своєчасне проведення заходів контрпропаганди через засоби масової інформації та звернення Уряду до громадян. Наразі в Україні вже є відпрацьована система реагування на інформаційні загрози з боку країни агресорки, але вона потребує покращення з кожним днем, оскільки засоби іноземної пропаганди не стоять на місці і для перемоги у цій війні нам необхідно постійно бути на крок попереду від ворога.

Список використаних джерел:

1. Яворська Г. М. Гібридна війна як дискурсивний конструкт. *Стратегічні пріоритети. Серія "Політика"*. 2016. № 4 (41). С. 41–48.
2. Tverdokhlil J. M. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ. *Epistemological Studies in Philosophy Social and Political Sciences*. 2019. Т. 2, № 2. С. 122–131. URL: <https://doi.org/10.15421/341932> (дата звернення: 20.04.2025).

Полтораков О.Ю.

науковий співробітник науково-дослідного відділу Інституту стратегічних комунікацій Національного університету оборони, кандидат політичних наук, старший дослідник

Чернобай О.Ю.

начальник кафедри зв'язків з громадськістю Інституту стратегічних комунікацій Національного університету оборони, доктор філософії

ЩОДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЛЯ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ (2014-2025 рр.)

Питання цивільно-військового співробітництва (ЦВС) в Збройних Силах України вийшло на порядок денний в середині 2000-х рр., – в контексті активізації участі підрозділів ЗС України у миротворчих операціях, зокрема в Іраці. Зважаючи на цю обставину, станом на початок 2014 р. національна нормативно-правова база регулювання цивільно-військового співробітництва ЗС України фактично обмежувалася прийнятою ще в 2009 р. «Концепцією цивільно-військового співробітництва під час участі Збройних Сил України в міжнародних миротворчих операціях» та декількома суміжними документами. Це, відповідно, означало в т.ч проблему з підготовкою та подальшим підвищенням кваліфікації фахівців з ЦВС для Сил оборони України.

Для забезпечення систематичної діяльності ЗС України, а також інших військових формувань та правоохоронних органів з питань взаємодії з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, волонтерськими та міжнародними організаціями, з метою надання допомоги цивільному населенню у вирішенні проблемних питань життєдіяльності, з використанням військових та невійськових сил та засобів в зоні АТО вже 2014 р. було створено Управління ЦВС ЗС України.

Пілотний проєкт цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України розпочався 5 травня 2014 р. – було створено дві групи у складі 14 осіб, які мали досвід участі у миротворчих операціях в Косово й Іраку. Загалом, Пілотний проєкт з ЦВС у ЗС України виявився успішним. Тому у січні 2015 року начальник ГШ-ГК ЗС України ухвалив рішення про створення управління ЦВС з відповідною організаційно-штатною структурою і

чисельністю 35 офіцерів. У лютому 2025 р. Наказом ГШ ЗС України було затверджено Положення про Управління ЦВС ЗС України. На цьому етапі для визначених основних завдань та функцій, які покладені на підрозділи цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України, за основу було взято основні функції ЦВС в НАТО (організація цивільно-військової взаємодії, підтримка дій військ (сил) та об'єктів цивільного середовища), а також досвід ЗС США.

Відразу із започаткуванням ЦВС ЗС України постала проблема критичної нестачі профільних спеціалістів з питань цивільно-військових відносин. Першим практичним кроком на шляху підготовки профільних фахівців ЦВС стало рішення виконувача обов'язків Міністра оборони України генерал-полковника Михайла Ковалю від 5 травня 2014 року № 5508/3 «Про створення пілотного проєкту Генерального штабу Збройних Сил України щодо підготовки військовослужбовців Збройних Сил України в рамках створення системи ЦВС Збройних Сил України» на базі Навчально-наукового центру міжнародної миротворчої діяльності Національного університету оборони України. Адже цей Центр вже мав досвід проведення спецкурсів з ЦВС для офіцерів-миротворців - ще 2005 р. представники ЗС Королівства Данії надали практичну допомогу в організації першого курсу з питань ЦВС для підготовки офіцерів ЗС України до участі в операції з підтримання миру та безпеки в Іраку на посадах офіцерів ЦВС.

Започатковані 2014-2015 рр. спецкурси для новостворюваної системи ЦВС ЗС України, до викладання на яких залучалися фахівці з країн-членів НАТО (зокрема, Італії, США, ФРН), проходили як військовослужбовці ЗС України, так і представники й інших складових Сил оборони, а передусім НГУ. Загалом тільки за 2016 р. в ЗС України було проведено 10 відповідних курсів підготовки фахівців ЦВС, через які пройшли 366 слухачів; у 2017 р. обсяг підготовки слухачів на таких курсах збільшився до 500 слухачів.

Початок тривалої широкомасштабної агресії росії проти України (з 24 лютого 2022 р.) став безпрецедентним викликом в т.ч. для всієї системи цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України. Безпрецедентна суспільно-політична мобілізація, квінтесенцією якої стало, зокрема, швидке розгортання батальйонів та бригад (передусім Сил ТрО ЗСУ), а також поступове створення нових військових підрозділів (від батальйонів та бригад до армійських корпусів), – вимагали в т.ч. відповідного кадрового наповнення цих структур ЗС України профільними фахівцями до груп, відділень та відділів ЦВС.

У січні 2025 р. на Платформі дистанційного навчання стартував навчальний курс для «Основи цивільно-військового співробітництва». Цей курс було розроблено спільно з Національним університетом оборони України та Науковим центром дистанційного навчання, аби охопити якомога більшу аудиторію військовослужбовців ЗС України. Цільова аудиторія цього спецкурсу – військовослужбовці, які проходять службу у підрозділах ЦВС або плануються на призначення до них, а також для командирів та начальників усіх рівнів військового управління – для того, щоб ознайомити їх зі специфікою діяльності за цим напрямком.

Список використаних джерел

1. Бериславська О.М. Концептуальні підходи до формування системи управління підготовкою фахівців цивільно-військового співробітництва // Право та державне управління. 2019. № 2(1). С. 37-43. – [Електронний ресурс] Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ptdu_2019_2\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ptdu_2019_2(1)_8)
2. Бериславська О.М. Особливості підготовки військових фахівців за спеціальністю «Цивільно-військове співробітництво» в системі вищої військової освіти в Україні. // Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком : матеріали XII регіон. наук.-практ. конф. за міжнар. участю / за заг. ред. О.Б. Кіреєвої. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. С. 240-243.
3. Кривенко Ю.В. Щодо необхідності правового регулювання цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України // Часопис цивілістики. 2017. Вип. 23. С. 35-39.

4. Руснак Ю. Окремі питання правового регулювання становлення та розвитку цивільно-військового співробітництва у 2014-2022 рр. // Збірник наукових праць центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України. 2024. № 2(81). С. 67-73.
5. Ткачук П.П., Середенко М.М., Кізло Л.М., Радзіковський С.А. Особливості діяльності органів цивільно-військового співробітництва на Сході України: склад, завдання та перспективи розвитку // Військово-технічний збірник. 2018. № 18. С. 36-40. – [Електронний ресурс] Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vtzb_2018_18_9
6. Ушаков І. В. Нормативно-правове регулювання реалізації цивільно-військового співробітництва в Україні // Інвестиції : практика та досвід : наук.-практ. журн. 2021. № 24. С. 103-107.
7. Школярєнко В. В., Призиглей Ю. І., Яковенко А. В., Кремешний О. І. Удосконалення системи підготовки фахівців цивільно-військового співробітництва у Збройних Силах України. // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. 2012. Вип. 1 (30). С. 46-51.

Поправко А. С.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Біляцький О.С.
старший викладач Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СБУ ЯК ФАКТОР ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Корупція як негативне явище суспільного життя створює серйозні перешкоди для формування правової держави та громадянського суспільства в Україні. Вона гальмує демократичні зміни, підриває ефективність реформ, а також негативно впливає на міжнародний імідж країни. Корупція становить одну з основних ролей у діяльності організованих злочинних груп, вона допомагає проникненню організованих злочинних мереж у всі сектори нашого суспільства, додаючи до себе політику та правоохоронні органи. Це допомагає їм сприяти та впливати на процеси прийняття рішень на їхню користь. Корупція також сприяє злочинцям, надає змогу мати доступ до привілейованої інформації про загрозливі дії та операції правоохоронних органів. Основним завданням у сфері запобігання та протидії корупції в системі Служби безпеки України (СБУ) є виявлення найбільш вразливих до корупції процесів, які мають місце під час здійснення особовим складом СБУ своїх повноважень та функцій, а також причини та умови, що можуть призвести до скоєння корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення. Зрозуміти зміст корупції можна, використавши положення законодавства, через закріплену в ньому норму-дефініцію, як зловживання владними повноваженнями або використання можливостей, пов'язаних із займаною посадою, задля отримання чи надання неправомірної вигоди – як для себе, так і для інших осіб. Також сюди належить пропозиція або обіцянка такої вигоди посадовцю, або ж вимога з його боку передати її іншим фізичним чи юридичним особам, якщо це робиться з метою спонукати його діяти всупереч закону.

Аналіз корупційних ризиків у СБУ передбачає визначенню сфер найбільш схильних до зловживань. Серед них:

1. Робота з державною таємницею – прийняття рішень про надання або обмеження доступу до секретної інформації.
2. Контррозвідувальна діяльність – використання службового становища для особистої вигоди або втручання третіх осіб в операції.

3. Економічна безпека – використання корупційних схем для контролю за фінансовими потоками або критично важливими підприємствами.
4. Взаємодія з іншими структурами – ризик під час співпраці з іншими державними органами, установами або бізнесом, що можуть призвести до конфлікту або неправомірного сприяння[2].

Для ефективної протидії корупції важливо не лише виявляти та розслідувати правопорушення, а й аналізувати фактори які їх спричиняють. Розуміння основних причин та умов, які сприяють корупційним проявам у системі СБУ, дає змогу усувати ризики та впроваджувати дієві запобіжні заходи. Ключові корупційні правопорушення у системі СБУ спричинені слабким внутрішнім контролем за посадовими особами, можливістю зловживання службовим становищем без належної відповідальності, недосконалістю правових механізмів запобігання корупції та низьким рівнем антикорупційної культури серед працівників[2].

Для зменшення корупційних ризиків і зміцнення національної безпеки необхідно посилити контроль за роботою співробітників, вдосконалити систему відбору та перевірки кадрів, підвищити рівень їхньої правової обізнаності й антикорупційної культури. Важливим кроком також є запровадження дієвих механізмів внутрішніх розслідувань і відповідальності за корупційні правопорушення. Це дозволить підвищити ефективність роботи СБУ та забезпечити надійний захист державних інтересів[1].

Таким чином, з урахуванням вище зазначеного, протидія корупції є не лише необхідною умовою для забезпечення національної безпеки, але й важливим чинником економічного та соціального розвитку країни. Подолання корупції в нашій країні насамперед залишається однією з найгостріших та важливих політичних і соціальних проблем, яка не лише гальмує та знижує розвиток нашої країни, а й створює в сьогоденні загрози для її національної безпеки. Вона підриває довіру громадян до влади та інших органів, послаблює економіку та сприяє поширенню та посиленню тіньових схем, що в довгостроковій перспективі може мати критично-трагічні наслідки для стабільності країни. Це не просто боротьба з окремими випадками неправомірної вигоди або втручання в державні процеси – це системний підхід до створення прозорої, справедливої та ефективної гілки управлінської системи, яка буде відігравати одну з найважливіших ролей, а саме: стабільності і довіри, як всередині країни, так і на міжнародній арені.

Боротьба з корупцією відкриває дуже важливий та ефективний шлях до економічного розвитку, робить країну більш спроможною для інвесторів і сприяє покращенню якості життя громадян. Крім того, це посилює національну безпеку, – стабільні й успішні держави менше піддаються внутрішнім потрясінням і зовнішньому тиску. Тому протидія корупції – це не просто питання моралі, а й ключовий елемент державної політики, що веде до добробуту, стабільності та безпечного майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 09.08. 2024. № 2469-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>.
2. Антикорупційна програма Служби безпеки України на 2021 - 2024 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/ANTYKORUPTSIJNA-PROGRAMA-SBU-2021-2024.pdf>

Салманов О.В.

заступник директора інституту з освітньої та науково-дослідної діяльності навчально-наукового інституту № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Нечаєва І.О.

викладач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства навчально-наукового інституту № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Російсько-українська війна, яка триває з 2014 року, дала кримінальним правопорушенням проти основ національної безпеки України, підґрунтя розвиватися на території нашої держави. Одним з найпоширеніших таких кримінальних правопорушень є колабораційна діяльність (ст. 111¹ Кримінального Кодексу України). Саме поняття «колабораціонізм» представляє собою співпрацю населення чи громадян країни з ворогом в інтересах загарбника, що може нанести шкоду самій державі. Так у 2014 році частина населення Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей добровільно взяла участь у «референдумах» та стала співпрацювати з представниками країни-агресора. Нажаль по цей час і вже на території всієї країни фіксуються факти колабораційної діяльності.

Розслідування колабораційної діяльності є складним процесом, що потребує ефективної координації між органами досудового розслідування. З огляду на специфіку таких злочинів, що часто пов'язані з державною зрадою, організованою злочинністю та інформаційними операціями, взаємодія правоохоронних структур набуває критичного значення. Тому взаємодія на стадії досудового розслідування є важливою складовою якісного та швидкого процесу притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що вчинили кримінальне правопорушення.

Але важливо брати до уваги положення Кримінального процесуального кодексу України, де зазначено, що не всі суб'єкти можуть бути залучені до такого виду взаємодії, а також не всі результати діяльності залучених суб'єктів, можуть бути використані як докази в досудовому розслідуванні колабораційної діяльності, так як особливості досудового розслідування відповідного кримінального правопорушення обумовлюється як правилами підслідності так і деякими нормативно-правовими актами міжвідомчого характеру, а саме: законами України «Про Національну поліцію», «Про прокуратуру», «Про Службу безпеки України», «Про Державне бюро розслідувань» та інші.

Основними суб'єкти досудового розслідування колабораційної діяльності є:

- Національна поліція – здійснює первинне документування злочинів, проводить оперативно-розшукові заходи.
- Служба безпеки України – розслідує кримінальні правопорушення, пов'язані з державною безпекою, інформаційною війною та шпигунством.
- Державне бюро розслідувань – розглядає кримінальні правопорушення, де фігурантами є посадові особи, військовослужбовці та правоохоронці.
- Офіс Генерального прокурора – здійснює процесуальне керівництво досудовими розслідуваннями, координує дії правоохоронних органів.

Об'єктивна необхідність взаємодії обумовлюється тим, що декілька суб'єктів (навіть з різних відомств, органів, підрозділів) мають спільну задачу, мету та орієнтир на протидію злочинності. Тому, навіть враховуючи відмінності в їхньому функціональному та

структурному стані, такий інструмент може суттєво оптимізувати процеси й етапи щодо досягнення позитивних результатів [1].

В свою чергу слід зазначити, що при досудовому розслідуванні колабораціонізму, взаємодія не є універсальним процесом, в зв'язку з тим, що законодавство України визначає конкретне коло суб'єктів, що можуть брати участь у відповідному процесі. Для прикладу слідчо-оперативна група Національної поліції України, при виїзді на місце події зобов'язана вжити всіх заходів для документування відповідного злочину (тобто, розпочати проведення початкового етапу розслідування), а вже після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та визначення підслідності прокурором за органами безпеки, після чого й розпочнеться основний етап досудового розслідування де може бути застосоване широке коло взаємодії. Що може включати в себе початок роботи міжвідомчих слідчих груп, які складаються з представників Служби безпеки України, Національної поліції України, Державного бюро розслідувань. В ході співпраці може бути здійснений обмін оперативною інформацією, застосовуватимуться цифрові технології для збору та аналізу доказової бази, такі як OSINT та SIGINT. Можлива також співпраця з міжнародними партнерами (Європол, Інтерпол) для розшуку підозрюваних.

На думку науковця О. Юхно взаємодія перш за все є правовою комунікацією спеціально уповноважених і адміністративно незалежних одне від одного суб'єктів, що спрямовують свої зусилля на досягнення спільного результату в спосіб реалізації повноважень, застосування форм, методів і способів, що не суперечать закону та властиві кожному такому суб'єкту індивідуально [2]. А І. Козаченко та В. Регульський визначають взаємодію як своєрідну модель комплексного здійснення правоохоронних заходів, які здійснюються з урахуванням відповідних умов оперативної ситуації (обстановки) у спосіб концентрації сил, засобів і методів, здійснення спільних заходів, вибором таких тактичних прийомів або їх комбінацій, які найкраще забезпечують виконання завдань у винятково короткі терміни, при найменших витратах і при безумовному дотриманні чинного законодавства [3]. Так як кримінальні правопорушення по'язані з колабораційною діяльністю здебільшого виявляються оперативним шляхом, що іноді може ускладнювати документування та подальше здійснення досудового розслідування в них, без участі оперативних підрозділів загалом, а також використання негласних слідчих (розшукових) дій, то слід погодитися з тим, що взаємодія з оперативними підрозділами також відіграє дуже важливу роль.

Але сам процес взаємодії при досудовому розслідуванні колабораційної діяльності може мати певні проблемні аспекти, такі як недостатня координація між відомствами через розбіжності у підходах до розслідування, або ж дефіцит доказової бази у зв'язку з перебуванням підозрюваних на тимчасово окупованих територіях. Що вказує на те, що даний процес взаємодії потребує врегулювання та чітко визначеної нормативної регламентації. Так як, без якісного збору необхідної доказової інформації щодо колабораційної діяльності буде не можливо притягнути до відповідальності осіб, що її провадили.

Тому задля вдосконалення взаємодії необхідного результату надало б удосконалення законодавчого регулювання взаємодії органів досудового розслідування, а також розширення міжнародного співробітництва у питаннях екстрадиції та розслідування воєнних злочинів.

Також можна проаналізувати проблематику міжвідомчої взаємодії в сучасному кримінальному процесі, зокрема у справах про колабораціонізм.

Так, С. Глущенко наголошує, що міжвідомча взаємодія має будуватися не лише на правових засадах, але й на інформаційно-комунікаційній підтримці, що дозволяє скоротити часові витрати під час реалізації процесуальних дій та мінімізувати дублювання зусиль різних органів [4]. На його думку, використання єдиної цифрової платформи між правоохоронними структурами значно підвищить якість розслідувань.

Крім того, Т. Кононенко зазначає, що ефективна взаємодія має передбачати не лише обмін інформацією, але й можливість проведення спільних тренінгів та навчань між

слідчими, оперативними працівниками та прокурорами, що дозволить виробити єдині алгоритми реагування на прояви колабораціонізму [5].

Також В. М. Середа вказує на необхідність створення спеціалізованих аналітичних центрів на базі органів безпеки та поліції, які б здійснювали системний аналіз отриманої оперативної інформації щодо колабораційної діяльності, з урахуванням факторів гібридної війни, зокрема – дезінформації та кіберзагроз [6].

Підводячи підсумки можна зазначити, що міжвідомча взаємодія є одним із найефективніших видів взаємодії в досудовому розслідуванні колабораціонізму. А ефективне розслідування колабораційної діяльності можливе лише за умов чіткої взаємодії між органами досудового розслідування та за умови комплексної взаємодії між правоохоронними органами на основі чітко визначених нормативно-правових механізмів. Тому оптимізація механізмів координації є ключовим фактором у підвищенні результативності розслідувань і притягненні винних до відповідальності та потребує впровадження єдиної цифрової платформи обміну інформацією, системної підготовки кадрів та створення спеціалізованих аналітичних структур. Враховуючи специфіку колабораційних злочинів у контексті сучасної війни, необхідно постійно вдосконалювати практичні аспекти взаємодії та адаптувати їх до нових викликів, включаючи міжнародну співпрацю.

Список використаних джерел:

1. Кобзар О. Ф. Взаємодія як вид соціальної діяльності в боротьбі зі злочинністю. Південноукраїнський правничий часопис. 2011. № 3. С. 25–27.
2. Юхно О. О. Актуальні аспекти взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ при запобіганні, припиненні та розкритті злочинів. Південноукраїнський правничий часопис. 2009. № 4. С. 32–36.
3. Козаченко І. П., Регульський В. Л. Правові, морально-етичні та організаційні основи оперативно-розшукової діяльності. Львів : Львів. ін-т внутр. справ при Нац. акад. внутр. справ України, 1999. С. 178–203.
4. Глущенко С.Я. Організація міжвідомчої взаємодії у розслідуванні злочинів проти основ національної безпеки. Юридичний вісник України. – 2022. – № 6. – С. 41–46.
5. Кононенко Т.М. Професійна підготовка кадрів як умова ефективної взаємодії органів досудового розслідування. Вісник кримінального судочинства. – 2023. – № 2. – С. 67–71.
6. Середа В.М. Аналітичне забезпечення у протидії злочинам, пов'язаним з колабораційною діяльністю. Науковий вісник публічного та приватного права. – 2023. – № 4. – С. 98–103.

Спіжевой І.С.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Соколовський М.В.
доцент Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У сучасному світі, де тероризм набув глобального характеру, ефективна боротьба з ним є ключовим завданням правоохоронних органів. Особливе місце в цьому контексті займають негласні слідчі (розшукові) дії (НСРД), які дозволяють отримувати критично важливу інформацію для запобігання та розслідування терористичних актів. Актуальність цієї теми зумовлена постійним зростанням терористичної загрози, що вимагає від правоохоронних органів постійного вдосконалення їхніх методів роботи. Успішне

застосування НСРД є вирішальним фактором у розкритті терористичних злочинів, оскільки вони надають можливість здобути докази, недоступні іншими шляхами.

Методологія кримінального розслідування терористичних актів передбачає використання комплексу негласних слідчих (розшукових) дій, серед яких ключову роль відіграють заходи, спрямовані на отримання інформації з електронних комунікаційних мереж та електронних інформаційних систем. Застосування цих методів дозволяє реконструювати події, встановити зв'язки між учасниками терористичної діяльності та запобігти подальшим злочинам.

Проведення НСРД, що здійснюється згідно зі статтею 263 КПК України, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж полягає в таємному прослуховуванні, відборі, фіксації, аналізі та відтворенні змісту розмов, а також інших даних (SMS, MMS, факс, модемний зв'язок), що передаються по телефонних каналах. Об'єктами контролю можуть бути як звичайні телефонні лінії, так і відомчі, радіотелефонні та супутникові мережі. Законодавчо визначено обов'язок керівників та працівників телекомунікаційних операторів сприяти здійсненню заходів щодо зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж. При цьому на них покладається відповідальність за нерозголошення факту проведення відповідних дій, забезпечення конфіденційності отриманих даних та їх збереження у незмінному вигляді. Терористичні мережі часто мають міжнародні зв'язки, що вимагає співпраці з іноземними правоохоронними органами для обміну інформацією та координації дій. Це створює додаткові виклики для забезпечення конфіденційності та обміну інформацією.

Стаття 265 Кримінального процесуального кодексу України встановлює процедуру фіксації та зберігання інформації, отриманої з електронних комунікаційних мереж за допомогою технічних засобів, а також в результаті зняття відомостей з електронних інформаційних систем. Згідно з цією статтею, зміст інформації, що передається через електронні комунікаційні мережі, з яких здійснюється зняття, повинен бути відображений у протоколі відповідної негласної слідчої (розшукової) дії. У разі виявлення відомостей, що мають значення для досудового розслідування, у протоколі фіксується відповідна частина інформації, а прокурор забезпечує її збереження. Аналіз отриманих даних, за необхідності, здійснюється за участю спеціаліста. Слідчий проводить вивчення змісту інформації, результати якого фіксуються у протоколі.

У терористичних злочинах інформація, отримана з електронних комунікацій, часто має критичне значення для запобігання подальшим актам. Розголошення цих даних може поставити під загрозу життя людей і зірвати операції. Тому особлива увага приділяється захисту інформації від несанкціонованого доступу та розголошення. Терористичні групи часто використовують складні методи комунікації, включаючи зашифровані повідомлення та анонімні мережі. Це вимагає від правоохоронних органів використання спеціалізованих технічних засобів та аналітичних інструментів для обробки та аналізу отриманої інформації.

Як приклад, можна навести кримінальне провадження, відкрите за статтею 258 Кримінального кодексу України, щодо терористичного акту, вчиненого 14 червня 2014 року, коли було збито військово-транспортний літак ІЛ-76 Повітряних Сил ЗСУ під час заходу на посадку в аеропорту Луганськ, що призвело до загибелі 49 військовослужбовців. Під час розслідування було встановлено, що терористи, які здійснили цей злочин, вели телефонні переговори з керівниками ЛНР, що було зафіксовано спеціальними підрозділами СБУ.

Основна проблематика проведення негласних слідчих (розшукових) дій полягає у складному балансуванні між необхідністю ефективного збору інформації для запобігання та розслідування терористичних актів та захистом фундаментальних прав і свобод громадян. НСРД, хоча й необхідні для отримання доказів, недоступних іншими шляхами, неминуче втручаються в приватне життя, що вимагає суворого дотримання законності та гарантування прав людини. У зв'язку з постійним зростанням терористичної загрози виникає необхідність постійного вдосконалення методів роботи правоохоронних органів. Особливого значення набувають технологічні виклики, пов'язані з використанням новітніх технологій

терористами, що вимагає від правоохоронних органів відповідного технічного оснащення. Також важливим аспектом є міжнародне співробітництво, враховуючи транснаціональний характер тероризму.

Для вирішення проблематики необхідно забезпечити баланс між необхідністю збору інформації та захистом прав громадян. Законодавство передбачає отримання судового дозволу на проведення більшості видів НСРД, а також встановлює процедури фіксації та зберігання отриманої інформації. Необхідно вдосконалити законодавство та практику правоохоронних органів для ефективного застосування НСРД у боротьбі з тероризмом.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page8>
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
3. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>
4. Багрій М. В., Луцик В. В. (2017). Процесуальні аспекти негласного отримання інформації: вітчизняний та зарубіжний досвід: монографія. Х. 376 с
5. Никифорчук Д. Й. Сутність тактичної операції, спрямованої на виявлення всіх співучасників наркобізнесу. Взаємодія з європейськими державами при проведенні зовнішніх контрольованих поставок: зб. матеріалів круглого столу (м. Київ, 27 березня 2014 р.). К.: НАВС, 2014. С. 8–10.

Столітній А.В.

професор Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого
доктор юридичних наук, професор

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ СПРАВ РОЗВІДУВАЛЬНИХ ОРГАНІВ У ДОКАЗОВІЙ ПРОЦЕДУРІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Питання використання матеріалів оперативно-розшукових справ розвідувальних органів у доказовій процедурі є особливо актуальним у зв'язку із військовою агресією.

Відповідно до ст.5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» на здійснення оперативно-розшукової діяльності уповноважені відповідні підрозділи органів: Національної поліції; Державного бюро розслідувань; Служби безпеки України; Служби зовнішньої розвідки України; Державної прикордонної служби України; Управління державної охорони; органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України; розвідувального органу Міністерства оборони України; Національного антикорупційного бюро України; Бюро економічної безпеки України [1].

Проведення оперативно-розшукової діяльності іншими підрозділами зазначених органів, підрозділами інших міністерств, відомств, громадськими, приватними організаціями та особами забороняється.

Слід зауважити, що виявлення кримінальних правопорушень це лише одне із завдань оперативно-розшукової діяльності, при чому, яке розповсюджується не на всі перелічені органи. Наприклад, підрозділом оперативного забезпечення охорони Управління державної охорони оперативно-розшукова діяльність проводиться виключно з метою забезпечення безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона.

Так, згідно зі ст.10 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність», матеріали оперативно-розшукової діяльності використовуються: 1) як приводи та підстави для початку досудового розслідування; 2) для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні; 3) для попередження, виявлення, припинення і розслідування кримінальних правопорушень, розвідувально-підбивних посягань проти України, розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, та осіб, які безвісти зникли; 4) для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, а також співробітників розвідувальних органів України та їх близьких родичів, осіб, які конфіденційно співробітничали або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей; 5) для взаємного інформування підрозділів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність, та інших правоохоронних органів; 6) для інформування державних органів відповідно до їх компетенції [1].

Через різні завдання оперативних підрозділів органів зазначених вище, ч.6 ст.246 КПК України наділяє повноваженнями на проведення НСРД лише частину з них; зокрема проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право: слідчий, який здійснює досудове розслідування кримінального правопорушення, або за його дорученням - уповноважені оперативні підрозділи Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України. За рішенням слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатися також інші особи [2]. Аналогічна позиція викладена у ч.4 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

У вказаному переліку відсутні ряд органів уповноважених на здійснення оперативно-розшукової діяльності, зокрема Служби зовнішньої розвідки України; розвідувального органу Міністерства оборони України; Управління державної охорони, оскільки відповідно до ст.17 Закону України «Про розвідку», проведення розвідувальними органами оперативно-розшукових заходів можливо для здійснення функцій: по боротьбі з тероризмом, протидії розвідувально-підбивній діяльності проти України, транснаціональній організованій злочинності та іншій злочинній діяльності, що становлять зовнішню загрозу національній безпеці України; участі у заходах державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання, зокрема з метою запобігання та протидії розповсюдженню зброї масового знищення і засобів її доставки, незаконному обігу товарів військового призначення та подвійного використання; забезпечення власної безпеки.

Слід зазначити, що вказана норма деталізувала повноваження розвідувальних органів у порівнянні із Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», зокрема така діяльність цих органів не спрямована на: виявлення: кримінальних правопорушень, що готуються; осіб, які готують вчинення кримінального правопорушення; осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання; осіб безвісно відсутніх тощо. Фактично їх діяльність не пов'язана з кримінальною юстицією, тобто виявленням та фіксацією кримінальних правопорушень.

Через вказані норми в практичному середовищі сформувався твердження про неможливість використання як доказу матеріалів оперативно-розшукової справи розвідувальних органів.

Не погоджуючись з такою позицією зазначимо, що відповідно до абз. 2 ч.2 ст.99 КПК України, матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази [2].

Отже, по-перше, дана стаття регламентує використання в якості доказу матеріалів оперативно-розшукових справ, а не як підставу для початку досудового розслідування, по-друге, вказує на можливість, а не обов'язок такого використання.

Список використаних джерел:

1. Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12?find=1&text=негласні#w1_1
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Закон України «Про розвідку». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>

Zaitsev R. S.,

student of Yaroslav Mudryi National Law University

Scientific supervisor - Tymofeiev A. O.,

Senior lecturer of Yaroslav Mudryi National Law University

CRIMINAL LIABILITY FOR COLLABORATIONISM IN UKRAINE: DISTINGUISHING BETWEEN FORCED INTERACTION WITH OCCUPYING AUTHORITIES AND THE PROVISION OF ESSENTIAL SERVICES

Introduction

The issue of distinguishing between collaborationism and the provision of essential services in occupied territories presents one of the most pressing legal and practical dilemmas in Ukraine's ongoing war with Russia. Following the full-scale invasion in February 2022, Ukraine adopted strict anti-collaboration laws aimed at prosecuting individuals who assist the occupying authorities. However, the broad and often ambiguous wording of these laws has led to significant legal controversies and practical difficulties, particularly in cases where individuals engage in essential public services under occupation. The challenge lies in striking a balance between national security imperatives and humanitarian obligations to ensure that civilians are not unjustly prosecuted for survival-driven actions.

Legislative Challenges in Defining Collaborationism

The main legal sources regulating occupation are the Fourth Geneva Convention of 1949, Additional Protocol I of 1977, and customary international law. Although international humanitarian law does not explicitly define collaborationism, it can be identified based on specific characteristics. In the context of international humanitarian law, collaborationism can be defined as the act of deliberate cooperation with an occupying power in ways that directly or indirectly support its hostile actions against the occupied state. Its key characteristics derive from prohibitions against forced service, supplying resources to the occupiers, and facilitating the unlawful actions of the aggressor state.

One of the key challenges in occupied territories is distinguishing between collaborationism, which involves active support for the occupying power beyond civilian necessity, and the provision of essential services, which is crucial for maintaining the survival of the local population. Collaborationism generally refers to acts that assist the occupying force in military, political, or administrative matters, such as enforcing occupation policies, or voluntarily serving in the occupier's administration. In contrast, the provision of essential services includes healthcare, education, law enforcement, and public utilities that ensure civilian well-being without necessarily supporting the occupying force's objectives. IHL provides a legal framework to navigate these complexities and prevent forced or voluntary collaboration that violates the laws of war [1].

Ukrainian legislation has evolved rapidly in response to the war. Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine, introduced in March 2022, criminalizes various forms of collaboration with occupying forces [2].

However, a key issue is the broad and vague definition of collaboration, which risks encompassing a wide range of actions that do not necessarily constitute intentional support for the occupiers. Unlike traditional definitions of treason, which require a clear intent to undermine national security, collaborationism under Ukrainian law includes activities that may be performed under duress or necessity.

For example, the distinction between collaborationism and the fulfillment of professional duties in the education sector was addressed in case No. 636/2017/23, with a judgment issued by the Kharkiv Court of Appeal on April 22, 2024. The case concerned a physics teacher who was accused under Part 3 of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine for implementing Russian educational standards in an occupied territory. According to the case materials, in August 2022, the occupying administration appointed him as the head of a local lyceum after the current director refused to work under the occupation authorities. At the same time, witnesses, including other teachers at the institution, confirmed that the educational process was concluded according to the Ukrainian program after the occupation of the settlement. They also stated that the defendant did not force his colleagues to teach according to Russian standards, and the teaching process was conducted in Ukrainian. Although the occupiers brought Russian textbooks, Ukrainian ones remained in use, and the first bell ceremony was held without any Russian symbolism. It was also established that the accused instructed teachers to review the previous year's material. In fact, the educational process under the occupation lasted only a week, as the Armed Forces of Ukraine liberated the Kharkiv region [3].

The court of first instance found the defendant guilty of implementing Russian educational standards and sentenced him to one year of imprisonment, as well as a 12-year ban on working in education and public authorities. Despite the defendant's admission of guilt, the defense in the appellate court sought to overturn the verdict, while the prosecution requested a harsher sentence. In the end, the Kharkiv Court of Appeal partially granted the prosecution's request, increasing the defendant's imprisonment term by six months.

Similarly, a veterinarian in Stanytsia Luhanska was sentenced to ten years in prison for working under the occupation's local administration. Despite her primary role as a deputy chief veterinarian in the State Institution for Animal Disease Control, her actions were deemed a form of collaboration, as she voluntarily accepted the position under the Russian-backed occupation authorities. These cases highlight the risk of criminalizing acts of basic survival and public service, which, in occupied conditions, may not always imply voluntary allegiance to the enemy [4].

Furthermore, the law does not clearly distinguish between actions performed under coercion and those undertaken voluntarily in collaboration with occupation authorities. In many occupied territories, civilians face the threat of persecution, deportation, or even execution if they refuse to comply with occupation authorities. Reports from Kherson and Mariupol indicate that Russian forces have detained and tortured individuals who refused to work in local administrations or institutions. Under such conditions, determining whether an individual had a meaningful choice in their actions becomes highly challenging, making the prosecution of collaboration cases legally and ethically complex.

Moreover, Ukraine's legal community itself has expressed concerns about the application of these laws. Reports from the ZMINA Human Rights Center and Human Rights Watch indicate that many law enforcement officers and judges recognize the shortcomings of the current legislation but face pressure to adopt a hardline stance due to the ongoing war. This creates a risk of over-prosecution, where individuals who had no realistic alternative to compliance with occupation authorities are treated as criminals [5].

One of the most problematic aspects of current legislation is its potential impact on public services in occupied regions. In many cases, local officials, teachers, doctors, and utility workers continue performing their duties not out of loyalty to the occupiers but to ensure the continued provision of essential services such as electricity, water supply, healthcare, and education.

Approaches to Legislative Improvement

1. Clarification of Legal Definitions

Ukrainian legislation should clearly distinguish between voluntary collaboration—where individuals actively support occupying forces—and survival-driven cooperation, which involves continuing to work under occupation solely to provide essential services. The current legal framework is often too broad, creating a risk of unjust prosecutions.

To prevent wrongful prosecutions in Ukraine, legal definitions should incorporate clear criteria to assess whether an individual acted under duress. These criteria should include threats to personal safety, lack of viable alternatives, or direct coercion by the occupying force. According to the Rome Statute coercion may arise through fear of violence, duress, detention, psychological oppression, or abuse of power. These situations are provided as examples, apparent using the term «such as». Consent is automatically vitiated in such situations. The definition is intentionally gender-neutral, indicating that both men and women can be perpetrators or victims. According to Article 31(1)(d) of the Rome Statute, a person shall not be criminally responsible if the conduct which is alleged to constitute a crime within the jurisdiction of the Court has been caused by duress resulting from a threat of imminent death or of continuing or imminent serious bodily harm against that person or another person, and the person acts necessarily and reasonably to avoid this threat, provided that the person does not intend to cause a greater harm than the one sought to be avoided. Such a threat may either be: (i) made by other persons; or (ii) constituted by other circumstances beyond that person's control [6]. A legal distinction should also be introduced between political collaboration—where individuals actively contribute to the occupation's administrative, law enforcement, or propaganda efforts—and functional collaboration, where individuals continue working in essential sectors like healthcare, utilities, and emergency services out of necessity.

2. Context-Based Legal Interpretation

Judicial bodies should adopt a context-sensitive approach when evaluating alleged collaboration cases, considering the realistic choices available to individuals in occupied territories rather than applying blanket criminalization. Courts and prosecutors must evaluate each case individually, considering the necessity of maintaining essential services and the level of coercion involved.

To ensure fair legal assessments, Ukraine should introduce judicial training programs aimed at equipping prosecutors and judges with the tools to apply context-based legal interpretation. These programs should integrate principles of international humanitarian law, which recognize that certain civilian duties must continue under occupation. Additionally, a framework for mitigating circumstances should be established to allow for reduced sentences or legal exemptions for individuals who worked out of necessity rather than political allegiance.

3.A System of Exemptions for Essential Services

A formal exemption system must be established to protect professionals, including medical workers, emergency responders, utility providers, and their chief personnel, from wrongful prosecution, provided that their work is solely focused on civilian welfare. These individuals play a crucial role in ensuring survival under occupation and should not be treated as collaborators unless they actively support the occupying regime.

To ensure a fair legal framework, Ukraine should introduce a humanitarian exemption clause to protect individuals engaged in health, sanitation, and infrastructure services solely for civilian welfare. Clear legal guidelines must be developed to differentiate between the provision of essential services and active collaboration. Protection mechanisms should also be formalized, including possible certification by recognized humanitarian organizations to verify the roles of essential workers and prevent unjust prosecutions.

Conclusion

Distinguishing between collaborationism and the provision of essential services in occupied territories presents a complex legal and ethical challenge, requiring a nuanced and context-sensitive approach. Overly broad criminalization risks punishing individuals who, under duress, continue working to ensure civilian survival. At the same time, a lack of accountability may allow individuals who actively support the occupation forces to evade justice.

To strike this balance, Ukraine must refine its legal framework by adopting clear definitions of collaboration, differentiating between voluntary political support for the occupiers and functional cooperation necessary for civilian welfare. Judicial interpretation must be guided by international precedents, ensuring that courts assess coercion, necessity, and intent rather than applying rigid legal standards.

Additionally, a system of exemptions should be established to protect medical personnel, emergency responders, and utility providers who act in the interest of public welfare, preventing their wrongful prosecution. Investigative mechanisms must be strengthened to ensure due process, relying on clear evidentiary standards to assess individual cases rather than broad presumptions of guilt.

International humanitarian law demonstrates that a balanced approach is necessary to uphold both national security and human rights. By implementing these reforms, Ukraine can develop a legal framework that ensures accountability for those who actively support the occupation forces while protecting individuals who serve their communities under occupation. This approach would set a vital precedent for post-war justice worldwide.

References:

1. Convention on the Protection of Civilian Persons in Time of War: United Nations Convention of 12.08.1949; as of 23 Feb. 2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text; (date of access: 12.04.2025).
2. Criminal Code of Ukraine: Code of Ukraine of 05.04.2001 No. 2341-III; as of 1 Feb. 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>; (date of access: 12.04.2025).
3. Judgment of the Kharkiv Court of Appeal dated 22.04.2022 in case No. 636/2017/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118636163> (date of access: 12.04.2025).
4. Judgment of the Yurivskiy District Court of Dnipropetrovsk Region dated 22.01.2024 in case No. 198/26/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116437360> (date of access: 12.04.2025).
5. Shadow Report on Chapter 23 "Justice and Fundamental Rights" of the European Commission Report on Ukraine in 2023 / Laboratory of Legislative Initiatives et al. 2024. 177 p. URL: <https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2024/10/tinovyj-zvit-ukrayina-yes-prava-lyudyny-rozdil.pdf>. (date of access: 12.04.2025).
6. Rome Statute of the International Criminal Court: of 17.07.1998. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/rome-statute-international-criminal-court> (date of access: 12.04.2025).

СЕКЦІЯ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ДЛЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Аврамова Є.В.

здобувач вищої освіти навчальної групи Н-241
Навчально наукового інституту інформаційної
безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії Служби безпеки України

Івахно О.В.

доцент кафедри спеціальної фізичної та бойової
підготовки Національної академії Служби
безпеки України

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ДЛЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.

Об'єкти критичної інфраструктури - це об'єкти інфраструктури, системи, та їх частини, які є важливими для економіки, національної безпеки та оборони, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам країни. Захист критичної інфраструктури - це складова нормального функціонування держави, особливо у контексті сучасних загроз.

Державна система захисту критичної інфраструктури складається з органів управління, ресурсів та сил, що належать до центральних і місцевих органів виконавчої влади (включаючи військово-цивільні адміністрації, за потреби), органів місцевого самоврядування та операторів об'єктів критичної інфраструктури. Їх завданнями є забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури, запобігання несанкціонованому втручанням в їх функціонування, прогнозування та запобігання кризовим ситуаціям на таких об'єктах. [1].

Комплексна оцінка вразливостей та аналіз ризиків є першим етапом у забезпеченні ефективного захисту об'єкта критичної інфраструктури. Однак, критична інфраструктура створює значні проблеми кібербезпеки, так як часто базується на апаратному забезпеченні. Апаратні цикли набагато повільніші, ніж програмні. Також цикли, як правило, будуються за тендерами та підрядниками при реалізації. Елементи керування безпекою, оновлюються рідше та, швидше за все, ізолюються. Тому, оновлення програмного забезпечення може бути проблемою.

Автоматизовані системи управління не можна сканувати на наявність вразливостей так само, як віртуальні обчислювальні середовища, оскільки це може вивести промислову систему з режиму автономної роботи, що потенційно призведе до зниження роботи підприємства. Значна частина оперативно-технічних систем існували ще з часів до появи інтернету та розташовувалися в «ізованих» системах, що знижувало ризик кібератак. Але оскільки технології розвиваються все швидше, ці системи є все більш вразливими до хакерських атак. Одним із аспектів захисту є удосконалення стандартів і протоколів кібербезпеки для всіх об'єктів критичної інфраструктури, створення та вдосконалення систем моніторингу кіберзагроз.

НАТО розробило та продовжує вдосконалювати передові технології для захисту критичної інфраструктури. Альянс започаткував мережу глобального моніторингу загроз, запровадив системи швидкого реагування та прогнозний аналіз загроз за допомогою алгоритмів машинного навчання. Технології штучного інтелекту, стали новим предметом вивчення та дискусій, зокрема, їх застосування для виявлення потенційних кібератак. Так, кіберзагрози продовжують розвиватися, майбутнє захисту критичної інфраструктури залежатиме від того, наскільки організації зможуть адаптуватися до нових ризиків [2].

Країни-альянсу практикують навчання з фізичної безпеки об'єктів критичної інфраструктури. Плани дій при масованих атаках, порушеннях роботи транспортних мереж, блокуванні каналів зв'язку та інших надзвичайних ситуаціях. За допомогою симуляції та розширеної реальності, військові та цивільні експерти аналізують способи протидії загрозам, формують стратегічні плани та вдосконалюють тактику швидкого відновлення функціональності інфраструктури після атак. Такі навчання проводяться не лише в рамках внутрішньої підготовки країн-членів НАТО, але й у

співпраці з міжнародними партнерами та організаціями. Особливо важливо інтегрувати такі процеси в Україні, адже наша держава стикається з безпрецедентними загрозами для своєї критичної інфраструктури [3, с. 108 – 112].

У військовому секторі НАТО розробляє комплексні системи протиповітряної та протиракетної оборони, що захищають критичні об'єкти інфраструктури використовуючи технології виявлення, перехоплення та нейтралізації загроз у повітряному просторі. Поєднання передових радіолокаційних систем, багатоцільових ракет-перехоплювачів і мережевого обміну даними із союзниками допомагає НАТО створювати ефективну оборону, що здатна реагувати на будь-які види атак у режимі реального часу.

Значна частина критичної інфраструктури України перебуває у приватній власності, це означає, що її безпеку не можуть забезпечувати виключно державні установи. Однією із складових захисту важливих об'єктів повинна бути співпраця між державним і приватним секторами, а саме, обмін інформацією, координування спільних зусиль та стандартів у безпекових заходах. Так, державні установи можуть надавати компаніям розвідувальні дані про загрози, а приватний сектор ділитися технічним досвідом з кіберзахисту та удосконаленими методами протидії атакам [4, с. 74-87].

Питання забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури України залежить від багаторівневого підходу, який охоплює фізичні, інформаційні та кібернетичні складові. Від удосконалення нормативно-правової бази та технологічних рішень до координації між усіма зацікавленими сторонами. Тільки цілісність системи при якій всі процеси працюють узгоджено, здатна забезпечувати належний рівень безпеки та функціональності об'єкту критичної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про критичну інфраструктуру» від 21.09.2024 Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 5, ст.13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення: 01.04.2025).
2. Critical Infrastructure Protection (CIP). Senstarpedia. 2025. URL: <https://senstar.com/senstarpedia/critical-infrastructure-protection/> (дата звернення: 02.04.2025)
3. The Critical Infrastructure Protection System in Ukraine : monograph / [S. Kondratov, D. Bobro, V. Horbulin] Kyiv : NISS, 2017. 184 p. URL: https://www.niss.gov.ua/sites/default/files/2017-11/niss_Engl_findruk-0e9af.pdf?__cf_chl_tk=Wlhl.OMvPiySY2a6hhWOLrYPpHnYqsFy1myEsqKa2fU-1743697139-1.0.1.1-N3XE9yAIOVA_jFkLezcIXznkuo7Bu5qziwqbgKJxkWc (дата звернення: 03.04.2025)
4. M. Mitrevska, T. Mileski, R. Mikac Critical Infrastructure: Concept and security challenges Skopje. 2019. 174 p. URL: <https://cip-association.org/wp-content/uploads/2020/07/Chapter1.pdf> (дата звернення 03.04.2025).

Баліцький Н.С.

начальник науково-організаційного відділу
Національної академії Сухопутних військ імені
Петра Сагайдачного,
доктор філософських наук

Герасимов С.В.

професор кафедри кібербезпеки Національного
технічного університету «Харківський
політехнічний інститут»

МЕТОД УПРАВЛІННЯ ЗАСОБАМИ МОНІТОРИНГУ ІНФОРМАЦІЙНИХ КАНАЛІВ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Розвиток сучасних засобів захисту базується на симетричних та несиметричних криптосистемах. Водночас розробка повномасштабного квантового комп'ютера може внести хаос у системи захисту та значно знизити рівень захищеності об'єктів критичної інфраструктури [1]. Введення системи штучного інтелекту (ШІ) на першому етапі цільової

(змішаної) атаки зможуть значно спростити та прискорити виявлення аномалій (відхилення від нормальної роботи) у роботі об'єктів інфраструктури. Також ШІ дозволяє забезпечити своєчасне проведення аналізу SIEM-систем і подібних систем виявлення та аналізу аномалій [2]. При цьому на будь-якому об'єкті захисту необхідно враховувати не тільки потоковий стан захисту інформації, а також можливість своєчасного формування превентивних заходів захисту. При перевірці наявності каналів витоку інформації використовують спеціальні технічні засоби, спрямовані на перевірку певних ознак наявності витоку даних [3]. Використовується значний набір ознак, властиві кожному за технічного засобу моніторингу (методу перевірки). Тому актуальності набуває розгляд низки питань щодо проблеми розробки принципів побудови і методів синтезу систем моніторингу інформаційних каналів об'єктів критичної інфраструктури, здатних виявляти та вчасно закривати канали витоку інформації або попереджати вплив на них [1, 3].

Задачі управління в умовах значної апріорної невизначеності виникають перш за все тоді, коли опис закономірностей функціонування об'єкту управління захистом інформації не може бути формалізованим. Також його формальна модель є настільки складною, що задача синтезу оптимального управління в реальному масштабі часу стає нездійсненою. В цих умовах єдиним можливим засобом розв'язання задачі стає накопичений досвід управління, тобто накопичення знання про закономірності формування управляючих впливів у вигляді асоціативних пар "стимул-реакція". Узагальнення цього досвіду в "активній пам'яті", забезпечує накладення (узагальнення) досвіду та асоціативну вибірку відповідного управління при подачі на вхід стимулу значень параметрів стану об'єкту управління.

Першими відомими дослідженнями із створення систем такого типу були перцептрони Розенблата, які здійснювали розпізнавання зображень; навчальні програми, які здійснювали розпізнавання нафтових покладів, хімічних сполук, захворювань тощо [4, 5]. Сучасні різного роду модифікації підходу до обробки інформації на основі накопичених в активній пам'яті електронних носіїв інформації знань активно розвиваються. Системи такого роду отримали назву експертних. Особливістю сучасного етапу розроблення експертних систем є комплексний підхід до розробки їх апаратного, програмного та алгоритмічного забезпечення.

Прийнято вважати, що впровадження експертних систем в практику автоматичного управління та прийняття рішень створення автоматичного диспетчера, інтелектуального робота та інші подібні системи. А також експертні системи забезпечують суттєве розширення областей автоматичного управління та підвищення ефективності управління в умовах неподоланої інформаційної невизначеності.

Таким чином, актуальним завданням є своєчасне виявлення та аналіз аномалій та/або відхилень від нормальної роботи що в умовах зростання обчислювальних можливостей потребує автоматизації та оперативності.

Метою дослідження є розробка методу автоматичного управління засобами моніторингу об'єктів захисту інформації, який на основі систем штучного інтелекту забезпечить своєчасне виявлення та аналіз аномалій та/або відхилень від нормальної роботи інформаційних каналів об'єктів критичної інфраструктури, що в умовах зростання обчислювальних можливостей потребує автоматизації та оперативності.

Для досягнення мети дослідження розв'язано наступні задачі:

розроблено функціональну схему автоматичного управління моніторингу інформаційних каналів об'єктів критичної інфраструктури;

розроблено імітаційну модель автоматичного управління моніторингу інформаційних каналів об'єктів критичної інфраструктури;

визначено структуру методу автоматичного управління засобами моніторингу інформаційних каналів об'єктів критичної інфраструктури та алгоритм його застосування.

Об'єкт дослідження – засоби моніторингу інформаційних каналів об'єктів критичної інфраструктури. Основна гіпотеза дослідження полягає у припущенні, що при оптимальній організації управління засоби моніторингу інформаційних каналів об'єктів критичної

інфраструктури здатні виявляти та вчасно закривати канали витоку інформації. Прийняті у дослідженні спрощення полягають у визначенні ймовірності виявлення загрози витоку інформації об'єкту захисту засобами моніторингу рівною одиниці. При розробці методу автоматичного управління засобами моніторингу інформаційних каналів об'єктів критичної інфраструктури використано наступні методи дослідження:

теоретичні – методи операційного аналізу, теорія управління;

експериментальні (при побудові імітаційної моделі) – теорія статистичних рішень, принципи системного аналізу та моделювання.

Використання зазначених теоретичних методів дослідження дозволило розробити функціональну схему автоматичного управління моніторингу інформаційних каналів об'єктів критичної інфраструктури. Використання зазначених експериментальних методів дослідження дозволить розробити імітаційну модель автоматичного управління моніторингу інформаційних каналів об'єктів критичної інфраструктури. Використання сукупності зазначених теоретичних і експериментальних методів дослідження дозволить розробити метод автоматичного управління засобами моніторингу інформаційних каналів об'єктів критичної інфраструктури.

Важливою тенденцією сучасності є створення нового покоління обчислювальних пристроїв автоматичного регулювання, в яких обчислювальний блок має вигляд однорідної, складеної з однакових елементів системи. За характером дії вони відрізняються один від одного лише впливом іншого рівня, тобто управляючого контуру, який регулює функціонування пристрою розрахунку погіршених параметрів. Передумовою створення таких управляючих систем автоматичного регулювання став розвиток мікроелектроніки.

При розв'язанні такого роду задач в багатьох випадках доводиться обмежуватись використанням обчислювального пристрою для оцінки стану системи і для визначення альтернативних варіантів впливу на систему, тобто участю обчислювального пристрою в ролі своєрідного порадища.

Введення такої форми управління засобами моніторингу інформаційних каналів об'єктів критичної інфраструктури означає великий крок вперед. Однак слід готувати наступний етап – безпосереднє управління організацією комплексу з множини елементів, що здійснюється обчислювальним пристроєм. Якщо кінцева мета автоматичного управління організацією – регулювання структури, тобто конфігурації, то принципова схема включає наступні елементи: комплекс, що складається з множини елементів – засобів моніторингу; спеціальний блок (форматор), тобто, блок, що формує організацію зазначеного комплексу.

Цей блок має обчислювальний пристрій, який здійснює оцінювання отриманих за результатами вимірювання даних моніторингу, що стосуються змінних внутрішнього стану інформаційних каналів об'єктів критичної інфраструктури, тобто про стан внутрішньої структури. Ці дані отримуються в різних точках всередині комплексу та співставляється з потрібними значеннями, передбаченими змінними команд. Виходячи з цього співставлення та враховуючи збурюючі змінні, що діють на комплекс. А також виходячи з інших змінних (невизначених) на власному виході, форматор розраховує поправочні змінні, які виявляють вплив на систему, забезпечують управління нею. Якщо кінцева мета автоматичного управління засобами – регулювання структури, тобто конфігурації, то принципова схема може бути представлена таким чином. Створити замкнутий контур управління засобами моніторингу інформаційних каналів об'єктів критичної інфраструктури та таким чином послідовно та до кінця застосувати принцип оберненого зв'язку – один з тих стовпів, на яких Норберт Вінер висунув концепцію кібернетики.

Отже, децентралізація управління приводить до зменшення невизначеності, пов'язаної зі збиранням і переробленням інформації. Однак, своєю чергою, воно слугує джерелом нової невизначеності. Справді, як тільки підсистема отримує в своє розпорядження право прийняття рішень, вона перетворюється в деякий самостійний організм, і, тому, неминуче набуває власного інтересу, в загальному не тотожному інтересам

верхніх рівнів. Різниця цих інтересів визначається багатьма факторами – системою відносин, штрафами, стимулюванням тощо.

Такий метод використовується при управлінні засобами моніторингу об'єктів захисту інформації. Алгоритм застосування методу синтезу оптимального управління полягає в наступному.

1. Вибрати підмножину початкових умов траєкторій початкової та контролюючої вибірок з повної множини початкових умов.

2. Обчислити оптимальні управління для розімкнутої системи і відповідні їм оптимальні траєкторії для кожного елемента підмножини.

3. Здійснити квантування області простору станів, що становить інтерес, і ототожнити управління з гіперкубами, через які проходять обчислені траєкторії; утворити навчальну та контролюючу послідовності.

4. Здійснити навчання патоматичного класифікатора з використанням навчальної та контролюючої послідовностей.

Розглядається застосування вказаних етапів для синтезу замкнутої оптимальної за швидкодією системи управління. На цьому прикладі виявляються можливості методу управління та задачі, які ще належить розв'язувати.

Визначено структуру методу автоматичного управління засобами моніторингу інформаційних каналів об'єктів критичної інфраструктури та алгоритм його застосування. Управління базується на складанні навчальної (початкової) послідовності. Елементи такої послідовності дозволяють вибирати відповідні оптимальні управління засобами моніторингу загроз об'єктів захисту інформації для оперативного (своєчасного) та надійного виявлення можливих каналів витоку інформації та їх закриття.

Список використаних джерел:

1. Yevseiev S., Hryshchuk R., Molodetska K. et. al. (2022). Modeling of security systems for critical infrastructure facilities. Kharkiv: PC TECHNOLOGY CENTER, 196. <https://doi.org/10.15587/978-617-7319-57-2>.
2. Shmatko, O., Herasymov, S., Lysetskyi, Y., Yevseiev, S., Sievierinov O., Voitko, T., Zakharzhevskyi, A., Makogon, H., Nesterov, A., & Bondarenko, K. (2023). Development of the automated decision-making system synthesis method in the management of information security channels. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies, 6(9) (126). 39–49. URL: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.293511>.
3. Herasymov, S., Tkachov, A., & Bazarnyi, S. (2024). Complex method of determining the location of social network agents in the interests of information operations. Advanced Information Systems, 8(1). 31–36. URL: <https://doi.org/10.20998/2522-9052.2024.1.04>.
4. Yevseiev S., Kuznietsov O., Herasimov S. et. al. (2021). Development of an optimization method for measuring the Doppler frequency of a packet taking into account the fluctuations of the initial phases of its radio pulses. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. Vol. 2/9 (110). 6–15. 2021. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2021.229221>.
5. Yevseiev S., Ponomarenko V., Laptiev O. et. al. (2021). Synergy of building cybersecurity systems. Kharkiv: PC TECHNOLOGY CENTER, 188. <https://doi.org/10.15587/978-617-7319-31-2>

Братков С.І.

доцент кафедри поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

З початку повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України наша держава зазнала колосальних втрат. Згідно з останніми оцінками Світового банку, потреба України у відновленні складає 486 млрд доларів. При цьому, на термінове відновлення інфраструктури Україні потрібно 5 млрд доларів. Критична інфраструктура, яка стала однією з головних цілей країни агресора, зазнала збитків майже на 155 млрд доларів [1].

Критична інфраструктура є основою функціонування сучасного суспільства, забезпечуючи стабільність економіки, національної безпеки та добробуту громадян. В умовах зростаючих загроз, зокрема тривалої збройної агресії російської федерації, питання вдосконалення системи безпеки та захисту таких об'єктів набуває особливої актуальності. Інноваційні підходи стають ключовими у забезпеченні ефективного захисту критичної інфраструктури України.

Закон України «Про критичну інфраструктуру» під об'єктами критичної інфраструктури визначає об'єкти інфраструктури, системи, їх частини та їх сукупність, які є важливими для економіки, національної безпеки та оборони, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам [2].

Стаття 10 Закону України «Про критичну інфраструктуру» визначає категорії критичності інфраструктури в Україні:

I категорія критичності: особливо важливі об'єкти загальнодержавного значення, порушення роботи яких може спричинити кризову ситуацію державного рівня.

II категорія критичності: життєво важливі об'єкти, порушення функціонування яких призведе до кризової ситуації регіонального значення.

III категорія критичності: важливі об'єкти, порушення роботи яких спричинить кризову ситуацію місцевого значення.

IV категорія критичності: необхідні об'єкти, порушення функціонування яких призведе до кризової ситуації локального значення [2].

Категоризація об'єктів критичної інфраструктури здійснюється секторальними органами у сфері захисту критичної інфраструктури відповідно до секторальної специфіки та вимог законодавства. Цей процес передбачає оцінку потенційних наслідків порушення роботи об'єкта для населення, економіки та національної безпеки. Постанова КМУ № 1109 від 9 жовтня 2020 року затверджує Порядок віднесення об'єктів до критичної інфраструктури, перелік секторів критичної інфраструктури та Методику їх категоризації [3].

Зростання використання безпілотних літальних апаратів (БПЛА) створює нові виклики для безпеки об'єктів критичної інфраструктури. Ворожі дрони використовуються для збору розвідувальної інформації, здійснення атак або створюють перешкоди у роботі систем. Тому інтеграція систем протидії БПЛА (C-UAS) є необхідною для забезпечення захисту таких об'єктів. Неможливо переоцінити важливість розробки C-UAS, ці технології протидії безпілотникам призначені для виявлення, відстеження і нейтралізації БПЛА поблизу об'єктів критичної інфраструктури, місць масового скупчення людей або високопоставлених осіб. Системи протидії БПЛА, такі як радіолокаційні системи, радіочастотні детектори, глушилки, методи захоплення безпілотників, системи спрямованої енергії та аналітика протоколів зв'язку, пропонують різні способи захисту від атак безпілотників [4].

Впровадження сучасних технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання та великі дані, дозволяє створювати системи, здатні прогнозувати та виявляти загрози в

реальному часі. Наприклад, використання інтегрованих систем протидії БПЛА дозволяє ефективно виявляти та нейтралізувати ворожі дрони, що підвищує рівень безпеки об'єктів критичної інфраструктури.

Для ефективного функціонування системи захисту критичної інфраструктури необхідно розробити та впровадити відповідну нормативно-правову базу. Це включає визначення статусу об'єктів критичної інфраструктури, встановлення вимог до їхнього захисту та створення механізмів взаємодії між державними органами та приватним сектором. Важливим є також врахування міжнародного досвіду та стандартів у цій сфері.

Вдосконалення системи безпеки та захисту об'єктів критичної інфраструктури України потребує комплексного підходу, що поєднує впровадження інноваційних технологій, розробку ефективної нормативно-правової бази та міжнародну співпрацю. Лише за таких умов можна забезпечити надійний захист критично важливих об'єктів та стійкість національної інфраструктури перед сучасними загрозами.

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України, яка розпочалась у 2014 році з анексії Криму та набула безпрецедентного масштабу 24 лютого 2022 року, є брутальним порушенням міжнародного права, зокрема Статуту ООН, Женевських конвенцій, Гаазьких норм, принципів суверенітету й територіальної цілісності держав. Ця агресія набула форм ознак тероризму державного рівня, що включає цілеспрямоване знищення об'єктів критичної інфраструктури з метою деморалізації населення та підриву функціонування держави.

росія системно застосовує заборонені методи ведення війни, атакуючи цивільні об'єкти енергетики, водопостачання, транспорту та охорони здоров'я, що є прямим порушенням норм міжнародного гуманітарного права. Такі дії слід кваліфікувати як воєнні злочини, а держава-агресор має нести повну міжнародно-правову відповідальність за завдану шкоду та людські втрати.

У таких умовах посилення захисту критичної інфраструктури України є не лише питанням безпеки, а й питанням національного виживання. Застосування інноваційних технологій – від систем С-UAS до штучного інтелекту та кіберзахисту – є життєво необхідним. Але технічного оснащення недостатньо без повноцінної, адаптивної та оновленої нормативно-правової бази.

Не менш важливим є розширення стратегічного партнерства з країнами Заходу, які підтримують Україну не лише ресурсно, а й експертно – через передачу технологій, методик захисту об'єктів та спільні навчання. Це співробітництво має бути інституційно закріплене в довгостроковій перспективі як елемент архітектури нової європейської безпеки, де Україна виступатиме активним суб'єктом, а не лише об'єктом впливу.

Таким чином, ефективна система захисту критичної інфраструктури має формуватись як відповідь не лише на воєнну, а й на цивілізаційну загрозу, яку становить російський агресор, і повинна базуватись на високотехнологічному, правовому та міжнародному підґрунті, що гарантує стійкість України як демократичної європейської держави.

Список використаних джерел

1. Мінфін. Україна покращує захист критичної інфраструктури – уряд. 12 лютого 2024 року. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2024/02/12/121386082/>.
2. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 15.11.2021 р. № 1882-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>.
3. Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури: постанова Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1109. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-2020-%D0%BF#Text>.
4. Вайнштейн Ш. Використання БПЛА С-UAS для національної безпеки. 15 серпня 2023 року. URL: <https://sentrycs.com/uk/the-counter-drone-blog/the-use-of-c-uass-for-homeland-security/>.

Владикін Д.В.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Веліков С.Г.
викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Критична інфраструктура — це об'єкти, системи та ресурси, від яких напряму залежить безпека держави, стабільність економіки, здоров'я людей і нормальне функціонування суспільства. Сюди належать енергетичні підприємства, водопостачання, транспорт, зв'язок, лікарні, банки та інші важливі структури, без яких країна не зможе нормально існувати.

Останні роки показали, наскільки вразливою може бути ця інфраструктура. Зовнішні загрози — як-от війна, тероризм — і внутрішні проблеми, зокрема службова недбалість, зловживання або кібератаки, вимагають посиленої уваги до її захисту. Порухення правил безпеки або свідоме втручання в роботу таких об'єктів може мати дуже серйозні наслідки: від техногенних аварій до людських жертв і паралічу роботи державних органів. Саме тому законодавством передбачено юридичну відповідальність за такі дії.

Залежно від характеру порушення вона може бути кримінальною, адміністративною або цивільною.

Кримінальна відповідальність настає, коли йдеться про умисне або грубо недбале втручання в роботу важливих об'єктів. Це можуть бути вибухи, диверсії, підпали або хакерські атаки, що ставлять під загрозу життя людей або завдають великої шкоди. У таких випадках застосовуються норми Кримінального кодексу України, наприклад:

- стаття 113 (диверсія),
- стаття 194 (умисне знищення чи пошкодження майна),
- стаття 258 (терористичний акт),
- стаття 361 (несанкціоноване втручання в комп'ютерні системи) [1].

Адміністративна відповідальність передбачена для менш серйозних порушень — коли дії не були зловмисними, але завдали шкоди через недбалість або невиконання правил. Наприклад, за ігнорування приписів контролюючих органів або порушення встановлених режимів доступу. Це регулюється статтею 188-28 Кодексу України про адміністративні правопорушення [2].

Цивільна відповідальність стосується випадків, коли порушення призвело до збитків — як матеріальних, так і моральних — для об'єкта інфраструктури чи інших осіб. Відшкодування такої шкоди передбачене статтею 1166 Цивільного кодексу України [3].

Попри наявність нормативно-правових актів, система захисту об'єктів критичної інфраструктури в Україні досі має суттєві недоліки. Одна з головних проблем — відсутність єдиного, чітко визначеного переліку таких об'єктів. У різних галузях — енергетиці, зв'язку, охороні здоров'я, транспорті — діють свої критерії, що призводить до розбіжностей у визначенні статусу об'єктів. Буває, що навіть ті об'єкти, які фактично мають ключове значення для безпеки держави чи стабільного функціонування регіонів, офіційно не визнаються критичними.

Ще одна гостра проблема — слабкий рівень кіберзахисту. Значна частина об'єктів залишається вразливою до кібератак через застаріле технічне забезпечення, недостатньо продумані системи безпеки та дефіцит кваліфікованих фахівців у сфері інформаційної безпеки. У сучасних умовах війни та гібридних загроз це створює серйозні ризики як для держави, так і для суспільства загалом.

Наприклад у 2022 році після масованих ракетних обстрілів енергетичної інфраструктури з'ясувалося, що частина об'єктів, які фактично забезпечували електропостачання для цілих регіонів, не були офіційно віднесені до критичних. Це ускладнило організацію їх охорони та реагування на надзвичайні ситуації. Внаслідок чого виникали затримки в координації дій, ремонтах і забезпеченні безпеки.

Або у жовтні 2022 року хакерське угруповання «Sandworm», пов'язане з росією, здійснило кібератаку на енергосистему України. Атака збіглася з масованим обстрілом, що свідчить про скоординовану стратегію для максимального пошкодження інфраструктури [4].

Можна побачити, що захист об'єктів критичної інфраструктури вимагає набагато більшої уваги, ніж є зараз. Як показує практика останніх років, проблеми не просто теоретичні — вони мають цілком реальні наслідки. Через неузгодженість у визначенні об'єктів, слабкий кіберзахист і нестачу чітких механізмів реагування ми втрачаємо час, ресурси і, на жаль, іноді — життя людей.

Система відповідальності має не просто карати за порушення, а й мотивувати до запобігання їм, сприяти порядку та ефективному управлінню. Поки ці питання залишатимуться другорядними, ми залишатимемось уразливими. Настав час не просто говорити про реформи, а справді їх впроваджувати.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 1 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 11.04.2025).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) : Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X : станом на 17 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 11.04.2025).
3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 11.04.2025).
4. Носальський І. Потужна кібератака. Російські хакери відключили частину підстанцій України наприкінці 2022 року. РБК-Україна. URL: https://www.rbc.ua/rus/news/potuzhna-kiberataka-rosiyski-hakeri-vidklyuchili-1699543857.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 11.04.2025).

Возовик Ю.М.

начальник відділу Центру судових і спеціальних експертиз Українського науково-дослідного інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України

ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ ПОШУКУ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЯДЕРНИХ ТА ІНШИХ РАДІОАКТИВНИХ МАТЕРІАЛІВ ЯК ТЕХНІЧНА СКЛАДОВА ЧАСТИНА СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах широкомасштабної збройної агресії рф проти України значно зростає роль службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони, зокрема Служби безпеки України, в частині протидії загрозам, пов'язаним з ядерними та іншими радіоактивними матеріалами. Ефективне функціонування цієї діяльності передбачає не лише оперативне реагування на події, а й якісне документування обставин.

Як відомо, іонізуюче випромінювання існує на нашій планеті всюди. Причинами є природний радіаційний фон, космічне випромінювання, а також штучні джерела іонізуючого випромінювання. Природні джерела іонізуючого випромінювання знаходяться в навколишньому середовищі, ґрунті, продуктах харчування тощо. Штучні джерела

іонізуючого випромінювання широко використовуються для найбільш різноманітних корисних цілей, наприклад, в енергетиці, промисловості, медицині, наукових дослідженнях, сільському господарстві, освітньому процесі тощо.

На сьогодні, в Україні існує великий ризик знаходження ядерних та інших радіоактивних матеріалів поза регулюючим контролем, і як наслідок – опромінення, обумовлений поточною ситуацією, пошкодженням підрозділами рф нового безпечного конфайнмента (НБК, англ. New Safe Confinement) над четвертим енергоблоком Чорнобильської атомної електростанції, окупацією та мінуванням підрозділами рф Запорізької атомної електростанції, знаходженням великої частини джерел іонізуючого випромінювання на тимчасово окупованій території України, неодноразовими заявами щодо існування загрози вчинення підрозділами рф диверсії (терористичного акту) із використанням радіаційних матеріалів.

Слід зауважити, що на значній території України також існує надзвичайно небезпечна для здоров'я людей і навколишнього природного середовища радіаційна обстановка, викликана аварією 1986 року на Чорнобильській атомній електростанції.

Таким чином, питання службово-бойової діяльності Служби безпеки України, як складової сил сектору безпеки і оборони, в частині протидії загрозам, пов'язаним з ядерними та іншими радіоактивними матеріалами, є досить актуальним.

Відповідно до статті 216 Кримінального процесуального кодексу України [1] слідчі органів безпеки здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених статтями Кримінального кодексу України [2] 201 «Контрабанда», 438 «Порушення законів та звичаїв війни», 439 «Застосування зброї масового знищення», 440 «Розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення», 441 «Екоцид».

Законом України «Про Службу безпеки України» [3], передбачено, що до основних обов'язків Служби безпеки України відноситься, зокрема, участь у розробленні та здійсненні заходів щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання. До завдань Служби безпеки України також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, зокрема, проти тероризму, де застосування ядерної зброї є різновидом технологічного тероризму [4].

Відповідно до Закону України «Про судову експертизу» [5], виключно державними спеціалізованими установами, до яких також належить експертна служба Служби безпеки України, здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз. Дослідження радіоактивних та ядерних матеріалів є однією із експертних спеціальностей криміналістичної експертизи – судової експертизи матеріалів, речовин та виробів.

Також, в діяльності, передбаченій іншими нормативно-правовими актами СБУ, а також під час заходів забезпечення власної безпеки співробітників, може виникнути потреба в проведенні контролю радіаційної обстановки, вимірюванні радіоактивного забруднення тощо.

Як варіант, завданнями службово-бойової діяльності підрозділів Служби безпеки України, в частині протидії загрозам, пов'язаним з ядерними та іншими радіоактивними матеріалами, можуть бути:

- індивідуальний дозиметричний контроль;

- контроль радіаційної обстановки у визначеному районі (на об'єкті);

- оперативний супровід заходів з ліквідації наслідків аварій на об'єктах ядерної енергетики;

- участь у розслідуванні випадків виявлення в незаконному обігу ядерних та інших радіоактивних матеріалів;

- оцінка наслідків застосування ядерної зброї, пристроїв радіоактивного розсіювання тощо.

Одним із першочергових технічних заходів, які проводяться в рамках протидії загрозам, пов'язаним з ядерними та іншими радіоактивними матеріалами, є їх пошук та виявлення.

Оскільки іонізуюче випромінювання неможливо побачити, відчути чи сприйняти на дотик, його наявність може бути виявлена за допомогою технічних засобів, основними видами яких є [6, с 52 – 62]:

- портальні (стаціонарні та пересувні) радіаційні монітори (далі – РПМ);
- персональні детектори випромінювання (далі – ПДВ);
- детектори пошуку гамма- і нейтронного випромінювання (далі – ДПВ);
- прилади визначення ізотопного складу (далі – ВІС).

Окрім використання вищеописаних пристроїв, в залежності від потреби, може виникнути необхідність вимірювання щільності потоку альфа- та бета-частинок (радіоактивне забруднення альфа- та бета-активними нуклідами).

РПМ, ДПВ та ВІС є ефективними виробами, проте досить вартісними, зважаючи на їх габаритні розміри, функціональність та використання в основному сцинтиляційних детекторів. Альтернативою є використання менш вартісних технічних засобів пошуку та виявлення джерел іонізуючого випромінювання, основними перевагами яких є: простота у використанні, надійність, автономність, доступність і масовість, швидкість реакції.

Таким чином, технічні засоби пошуку та ідентифікації ядерних та інших радіоактивних матеріалів відіграють критичну роль у своєчасному виявленні, локалізації та нейтралізації загроз, зокрема, оперативне виявлення джерел іонізуючого випромінювання, забезпечення дозиметричного контролю співробітників, проведення моніторингу стратегічних об'єктів, документування фактів випадків виявлення в незаконному обігу ядерних та інших радіоактивних матеріалів, навчанні та підготовці співробітників тощо.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 23.03.2025).
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 23.03.2025).
3. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-XII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 23.03.2025).
4. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 23.03.2025).
5. Про судову експертизу : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 23.03.2025).
6. Підготовка експертів з запобігання та реагування на РХБ загрози для зміцнення національного режиму фізичної ядерної безпеки : Навчальний посібник, Міжнародний дослідний центр запобігання наслідків РХБ загроз, 2024. – 83 с.

Геліх А.Т.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Веліков С.Г.
викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

БЕЗПЕКА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Енергетична інфраструктура є критично важливою складовою національної безпеки України. В умовах війни її захист стає стратегічним завданням держави, оскільки від стабільного функціонування енергосистеми залежать життєдіяльність населення, робота підприємств та обороноздатність країни. Основними нормативно-правовими актами, що визначають засади створення системи безпеки енергетичної інфраструктури, є Конституція України, Закон "Про національну безпеку України" та Національний план захисту критичної інфраструктури.

Відповідно до статті 17 Конституції України, захист державного суверенітету, територіальної цілісності, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави та справою всього Українського народу [1]. Таким чином, забезпечення безперебійного функціонування енергетичної інфраструктури є частиною загальної системи національної безпеки.

Закон України "Про національну безпеку України" визначає критичну інфраструктуру як об'єкти, функціонування яких є необхідним для національної безпеки. До таких об'єктів належать електростанції, підстанції, газопроводи, нафтопереробні заводи та системи водопостачання [2]. Закон передбачає розвиток системи захисту критичної інфраструктури, включаючи моніторинг, оцінку ризиків та застосування превентивних заходів, запровадження державного контролю над об'єктами критичної інфраструктури та їхньою безпекою, а також посилення співпраці між державними органами, силовими структурами та операторами енергетичних об'єктів.

Національний план захисту критичної інфраструктури, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України № 825-р від 19.09.2023, містить комплекс заходів щодо зміцнення безпеки об'єктів енергетики [3]. До них належать паспортизація об'єктів критичної інфраструктури, створення та оновлення паспортів безпеки енергетичних об'єктів, категоризація об'єктів, визначення ступеня важливості об'єктів та рівня їхнього ризику, кіберзахист, посилення систем захисту від кібератак, що є актуальним в умовах гібридної війни, фізичний захист, облаштування охоронних систем, протиракетного захисту та фортифікаційних споруд навколо ключових об'єктів, а також оперативне реагування, створення міжвідомчої координації щодо реагування на надзвичайні ситуації.

Система безпеки енергетичної інфраструктури повинна включати фізичний захист, що передбачає охорону об'єктів спеціалізованими підрозділами, зміцнення захисних споруд та систем відеонагляду, технологічний захист, впровадження сучасних систем автоматизованого контролю, що можуть оперативно реагувати на спроби дестабілізації, кадрове забезпечення, навчання персоналу об'єктів щодо дій у надзвичайних ситуаціях та запровадження системи перевірки працівників, а також інформаційну безпеку, що включає захист критичних інформаційних систем від несанкціонованого доступу та кібератак.

В умовах воєнних дій енергетична інфраструктура України зазнає систематичних атак, що вимагає адаптації стратегії захисту. Основними викликами є висока загроза фізичних атак на енергетичні об'єкти, зокрема ракетні удари та диверсії, кіберзагрози з боку держав-агресорів, необхідність мобільних енергетичних рішень для критичних об'єктів, а також дефіцит ресурсів та фінансування для реалізації комплексних заходів безпеки. Перспективи розвитку системи захисту передбачають розширення міжнародної співпраці у

сфері безпеки енергетичної інфраструктури, використання сучасних технологій моніторингу та прогнозування загроз, посилення кіберзахисту та інтеграцію української інфраструктури до європейської енергосистеми.

Отже, створення ефективної системи безпеки та захисту енергетичної інфраструктури є ключовим завданням національної безпеки України в умовах війни. Використання нормативно-правових механізмів, зокрема Конституції України, Закону "Про національну безпеку України" та Національного плану захисту критичної інфраструктури, дозволяє розробити комплексний підхід до захисту критично важливих об'єктів. Важливим є поєднання фізичних, технологічних та інформаційних методів захисту, що забезпечить стійкість енергосистеми та надійну роботу об'єктів енергетики навіть у найскладніших умовах.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 14.02.2025).
2. Про затвердження Національного плану захисту та забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/825-2023-п#Text> (дата звернення: 14.02.2025)
3. Про національну безпеку України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 14.02.2025).

Головань О.М.

начальник кафедри забезпечення державної безпеки, командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України,
кандидат військових наук., доцент

ПРО ОДИН АСПЕКТ У СФЕРІ ОХОРОНИ ВАЖЛИВИХ ДЕРЖАВНИХ ОБ'ЄКТІВ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорони громадської безпеки і порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами - із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [1].

Враховуючи умови сьогодення (повномасштабне вторгнення російської федерації) є актуальним та необхідним посилення сектору охорони ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, охорона об'єктів критичної інфраструктури, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, а також ліквідація наслідків кризових ситуацій на об'єктах критичної інфраструктури, що охороняються [2,3,4].

Як результат, перелік та кількість зазначених об'єктів в залежності від динаміки зміни в оперативній обстановці змінюється не в меншу сторону. Для реалізації заходів по прийняттю під охорону та оборону важливих державних об'єктів та об'єктів критичної інфраструктури в особливий період, органам військового управління частин та підрозділів

Національної гвардії України потрібно вірно визначити алгоритм підготовки командирів для несення бойової служби з охорони та оборони об'єкта.

Потрібно розуміти, що основою управління є рішення командира, який несе відповідальність за керівництво підпорядкованому йому підрозділу й успішне виконання ним завдань з охорони та оборони об'єкта.

Управління підрозділом повинно забезпечувати своєчасне, повне та якісне виконання завдань, ефективне використання сил та засобів, своєчасне реагування на зміни в оперативній обстановці у разі виникнення надзвичайних або кризових ситуацій на об'єкті, що охороняється, та прилеглий до нього території.

Основними принципами управління підрозділом є єдиноначальність, особиста відповідальність за прийняте рішення та результати виконання визначених завдань, оперативність і гнучкість реагування на зміни в оперативній обстановці, реальність та відповідність визначеному підрозділу завдань, його можливостям, раціональне використання сил та засобів.

Командир несе особисту відповідальність за добір, підготовку, організацію бойової служби варт, які відряджаються від підрозділу, якість виконання завдань особовим складом підрозділу, надійність охорони та оборони об'єкта.

Список використаних джерел:

1. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 № 876-VII / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення 08.04.2025);
2. Про затвердження переліку ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, що підлягають охороні Національною гвардією : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2014 № 628 / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення 08.04.2025);
3. Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 1109 / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 08.04.2025);
4. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 1109 : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2024 № 48 / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/48-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення 08.04.2025).

Гузенко О.П.,

доцент кафедри господарсько – правових дисциплін та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат економічних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасних надзвичайних умовах розвитку України особливо гостро постає питання безпеки та захисту об'єктів критичної інфраструктури. Повномасштабні воєнні дії спровоковані російською агресією призвели до порушення умов життєдіяльності країни та її громадян. Доведено, що основне призначення об'єктів критичної інфраструктури в країні полягає у тому, щоб створити необхідні умови для реалізації насамперед базових потреб людини та життєво важливих функцій держави в мирний час, в умовах надзвичайного стану, воєнного стану та стану війни. Очевидним є те, що відсутність у країні об'єктів критичної

інфраструктури або дестабілізація їхньої діяльності становить загрозу національній безпеці. Таке явище підкреслює доцільність та необхідність переосмислення рольового сегменту безпеки та захисту об'єктів критичної інфраструктури країною, котра має формувати достатній рівень обороноздатності. У зв'язку з цим формування національної системи безпеки та захисту об'єктів критичної інфраструктури набуває особливої ваги.. Особливо це питання є актуальним в умовах наявних воєнних викликів в Україні, коли будь-який із них може стати об'єктом терористичної загрози. Все окреслене вказало на вибір напрямку вивчення та підкреслює його актуальність.

Актуальні проблеми безпеки та захисту об'єктів критичної інфраструктури постійно вивчаються вітчизняними науковцями. Результати їх наукових розробок знаходять відображення наукових розробках різного змісту, оприлюднюються на Всеукраїнських та Міжнародних конференціях фахового спрямування, викладаються в монографічних та дисертаційних дослідженнях. Серед вітчизняних науковців, які присвятили свої праці поставленій проблемі варто відзначити таких як і Д.С. Бірюков, Є.В. Брежнев, Д.Г. Бобро, О.Д. Величко, Д.В. Дубов, В.П. Горбулін, С.П. Іванюта, В.В. Зубарев, О.М. Юрченко та інші[1, с.356]. Не зменшуючи цінності наукових розробок вітчизняних вчених, варто зазначити, що актуальні питання безпеки та захисту об'єктів критичної інфраструктури потребують більш поглибленого дослідження.

Акцентуємо увагу на обґрунтуванні спектру загроз для об'єктів критичної інфраструктури (далі – Об. к. і.) в умовах наявних воєнних дій в Україні. З цього приводу цікавим є дослідження Д.Г.Бобро [2, с.92], котрий під «загрозою» в контексті захисту Об. к. і. пропонує розуміти «...наявні та потенційно можливі явища та чинники, що створюють небезпеку сталому функціонуванню об'єктів критичної інфраструктури та можуть призвести до негативних наслідків».

Практично тотожного визначення притримується притримується О.П. Єременчук [3, с.19], який під загрозами Об. к. і. пропонує розуміти «...наявні або потенційно можливі явища і чинники, що можуть нанести шкоду такому об'єкту (фізичному або у кіберпросторі), вивести його з ладу або порушити функціонування відповідно до призначення, чим створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України».

До цього Д.С. Бірюкова, С.І Кондратова, О.І. Насвіта, О.М. Суходолі[4] вивчаючи питання захисту критичної інфраструктури розкривають змістовність терміну «загрози Об. к. і.» наголошуючи на тому, що «...це будь-які обставини або події, які можуть порушити стійке функціонування або знищити критичну інфраструктуру чи її елемент, а також будь-які спроби та наміри завдати шкоди критичним активам ».

Цілком погоджуємося з позицією О.М.Герасименко [5, с.260] стосовно того, що загрозу Об. к. і. необхідно розуміти як «...існуючі або потенційно можливі явища і чинники, що можуть порушити стійке функціонування або знищити об'єкт критичної інфраструктури або будь-який її елемент, а також будь-які спроби та наміри завдати шкоди критичним активам».

На підставі вищезазначених аргументів та враховуючи наявні воєнні дії в Україні пропонуємо більш розширене тлумачення сутнісного змісту загроз Об. к. і. як понятійної категорії як сукупність негативних сегментів впливу на стан Об. к. і., що призводить до руйнувань, знищення, порушень функціонального призначення окремих компонентів об'єктів, спроби та наміри завдати шкоди відповідності об'єктів встановленим технічним умовам, що призводить до невиконання або часткового забезпечення намічених завдань в надзвичайних умовах розвитку країни, з порушенням умов забезпечення відповідного рівня національної безпеки. Такий підхід доцільно обґрунтувати наступними аргументами:

- визначено сукупність негативних сегментів впливу на стан Об. к. і. з описом наслідків, котрі торкаються воєнних викликів крім загроз мирного часу;
- висвітлено взаємозв'язок з надзвичайними умовами розвитком країни та національною безпекою, що розширює впливовий сектор негативного сегменту.

Наступним компонентом системи безпеки та захисту Об. к. і. виступає безпосередньо система захисту, котра також потерпає від активних воєнних дій в Україні. З цього приводу варто звернути увагу на Закон України «Про критичну інфраструктуру»[6], в якому законодавець з позиції захисту надає тлумачення таких понятійних категорій як «національна система захисту критичної інфраструктури» (сукупність органів управління, сил та засобів центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, операторів критичної інфраструктури, на які покладається формування та/або реалізація державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури) та «безпека критичної інфраструктури» (стан захищеності критичної інфраструктури, за якого забезпечуються функціональність, безперервність роботи, відновлюваність, цілісність і стійкість критичної інфраструктури).

Беззаперечним є той факт, що на сьогодні наукова спільнота пропонує розглядати сегмент захисту Об. к. і. у сукупності з національною безпекою України на базі наступних моделей:

по – перше, модель добровільного підходу, котра має за базу політико - лібералізаційне управління, основною вимогою якого є добровільне дотримання стандартів, саморегулювання, а також самостійне формування та реалізацію політики захисту критичної інфраструктури;

по – друге, модель відповідальності, котра забезпечує обов'язкове дотримання нормативно-правових актів, а також заходи впливу на операторів об'єктів критичної інфраструктури за порушення у сфері безпеки.

Слід відзначити, що Л. А. Арсенович[7], з метою удосконалення системи захисту Об. к. і., пропонує впровадження в умовах воєнного стану «моделі взаємодії і координації» для суб'єктів національної системи захисту критичної інфраструктури. На думку науковця впровадження зазначеної моделі сприятиме реалізації наступних сегментів:

- забезпечить створення, впровадження, розвиток та функціонування національної системи захисту Об. к. і.;

- адаптує відповідні пропозиції суб'єктів національної системи захисту критичної інфраструктури щодо формування та ведення реєстру об'єктів критичної інфраструктури;

- сприятиме проведенню оцінки захищеності об'єктів критичної інфраструктури, а також їх аналізу та оцінювання загального стану;

- надасть можливість створення бази даних щодо загроз Об. к. і. , забезпечить адаптуванню державних цільових програм із захисту Об. к. і., а також сприятиме комплексу заходів з контролю за ризиками безпеки на Об. к. і.[7].

На думку С.С.Теленик [8, с.188] захист Об. к. і. доцільно визначати як «...комплекс заходів, реалізований у нормативно-правових, організаційних, технологічних інструментах, спрямованих на забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури». Натомість С.І.Кондратов та О. М. Суходоля [9, с.14] під захистом Об. к. і. вбачають «...усі види діяльності, спрямовані на своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізацію загроз об'єктам критичної інфраструктури; мінімізацію та ліквідацію наслідків у випадку реалізації загроз; швидке відновлення функціонування критичної інфраструктури».

Цілком погоджуємося з позицією О.І. Яременко та Я.О. Страхніцький [10] стосовно того, що дефініція «захист Об. к. і.» представляє собою «...цілеспрямована взаємоузгоджена спільна діяльність державних інститутів, власників та операторів об'єктів критичної інфраструктури, із застосування комплексу заходів, спрямованих на профілактику, запобігання і своєчасне виявлення потенційних та припинення або нейтралізацію реальних загроз; мінімізацію та ліквідацію наслідків та швидке відновлення функціонування критичної інфраструктури у разі її пошкодження, що реалізуються з метою уникнення людських жертв, значних матеріальних та екологічних збитків, або інших драматичних наслідків які можуть призвести до порушення національної безпеки й оборони». Науковці обґрунтовують той факт , що запропоноване тлумачення змінює кут уваги із процесу захисту критичної інфраструктури на профілактику та попередження кризових ситуацій, а також

диференціює відповідальність між державою, власниками та безпосереднім працівниками критичних об'єктів.

Підсумовуючи зазначене, варто зробити висновок, що актуальні питання безпеки та захисту Об. к. і. відіграють ключову роль в системі національної безпеки країни. В умовах війни питання мають періодично переглядатися в залежності від ситуації, котра має характер невизначеності. Настав час і переосмислення сутнісного змісту загроз Об. к. і., що сприятиме більш предметному визначенню напрямків їх мінімізації в країні, котра воює. Разом з тим, потребує вдосконалення система захисту Об. к. і., котра повинна бути тотожною системі заходів намічених на утриманні відповідного рівня національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Підюков П.П., Калиновський О.В. Система державного захисту критичної інфраструктури України: генеза, сучасний стан і перспективи оптимізування в умовах подальшого забезпечення національної безпеки країни. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4. С.355-359.
2. Бобро Д. Г. Визначення критеріїв оцінки та загрози критичній інфраструктурі. *Стратегічні пріоритети. Серія: Економіка*. 2015. № 4. С. 83-93.
3. Єрменчук О.П. Основні підходи до організації захисту критичної інфраструктури в країнах Європи: досвід для України: монографія. Дніпро: ДДУВС, 2018. 180 с.
4. Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні : аналіз допов./ Д.С. Бірюков, С.І. Кондратов., О.І. Насвіт, О.М.Суходоля . Київ: Національний інститут стратегічних досліджень. 2015. URL: https://cdn.regulation.gov.ua/6a/69/2a/fa/regulation.gov.ua_File_188.pdf (дата звернення: 02.04.2025).
5. Герасименко О.М. Загрози об'єктам критичної інфраструктури України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО*. 2024. Випуск 84: Частина 3 С.257-263.
6. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16.11.2021 р. № 1882-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення: 02.04.2025).
7. Арсенович Л.А. Парадигма захисту критичної інфраструктури в системі національної безпеки України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 8. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/4404>
8. Теленик С. С. Критична інфраструктура як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (15). С. 179–189.
9. Державна система захисту критичної інфраструктури в системі забезпечення національної безпеки: аналіт. доп. / С.І.Кондратов, О. М. Суходоля; за ред. О. М. Суходолі. Київ: НІСД, 2020. 28 с
10. Яременко О. І., Страхніцький Я. О. Теоретико - методичні основи забезпечення системи захисту критичної інфраструктури держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2610>

Давиденко М.О.

старший науковий співробітник науково-організаційного центру Національної академії Служби безпеки України,
кандидат юридичних наук

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ ВІД ТЕРОРИСТИЧНИХ ТА КІБЕРЗАГРОЗ

Питання захисту об'єктів критичної інфраструктури (об'єкти енергетики, транспортні вузли, телекомунікаційні мережі, промислові підприємства, які виробляють озброєння для фронту і оборони та інші підприємства) надзвичайно важливе для нормального функціонування держави, особливо під час повномасштабної збройної агресії рф, пов'язаної із військовими діями та постійними обстрілами цивільних міст ракетами і дронами. Для захисту цих об'єктів урядом України у 2023 році затверджений план у сфері захисту критичної інфраструктури [1]. Згідно з ним, важливі об'єкти критичної інфраструктури (далі – ОКІ) мають бути захищені від можливих загроз та атак з боку ворожих сил. Зокрема, розміщення систем проти повітряної оборони в країні відбувається з урахуванням ступеня критичності об'єктів, які потребують захисту від ворожих атак і техногенних катастроф.

Водночас, існує нагальна потреба в удосконаленні спеціального механізму, метою якого є моніторинг та швидке реагування на можливі загрози для об'єктів критичної інфраструктури: терористичні атаки, кібератаки тощо.

Цей механізм передбачає також прийняття і реалізацію комплексу заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та ліквідацію наслідків терористичних проявів, кібератак, що можуть призвести до порушення роботи цих об'єктів. Кібератаки стали дуже поширеними з початку повномасштабного вторгнення рф (наприклад, організація масштабного збою мобільної мережі Київстар), тому всі об'єкти, підключені до Інтернет-мережі, потребують надійного кіберзахисту.

Наприклад, у Службі безпеки Швеції наявний штат фахівців, що залучаються до дослідження і визначення рівня безпеки на об'єктах критичної інфраструктури та взаємодії із суспільством та громадськістю. Велику частину роботи спецслужби складає аналіз антитерористичного захисту державних установ і формулювання рекомендацій щодо конкретних заходів, які вони можуть організувати, щоб підвищити свій рівень безпеки і захисту. Фактично, спецслужба Швеції діє в якості наглядового органу і проводить перевірки стану забезпечення антитерористичного захисту об'єктів, зокрема критичної інфраструктури [2].

Важливим правовим базисом реалізації цього механізму поруч із прийняттям Закону України «Про критичну інфраструктуру» [3] є постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2022 року № 821, якою було затверджено Порядок проведення моніторингу рівня безпеки об'єктів критичної інфраструктури [4] та постанова Кабінету Міністрів України від 19 червня 2019 року № 518, що визначає загальні вимоги до кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури [5]. Крім того, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 року № 1109, затверджено Порядок віднесення об'єктів до критичної інфраструктури [6].

Поруч із фізичним захистом ОКІ, що виражається в озброєній охороні, встановленні РЕБ-систем, облаштуванні фортифікаційних споруд, укриттів для персоналу, систем відеоспостереження, сигналізацій, проведенні антитерористичних навчань персоналу, важливими елементами удосконалення механізму захисту ОКІ є, перш за все, впровадження наступних організаційних заходів: розробка планів безпеки кожного об'єкта критичної інфраструктури, створення і планомірне ведення спеціального реєстру з метою ідентифікації загроз і можливих ризиків, застосування проактивних заходів попередження ймовірних терористичних та кіберзагроз.

У зв'язку з цим, іншим важливим елементом удосконалення механізму захисту ОКІ є створення належної системи кіберзахисту цих об'єктів. На сьогодні Україна використовує платформу обміну інформацією щодо кібератак, кіберінцидентів і кіберзагроз (Malfare Information Sharing Platform and Threat Sharing «Ukrainian Advantage», MISP-UA).

Також актуальним є підключення критично важливих об'єктів до єдиної системи управління інформаційною безпекою (SIEM, Security Information and Event Management). Крім того, важливим напрямом удосконалення механізму захисту ОКІ є запровадження системи інформаційно-психологічного захисту співробітників ОКІ, що полягає у організації навчальних занять із медіа-грамотності, протидії інформаційним фейкам країни-агресора через Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, а також через офіційні Telegram-канали ДСНС України, Міністерства оборони України тощо.

Таким чином, для удосконалення механізму захисту об'єктів критичної інфраструктури України, які є основою стабільного функціонування країни, важливим є забезпечення не лише фізичного захисту ОКІ від можливих диверсійно-терористичних та ракетно-дронових загроз, а й запровадження чіткого організаційного планування, підготовка пропозицій до проектів документів стратегічного планування щодо забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури, удосконалення системи обміну інформацією між суб'єктами національної системи захисту критичної інфраструктури, забезпечення належного кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури, інформаційно-психологічний захист персоналу та застосування провідних проактивних технологій і ризик-орієнтованого підходу до виявлення та своєчасного попередження ймовірних загроз.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Національного плану захисту та забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2023 р. № 825-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/825-2023-%D1%80> (дата звернення 09.04.2025).
2. Swedish security service .URL : <http://sakerhetspolisen>. (дата звернення 09.04.2025).
3. Про критичну інфраструктуру: Закон України № 1909-IX від 18.11.2021, ВВР, 2023, №№ 12-13, ст.28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення 09.04.2025).
4. Про затвердження Порядку проведення моніторингу рівня безпеки об'єктів критичної інфраструктури: Постанова Кабінету міністрів України від 22 липня 2022 р. № 821 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2022-п#Text> (дата звернення 09.04.2025).
5. Про затвердження Загальних вимог до кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури: Постанова Кабінету міністрів України від 19 червня 2019 р. № 518. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/518-2019-п#Text> (дата звернення 09.04.2025).
6. Про затвердження Порядку віднесення об'єктів до критичної інфраструктури: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 року № 1109 (в редакції постанови КМУ від 07.03.2025 № 272) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-2020-%DO%BF#Text> (дата звернення 09.04.2025).

Довгаль А.С.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Біляцький О.С.
старший викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ТА БЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ У ХОДІ ВЕДЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Критична інфраструктура України посідає ключове місце в забезпеченні її стабільного функціонування та гарантуванні національної безпеки, особливо в сучасних умовах воєнного стану. До об'єктів критичної інфраструктури належать енергетичні та транспортні мережі, водопостачання, зв'язок а також цифровий простір, що забезпечує безперебійну роботу органів державної влади, а також всеможливих підприємств в наданні життєво-важливих послуг. Із початком повномасштабної агресії з боку росії, саме ці об'єкти стали мішенню цілеспрямованих атак, що в свою чергу призвело до масштабних руйнувань та спричинило серйозні виклики для безпеки й добробуту держави та громадян. Метою цього дослідження є всебічний аналіз ситуації наслідків збройної агресії для критичної інфраструктури України, а також оцінка вже вжитих заходів щодо її захисту, а також формування практичних рекомендацій для підвищення її стійкості на основі як національного, так і міжнародного досвіду.[2],[3]

Відповідно до Закону України «Про критичну інфраструктуру» №1882-IX, об'єктами критичної інфраструктури є такі об'єкти, системи, їх частини та їх сукупність, які є важливими для економіки, національної безпеки та оборони, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам. До них відносяться енергетичні підприємства (ТЕС, ГЕС, АЕС тощо), транспортні вузли, системи зв'язку, фінансові установи та об'єкти охорони здоров'я. Захист цих об'єктів є пріоритетом державної політики в сфері оборони, оскільки їх виведення з ладу може спричинити катастрофічні наслідки для суспільства та економіки. [1],[2]

З початком повномасштабної агресії російської федерації критична інфраструктура України перетворилася на одну з головних цілей ворога. Систематичне знищення енергетичних об'єктів, водогонів, телекомунікацій, транспортних вузлів має не лише суто воєнний вимір. Йдеться про спробу зруйнувати функціональність держави, паралізувати життя суспільства, посіяти дестабілізацію, зневіру й паніку серед населення. Наймасштабніші удари припали на енергетичний сектор. [4]

Починаючи з жовтня 2022 року енергетична інфраструктура зазнала понад тисячу прицільних атак, унаслідок яких країна втратила майже третину своїх генерувальних потужностей - близько 9 гігават(ГВт).Це призвело не лише до суттєвих збоїв у роботі електро-, водопостачання та опалення - за цими цифрами долі мільйонів українців. Медичні заклади були змушені працювати в екстремальних умовах, покладаючись на резервні генератори. Подібні атаки стали справжніми випробуваннями для загальної стійкості держави й суспільства загалом. [5]

Окрему загрозу становить екологічна та гуманітарна катастрофа, спричинена підривом Каховської ГЕС. Цей злочин мав не лише локальні наслідки - затоплення домівок, руйнування інфраструктури, масове переміщення населення, - а й далекосяжні екологічні наслідки для Півдня України, що значною мірою вплинули на умови життя населення регіону, стану природних ресурсів та функціонуванні місцевої економіки. Цю подію однозначно кваліфіковано міжнародною спільнотою як воєнний злочин.[4]

Крім фізичних руйнувань, Україна зіткнулася з новим виміром загрози - кіберагресією. У грудні 2024 року потужна кібератака на одного з провідних операторів мобільного зв'язку - компанію «Київстар», - залишила мільйони громадян без доступу до зв'язку. Тимчасове відключення мобільного сервісу стало ударом по здатності громадян

взаємодіяти з органами влади, медичними установами, близькими людьми - особливо в умовах надзвичайної ситуації. Це виводить гібридну війну на новий рівень - удар по самому кістяку цивілізованого суспільства. [6]

Станція, яка продовжує викликати особливе занепокоєння, - Запорізька АЕС (ЗАЕС). Присутність військових на об'єкті, що має статус найбільшої атомної електростанції в Європі, супроводжується регулярними обстрілами, що ставить під загрозу ядерну безпеку не лише України, але й усього континенту. Наразі всі шість енергоблоків перебувають у стані холодної зупинки. Проте незважаючи на постійну присутність експертів МАГАТЕ (Міжнародного агентства з атомної енергії), реальне зниження ризику можливе лише після остаточного завершення бойових дій і повернення станції під повний контроль України.[7]

Не менш важливою сферою, що зазнала значних втрат, стала транспортна інфраструктура. Цілеспрямовані удари по мостах, залізничних вузлах, аеропортах ускладнили евакуацію населення, постачання гуманітарної допомоги, а також критично важливі експортно-логістичні процеси - зокрема, вивезення зерна.

Водночас Україна демонструє надзвичайну здатність до адаптації. У короткі терміни вдалося суттєво посилити систему протиповітряної оборони, активізувати модернізацію систем кіберзахисту, налагодити ефективну співпрацю з міжнародними партнерами в питаннях захисту інфраструктури. Інженери, військові, IT-фахівці, експерти з енергетики працюють на межі можливостей задля забезпечення життєстійкості держави. Майбутнє захисту критичної інфраструктури України - в інтегрованих рішеннях. Серед них - розбудова сучасної ППО, розвиток відновлюваної енергетики, цифрова трансформація управління, подальше поглиблення міжнародного обміну технологіями та досвідом. Проте це не лише технічні завдання - це фундаментальні питання національної безпеки, стабільності, суверенітету та добробуту громадян. Російська агресія вдарила в найуразливіші точки держави - по її життєво важливих об'єктах. Але Україна не лише встояла - вона розпочала процес глибоких змін. Сьогоднішня боротьба - це боротьба не лише за територіальну цілісність, а й за цивілізаційні цінності, за право жити у вільній, безпечній та демократичній державі.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про критичну інфраструктуру» №1882-IX від 16.11.2021 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> – Назва з екрана.
2. Актуальні проблеми об'єктів критичної інфраструктури України [Електронний ресурс] // *Радник*. – Режим доступу: <https://radnuk.com.ua/voienynyj-stan/aktualni-problemy-ob-iektiv-krytychnoi-infrastruktury/> – Назва з екрана.
3. Критична інфраструктура: що до неї відноситься [Електронний ресурс] // *Prokadry*. – 2024. – Режим доступу: <https://prokadry.com.ua/news/74844-kritichna-infrastruktura-shcho-do-nei-vidnositsya> – Назва з екрана.
4. Удари по об'єктах критичної інфраструктури України під час російсько-української війни [Електронний ресурс] // *Вікіпедія*. – Режим доступу: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Удари_по_об'єктах_критичної_інфраструктури_України_під_час_російсько-української_війни – Назва з екрана.
5. Російські удари руйнують українську енергетику. Який масштаб втрат і що робити? [Електронний ресурс] // *Радіо Свобода*. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/ruynuvannya-ukrayinskoyi-enerhetyky-pid-chas-viyny/33237255.html> – Назва з екрана.
6. Хакери перебували в системі «Київстару» з травня 2023 року. СБУ розкрила деталі кібератаки [Електронний ресурс] // *Forbes.ua*. – <https://forbes.ua/news/khakeri-perebuvali-v-sistemi-kiivstar-z-travnja-2023-roku-sbu-04012024-18307> – Назва з екрана.
7. Міністерство внутрішніх справ України [Електронний ресурс] // *МВС України* – <https://mvs.gov.ua/news/zaporizka-aes-zaxoplennia-okupantami-iadernii-terorizm> – Назва з екрана.

Завалій Б.О.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Веліков С.Г.

викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВІД УДАРІВ БЕЗПІЛОТНИКАМИ

У сучасних умовах широкого застосування безпілотних літальних апаратів (БПЛА) у військових та терористичних цілях, проблема забезпечення надійного захисту об'єктів критичної інфраструктури (КІ) набуває особливої актуальності.

Україна, як держава, що перебуває у стані повномасштабної збройної агресії, щодня стикається з реальними загрозами з боку ворожих дронів, які застосовуються для розвідки, коригування артилерії, а також безпосередніх ударів по важливих інфраструктурних вузлах. Це змушує переглянути сучасні концепції національної безпеки та розробити нові підходи до захисту КІ на всіх рівнях: тактичному, оперативному та стратегічному. Критична інфраструктура включає об'єкти енергетики, водопостачання, зв'язку, транспорту, охорони здоров'я, банківської системи, ядерної безпеки, а також державного управління. Порушення роботи хоча б одного з таких об'єктів може мати катастрофічні наслідки для функціонування цілих регіонів або навіть країни загалом [1].

Використання БПЛА для завдання ударів дозволяє противнику діяти малопомітно, з високою точністю і низьким рівнем витрат. Особливо небезпечними є дрони-камікадзе, які несуть вибухівку і здатні точно вражати цілі, часто залишаючись поза межами традиційних систем протиповітряної оборони. Основною метою цієї роботи є дослідження ефективних організаційних та технічних підходів до забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури від атак з боку БПЛА. Для досягнення цієї мети було поставлено такі завдання: проаналізувати сучасні типи БПЛА та їхні бойові можливості; виявити найбільш вразливі елементи критичної інфраструктури; вивчити існуючі методи виявлення, перехоплення та нейтралізації БПЛА; дослідити досвід інших країн у цій сфері; сформулювати рекомендації щодо організації комплексного захисту КІ в умовах сучасних загроз.

Сучасні БПЛА поділяються на розвідувальні, ударні, багаторазового використання та дрони-камікадзе. Найнебезпечнішими для КІ є останні два типи, оскільки вони можуть діяти в автоматичному або напівавтоматичному режимі, бути малопомітними, запускатися масово для перевагання протиповітряної оборони. Ураження енергетичних підстанцій, вузлів зв'язку або об'єктів водопостачання навіть одним дроном може спричинити зупинку систем життєзабезпечення. Аналіз вразливих місць об'єктів КІ показує, що найчастіше атакам піддаються відкриті наземні об'єкти, не захищені залізобетонними конструкціями або системами активного захисту. Це трансформаторні підстанції, антени мобільного зв'язку, мости, вузлові станції залізниці, нафтобази, вентиляційні шахти тощо. Вони легко виявляються за допомогою відкритих джерел, супутникових знімків або через ворожу агентуру. Для виявлення БПЛА використовуються радіолокаційні системи малої дальності, акустичні сенсори, оптичні камери, а також засоби радіоелектронної розвідки. Однак ефективність кожної з цих систем залежить від конкретних умов — рельєфу місцевості, погодних умов, маскування дронів, висоти та швидкості польоту. Найкращі результати дає комбінація кількох систем одночасно, об'єднаних у єдиний центр управління [2].

Засоби протидії БПЛА поділяються на три основні групи: фізичне знищення (зенітно-ракетні комплекси, стрілецька зброя, кінетичні перехоплювачі, дрони-перехоплювачі),

радіоелектронна боротьба (РЕБ), а також кіберзасоби — втручання в програмне забезпечення БПЛА або перехоплення управління. На жаль, не всі з них доступні для цивільних або комунальних підприємств. Тому особливо актуальним є питання інтеграції державної, військової та приватної систем безпеки. Практика показує, що найкращі результати досягаються за умови багаторівневої оборони, яка включає профілактику — виявлення та знешкодження агентурної мережі; моніторинг простору — застосування спостережних постів, сенсорних систем, тепловізорів, відеоаналітики; активний захист — використання засобів РЕБ, вогневих засобів, сітчастих або перешкоджаючих конструкцій; та план відновлення — швидке реагування на наслідки ударів, наявність резервних джерел живлення, дублюючих каналів зв'язку. Особливе місце в захисті КІ займає роль людського фактору. Персонал об'єктів повинен бути навчений базовим навичкам виявлення дронів, вміти діяти відповідно до алгоритму в разі повітряної тривоги або підозри на атаку. Системи зв'язку мають забезпечувати швидку передачу інформації між об'єктами, силами безпеки та екстреними службами. Україна має позитивні приклади реалізації таких підходів. Зокрема, деякі енергетичні компанії вже інтегрували системи РЕБ, розробили карти зон ризику, встановили мобільні пости спостереження.

Разом з тим, існує потреба у створенні національної концепції захисту КІ від БПЛА, яка передбачала б стандартизацію вимог, фінансування розробок, координацію дій на державному рівні. З міжнародного досвіду варто виділити Ізраїль, який розробив багаторівневу систему оборони від БПЛА, включаючи лазерне озброєння. США та Великобританія активно застосовують системи перехоплення дронів з використанням штучного інтелекту та розподілених мереж. Ці підходи є перспективними і можуть бути адаптовані для українських умов [3].

Таким чином, організація захисту об'єктів критичної інфраструктури від ударів БПЛА має здійснюватися в контексті комплексної безпекової політики. Вона повинна включати інституційне управління, технічне забезпечення, навчання персоналу, використання сучасних технологій, а також забезпечення швидкого реагування та відновлення. Ефективне впровадження таких заходів дозволить не лише знизити ризики для ключових об'єктів, а й зміцнити загальну стійкість держави перед викликами нового типу.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про критичну інфраструктуру» від 16 листопада 2021 р. № 1882-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20>
2. Тюрін В. В., Мартинюк О. В., Мирненко В. В., Опенко П. В. Загальний підхід до протидії безпілотним літальним апаратам // *Safety & Defense*. – 2019. – Т. 5, № 1. – С. 1–10. – DOI: <https://doi.org/10.37105/sd.36>.
3. Волотівський П. Б., Гончаров О. В., Давиденко В. М., Мамонова Н. Л. Способи та засоби протидії БПЛА, їх переваги та недоліки. Погляди щодо напрямів їх розвитку // *Збірник наукових праць Державного науково-дослідницького інституту авіації*.

Зінченко С.В.

старший викладач кафедри тактики та тактико-спеціальної підготовки факультету службово-бойової діяльності, Київського інституту Національної гвардії України

МОДЕЛЮВАННЯ ЗАГРОЗ ТА ОЦІНКА РИЗИКІВ ДЛЯ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Сучасні умови забезпечення державної безпеки критичної інфраструктури є головним пріоритетним завдань національної безпеки України. Об'єкти критичної інфраструктури, а

саме: енергетичні системи, транспортні розв'язки, водопостачання та заклади охорони здоров'я, відіграють основну роль у безперерйному функціонуванні держави та суспільства. Проте вони є вразливими до різних видів загроз, включаючи воєнні дії, кібератаки, техногенні аварії та природні катастрофи.

Зростаюча складність технологічних процесів, взаємозалежність критичних систем та розвиток нових загроз вимагають застосування сучасних підходів до глибокого аналізу та управління ризиками. Моделювання загроз та оцінка ризиків дозволяють не лише прогнозувати можливі сценарії атак, а й ефективно запобігти їм, зводячи до мінімуму потенційні наслідки. В умовах гібридних загроз, які поєднують фізичні та кібернетичні методи впливу, особливо важливою є впровадження новітніх технологій, таких як штучний інтелект та автоматизовані системи моніторингу для аналізу великих даних.

З огляду на це, виникає необхідність розробки комплексних стратегій, які дозволять ідентифікувати, оцінювати та нейтралізувати загрози для критичної інфраструктури. Саме тому потрібно розглянути сучасні методи аналізу загроз, оцінки ризиків та управління безпекою, що повинні використовуватися для підвищення стійкості об'єктів критичної інфраструктури України.

Основні аспекти моделювання загроз

Класифікація загроз:

- кіберзагрози: атаки на інформаційні системи, DDoS-атаки, шкідливе програмне забезпечення, несанкціонований доступ, фішингові атаки;
- фізичні атаки: терористичні акти, саботаж, атаки з використанням безпілотників, воєнні дії;
- техногенні аварії: аварії на електростанціях, транспортні катастрофи, витіки небезпечних речовин, промислові пожежі;
- природні катастрофи: повені, пожежі в лісах, екстремально високі температури.

Методи аналізу загроз:

- SWOT-аналіз: оцінка сильних і слабких сторін, спроможностей та загроз об'єкта критичної інфраструктури;
- FMEA (аналіз видів та наслідків відмов): визначення можливих точок відмов та їхнього впливу;
- сценарний аналіз: розробка можливих сценаріїв розвитку загроз, включаючи найгірші, сприятливі та реалістичні варіанти.

Прогнозування можливих атак:

- використання штучного інтелекту для глибокого аналізу потоку великих даних та виявлення аномальної активностей;
- збір інформації з відкритих джерел (OSINT) та темних веб-ресурсів для ідентифікації потенційних загроз;
- впровадження автоматизованих та напіваавтоматизованих систем прогнозування атак.

Оцінка ризиків

Методологія оцінки:

- кількісні методи: використання статистичних моделей, аналіз імовірностей виникнення загроз;
- якісні методи: оцінки експертів, матриці потенційних ризиків, опитування;
- комбіновані підходи для комплексної оцінки вразливостей та вірогідних наслідків атак.

Ризик-менеджмент:

- розробка адаптованих стратегій захисту на основі аналізу загроз;
- впроваджувати багаторівневі механізми безпеки;
- постійне оновлення шляхів дій та перепідготовку персоналу.

Моніторинг та реагування:

- використання систем первинного виявлення загроз (SIEM, IDS/IPS);
- створення центрів реагування на кризові ситуації;
- автоматизовані системи контролю та аналітики для миттєвого виявлення потенційної загрози.

Вищевикладені методи дають змогу підвищити рівень безпеки критичної інфраструктури, мінімізувати ризики та забезпечити миттєве реагування на всі потенційні загрози. Завдяки комплексному підходу, що включає класифікацію загроз, використання новітніх методів аналізу ризиків та інтеграцію новітніх технологій, призведе до зменшення вразливостей об'єктів критичної інфраструктури. Головним етапом є створення ефективної системи прогнозування загроз, що базується на величезних даних та алгоритмів машинного навчання.

Оцінка ризиків має стати цілодобовим та безперервним процесом, який включає адаптацію до новітніх загроз та використання динамічних методів глибокого аналізу. Для досягнення надійного рівня безпеки необхідна координація між державними установами, приватним сектором та міжнародними партнерами.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія кібербезпеки України. Указ Президента України від 26 серпня 2021 р. № 447/2021;
2. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 № 2163-VIII;
3. Національна програма інформатизації України. – К.: Держкомзв'язку України, 2020;
4. Губанов В. М. Основи кібербезпеки та інформаційного захисту. – Київ: КНУ, 2021;
5. Сидоренко І. О. Управління ризиками інформаційної безпеки. – Львів: ЛНУ, 2022;
6. Розвиток критичної інфраструктури України: виклики та перспективи. – Харків: НАН України, 2021;
7. Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні. – Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2023;
8. Безпека та сталий розвиток критичної інфраструктури в умовах воєнного стану: Тези доповідей науково-практичної конференції. – Харків: Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського, 2023.

Іващенко С.М.,

доцент кафедри права Національної безпеки та правової роботи Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Талько В.О.

здобувач вищої освіти Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ ТА МІСЦЕ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У ЗАХИСТІ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Національна гвардія України (надалі - НГУ) є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорони громадської безпеки і порядку та забезпечення громадської безпеки, а

також у взаємодії з правоохоронними органами - із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій..

До основних функцій НГУ відносяться охорона ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, охорона об'єктів критичної інфраструктури, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України.

Об'єкти критичної інфраструктури — це об'єкти, системи, мережі, які мають важливе значення для національної безпеки, економіки та здоров'я громадян. Вони охоплюють транспортну систему, енергетичну інфраструктуру, водопостачання, телекомунікації, фінансові установи, заклади охорони здоров'я та інші галузі.

Пошкодження чи знищення таких об'єктів може мати катастрофічні наслідки, тому їх захист є пріоритетним завданням для держави. Національна гвардія України, спільно з іншими силовими структурами, виконує завдання із запобігання нападам, забезпечення фізичної охорони та протидії загрозам.

Основні функції НГУ у цьому напрямі включають: здійснення безпосередньої охорони об'єктів: НГУ охороняє атомні електростанції, гідроелектростанції, нафтопроводи, хімічні підприємства, важливі енергетичні вузли та інші стратегічні об'єкти. Полк "Скорпіон", наприклад, виконує спеціальні завдання з охорони об'єктів атомної енергетики. Особливо валивою була роль НГУ у 2022–2024 роках під час масованих ракетних атак на енергетичну інфраструктуру. Завдяки злагодженим діям військовослужбовців НГУ вдалося запобігти численним спробам дестабілізувати роботу критичних об'єктів.

Захист об'єктів критичної інфраструктури регулюється низкою нормативно-правових актів, зокрема Законом України «Про національну гвардію України», «Про боротьбу з тероризмом», «Про основи національної безпеки України» та іншими. У 2021 році було затверджено Концепцію створення системи захисту критичної інфраструктури. З урахуванням потреб національної безпеки і необхідності запровадження системного підходу до розв'язання проблеми на загальнодержавному рівні створення системи захисту критичної інфраструктури (сукупності об'єктів, які є стратегічно важливими для економіки і безпеки держави, суспільства, населення та порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам України) є одним із пріоритетів у реформуванні сектору оборони і безпеки України. [1], що передбачає комплексний підхід до охорони та оборони стратегічних об'єктів.

Гібридна війна, яку веде російська федерація проти України, включає широкий спектр засобів — від інформаційних атак до диверсій на критичних об'єктах. У таких умовах завдання НГУ полягає не лише у фізичному захисті об'єктів, але й у моніторингу інформаційного простору, протидії фейкам, забезпеченні стабільності серед місцевого населення. Одним з напрямів діяльності є виявлення агентурної мережі, яка може бути задіяна у підготовці терактів чи саботажів на об'єкти критичної інфраструктури. Успішне виконання таких завдань потребує високого рівня злагодженості між підрозділами, технічного оснащення та аналітичної підтримки. Для подальшого підвищення ефективності захисту об'єктів критичної інфраструктури необхідно:

1. Розширити технічну базу НГУ – закупівля сучасних безпілотних засобів, систем спостереження, комунікацій.
2. Підвищити рівень підготовки особового складу – регулярні тренування за участю міжнародних інструкторів.
3. Посилити законодавчу базу – чітко закріпити повноваження та обов'язки силових структур у системі захисту критичної інфраструктури.
4. Вдосконалити механізми обміну інформацією між НГУ, СБУ, ДСНС та іншими відомствами.

5. Запровадити систему аудиту безпеки об'єктів критичної інфраструктури.

Таким чином, Національна гвардія України не лише забезпечує фізичну охорону об'єктів критичної інфраструктури, але й бере участь у формуванні стратегії національної безпеки, адаптованої до нових типів загроз.

Список використаних джерел:

1. Кабінет Міністрів України. Концепція створення системи захисту критичної інфраструктури. Розпорядження від 6 грудня 2017 р. № 1009-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-2017-%D1%80>
2. Міністерство внутрішніх справ України. Понад 900 вогневих груп НГУ захищають критичну інфраструктуру. URL: <https://mvs.gov.ua>
3. Національна гвардія України. Офіційний сайт. URL: <https://ngu.gov.ua>

Кадала В.В.,

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

На даний час Україна знаходиться в зоні активних воєнних дій, що породжує ряд проблематичних аспектів в системі забезпечення безпеки її життєдіяльності. Стоїть питання зміцнення безпеки в контексті збереження різних напрямків розвитку країни з метою збереження її національних інтересів. Доволі гостро, в умовах воєнних викликів, розвитку країни стоїть питання забезпечення системи безпеки та захисту об'єктів критичної інфраструктури. Враховуючи той факт, що об'єктами критичної інфраструктури виступають стратегічно важливі підприємства та установи, котрі забезпечують функціонування суспільства країни та її економіку питання безпеки та її збереження в умовах війни набирають особливої актуальності. У цьому випадку доволі впливовим інструментом вирішення поставленої проблеми виступає дієвий правовий базис, який здатен забезпечити розробку заходів зміцнення безпеки та підвищення рівня захищеності об'єктів критичної інфраструктури в законодавчому руслі. Очевидним є те, що в період активних воєнних дій незапланована зупинка, виведення з ладу чи повне руйнування об'єктів критичної інфраструктури здатні становити загрозу для державної безпеки, природного середовища, спричинити погіршення оборонної здатності, матеріальні та фінансові збитків чи навіть призвести до людських жертв, що вплинуло на вибір напрямку вивчення.

Питання правового та проблемного забезпечення системи безпеки та захисту об'єктів критичної інфраструктури не є новим, проте не втрачає своє актуальності, особливо в умовах наявних воєнних викликів в Україні. Таке твердження підкріплюється тим, що доволі часто підняте питання стає предметом обговорення на різних наукових дискусійних платформах, обирається предметом вивчення монографічних та дисертаційних дослідженнях. Розв'язання цієї проблеми на науковому рівні присвячені роботи таких вітчизняних вчених як С.М.Домбровська, В.О.Шведун, О.І.Крюков, О.М. Ігнат'єв [1], Д.С. Бірюков, С.І. Кондратов [2], О.П.Єрменчук [3], О.М. Суходоля [4] та інші. Разом ці дослідження забезпечують комплексне бачення безпеки та захисту об'єктів критичної інфраструктури, акцентуючи на необхідності вдосконалення сучасних технологій і методологій для ефективного захисту від різних видів загроз. Проте, національне законодавство в контексті безпеки та захисту об'єктів критичної інфраструктури, котрі потерпають від активних воєнних дій в країні залишаються малодослідженими, що підкреслює актуальність обраної нами тематики.

Нагадаємо, що поняття критичної інфраструктури було запроваджено на законодавчому рівні у 2021 році шляхом прийняття Закону України «Про критичну інфраструктуру» [5]. Впровадження зазначеного правового акту мало на меті «...створення умов для формування та ефективної реалізації державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури, формування позитивного впливу не тільки на розбудову національної системи стійкості, а, й на архітектуру світової безпеки, враховуючи європейський та євроатлантичний вибір України»[5]. Цінність законодавчого акту полягає в закріпленні ряду ключових аспектів[5]:

по-перше, визначено правові та організаційні засади створення та функціонування національної системи захисту критичної інфраструктури ;

по-друге, законодавець звернув увагу на те, що критична інфраструктура представляє собою сукупність об'єктів критичної інфраструктури, а національна система захисту критичної інфраструктури представлена сукупністю органів управління, сил та засобів центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, операторів критичної інфраструктури, на які покладається формування та/або реалізація державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури[5];

по-третє, на законодавчому рівні визначено, що безпека критичної інфраструктури представляє собою стан захищеності критичної інфраструктури, за якого забезпечуються функціональність, безперервність роботи, відновлюваність, цілісність і стійкість критичної інфраструктури[5].

Виходячи із зазначеного, доцільно звернути увагу на те, що національна система захисту критичної інфраструктури, загальнодержавний рівень, управління. Таке твердження обґрунтовується тим, що у 2022 році постановою КМУ від 12 липня 2022 року № 787 [6] було утворено Державну службу захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості України (далі - ДЗКІ), котра виступає центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом.

У п.2. Постанови[6] законодавець підкреслив, що «...ДЗКІ у своїй діяльності керується [Конституцією](#) та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до [Конституції](#) та законів України, актами Кабінету Міністрів України, цим Положенням та іншими актами законодавства. Водночас у п.3 окреслив деталізовано її завдання, а у п.6 права уповноважених осіб, котрі зобов'язанні забезпечити їх виконання».

Зокрема, обґрунтуванням доцільності організації ДЗКІ стало «...забезпечення в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції та контроль за їх реалізацією в апараті ДЗКІ; здійснення добору кадрів в апарат ДЗКІ, організація роботи з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і працівників апарату ДЗКІ ;організація планово-фінансової роботи апарату ДЗКІ, здійснення контролю за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечення організації та вдосконалення бухгалтерського обліку тощо...»[6].

До цього Законом України від 18 жовтня 2022 року № 2684-IX [7] законодавець вносить зміни до постанову КМУ від 12 липня 2022 року № 787 [6], а саме «...під час дії воєнного стану, а також протягом 12 місяців після його припинення чи скасування повноваження уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України, передбачені Законом України «Про критичну інфраструктуру», здійснюються Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України». Водночас, звертає увагу на те, що «...діяльність уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України спрямовує, координує та контролює Кабінет Міністрів України» [7].

Важливо зауважити, що на сьогодні спостерігається активність законодавця щодо вдосконалення правового механізму, в сфері безпеки та захисту критичної інфраструктури в умовах активних воєнних дій. Прикладом цього виступають розробка та прийняття таких нормативно – законодавчих актів як:

- постанови КМУ: Про затвердження Загальних вимог до кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури (від 19.06.2019 р. № 518); Деякі питання об'єктів критичної інформаційної інфраструктури (від 09.10.2020 р. № 943); Про затвердження Порядку проведення моніторингу рівня безпеки об'єктів критичної інфраструктури (від 22.07.2022 р. № 821); Деякі питання проведення незалежного аудиту інформаційної безпеки на об'єктах критичної інфраструктури (від 24.03.2023 р. № 257); Про затвердження Порядку ведення Реєстру об'єктів критичної інфраструктури, включення таких об'єктів до Реєстру, доступу та надання інформації з нього (від 28.04.2023 р. № 415). Деякі питання паспортизації об'єктів критичної інфраструктури (від 04.08.2023 р. № 818);

- розпорядження КМУ від 19.09.2023 р. № 825-р «Про затвердження Національного плану захисту та забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури» .

Окремої уваги заслуговує Національний план захисту та забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури[8]), який затвердив конкретні терміни виконання намічених дій представниками Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. До їх складу законодавець включив[8]:

- проведення моніторингу рівня безпеки об'єктів критичної інфраструктури та підготовки пропозицій до проектів документів стратегічного планування щодо забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури, здійснення її захисту;

- розроблення, оновлення та забезпечення виконання об'єктових планів заходів щодо забезпечення безпеки і стійкості критичної інфраструктури, правил управління ризиками безпеки, планів локалізації та ліквідації наслідків аварій, а також заходів щодо забезпечення кіберзахисту;

- затвердження секторальних планів проведення моніторингу рівня безпеки об'єктів критичної інфраструктури та розроблення та затвердження місцевих програм забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури.

На підставі вищенаведеної інформації доцільно зробити висновок, що не дивлячись на активні воєнні дії в Україні питання безпеки та захисту критичної інфраструктури знаходиться постійно в зоні уваги законодавця. Закон України «Про критичну інфраструктуру» забезпечує правову основу для захисту життєво важливих об'єктів та систем, що є необхідним для національної безпеки та стабільності. Цінність правового акту для країни, котра воює полягає в тому, що законодавець розкриває зміст загроз природного, техногенного, технологічного чи людського характеру, а як наслідок з'являється можливість розробки більш дієвих заходів для їх усунення в майбутньому.

Список використаних джерел:

- 1.Державна політика у сфері моніторингу стану потенційно небезпечних об'єктів: монографія / С.М.Домбровська, В.О.Шведун, О.І.Крюков,О.М. Ігнат'єв . Харків: «Діса плюс», 2023. 240 с
- 2.Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні: зб. міжнар. експерт. нарад / упоряд. Д.С. Бірюков, С.І. Кондратов; за заг. ред. О.М. Суходолі. Київ: НІСД, 2016. 176 с.
- 3.Єрменчук О.П. Основні підходи до організації захисту критичної інфраструктури в країнах Європи: досвід для України: монографія. Дніпро: ДДУВС, 2018. 180 с.
- 4.Суходоля О. М. Стійкість критичної енергетичної інфраструктури та життєдіяльності громад: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2024. 160 с
- 5.Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16.11.2021 р. № 1882-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення : 02.04.2025).
- 6.Про утворення Державної служби захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості України: постанова КМУ від 12.07.2022 р. № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02..04.2025).

7. Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України : Закон України від 18.10.2022 р. № 2684-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2684-20#Text> (дата звернення: 03..04.2025).

8. Про затвердження Національного плану захисту та забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури: розпорядження КМУ від 19.09.2023 р. № 825-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/825-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 03.04.2025).

Калинчук А.В.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Чередниченко О.Ю.

професор Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ДЛЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Забезпечення безпеки та стійкості об'єктів критичної інфраструктури є одним із пріоритетних завдань сучасної державної політики, що набуває виняткової актуальності в умовах глобальних та регіональних безпекових викликів. Для України, яка протистоїть повномасштабній збройній агресії російської федерації та зазнає систематичних гібридних атак, важливість цієї проблематики неможливо переоцінити. Об'єкти критичної інфраструктури, зокрема в енергетичній, транспортній та комунікаційній сферах, перетворилися на пріоритетні цілі для ураження, причому такі дії спрямовані переважно не на досягнення прямих воєнно-стратегічних цілей, а на дестабілізацію держави та спричинення гуманітарної кризи [1, с. 31; 2, с. 173, 177].

Критична інфраструктура визначається як сукупність підприємств, установ та організацій, незалежно від форми власності, а також їх систем та ресурсів, що є стратегічно важливими для функціонування суспільства і держави, забезпечення життєдіяльності населення, економіки та національної безпеки [3, с. 133; 4, с. 19].

Порушення їх сталого функціонування чи руйнування здатне призвести до виникнення надзвичайних ситуацій, завдати значних матеріальних і фінансових збитків, спричинити людські жертви та негативно вплинути на обороноздатність країни. Особливу небезпеку становлять так звані каскадні ефекти, коли виведення з ладу одного елемента інфраструктури спричиняє збої в роботі інших взаємопов'язаних систем [3, с. 133; 4, с. 18].

Сучасна наукова доктрина розглядає проблему безпеки критичної інфраструктури як у національному, так і в міжнародному вимірах, аналізуючи загрози як природного, так і антропогенного характеру. Вітчизняні дослідники наголошують на необхідності розробки національної стратегії захисту об'єктів критичної інфраструктури, впровадження сучасних технологій безпеки та створення єдиної системи моніторингу ризиків [5]. Водночас, як свідчить європейський досвід, ключове значення мають міжвідомча взаємодія та запровадження ризик-орієнтованого підходу до управління критичною інфраструктурою [6].

Стабільне функціонування об'єктів критичної інфраструктури України постає перед комплексним спектром загроз, які науковці умовно поділяють на кілька основних груп. До першої належать загрози природного характеру – стихійні лиха, як-от повені, землетруси, урагани чи інші екстремальні погодні явища, що можуть спричинити фізичні руйнації інфраструктурних об'єктів або порушити їхню роботу [5]. Другу групу становлять загрози техногенного характеру, пов'язані з аваріями на промислових підприємствах (особливо на об'єктах підвищеної небезпеки, таких як хімічні чи енергетичні), відмовами складних технічних систем чи транспортними катастрофами [3, с. 133]. Третя, найактуальніша

категорія – зловмисні (антропогенні) дії, метою яких є виведення з ладу систем управління критичної інфраструктури або несанкціоноване заволодіння контролем над ними [1, с. 33; 6].

У сучасному українському контексті саме зловмисні дії, посилені повномасштабною збройною агресією, набули особливої гостроти. Кібератаки, диверсії та терористичні акти стали основними інструментами впливу на критичну інфраструктуру. Особливо показовими стали систематичні масовані ракетні удари та атаки безпілотних літальних апаратів (зокрема, типу "Shahed-136") по об'єктах критичної інфраструктури України в осінньо-зимовий період 2022–2023 років, які призвели до масштабних відключень електроенергії по всій країні (блекаутів), порушення тепло- та водопостачання, функціонування систем зв'язку та Інтернету [2, с. 173].

Проведена «кампанія» наочно продемонструвала вразливість централізованої вітчизняної енергосистеми, та підкреслила нагальну необхідність її модернізації та підвищення стійкості об'єктів, зокрема шляхом децентралізації генеруючих потужностей, посиленням фізичного захисту об'єктів та створенням резервних та гнучких (маневрових) потужностей генерації, що дозволяють оперативно балансувати систему та компенсувати втрати [2, с. 177].

Аналіз воєнних загроз вказує на те, що сучасна війна ведеться не лише на полі бою, а й у кіберпросторі та енергетичному секторі. Кібератаки на банківську систему, урядові портали та операторів зв'язку є частиною гібридної війни, спрямованої на дестабілізацію суспільства. Російські хакерські угруповання здійснюють постійні спроби зламати українські цифрові системи, що вимагає посиленої кібербезпеки. Водночас обстріли транспортної інфраструктури, зокрема мостів, залізничних вузлів і портів, порушують логістику постачання як військової допомоги, так і критично важливих товарів для цивільного населення [6].

Набутий Україною досвід у протистоянні безпрецедентним за масштабом та інтенсивністю атакам на критичну інфраструктуру в умовах повномасштабної війни є унікальним і має виняткове значення як для вдосконалення національної системи захисту, так і для оновлення міжнародних стандартів та підходів у цій сфері. Жодна країна у новітній історії не стикалася з настільки систематичним і цілеспрямованим використанням військових та кібернетичних засобів для руйнування основ життєзабезпечення суспільства [2, с. 173].

Такий гіркий досвід дозволив винести низку ключових уроків. Насамперед, атаки на великі енергетичні об'єкти виявили критичну вразливість централізованих систем, що зумовило нагальну необхідність підвищення стійкості через децентралізацію, шляхом розвитку розподіленої генерації (включаючи мобільні газотурбінні станції, когенераційні установки, відновлювані джерела енергії), створення мікромереж та резервних джерел живлення для забезпечення автономності об'єктів критичної інфраструктури та населених пунктів [2, с. 177].

Окрім децентралізації генерації, важливим також є фактор забезпечення фізичного захисту ключових об'єктів від прямих кінетичних атак, що включає як інженерне укріплення об'єктів, так і розбудову ешелонованої системи протиповітряної та протиракетної оборони [2, с. 179, 180].

Удари по транспортній інфраструктурі підкреслили потребу в диверсифікації та розвитку альтернативних логістичних маршрутів для забезпечення безперебійного та безпечного постачання необхідних ресурсів для підтримки економіки, оборони та гуманітарних потреб [1, с. 31; 6].

Критично важливою стала здатність оперативно ремонтувати та відновлювати функціонування пошкоджених об'єктів критичної інфраструктури, що в свою чергу, поставило вимагає створення матеріально-технічних резервів, підготовки ремонтних бригад та розробки чітких алгоритмів дій [7; 8].

Звісно, ефективна протидія масштабним викликам потребує безпрецедентного рівня координації та співпраці між усіма суб'єктами національної системи захисту [7; 8].

Болючі «знання» здобуті Україною, є вагомим внеском у глобальне розуміння стійкості критичної інфраструктури та необхідності перегляду стратегій її захисту в епоху нових загроз.

Водночас, світовий досвід та нагальні потреби України вказують на те, що ефективна протидія сучасним загрозам неможлива без впровадження новітніх технологій. Важливим кроком є розбудова інтелектуальних систем моніторингу та аналізу ризиків. Використання штучного інтелекту та машинного навчання дозволяє аналізувати величезні потоки даних, виявляти приховані закономірності та аномалії, що можуть свідчити про підготовку атаки (як фізичної, так і кібернетичної), і таким чином переходити від реагування на інциденти до їх попередження [6; 8].

Розумне та цілеспрямоване впровадження цих технологій, у поєднанні з «уроками», винесеними з реального досвіду протистояння агресії, є необхідною умовою для побудови справді стійкої та захищеної критичної інфраструктури, здатної витримувати виклики XXI століття.

Список використаних джерел:

1. Блистів Т. І., Колесник В. Т. Захист критичної інфраструктури як фундамент загальноєвропейської безпеки. *Сучасні аспекти реформування системи публічного управління в умовах воєнного часу : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф.* Переяслав, 2023. С. 31–34. URL: https://www.nuozu.edu.ua/zagruzka3/20_09_23-5.pdf (дата звернення 10.04.2025)
2. Гаврись А. П., Філіппова В. В., Тур Н. Ю. Інформаційний аналіз систем захисту об'єктів критичної інфраструктури в період дії воєнного стану. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2024. № 30. С. 173–187. URL: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/Visnuk/article/view/2780/2666> (дата звернення 10.04.2025)
3. Гора І. В., Батюк О. В. Окремі питання захисту об'єктів критичної інфраструктури: зарубіжний досвід. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 1 (11). С. 132–139. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3709/1/18-.pdf> (дата звернення 10.04.2025)
4. Ботнаренко І. А. Критична інфраструктура в Україні та її складові: поняття, зміст та законодавче визначення. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України: матеріали Науково-практичної конференції*. Львів, 2023 С. 17–21 2023 URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6900/1/22_12_2023.pdf (дата звернення 10.04.2025)
5. Яременко О. І., Страхніцький Я. О. Теоретико-методичні основи забезпечення системи захисту критичної інфраструктури держави. *Електронне "Державне управління: удосконалення та розвиток"*. 2022. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2022> (дата звернення 10.04.2025)
6. Богдан Б. В. Актуальні питання нормативно-правового регулювання захисту критичної інфраструктури в умовах воєнного стану в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2022. Вип. 6. URL: https://reicst.com.ua/pmtl/issue/view/issue_6_2022 (дата звернення 10.04.2025)
7. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16.11.2021 № 1882-IX : станом на 21 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
8. Про затвердження Національного плану захисту та забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.09.2023 № 825-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/825-2023-p#Text> (дата звернення: 10.04.2025).

Колобов В.О.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Біляцький О.С.
старший викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СТРАТЕГІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Безпека стратегічних підприємств – це одна з основних опор, на яких тримається економічна стійкість і національна безпека України. Такі об'єкти – це не просто заводи чи компанії, а серце промисловості, енергетики й оборони країни. Вони забезпечують її розвиток і незалежність, але водночас перебувають під прицілом багатьох небезпек: від кібернападів і корупції до економічного тиску й диверсій. Щоб уберегти їх, потрібні продумані й дієві способи захисту.

Науковці, які досліджують питання безпеки, звертають увагу на те, наскільки важливо дбати про критичну інфраструктуру. Наприклад, Котляров В. О. пише, що без чіткого плану управління ризиками стратегічні підприємства залишатимуться вразливими [4; с. 215]. У працях Національного інституту стратегічних досліджень ідеться про те, як правильно організувати захист таких об'єктів на рівні законів і структур [3]. А Пілецька С. Т. разом з іншими авторами наголошує, що в цифрову епоху особливу увагу треба приділяти кіберзагрозам і сучасним способам їхнього блокування [5; с. 182].

Держава закріплює захист цих об'єктів у своїх законах і стратегіях. Постанова Кабміну № 83 від 4 березня 2015 року чітко визначає, які підприємства мають ключове значення для економіки та безпеки країни [2]. А Указ Президента № 347/2021 окреслює план економічної безпеки, де йдеться про те, як краще управляти такими об'єктами, стежити за ризиками й робити їх міцнішими перед обличчям криз [1].

Що таке стратегічні підприємства? Це оборонні заводи, енергетичні компанії, транспортні вузли, телекомунікаційні мережі й ті виробництва, без яких держава не може нормально функціонувати [2]. Але всі вони – як мішені для економічного тиску, кібератак, корупційних схем чи навіть фізичних нападів. Щоб їх уберегти, потрібен широкий підхід: від міцних законів до новітніх технологій і пильного контролю.

Економічні загрози можуть проявлятися по-різному: хтось намагається незаконно привласнити власність, хтось влаштовує фінансові афери чи тисне через міжнародні зв'язки. У 2014–2022 роках Україна втратила багато промислових об'єктів на окупованих територіях, і це боляче вдарило по її обороноздатності [3]. Щоб цього не повторилося, держава має тримати руку на пульсі: контролювати роботу таких об'єктів і забезпечувати, щоб усе було відкрито й без корупційних тіней.

Кібератаки – це ще одна біда. Вони можуть зупинити заводи, викрасти важливі дані чи залишити країну без світла. У 2015 році хакери атакували українську енергосистему – і це був один із перших таких випадків, коли кіберзброя завдала реальної шкоди [4; с. 217]. Щоб захиститися, підприємствам треба будувати міцні цифрові стіни, мати запасні плани й інструменти, які помічають небезпеку ще на підході.

Не менш небезпечними є фізичні напади чи диверсії. Під час війни чи гібридних конфліктів вони можуть просто знищити ключові об'єкти. Ми бачили, як на Сході України обстрілювали нафтобази, руйнували залізниці й заводи – це показало, наскільки вразливою може бути інфраструктура [3]. Щоб цього уникнути, потрібні камери, спеціальні команди для боротьби з диверсантами й посилена охорона.

Допомога з-за кордону також має велике значення. Країни НАТО й ЄС можуть поділитися досвідом і технологіями – наприклад, у питанні кіберзахисту чи охорони об'єктів. Співпраця з Європейським агентством з кібербезпеки (ENISA) уже допомагає Україні запроваджувати кращі методи захисту даних [5; с. 184].

Щоб усе це спрацювало, варто створити велику програму захисту стратегічних об'єктів. По-перше – це міцний державний контроль, щоб ні копійка не пішла в тінь, а корупція не підточувала систему. По-друге – сучасні технології, які дозволяють бачити загрози заздалегідь і відбивати кібератаки. По-третє – співпраця з іншими країнами, щоб учитися в них і ставати сильнішими.

Тож у підсумку, забезпечення безпеки стратегічних підприємств є важливим завданням держави, яке потребує інтегрованого підходу, що включає правове регулювання, технологічну модернізацію, кіберзахист та міжнародну співпрацю. Враховуючи динамічні зміни у сфері безпеки, необхідно забезпечити постійний моніторинг загроз і адаптацію державної політики до нових викликів. Впровадження цих заходів сприятиме збереженню економічної та національної стабільності України у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року: Указ Президента України від 11 серпня 2021 р. № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021> (дата звернення: 10.03.2025).
2. Про затвердження переліку об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 р. № 83. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/83-2015-%D0%BF> (дата звернення: 10.03.2025).
3. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2023 р. № 328-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-2023-%D1%80> (дата звернення: 10.03.2025).
4. Бобро Д. Г., Іванюта С. П., Кондратов С. І., Суходоля О. М. Організаційні та правові аспекти забезпечення безпеки і стійкості критичної інфраструктури України: аналітична доповідь / за заг. ред. О. М. Суходолі. – Київ: НІСД, 2019. – 224 с.
5. Котляров В. О. Стратегічна безпека підприємства: підходи, особливості, механізм та проблеми забезпечення / В. О. Котляров // *Економіка та держава*. – 2022. – № 3. – С. 214–222.
6. Пілецька С. Т., Ареф'єв С. О., Петровська С. В., Колесников С. О. Стратегічне забезпечення економічної безпеки підприємств в контексті цифровізації економіки України // *Проблеми економіки*. – 2024. – № 2 (60). – С. 181–190.

Леонович М.Ю.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Байда А.О.
доцент кафедри кримінального права
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РУЙНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА

Руйнування об'єктів критичної інфраструктури у ході збройного конфлікту становить грубе порушення норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного публічного порядку. Такі дії не лише порушують принципи ведення війни, але й ставлять під загрозу життя цивільного населення, спричиняють масштабні техногенні та екологічні катастрофи й можуть кваліфікуватися як злочини проти миру, безпеки людства або міжнародні злочини.

Згідно зі статтею 8(2)(b)(ii) Римського статуту Міжнародного кримінального суду [1], навмисне знищення або пошкодження цивільних об'єктів, які не є воєнною необхідністю, прирівнюється до воєнного злочину. Особливої ваги набуває правова оцінка дій, які спрямовані проти таких об'єктів, як гідротехнічні споруди, атомні електростанції, греблі, що підпадають під спеціальний захист відповідно до статей 55 і 56 I Додаткового протоколу до Женевських конвенцій 1949 року [2].

Стаття 55 цього протоколу [2] передбачає обов'язок сторін збройного конфлікту обережності природне середовище від широкої, довготривалої та серйозної шкоди. Вона забороняє застосування методів чи засобів ведення війни, які можуть завдати такої шкоди і створити загрозу для здоров'я або виживання цивільного населення. У свою чергу, стаття 56 [2] прямо забороняє напади на об'єкти, що містять небезпечні сили, такі як греблі, дамби та атомні електростанції, навіть якщо вони мають воєнне значення, у разі, якщо наслідки такого нападу становитимуть загрозу для цивільних осіб. Таким чином, законодавець міжнародного гуманітарного права однозначно виключає можливість легітимного знищення таких об'єктів, оскільки шкода, якої вони можуть завдати, не є співмірною із жодною військовою ціллю.

Особливу увагу міжнародна спільнота приділяє забороні використання довкілля як інструменту агресії. У статті 1 Конвенції 1977 року про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на довкілля (ENMOD) [4] зазначено, що держави-учасниці не повинні вдаватися до військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, які можуть мати широкі, довготривалі або серйозні наслідки. Порухення цієї норми тягне за собою міжнародну відповідальність як за акт незаконної війни із застосуванням заборонених засобів впливу.

З огляду на це, відповідальність за знищення об'єктів критичної інфраструктури не обмежується лише кваліфікацією воєнного злочину. В окремих випадках, коли знищення має серйозні гуманітарні наслідки, завдає тілесних ушкоджень, порушує фізичну або психічну недоторканність цивільного населення, такі дії можуть бути кваліфіковані як злочини проти людяності. Відповідно до статті 7(1)(k) Римського статуту [1], такими злочинами є «інші нелюдські дії подібного характеру, які навмисно спричиняють сильні страждання або серйозні тілесні, психічні чи фізичні ушкодження». Застосування цієї норми можливе у випадках, коли руйнування об'єктів призводить до масштабних гуманітарних криз, зневоднення населення, забруднення води, втрати житла та загрози епідеміологічній безпеці.

Яскравим прикладом є підриг Каховської гідроелектростанції, наслідки якого спричинили масові підтоплення, забруднення джерел питної води, знищення біосистем, загибель тварин та втрату середовищ існування для десятків тисяч мешканців. Це один із найбільш масштабних актів знищення критичної інфраструктури у Європі з часів Чорнобильської катастрофи. Цей злочин одночасно може підпадати під дію статей 55, 56 I Додаткового протоколу до Женевських конвенцій, статей 7(1)(k) та 8(2)(b)(ii) Римського статуту [1], а також ст. 1 Конвенції ENMOD [4].

Крім того, Кримінальний кодекс України містить окрему норму щодо відповідальності за екоцид. Згідно зі статтею 441 ККУ[3], екоцидом визнаються дії, що призвели або можуть призвести до екологічної катастрофи. У тексті вказано на масове знищення тваринного або рослинного світу, отруєння води або атмосфери, інші дії, що мають серйозні екологічні наслідки. Це положення дає змогу порушувати провадження на національному рівні за фактами, пов'язаними із знищенням довкілля під час воєнних дій. Складність полягає у неоднозначності термінів та відсутності чіткої міжнародної уніфікації цього злочину.

Варто врахувати і положення статті 147 Женевської конвенції про захист цивільного населення, яка відносить до серйозних порушень умисне знищення або присвоєння майна, не викликане військовою необхідністю, що здійснюється масштабно і незаконно. Таке

знищення об'єктів критичної інфраструктури без військового обґрунтування може кваліфікуватися і в межах цього положення.

Якщо держава-агресор контролює тимчасово окуповану територію, то відповідно до статті 29 цієї ж Конвенції, саме вона несе повну відповідальність за безпеку цивільного населення, захист його життя, здоров'я та майна.

Отже, у сучасних умовах руйнування об'єктів критичної інфраструктури під час збройного конфлікту вимагає негайного міжнародного реагування. Вказаний злочин має переслідуватися в межах універсальної юрисдикції, а шкода – бути предметом окремого відшкодування. Лише створення ефективного правового механізму для переслідування екоциду, воєнних злочинів та злочинів проти людяності дозволить забезпечити справедливість, захистити права людини та докільля у глобальному масштабі.

Список використаних джерел:

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. Офіційний переклад. URL: <https://icc-spi.int> (дата звернення: 30.03.2025).
2. Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року. Офіційний переклад. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 30.03.2025).
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
4. Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище від 18 травня 1977 року. Офіційний текст. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_182#Text (дата звернення: 30.03.2025).

Мирошкін В.С.,

ад'юнкт кафедри наглядно-профілактичної діяльності та пожежної автоматики Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

науковий керівник – Баланюк В.М.,

доктор технічних наук, доцент

ЗЛОЧИННА НЕДБАЛІСТЬ У СФЕРІ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У сучасних умовах повномасштабної війни, що супроводжується постійною загрозою ракетних і дронівих атак, питання забезпечення пожежної безпеки об'єктів критичної інфраструктури набуває особливої актуальності. Пожежі, які виникають у результаті бойових дій або внаслідок службової недбалості, становлять серйозну загрозу не лише для матеріальних цінностей, а й для життя та здоров'я цивільного населення, а також для обороноздатності держави. Особливо вразливими до таких ризиків є об'єкти енергетики, медичні установи, логістичні вузли, системи зв'язку, склади боєприпасів та паливних матеріалів — їх ураження або знищення може мати катастрофічні наслідки, включно з дестабілізацією систем життєзабезпечення та погіршенням гуманітарної ситуації в регіоні.

На тлі загострення безпекової ситуації ключового значення набуває ефективне правове регулювання у сфері пожежної безпеки, яке має охоплювати не лише превентивні заходи, а й механізми відповідальності за їх ігнорування. Законодавче закріплення вимог до систем пожежогасіння, протипожежного інструктування персоналу, належного зберігання

вибухонебезпечних матеріалів, а також технічного обладнання об'єктів має бути узгоджене з реаліями воєнного часу та ризиками, які він породжує.

Належний контроль за дотриманням правил пожежної безпеки, зокрема на об'єктах критичної інфраструктури, відіграє важливу роль у запобіганні надзвичайним ситуаціям, мінімізації збитків і збереженні функціональної стійкості державних систем. Водночас ігнорування обов'язків у цій сфері, недбале ставлення до вимог безпеки або службова бездіяльність створюють передумови для виникнення масштабних пожеж і потребують належної кримінально-правової оцінки.

Таким чином, вивчення проблем забезпечення пожежної безпеки на об'єктах критичної інфраструктури, а також ефективності правозастосування в разі порушення відповідних вимог є надзвичайно важливим як у теоретичному, так і в прикладному вимірі.

Метою даного дослідження є відповідальність прогалин у кримінально-правовому регулюванні за злочинну недбалість у сфері забезпечення пожежної безпеки об'єктів критичної інфраструктури, а також розроблена пропозиція щодо вдосконалення відповідних нормативно-правових механізмів з урахуванням специфіки функціонування таких об'єктів в умовах збройного конфлікту та підвищеного ризику виникнення надзвичайних ситуацій.

У кримінальному законодавстві України питання відповідальності за недбале ставлення до виконання службових обов'язків регулюється, насамперед, статтями 367 та 425 Кримінального кодексу України. Стаття 367 встановлює відповідальність за службову недбалість, яка полягає у невиконанні або неналежному виконанні службовою особою своїх обов'язків через недбале або несумлінне ставлення до них, що спричинило істотну шкоду охоронюваним законом правам та інтересам. Стаття 425, своєю чергою, передбачає відповідальність за недбале ставлення військовослужбовця до військової служби, яке призвело до тяжких наслідків.

Попри наявність цих загальних норм, їхнє застосування до випадків порушення вимог пожежної безпеки, зокрема на об'єктах критичної інфраструктури, є обмеженим і проблематичним. З одного боку, пожежа як наслідок службової недбалості теоретично підпадає під дію зазначених норм, якщо є доведений причинно-наслідковий зв'язок між бездіяльністю або халатністю посадової особи і заподіяною шкодою.

З іншого боку, відсутність спеціальних норм, які прямо регламентують кримінальну відповідальність за порушення правил пожежної безпеки саме на критичних об'єктах, ускладнює правозастосування.

Кримінальне законодавство не враховує особливостей таких об'єктів як предмета охорони, що має надзвичайно важливе значення в умовах воєнного стану. Наразі немає законодавчого розмежування між загальною службовою недбалістю і порушеннями спеціальних правил пожежної безпеки, які потенційно можуть призвести до масштабних катастроф. Крім того, чинні положення не передбачають окремої кваліфікації дій (або бездіяльності), якщо вони пов'язані з незабезпеченням систем пожежного захисту, несправністю протипожежного обладнання, відсутністю інструктажу персоналу або порушенням режиму зберігання вогнебезпечних матеріалів.

Таким чином, наявна нормативна база не забезпечує належного рівня кримінально-правового реагування на злочинну недбалість у сфері пожежної безпеки, що вимагає як оновлення законодавства, так і розроблення спеціалізованих норм, орієнтованих на захист стратегічно важливих об'єктів.

Актуальною проблемою у сфері кримінально-правової відповідальності за порушення вимог пожежної безпеки залишається складність доведення причинно-наслідкового зв'язку між недбалою поведінкою посадової особи та настанням суспільно небезпечних наслідків, зокрема виникненням пожежі, вибуху або загибеллю людей. У практиці досудового розслідування та судового розгляду такі обставини часто оцінюються як випадкові або спричинені зовнішніми чинниками (форс-мажором), що унеможливорює встановлення індивідуальної відповідальності навіть у разі очевидної службової недбалості.

Відомі випадки, коли пожежі на складах з боєприпасами, нафтобазах, об'єктах енергетики чи інших елементах критичної інфраструктури відбувалися через грубі порушення правил пожежної безпеки — відсутність систем раннього виявлення загорянь, несправність обладнання, порушення режиму зберігання небезпечних речовин або ігнорування протипожежних інструкцій. Проте в багатьох із цих ситуацій відповідальні посадові особи уникали правової відповідальності, оскільки дії не кваліфікувалися за статтями, що передбачають відповідальність за недбалість із тяжкими наслідками, або ж провадження закривалися за відсутністю складу злочину.

Додатковим ускладненням є відсутність чітко окресленого переліку обов'язків посадових осіб у сфері пожежної безпеки, особливо в частині, що стосується об'єктів критичної інфраструктури. На практиці такі обов'язки часто не мають нормативного закріплення або деталізуються лише у внутрішніх документах підприємств, що позбавляє правоохоронні органи можливості формально встановити факт їх порушення. Недостатня регламентація стандартів поведінки у кризових ситуаціях, зокрема в умовах воєнного стану, лише поглиблює цю проблему, оскільки унеможлиблює однозначну юридичну оцінку дій або бездіяльності відповідальних осіб.

Таким чином, чинна правозастосовна практика у сфері відповідальності за порушення пожежної безпеки критичних об'єктів характеризується низьким рівнем ефективності, що зумовлено як прогалинами у законодавстві, так і недосконалістю механізмів доказування у відповідних кримінальних провадженнях.

У багатьох країнах світу питання забезпечення пожежної безпеки критичної інфраструктури є предметом особливої уваги як на законодавчому, так і на міжурядовому рівнях. Кримінально-правова відповідальність за порушення встановлених вимог у цій сфері розглядається як важливий інструмент запобігання надзвичайним ситуаціям, зокрема тим, що можуть призвести до масових людських жертв або масштабних техногенних катастроф. У таких державах, як Німеччина, Франція, США, Канада, відповідальність за службову недбалість, що призвела до пожежі на стратегічно важливому об'єкті, настає не тільки в межах трудового або адміністративного права, а й у межах кримінального переслідування, з чітко визначеними кваліфікаційними ознаками та обтяжуючими критеріями.

Значну роль у формуванні міжнародних стандартів у сфері пожежної безпеки здійснюють міждержавні та галузеві регламенти. також, стандарти серії ISO 45001, ISO 22301 і ISO 50001 вимоги до управління безпекою праці, безперервністю бізнесу та енергетичною безпекою, включаючи елементи пожежної безпеки. Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) розробило настанови, які стосуються пожежної безпеки об'єктів з підвищеним ризиком, зокрема в енергетичному секторі. Ці документи передбачають обов'язковість створення ефективних систем пожежного виявлення, технічного обслуговування протипожежного обладнання, а також постійного навчання персоналу.

Україна, орієнтуючись на міжнародні та міжнародні практики, має використовувати ці стандарти як орієнтири для формування власного нормативного європейського поля, з урахуванням специфіки воєнного стану та високого рівня ризиків, пов'язаних з ураженням інфраструктури.

З огляду на окремі проблеми у кримінально-правовому регулюванні відповідальність за недбалість у сфері пожежної безпеки об'єктів критичної інфраструктури, доцільним є внесення змін як до загального, так і спеціального законодавства. Насамперед вимагає уточнення диспозицій статей 367 та 425 Кримінального кодексу України з урахуванням специфіки злочинної небезпеки, що спричинила пожежу або вибух на об'єкті з критичним значенням. Запровадження окремих складів злочину, пов'язаних із порушенням правил пожежної безпеки на таких об'єктах, дозволило знизити оціночний характер правової кваліфікації та підвищити ефективність переслідування винних осіб.

Крім того, необхідним є розроблення й затвердження підзаконних нормативних актів, які встановлювали обов'язкові стандарти протипожежного захисту критичних об'єктів. Йдеться про деталізовані вимоги щодо технічного обладнання протипожежними системами,

періодичного аудиту пожежної безпеки, створення протипожежних команд швидкого реагування та обов'язкової сертифікації відповідних осіб.

Доцільним також є нормативне закріплення юридично обов'язкових елементів організації пожежної безпеки: планів евакуації персоналу та матеріальних ресурсів, схеми протипожежного зонування території об'єкта, системи оповіщення та сигналізації, процедур технічного обслуговування обладнання, що має пожежонебезпечний потенціал. Забезпечення виконання таких норм дозволить уніфікувати практичну протипожежну профілактику, мінімізувати ризики виникнення надзвичайних ситуацій та створити надійне підґрунтя для притягнення до відповідальності у разі їх порушення.

Аналіз проблематики злочинної недбалості у сфері пожежної безпеки об'єктів критичної інфраструктури в умовах збройного конфлікту дозволив виявити низку системних прогалин як у кримінальному законодавстві України, так і в практиці його застосування. також, чинні норми Кримінального кодексу (статті 367 і 425) не враховують специфіки порушень, пов'язаних із пожежною безпекою стратегічно важливих об'єктів. Відсутність спеціалізованих складів злочину, недостатня регламентація службових обов'язків у сфері пожежної безпеки, а також наявність причинно-наслідкового зв'язку між бездіяльністю та настанням тяжких наслідків істотно сприяють притягненню винних до кримінальної відповідальності.

Запропоновані заходи щодо вдосконалення правового регулювання — зокрема, уточнення кримінально-правових норм, розроблення обов'язкових стандартів пожежної безпеки для об'єктів критичної інфраструктури, нормативне закріплення планів евакуації, аудитів та протипожежного зонування — сприяння посиленню превентивної спроможності держави.

Враховуючи високі ризики пожеж і вибухів унаслідок бойових дій або службової недбалості, надзвичайно є перехід до системного, комплексного підходу в питаннях забезпечення пожежної безпеки на об'єктах критичної інфраструктури. Лише завдяки ефективній правозастосовній практиці та законодавчо визначеним стандартам можна досягти надійного захисту життя, здоров'я громадян і забезпечення національної безпеки в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Список використаних джерел:

1. Теленик С. С. Адміністративно-правове регулювання державної системи захисту критичної інфраструктури України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Запорізь. нац. ун-т. Запоріжжя, 2021. 222 с. Режим доступу: https://phd.znu.edu.ua/page/dis/07_2021/Telenyk.pdf
2. Неведров О. В. Зниження техногенного впливу на довкілля за рахунок удосконалення систем пожежної безпеки на об'єктах критичної інфраструктури : дис. ... канд. техн. наук : 05.26.01 / Нац. трансп. ун-т. Київ, 2020. 220 с. Режим доступу: https://diser.ntu.edu.ua/Nevedrov_dis.pdf
3. Гончар С. Ф., Леоненко Г. П., Юдін О. Ю. Теоретико-методологічний аспект забезпечення інформаційної безпеки об'єктів критичної інфраструктури // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Комп'ютерні системи та мережі. 2014. № 806. С. 34–39.
4. Суходоля О. М. Захист критичної інфраструктури: міжнародний досвід та українські реалії. К. : Нац. ін-т стратег. досліджень, 2015. 48 с.
5. Стратійчук К. В. Проблеми забезпечення та шляхи удосконалення інформаційної безпеки об'єктів критичної інфраструктури України : магист. роб. / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2021. 101 с. Режим доступу: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3277/Стратійчук%20Катерина%20604.pdf>
6. Захист енергетичної інфраструктури: аналіз української практики та міжнародного досвіду. К. : Нац. ін-т стратег. досліджень, 2014. 36 с. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/zakhist-energetichnoi-infrastrukturi-analiz-ukrainskoi>

Поправко А.С.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Веліков С.Г.
викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ЗАХИСТ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У сучасних умовах кожна держава стикається з необхідністю забезпечення національної безпеки на своїй території. Державна діяльність спрямована на захист інтересів країни, прав і свобод громадян, а також на реалізацію національної ідеї. Особливого значення сьогодні набуває підтримка та формування національної безпеки з урахуванням глобалізаційних процесів і сучасних викликів.

Сучасні проблеми у цій сфері пов'язані з численними загрозами, серед яких значне місце займають глобальні виклики, зокрема війни та військові конфлікти. Саме тому актуальність вивчення цієї теми обумовлена тим, що національна безпека є ключовою умовою для стабільного розвитку особистості, суспільства та держави.

Беручи до уваги повномасштабне вторгнення росії в Україну, розвиток співпраці для зміцнення безпеки світового співтовариства і створення нових міжнародних військових альянсів, актуальним є питання щодо сучасних проблем забезпечення національної безпеки в умовах воєнного часу.

Роль кримінального права у захисті національної безпеки в умовах збройного конфлікту є надзвичайно важливою і полягає у встановленні відповідальності за злочини, що становлять загрозу незалежності, територіальній цілісності держави та суверенітету, серед яких шпигунство, державна зрада, колабораційна діяльність, диверсія, пособництво державі-агресору та ін.

Крім того, сучасне кримінальне право відіграє ключову роль у протидії кіберзлочинам, пропаганді війни, маніпулюванню громадською думкою під час збройного конфлікту та поширенню дезінформації. У реаліях російсько-української війни роль кримінального права набуває актуальності, а саме, в контексті відповідальності за кримінальні правопорушення проти миру, міжнародного правопорядку та безпеки людства. У контексті збройного конфлікту кримінальне право інтегрує норми міжнародного гуманітарного права, зокрема щодо воєнних злочинів, забезпечуючи притягнення винних осіб до відповідальності як на національному, так і міжнародному рівні [1].

Важливо зазначити, що актуальним також є питання удосконалення системи безпеки критичної інфраструктури України та її захисту. В умовах воєнної агресії об'єкти критичної інфраструктури, такі як енергетичні станції, транспортні вузли, водопостачальні системи, цифрові мережі, медичні та фармацевтичні об'єкти стають першочерговими цілями для атак ворога. Ефективне правове регулювання має забезпечувати посилення відповідальності за напади на критичні об'єкти, а також створення механізмів оперативного реагування на загрози.

Зважаючи на реалії сьогодення, нашій Державі необхідно розробити комплексну стратегію для захисту критичної інфраструктури. Ця стратегія має містити в собі впровадження сучасних технологій моніторингу та контролю, модернізацію систем фізичної охорони, посилення кібербезпеки та розширення міжнародної співпраці у сфері обміну інформацією про потенційні загрози. Не менш важливою складовою стратегії захисту критичної інфраструктури є вдосконалення механізмів координації між державними органами, громадянським суспільством і бізнесом для ефективного протидії атакам по критично важливим об'єктам [2].

Чинне кримінальне законодавство має адаптуватися та бути готовим до сучасних викликів, передбачаючи незаконне втручання в роботу стратегічно важливих організацій та підприємств, шляхом застосування жорстких санкцій за подібні диверсії. Необхідним також є посилення міжвідомчої взаємодії між спецслужбами, військовими структурами та правоохоронними органами для запобігання можливим загрозам.

Національна безпека в умовах збройного конфлікту є фундаментальною складовою суверенітету державності та стабільності, а кримінальне право відіграє ключову роль у її забезпеченні. Воно не лише слугує ефективним механізмом протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам, але й встановлює правові підстави для криміналізації дій, спрямованих на підрив територіальної цілісності, обороноздатності країни та суверенітету. Кримінальне право забезпечує невідворотність покарання за злочини проти державної безпеки, життя та здоров'я людей, а також за порушення норм міжнародного гуманітарного права, таких як воєнні злочини, злочини проти людяності чи акти геноциду. В умовах воєнної агресії кримінальне право виконує превентивну функцію, сприяючи зміцненню суспільної довіри до державних інституцій та формуванню міжнародної підтримки у боротьбі з агресором.

Список використаних джерел:

1. Izbash K. S., Dereviankin S. L. Current state of national security of ukraine under martial law. *South Ukrainian Law Journal*. 2024. No. 1. P. 213–217. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.1.34> (date of access: 11.03.2025).
2. Карпенко М., Васильцун І. Кримінально-правова політика в умовах агресії російської федерації. *INTERNATIONAL JOURNAL «LAW & SOCIETY»*. С. 60–66. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/lsp/article/download/7659/7873/23367> (дата звернення: 11.03.2025).

Прохоренко О.О.

провідний судовий експерт Центру судових і спеціальних експертиз Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України

ДЕЯКІ ВИМОГИ ДО ХАРАКТЕРИСТИК ЗАСОБІВ ВИМІРЮВАННЯ ІОНІЗУЮЧОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ У КОНТЕКСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В СЛУЖБОВО-БОЙОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Розуміння теоретичних основ роботи детекторів іонізуючого випромінювання дозволяє грамотно інтерпретувати результати дозиметричних вимірювань, правильно обрати тип детектора для конкретного завдання, забезпечити раціональне використання приладів в екстремальних умовах, вдосконалювати тактичні підходи до радіаційного захисту.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» [1], в Україні ядерний матеріал знаходиться виключно у загальнодержавній власності.

Стаття 67 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» [1] повідомляє, що весь ядерний матеріал, який використовується в мирних цілях у межах території України, під її юрисдикцією чи знаходиться під її контролем, є предметом уваги державної системи гарантій.

Метою державної системи гарантій є забезпечення того, щоб ядерні матеріали, обладнання та технології використовувалися тільки в мирних цілях.

Виявлення ядерних та інших радіоактивних матеріалів, які знаходяться поза контролем переслідує дві цілі, а саме:

ідентифікація матеріалу, який може бути джерелом ризику, з метою його вилучення

чи поновлення належного поведіння з ним, щоб не допустити шкоди здоров'ю і загрози громадській безпеці.

результати виявлення можуть бути використані у процесі правочину при судовому переслідуванні правопорушників, для яких може бути встановлено адміністративну чи кримінальну відповідальність.

Для досягнення другої цілі необхідно забезпечити належне калібрування технічних засобів виявлення, достовірність вимірювань і дотримання порядку переходу відповідальності за відповідний матеріал.

Основні види технічних засобів виявлення іонізуючого випромінювання [2, с 81 – 97]:

стаціонарні та пересувні прилади моніторингу радіації;

персональні детектори випромінювання;

детектори пошуку гамма- і нейтронного випромінювання;

прилади для ідентифікації радіонуклідів.

Стаціонарно встановлювані прилади моніторингу для пішоходів і транспортних засобів призначені для використання на КПП, з метою виявлення наявності гамма- і нейтронного випромінювання і попередження персоналу служби контролю про наявність ядерного чи радіоактивного матеріалу. Вказані прилади застосовуються переважно у тих місцях, де потік вантажів, транспортних засобів чи людей може бути спрямований через вузькі коридори, відомі як вузлові пункти чи вузькі місця, через їх більшу чутливість у порівнянні з ручними детекторами. Прилади радіаційного моніторингу забезпечують високочутливий контроль потоків людей, транспортних засобів, багажу, пакунків, пошти і вантажів з мінімальним втручанням у їх переміщення.

Стаціонарні прилади здійснюють перевірку пішоходів чи транспортних засобів, які рухаються через зону, контрольовану приладом. Такі системи радіаційного контролю здійснюють неперервне вимірювання фонових рівнів радіації і коригують поріг спрацювання з метою забезпечення постійної статистичної частоти хибних спрацювань. Важливим чинником у роботі стаціонарних приладів є відстань покриття. При організації контролю пішоходів прохід має бути обмежений таким чином, щоб особа, яка контролюється знаходилася на відстані не більше 1 м від приладу. Для контролю транспортних засобів необхідні монітори з двома стійками, відстань між якими має бути не більшою за 6 метрів.

Ефективність стаціонарних приладів виявлення випромінювання визначається характеристиками вузьких місць, у яких вони встановлені. Ці прилади мають встановлюватися таким чином, щоб усі пішоходи, транспортні засоби чи потік вантажу були змушені рухатися через його зону контролю. У процесі монтажу стаціонарної системи радіаційного моніторингу детектор необхідно встановлювати у таке положення, щоб він максимально покривав визначену зону контролю.

Стаціонарні прилади вимагають калібрування і періодичної перевірки з використанням слабких радіоактивних джерел з метою підтвердити їх здатність виявляти збільшення інтенсивності випромінювання. Прості щоденні перевірки дозволяють підтвердити належне функціонування системи й відсутність необхідності термінового ремонту. Необхідно вести облік показників приладу, що забезпечував би можливість їх використання у судовому процесі.

Персональні детектори – це малі, легкі й високочутливі радіаційні монітори, які можна носити на ремені чи у кишені для використання у режимі автоматичного оповіщення користувача без його активної участі. Ці прилади можна використовувати також у ручному режимі при виконанні пошукових операцій поблизу підозрілого об'єкту. Зважаючи на їх здатність подавати сигнали тривоги і зберігати показники для пізнішого перегляду і використання даних персональні детектори можуть використовуватися і як імпровізовані автоматичні радіаційні монітори.

Прилади є особливо корисними як засіб забезпечення особистої радіаційної безпеки персоналу, а також при використанні для обстеження великих територій без контрольних точок, наприклад, аеропортів чи морських портів.

Персональні детектори мають одержати і носити на собі усі чергові співробітники; вони ідеально підходять для використання силами оперативного реагування на сигнали радіаційної тривоги. До того ж їх використання не вимагає складної підготовки. Ще однією перевагою персональних детекторів є властива їм мобільність, яка дозволяє наблизитися до підозрюваного радіоактивного джерела у випадках, коли це є безпечним.

Принцип роботи персональних детекторів побудований на використанні сцинтиляційного детектора, який забезпечує високу чутливість до гамма-випромінювання. Ці прилади не потребують обслуговування, мають надійну конструкцію, є стійкими до впливів середовища і працюють від акумуляторної батареї з ресурсом принаймні 400 годин. Поріг спрацювання, зазвичай, коригується автоматично перед використанням з урахуванням природного радіаційного фону в конкретному місці.

У разі спрацювання детектору необхідно вжити відповідних заходів для визначення причини спрацювання. Підтвердити сигнал тривоги можна, рухаючи детектор над людиною, пакунком, транспортним засобом чи вантажем. Сканування поверхні підозрілого об'єкта за допомогою детектора може виконуватися на відстані 5 – 10 см. При наближенні детектору до радіоактивного джерела прилад починає працювати інтенсивніше, подаючи найсильніші сигнали тривоги (візуальні, звукові, вібраційні).

Ручні прилади пошуку гамма- і нейтронного випромінювання працюють від акумуляторних батарей і мають високу чутливість до гамма- і нейтронного випромінювання при обмежених габаритах і масі, що дозволяє використовувати їх у переносному режимі протягом тривалого часу.

Завданням цих приладів є виявити і встановити місцезнаходження ядерного або радіоактивного матеріалу, від якого надходить гамма- і нейтронне випромінювання, для чого вони можуть використовуватися у режимі первинного огляду (виявлення) при перевірці пішоходів, пакунків, вантажів і транспортних засобів чи у допоміжному режимі при пошуку і визначенні місцезнаходження джерел гамма і нейтронного випромінювання, виявлених за допомогою стаціонарних приладів моніторингу.

Ручні прилади можуть застосовуватися як засіб первинного чи вторинного контролю, в останньому випадку – для перевірки показників стаціонарного монітора. Прилад повинен мати звукову сигналізацію, яка дозволить користувачу здійснювати пошук, не дивлячись на прилад. Для зручності застосування як засобу огляду прилад повинен мати ручку, за яку його буде легко тримати, а також повинен бути максимально легким. Прилади для виявлення гамма-випромінювання, зазвичай, виконуються на основі NaI чи пластикових сцинтиляторів чи їх еквівалентів.

Сцинтилятори на основі пластику мають внутрішню чутливість до нейтронів, для забезпечення відповідного рівня чутливості й розрізнення гамма- і нейтронного випромінювання важливо передбачити додаткове застосування детекторів нейтронів, наприклад, на основі трубок з He-3. Це завдання може бути вирішене лише за наявності двох окремих детекторів: для гамма- і нейтронного випромінювання.

Прилади для ідентифікації радіонуклідів. У разі виявлення радіоактивного матеріалу, включаючи ядерний матеріал, дуже важливо знати ізотопний склад цього матеріалу (в тому числі і для органів досудового розслідування). Сучасні багатофункціональні ручні прилади визначення ізотопного складу здатні виявляти гамма- і нейтронне випромінювання. Ці прилади можна використовувати для пошуку й виявлення місцезнаходження радіоактивних джерел, а також, одночасно, для вимірювання потужності дози гамма-випромінювання у цілях радіаційної безпеки й визначення швидкості рахунку (потужності дози) нейтронного випромінювання.

Прилади можуть функціонувати як гамма-спектрометри й ідентифікувати окремі задані користувачем радіонукліди. У цьому режимі спектри гамма-випромінювання порівнюються з лініями гамма-спектрів радіонуклідів, які часто зустрічаються, і визначається наявність збігів.

Окремі прилади додатково оснащуються зовнішніми знімними зондами для

вимірювання поверхневого забруднення α - і β -випромінюванням.

На сьогодні жодна окрема технологія виявлення не здатна задовольнити всі експлуатаційні вимоги. Високоєфективною є та система виявлення, яка має багаторівневу структуру і здатна охопити діапазон потенційних видів загрози. Обмін знаннями у межах міжнародної спільноти є прекрасним інструментом вирішення піднятої вище проблеми.

Таким чином, варто зазначити, що методи та технології можуть використовуватися як окремо, так і в поєднанні, залежно від конкретних умов та завдань. Важливою є співпраця між владними структурами, які відповідають за безпеку, та науково-дослідними організаціями для розробки та вдосконалення методів виявлення та ідентифікації ядерних та радіоактивних матеріалів.

Список використаних джерел:

1. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 08 лютого 1995 року № 39/95-ВР. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.03.2025).
2. Запобігання РХБ загроз та зміцнення національного режиму фізичної ядерної безпеки : Навчальний посібник – К., Інститут ядерних досліджень НАН України, 2022. – 217 с.

Скіцько О.І.

Національна академія Служби безпеки України,
кандидат технічних наук, старший науковий
співробітник

ПРОБЛЕМИ КІБЕРЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Кіберзахист критичної інфраструктури (КІ) сьогодні є важливим та безпосередньо впливає на національну безпеку і добробут населення. Кіберзагрози швидко еволюціонують, і з ростом залежності суспільства від технологій, критична інформаційна інфраструктура (КІІ) стає дедалі вразливішою до атак. Наслідки таких атак варіюються від значних економічних втрат та порушення громадського порядку до реальної загрози життю людей. У сучасних умовах, кіберпростір стає полем бою, забезпечення захисту КІ є ключовим елементом для підтримання стабільності держави та її основних функцій.

Починаючи з грудня 2015 року спеціалісти зі сфери ІТ України стали фіксувати кібернетичні атаки, що вплинули на стан енергетичної системи країни. Зафіксована атака була спрямована на три енергетичні компанії, що призвело до відключення електроенергії в декількох регіонах, залишивши близько 230 тисяч споживачів на кілька годин без світла. Цей кіберінцидент продемонстрував вразливість енергетичної інфраструктури до кіберзагроз [1].

Вищезазначена атака показала міжнародній спільноті, що об'єкти критичної інфраструктури можуть бути пошкоджені за допомогою кіберзброї, і це стало сигналом для підвищення кібербезпеки на об'єктах критичної інфраструктури.

У червні 2017 року вірус NotPetya швидко поширився через мережі українських компаній та державних установ. Він паралізував роботу багатьох важливих структур, фактично зупинивши роботу державних органів країни на декілька днів і завдавши збитків на сотні мільйонів доларів. Економічні втрати від вірусу NotPetya перевищили 10 мільярдів доларів [2].

З кожним роком кіберзагрози стають дедалі складнішими та наносять все більшої шкоди. Причиною цього зростання стала еволюція кіберзлочинності, яка перетворилася на бізнес, що щорічно завдає понад 1 трильйон доларів збитків світовій економіці. Деякі країни використовують кібератаки як інструмент геополітичного впливу. Терористичні організації здійснюють кібератаки для створення хаосу та паніки; збільшення кількості хактивістів, які

діють з політичних або соціальних мотивів. Слід враховувати, що кіберзагрози постійно модифікуються новітніми технологіями, штучний інтелект ускладнює їхнє виявлення та протидію ним. Зазначене робить кіберзахист більш складним та потребує постійного оновлення знань та підходів.

Сучасне суспільство все більше залежить від ІТ-систем, що створює ризики для КІ та КІІ. Цифровізація різних сфер життя, розвиток Інтернету речей, хмарні технології, використання штучного інтелекту створюють нові виклики у сфері кібербезпеки. Залежність від технологій робить сектори енергетики, транспорту та зв'язку особливо вразливими до кібератак. Зростання кількості IoT-пристроїв у 2025 році перевищило 75 мільярдів, що збільшує можливості ймовірних кібератак.

Хмарні технології, створюють нові виклики щодо захисту даних та доступу до них. Це змушує впроваджувати нові засоби захисту для збереження конфіденційності та цілісності даних.

Сучасні технології, такі як штучний інтелект і машинне навчання, використовуються як для підвищення рівня кіберзахисту, так і для проведення цілеспрямованих кібератак, що створює додаткові ризики, адже інструменти, що використовують для захисту, можуть використати і для нападу. Штучний інтелект, для прискорення зламу системи використовують для автоматизації процесів або для проведення фішингових атак.

Кібератаки на критичну інфраструктуру (КІ) несуть наслідки, що впливають на різні сфери суспільного життя та національну безпеку. Кібератаки призводять до економічних втрат, порушення громадського порядку, загрози життю людей та дестабілізації держави. Суспільство все більше стає залежним від технологій, вразливість критичної інфраструктури зростає. Важливо розуміти різноманітність цих наслідків, щоб адекватно оцінювати ризики та забезпечувати надійний захист інфраструктури.

Кібератаки спричиняють витрати на відновлення систем виробництва, виплати компенсацій, а також втрати репутації компаній, що впливає на стійкість бізнесу. За даними Accenture, середні втрати від кібератаки для підприємства у 2021 році становили 13 мільйонів доларів [3]. Навіть одна успішна атака може значно вплинути на фінансовий стан компанії.

Перерви у роботі критично важливих послуг, таких як енергопостачання, водопостачання та транспорт, мають серйозні наслідки, спричиняють хаос, паніку та невдоволення населення. Відсутність базових послуг призведе до зниження якості життя громадян і як наслідок до виникнення соціальних конфліктів. Наприклад, зупинка транспорту може викликати проблеми з пересуванням людей, що особливо критично в умовах надзвичайних ситуацій. Відключення електроенергії впливає на роботу лікарень, інших життєво важливих установ, створює додаткові ризики для здоров'я та безпеки громадян.

Загроза життю людей є ще одним потенційним наслідком кібератак на КІ. У разі атак на промислові атомні або хімічні підприємства, можливі аварії, що загрожують життю та здоров'ю людей. Наслідки таких атак катастрофічні і створюють серйозні ризики для населення та екосистеми [4]. Аварії на таких об'єктах призведуть до викидів небезпечних речовин та радіаційних інцидентів, які можуть вплинути на великі території та завдати шкоди здоров'ю тисяч людей. Крім того, такі інциденти можуть мати довгострокові екологічні наслідки, впливаючи на екосистеми та біорізноманіття, що ускладнює процес відновлення та реабілітації території.

Кібератаки використовуються для дестабілізації держави та підриву її політичної стабільності. Атаки на критичну інфраструктуру можуть мати політичний характер і бути спрямовані на дестабілізацію внутрішньої ситуації в країні або навіть на ведення гібридної війни. Кіберпростір стає полем для геополітичних конфліктів, що підкреслює важливість кіберзахисту для забезпечення національної безпеки [5]. Держави-агресори використовують кібератаки як інструмент досягнення своїх геополітичних цілей, підриваючи інфраструктуру, яка є критичною для нормального функціонування держави, та створюючи умови для

економічного і політичного тиску. Зазначене робить кіберзахист важливим елементом національної безпеки, адже ефективний кіберзахист може запобігти використанню кіберзагроз для впливу на державу.

Варто зазначити, що кібератаки на критичну інфраструктуру можуть мати ефект доміно, коли атака на один об'єкт призводить до збоїв в інших галузях. Наприклад, атака на енергетичну систему може призвести до зупинки транспорту, порушення роботи систем зв'язку та збоїв у системах охорони здоров'я. Такі наслідки роблять кібератаки на КІ особливо небезпечними, адже їх вплив може поширюватися на багато різних аспектів життя суспільства. Важливо також враховувати, що подібні атаки можуть мати не лише короткостроковий, але й довгостроковий вплив, що ускладнює процес відновлення та потребує значних ресурсів.

Отже, кібератаки на критичну інфраструктуру є серйозною загрозою для національної безпеки, економічної стабільності та добробуту громадян. Для запобігання таким атакам необхідно розробляти та впроваджувати ефективні стратегії кіберзахисту, які враховують всі можливі наслідки та ризики.

Захист КІ та КІІ має бути пріоритетом для уряду, від цього залежить стабільність суспільства, економічний розвиток та національна безпека. Кібербезпека повинна розглядатися як невід'ємна частина загальної системи безпеки, що вимагає постійних інвестицій у технології, навчання спеціалістів та міжнародної співпраці для забезпечення стійкості до сучасних кіберзагроз.

Розуміючи масштаби та серйозність цих проблем, стає очевидним, що для ефективного захисту КІ необхідно не лише усвідомлювати загрози, але й розуміти структуру та архітектуру об'єктів критичної інформаційної інфраструктури. Це допоможе визначити потенційні вразливості та розробити ефективні стратегії захисту.

Список використаних джерел:

1. Booz Allen Hamilton. Ukraine report: when the lights went out [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.boozallen.com/content/dam/boozallen/documents/2016/09/ukraine-report-when-the-lights-went-out.pdf>. – Дата звернення: 10 квітня 2025.
2. Fayi S. What Petya/NotPetya ransomware is and what its remediations are [Електронний ресурс] / ResearchGate. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/324489505_What_PetyaNotPetya_Ransomware_Is_and_What_Its_Remediations_Are. – Дата звернення: 10 квітня 2025.
3. Measures for Protection of the Information Systems of Ukraine's Critical Infrastructures Against Cyberattacks [Електронний ресурс] / А. С. Онопrienko. – Режим доступу: <https://bibliotekanauki.pl/articles/1933800.pdf>. – Дата звернення: 10 квітня 2025.
4. Cybersecurity for Critical Energy Infrastructure [Електронний ресурс] / V. M. Savchuk. – Режим доступу: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/08/CYBER_SECURITY_FOR_CRITICAL_ENERGY_INFRASTRUCTURE_%28IA_cybersecurityfor1094560378%29.pdf. – Дата звернення: 10 квітня 2025.
5. Cybersecurity for Critical Infrastructure Protection via Reflection of Industrial Control Systems [Електронний ресурс] / J. B. Drozhzhyn. – Режим доступу: <https://books.google.com/books?hl=uk&lr=&id=YOfEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR1&dq=cybersecurity+of+critical+infrastructure,+industrial+automation+systems,+Ukrainian+law+and+international+standards&ots=XICvt4vuWX&sig=FM8qHTV12MhlwmXLVu7TbxPLvKI>. – Дата звернення: 10 квітня 2025.

Слонь А.Г.

викладач кафедри оперативно-тактичної
підготовки навчально-наукового тренінгового
центру Національної академії Служби безпеки
України

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ДЛЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Визначення та характеристика об'єктів критичної інфраструктури на території України регламентується наступними нормативними-правовими актами:

- Закон України «Про критичну інфраструктуру» (1882-ІХ від 16.11.2021), який набрав чинності 15.12.2021, але почав діяти тільки 15.06.2022 (далі по тексту — Закон про КІ).

- Постанова КМУ від 09.10.2020 № 1109 «Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури», зі змінами від 29.12.2021, яка набула чинності 31.12.2021 (далі по тексту — Постанова № 1109).[1]

Об'єкти критичної інфраструктури – підприємства та установи (незалежно від форми власності) таких галузей, як енергетика, хімічна промисловість, транспорт, банки та фінанси, інформаційні технології та телекомунікації (електронні комунікації), продовольство, охорона здоров'я, комунальне господарство, що є стратегічно важливими для функціонування економіки і безпеки держави, суспільства та населення.[2]

Значна частина об'єктів критичної інфраструктури використовує застарілі системи захисту, які не відповідають сучасним викликам. Це робить їх вразливими до кібератак, терористичних актів та інших видів зовнішнього впливу.

Кіберзагрози: DDoS-атаки, шкідливе програмне забезпечення, фішингові атаки, атаки на системи управління та контролю (SCADA). Недостатній захист мережевої інфраструктури та відсутність належного моніторингу кіберпростору роблять об'єкти критичної інфраструктури легкою мішенню для зловмисників.

Ще до початку масштабного російського вторгнення критична інфраструктура України зазнала масованих хакерських атак. Тоді деякі з експертів називали це «дзвіночками», що свідчили про підготовку до воєнної агресії.

Першою жертвою масштабної хакерської атаки став найбільший оператор зв'язку і один з найбільших платників податків в країні компанія «Київстар» в результаті чого були недоступні послуги зв'язку та доступу в інтернет.

Про аналогічні проблеми заявили і в «Ощадбанку» та «ПриватБанку». Але і цим історія не обмежилася. У міністерстві інфраструктури заявили про можливі негаразди з деякими охоронними системами, картковими розрахунками в магазинах, оплатою проїзду, роботою «гарячих ліній».[3]

Фізичні загрози: Терористичні акти, диверсії, вандалізм, крадіжки обладнання та матеріалів. Недосконалість організації фізичної охорони об'єктів, особливо в зонах конфлікту, створює ризики для їхньої безпеки. Важливим є також захист від несанкціонованого проникнення на територію об'єктів та виявлення вибухонебезпечних предметів. В українському інформаційному просторі все частіше з'являються повідомлення про спроби ворожих спецслужб вербувати українських підлітків для виконання диверсійних завдань. Наймолодшій дитині, яку намагалися завербувати росіяни, лише 12 років.

Дітям обіцяють легкі гроші, маніпулюють і навіть вдаються до погроз чи шантажу. Потім спецслужби дистанційно підривають своїх агентів. Так, наприклад, сталось у Івано-Франківську, де 11 березня 2025 року росіяни підірвали двох завербованих підлітків 17 та 15 років, які переносили вибухівку до місця закладки.[3]

Інсайдерські загрози: Неналежна поведінка персоналу, корупція, витік інформації. Важливою є перевірка персоналу та впровадження заходів контролю доступу до критичної інформації та систем.

Інсайдерська загроза виникає тоді, коли особи, які мають доступ до систем, ресурсів або інформації, завдають шкоди зумисно або через необережність. Це можуть бути співробітники, підрядники, постачальники або будь-хто інший, хто має законний доступ до інформації чи систем.

Кваліфікований персонал є ключовим елементом ефективної системи безпеки.

Програма підвищення кваліфікації повинна включати в себе:

Навчання основам кібербезпеки: розпізнавання та запобігання кібератакам, використання засобів захисту інформації.

Навчання фізичній охороні об'єктів: виявлення підозрілої діяльності, реагування на надзвичайні ситуації.

Практичні тренінги та навчання: імітація реальних ситуацій та відпрацювання навичок реагування на них.

Співпраця з міжнародними організаціями та партнерами є важливим елементом забезпечення безпеки критичної інфраструктури.

Обмін інформацією про нові загрози та вразливості, а також про ефективні заходи захисту.

Участь у міжнародних проектах: спільна розробка та впровадження технологій захисту.

Організація спільних навчань та тренінгів для персоналу.

Консультації з міжнародними експертами з питань безпеки критичної інфраструктури.

Забезпечення фінансування та ресурсів.

Ефективне фінансування є необхідною умовою для успішного впровадження заходів з безпеки критичної інфраструктури. Це включає в себе:

Виділення достатнього фінансування з державного бюджету: фінансування науково-дослідних робіт, впровадження нових технологій захисту, навчання персоналу та інших заходів з безпеки.

Залучення інвестицій приватного сектору: створення сприятливих умов для залучення інвестицій в розвиток технологій захисту критичної інфраструктури.

Оптимізація використання наявних ресурсів: ефективне управління наявними ресурсами та їх спрямування на найбільш пріоритетні напрямки.

Отже ми бачимо що виключно комплексний підхід до організації системи безпеки об'єктів за належного фінансування та фахової підготовки співробітників здатен створити необхідні умови для надійного забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури.

Список використаних джерел:

[1] Smarttender. Об'єкти критичної інфраструктури: детальний аналіз та відповіді на поширені питання | Блог Smarttender. SmartTender – відкриті тендери в Україні, державні та комерційні закупівлі Prozorro. URL: <https://smarttender.biz/blog/view/ob-yekti-kritichnoyi-infrastrukturi-detalniy-analiz-ta-vidpovidi-na-poshireni-pitannya/> (Дата звернення: 05.04.2025).

[2] Про затвердження Порядку формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави Офіційний вебпортал парламенту України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/563-2016-%D0%BF#Text>. (Дата звернення 05.04.2025).

[3] Атака на Київстар. Які небезпеки вона несе, окрім відсутності зв'язку - BBC News Україна <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cglp7kz0rjmo> (Дата звернення 08.04.2025).

[4] Російські спецслужби все активніше вербують українських підлітків: як цьому протидіяти <https://life.pravda.com.ua/society/yak-vberegti-pidlitka-vid-verbuvannya-rosiyskimi-specsluzhbami-307194/> (Дата звернення 08.04.2025).

Собко О.В.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Веліков С.Г.
викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ІНТЕГРОВАНІ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ТА КІБЕРЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: СУЧАСНІ РІШЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Критична інфраструктура (КІ) включає об'єкти та системи, безперерйне функціонування яких має важливе значення для національної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я, економіки та оборони [1]. До них належать енергопостачання, водопостачання, зв'язок, транспорт, системи охорони здоров'я та державні інформаційні ресурси. У контексті сучасних гібридних загроз одним із головних викликів є забезпечення комплексного захисту – як фізичного, так і кібернетичного [3].

Фізична охорона традиційно передбачає охорону об'єктів, обмеження доступу, контроль пересування людей, встановлення систем відеоспостереження, сигналізації та шлагбаумів. Проте зі стрімким розвитком інформаційних технологій усе більшої ваги набуває кіберзахист – комплекс заходів щодо запобігання несанкціонованому доступу до цифрових елементів КІ та забезпечення цілісності, конфіденційності й доступності інформації [2; 4].

Інтегрована система безпеки – це комбінація компонентів фізичного та кіберзахисту, які функціонують узгоджено. Цей підхід формує єдиний периметр захисту, де дані з камер, датчиків, систем контролю доступу та мережевого моніторингу аналізуються разом, що дозволяє створити повну картину безпеки об'єкта в реальному часі [6; 7]. Наприклад, спроба проникнення в серверну кімнату може бути виявлена одночасно за допомогою датчиків руху та виявлення аномальної мережевої активності [8].

Сучасні технології інтеграції включають використання штучного інтелекту (ШІ), машинного навчання, систем керування інформацією про безпеку (SIEM), а також принципу нульової довіри (Zero Trust), згідно з яким жоден користувач або пристрій не вважається надійним без перевірки [4; 5]. Розробляються модулі автоматичного реагування, які у разі загрози самостійно блокують доступ, активують аварійні протоколи та повідомляють відповідальних осіб [6; 10].

В умовах повномасштабної війни в Україні інтеграція фізичного та кіберзахисту об'єктів КІ є не просто питанням ефективності, а й питанням виживання. Атаки на енергетичні об'єкти, логістичні центри, медичні заклади чи органи державної влади можуть мати катастрофічні наслідки [1; 9].

Перспективи розвитку інтегрованих систем безпеки України пов'язані з впровадженням міжнародних стандартів NIST, ISO/IEC 27001, IEC 62443, побудовою національної системи моніторингу КІ, підготовкою фахівців з кібербезпеки нового покоління та розробкою інноваційних рішень на основі здобутого досвіду війни [5; 6; 9].

Захист критичної інфраструктури від нових загроз можливий лише шляхом скоординованого поєднання фізичних і кібернетичних засобів у межах єдиної системи. Такі інтегровані системи стають наріжним каменем обороноздатності держави, її економічної стабільності та суверенітету.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 р. № 2163-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 45.
2. Національний стандарт України ДСТУ ISO/IEC 27001:2015. Інформаційні технології. Методи захисту. Системи управління інформаційною безпекою. Вимоги.

3. Коваленко, О.О. Інтеграція кібер- та фізичної безпеки в контексті захисту критичної інфраструктури // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2023. – № 1. – С. 55–62.
4. Національний центр кібербезпеки при РНБО України. Стратегія кібербезпеки України на 2021–2025 роки. URL: <https://www.rnbo.gov.ua>
5. The National Institute of Standards and Technology (NIST). Framework for Improving Critical Infrastructure Cybersecurity, Version 1.1. April 2018. URL: <https://www.nist.gov>
6. International Electrotechnical Commission (IEC). IEC 62443 Series – Security for industrial automation and control systems. URL: <https://www.iec.ch>
7. SANS Institute. Physical and Cybersecurity Convergence: The Next Step in Security Strategy. 2022. URL: <https://www.sans.org>
8. Smith, J. & Rodriguez, L. (2021). *Integrated Security Systems: The Future of Critical Infrastructure Protection*. New York: CyberTech Press.
9. ISO/IEC 27035-1:2016. Information technology – Security techniques – Information security incident management. Part 1: Principles of incident management.
10. Міністерство енергетики України. Методичні рекомендації з кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури в енергетичному секторі. 2022. URL: <https://energy.gov.ua>

Соломко Д.К.

аспірант Національної академії Служби безпеки України
науковий керівник - Василюк А.Л.,
кандидат юридичних наук,

ЗАГРОЗИ КРИТИЧНІЙ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ: РОЛЬ АНАЛІТИЧНОЇ РОЗВІДКИ У ВИЯВЛЕННІ, ОЦІНЦІ ТА ПОПЕРЕДЖЕННІ РИЗИКІВ

Посилення загрози для об'єктів критичної інфраструктури, пов'язаної з погіршенням їх технічного стану, відсутністю інвестицій в їх оновлення та розвиток, несанкціонованим втручанням у їх функціонування, зокрема фізичного і кіберхарактеру, триваючими бойовими діями, а також тимчасовою окупацією частини території України віднесено до поточних та прогнозованих загроз національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов [1].

Забезпечення надійного захисту об'єктів критичної інфраструктури від загроз є одним із пріоритетних завдань національної безпеки України. Через зростання ризиків ударів балістичними та крилатими ракетами, а також безпілотними літальними апаратами, безпека стратегічно важливих об'єктів оборонного комплексу, енергетики, транспорту, зв'язку, важливих об'єктів інших галузей господарства стає вкрай важливою. Рациональне використання обмежених фінансових ресурсів та ефективне розміщення оборонних засобів на основі аналітичних даних дозволяє не лише зменшити ризик ураження критичних об'єктів, а й підвищити загальну стійкість національної інфраструктури в умовах війни.

Водночас, враховуючи умови сьогодення, пов'язані із стрімким розвитком технологій, споживачі інформації щоденно отримують 34 гігабайти даних, що, за оцінками вчених Каліфорнійського університету в Сан-Дієго, еквівалентно 100 000 слів на день (удвічі більше, ніж на початку 1980-х років) [2]. Це спричиняє необхідність швидкої обробки інформації та її сортування за рівнем важливості. Сектор безпеки і оборони України стикається з подібними проблемами під час організації захисту об'єктів критичної інфраструктури. Перевантаження інформацією часто ускладнює ухвалення рішень, від яких можуть залежати здоров'я та життя людей. Через динамічне змінення середовища національної безпеки, а також численні виклики й загрози, що виникають у цьому процесі, значення аналізу даних зростає. Зростає також роль спеціальних служб (розвідки та контррозвідки), а також силових структур, наділених повноваженнями збирати інформацію

оперативно-розшуковими методами та створювати на її основі аналітичні продукти для осіб, що ухвалюють рішення [3].

Особливу важливість мають матеріали, підготовлені на основі даних із закритих джерел. Вони дозволяють оцінювати геополітичну ситуацію (наприклад, у разі гібридних дій супротивника, включно з дезінформацією) та вживати превентивних заходів (запобігання терористичним актам шляхом арешту осіб, причетних до їх підготовки, або превентивного використання заходів безпеки у разі виявлення сигналів потенційних загроз).

Аналіз і обробка інформації в інтересах національної безпеки і оборони в Україні регламентується рядом нормативно-правових актів, що визначають діяльність органів розвідки, захист інформації, національну безпеку та інших галузей (Конституція України, Закон України «Про національну безпеку України», Закон України «Про розвідку», Закон України «Про Службу безпеки України», Закон України «Про інформацію», Закон України «Про державну таємницю», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок проведення розвідувальної діяльності»), відомчими інструкціями та положеннями. Не зважаючи на фактичне використання результатів аналітичної роботи в правоохоронній діяльності, на сьогодні на законодавчому рівні не визначено термін «аналітична розвідка», що спричиняє розбіжності у ході оцінки результатів аналітичної обробки масивів технічних даних та належності здобутих в результаті цієї роботи відомостей до підтвердження певних припущень [4].

Положення статті 1 Закону України «Про розвідку» містить терміни «розвідка - організаційно-функціональне поєднання визначених цим Законом розвідувальних органів та діяльності, яку вони здійснюють самостійно або у взаємодії між собою та з іншими суб'єктами розвідувального співтовариства з метою забезпечення національної безпеки і оборони України» та «розвідувальна діяльність - система розвідувальних заходів, що проводяться розвідувальними органами України для виконання покладених на ці органи завдань та здійснення визначених цим Законом функцій» [5]. Наведене визначення є дискусійним та потребує відповідного доопрацювання, зважаючи на те, що «організаційно-функціональне поєднання розвідувальних органів та їх діяльності» не розкриває належним чином зміст цього поняття.

Посилення загрози для об'єктів критичної інфраструктури в Україні є наслідком багатьох чинників та вимагає комплексного підходу до забезпечення захисту критичних об'єктів. У зв'язку зі зростанням ризиків, необхідно розробляти стратегії, спрямовані на ефективне використання обмежених ресурсів для підвищення стійкості національної інфраструктури. У цих умовах важливу роль відіграє аналіз даних та аналітична розвідка, яка дозволяє забезпечити своєчасне реагування на потенційні загрози, зокрема з використанням закритих джерел інформації для прогнозування геополітичних ситуацій та запобігання терористичним актам. Водночас, існуюча правова база та термінологічна невизначеність, зокрема щодо поняття «аналітична розвідка», потребують удосконалення для ефективного використання результатів аналітичної роботи у сфері національної безпеки.

Таким чином, забезпечення надійного захисту об'єктів критичної інфраструктури в Україні вимагає інтеграції передових технологій, ефективного використання аналітичних даних та покращення законодавчої і організаційної основи для вирішення національних загроз.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 24.03.2025).
2. The American Diet: 34 Gigabytes a Day, <https://archive.nytimes.com/bits.blogs.nytimes.com/2009/12/09/the-american-diet-34-gigabytes-a-day/> (дата звернення: 24.03.2025).

3. Wiszniewski L. The role and significance of intelligence analysis in ensuring national security. Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, 2020. P. 236-249. URL: https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-e7024d7b-809a-4c97-9afd-c6dfea499fc8/c/L._Wiszniewski_-_ANG.pdf (дата звернення: 24.03.2025).
4. Користін О. Є., Денисенко Б. А. Зміст та інтерпретація терміна «Intelligence» в контексті моделі Intelligence-Led Policing (ILP). Південноукраїнський правничий часопис №1, 2023. С. 72–79.
5. Про розвідку : Закон України від 17.09.2020 № 912-IX : станом на 30.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text> (дата звернення: 24.03.2025).

Торчевська Є. Е.

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту пожежної безпеки Національного університету цивільного захисту України
Науковий керівник - Маладика Л.В.,
доцент кафедри пожежної профілактики у населених пунктах Національного університету цивільного захисту України,
кандидат педагогічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЄКТУВАННЯ ЗАХИСНИХ СПОРУД НА ОБ'ЄКТАХ РІЗНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

На сучасному етапі перед державою постають нові виклики, які потребують оперативного реагування, модифікації, нових рішень для ефективної діяльності та захисту населення в умовах воєнного стану. Одне з актуальних завдань – створення мережі захисних споруд на об'єктах різного призначення. Відповідно до норм статті 20 Кодексу цивільного захисту України встановлено обов'язок суб'єктів господарювання усіх форм власності забезпечувати своїх працівників засобами колективного захисту. До засобів колективного захисту, зокрема, належить фонд захисних споруд.

Важливим етапом вдосконалення національного законодавства стосовно вимог до проєктування та будівництва нових захисних споруд, а також реконструкції і капітального ремонту тих, що вже існують стало прийняття ДБН В.2.2-5:2023 Захисні споруди цивільного захисту. Ці норми встановлюють вимоги до проєктування та будівництва захисних споруд цивільного захисту [2]: сховищ, протирадіаційних укриттів, споруд подвійного призначення із захисними властивостями сховищ або протирадіаційних укриттів.

Сховище – герметична споруда для захисту людей, в якій протягом певного часу створюються умови, що виключають вплив на них небезпечних факторів, які виникають внаслідок надзвичайної ситуації, воєнних дій та терористичних актів.

Протирадіаційне укриття - негерметична споруда для захисту людей, в якій створюються умови, що виключають вплив на них іонізуючого опромінення у разі радіоактивного забруднення місцевості.

Для укриття населення також використовуються споруди подвійного призначення (СПП) - будівлі, споруди чи їх окремі частини, призначені для використання за основним функціональним призначенням з метою забезпечення суспільних або господарських потреб, а також мають відповідні захисні властивості та спроектовані, побудовані або пристосовані таким чином, щоб забезпечити умови для тимчасового перебування людей у разі виникнення небезпеки їх життю та здоров'ю під час надзвичайної ситуації, воєнних (бойових) дій та терористичних актів.

Згідно з ДБН усі проєкти відбудови житлових і громадських будівель, зокрема шкіл, лікарень, дитячих садочків, повинні передбачати наявність правильно облаштованих захисних споруд.

В житлових будинках і будівлях громадського призначення з метою раціонального використання простору рекомендовано проєктувати СПП, які одночасно призначені:

- для використання за основним функціональним призначенням для забезпечення суспільних або господарських потреб (основне призначення);
- мають захисні властивості сховищ та можуть забезпечити умови для тимчасового перебування людей, що підлягають укриттю під час дії надзвичайної ситуації.

СПП мають одночасно задовольняти вимогам, встановленим до обох функціональних призначень таких споруд.

Необхідна кількість та місткість кожної захисної споруди та споруди подвійного призначення визначається завданням на проєктування, виходячи з розрахункової кількості осіб, що підлягають укриттю.

Для закладів охорони здоров'я — на максимальну кількість осіб, що можуть одночасно (постійно та тимчасово) перебувати на об'єкті, але не менше найбільш чисельної робочої зміни персоналу та планової чисельності хворих.

Для закладів дошкільної і позашкільної освіти — для укриття 100% учасників освітнього процесу (вихованців, працівників тощо).

При реконструкції вбудованих та при новому будівництві окремо розташованих та прибудованих захисних споруд допускається зменшувати місткість до 60% від місткості закладу за умови, що укриттю підлягають всі особи, які можуть одночасно перебувати у будівлі у найбільш чисельну зміну.

Для закладів загальної середньої освіти — для укриття 100% учасників освітнього процесу.

При реконструкції вбудованих та при новому будівництві окремо розташованих та прибудованих захисних споруд допускається зменшувати місткість до 50% за умови, що укриттю підлягають всі особи, які можуть одночасно перебувати у найбільш чисельну зміну.

Для закладів вищої і професійної освіти — для 100% здобувачів освіти і працівників закладу у зміну.

При реконструкції вбудованих та при новому будівництві окремо розташованих та прибудованих захисних споруд допускається зменшувати місткість до 60% за умови, що укриттю підлягають всі особи, які можуть одночасно перебувати в будівлі.

Для громадських будівель — 100% розрахункової кількості осіб, що періодично перебувають на об'єкті [3]. Для житлових будинків — укриття 100% розрахункової кількості осіб, що постійно перебувають на об'єкті. Це мешканці будинку, постійний обслуговуючий персонал [3]. Для будівель виробничого, складського, адміністративно-побутового призначення — 100% розрахункової кількості осіб, що періодично перебувають на об'єкті.

Усі захисні споруди мають бути обладнані: пандусами для людей з інвалідністю (якщо неможливо облаштувати пандус, рекомендується застосовувати підйомні пристрої і механізми); системами візуальної і тактильної навігації; контрастним маркуванням на сходах і порогах.

Не допускається розташовувати захисні споруди та СПП: під виробничими та складськими приміщеннями, в яких розташовано резервуари з речовинами, руйнування яких може призвести до ураження ними людей, що перебувають у захисних спорудах; у приміщеннях, в яких є магістральні та інші транзитні тепло- та водопроводи, якщо немає можливості двостороннього їх відключення, а також вводи електроенергії високої напруги; на схилах, не захищених від зсувів або інших небезпечних геологічних процесів; ближче за нормативні протипожежні відстані; ближче 30 м від сховищ або складів з горючими речовинами та матеріалами; ближче відстаней, що забезпечують стійкість до надлишкового тиску вибуху, якщо у певному радіусі зберігаються вибухонебезпечні речовини і матеріали.

Висновок: потреба у фонді захисних споруд та розрахунок необхідності укриття населення є важливою складовою безпеки в умовах воєнного стану. Залишаються актуальними питання механізму створення та утримання фонду захисних споруд, ведення обліку сховищ і протирадіаційних укриттів, споруд подвійного призначення. Потребує уточнення та постійного моніторингу інформація про об'єкти і споруди, що можуть бути використані для захисту населення, його життєзабезпечення в умовах надзвичайних ситуацій та воєнних дій.

Список використаних джерел:

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. ДБН В.2.2-5:2023 Захисні споруди цивільного захисту.
3. ДСТУ 8855:2019 Будівлі та споруди. Визначення класу наслідків (відповідальності).

Тур Н.Ю.

ад'юнкт Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності

Тарнавський А.Б.

доцент Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності,
кандидат технічних наук, доцент

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РОБОЧОЇ ГРУПИ З ПИТАНЬ СПІЛЬНОГО
ПЛАНУВАННЯ СТІЙКОСТІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ**

Одним із підходів до включення проблем стійкості критичної інфраструктури у процес планування є створення групи зовнішніх партнерів, які можуть забезпечити розширення діяльності у рамках планування [1]. Запрошення до участі представників груп, що наведені у таблиці, може допомогти зробити важливі висновки і напрацювати ідеї, що матимуть визначальний вплив на планування і допоможуть покращити стійкість критичної інфраструктури до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів. Така співпраця має вирішальне значення і може забезпечити одержання наступних позитивних результатів:

- підвищення рівня знань та обізнаності про потреби критичної інфраструктури серед сторін, які зацікавлені у роботі критичної інфраструктури з метою їх врахування у майбутніх довгострокових планах;
- розширення можливостей описувати та виявляти загрози, небезпеки і ризики, а також заходи щодо їх усунення;
- виявлення і впровадження креативних рішень підвищення стійкості шляхом розширення партнерських відносин;
- посилення зобов'язань щодо реалізації плану із врахуванням різноманітних інтересів;
- виявлення можливостей для досягнення ефекту синергії при використанні креативних методів фінансування і впровадження.

Таблиця

Потенційні учасники робочої групи з питань планування стійкості критичної інфраструктури

№	Ключові галузі	Потенційні учасники
1	Зв'язок	• Співробітники відділів інформаційних технологій (інформаційної безпеки) організації, що працює у галузі зв'язку; • Постачальники послуг доступу до IP-мереж (супутникових мереж); • Місцеві Департаменти громадської безпеки; • Постачальники телекомунікаційних послуг.
2	Енергетика	• Електроенергетики;

		• Представники системи розподілу електроенергії; • Представники електрогенеруючих підприємств; • Дистриб'ютори рідкого пального; • Співробітники відділів інформаційних технологій організації, що працює у галузі енергетики.
3	Транспорт	• Інженери-мостобудівники; • Співробітники відділів інформаційних технологій організації, що працює у галузі транспортних перевезень; • Адміністрація морського порту або аеропорту; • Місцеві органи з питань управління громадським транспортом; • Представники Укрзалізниці.
4	Водопостачання і водовідведення	• Співробітники відділів інформаційних технологій організації, що працює у галузі водопостачання або водовідведення; • Постачальники питної води; • Підприємства водопровідно-каналізаційного господарства; • Оператори водоочисних споруд.

Заходи із залучення повинні також поширюватися і на представників постачальників послуг, включаючи тих, які працюють у галузях енергетики, транспорту, зв'язку, водопостачання і водовідведення, газо- і теплопостачання, електрифікації, а також на представників ширшої спільноти, які можуть надавати інформацію про об'єкти критичної інфраструктури, або від яких залежить нормальне і безпечне функціонування територіальної громади.

Представники державних і місцевих органів самоврядування можуть надавати інформацію, яка буде корисною для збору і аналізу наявних даних, картографічних ресурсів, планів, досліджень; визначення сучасних найкращих практик; виявлення можливостей одержання технічної допомоги і підтримання у її впровадженні [2]. При цьому також слід враховувати, що участь представників даних органів може забезпечити і політичну підтримку процесів планування стійкості критичної інфраструктури. Навіть якщо представники даних органів не зможуть брати активну участь, то територіальні громади можуть зв'язуватися з ними за потреби і періодично інформувати їх про останні події протягом усього процесу планування стійкості критичної інфраструктури.

Крім того слід пам'ятати, що під час усього процесу планування необхідно дотримуватися кібербезпеки [3]. Для цього необхідно запрошувати фахівців з інформаційних технологій (інформаційної безпеки) або експертів, які розуміють взаємозв'язок фізичної інфраструктури з інформаційною безпекою. Вказані заходи безпеки зумовлені тим, що все більше інфраструктурних систем та об'єктів залежать від промислових систем управління і автоматизованих систем, які вимагають наявності досвіду у галузі кібербезпеки, що, у свою чергу, впливає на планування і прийняття інвестиційних рішень.

У процесі планування стійкості критичної інфраструктури слід враховувати і бізнес-ризики з метою виявлення залежності від важливих навичок, імпортованих товарів та інших ланцюжків постачання сировинних ресурсів, що мають важливе значення для забезпечення довгострокової стійкості територіальної громади. Дане питання може передбачати проведення консультацій з операторами критичної інфраструктури і представниками ключових підприємств. При цьому активний пошук шляхів диверсифікації джерел допоможе територіальній громаді краще адаптуватися до економічних змін, що відбуваються на глобальному, національному чи місцевому рівнях.

Проте слід зазначити, що не всі учасники будуть залучатися до всіх етапів процесу планування стійкості критичної інфраструктури. Користувачі повинні визначити, коли саме залучення учасника буде найбільш виправданим для того, щоб уникнути понаднормового навантаження на зовнішніх партнерів і забезпечити ефективний збір необхідної інформації. Окрім активних учасників робочої групи з питань планування до наведеного процесу можуть

також залучатися інші зацікавлені сторони, наприклад – особи чи групи осіб, на яких впливає інфраструктура територіальної громади або які від неї залежать чи з нею взаємодіють. Зацікавлені сторони повинні залучатися для того, щоб забезпечити схвалення і підтримання процесу планування та кінцевих результатів.

На відміну від учасників робочої групи, зацікавлені сторони можуть не залучатися до усіх етапів процесу планування, але вони можуть надавати цінну інформацію на певні теми або дозволяють врахувати різні точки зору, що існують у територіальній громаді. При цьому зацікавлені сторони можуть включати у робочу групу:

- представників місцевих підприємств або конкретних галузей промисловості;
- власників або операторів систем критичної інфраструктури;
- представників соціальних установ територіальної громади (громадських чи неурядових організацій, бізнес-груп або галузевих об'єднань, медичних, освітніх, екологічних організацій і т.п.);
- зацікавлених членів територіальної громади.

Керівник робочої групи з питань планування стійкості критичної інфраструктури може створити список розсилки серед зацікавлених сторін для їх періодичного інформування стосовно прогресу і результатів планування, а також одержання від них відгуків чи пропозицій. Крім того, керівник робочої групи з питань планування може проводити співбесіди з окремими зацікавленими сторонами чи групами зацікавлених сторін щодо одержання інформації, яка необхідна, наприклад, для ідентифікації об'єктів критичної інфраструктури, оцінки ризиків або визначення етапів розроблення заходів із планування тощо.

Список використаних джерел:

1. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16.11.2021 № 1882-IX (із змінами).
2. Методичні рекомендації щодо категоризації об'єктів критичної інфраструктури: затв. наказом Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 15.01.2021 № 23 (у редакції наказу Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 26.09.2023 № 857).
3. Пядишев В.Г. Кібербезпека критичних інфраструктур: закордонний досвід та українські реалії / Південноукраїнський правничий часопис. Одеса: Одеський державний державний університет внутрішніх справ, 2022. № 4. Ч.3. 229. ?-234.

Чайка Я.М.

ад'юнкт кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ДЛЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ, ШЛЯХОМ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВІРКИ ДОКУМЕНТІВ У ВОДІВ ТА ПАСАЖИРІВ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ НА БЛОКПОСТАХ

Ключові слова: перевірка документів, військові дії, блокпост, законодавство, кваліфіковані дії.

Вступ: Перевірка документів у осіб на блокпостах, є важливим превентивним заходом, для забезпечення системи безпеки та захисту для об'єктів критичної інфраструктури в Україні, під час дії воєнного стану. Оскільки, у умовах воєнного конфлікту з країною окупантом (росія та білорусь), є висока вірогідність появи на території України диверсійних

груп людей (різної нації, віку, статі), які безпосередньо несуть потенційну загрозу територіальній цілісності країни, життю та здоров'ю громадян.

Також, перевірка документів дає можливість перевірити особу за допомогою баз Служби Безпеки України, Національної поліції України та інших державних служб, з метою забезпечити законне перебування кожної особи на території України чи відслідкувати пересування особи після привернення уваги до себе через певний час або виявлення зброї, вибухівки, значна сума грошових коштів, заборонених наркотичних речовин та інші предмети чи заходи, інструменти, які впливають на загальну безпеку в Україні.

Актуальність: У сучасних реаліях необхідно правильно і вчасно реагувати на виклики щодо загрози життю чи здоров'я людей, через загрози від зовнішнього ворога (росія та білорусь). Однак національне законодавство та реакція громадян має свої недоліки, навіть при прийнятих заходах щодо врегулювання правомірності перевірки документів на блокпостах (особливо не прифронтових зонах території України) та популяризація інформації за допомогою ЗМІ щодо дій громадян коли вони проїжджають блокпост, зупиняються на вимогу і у них перевіряють документи.

Мета: Метою цієї тези є - актуалізація та поглиблення розбирання проблематики правового процесу щодо правовірної перевірки документів на блокпостах у водіїв та пасажирів транспортних засобів і вмісту транспортних засобів, щодо предметів, речей і т.д. які перевозяться.

Завдання :

- розглянути способи здобуття правомірної інформації про особу водія і пасажирів транспортних засобів;
- запропонувати варіанти реалізації вирішення спірних питань щодо правомірності перевірки документів у водія та пасажирів на блокпостах.

Теза:

Першим кроком необхідно опрацювати - загальний порядок перевірки особистих документів, огляду авто, речей та багажу під час воєнного стану визначений Постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1456 «Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану».

З чого можна виокремити що перевірку особистих документів, огляду авто, речей та багажу - надано відповідним уповноваженим особам Національної поліції, СБУ, Національної гвардії, Держприкордонслужби, ДМС, Держмитслужби та Збройних Сил, які визначені в наказі коменданта.

Згідно ст. 32 ЗУ Про «Національну Поліцію України», а саме «перевірка документів особи», як і в зазначеній вище постанові Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1456, майже тотожні підстави для перевірки особистих документів, і все нібито чітко пропрацьовано на рахунок виявлення всіх загроз та небезпек зі сторони осіб, яких перевіряють.

Але при тому, в ст. 35 ЗУ Про «Національну Поліцію України», не зазначена причина зупинки на блокпосту будь-який транспортний засіб. Тобто, чи є така причина зупинки законною?!

Ми можемо стверджувати, що теоретично «порядок перевірки особистих документів у водіїв та пасажирів транспортних засобів та всі можливі їх підстав» чітко зазначені в чинному законодавстві України і нібито об'єктивно можна його ефективно реалізувати уповноваженими особами. При тому виникає справедливе питання, щодо реалізації прав людини, і чи в момент зупинки транспортного засобу «без законної причини», окрім морального аспекту та здорового глузду, буде правильним зі сторони уповноваженої особи?! Чи допускається в період воєнного стану, обмеження прав людини за замовченням, згідно конституції України?! Чи не буде таким чином допущено зловживання?!

В результаті таких запропонованих обставин, виникає логічна проблема – є розуміння що на території всієї України введено воєнний стан, що супроводжує встановлення блокування. Також національне законодавство, чітко регламентує правову перевірку особистих документів в осіб, огляду їх речей, транспортних засобів, багажу та вантажів на блокування: ознаки і підстави, за якими уповноважена особа може це ефективно реалізувати.

Однак, в процесі таких обставин зникає важлива проміжна ланка між встановленням блокування та перевіркою умовно особистих документів у водіїв та пасажирів транспортних засобів, а саме правомірна причина зупинки будь-якого транспортного засобу. Оскільки, для реалізації перевірки особистих документів, неможлива без правомірності всіх етапів відповідного процесу і навпаки, якщо на певній зі стадій визначених обставин, виникає суттєва проблема (відсутність механізму в законодавстві), тоді подальші дії і дії в цілому уповноваженої особи є незаконними та вже безпосередньо стосуються їх службової дисципліни або й кримінальної відповідальності, не зважаючи на те що всі превентивні заходи уповноваженими особами, спрямовані на забезпечення безпечного середовища на території України.

Пропозиції: Розглянути питання уповноваженими органами влади на території України або підрозділами силових структур, які мають законодавчу ініціативу - внести пропозицію, щодо змін в ст. 35 ЗУ Про «Національну Поліцію України», а саме пунктом 12) записка на блокуваннях, уповноваженою особою з поміткою «під час дії воєнного чи військового стану на території України чи окремо визначеної території».

Висновки: Дотримання прав і свобод людини на території України під час дії воєнного стану, є важливим та невід'ємним напрямком в процесі реалізації побудови демократичного суспільства і правової свідомості громадян на території України. Всі повинні неухильно дотримуватись законодавства України, і в свою чергу держава Україна повинна завжди бути готова до викликів сьогодення і в інтересах держави та її громадян, змінювати підходи до заходів, для забезпечення безпечного середовища на території України. Тому, важливо вчасно виявляти недоліки в законодавстві України та реагувати на них, і наприклад - внести зміни щодо правомірності зупинки транспортних засобів на блокуваннях і перевірки особистих документів у водіїв та пасажирів, огляду їх речей, транспортних засобів, багажу та вантажів – оскільки неможливо реалізувати відповідні дії без змін в національному законодавстві.

Список використаної літератури:

1. Постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року №1456 «Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-п#Text>
2. ЗУ «Про національну поліцію» від 01 листопада 2015 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Конституція України від 24 серпня 1996 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

Чесановський І.І.

докторант відділення докторантури та ад'юнктури науково-організаційного відділу, Національної академії Державної прикордонної служби України

Катеринчук І.С.

професор кафедри зв'язку та інформаційних систем Національної академії Державної прикордонної служби України
доктор технічних наук, професор

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ СИСТЕМ В ОХОРОНІ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Сучасні виклики в галузі прикордонної безпеки, зокрема в умовах війни, зростаючих потоків міграції та транскордонної злочинності, обумовлюють потребу у впровадженні новітніх технологій, здатних забезпечити ефективний моніторинг, аналіз і реагування в режимі реального часу. Інтелектуальні системи, що базуються на алгоритмах штучного інтелекту (ШІ), інструментах машинного навчання, засобах комп'ютерного зору та великих даних, відкривають нові можливості для трансформації системи охорони державного кордону відповідно до концепції інтегрованого управління кордонами.

Наявний досвід показує, що сучасні інтелектуальні інструменти можуть бути ефективно інтегровані в існуючу систему охорони кордону на всіх рівнях, від системи інженерно-технічного контролю до систем аналітичного забезпечення, оцінки ризиків та підтримки прийняття управлінських рішень. Так, використання смарт-сенсорів, автономних або автоматичних, дистанційно керованих детекторів (фотопасток, сейсмічних аналізаторів, радарів, лідарів, тощо), систем комп'ютерного зору у вигляді детекторів об'єктів і аномалій дає змогу реалізувати більш надійний ситуаційний моніторинг державного кордону та режимних об'єктів (територій). Окрім того, інтелектуальні камери із функціями розпізнавання образів та поведінки здатні самостійно ідентифікувати загрози та повідомляти операторів у разі виявлення порушень, або виникнення аномальних ситуацій. Додаткових переваг надає інтеграція технологій розподілених сенсорних мереж, що дають змогу створити єдине інформаційно-аналітичне середовище, здатне до безперервного моніторингу кордону та застосування автономних роботизованих систем, зокрема, наземних та авіаційних безпілотних платформ з інтелектуальними модулями, що відкриває нові можливості для патрулювання важкодоступних ділянок кордону. Завдяки здатності до самостійної навігації, реагування на зміну обстановки та адаптивного планування маршрутів, такі платформи можуть забезпечувати мобільний і гнучкий інженерно-технічний контроль, виконувати локальні завдання в умовах відсутності стійкого зв'язку з центром управління та автоматично передавати дані для оперативної обробки.

Окремої уваги потребує проблема застосування інтелектуальних засобів в аналітичних системах. Насичення прикордонної інфраструктури автоматичними сенсорами та нарощення зусиль по розгортанню і наповненню оперативних баз даних потребує глибокої та ефективної автоматизації процесів обробки даних. Як показує європейський досвід (система спостереження за кордоном «EUROSUR»), збір та обробка великих обсягів гетерогенних даних з різних джерел (дронів, супутників, баз даних, систем спостереження) дає змогу більш точно та своєчасно прогнозувати потенційні загрози на кордоні. Саме алгоритми машинного навчання здатні виявляти аномалії у потоках переміщення осіб і вантажів, формувати індикатори ризику та підтримувати ухвалення рішень у процесах прикордонного контролю.

Особливої актуальності в контексті реалізації стратегії інтегрованого управління кордонами набуває проблема міжвідомчої взаємодії. Інтелектуальні системи мають значний

потенціал для підвищення ефективності координації між прикордонною службою, митницею, поліцією, міграційною службою та іншими структурами за рахунок побудови єдиної цифрової платформи з функціями аналітики в режимі реального часу, що підвищить прозорість і узгодженість дій у сфері охорони кордону.

Проте, попри очевидні переваги та перспективи, інтеграція інтелектуальних систем у відомчу інфраструктуру охорони державного кордону супроводжується низкою складних і поки що недостатньо досліджених ризиків. Серед найбільш критичних слід виділити:

- обмежена прозорість та інтерпретованість моделей. Більшість сучасних моделей машинного навчання, особливо глибокі нейронні мережі функціонують як «чорні скриньки». В реальних умовах це створює проблему – неможливо точно визначити, на основі яких ознак та закономірностей приймаються рішення. Це унеможливорює повноцінний аудит, контроль і пояснюваність результатів, що особливо критично в умовах високої відповідальності. Крім того, присутній потенційний ризик навмисного втручання в процесі «навчання» моделі у вигляді надання недостовірних, або спеціально спотворених даних;

- потенційна невизначеність поведінки у колективних та мультиагентних системах. Системи з елементами колективного інтелекту (swarm intelligence, multi-agent systems) демонструють адаптивну поведінку в реальному часі, однак, через стохастичну природу взаємодій між агентами складно передбачити всі можливі сценарії їх поведінки. Це створює ризик некерованої емерджентної поведінки, особливо у випадках комбінованого впливу зовнішніх збурень або внутрішніх збоїв;

- ризик неповної визначеності застосованої системи заохочень і штрафів в мультиагентних системах на етапі тренувань. В мультиагентних системах, зокрема тих, що ґрунтуються на навчанні з підкріпленням, критичною є побудова коректної системи винагород і штрафів. У контексті окремих аналітичних чи управлінських задач складно сформулювати універсальні, формалізовані критерії «бажаної» поведінки, які б враховували етичні, правові, тактичні та стратегічні фактори. Невдала, або навмисно спотворена формалізація може призвести до некоректного або навіть небезпечного навчання агентів. Особливого ризику це набуває в контексті емерджентних властивостей;

- фрагментарність цифрової інфраструктури. Більшість існуючих відомчих систем не спроектовані для інтеграції зі складними інтелектуальними модулями. Це створює ризики технічної несумісності, порушення цілісності даних, зниження стабільності інформаційно-аналітичних процесів;

- проблеми з контролем життєвого циклу моделей. Навіть за умови успішного первинного навчання, моделі потребують регулярного «донавчання», адаптації до нових даних та загроз. В умовах динамічного безпекового середовища існує ризик використання застарілих або неправильно адаптованих моделей, що може знизити їхню ефективність або спричинити хибні рішення;

- загрози кібербезпеці та підміни навчальних даних. Уразливість до атак типу «отруєння даних» (data poisoning) або «адверсарні атаки» може бути використана зловисниками для порушення нормальної роботи інтелектуальних систем – зокрема, шляхом введення дезінформації на етапі навчання або під час експлуатації.

Ці ризики вимагають розробки нормативно-технічних підходів до сертифікації інтелектуальних систем, введення механізмів постійного моніторингу їхньої поведінки, а також збереження ключових рішень у сфері прикордонної безпеки за людиною – з урахуванням принципу «людина в контурі ухвалення рішення».

Інтелектуальні системи мають значний потенціал для підвищення ефективності охорони державного кордону в рамках інтегрованої моделі управління. Їхнє застосування у сферах інженерного контролю, аналізу ризиків та міжвідомчої взаємодії може забезпечити проактивну, адаптивну та скоординовану відповідь на сучасні загрози. Водночас, для успішного впровадження таких технологій необхідно враховувати питання безпеки шляхом забезпечення належного контролю людини за критично важливими процесами.

Штих А.Р.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Яковенко Ю.В.

викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ЗНАЧЕННЯ СБУ В РОЗРОБЦІ СИСТЕМ ЗАХИСТУ ТА БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Об'єкти критичної інфраструктури є фундаментальною складовою функціонування держави, оскільки від її стабільної роботи залежить економічна, енергетична, транспортна, інформаційна та національна безпека. Об'єкти критичної інфраструктури, такі як енергетичні системи, транспортні вузли, водопровідні мережі, інформаційно-комунікаційні мережі, залишаються першочерговими цілями для зовнішніх і внутрішніх загроз, зокрема терористичних атак, кібератак, диверсій та природних катастроф. В умовах постійного зростання використання електроенергії й складності цих загроз актуальність створення комплексної системи захисту та безпеки таких об'єктів набуває стратегічного значення.

Служба безпеки України (СБУ) виконує одну з ключових ролей у формуванні та реалізації державної політики у сфері захисту об'єктів критичної інфраструктури. Як центральний орган виконавчої влади зі спеціальними повноваженнями, СБУ забезпечує контррозвідувальний, антитерористичний, інформаційний і кібернетичний захист об'єктів критичної інфраструктури, беручи на себе відповідальність за координацію зусиль державних установ і приватного сектору.

Основні поняття, які викладені в цій тезі:

1) Безпека критичної інфраструктури - стан захищеності критичної інфраструктури, за якого забезпечуються функціональність, безперервність роботи, відновлюваність, цілісність і стійкість критичної інфраструктури [2].

2) Захист критичної інфраструктури - всі види діяльності, що виконуються перед або під час створення, функціонування, відновлення і реорганізації об'єкта критичної інфраструктури, спрямовані на своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізацію загроз безпеці об'єктів критичної інфраструктури, а також мінімізацію та ліквідацію наслідків у разі їх реалізації [2].

3) Національна система захисту критичної інфраструктури - сукупність органів управління, сил та засобів центральних і місцевих органів виконавчої влади (військово-цивільних адміністрацій - у разі утворення), органів місцевого самоврядування, операторів критичної інфраструктури, на які покладається формування та/або реалізація державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури [2].

4) Об'єкти критичної інфраструктури - об'єкти інфраструктури, системи, їх частини та їх сукупність, які є важливими для економіки, національної безпеки та оборони, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам [2].

5) Охорона об'єктів критичної інфраструктури - комплекс режимних, інженерних, інженерно-технічних та інших заходів (крім заходів із захисту інформації та кіберзахисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури), які організовуються і проводяться суб'єктами національної системи захисту критичної інфраструктури з метою запобігання та/або недопущення чи припинення протиправних дій (актів несанкціонованого втручання) на об'єктах критичної інфраструктури [2].

6) Функціональний орган у сфері захисту критичної інфраструктури - державний орган, визначений відповідальним за функціонування окремих державних систем захисту та реагування [2].

7) Оператор критичної інфраструктури - юридична особа будь-якої форми власності та/або фізична особа - підприємець, що на правах власності, оренди або на інших законних підставах здійснює управління об'єктом критичної інфраструктури та відповідає за його поточне функціонування [2].

8) Служба безпеки України - державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України. [6].

Відповідно до ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України» обов'язком СБУ є попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів технологічного тероризму, запобігання вчиненню терористичних актів з використанням небезпечних хімічних речовин, диверсій у суб'єктів господарювання хімічної промисловості та на об'єктах критичної інфраструктури [6], а також, згідно з статтею 14 Закону України «Про критичну інфраструктуру» одним з суб'єктів національної системи захисту критичної інфраструктури є Служба безпеки України.

Ці фактори, а також статті 21, 22, 24 Закону України «Про критичну інфраструктуру» вказують на значення захищеності об'єктів критичної інфраструктури на законодавчому рівні, а також вплив СБУ на їх захищеність.

Захист кібербезпеки є одним із пріоритетних завдань Служби безпеки України. Комп'ютерне забезпечення об'єктів критичної інфраструктури дедалі частіше стає мішенню для хакерів. Атаки на ці об'єкти спрямовані не лише на отримання економічної вигоди чи створення хаосу, але й на підлив національної безпеки, дестабілізацію країни та послаблення її обороноздатності.

СБУ виконує багатогранну роль у забезпеченні кібербезпеки, здійснюючи як попереджувальні заходи, так і оперативну роботу для нейтралізації загроз. Одним із пріоритетів є виявлення та ліквідація кібератак на етапі їх підготовки. Для цього використовуються сучасні технології моніторингу інформаційного простору, аналізу мережевого трафіку та прогнозування можливих атак. Значна увага приділяється побудові систем раннього попередження про загрози, які дозволяють оперативно реагувати на спроби проникнення до інформаційних систем критично важливих об'єктів.

Ефективна діяльність у цій сфері потребує тісної взаємодії з іншими державними органами, такими як Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Міністерство цифрової трансформації, а також із приватним сектором, який часто є власником або оператором об'єктів критичної інфраструктури. Ця взаємодія сприяє не лише обміну інформацією про потенційні загрози, але й розробці спільних протоколів дій у разі кібератак.

СБУ також активно співпрацює з міжнародними партнерами, зокрема з країнами НАТО та Європейського Союзу. Обмін досвідом та співпраця дозволяє впроваджувати в Україні передові методики та технології, які вже зарекомендували себе у світі. Участь у міжнародних навчаннях та проєктах, спрямованих на забезпечення кібербезпеки, дозволяє не лише підвищити кваліфікацію українських фахівців, але й створити дієву систему обміну інформацією щодо нових видів загроз і методів їх нейтралізації.

Зусилля СБУ зосереджені на створенні умов для стабільної та безперебійної роботи інформаційних систем об'єктів критичної інфраструктури. Для цього розробляються системи резервного копіювання, які гарантують збереження даних навіть у разі успішної атаки. Водночас впроваджуються багаторівневі системи захисту, які ускладнюють доступ до інформаційних ресурсів для зловмисників.

Важливою складовою діяльності є також робота з персоналом, який забезпечує функціонування інформаційних систем. Навчання працівників правилам кібергігієни, проведення тренінгів із реагування на надзвичайні ситуації в кіберпросторі та розробка інструкцій щодо дій у разі інцидентів – усе це є частиною стратегії СБУ.

Окремо варто відзначити роль СБУ у формуванні правового поля у сфері кібербезпеки. Нормативно-правове забезпечення, яке відповідає сучасним викликам, є основою ефективної боротьби з кіберзагрозами. СБУ бере активну участь у розробці

законодавчих ініціатив, спрямованих на регулювання взаємодії між державними органами, бізнесом та міжнародними партнерами.

Таким чином, діяльність Служби безпеки України у сфері кібербезпеки є комплексною, багаторівневою та спрямованою на створення ефективної системи захисту об'єктів критичної інфраструктури від сучасних загроз. У контексті гібридної війни, яка триває в Україні, така діяльність набуває не лише технічного, але й стратегічного значення для збереження національної безпеки.

Іншим основним напрямом діяльності СБУ є протидія терористичним загрозам. Такі загрози несуть серйозну небезпеку для стабільності держави, безпеки громадян і функціонування об'єктів критичної інфраструктури. У сучасних умовах, коли тероризм використовується як засіб дестабілізації політичної ситуації, залякування населення чи підриву економіки, роль СБУ в цій сфері набуває актуальності.

Превентивна діяльність є однією з ключових складових протидії терористичним загрозам. СБУ проводить масштабну роботу з виявлення ризиків, які можуть стати основою для підготовки терактів. Це включає моніторинг інформаційного простору, аналіз поведінки потенційних осіб чи груп, а також оперативно-розшукові заходи, які можуть попередити терористичні дії ще на етапі їхньої підготовки. Завдяки використанню сучасних технологій, агентурній мережі та тісній взаємодії з іншими правоохоронними органами СБУ здатна оперативно реагувати на будь-які дії.

Особливе значення надається роботі з персоналом об'єктів, які можуть стати мішенями для терористів. Навчання працівників, проведення тренінгів і розробка чітких інструкцій щодо дій у разі терористичної загрози є основними елементами превентивної стратегії. СБУ забезпечує інформування про сучасні методи терористів, створює плани евакуації, а також проводить практику проведення навчання із моделюванням кризових ситуацій.

Крім того, СБУ активно співпрацює з приватним сектором, який володіє або управляє багатьма об'єктами критичної інфраструктури. Така співпраця дозволяє ефективніше інтегрувати заходи безпеки на цих об'єктах, використовуючи як державні, так і приватні ресурси для посилення захисту.

На міжнародному рівні СБУ також виконує важливу функцію, беручи участь у спільних ініціативах із запобігання тероризму. Це включає обмін досвідом, участь у навчанні, співпрацю з міжнародними організаціями, такими як Інтерпол, Європол чи спеціалізовані структури ООН. Такий підхід дозволяє впроваджувати найкращі міжнародні практики у сфері боротьби з тероризмом, адаптуючи їх до реального українського контексту.

Координація між державними органами, місцевою владою, силовими структурами та міжнародними партнерами є невід'ємною складовою ефективної боротьби з терористичними загрозами. СБУ виступає центральною ланкою, яка організовує спільні заходи, розподіляє ресурси, забезпечує інформаційний обмін і контролює виконання спільних планів дій. Це дозволяє зменшити ризики неузгоджених дій або інформаційних прогалин, які можуть бути використані терористами.

Завдяки комплексному підходу до досягнення, запобігання та реагування на терористичні загрози Служба безпеки України відіграє ключову роль у забезпеченні антитерористичної безпеки держави. Її діяльність не лише зменшує ризик виникнення надзвичайних ситуацій, але й сприяє створенню атмосфери довіри до системи національної безпеки. Це має фундаментальне значення для збереження стабільності країни, особливо в умовах сучасних викликів і загроз.

Значення Служби безпеки України в захисті об'єктів критичної інфраструктури є важливою складовою системою національної безпеки. Завдяки своїй багатогранній діяльності СБУ не лише виявляє та нейтралізує загрози, але й гарантує безперебійну роботу об'єктів, від яких залежить стабільність держави та добробут її громадян. В сучасних умовах глобальних викликів та збройного конфлікту в Україні ця діяльність набуває вирішального значення для збереження суверенітету та стійкості країни.

Список використаних джерел:

1. Про боротьбу з тероризмом. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 22.01.2025).
2. Про критичну інфраструктуру. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення: 22.01.2025).
3. Про національну безпеку України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 22.01.2025).
4. Про оперативно-розшукову діяльність. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#n26> (дата звернення: 22.01.2025).
5. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 22.01.2025).
6. Про Службу безпеки України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 22.01.2025).
7. Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-2017-p#Text> (дата звернення: 22.01.2025).

Kuzmina I. Yu.

Professor of Kharkiv National Medical University,
Doctor of Medical Sciences, Professor

STUDY OF THE STATE OF THE SECURITY SYSTEM AND PROTECTION OF CRITICAL INFRASTRUCTURE FACILITIES OF UKRAINE (ВИВЧЕННЯ СТАНУ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ)

Ensuring the security of critical infrastructure is one of the most important tasks for any country, especially in times of war. Ukraine, faced with a full-scale invasion, is forced to rethink its approaches to the protection of critical infrastructure facilities [1].

Ensuring the security of critical infrastructure is a complex and multi-stage process that includes the identification of critical facilities, risk assessment, implementation of technical and organizational protection measures, coordination between different sectors, and international cooperation. The issue of protecting critical infrastructure facilities is relevant for any country, but in the context of a full-scale Russian invasion of Ukraine, it has become a priority of national policy [2].

The purpose of this work is to study the state of state policy in the field of protecting critical infrastructure facilities of Ukraine.

The need to ensure effective protection of critical infrastructure facilities is one of the directions for the use of state resources to localize potential sources of danger.

Critical infrastructure means a system that is necessary to support vital public functions, health, safety, security, economic or social well-being of people, and the disruption or destruction of which can have significant consequences.

The state policy in the field of critical infrastructure protection is aimed at forming a complex of organizational, legal, engineering and technical, information and analytical and methodological measures to ensure the security of critical infrastructure. Important among scientific research in this area are the issues of forming and implementing state policy, public administration in the field of critical infrastructure protection and ensuring the national resilience system of Ukraine [3].

Research on the features of modern state policy in the field of critical infrastructure protection in the context of war in Ukraine and strengthening the resilience of the national defense system through improved management at all levels is relevant.

Functions and tasks aimed at ensuring security and increasing the resilience of critical infrastructure facilities and potential threats and dangers that may affect them are necessary.

Improving state mechanisms for ensuring security and increasing the effectiveness of critical infrastructure protection can be successfully used to further develop interaction and coordination of training and advanced training of employees.

Ensuring the security of critical infrastructure is one of the most important tasks for any country, especially in war conditions. Ukraine, faced with a full-scale invasion, is forced to rethink its approaches to protecting critical infrastructure facilities. This applies not only to the direct protection of physical facilities, but also to ensuring the security of information systems. The main challenges facing Ukraine in the field of critical infrastructure protection include the protection of enterprises, power plants, transport hubs and other strategically important facilities. In addition, an important aspect is the development and implementation of effective legislative mechanisms that will allow for a rapid response to new challenges and threats. This complex work requires clear coordination between all levels of government, the involvement of the private sector, as well as the support of international partners [4].

A comprehensive study of the problems associated with ensuring counteraction to offenses at critical infrastructure facilities must be effectively and comprehensively solved to ensure the security of Ukrainian society. Modern possibilities for ensuring counteraction to offenses at critical infrastructure facilities include the study of scientific categories, concepts and terms used in the process of considering ensuring state security. This involves not only direct combat against offenses, but also a comprehensive approach to their prevention, which includes improving security measures.

One of the priority basic issues of the national system of critical infrastructure facilities is the security of civil protection against actions in conditions of threat or emergency situations [5].

A promising direction for improving the protection of critical infrastructure facilities is international cooperation, which makes it possible to ensure the interaction of the national protection system with relevant international systems.

An important aspect is the development and implementation of effective legislative mechanisms that will allow for a quick response to possible protection systems. This work requires clear coordination between all levels of government, involvement of the private sector, as well as support from international partners. Without a deep theoretical research and comprehensive study of the problems associated with ensuring counteraction to offenses at critical infrastructure facilities, it is impossible to effectively and comprehensively solve the current practical issues of ensuring the security of Ukrainian society. The possibilities of ensuring counteraction to offenses at critical infrastructure facilities include the study of scientific categories, concepts and terms, which includes an analysis of the stages of their formation and development [6].

Conclusions. The conducted research allows us to conclude that the creation of a national critical infrastructure protection system has been completed in Ukraine, the directions of state policy and the system of public administration in the field of critical infrastructure protection have been determined, and the necessary regulatory and legal framework has been formed. Further development of the national critical infrastructure protection system, its functioning in conditions of martial law and the ongoing full-scale Russian-Ukrainian war require further scientific research and practical implementation of their results in the activities of the subjects of the national critical infrastructure protection system.

List of used sources:

1. Franchuk V. I. Security of critical infrastructure facilities in Ukraine: organizational and regulatory problems and approaches. Socio-legal studies. 2021. No. 3 (13). P. 142-148.

2. Pavlov D. M. Legal and organizational principles of ensuring the protection of critical infrastructure in the context of the formation of a new security paradigm of Ukraine. *Honor and Law*. 2020. No. 4 (75). P. 69-77.
3. Melnychuk O. Critical infrastructure management: a model and its implementation. *Current problems of public administration*. 2020. No. 1(81). P. 64-74.
4. Melnyk D. S. Building a model of threats to the national critical infrastructure of Ukraine as a basis for ensuring its security and stability. *Bulletin of the Kharkiv National University of Internal Affairs*. 2024. No. 1(1). P. 237-250.
5. Strahnitsky Ya. O. Cluster approach to ensuring the protection of critical infrastructure under martial law in Ukraine. *Investments: practice and experience*. 2023. No. 23. P. 163-169.
6. Trushkina N. V. Economic support for the organization and functioning of critical infrastructure. *Successes and achievements in science*. 2024. No. 1. P. 372-383.

Список використаних джерел:

1. Франчук В. І. Безпека об'єктів критичної інфраструктури в Україні: організаційно-нормативні проблеми та підходи. *Соціально-правові студії*. 2021. № 3 (13). С. 142–148.
2. Павлов Д. М. Правові та організаційні засади забезпечення захисту критичної інфраструктури у контексті формування нової безпекової парадигми України. *Честь і закон*. 2020. № 4 (75). С. 69–77.
3. Мельничук О. Управління критичною інфраструктурою: модель та її впровадження. *Актуальні проблеми державного управління*. 2020. № 1(81). С. 64–74.
4. Мельник Д. С. Побудова моделі загроз національній критичній інфраструктурі України як основа забезпечення її безпеки та стійкості. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2024. № 1(1). С. 237–250.
5. Страхніцький Я. О. Кластерний підхід до забезпечення захисту критичної інфраструктури в умовах воєнного стану в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 23. С. 163–169.
6. Трушкіна Н. В. Економічне забезпечення організації і функціонування критичної інфраструктури. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024. № 1. С. 372–383.

СЕКЦІЯ 4

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ ТА/АБО СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Акімова О.В.

науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки,
кандидат юридичних наук, доцент

Чередніков О.М.

старший науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки,
кандидат технічних наук, доцент

Андрієнко О.В.

доцент кафедри військової підготовки
Національний університет “Чернігівська політехніка”,
кандидат психологічних наук

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МОВЛЕННЄВИХ МАНІПУЛЯЦІЙ У ПЕРЕМОВИНАХ

Проблематика професійного спілкування фахівців у перемовинах торкається важливих аспектів впливу на людську психіку та поведінку через мову, що формує стратегії маніпулювання у процесі взаємодії. Оскільки соціальна взаємодія є основою для кожної людської діяльності, значення цього аспекту стає надзвичайно важливим для розуміння внутрішніх механізмів, які управляють бізнес-переговорами. Мова, як основний інструмент соціальної взаємодії, використовується для реалізації комунікативних стратегій, де однією з основних є маніпуляція. Враховуючи значення мовних конструкцій у бізнес-переговорах, виникає необхідність детального аналізу їх функціональних особливостей.

Особливу роль у маніпулятивному дискурсі відіграють соціально-психологічні аспекти, такі як соціальний статус учасників, їх мотивація, а також культурні та комунікативні норми, що визначають успіх переговорного процесу. Маніпуляції часто здійснюються на рівні неусвідомлених механізмів впливу, коли учасники переговорів, використовуючи певні мовні стратегії, схиляють партнера до бажаного рішення. Це може бути досягнуто через підсвідомі сигнали, які передаються через тон мови, вибір слів або інтонацію.

Існують численні теоретичні підходи до вивчення інституційного дискурсу, зокрема в лінгвістичній філософії. Різноманітні теоретики, зокрема Дж.Остін та Дж.Серль, розвивали теорію мовленнєвих актів, яка зосереджена на аналізі того, як мовні конструкції можуть сприяти досягненню певних цілей в умовах комунікаційної взаємодії. Мовленнєві акти, які охоплюють накази, вимоги, прохання, розпорядження та інші форми мовлення, є інструментами маніпулятивного впливу. Ці акти використовуються для контролю над соціальними відносинами та визначенням ролей учасників переговорів. Важливим є й аспект іллокуції, яка є частиною мовленнєвого акту, що визначає цілі та наміри мовця в процесі взаємодії. Такі мовленнєві акти, як директиви та комісиви, здійснюють певний вплив на

поведінку адресата, дозволяючи маніпулювати його діями в межах соціально визначеного контексту.

Теоретичною основою проведеного дослідження є концепти теорії мовленнєвих актів (Дж.Остін, Дж.Серль) і критичного дискурс-аналізу (Н.Фейрклау, Т.Ван Дейк). Узагальнення матеріалу дозволило виділити мовні індикатори, що сигналізують про маніпулятивні стратегії та забезпечують ефективність професійної взаємодії.

Практична значущість дослідження полягає у можливості застосування його результатів для підвищення комунікативної компетентності фахівців бізнес-сфери та формування стратегії мовленнєвого самозахисту у переговорах.

Згідно з теорією Дж.Серля, мовленнєві акти можна поділити на декілька типів: репрезентативи (ствердження), директиви (накази, поради), комісиви (обіцянки), експресиви (висловлення почуттів) та декларації (офіційні заяви). Кожен з цих типів мовленнєвих актів має свої функції і застосовується в різних ситуаціях бізнес-переговорів. В залежності від ієрархічної позиції учасників переговорів, вибір мовленнєвих актів може варіюватися, що, в свою чергу, визначає ефективність маніпуляцій. Наприклад, вищі представники організацій можуть використовувати більш авторитарні форми висловлювань, тоді як нижчі за статусом можуть застосовувати більш делікатні форми мовлення, що сприяють переконанню.

Інституційний дискурс у лінгвістичній філософії трактується достатньо широко, починаючи з дискурсу організацій, дискурсу судового розгляду та лікарського прийому до так званого “офіційного дискурсу”: текстів парламентських засідань, проповідей, лекцій, матеріалів ЗМІ. У даній сфері активно використовується положення про те, що для набору мовних актів до складу їх конститутивних правил входить певне співвідношення соціальних позицій комунікаторів. “Вербальну комунікацію” визначають як цілеспрямовану лінгвопсихоментальну діяльність адресанта й адресата у процесі інформаційного обміну та впливу на співрозмовника за допомогою знаків природної мови” [1]. Таким чином, інформаційний обмін передбачає передачу різних змістів та спонукає до певної “відповідної дії” та поведінки силою слова.

До мовних дій подібного роду, що отримали назву “маніпулятивних”, відносяться накази, вимоги, прохання, розпорядження, заборони, деякі різновиди питань та ін. Такі мовні акти позиціонують певним чином і відправника, і одержувача повідомлень. Їх присутність у письмовій або усній мові є характерною ознакою так званого “маніпулятивного дискурсу”, якому приділяється особлива увага у науковому напрямі, визначеному як “критичний аналіз дискурсу”. На думку його представників (Н. Фейрклау, Р. Фоулер, Т. Ван Дейк), маніпулятивні мовні акти є показниками відносин соціальної нерівності та субординації комунікантів, конкретне їх формулювання варіюється залежно від ієрархічних позицій учасників інтеракції.

Усвідомлення перспективи від отримуваної вигоди, яка залежить від результатів переговорів, узагальнює усі форми готового знання, котрі задаються ззовні, вони також “пропущені” крізь особисте розуміння успіху.

Так званий “маніпулятивний дискурс”, який доповнений комунікативними техніками встановлює мовні конструкти щодо вербальної комунікації учасників бізнес-переговорів, регламентує поведінку, спілкування та взаємодію.

Відомий у лінгвістичній філософії теоретичний напрям активної вербальної взаємодії різних професійних груп, останнім часом, актуалізує подальший розвиток теорії мовленнєвої комунікації (Дж.Остін, Дж.Серль, П.Стросон, Ю.Хабермас, Л.Вітгенштейн та ін.). Коли мова йде про мовленнєві акти, то перш за все мають на увазі мовлення. Це походить від самого поняття мовленнєвий акт. І це природно, бо вербальна комунікація реалізується мовленнєвим засобом, незалежно від того, як мовлення реалізується, в усній чи письмовій формах, регламентується чи довільно реалізовується. Особливістю мовленнєвої комунікації учасників переговорів є встановлені бізнесові закономірності, котрі зв'язані з роллю та функціями комунікативного наміру того, хто говорить, фактору адресата, характеру

комунікативної взаємодії партнерів, їхньої комунікативної поведінки та ієрархічної ніші в організації.

Отже одним з перспективних напрямків досліджень вербальної комунікації учасників бізнес-переговорів, є розгляд висловлювань комунікантів в межах теорії мовленнєвих актів, розробленої філософами Дж.Р.Серлем і Дж.Остіним [2]. Дана теорія розглядає акт мовлення, що включає реалізацію мовцем висловлювання в ситуації безпосереднього спілкування зі слухачем. Теорія мовленнєвих актів дозволяє сфокусувати увагу науковців на докладному описі мовленнєвого акту комунікантів у процесі специфічної професійної діяльності, як елементарної ланки вербального спілкування, що спонукає до дії.

Головна особливість теорії мовленнєвих актів полягає в підході до мовленнєвого акту як до способу досягнення індивідом поставленої мети спілкування, і в цьому аспекті розглядається використання мовних засобів. Мета або інтенція є фактором, який регулює процес бізнесової вербальної комунікації учасників. У зв'язку з цим вербальна комунікація аналізується ними як форма прояву переважно міжособистісних професійних стосунків.

Центральним у теорії мовленнєвих актів є поняття іллокуції, введене Дж.Остіним, яке фіксує такі аспекти акту вербальної комунікації й змісту висловлювання, котрі не урахуються ні формальною семантикою, що вивчає локацію, ні риторикою, що займається перлокуцією – впливом мовлення на почуття і думки широкої аудиторії [3-5]. Отже іллокутивний акт можна розглянути як найважливішу ланку в структурі мовленнєвого акту у процесі вербальної комунікації учасників бізнес-переговорів.

Функцію виявлення факторів, завдяки яким висловлювання набуває істинності, стаючи носієм мовного задуму комунікантів, виконує класифікація іллокутивних актів. Вона засновується на типології іллокутивних дієслів: вердиктиви (вироки), екзерситиви (акти здійснення влади), коміссиви (акти зобов'язань), бехабитиви (акти суспільної поведінки) і екс позитиви (акти-пояснення). Вказавши на неправомірність змішування іллокутивних актів і іллокутивних дієслів, Дж.Серль започаткував універсальну класифікацію, в основу якої покладено іллокутивну мету. Класифікація у цьому контексті включає: 1) репрезентативи чи асертиви (Я стверджую), 2) директиви (Я наказую), 3) коміссиви (Я обіцяю), 4) експресиви (Я дякую), 5) декларації (Я звільняю). Незважаючи на те, що типологія Дж.Серля відрізняється послідовністю й логічністю, її недолік полягає у відсутності подальшого ділення на підкласи за додатковими ознаками.

Встановлено, що вербальні техніки маніпуляції мають упорядкований характер і базуються на усталених мовленнєвих практиках, залежних від соціального статусу комунікантів, їхньої ієрархічної позиції та інституційного контексту. У процесі переговорів мовна поведінка детермінована професійною належністю, організаційними правилами, корпоративною культурою і прагматичними інтересами сторін.

Дослідження показує, що ефективність мовного впливу залежить не лише від змісту, а й від форми, контексту та соціальної легітимності комунікативних дій. Подальші розвідки у цьому напрямі можуть охоплювати міжкультурні аспекти бізнес-комунікації та гендерні особливості мовної поведінки у переговорах.

Список використаних джерел:

1. Чепелева Н. В., Смульсон М. Л., Рудницька С. Ю., Зазимко О. В. Дискурсивне конструювання досвіду у контексті розвитку особистості: [монографія] / За ред. Н. В. Чепелевої. – Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. – 194 с. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/731506/>.
2. Сьорл, Дж. Мовленнєві акти: есе з філософії мови / Дж. Сьорл; пер. з англ. О.Іздрика. – Львів: Літопис, 2000. – 215 с.
3. Татенко В. О. Життєві завдання особистості як умова реалізації життєвого успіху / В. О. Татенко // Наук. студії із соц. та політ. психол. – К.: Міленіум, 2006. – Вип. 16(19). – С.299–304.

4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: [термінологічна енциклопедія] / Олена Селіванова. – Полтава: Довкілля, 2006. – 716 с
5. Макарова Н. В. Дискурс і комунікація: навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 252 с.

Андрєєв М.А.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Веліков С.Г.
викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ В УМОВАХ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ: ПРОФІЛАКТИКА Й ПОДОЛАННЯ

Професійне вигорання – це не просто втома, яку можна зняти вихідним із чашкою чаю, це підступний стан, що може зненацька підкосити навіть найміцніших, особливо в екстремальних умовах під час виконання бойових завдань. Постійний стрес тримає в напрузі щохвилини, небезпека чекає на кожному кроці, а величезна відповідальність за життя інших виснажує фізично й морально, залишаючи лише оболонку від колишньої людини. Для бійців на передовій вигорання – не просто особиста проблема, а загроза для всього підрозділу, адже від стану кожного залежить загальний успіх. У таких умовах цей стан стає питанням не лише комфорту, а й виживання. Воно впливає не тільки на самих бійців, а й на командирів, які ведуть їх у бій, психологів, які допомагають триматися, і рідних, які чекають удома, сподіваючись, що близькі повернуться не лише живими тілом, а й душею.

Вигорання як явище почали досліджувати ще в 70-х роках минулого століття. Американський психолог Герберт Фройденбергер описав його як стан, коли людина “згорає” від роботи, наче свічка, що догорає до кінця [1]. У мирному житті це давно визнана проблема, але в умовах війни, де немає вихідних чи можливості відгородитися від світу, стрес накопчує хвилями без перерви. В таких умовах військовослужбовець або вчиться тримати удар, або ламається під тягарем. Від його стану залежить не лише власне життя, а й виконання завдання та безпека товаришів. Ігнорування вигорання може запустити ланцюжок невдач, що іноді закінчуються трагедією. Тому профілактика й боротьба з ним – це життєво необхідний крок для тих, хто стоїть на передовій. Без своєчасного втручання наслідки можуть бути катастрофічними не лише в момент бою, а й після повернення до мирного життя.

У бойових умовах стрес пронизує все: різкі звуки вибухів, біль від втрати побратимів, постійна невідомість – життя чи смерть за мить [2]. Розслабитися неможливо, адже пильність – запорука виживання. Тривале перебування в такому стані перевантажує психіку, ніби дріт, що тріскається від перегріву. Додається фізична втома: три-чотири години сну на добу, їжа похапцем, тижні без нормального відпочинку [3]. До цього додаються погодні умови, що ускладнюють і без того важке становище: дощ заливає окопи, перетворюючи їх на холодну багнюку, туман ховає ворога. В таких умовах військовослужбовець неспроможний щось змінити [4]. Такі моменти змушують почуватися безпорадним перед силою, яку не контролюєш, і це виснажує не менше, ніж пряма загроза.

Відірваність від дому – ще один важкий тягар. Далеко від рідних, без можливості обійняти чи почути їх, лише листи чи короткі дзвінки стають тонкою ниткою, що зв’язує з мирним світом [5]. Для командирів додається відповідальність за інших – кожен наказ може врятувати або поставити під удар цілу групу. Постійне відчуття, що від тебе залежить більше, ніж ти можеш витримати, тисне, як камінь, що з кожним днем стає важчим. До того ж, у

таких умовах часто немає часу на осмислення власних емоцій – ти просто йдеш вперед, ховаючи втому й сумніви глибоко всередині, що лише накопичує напругу.

Вигорання забирає все: сили вставати зранку, увагу для виявлення небезпеки, бажання рухатися вперед. Людина стає дратівливою, не може зосередитися, відчуває фізичні симптоми – головний біль, проблеми зі шлунком, безсоння [6]. У бою це смертельно небезпечно: пропустив ворога через туман втоми – і плани руйнуються, товариші в небезпеці. Один виснажений борець може ненавмисно підвести всю операцію, адже його апатія чи помилка стають слабкою ланкою в команді [7]. Воно ще й заразне, як невидима хвороба. Якщо хтось втрачає віру чи бойовий дух, це передається іншим, руйнуючи згуртованість, що тримає підрозділ разом [8]. У крайніх випадках люди тікають із поля бою, замикаються в собі чи втрачають сенс жити. Навіть після війни вигорання не відпускає: депресія чи посттравматичний розлад стають бомбою уповільненої дії, що вибухає в мирному житті, коли здається, що найстрашніше позаду.

Краще запобігти вигоранню, ніж боротися з його наслідками. Підготовка заздалегідь – ключовий крок. Тренування зі стресостійкості, симуляції бойових ситуацій, вправи на розслаблення такі як: глибоке дихання чи коротка медитація, діють як щеплення від стресу [2]. Вони вчать зберігати холонокровність навіть у хаосі. Відпочинок, хоч і короткий, виступає в таких умовах рятувним колом. Кілька годин сну, гарячий чай в окопі чи ротація, щоб уникнути місяців без перерви, можуть урятувати від вигорання [3]. Навіть пів години тиші серед холоду й вологості стають ковтком свіжого повітря для виснаженого розуму. Зв'язок із рідними – це не просто розрада, а нагадування, заради чого ти тримаєшся [5]. Лист від близьких чи короткий дзвінок здатні повернути віру в те, що боротьба має сенс.

Психолог у підрозділі – незамінна підтримка. Він може вчасно помітити межу, коли людина ось-ось зірветься, і допомогти їй втриматися [6]. Групові розмови між бійцями, коли вони діляться пережитим, сміються над дрібницями чи просто сидять поруч у мовчанні, зміцнюють відчуття єдності [7]. Це допомагає не почуватися самотнім у пеклі війни. Командна підтримка діє як міцний щит проти внутрішнього зламу, адже відчуття, що ти не один, дає сили йти далі.

Якщо вигорання вже настало, ігнорувати його не можна. Перший крок – дати відпочинок: день без обстрілів, сон у теплі, нормальна їжа замість сухого пайка [3]. Усе це в комплексі повертає фізичні сили й трохи розганяє темряву в голові. Розмова з психологом і когнітивно-поведінкова терапія допомагають переосмислити думки – замість: - “я все провалив” прийти до: - “я зробив усе, що міг у тих умовах” [6]. Рух – зарядка чи біг, якщо є можливість, – виганяє стрес і піднімає настрій [7]. Навіть кілька хвилин активності можуть розірвати коло апатії. Їжа, що повертає енергію, і підтримка від побратимів чи рідних витягують із психологічної ями [5]. У крайніх випадках, коли депресія чи тривога стають нестерпними, за порадою лікаря можуть знадобитися медикаменти, але це лише під контролем спеціаліста [8].

Після закінчення війни психологічна допомога не повинна припинятися. Повернення до мирного життя – це не просто зміна обстановки, а складний процес відновлення. Військовослужбовцям потрібна підтримка, щоб знайти себе заново, відчути, що життя все ще має сенс. Вигорання в бойових умовах – це не слабкість, а реальна проблема, що може зачепити будь-кого. Воно приходить тихо – від стресу, втоми, самотності – і може закінчитися погано не тільки для однієї людини, а й для всієї команди. Але з ним можна боротися: підготовкою, відпочинком, підтримкою. Це про те, щоб люди могли виконувати свою справу, залишатися собою й повертатися додому не лише живими фізично, а й морально.

Список використаних джерел:

1. Кравченко, Ю. М. “Професійне вигорання: теоретичні основи та практичні підходи до його вивчення.” Наукові записки Національного університету “Острозька академія”, серія “Психологія”, 2016

2. Коваленко, О. П. “Психологічні аспекти стресу в умовах бойових дій.” Вісник Національної академії оборони України, 2018
3. Литвиненко, І. М. “Вплив нестачі сну на боєздатність військовослужбовців.” Журнал “Військова медицина України”, 2020
4. Гринишин, М. В. “Психологічні механізми подолання безпорадності в екстремальних умовах.” Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2019
5. Шевчук, Л. О. “Соціальна ізоляція та її вплив на психологічний стан військових.” Журнал “Психологія і суспільство”, 2021
6. Бондаренко, Т. С. “Симптоми та наслідки професійного вигорання: практичний аналіз.” Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2017
7. Сидоренко, В. К. “Роль командної згуртованості у профілактиці вигорання серед військових.” Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України, 2022
8. Зінченко, С. М. “Довгострокові наслідки ПТСР і вигорання у ветеранів бойових дій.” Український журнал медицини, біології та спорту, 2019

Анікіна Н.Б.

співробітник Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ

На сьогоднішній день питання щодо психологічної підтримки та гендерної рівності у діяльності сил сектору безпеки і оборони України постали досить гостро в результаті потерпання нашої країни від російської агресії протягом більше десяти років. Впродовж цього періоду часу сексуальне насильство з боку військових рф стало додатковим інструментом, а не просто ознакою агресії до українців, за допомогою якого здійснюються покарання за будь-яку непокору, можливість мати власну думку й відвертого терору. В умовах війни наслідки цих дій є дуже серйозними. Сексуальному насильству підлягають не тільки жінки, а навіть діти та чоловіки. У постраждалих дуже часто виникають психічні розлади, посттравматичні синдроми та депресії. За статистикою, найбільше від насильства страждають жінки. Як свідчать дані Офісу Генпрокурора України, 72% жінок і 28% чоловіків звернулися до правоохоронних органів, внаслідок пережитого сексуального насильства під час війни. На думку західних експертів, сексуальні злочини в ряді інших видів насильства для країни-агресора використовуються як потужний психологічний терористичний метод, який має на меті залякати, принизити, підкорити цілу націю через окремих людей. За допомогою міжнародної демократичної спільноти, судових органів і правозахисних груп прикладається чимало зусиль для того, щоб покарати усіх, хто винен у воєнних злочинах, включаючи сексуальні [1].

Слід зазначити, що українські жінки стали не лише свідками бойових дій. З 2014 року вони беруть активну участь у захисті України, відбиваючи російську агресію. За останні одинадцять років сектор безпеки та охорони України став повністю відкритим для жінок, які мають бажання виконувати завдання з оборони країни, захищаючи її територіальну цілісність. За даними експертів, на сьогоднішній день, навіть серед країн-членів НАТО, Україна має значний показник по кількості жінок у збройних силах. На сьогодні кількість жінок-військовослужбовців зросла до майже 48 тисяч. В 2018 році Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях» [2]. Жінки опанували бойові професії

гранатометниці, снайперки, артилеристки та багато інших у війську. Якщо раніше жінки переважно займали небойові посади, як наприклад, зв'язківець, то вже сьогодні ми бачимо жінок, які командують підрозділами, виконуючи бойові завдання.

Жінки приймають участь у спеціальних навчаннях та тренінгах, що дозволяє їм здобувати нові навички та підвищувати рівень професійної підготовки. Роль жінок в секторі безпеки та оборони України зростає, набуваючи нових форм та значень. Це не лише питання інтеграції гендерних перспектив у всі сфери суспільного життя чи соціальної справедливості, участь жінок в воєнній сфері є важливим елементом зміцнення обороноздатності країни. Гендерна рівність стає все більш актуальною темою в сучасному світі. Впровадження антидискримінаційних політик є також важливим аспектом. Робота у цієї сфері насамперед спрямована на запобігання дискримінації та сексуальному домаганням, створення безпечного та справедливого робочого середовища для всіх військовослужбовців, незалежно від статі. Загалом інтеграція гендерних перспектив у секторі безпеки та оборони має численні переваги. Дослідження показують, що командна робота, до якої долучаються і чоловіки, і жінки, виконується більш креативно та ефективно під час вирішення складних завдань, водночас підвищуючи загальний моральний дух та рівень мотивації серед військовослужбовців. Також під час роботи такої команди спостерігається зміцнення соціальної справедливості щодо забезпечення рівності у суспільстві. Всі вищеперелічені аспекти виступають важливим показником демократичного розвитку країни.

Щодо забезпечення психологічної підтримки в силах сектору безпеки та оборони України, особливо в умовах війни, слід звернути увагу на кілька ключових аспектів:

1. Надання психологічної підтримки:

- Травма та стрес - військовослужбовці стикаються з екстремальними ситуаціями, що можуть призвести до посттравматичного стресового розладу (ПТСР), тривоги, депресії та інших психологічних проблем.
- Доступність послуг - необхідно забезпечити доступ до кваліфікованих психологів та психіатрів, як під час служби, так і після її завершення.
- Програми реабілітації - важливі програми реабілітації, які допомагають військовим адаптуватися до цивільного життя та подолати наслідки травм.
- Підтримка сімей - сім'ї військовослужбовців також потребують психологічної підтримки, оскільки вони переживають стрес та тривогу.
- Попередження суїцидів - потрібні програми для виявлення та запобігання суїцидальним ризикам серед військових.

2. Дотримання гендерної рівності:

- Рівні можливості - жінки та чоловіки повинні мати рівні можливості для служби в силах безпеки та оборони, включаючи доступ до всіх посад та спеціальностей.
- Боротьба з дискримінацією - необхідно боротися з дискримінацією за ознакою статі, включаючи сексуальні домагання та насильство.
- Врахування гендерних потреб - важливо враховувати гендерні потреби військовослужбовців, наприклад, забезпечуючи належні умови проживання та медичне обслуговування.
- Підвищення обізнаності - необхідно підвищувати рівень обізнаності щодо гендерної рівності серед військовослужбовців та керівництва.

- Інтеграція гендерних перспектив - інтеграція гендерних перспектив у секторі безпеки та оборони України має численні переваги, про що ми розповідали вище.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити деякі висновки та розробити рекомендації для оптимізації процесу надання психологічної підтримки та реалізації гендерної рівності в секторі безпеки та оборони України. Існує певний взаємозв'язок між психологічною підтримкою та дотримання гендерної рівності. Наприклад, дискримінація та насильство можуть спричинити психологічні травми. І навпаки, створення безпечного та справедливого середовища сприяє покращенню психологічного стану військовослужбовців, підвищення їх стресостійкості та мотивації під час виконання бойових завдань. Як ми

бачимо, взаємозв'язок між психологічною підтримкою та гендерною рівністю у діяльності сил сектору безпеки і оборони України є складним та багатогранним. Проте існують певні труднощі, які потрібно ще подолати на шляху оптимізації ефективної співпраці в сфері сектору безпеки та оборони, а саме:

1. Наявність гендерних стереотипів:

- надання психологічної підтримки, яка зможе допомогти військовослужбовцям, незалежно від статі, подолати гендерні стереотипи, що обмежують їхній потенціал та можливості. Це сприяє створенню більш інклюзивного та справедливого середовища, де кожен відчуває себе цінним та поважним.

2. Запобігання та протидія насильству:

- дотримання умов гендерної рівності, що є ключовим фактором у запобіганні та протидії сексуальному насильству, а також домаганням у військовому середовищі. В свою чергу психологічна підтримка може допомогти жертвам насильства отримати необхідну допомогу та підтримку, сприяючи формуванню культури нульової толерантності до насильства.

3. Підвищення ефективності:

- створення різноманітних команд, які складаються з чоловіків та жінок, що в результаті допомагає більш ефективно впоратися зі складними завданнями. Гендерна рівність та психологічна підтримка сприяють створенню такого різноманітного та ефективного середовища.

4. Покращення морального духу:

- коли всі військовослужбовці відчувають себе рівними та поважними, це позитивно впливає на їхній моральний дух та мотивацію. Психологічна підтримка допомагає підтримувати високий рівень морального духу, особливо в умовах стресу та невизначеності.

5. Інтеграція гендерних перспектив:

- важливим аспектом є активне впровадження антидискримінаційних політик. Робота в цій сфері насамперед спрямована на запобігання дискримінації та сексуальному домаганням, створення безпечного та справедливого робочого середовища для всіх військовослужбовців, незалежно від статі.

Отже, психологічна підтримка та гендерна рівність є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими факторами, які сприяють створенню більш ефективного, справедливого та інклюзивного сектору безпеки і оборони України.

В якості рекомендацій можна запропонувати наступне:

- розробити та впровадити національну стратегію з психологічної підтримки та гендерної рівності в силах безпеки та оборони;

- забезпечити достатнє фінансування програм психологічної підтримки та гендерної рівності;

- підвищити кваліфікацію психологів та інших фахівців, які працюють з військовослужбовцями;

- залучити громадські організації та міжнародних партнерів до реалізації програм психологічної підтримки та гендерної рівності.

На сьогоднішній день досвід розвитку оборонного сектору в Україні є дуже корисним і показовим для НАТО. Відповідаючи на сучасні військові виклики, Україна має унікальний досвід, з якими досі не стикалася жодна країна. Українські жінки на сьогодні є потужною частиною супротиву російської агресії, а Україна, як держава, беззаперечно досягла прогресу, поступово змінюючи підходи та стаючи більш відкритою до участі жінок у процесах безпеки та оборони, залучаючи їх до виконання відповідних завдань.

Список використаних джерел:

1. Інтеграція гендерних перспектив та роль жінок у Збройних Силах України - Україна до НАТО URL:<http://ukrainetonato.com.ua> (дата звернення 02.04.2025)

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях».

Безерко І.В.

викладач предмету «Захист України» ДПТНЗ

«Чернівецький професійний ліцей сфери послуг»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ ТА/АБО СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

I. Психологічна підтримка:

1.1. Раннє виявлення та профілактика ПТСР та інших психологічних проблем у військовослужбовців.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та інші психологічні проблеми є серйозними викликами для військовослужбовців, що зазнають впливу травматичних подій під час виконання службових обов'язків. Раннє виявлення ознак психологічного неблагополуччя та впровадження ефективних профілактичних заходів є критично важливими для мінімізації негативних наслідків цих проблем та забезпечення психологічної стійкості особового складу.

Раннє виявлення передбачає створення системи моніторингу та спостереження, яка дозволяє виявляти військовослужбовців, що знаходяться в групі ризику або вже мають симптоми психологічних розладів. Це включає в себе:

- **Регулярні психологічні обстеження:** Проведення періодичних оцінок психологічного стану військовослужбовців за допомогою стандартизованих опитувальників та клінічних інтерв'ю.
- **Спостереження за поведінкою та емоційним станом:** Навчання командирів та побратимів розпізнавати зміни у поведінці, емоційному стані та функціонуванні, які можуть свідчити про психологічні проблеми.
- **Забезпечення доступності до психологічної допомоги:** Створення умов, в яких військовослужбовці відчують себе комфортно та безпечно звертаючись за психологічною допомогою.

Профілактичні заходи

Профілактика ПТСР та інших психологічних проблем передбачає комплекс заходів, спрямованих на зниження впливу травматичних факторів, підвищення психологічної стійкості та формування здорових стратегій подолання стресу. Це включає в себе:

- **Психологічна підготовка:** Надання військовослужбовцям знань та навичок, необхідних для ефективного функціонування в умовах високого стресу, включаючи техніки саморегуляції, управління емоціями та розв'язання проблем.
- **Тренінги стресостійкості:** Проведення спеціалізованих тренінгів, спрямованих на підвищення здатності військовослужбовців витримувати та відновлюватися після впливу стресових факторів.
- **Управління стресовими факторами:** Вжиття заходів для зменшення впливу стресових факторів на військовослужбовців, таких як забезпечення достатнього відпочинку, ротація особового складу та надання можливості для відновлення.

Взаємозв'язок раннього виявлення та профілактики

Раннє виявлення та профілактика є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими стратегіями. Раннє виявлення дозволяє своєчасно вживати профілактичних заходів для запобігання розвитку повномасштабних розладів, тоді як ефективні профілактичні заходи

полегшують раннє виявлення, зменшуючи кількість осіб, які потребують інтенсивного лікування.

Раннє виявлення ознак психологічного неблагополуччя та впровадження комплексних профілактичних заходів є найважливішими компонентами системи психологічної підтримки військовослужбовців. Ці стратегії дозволяють не тільки знизити ризик розвитку ПТСР та інших психологічних проблем, але й сприяють підвищенню психологічної стійкості, боєздатності та загального благополуччя особового складу.

1.2. Забезпечення доступності та якості психологічної допомоги військовослужбовцям

Військовослужбовці, виконуючи свої обов'язки, часто стикаються з екстремальними ситуаціями, які можуть мати серйозні наслідки для їхнього психологічного здоров'я. Забезпечення своєчасного та ефективного доступу до кваліфікованої психологічної допомоги є критично важливим для підтримки їхнього добробуту, боєздатності та успішної реінтеграції після завершення служби.

Проблема доступності психологічної допомоги

Існує ряд факторів, які можуть обмежувати доступність психологічної допомоги для військовослужбовців:

- **Стигматизація:** Певні упередження щодо проблем з психічним здоров'ям можуть утримувати військовослужбовців від звернення за допомогою через страх осуду або негативних наслідків для їхньої кар'єри.
- **Географічні обмеження:** Військовослужбовці, які знаходяться у віддалених місцях або на передовій, можуть мати обмежений доступ до кваліфікованих фахівців.
- **Брак ресурсів:** Недостатня кількість військових психологів та обмежені можливості медичних закладів можуть призводити до тривалих очікувань на отримання допомоги.
- **Особливості служби:** Специфіка військової служби, включаючи часті передислокації, тривалі розлуки з родиною та високий рівень стресу, може ускладнювати процес отримання регулярної психологічної допомоги.

Забезпечення рівного доступу

Для забезпечення рівного доступу до психологічної допомоги для всіх категорій військовослужбовців, незалежно від статі, посади чи місця служби, необхідно:

- **Подолання стигматизації:** Проведення інформаційних кампаній та тренінгів для підвищення обізнаності про важливість психологічного здоров'я та зменшення стигми, пов'язаної з проблемами психічного здоров'я.
- **Розширення мережі надання допомоги:** Створення мобільних груп психологічної підтримки, використання телемедицини та онлайн-консультацій для забезпечення доступу до допомоги у віддалених місцях.
- **Збільшення фінансування:** Виділення достатніх коштів для найму та навчання військових психологів, розширення можливостей медичних закладів та впровадження ефективних програм психологічної підтримки.
- **Створення сприятливих умов:** Забезпечення конфіденційності та безпеки при зверненні за психологічною допомогою, а також гнучкого графіка надання послуг, що враховує особливості військової служби.

Забезпечення якості психологічної допомоги

Якість психологічної допомоги має вирішальне значення для її ефективності. Для її забезпечення необхідно:

- **Підвищення кваліфікації військових психологів:** Забезпечення постійного професійного розвитку військових психологів, включаючи навчання сучасним методам діагностики та лікування, а також супервізію та підтримку з боку досвідчених фахівців.

- **Залучення цивільних фахівців:** Співпраця з цивільними психологами, психотерапевтами та психіатрами для забезпечення широкого спектру послуг та обміну досвідом.

- **Впровадження стандартів якості:** Розробка та впровадження клінічних протоколів та стандартів надання психологічної допомоги, заснованих на наукових доказах та найкращих практиках.

- **Моніторинг та оцінка:** Регулярне проведення моніторингу та оцінки якості надання психологічної допомоги з метою виявлення проблемних зон та вжиття заходів для їх усунення.

Тому забезпечення доступності та якості психологічної допомоги є надзвичайно важливим для підтримки психологічного здоров'я військовослужбовців. Усунення перешкод на шляху до отримання допомоги, розширення мережі надання послуг, підвищення кваліфікації фахівців та впровадження стандартів якості є ключовими кроками на цьому шляху. Інвестування в психологічне здоров'я військовослужбовців є невід'ємною частиною забезпечення обороноздатності країни та добробуту її захисників.

1.4. Врахування специфічних психологічних потреб різних категорій особового складу

Специфічні потреби різних категорій військовослужбовців

- **Жінки-військовослужбовиці:** Жінки в армії стикаються з унікальними стресорами, включаючи можливу сексуальну агресію, гендерну дискримінацію, труднощі поєднання військової служби з материнством та недостатню підтримку в питаннях, пов'язаних з жіночим здоров'ям. Вони також можуть відчувати додатковий стрес, пов'язаний з перебуванням у переважно чоловічому середовищі.

- **Ветерани:** Після завершення служби ветерани можуть зіткнутися з проблемами адаптації до цивільного життя, включаючи безробіття, проблеми з житлом, фінансові труднощі та труднощі у встановленні стосунків. Вони також можуть страждати від ПТСР, депресії, тривожних розладів, зловживання психоактивними речовинами та інших психологічних проблем, пов'язаних з їхнім військовим досвідом.

- **Особи, які зазнали полону або насильства:** Полон та насильство є особливо травматичними переживаннями, які можуть мати довготривалі та важкі наслідки для психологічного здоров'я. Особи, які пережили ці травми, можуть страждати від важкого ПТСР, депресії, тривожних розладів, дисоціативних розладів, проблем з довірою, труднощів у регулюванні емоцій та підвищеного ризику самогубства.

- **Військовослужбовці з інвалідністю:** Військовослужбовці з інвалідністю можуть стикатися з додатковими психологічними проблемами, пов'язаними з їхніми фізичними обмеженнями, включаючи почуття втрати, зниження самооцінки, соціальну ізоляцію та труднощі з адаптацією до нових умов життя.

Розробка та впровадження спеціалізованих програм підтримки

Для задоволення специфічних психологічних потреб різних категорій військовослужбовців необхідно розробляти та впроваджувати спеціалізовані програми підтримки, які враховують їхні унікальні виклики та потреби. Ці програми можуть включати в себе:

- **Гендерночутливі програми:** Програми, які враховують гендерні відмінності у переживанні травми та реагуванні на стрес, а також потреби жінок-військовослужбовиць, пов'язані з їхнім репродуктивним здоров'ям та материнством.

- **Програми для ветеранів:** Програми, які допомагають ветеранам адаптуватися до цивільного життя, включають послуги з працевлаштування, навчання, консультування з фінансових питань, підтримку в питаннях житла та лікування психологічних проблем, пов'язаних з їхнім військовим досвідом.

- **Програми для осіб, які пережили полон або насильство:** Інтенсивні програми психологічної допомоги, які включають індивідуальну та групову терапію,

спрямовану на обробку травматичних спогадів, відновлення почуття безпеки та довіри, а також навчання навичкам регулювання емоцій та подолання наслідків травми.

- **Програми для військовослужбовців з інвалідністю:** Програми, які надають психологічну підтримку та допомогу в адаптації до життя з інвалідністю, включають консультування, групи підтримки, навчання навичкам самообслуговування та сприяння соціальній інтеграції.

Врахування специфічних психологічних потреб різних категорій особового складу та розробка спеціалізованих програм підтримки є важливим завданням для забезпечення психологічного здоров'я та добробуту військовослужбовців. Ці програми повинні бути доступними, ефективними та культурно компетентними, а також повинні надаватися в умовах конфіденційності та безпеки. Інвестування в програми, які враховують різноманітні потреби військовослужбовців, є інвестицією в їхнє благополуччя, боєздатність та успішну реінтеграцію після завершення служби.

II. Гендерна рівність:

2.1. Забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків у військовій службі

Забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків у військовій службі є важливим аспектом розбудови справедливого та ефективного війська. Це передбачає усунення будь-яких форм дискримінації за ознакою статі та створення умов, в яких кожен військовослужбовець, незалежно від статі, має можливість реалізувати свій потенціал та зробити внесок у обороноздатність країни.

Поточна ситуація

В багатьох країнах світу, включаючи Україну, жінки все активніше долучаються до військової служби. Вони виконують широкий спектр завдань, включаючи бойові, та демонструють високий рівень професіоналізму та відданості. Однак, незважаючи на досягнутий прогрес, все ще існують певні бар'єри та обмеження, які перешкоджають повноцінній участі жінок у військовій службі.

Проблеми, що існують

- **Гендерні стереотипи:** Упередження щодо ролі жінок у війську можуть призводити до дискримінації при прийнятті на службу, розподілі посад та просуванні по службі.
- **Обмежений доступ до певних посад:** В деяких випадках жінки можуть бути обмежені у доступі до певних посад, особливо тих, що пов'язані з бойовими діями.
- **Сексуальні домагання та насильство:** Проблема сексуальних домагань та насильства щодо жінок-військовослужбовиць залишається актуальною в багатьох арміях світу.
- **Відсутність належних умов:** Недостатня кількість приміщень, пристосованих для потреб жінок.
- **Проблеми поєднання військової служби з материнством:** Відсутність гнучкого графіка роботи та належної підтримки для жінок-військовослужбовиць, які є матерями, може ускладнювати їхню службу та кар'єрне зростання.

Забезпечення рівних прав та можливостей

Для забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків у військовій службі необхідно:

- **Законодавчі та нормативні зміни:** Прийняття та впровадження законодавства та нормативних актів, які забороняють будь-яку дискримінацію за ознакою статі у військовій службі.
- **Подолання гендерних стереотипів:** Проведення інформаційних кампаній та тренінгів для військовослужбовців з метою підвищення обізнаності про гендерну рівність та подолання упереджень.

- **Забезпечення рівного доступу до всіх посад:** Скасування будь-яких обмежень на доступ жінок до певних посад у війську, за винятком тих, які обумовлені об'єктивними фізіологічними відмінностями та підтверджені науковими дослідженнями.

- **Боротьба з сексуальними домаганнями та насильством:** Впровадження ефективних механізмів запобігання та реагування на випадки сексуальних домагань та насильства, забезпечення захисту постраждалих та притягнення винних до відповідальності.

- **Створення належних умов:** Забезпечення жінок якісним обмундируванням та спорядженням.

- **Підтримка військовослужбовців, які є батьками:** Забезпечення гнучкого графіка роботи, надання відпусток по догляду за дитиною та створення дитячих кімнат на території військових частин.

- **Заохочення жінок до просування по службі:** Створення програм наставництва та підтримки для жінок-військовослужбовиць, які прагнуть зробити кар'єру у війську.

Забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків у військовій службі є не лише питанням справедливості, але й необхідною умовою для підвищення боєздатності та ефективності війська. Усунення дискримінації, подолання стереотипів та створення сприятливих умов для служби жінок сприятиме залученню до війська талановитих та відданих своїй справі людей, незалежно від їхньої статі.

2.2. Залучення жінок до прийняття рішень у секторі безпеки і оборони

Залучення жінок до прийняття рішень у секторі безпеки і оборони є важливим фактором забезпечення гендерної рівності, підвищення ефективності військових операцій та зміцнення миру й безпеки.

Переваги залучення жінок до прийняття рішень

- **Покращення якості рішень:** Дослідження показують, що залучення жінок до прийняття рішень призводить до прийняття більш зважених та обґрунтованих рішень. Жінки схильні враховувати ширший спектр факторів та наслідків, а також знаходити більш креативні та інноваційні рішення.

- **Підвищення ефективності операцій:** Жінки можуть забезпечити краще розуміння потреб та проблем місцевого населення, особливо жінок і дітей, що сприяє більш ефективному виконанню завдань.

- **Зміцнення миру та безпеки:** Жінки часто виступають посередниками у конфліктах, сприяють примиренню та відновленню, а також відстоюють права людини.

- **Сприяння гендерній рівності:** Залучення жінок до прийняття рішень у секторі безпеки і оборони є важливим кроком на шляху до досягнення гендерної рівності та забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків.

Забезпечення представництва жінок на всіх рівнях прийняття рішень

- **Встановлення цілей та квот:** Встановлення конкретних цілей та квот щодо представництва жінок на керівних посадах може допомогти прискорити прогрес у досягненні гендерного балансу.

- **Подолання гендерних стереотипів:** Проведення інформаційних кампаній та тренінгів для військовослужбовців з метою підвищення обізнаності про гендерну рівність та подолання упереджень.

- **Заохочення жінок до кар'єрного зростання:** Створення програм наставництва та підтримки для жінок-військовослужбовиць, які прагнуть зробити кар'єру у війську, а також забезпечення їхньої видимості та визнання їхніх досягнень.

Врахування гендерного аспекту при розробці та реалізації оперативно-службових планів та завдань є важливим для забезпечення ефективності операцій та мінімізації негативних наслідків для місцевого населення.

Залучення жінок до прийняття рішень на всіх рівнях у секторі безпеки і оборони є важливим кроком на шляху до забезпечення гендерної рівності, підвищення ефективності військових операцій та зміцнення миру й безпеки.

Формування розуміння гендерних ролей, стереотипів та їхнього впливу є ключовим завданням гендерно чутливої підготовки. Це може бути досягнуто за допомогою різноманітних методів, зокрема:

- **Лекції та презентації:** Надання учасникам навчання теоретичної інформації про гендерні ролі, стереотипи та їхній вплив.
- **Групові дискусії:** Створення можливостей для учасників навчання обговорити свої власні переконання та досвід, пов'язані з гендерними ролями та стереотипами.
- **Рольові ігри та симуляції:** Проведення практичних вправ, які допомагають учасникам навчання зрозуміти, як гендерні стереотипи можуть впливати на їхню поведінку та прийняття рішень.
- **Аналіз конкретних ситуацій:** Розгляд реальних ситуацій, в яких гендерні стереотипи призвели до негативних наслідків, таких як дискримінація або неефективне виконання завдань.
- **Запрошення експертів:** Запрошення фахівців з гендерних питань для проведення лекцій та семінарів, а також для обміну досвідом та найкращими практиками.

Отже гендерна чутливість у підготовці кадрів є важливим інструментом для створення інклюзивного та ефективного робочого середовища у військовій службі. Включення питань гендерної рівності до програм підготовки та формування у військовослужбовців розуміння гендерних ролей, стереотипів та їхнього впливу сприяє позитивним змінам у культурі організації, забезпечує рівні можливості для жінок і чоловіків та підвищує ефективність виконання службових обов'язків.

Список використаних джерел:

1. О.М. Кокун, Н.А. Агаєв, І.О. Пішко, Н.С. Лозінська. -«Основи психологічних знань про психічні розлади для військового психолога» (2018):-[Довідник з МПЗ+1books.protocol.ua+1](#)
2. О.С. Колесніченко, Я.В. Мацегора, І.І. Приходько. «Протоколи надання першої психологічної допомоги військовослужбовцям Національної гвардії України в екстремальних умовах діяльності» (2018):-[ndcnangu.co.ua+1Центр навчальної і практичної літератури+1](#)
3. - О.Г. Скрипкін, А.Б. Дейко, О.В. Еверт. «Алгоритм роботи військового психолога щодо психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України» (2016):-[Довідник з МПЗ](#)
4. «Протоколи надання психологічної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України в бойових (екстремальних) умовах. Інструкція» (2023):-[Центр навчальної і практичної літератури](#). Розроблено робочою групою офіцерів управління психологічного забезпечення Головного управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України.

Богданов М.В.

старший викладач кафедри спеціальної фізичної та бойової підготовки Національної академії Служби безпеки України

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦПІДРОЗДІЛІВ

Результати комплексних досліджень показали, що такі фактори, як ненормований робочий день, постійний контакт із асоціальними елементами, необхідність повної віддачі психічних і фізичних сил при виконанні бойових завдань знижують функціональні резерви

організму, аж до їхнього повного виснаження. Це визначає високі вимоги до психічної сфери особистості співробітників спецпідрозділів їх стресостійкості та психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах [1].

На думку фахівців США, Британії та Канади, умови сучасної війни та військової служби висувають високі вимоги щодо психологічних якостей військовослужбовців, здійснюють потужний психологічний вплив на учасників бойових дій. Близько 30% військовослужбовців, що брали участь у бойових діях в Іраку та Афганістані, мали суттєві психологічні проблеми. Війна драматично впливає на сім'ї військовослужбовців. У дружин учасників бойових дій спостерігається підвищення загального стресу, тривоги, депресії у порівнянні з фоновими показниками. У дітей на 11% підвищується ризик виникнення проблем психічного здоров'я та поведінки, на 18% - поведінкових проблем та на 19% - дитячих стресових розладів. Тому проблема організації психологічної підготовки до циклу розгортання в НАТО формування психологічної стійкості (пружності, еластичності) (Resilience) учасників бойових дій та членів їх сімей набуває значної актуальності [2].

Отже, тривалий вплив стресогенних факторів, наявність постійної загрози для життя, високої ймовірності загибелі або поранення, травматизації висувають високі вимоги не тільки до рівня професійної підготовленості, але й до психологічних якостей. У зв'язку зі складним спектром завдань, які розв'язують бійці спецпідрозділів, існує проблема психологічного забезпечення їх оперативно-службової діяльності. Основною метою такого забезпечення є:

оптимальне використання психологічних ресурсів співробітників спецпідрозділів, що забезпечують успішне виконання ними оперативно-службових задач;
відновлення, збереження й підвищення працездатності бійців.

У цілому, система психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності співробітників спецпідрозділів можна розбити на три етапи.

Перший етап – психологічна підготовка до роботи в екстремальних умовах. Заходи, здійснювані на цьому етапі, включають професійну підготовку, комплектування підрозділу з урахуванням соціально психологічних закономірностей і індивідуально особистісних особливостей бійців.

Другий етап – психологічний супровід у процесі виконання поставлених завдань – включає заходи щодо психологічного супроводження особового складу в ході виконання оперативно-службових завдань.

Третій етап – психологічна робота з бійцями спецпідрозділів після виконання завдань – полягає у проведенні заходів щодо психологічної реабілітації співробітників, а також використанні позитивних наслідків екстремальних ситуацій для оптимізації підготовки особового складу спецпідрозділу.

На кожному із трьох етапів психологічного забезпечення діяльності співробітників спецпідрозділів використовуються різні організаційні, методичні підходи, специфічний алгоритм дій психологів. Дана схема організації психологічного забезпечення припускає комплексність, системність і ефективність проведених заходів, відновлення й підтримку здатності бійців спецпідрозділів виконувати оперативно-службові завдання. Основними напрямками роботи психологів є:

- психологічна діагностика особового складу;
- вивчення соціально психологічного клімату й психодіагностика групової згуртованості підрозділів;
- навчання співробітників методам і прийомам психологічної саморегуляції у повсякденній і екстремальній діяльності.

Роботу за даними напрямками організовує начальник відділу спеціального призначення спільно зі своїми заступниками, а здійснюється вона психологом. Тому необхідність введення посади психолога в штат спеціального підрозділу виправдана. Схильність у тривалих екстремальних умовах до таких негативних проявів, як ослаблення самодисципліни й зниження морального контролю, можна прогнозувати за допомогою

психодіагностичних обстежень вже на попередньому етапі, при бесіді з кандидатом, що відбирається. Взагалі, можна говорити про наступні основні психологічні «протипоказання» для проходження служби у спецпідрозділі: неадекватні установки й перекручена мотивація (наприклад, перевага матеріальних мотивів – відрядження як можливість «заробити»), низька стресостійкість, слабкий самоконтроль, агресивність, низький соціометричний статус співробітника спецпідрозділу й ін.

Психологічна підготовка повинна бути спрямована: на підвищення ефективності виконання професійних завдань; на забезпечення особистої безпеки; на збереження фізичного й психічного здоров'я співробітників. В екстремальних умовах, в силу великої динамічності подій, що відбуваються, на перший план по значимості й впливові на поведінку співробітників виходять їхні бойові психічні стани, які дозволяють оперативно вирішувати коловорот мінливих ситуацій. Перед виконанням завдань підвищеної складності співробітниками спецпідрозділів проводять ряд спеціальних заходів щодо формування в особового складу моральної й психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах.

До них входить:

інформаційна підготовка (причини виникнення, особливості оперативної обстановки й стан справ на сучасному етапі, нормативні й законодавчі акти, що регламентують діяльність спецпідрозділу);

вироблення в кожного співробітника переконаності в обґрунтованості цілей і завдань, що поставлені перед відділом у період виконання поставленого завдання;

підготовка особового складу до несення служби в неординарних умовах (погодних, складних побутових, соціальної ізоляції або навіть ворожого ставлення до співробітників навколишнього цивільного населення, фізичного й вогневого протистояння);

вироблення у співробітників спецпідрозділу вміння, якщо буде потреба, діяти автономно;

відпрацювання спеціальних умінь і навичок (надання першої долікарської допомоги потерпілому; спілкування із представниками злочинної сторони, що припускають знання образливих, доброзичливих, що привертають увагу, що означають вітання або вибачення, жестів і виражень, уміння за зовнішніми ознаками визначати готовність об'єкта до агресивних дій.

Практичній реалізації психологічного забезпечення бійців спецпідрозділів служить їхня психологічна підготовка. Основна ідея: формування стійкої мотивації співробітників до професійного розвитку через чітке визначення рольової позиції бійця професіонала.

Як приклад можна використовувати досвід збройних сил США, з 2004 року по 2006 рік проводилася розробка програми спеціальної психологічної підготовки для армії США. В 2006 році в Форті Бреґг був створений Армійський центр підвищення ефективності (Army Center for Enhanced – ACEP). Після позитивної оцінки роботи з військовослужбовцями було відкрито вісім додаткових центрів ACEP. А вже у 2010 році центри об'єднали в програму «Всебічний фітнес солдата» (Comprehensive Soldier Fitness) – програму комплексної підготовки, спрямованої на зміцнення фізичного та психічного здоров'я військовослужбовців та підвищення ефективності їх службової діяльності [3].

В 2011 році було відкрито 12 центрів підготовки, програма отримала назву «Всебічний фітнес солдата розвиток ефективності та стійкості» (CSF Performance and Resilience Enhancement Program CSF –PREP).

Підводячи підсумок можна зауважити, що в сучасних реаліях останніх років ми маємо зростання кількості військовослужбовців, які захищаючи Україну отримали посттравматичні синдроми, психологічні розлади та інші травми та поранення. Практично кожен з них потребує негайної високоефективної допомоги, навіть, якщо зі сторони з людиною усе в порядку. При відсутності допомоги це часто виливається у зловживанні алкоголем чи наркотиками, що призводить до соматичних розладів, а також значно підвищує ризик

самогубств. Тому психологічна підготовка (реабілітація) потрібна не тільки при виконанні бойових завдань, але й тим військовослужбовцям які вже звільнилися зі служби.

Список використаних джерел:

1. Психологічне забезпечення у збройних силах зарубіжних країн : навч. посіб. / кол. авт. – К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2017. – 132 с.
2. Building Psychological Resilience in Military Personnel: theory and practice / edited by Robert R.Sinclair and Thomas W. Britt. – Washington, 2013.
3. Hammermeister J. et al. Military applications of performance psychology methods and techniques: an overview of practice and research from the U.S.Army / Hammermeister J. J.of Performace Psychology. –2011. - Iss. 3.

Боднар В. А.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Веліков С.Г.
викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ТА ПСИХОЕМОЦІЙНА АДАПТАЦІЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ СИЛОВИХ СТРУКТУР: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ І ПРАКТИКИ

У сучасних умовах трансформації сектору безпеки і оборони України все більшої актуальності набувають питання, пов'язані із соціальними аспектами служби, зокрема, забезпеченням гендерної рівності та ефективної психоемоційної адаптації особового складу. Традиційно владні структури в основному асоціювалися з чоловіками. Проте з початком масованого російського вторгнення у 2022 році жінки продемонстрували високий рівень мотивації, професіоналізму та відповідальності, що стало рушійною силою для перегляду усталених стереотипів [5].

Гендерна рівність у війську стосується не лише присутності жінок у рядах, а насамперед створення умов, які дозволяють жінкам і чоловікам користуватися рівними правами, кар'єрними можливостями, доступом до навчання та захистом від дискримінації та насильства. Конституція України гарантує рівні права і свободи чоловіків і жінок [1], а Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» закріплює правові основи державної політики у сфері гендерної рівності [2].

На практиці реалізація гендерної політики в Збройних Силах України стикається з багатьма проблемами. Серед них: недостатня гендерна обізнаність серед командирів; негнучкі умови служби для жінок (особливо коли йшлося про поєднання сімейного та професійного життя); обмежений доступ до керівних посад; та окремі випадки сексизму чи дискримінаційних зауважень [4].

Водночас в організаційній структурі Міністерства національної оборони було створено посаду спеціаліста з гендерних питань, що свідчить про готовність міністерства до системних змін [3].

Окрім питань рівноправності, особливу увагу слід звернути на психоемоційний стан військовослужбовців. Військові дії супроводжуються високим рівнем стресу, емоційним вигоранням, втратою братів і сестер, розлукою з родиною, що може призвести до серйозних психологічних ушкоджень, у тому числі до посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Відсутність своєчасної психологічної підтримки може знизити боєздатність, посилити конфлікти в військ, викликати суїцидальні настрої.

Сучасні практики психоемоційної адаптації в українських силових структурах включають:

- Введення в бойові частини військових психологів – це дає можливість надавати допомогу безпосередньо в зоні бойових дій [9].
- Створення реабілітаційних центрів – таких як Центр психічного здоров'я в Ірпіні або підрозділів, які працюють за підтримки міжнародних партнерів [9].
- Реалізація Програми підтримки психічного здоров'я НАТО, включаючи тренінги з управління стресом [6].
- Групове навчання та індивідуальне консультування громадськими організаціями, що спеціалізуються на обслуговуванні ветеранів [5].

Жінки в армії не тільки не бояться труднощів, але й здатні витримувати фізичні та психологічні навантаження, демонструючи лідерство, гнучкість у прийнятті рішень, емпатію та соціальну підтримку своїх побратимів. Дослідження Українського фонду ветеранів показують, що жінки-військовослужбовці більш стійкі до соціальних змін, ніж чоловіки, але водночас вони часто потребують індивідуального підходу, коли йдеться про емоційну адаптацію [5].

Є моделі зі світової практики, які можна ефективно адаптувати до українських реалій. Наприклад, Канада розробила національну військову стратегію охорони психічного здоров'я, яка зосереджена на гендерно-чутливому підході [7]. В Ізраїлі активно використовуються гендерно збалансовані війська, в яких жінки і чоловіки можуть однаково служити в усіх ролях, включаючи бойові [8].

Отже, гарантування гендерної рівності та психоемоційної адаптації у силових структурах має базуватися на комплексному підході, що включає правове регулювання, зміну організаційної культури, впровадження освітніх програм, підтримку психічного здоров'я, а також безперервний моніторинг стану службового середовища. Лише у такому разі Україна зможе створити боєздатні, стійкі та гуманні збройні сили, здатні ефективно відповідати на виклики війни та миру.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08 вересня 2005 р. № 2866-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 52. – Ст. 561.
3. Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Стратегії діяльності Міністерства оборони України з питань реалізації гендерної політики у секторі безпеки і оборони на період до 2030 року» від 23 червня 2021 р. № 380 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mil.gov.ua/>
4. Центр Разумкова. Проект Стратегії гендерної рівності в Збройних Силах України: аналітична записка. – Київ: Центр Разумкова, 2023. – 15 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/>
5. Український ветеранський фонд. Гендерний аналіз ролі жінок у секторі безпеки: звіт за результатами дослідження. – Київ, 2023. – 28 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://veteranfund.com.ua/>
6. NATO. Mental Health Support Strategy. – Brussels: NATO HQ, 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int/>
7. Department of National Defence Canada. Canada's Defence Policy: Strong, Secure, Engaged. – Ottawa, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/services/defence-policy.html>
8. Israeli Defense Forces. Gender Equality in the IDF. – Tel Aviv: IDF Spokesperson's Unit, 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.idf.il/>
9. Центр психічного здоров'я в Ірпіні. Річний звіт про діяльність, 2023. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://veteranfund.com.ua/mentalhealth>

Вдовін І.О.

співробітник Служби безпеки України,
кандидат юридичних наук

КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У сучасних умовах ведення бойових дій цифровий простір стає не менш важливою площиною конфлікту, ніж «звичайне» поле бою. Кіберпростір використовується не лише для атак на інфраструктуру чи передачу даних, а й як інструмент психологічного впливу, маніпуляцій, дезінформації та морального виснаження особового складу збройних сил. Це змушує переглянути традиційні підходи до безпеки військовослужбовців, акцентуючи увагу не тільки на технічних, але й на гуманітарних аспектах захисту, зокрема — психологічній та інформаційній стійкості.

У контексті гібридних загроз зростає потреба в інтеграції кібербезпеки як складової комплексної системи підтримки морально-психологічного стану військовослужбовців. Здатність протистояти інформаційним впливам, зберігати критичне мислення, дотримуватись правил кібергігієни — усе це формує нову якість захисника в умовах цифрової епохи.

Метою доповіді — є дослідження ролі кібербезпеки як ключового чинника психологічної та інформаційної стійкості військовослужбовців, визначення загроз, що виникають у кіберпросторі, та вироблення пропозицій міждисциплінарних підходів до підвищення захищеності особового складу в умовах інформаційного протистояння.

З урахуванням стратегічного значення інформації в сучасній війні, військовослужбовці дедалі частіше стають мішенню цілеспрямованих кібероперацій. Йдеться не лише про спроби технічного проникнення до комунікаційних систем, а й про психологічно орієнтовані впливи, що формують викривлену картину дійсності, знижують моральний дух, дезорієнтують і провокують зниження бойової ефективності. Інформаційні атаки можуть бути масовими або персоналізованими, але їх спільна мета — порушити стабільність мислення й поведінки військового.

Особливу небезпеку становлять соціотехнічні атаки, зокрема фішинг та вішинг, де зловмисники, використовуючи маніпулятивні методи, спонукають військових до розголошення чутливої інформації. Такі атаки дедалі частіше маскуються під повідомлення від командування, державних структур або навіть близьких людей, що ускладнює їхнє виявлення. Поширеною є практика компрометації акаунтів у соціальних мережах, через які здійснюється збір розвідданих або нав'язування деструктивних меседжів.

«Кіберполіція України та Сили ТрО ЗСУ застерігають військовослужбовців від фішингових атак та інших форм кіберзагроз. Ворог може використовувати різноманітні методи соціальної інженерії, у тому числі й діпфейки, для отримання доступу до конфіденційної інформації» [1]. Це приклад застереження, який підкреслює небезпеку використання новітніх технологій маніпуляції, зокрема створення фальсифікованих зображень чи відео, здатних ввести в оману навіть підготовлених військових.

Окрему групу загроз формують кампанії з дезінформації, спрямовані на створення атмосфери недовіри серед особового складу та послаблення внутрішньої згуртованості. Такі кампанії реалізуються через соціальні мережі, месенджери, а також фейкові новинні ресурси, що розповсюджують неправдиві або маніпулятивні повідомлення. Особливу увагу заслуговує явище «інформаційного виснаження» — стан, за якого надмірна кількість суперечливої інформації призводить до апатії, зниження критичного мислення та залежності від зовнішніх джерел для прийняття рішень.

Крім інформаційного, кібератаки можуть мати глибокий психологічний ефект: почуття вразливості, постійна тривожність щодо «невидимого ворога», втрата контролю над особистими даними — усе це впливає на емоційний стан та професійну витривалість військових. Додаткову небезпеку становить кібербулінг — цілеспрямоване переслідування

військовослужбовців у цифровому просторі, що використовується як інструмент деморалізації та тиску.

Таким чином, кіберзагрози виходять за межі технічної площини, перетворюючись на багатовимірне явище, що потребує нових підходів до захисту особового складу. В свою чергу, кібербезпека здатна підтримувати не лише технічну, а й психологічну та інформаційну стійкість, формуючи захисні механізми в умовах інформаційного протистояння. Саме комплексний підхід дозволяє підвищити адаптивність військовослужбовця до умов новітньої війни, в якій битва ведеться не лише за територію, а й за свідомість.

У контексті зростаючих кіберзагроз особливого значення набуває здатність військовослужбовця зберігати психологічну рівновагу та критичне мислення під впливом інформаційного тиску. Психологічна та інформаційна стійкість — це взаємопов'язані аспекти адаптації, що дозволяють не лише ефективно реагувати на кіберзагрози, а й запобігати їх впливу ще до фактичного ураження.

Психологічна стійкість — це здатність зберігати контроль, витримку та професійність у стресових ситуаціях, зокрема під час інформаційних атак, поширення фейків чи персональних кібератак. Вона формується через системну психологічну підготовку, стабільне соціальне середовище в підрозділі, довіру до командування та розуміння особистої ролі в оборонному контексті. Психологічна стійкість військовослужбовців є ключовим чинником, що забезпечує ефективність виконання бойових завдань та збереження психічного здоров'я особового складу [2, с. 19]. Це положення ще раз наголошує, що успішне виконання завдань напряду пов'язане з внутрішньою силою та готовністю до емоційних викликів.

Інформаційна стійкість, у свою чергу, охоплює навички аналізу, перевірки та критичного осмислення інформації. Це вміння розпізнавати спроби маніпуляції, викривлення фактів або нав'язування ворожих наративів. Формування такої стійкості передбачає як базову цифрову грамотність, так і спеціальну підготовку з кібергігієни, протидії дезінформації та інформаційного впливу.

В умовах постійного інформаційного шуму особливого значення набуває не тільки навчання розпізнаванню фейків, а й розвиток медіаскетизму — здатності свідомо обмежувати себе від надлишкових джерел інформації, що можуть негативно впливати на психіку. Це поєднання емоційної зрілості та когнітивної автономності стає запорукою стабільності навіть у найскладніших бойових ситуаціях.

Важливо, що психологічна та інформаційна стійкість не є статичними характеристиками — вони змінюються під впливом бойового досвіду, внутрішньої мотивації, командного духу, а також доступу до сучасних знань у сфері кібербезпеки. Саме тому їх слід розглядати як динамічні ресурси, які потребують постійної підтримки й розвитку з боку освітніх, психологічних та командних структур.

Для забезпечення психологічної та інформаційної стійкості військовослужбовців критично важливими є не лише особистісні якості та підготовка, а й наявність дієвих інструментів кіберзахисту. Ці інструменти охоплюють як технічні рішення, так і організаційно-педагогічні практики, що разом формують цілісну систему цифрової безпеки в армійському середовищі.

До першої категорії належать засоби антивірусного захисту, міжмережеві екрани (фаєрволи), системи багатофакторної автентифікації, шифрування комунікацій, VPN-технології та автоматизовані системи виявлення вторгнень (IDS/IPS). Вони слугують основою для захисту від технічних загроз і є першою лінією оборони від спроб несанкціонованого доступу, витоку або модифікації даних.

Однак технічного захисту недостатньо. Надзвичайно важливим елементом є формування навичок кібергігієни серед військовослужбовців. Це включає усвідомлення ризиків, пов'язаних із поведінкою у мережі, уникнення фішингових пасток, дотримання етичних стандартів цифрової комунікації та розуміння механізмів соціальної інженерії. Профілактичні тренінги, регулярне інформування про актуальні загрози та моделювання кіберінцидентів є ключовими інструментами освітньої підтримки.

Крім того, правоохоронна складова відіграє вагомую роль у стримуванні кіберзлочинності в армійському середовищі. Співпраця з Кіберполіцією України дозволяє виявляти зовнішні загрози, проводити превентивні заходи, а також реалізовувати механізми відповідальності за порушення кібердисципліни. Особливо актуальним є створення спеціалізованих груп реагування на кіберінциденти в межах військових формувань.

Стаття 4 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначає, що «основними напрямками державної політики у сфері кібербезпеки України є... забезпечення кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури; розвиток партнерства у сфері кібербезпеки між державою та бізнесом... підвищення рівня обізнаності та культури безпеки в кіберпросторі суспільства; розвиток міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки». Ці державні принципи цілком корелюють із потребами військових формувань і вказують на необхідність міжвідомчої координації та міжнародної підтримки в питаннях кіберзахисту. Системна робота з інструментами кіберзахисту також сприяє зміцненню довіри в підрозділі, що опосередковано впливає на психологічну стабільність. Коли військовий знає, що його дані та комунікації захищені, він відчуває більшу впевненість, менше піддається паніці у випадку інформаційних атак і краще концентрується на виконанні завдань. Таким чином, кіберзахист — це не лише технічний бар'єр, а й психологічний та організаційний ресурс, що допомагає зберігати бойову ефективність в умовах гібридної війни.

У сучасних умовах, коли інформаційне протистояння є ключовим елементом гібридної війни, освіта та наука відіграють провідну роль у формуванні кіберстійкості військовослужбовців. Саме через цілеспрямовану підготовку, дослідження новітніх форм кіберзагроз та розробку адаптивних програм навчання можливо створити покоління військових, здатних ефективно діяти в умовах інформаційної невизначеності. Провідним завданням військової освіти є формування кіберкомпетентності — інтегрованої системи знань, умінь та навичок у сфері цифрової безпеки, яка дозволяє не лише користуватись сучасними засобами захисту, а й критично мислити, діяти за умов інформаційної атаки та зберігати емоційну стабільність. Це передбачає включення до навчальних програм модулів із кібергігієни, інформаційної безпеки, психології впливу, протидії дезінформації, а також кейсів реальних кіберінцидентів.

З іншого боку, наукова складова передбачає глибоке дослідження специфіки кіберзагроз саме у військовому середовищі. Завдяки прикладним дослідженням формуються ефективні моделі протидії, створюються нові методи виявлення психологічного впливу, розробляються цифрові тренажери та адаптивні програми для підвищення кіберстійкості. Міждисциплінарна співпраця між фахівцями з психології, IT-безпеки, педагогіки та права створює передумови для побудови комплексної системи безпеки військовослужбовця.

Особливої уваги потребує підготовка викладацького складу військових навчальних закладів, який має не лише володіти сучасними знаннями, а й уміти формувати мотивацію до безперервного навчання та відповідального ставлення до цифрової безпеки. Освітні установи повинні стати майданчиками впровадження новітніх методик, симуляцій та обміну досвідом між фахівцями з різних сфер. Також важливим напрямом є інтеграція досліджень у практику, зокрема через розробку нормативних документів, внутрішніх протоколів безпеки, а також створення навчально-наукових центрів кіберстійкості. Така трансляція знань дозволяє зменшити часовий розрив між появою нової загрози і впровадженням адекватної відповіді на неї в системі підготовки військових. Таким чином, саме освіта та наука є фундаментом, на якому вибудовується ефективна система протидії кіберзагрозам — не лише на рівні техніки, а й на рівні свідомості, мислення та колективної відповідальності.

На підставі комплексного аналізу кіберзагроз, засобів захисту, а також чинників психологічної та інформаційної стійкості, актуальним є формулювання практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення рівня кіберзахисту військовослужбовців. У контексті гібридної війни цифрова безпека потребує не лише технічної модернізації, а й стратегічного осмислення через призму освіти, права, психології та організаційного менеджменту.

Насамперед, необхідно посилити роль кіберпсихології в системі військової підготовки. Формування навичок розпізнавання інформаційно-психологічного впливу, розвиток критичного мислення та емоційної витривалості мають стати невід'ємною частиною освітніх програм. Ці знання слід інтегрувати у формі модулів, практичних занять та симуляцій реальних загроз, що дозволить майбутнім військовим діяти впевнено у ситуаціях високого інформаційного навантаження. Вітчизняні науковці зазначають, що «у сучасних умовах ведення війни кількість та направленість професійних компетенцій майбутніх офіцерів збільшується. Крім того, особливого значення набувають навички з оперативного та відповідального прийняття рішень в нестандартних ситуаціях» [4]. Це підкреслює необхідність оновлення змісту підготовки військових із урахуванням новітніх викликів кіберпростору.

Другим стратегічним напрямом має стати створення міжвідомчих науково-освітніх центрів кіберстійкості. Їх функціонал передбачатиме розробку міждисциплінарних навчальних курсів, проведення досліджень з кіберзагроз у військовому середовищі, а також підготовку фахівців, здатних забезпечувати психологічний та інформаційний супровід військових частин. Такий підхід дозволить системно об'єднати науку, практику та освіту. Окрім цього, необхідно розробити внутрішні нормативні документи та протоколи реагування на кіберінциденти. Вони мають включати не лише технічні інструкції, а й психологічні аспекти: підтримку потерпілих від інформаційного тиску, алгоритми зниження впливу стресових факторів та організаційні процедури інформування командного складу.

Не менш важливим є розгортання широкої просвітницької кампанії всередині армії. Регулярне навчання з кібергігієни, ознайомлення з актуальними загрозами, формування цифрової обережності та розвиток інформаційного самозахисту мають стати частиною повсякденного побуту військовослужбовця. Така інформаційна гігієна повинна підтримуватись через онлайн-платформи, мобільні додатки, відеоматеріали та внутрішні інструктажі.

Рекомендовано також активізувати міжнародне співробітництво у сфері кібербезпеки. Обмін досвідом із країнами-партнерами, участь у спільних навчаннях, доступ до баз даних з кіберзагроз та спільна розробка тактик протидії здатні значно посилити національні позиції у кіберпросторі. Залучення українських експертів до міжнародних робочих груп сприятиме не лише обороноздатності, а й визнанню фахового рівня української кіберспільноти. Нарешті, потребує впровадження система психологічної підтримки після кіберінцидентів. Військовослужбовець має знати, що у разі інформаційного переслідування, погроз чи шантажу, він отримає кваліфіковану допомогу — юридичну, психологічну, технічну. Це підвищує рівень довіри до системи, зміцнює особисту впевненість і підтримує моральний дух. У перспективі впровадження вказаних заходів дозволить створити в Збройних Силах України комплексну систему кіберстійкості, в основі якої буде не лише технічний захист, а й підготовлений до цифрових викликів військовослужбовець — впевнений, обізнаний, морально витривалий. Саме така модель відповідає викликам XXI століття і є основою для національної безпеки у цифрову епоху.

Сучасна війна змінила уявлення про безпеку, висунувши на перший план нові виклики, які виникають у цифровому просторі. Кіберзагрози стали не лише засобом деструкції технічних систем, а й інструментом впливу на свідомість, поведінку та моральний стан військовослужбовців. У такій реальності виникає потреба у переосмисленні самої природи військового захисту — з урахуванням психологічних, освітніх, нормативних та інформаційних вимірів.

Центральною тезою є визнання того, що кібербезпека не може існувати у відриві від людського фактору. Саме здатність військового розпізнавати загрози, критично мислити, зберігати емоційну рівновагу і діяти в умовах інформаційної атаки є визначальною для ефективності оборони. Це означає, що технічні інструменти мають доповнюватись формуванням внутрішньої стійкості — як особистої, так і колективної.

Ключовим стратегічним напрямом у цьому контексті виступає зміна акцентів у військовій освіті та підготовці кадрів. Підвищення кіберкомпетентності, інтеграція знань із суміжних галузей (психологія, право, педагогіка), міжвідомча координація та науково обґрунтована підтримка мають стати основою майбутньої моделі кіберзахисту Збройних Сил України.

Список використаних джерел:

1. Кібербезпека військовослужбовців: рекомендації кіберполіції та Сил ТрО ЗСУ. URL: <https://surl.cc/gssmcw> (дата звернення 07.04.2025).
2. Кокун О. Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій : метод. посіб. / О. М. Кокун, В. В. Клочков, В. М. Мороз, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська. – Київ-Одеса : Фенікс, 2022. – 128 с.
3. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення 07.04.2025).
4. Черновол Є., Сливенко П. Щодо підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів у реаліях війни (українська відповідь на виклики часу). URL: <https://surl.li/rzgejh> (дата звернення 07.04.2025).

Волков М.С.

старший викладач кафедри спеціальної фізичної та бойової підготовки Національної академії Служби безпеки України

ФОРМУВАННЯ ПСИХОФІЗИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.

Російсько-українська війна, яка триває з 24.02.2022 року, переконливо довела, що сучасний бій – це надзвичайно важке випробування фізичних та духовних сил військовослужбовців, їх здатність активно протистояти дії екстремальних та життєво небезпечних чинників, зберігати волю і рішучість, а також повністю виконати поставлене перед ними бойове завдання. При цьому бій є жорстокою боротьбою між метою, мотивами, переконаннями, настроями, волею і думками військовослужбовців з обох протидіючих сторін [3]. Високий рівень функціональної і фізичної підготовленості військовослужбовців є одним із основних аспектів, який сприяє їхній професійній майстерності та відповідальному виконанню службових обов'язків.

Фізичні тренування відіграють важливу роль у формуванні психологічної готовності військовослужбовців до дій в екстремальних умовах. Психологічна готовність є основою психологічної стійкості і дає змогу ефективно залучати військовослужбовців до службової діяльності та обирати оптимальну стратегію виконання завдань. Психологічна готовність до виконання бойових завдань може бути описана як комбінація специфічних психологічних властивостей та станів особистості, що об'єднує особистісну та функціональну готовність [6].

Під час формування психологічної готовності особового складу надзвичайно важливим є врахування теоретичних і практичних аспектів їхньої професійної підготовки, оскільки ці аспекти сприяють особистісному зростанню фахівців, розвитку їхньої психологічної стійкості до тривалого нервово-психічного і фізичного навантаження, а також здатності адаптуватися до екстремальних умов та приймати рішення з мінімальним емоційним впливом та іншими важливими навичками. Головною метою психологічної підготовки є формування психічної стійкості та готовності особового складу до бойових дій (виконання завдань за призначенням) [1].

У провідних країнах НАТО накопичений дуже значний та цінний досвід у формуванні психологічної стійкості та бойової активності у військовослужбовців. Західні фахівці

підходять до цієї проблеми комплексно. Вони розглядають існуючі наукові підходи до розуміння психологічної стійкості військовослужбовців як частину цілісних особистісних характеристик, окремих особистісних якостей, комбінацій різних особистісних чинників, стилю поведінки та іншого. Головним засобом фізичної підготовки військ Збройних Сил країн НАТО є спорт. Регулярні змагання на рівні Альянсу проводяться з дотриманням однакових правил, що сприяє уніфікації змісту та організації фізичної підготовки. Підвищення рівня бойової готовності фізичної підготовки досягається шляхом збільшення кількості військово-прикладних вправ у програмах і створення з них спеціальних комплексів. Зазвичай, ці комплекси розглядаються як самостійні розділи бойової підготовки, на які виділяється окремий час [8].

Фізична підготовка має великий потенціал для підвищення морально-психологічної готовності військовослужбовців, зокрема її психологічного аспекту. У наукових дослідженнях було доведено, що за допомогою фізичних тренувань можна збільшити стійкість організму до впливу психогенних факторів бойової діяльності на 30–40% [15]. Фізична підготовка розглядається як єдиний процес, спрямований на поліпшення фізичної природи їхньої психологічної стійкості до тривалого нервово-психічного і фізичного навантаження, а також здатності адаптуватися до екстремальних умов та приймати рішення з мінімальним емоційним впливом та іншими важливими навичками. Головною метою психологічної підготовки є формування психічної стійкості та готовності особового складу до бойових дій (виконання завдань за призначенням) [1].

Фізична підготовка має великий потенціал для підвищення морально- психологічної готовності військовослужбовців, зокрема її психологічного аспекту. У наукових дослідженнях було доведено, що за допомогою фізичних тренувань можна збільшити стійкість організму до впливу психогенних факторів бойової діяльності на 30–40% [7].

Враховуючи особливості психологічної підготовки військовослужбовців, варто зазначити наступне: □ заняття з фізичної підготовки повинні включати такі елементи, як марш-кидки та багатоборство, долання вогневих смуг з вибуховими ефектами, пересування в умовах сильно пересіченої місцевості, а також включення завдань гірської підготовки, боксу і рукопашного бою; □ для спеціальної фізичної підготовки важливою є імітація реальних умов, навчання на незнайомій місцевості з умовною втратою зв'язку, збір особового складу у різний час доби, виконання завдань скороченим складом зі збільшенням психічного навантаження, метання бойових гранат, долання водних перешкод зі зброєю у складі підрозділу [5]. Фізичні тренування, які включатимуть зазначені елементи будуть ефективними для формування психологічної готовності військовослужбовців та сприятимуть розвитку морально-психологічних якостей, необхідних для успішного виконання бойових завдань в екстремальних умовах. Правильно організована фізична підготовка може стати важливим інструментом для формування психологічної готовності військових до дій в екстремальних умовах. Особисте знання військовослужбовцем своїх психологічних особливостей дозволяє контролювати свою психіку і діяти ефективно навіть у складних ситуаціях. Фізичні тренування будуть ефективними в контексті формування психологічної готовності у випадку правильної їхньої організації та врахуванні всіх важливих аспектів. Правильна організація фізичної підготовки може сприяти покращенню психологічного стану військовослужбовців і допомогти їм успішно подолати виклики, з якими вони зіштовхуються у сучасних умовах. В ході дослідження було також визначено, що особливий вплив на розвиток психіки мають техніки рукопашного бою, що дозволяють удосконалити прийоми та дії в умовах великого напруження та невизначеності. Залучення військовослужбовців до виконання рукопашних технік у складних умовах допомагає виховати в них такі психологічні якості, як мобільність і оперативність розуму, а також винахідливість і кмітливність. Ефективним у підготовці військовослужбовців є також кросфіт – високоінтенсивна фізична програма, яка поєднує елементи силової підготовки, кардіотренування та гімнастики і сприяє розвитку широкого спектра фізичних якостей та ментальної стійкості. Перспективами подальших досліджень може бути порівняння

ефективності різних типів фізичних тренувань на формування психологічної готовності військовослужбовців, що допоможе з'ясувати, який підхід до фізичної підготовки є найбільш ефективним.

Список використаних джерел

1. Жембровський С., Сич Р. Спеціальна фізична підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників як складова формування їх готовності до професійної діяльності. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2019. № 3. URL: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedvisnyk/article/view/5> (дата звернення: 06.07.2023).
2. Капосльоз Г. Психологічна готовність військовослужбовців до бойової діяльності: системний підхід щодо діагностування, формування та підтримання станів. Вісник Національного університету оборони України. 2023. № 72(2). С. 47–57. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-72-2-47-57> (дата звернення: 03.04.2025).
3. Клочков В. Сучасні погляди на проблему формування психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій. Вісник Національного університету оборони України. 2022. № 67(3). С. 71–79. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-67-3-71-79> (дата звернення: 03.04.2025).
4. Лініченко Ю. А., Вознюк К. Г. Фізична підготовка у Збройних Силах провідних держав НАТО як засіб готовності до дій військовослужбовців в умовах воєнного стану. Modern problems of science, education and society : proceedings of the 4th International scientific and practical conference (Kyiv, June 19-21, 2023). Kyiv, Ukraine, 2023. С. 1148–1150. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/4460/1/MODERN-PROBLEMS-OF-IENCEEDUCATION-AND-SOCIETY-19-21.06.23.pdf#page=1148> (дата звернення: 06.07.2025).
5. Удосконалення техніки рукопашного бою як засіб психологічної підготовки військовослужбовців до професійної діяльності / О. Первачук та ін. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. 2023. № 27. С. 174–182. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-8082.2022-27.174-182> (дата звернення: 06.07.2023).
6. Українець В. М. Психологічна стійкість військовослужбовців: сутність поняття. Наукова дискусія: питання педагогіки та психології: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 3–4 грудня 2021 р.). Київ, 2021. С. 168–169. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/16684/1/knopp.org.ua_Декабрь_2021.pdf#page=168 (дата звернення: 03.04.2025).
7. Формування психофізичної готовності військовослужбовців засобами спеціальної фізичної підготовки / М. В. Москаленко та ін. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2022. № 9 (154). С. 63–67. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPUnc.series15.2022.9\(154\).15](https://doi.org/10.31392/NPUnc.series15.2022.9(154).15) (дата звернення: 03.04.2025).
8. Шлямар І. Л., Івахно О. В. Аналіз організації фізичної підготовки у збройних силах провідних країн світу. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2023. № 4 (163). С. 208–215. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPUnc.series15.2023.04\(163\).39](https://doi.org/10.31392/NPUnc.series15.2023.04(163).39) (дата звернення: 03.07.2025).

Гаркуша П.О.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ЗМІЦНЕННЯ СТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ТА СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Психологічна допомога - це вид допомоги військовослужбовцям для покращення психологічних станів та функціонування психічних процесів. Професійно-психологічна підтримка військовослужбовців спрямована на зміцнення їхньої стійкості під час виконання службових завдань. Передбачає підвищення рівня психологічної обізнаності щодо психофізіологічних процесів що відбуваються в організмі в умовах небезпеки та загрози життю. Також включає в себе методи надання та отримання психологічної допомоги (самопомоги), підвищенню стійкості до впливів стресових факторів. Крім того, психологічна підтримка сприяє згуртованості особового складу [1, С. 9].

Згідно з наказом Головнокомандувача ЗС України від 18.10.2021 №305 «Про затвердження Інструкції з організації психологічного забезпечення особового складу Збройних Сил України», психологічна стійкість визначається як здатність військовослужбовця зберігати необхідний рівень психологічної готовності протягом певного періоду часу в конкретних умовах та швидко відновлювати свій психоемоційний стан після пережитих екстремальних чи кризових ситуацій. Психологічна стійкість залежить від багатьох факторів.

В умовах війни військовослужбовці відчують напруження, сильний стрес і виснаження. Постійний ризик та страх втрати побратимів може призводити до посттравматичного стресового розладу. Посттравматичні стани військовослужбовців є наслідком пережитих бойових дій, тяжких психоемоційних навантажень та екстремальних ситуацій. Вони проявляються у вигляді депресивних станів, тривожних розладів, порушенні сну, підвищеної тривожності та дратівливості. Симптоми посттравматичного стану включають: реакції на гучні звуки, проблеми з концентрацією уваги, нав'язливі думки, труднощі у спілкуванні з людьми, апатія, відчуття відчуження. Для подолання посттравматичних станів потрібна своєчасна психологічна допомога, за необхідності професійне медикаментозне лікування [2, С. 121–129].

Для зміцнення стійкості військовослужбовців перед виконанням службових завдань проводиться ряд психологічних тренінгів, під час яких імітуються бойові дії. Під час тренувань застосовуються гучні звуки, обмеження у часі для швидкого ухвалення рішення. Найважливіше - вміти управляти власним емоційним станом. Важливу роль відіграє і внутрішній діалог. Правильна установка «Я контролюю ситуацію», «Я зможу» - допомагає зберігати концентрацію. Наприклад, солдат що вперше опиняється під обстрілом, відчуває страх, шок або ступор. Щоб зменшити ймовірність паніки солдат має знати, як впоратись з нею. Контроль дихання - один з спеціальних прийомів зниження тривожності.

1) Техніка для заспокоєння «Дихання 4-7-8»

Розташуйте язик на піднебінні, одразу за передніми зубами, і утримуйте його в цьому положенні протягом усієї вправи. Вдихайте через ніс протягом 4 секунд, після чого затримайте дихання на 7 секунд. Повільно видихайте через рот протягом 8 секунд створюючи легкий шум, схожий на задування свічки.

2) «Протитривожне дихання»

Ця дихальна техніка базується на уповільненні дихання для сигналу мозку про безпеку та розслаблення. Спочатку необхідно обрати будь-який квадратний або прямокутний предмет, наприклад, книгу. Погляд почергово переміщується між чотирма кутами предмета: з першого до другого, з другого до третього, з третього до четвертого, а потім назад до першого. Одночасно з цим на рахунок «1» починається вдих, який триває до рахунку «4». Після цього на рахунок «1» починається вдих, який триває до рахунку «4». Після цього

на рахунок «1» починається вдих, який триває до рахунку «4». Поступово техніка закріплюється, і виконувати її можна без прив'язки до предмета, орієнтуючись лише на послідовність рухів і дихання.

3) Техніка «Глибоке дихання»

Ця техніка дихання широко застосовується в йозі та відома як діафрагмальне або черевне дихання. Регулярна практика сприяє уповільненню серцевого ритму, покращенню метаболізму та зниженню артеріального тиску. Під час дихання діафрагма скорочується, опускаючись і зміщуючи органи черевної порожнини вниз, що викликає розширення черевної стінки. При видиху вона повертається у вихідне положення, а повітря вивільняється з легеней, водночас черевна стінка опускається. Для виконання вправи необхідно знайти спокійне місце без зовнішніх подразників. Прийміть зручне положення сидячи або лежачи, зверніть увагу на опору під спиною та сідницями, уникайте схрещування рук і ніг. Глибоко вдихніть через ніс, повільно рахуючи до п'яти, а потім видихайте тим же шляхом протягом п'яти секунд. Сконцентруйте увагу виключно на процесі дихання.

Комплекс засобів, спрямованих на формування стійкості, які здатні надати ефективну допомогу під час стресових періодів. Припиніть негативний внутрішній діалог. Знаходячись під тиском, потрібно намагатися використовувати короткі підбадьорюючі фрази на кшталт: «Я зможу», «Мені ніщо не завадить». Проводьте ефективне планування та підготовку. Слід сформулювати чіткі цілі та часові рамки їх досягнення. Важливо прораховувати можливі невдачі, та прораховувати їх разом з часом. Знайте коли потрібно звернутись за допомогою. Вмійте розуміти, коли вам потрібна допомога, тіло і розум завжди підказують. Дозволяйте професіоналам у цій справі надавати рекомендації.

Принципи розвитку стійкості військовослужбовців:

- **Орієнтація на профілактику та сильні сторони**

Використовуйте наявні ресурси та сильні сторони особового складу. Зосереджуйтесь на виявленні та зміцненні факторів стійкості.

- **Гнучкий підхід до навчання**

Інтегруйте тренінги стійкості в поточні програми, щоб підвищити їхню ефективність та актуальність.

- **Застосування науково обґрунтованих методик**

Будуйте тренінг на перевірених теоретичних і практичних основах. Це допоможе адаптувати навчання до потреб конкретного персоналу та організації.

- **Оцінка та стандартизація**

Включайте методи оцінки з самого початку тренінгу, щоб вимірювати ефективність навчання. Це сприятиме правильному спрямуванню програми та можливості її порівняння з іншими [3, С. 283–286].

Зміцнення психологічної стійкості військовослужбовців є невід'ємною складовою ефективності під час виконання службових і бойових завдань. Високий рівень стійкості дозволяє зберігати концентрацію, приймати зважені рішення у стресових ситуаціях і швидше відновлюватись після екстремальних подій. Системний підхід до розвитку стійкості включає психологічну підготовку, тренування в умовах наближених до бойових. Також використання науково обґрунтованих методик такі як: дихальні техніки, саморегуляція та позитивне мислення. Своєчасне надання психологічної допомоги, а за потреби і професійне лікування, допомагають зменшити наслідки стресу, зменшити ризик посттравматичних розладів.

Список використаних джерел:

1. Задорожній К. А. Психологічна підготовка військовослужбовців України: сучасні наукові підходи, теорія, діагностування, практика. *Актуальні проблеми психології. Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія*. 2020. Т. 1, вип. 56. С. 9–15.
2. Попик Ю. Психологічна стійкість військовослужбовців при виконанні бойових завдань. *Psychology travelogs*. 2023. № 4. С. 121–129. URL: <https://doi.org/10.31891/pt-2023-4-13> (дата звернення: 31.03.2025).

З. Грабовська С., Біла О. Психологічна допомога в адаптації мобілізованим військовослужбовцям. *Grail of science*. 2022. № 22. С. 283–286. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.25.11.2022.52> (дата звернення: 31.03.2025).

Горюн Д. В.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Чередниченко О. Ю.
доцент Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого
кандидат економічних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ У СТРУКТУРАХ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України негативно позначилася на забезпеченні рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків. Проте, незважаючи на серйозні ризики для життя і здоров'я всіх громадян, після 24 лютого 2022 року зросла кількість жінок, які стали на захист незалежності та територіальної цілісності України, проходячи військову службу.

У 2014 році загальна кількість жінок у ЗСУ становила 49 926 осіб, з яких 16 557 були військовослужбовцями-жінками. Станом на 1 березня 2023 року ця цифра зросла до 60 538, з яких понад 42 000 – жінки-військовослужбовці.

За даними Міністерства оборони України, станом на 2023 рік, українська держава має потужний показник по кількості жінок у Збройних Силах навіть серед країн-членів НАТО. Частка військовослужбовців-жінок в арміях країн – членів НАТО коливається від 0,3 % до 20 %. У США цей показник становить 17 %, у Сполученому Королівстві Великої Британії – 11 %, у Польщі – 7 %, у Данії – 8 %, у Естонії – 10 %. У лавах ЗСУ – 9 % жінок». Це свідчить про те, що роль жінки в українській армії помітно зросла. Станом на січень 2024 року у Збройних силах України служать 45 587 жінок, що на 2 108 більше, ніж у жовтні 2023-го. При цьому 13 487 військовослужбовиць мають статус учасника бойових дій [1].

Сьогодні в Службі безпеки України жінки становлять найбільший відсоток серед співробітників, які проходять військову службу та працюють, у порівнянні з Національною гвардією, Національною поліцією, Міністерством оборони та Державною прикордонною службою.

Військові формування України поступово стають більш відкритими для участі жінок у виконанні завдань з оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності. Так, лише у 2016 р. було розширено перелік військових спеціальностей для військовослужбовців-жінок. А у 2018 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях» [2].

Завдяки цим змінам жінки-військовослужбовці отримали можливість обіймати бойові професії, такі як гранатометник, снайпер, артилерист та інші. Вони також призначалися на посади командирів взводів, рот, а також заступників командирів рот, батальйонів і бригад. Раніше жінки могли претендувати переважно на небойові професії, такі як психолог, зв'язківець, водій, кухар тощо. Однак на цьому шляху існують негативні явища, зокрема закорінені стереотипи з часів радянської влади, які ставлять під сумнів реальні можливості жінок виконувати бойові завдання.

Дотримання гендерної рівності в секторі безпеки є надзвичайно важливим у сучасному світі. Забезпечення рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків у військовій службі не лише сприяє справедливості та захисту основних прав людини, але й підвищує оперативну ефективність і адаптивність у сфері безпеки та оборони в цілому. Гендерна різноманітність у військових підрозділах приносить нові перспективи та підходи до вирішення проблем, що є ключовим чинником для інновацій та успішного виконання складних завдань. Крім того, змішані підрозділи виявляють більшу чутливість до культурних, соціальних і релігійних аспектів у районах проведення операцій, що сприяє зміцненню довіри та співпраці з місцевим населенням. У світлі зростаючих глобальних викликів та потреби відповідати міжнародним стандартам, впровадження гендерної рівності в секторі безпеки та оборони стає не лише етичним питанням, а й стратегічною необхідністю для забезпечення національної безпеки та підвищення ефективності військових операцій.

Впровадження гендерної політики в діяльність інших органів сектору безпеки та оборони є важливим кроком для забезпечення рівних прав і можливостей для всіх працівників, а також для підвищення ефективності та інклюзивності цього сектору. Проте цей процес стикається з численними викликами, які ускладнюють його реалізацію. Урахування гендерних аспектів є ключовим для створення справедливого та рівноправного робочого середовища, що сприятиме більшій залученості та мотивації всіх працівників, а також відповідатиме сучасним міжнародним стандартам і зобов'язанням України.

При впровадженні гендерної політики в діяльність органів системи Міністерства внутрішніх справ України як складової сектору безпеки, визначають наступні складнощі:

1. Недостатня кількість спеціалістів з питань гендерної рівності;
2. Недосконалість інституційного механізму реалізації гендерної політики, що уповільнює ефективну координацію та системну впровадження політики рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
3. Низький рівень фінансування;
4. Гендерні стереотипи та дискримінація;
5. Потреба в постійному вдосконаленні національного законодавства відповідно до сучасного розвитку гендерної політики в рамках європейської інтеграції;
6. Відсутність інтегрованого уніфікованого підходу до системної та належної підготовки тренінгів з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, протидії дискримінації за ознакою статі, сексуальним домаганням, застосування позитивних дій та інших питань забезпечення гендерної рівності та розвитку гендерної компетентності працівників органів системи;
7. Низький рівень реального забезпечення поєднання жінками і чоловіками сімейних та професійних обов'язків [3].

Цей перелік не є вичерпним, тому заходи щодо впровадження гендерної рівності повинні мати комплексний характер. Важливою складовою забезпечення гендерної рівності є інтеграція гендерної перспективи в усі сфери діяльності сектору безпеки та оборони. Це передбачає аналіз впливу прийнятих нормативно-правових актів і управлінських рішень на чоловіків і жінок, а також врахування їхніх потреб і інтересів під час розробки стратегій і політик.

Особливості фактичного змісту гендерних правовідносин у Службі безпеки України виявляються у розбіжностях у виконанні службових обов'язків між чоловіками та жінками, які служать або працюють в цій установі. Це стосується, зокрема, відповідальності військовослужбовців та порядку відбування покарання. На практиці ці розбіжності створюють перешкоди для рівного ставлення до військовослужбовців як у горизонтальних правовідносинах (між особами одного рангу), так і у вертикальних (у ставленні керівників до підлеглих жінок і чоловіків). Проблеми гендерної рівності стосуються не лише жінок, але й чоловіків у всіх правоохоронних органах. Причиною виникнення гендерних дисбалансів на військовій службі, як у Службі безпеки України, так і в інших військових формуваннях, є

історично обумовлені стереотипи щодо розподілу ролей чоловіків і жінок у сфері безпеки та оборони держави.

Однією з основних форм гендерної нерівності є дискримінація, яка часто проявляється через наявність і стійкість гендерних стереотипів. Жінки в силових структурах часто стикаються з упередженнями, що їхня роль є менш важливою або що вони менш здатні виконувати завдання, пов'язані з фізичною силою або високим рівнем стресу та відповідальності. Такі стереотипи можуть призводити до недооцінки професійних досягнень жінок і обмеження їхніх можливостей для кар'єрного зростання.

Ще однією серйозною проблемою є сексуальні домагання та інші форми небажаної поведінки. Гендерна нерівність також виявляється у вигляді бар'єрів для кар'єрного зростання жінок у цій сфері. Жінки часто стикаються з труднощами при призначенні на керівні посади через брак підтримки, наставництва та можливостей для професійного розвитку. Багато з них відзначають, що їм важче отримати підвищення або зайняти відповідальні посади через упередження та стереотипи щодо їхніх професійних здібностей.

Для подолання гендерної нерівності необхідно вжити комплексних заходів, які охоплюють зміни на рівні політики (національному) та практичні дії на рівні організацій (регіональному). Це можуть бути програми наставництва, спеціалізовані тренінги з гендерної рівності, впровадження чітких механізмів для повідомлення про випадки насильства та дискримінації, а також підтримка і захист постраждалих. Важливо також підвищувати обізнаність про гендерні питання серед усіх працівників і створювати середовище, в якому поважаються права кожного, незалежно від статі.

Список використаних джерел:

1. Скільки жінок служить у ЗСУ: статистика. ФАКТИ ICTV. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20240308-skilky-zhinok-sluzhyt-u-zsu-statystyka/>.
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text>.
3. Збірник «Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/28-2.pdf>.

Грицанюк В.В.

доцент Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності
кандидат політичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЯГНЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СФЕРІ ОБОРОНИ: ДОСВІД ІЗРАЇЛЮ

Актуальність досягнення гендерної рівності у діяльності сил сектору безпеки і оборони України зростає в умовах тривалого збройного конфлікту та трансформації українського суспільства. З початком повномасштабної агресії проти України значно зросла кількість жінок, які беруть участь у захисті держави не лише в допоміжних, а й у бойових ролях, демонструючи високий рівень професійної підготовки, стійкості та патріотизму. Проте досі зберігається низка бар'єрів, які обмежують їхній доступ до керівних посад, рівної оплати праці, належних умов служби, а також повного соціального та правового захисту.

Досягнення гендерної рівності у секторі оборони України є необхідною умовою модернізації Збройних Сил та наближення до стандартів НАТО, які вимагають впровадження інклюзивних підходів та рівного представництва. Залучення жінок до лав збройних сил сьогодні є важливим і незаперечним елементом сучасних військових операцій у різних

країнах світу. Такий розвиток подій є логічним продовженням процесу фемінізації суспільства, в якому жінки дедалі частіше займають провідні позиції та відіграють помітну роль, зокрема і в армії. Суспільство все більше визнає необхідність сприймати жінок як рівноправних учасниць військової служби, які мають усі можливості для повноцінної участі у військовій діяльності. Фемінізація армії відображає широку соціальну тенденцію, що засвідчує зростання впливу жінок у сфері національної безпеки та оборони [1].

У цьому контексті особливо цінним є вивчення досвіду інших країн, зокрема Ізраїлю – держави, яка тривалий час перебуває в умовах воєнного напруження і водночас впровадила одну з найефективніших моделей гендерної інтеграції у сфері національної безпеки. Ізраїль продемонстрував, що рівноправна участь жінок в армії – це не лише питання справедливості, а й стратегічної ефективності. Дослідження показують, що більшість ізраїльських жінок вважають службу в армії важливим етапом у своєму житті, що сприяє їхньому розвитку, підвищенню самооцінки та впевненості в собі. Попри обов'язковий характер їхньої служби, жінкам усе ще доводилося боротися за повноцінну інтеграцію.

У 2024 році жінки становили 33% солдатів, які вступають до ЦАХАЛ, і 51% чинних офіцерів. Вони виконують різні ролі в сухопутних, морських і повітряних військах. Дев'яносто два відсотки всіх підрозділів Армії оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ) мають посади, відкриті для жінок, тоді як приблизно 70% усіх ролей доступні для жінок [2].

Зупинимося на деяких актуальних питаннях сьогодення, що стосуються досягнення гендерної рівності в ізраїльській армії. Всі їх можна розділити на дві великі групи: одна стосується проблем, які виникають в жінок, які не хочуть йти служити в армію; інша група питань стосується досягнення принципів гендерної рівності безпосередньо в армії.

Відомо, що деякі молоді жінки намагаються уникнути обов'язкової служби, вважаючи її марнуванням часу або перешкодою для кар'єри. Наприклад, ізраїльська модель Бар Рефаелі використала фіктивний шлюб, щоб отримати звільнення від армії. Однак не лише опортунізм є причиною ухилення від служби – серед факторів також ментальне здоров'я та ідеологічні переконання [4].

Через обов'язковий характер військової служби в Ізраїлі жінки, які відмовляються служити, можуть бути ув'язнені. Вони звертаються до Верховного суду, щоб захистити свої права. Наприклад, якщо Аліса Міллер боролася за право жінок служити в бойових підрозділах, то Лаура Міло, навпаки, намагалася звільнитися від служби на підставі совісті. Вона спиралася на закон, який дозволяє жінкам отримати звільнення за релігійними або моральними переконаннями, проте комісія з винятків відмовила їй, оскільки вважала її аргументи політичними, а не пацифістськими. Суд також відхилив її позов, заявивши, що як чоловіки, так і жінки повинні підпорядковуватися однаковим правилам. У результаті Міло отримала тюремний термін, ставши однією з небагатьох жінок, які відкрито протестують проти військової служби, усвідомлюючи наслідки [4].

Окремий спосіб противу демонструють жінки, які проходять службу, але згодом приєднуються до організацій, що критикують військову політику Ізраїлю. Наприклад, група «Жінки, що ламають мовчання» об'єднує ветеранок, які використовують власний досвід для виступів проти окупації [3].

Не варто очікувати, що всі жінки мають однаковий досвід у війську. Вони приходять із різних соціальних прошарків і служать у різних ролях, що формує їхні унікальні погляди на армію. Водночас сексуальні домагання є поширеним явищем, хоча їхня частота нижча, ніж у збройних силах США. Оцінити їхній реальний масштаб складно, адже не всі випадки фіксуються офіційно [4].

Служба в армії – це не лише ризики, а й можливості для особистісного зростання, хоча суспільство не завжди визнає проблеми жінок у війську, такі як бойові травми. Ізраїль поступово починає приділяти більше уваги бойовим травмам у чоловіків, проте жінки, які пережили подібні випробування, часто залишаються в тіні.

Оскільки військова та цивільна сфери в Ізраїлі тісно переплетені, суспільство значною мірою мілітаризоване. Більшість ізраїльтян є ветеранами, але чоловіки зазвичай досягають

вищих військових звань та легше інтегруються в політичну сферу. Жінкам складніше просуватися кар'єрною драбиною в армії, що впливає і на їхні можливості в цивільному житті [4].

Військова служба є обов'язковою для більшості єврейських ізраїльтянок, а значна частина проходить також службу в резерві. Хоча кількість доступних для жінок посад зросла, напруга навколо цього питання зберігається. З одного боку, жінки прагнуть рівності, з іншого – традиційні та релігійні групи чинять опір їхній участі в армії. Наприклад, ультраортодоксальні чоловіки, які хочуть служити, часто вимагають розділення статей.

Крім того, в Ізраїлі існують закони, що дозволяють жінкам отримати звільнення від служби через релігійні переконання або шлюб, чого не передбачено для чоловіків. Посада у війську, особливо командна, є важливим ресурсом для кар'єрного росту в ізраїльському суспільстві, але цей ресурс нерівномірно розподілений між статями [2].

Досвід жінок у війську залишається різноманітним – від гордості за службу до переживання сексуальних домагань і бойових травм. Армія Ізраїлю постійно змінюється, намагаючись знайти баланс між відкриттям нових можливостей для жінок та збереженням традиційної військової структури. Жінки, які обирають бойові посади, стикаються з серйозними викликами, і їхня участь у війську є одночасно досягненням і випробуванням для всього суспільства.

Список використаних джерел:

1. Андросчук А. Р. Особливості реалізації принципу гендерної рівності в збройних силах України // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2024. № 11. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-11-02-08>.
2. Israel Defense Forces. Official website [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.idf.il/en/>
3. Sasson-Levy O., Levy Y. Women Breaking the Silence: Military Service, Gender, and Antiwar Protest // Gender & Society. 2011. Vol. 25, № 6. P. 740–763. DOI: 10.1177/0891243211421782.
4. Women in the Military in Israel [Електронний ресурс] // ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/371058252_Women_in_the_Military_in_Israel (дата звернення: 10.04.2025).

Двигуліна В.А.

здобувач вищої освіти навчальної групи Н-231
Навчально наукового інституту інформаційної
безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії Служби безпеки України

Євтушенко В.В.

доцент кафедри спеціальної фізичної та бойової
підготовки Національної академії Служби
безпеки України

СУЧАСНІ ПІДХОДИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

24 лютого 2022 року росія розпочала новий етап восьмирічної війни проти України – повномасштабний наступ. Ворог щодня, без зупинки, здійснює бомбардування та масовані обстріли мирних українських сіл та міст. Країна-терорист принесла найстрашніше: знищення українського народу, абсолютне ігнорування людських цінностей, стирання культурної та історичної ідентичності України, а також підлив міжнародної підтримки та допомоги для нашої держави. Окупанти впевнені, що вони будуть на нашій землі, але чи це так? Вони, напевно, думали, що наші люди приймуть їх і не стануть на захист своєї Батьківщини, але всі

плани їхні зруйнувалися. Українці сильні духом люди, які не дивлячись ні на що, взяли до рук зброю, щоб захистити свій дім та родину. Український народ продемонстрував єдність та зробив все, щоб агресори ніколи не зайшли на нашу землю.

Війна відіграє велику роль у випробуванні психічного здоров'я героїв. Ми розуміємо, що довготривале перебування в зоні бойових дій, виконання складних завдань та операцій на передовій, постійний стрес, поранення, втрата побратимів, як не сумно це звучить, але призводить до серйозних психологічних розладів, які в подальшому треба налагоджувати та лікувати. Тому, актуальність проблеми щодо психологічної допомоги військових в умовах війни є невід'ємною складовою для збереження ментального здоров'я українців, а також вимагає впровадження більше сучасних та ефективних підходів. Війна спричиняє не тільки стресові реакції, але й довготривалі психологічні травми, які потребують кваліфікованої допомоги.

Травма війни – це глибока психологічна рана, що виникає внаслідок переживань всіх жорстокостей на фронті, спричиняючи купу проблем від фізичного до соціального благополуччя.

Через особливості умов життя військових людей, можуть проявлятися психологічні травми:

1). Травми на полі бою під час виконання службово-бойових завдань: військові постійно стискаються з жорсткими ситуаціями, такими як серйозні поранення, втрата побратимів, оточення з боку ворога, полон, що травмує ментальне становище та залишає психологічні шрами у людини.

2). Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР): довготривалий стресовий стан призводить до підвищенню ризику ПТСР, пов'язаний з різноманітними військовими задачами.

3). Душевна рана: військовослужбовці відчують моральний конфлікт внаслідок суперечливості моральним стандартам.

4). Адаптація до мирного/цивільного життя: військовим тяжко адаптуватися до спокійного життя через тривалий час на позиціях, через відчуття відчуженості та непотрібності.

5). Тривожні розлади, депресія, постійно погіршений стан, вигорання. [1. с.32]

У бойових умовах неможливо повністю уникнути психологічних розладів, але їхню кількість можна мінімізувати, застосовуючи сучасні підходи надання профілактичної підтримки та своєчасної допомоги.

Психологічна підготовка є важливою для всіх військовослужбовців для того, щоб в подальшому вони мали здатність зберігати бойовий дух, приймати складні рішення, виконувати різної складності завдання в екстремальних ситуаціях і швидко адаптуватися до всіх умов життя. Кожен командир та його підлеглі повинні розуміти всю серйозність своєї роботи і усвідомлювати, що від їхніх рішень може залежати життя інших людей.

Методи психологічної підтримки- це підходи, які надають ефективну допомогу у подоланні складних психологічних або емоційних наслідків.

Для повноцінного сприяння, покращення або одужання захисників потрібно проводити та вдосконалювати певні підходи психологічної підтримки в умовах воєнного стану, тому серед профілактичних методів можна виділити такі:

1). Індивідуальна підтримка (надання консультацій та терапії). Вони допомагають виявити порушення вже на ранніх стадіях та запобігти подальшим ускладненням переживань.

2). Групові практичні заняття (реабілітація, адаптація). Створення єдиного комплексу практичних вправ з ускладненою програмою дає розвиток особистості, їхніх якостей та підвищує психологічну стійкість військового колективу. Практичні завдання можуть включати: спеціальні вправи для розвитку особистості, формування її зацікавленості та подальшої реалізації; тренінги з підтримки психологічної стійкості; спеціальні вправи на

тренажерах; соціально- психологічні заняття для контролювання їхньої психіки та поведінки [2, с. 23].

3). Емоційно-вольові методи (тренінги, анкетування, тестування з психологом) Направлення військових на пізнання своїх психологічних особливостей, застосування підходів самопереконавання, формування особистих мотивів, допомога у самореалізації та самопізнанні, керування власними емоціями та вольовими зусиллями. [2, с. 27].

4). Психоедукаційні тренування, спрямовані на збереження ментального здоров'я, шляхом надання інформації та рекомендацій, які здійснюються в психологічних центрах або онлайн-платформах(для військових, які перебувають у віддалених районах) [3, с. 18].

5). Когнітивно-поведінкова терапія. Допомагає військовим змінити всі негативні рішення та проблеми, навчає керувати стресом.

Психологічна реабілітація військовослужбовців– це певний блок заходів, які спрямовані на відновлення психічного стану після закінчення пережитих періодів складного періоду життя. Це має надзвичайно важливу складову, особливо сьогодні, коли триває повномасштабна війна, і військові набагато частіше зазнають великого стресу на передовій, і паралельно через постійні зміни та переживання, зазнають все більше травматичного досвіду.

Слід розібрати, які фахівці проводять реабілітацію військових, бо психологічна реабілітація є відповідальним процесом, що вимагає кваліфікованих спеціалістів, які зможуть надавати багатофункціональну допомогу та підтримку. Розглянемо детальніше фахівців: психіатри (спеціалізуються на роботі з посттравматичним стресовим розладом та іншими психічними проблемами); психологи (проводять консультації, різноманітні методи та психотерапії); консультанти (спеціалісти, надають рекомендації щодо вирішення соціальних проблем після повернення військовослужбовців з прифронтових територій).

В контексті розглянутого питання слід зазначити, що в Україні для забезпечення психологічної підготовки впроваджено декілька програм, які зможуть сприяти подоланню нервово- психічних напруг та зможуть підтримати емоційну стабільність:

1). Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?» – ініціатива першої леді Олени Зеленської. Програма забезпечить якісну психологічну допомогу для всіх українців.

2). Міністерство у справах ветеранів України координує надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та їхнім сім'ям.

3). Психологічна реабілітація в закладах охорони здоров'я.

Водночас, Україна співпрацює з іншими міжнародними організаціями для обміну досвідом та вдосконалення надання психологічного консультування.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що сучасні методи відіграють значну роль у формуванні правильної поведінки особистості, особливо стосується військових, яким потрібно пройти повну перевірку на психологічну стійкість щодо стресових ситуацій, адаптування до нових місцевостей та можливості щодо вирішення оперативних завдань.

Також, необхідно зазначити, що система надання психологічної підтримки військовим в Україні постійно розвивається та розширюється для повноцінного функціонування своєї діяльності, щоб забезпечити українського військовослужбовця та кожного громадянина нашої держави професійною консультацією та підтримкою у психологічному розвитку.

Список використаних джерел:

1. Куш А. М. Особливості прояву психологічних травм військовослужбовців, які беруть участь в бойових діях :кваліфікаційна робота магістра спеціальності 053 «Психологія» / наук. керівник О.І. Гура. Запоріжжя: ЗНУ, 2023.65 с.
2. Організація психологічної підготовки у Збройних силах України: навч.- метод. посіб. / За редакцією генерал-майора В. Ключкова. – К: НДЦ ГП ЗС України, 2023. – 325 с.

3. Психічне здоров'я в умовах війни: шляхи збереження та відновлення: матеріали I Всеукраїнської науково–практичної конференції з міжнародною участю, м. Київ, 13 жовтня 2023р. – Київ: НУБП України, 2023. – 87с.

Дорофєєва С.В.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Яковенко Ю.В
викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

УЧАСТЬ ЖІНОК – ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СБУ У ВИКОНАННІ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ

З давніх часів існувало уявлення, що жінки це хранительки домашнього вогнища, в більшості відповідальні за виховання дітей та ведення побуту. Однак із плином часу суспільні стереотипи зазнали змін. Жінки прагнули рівноправності, можливості обіймати керівні посади нарівні з чоловіками та виконувати професійні обов'язки, які традиційно вважалися суто чоловічими. Важливу роль у військовій сфері жінки почали відігравати під час світових воєн, що стало одним із ключових етапів трансформації їхньої суспільної ролі.

В Україні, під час здобуття незалежності, жінки почали брати участь у військових операціях, розвідці та у діяльності «під прикриттям», активно почали вступати до лав силових структур, включно зі Службою безпеки України (СБУ).

Сьогодні жінки – військовослужбовці у лавах СБУ відіграють не менш важливу роль ніж чоловіки. Вони виконують не лише адміністративні завдання, а й беруть участь у виконанні оперативно – службових завдань, демонструючи високий рівень професіоналізму. За офіційними даними Служби безпеки України більше 30% співробітників СБУ є жінки. Понад три сотні з яких обіймають керівні посади, у тому числі мають військові звання полковників.

Варто зазначити, що у жовтні 2018 року вперше в Україні жінка-військовослужбовець стала генералом. Звання «генерал-майор медичної служби» отримала – начальник Військово-медичного управління СБУ [1]. Однак це поодинокий випадок та зустріти жінок на керівних посадах малопоширене явище, що свідчить про певні перешкоди у кар'єрному зростанні.

Відповідне законодавство України допомагає у правовому регулюванні та можливості рівних прав для чоловіків та жінок. Ключову норму щодо забезпечення гендерної рівності на військовій службі викладено в абзаці 2 частини 12 статті 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», в якій зазначено, що жінки виконують військовий обов'язок на рівних засадах із чоловіками (за винятком випадків, передбачених законодавством з питань охорони материнства та дитинства, а також заборони дискримінації за ознакою статі), що включає прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу, проходження військової служби, проходження служби у військовому резерві, виконання військового обов'язку в запасі та дотримання правил військового обліку [2].

Служба безпеки України, як орган сектору безпеки та оборони, дотримується принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у службовій діяльності, який визначений Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Крім того, Законом України «Про Службу безпеки України», передбачено відсутність дискримінації за статевою ознакою та рівність на військовій службі, а пункт 10 Правил професійної етики та доброчесності військовослужбовця Служби безпеки України затверджених Наказом ЦУ СБУ 27.11.2023 № 474, визначено принцип гендерної рівності, як один із керівних принципів професійної етики та доброчесності військовослужбовців СБУ [5].

Жінки-військовослужбовці Служби безпеки України виконують широкий спектр завдань, зокрема беруть участь у розвідувальній та контррозвідувальній діяльності, здійснюють аналіз загроз національній безпеці, розробляють стратегічні документи, протидіють кіберзагрозам, а також працюють із особовим складом. Їхня діяльність має низку особливостей, що проявляється у швидкому адаптуванні до змінних умов оперативної роботи, демонстрації високої комунікабельності та емпатії, що сприяє ефективному збору інформації та налагодженню взаємодії з різними категоріями осіб.

Разом із тим, жінки-військовослужбовці через суспільні та внутрішньокolleктивні стереотипи щодо ролі жінки у силових структурах можуть стикатися із зниженням мотивації, оскільки фізичні навантаження та особливості оперативної діяльності потребують від жінок додаткових зусиль для відповідності встановленим стандартам.

Здійснення системних заходів, зокрема проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед особового складу щодо підтримки гендерної рівності, впровадження спеціалізованих тренінгів та освітніх програм з врахуванням особливостей професійного розвитку жінок у силових структурах, в подальшому забезпечать викорінення застарілих стереотипів.

Незважаючи на наявні труднощі, жінки-військовослужбовці СБУ демонструють високий рівень професіоналізму та ефективності під час виконання службових завдань. Їхня діяльність, зокрема участь у спецопераціях на сході України, є переконливим підтвердженням їхньої компетентності та заслуговує на широку суспільну підтримку.

Попри позитивну динаміку збільшення кількості жінок у структурах СБУ, досягнення реальної гендерної рівності потребує подальшого реформування системи, впровадження програм навчання, тренінгів та механізмів підтримки жінок у силових структурах. Лише за умови подолання стереотипів та забезпечення рівних можливостей можна повною мірою реалізувати потенціал жінок у сфері національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Гендерна рівність. *Служба безпеки України*. URL: <https://ssu.gov.ua/henderna-rivnist> (дата звернення: 11.02.2025).
2. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII : станом на 17 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 11.02.2025).
3. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII : станом на 9 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 11.02.2025).
4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV : станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 11.02.2025).
5. Про затвердження Правил професійної етики та доброчесності військовослужбовця Служби безпеки України : Наказ Служби безпеки України від 27.11.2023 № 474 : станом на 20 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2150-23#Text> (дата звернення: 11.02.2025).

Журавель Т.В.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Веліков С.Г.
викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ТА ГЕНДЕРНА ГАРМОНІЯ У ВІЙСЬКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: РІЛЬ КОМАНДИРА

Сучасні збройні сили переживають трансформацію, спрямовану на підвищення рівня професіоналізму та боєздатності. У цьому контексті питання психологічної підтримки особового складу та забезпечення гендерної рівності набувають особливо важливого значення. Безпосередній керівник, тобто командир, відіграє ключову роль у забезпеченні сприятливого та психологічно безпечного середовища для кожного військовослужбовця.

Служба у збройних силах передбачає постійне підвищення рівня стресу, зумовленим різними факторами, такими як бойові дії та загроза життю, адаптація до нових умов служби, сувора дисципліна та ієрархія, розлука з сім'єю та близькими, постійними фізичними та психологічними навантаженнями.

Командир повинний чітко володіти знаннями з військової психології та постійно покращувати свої знання в цьому напрямку, проходячи різноманітні курси, вебінари, семінари та приймаючи участь у конференціях в яких торкаються цього питання командир буде постійно покращувати свої знання та навички впливу на рівень психологічної стійкості підлеглих. Володіючи цими знаннями командир має змогу ідентифікувати ознаки психологічного не благополуччя у своїх підлеглих тим самим маючи змогу завчасно надати необхідну допомогу. Важливо завоювати довіру в підлеглих, налагодити атмосферу у якій кожен військовослужбовець почуватиметься комфортно, звертаючись за допомогою.

Сучасні збройні сили прагнуть до забезпечення рівних прав та можливостей для усіх військовослужбовців, незалежно від статі. Гендерна рівність є не лише поняттям або етичним принципом, але й важливим фактором для ефективності та боєздатності війська.

Прикладом наслідування для особового складу є командир, який повинен сприяти формуванню культури поваги та взаєморозуміння між військовослужбовцями різної статі. Важливим є боротьба з проявами дискримінації та упередженості. Необхідно створювати умови для психологічного благополуччя, професійного розвитку та кар'єрного зростання кожної людини.

Командир відіграє ключову роль у забезпеченні психологічної підтримки та гендерної рівності кожного військовослужбовця. Це зобов'язує його володіти знаннями з військової психології та гендерної проблематики. Такі базові знання дають змогу розуміти особливості психіки військовослужбовців та вміти розпізнавати ознаки психологічних потреб. Також командир повинен бути обізнаний з питань гендерної рівності та недискримінації. Командир повинен сприяти формуванню здорового психологічного клімату в колективі, де кожен військовослужбовець зможе почувати себе комфортно та безпечно. Важливо створити атмосферу довіри, взаємодопомоги та підтримки де кожен військовослужбовець зможе звертатись зі своїми проблемами до безпосереднього командира.

Навичка ідентифікувати ознаки психологічного неблагополуччя та надавати допомогу є досить важливою. Командир повинен бути уважним до своїх підлеглих та вміти розпізнавати ознаки психологічних проблем, таких як стрес, тривожність, депресія. У разі необхідності командир повинен надати першу психологічну допомогу або звернутись до фахівців. Важливо пам'ятати що психологічний стан військовослужбовців є запорукою успішного виконання завдань та збереження їхнього здоров'я. Саме тому командир повинен постійно покращувати свої професійні навички, компетентність у питаннях психологічної підтримки та вчасно реагувати на зміни в психологічному стані своїх підлеглих. Також

необхідно створювати в колективі атмосферу взаємодопомоги та підтримки, де кожен військовослужбовець відчувається захищеним та відчуває свою цінність. Регулярне прийняття участі в різних конференціях, брифінгах, тренінгах допоможуть командирові ефективно розпізнавати ознаки психологічного неблагополуччя у своїх підлеглих, а також завчасно надавати їм необхідну допомогу. Своєчасне звернення до фахівців є важливим фактором для забезпечення якісної психологічної допомоги та підтримки військовослужбовців.

Командир повинен встановити відкритий та регулярний діалог зі своїми підлеглими. Це не лише про проведення постійних брифінгів з підлеглим особовим складом, а й про можливість вільного спілкування. Командир повинний бути відкритим до спілкування для усіх своїх підлеглих, готовим вислухати та допомогти з їхніми проблемами та переживаннями. Важливо також надавати зворотній зв'язок щодо виконання поставлених задач, відзначати успіхи та досягнення кожного підлеглого.

Як висновок хочемо зазначити, що у сучасному світі, де збройні конфлікти та геополітична напруга стають все більш відчутними, питання щодо психологічного благополуччя та гендерної рівності набуває немало важливого значення. Ці два аспекти напряду пов'язанні між собою, адже створення здорового та інклюзивного середовища, де кожен військовослужбовець відчувається цінним та захищеним є запорукою успішного виконання бойових завдань

Командир, як безпосередній командир та лідер, відіграє ключову роль у забезпеченні психологічної підтримки та гендерної рівності серед особового складу. Саме від його компетентності, рішень, професіоналізму та особистих якостей залежить успіх у створенні психологічно здорової атмосфери серед особового складу, де кожен військовослужбовець відчуває себе захищеним та цінним.

Важливо зазначити, що психологічна підтримка це не лише допомога військовослужбовцю у подоланні стресу та психологічних травм, пов'язаних з участю у бойових діях. Вона включає в себе широкий спектр заходів, спрямованих на зміцнення психологічної стійкості, розвиток лідерських якостей, формування навичок ефективної комунікації та співпраці в колективі.

Гендерна рівність, в свою чергу, є не лише етичним принципом, але й важливою умовою підвищення рівня боєздатності та ефективності особового складу. Створення рівних можливостей для професійного розвитку та кар'єрного зростання військовослужбовців обох статей, боротьба з дискримінацією, формування культури взаєморозуміння та поваги – все це сприяє створенню здорового та мотивованого колективу, здатного успішно виконувати поставлені перед ними завдання.

Для покращення навичок у сфері психологічної підтримки та гендерної рівності командир повинен постійно працювати над собою, підвищувати свій професійний рівень, удосконалювати свої особисті якості, вивчати сучасні методи та підходи до роботи з особовим складом. Немало важливим фактором є налагодження ефективної взаємодії з військовими психологами та експертами з гендерних питань та іншими фахівцями, які можуть надати необхідну допомогу та підтримку.

Список використаних джерел:

1. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № N 2233-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 12.02.2025).
2. Про затвердження Інструкції з організації професійно-психологічного відбору у Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту : Наказ м-ва оборони України від 12.09.2022 № № 1088/38424. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1088-22#Text> (дата звернення: 12.02.2025).
3. Шевчук О. Стан реалізації у Збройних Силах України гендерної політики держави. Київ - 2020 : Н.-д. центр гуманітар. проблем Збройних Сил України, 2020, 2010. 61 с. URL: <https://www.mil.gov.ua/content/gender/Hender20.pdf> (дата звернення: 12.02.2025).

Квітка Я. М.

професор кафедри поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНІСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Гендерна рівність у діяльності сил сектору безпеки і оборони України є ключовим елементом трансформації силових структур, що відображає прагнення держави до демократичного розвитку, підвищення ефективності та відповідності міжнародним стандартам. Ця тема набуває особливої актуальності в умовах триваючого збройного конфлікту з Росією, який розпочався у 2014 році та досяг нового рівня ескалації у 2022 році з початком повномасштабного вторгнення. Війна не лише підкреслила необхідність максимального використання людського потенціалу країни, але й виявила потребу в переосмисленні традиційних гендерних ролей у секторі безпеки. Жінки, які раніше асоціювалися переважно з допоміжними функціями, дедалі частіше беруть на себе бойові та управлінські завдання, демонструючи свою незамінність у захисті держави.

Метою роботи є аналіз сучасного стану гендерної рівності в секторі безпеки і оборони України, оцінка досягнень і проблем, а також розробка рекомендацій для подальшого вдосконалення гендерних політик.

Правова основа для забезпечення гендерної рівності в Україні включає Конституцію (стаття 24) [1], Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [2], та Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях», який усунув обмеження для жінок у проходженні військової служби на рівних із чоловіками умовах [3]. Важливим кроком стало затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 "Жінки, мир, безпека" на період до 2025 року, що визначає стратегічні цілі для інтеграції гендерного підходу в діяльність силових структур [4]. Ці зміни сприяли зростанню участі жінок у Збройних Силах України (ЗСУ), де станом на 2023 рік їхня чисельність перевищила 62 тисячі, з яких понад 5 тисяч перебували на передовій [5].

Законодавство України створює сприятливі умови для забезпечення гендерної рівності в секторі безпеки. Проте реалізація законодавчих норм стикається з практичними труднощами. Дослідження О. Кравець підкреслює, що війна прискорила залучення жінок до бойових ролей, однак застарілі статuti та інструкції все ще обмежують їхній доступ до певних посад [7]. Це вказує на необхідність гармонізації нормативної бази з реальними потребами сектору.

Війна стала поштовхом до змін у гендерних ролях. І. Заворотько наголошує, що участь жінок у бойових діях з 2014 року сприяла руйнуванню стереотипів про "чоловічі" професії [8]. Водночас А. Сороківська-Обіход зазначає, що для повної реалізації гендерного підходу необхідний системний моніторинг, якого поки бракує [9, с. 241].

Незважаючи на помітний прогрес у забезпеченні гендерної рівності в секторі безпеки і оборони України, низка системних проблем і викликів продовжує перешкоджати повноцінній інтеграції жінок у силові структури. Ці бар'єри мають як об'єктивний (інфраструктурний, організаційний), так і суб'єктивний (культурний, соціальний) характер. Їхнє детальне вивчення дозволяє не лише констатувати наявність труднощів, але й визначити конкретні напрями для їхнього подолання.

Однією з основних перешкод для жінок у силових структурах є недостатня адаптація інфраструктури до їхніх потреб. Зокрема, значна частина військових об'єктів, особливо в зоні бойових дій, не завжди обладнана окремими житловими чи санітарними приміщеннями для жінок. За даними дослідження ГО "Невидимий батальйон", проведеного у 2023 році,

лише 35% польових баз ЗСУ мали належні умови для проживання жінок, що ускладнює їхню службу в бойових підрозділах [10].

Крім того, відсутність спеціального обмундирування, адаптованого до жіночої фізіології, створює додаткові труднощі. Стандартні бронежилети та форма часто не враховують анатомічні особливості жінок, що знижує комфорт і безпеку під час виконання завдань. Наприклад, у 2023 році лише 15% жінок-військовослужбовиць ЗСУ повідомили, що отримали бронежилети, розроблені з урахуванням жіночих параметрів. Це контрастує з досвідом країн НАТО, таких як Канада чи Норвегія, де спеціалізоване спорядження для жінок є стандартом [6]. Відсутність таких умов не лише обмежує ефективність служби жінок, але й може впливати на їхнє здоров'я та моральний стан.

Незважаючи на законодавче зрівняння прав жінок і чоловіків у силових структурах, на практиці зберігається чітка сегрегація за типами посад. Жінки частіше залучаються до тилових функцій – медицини, логістики, адміністративної роботи, тоді як бойові ролі залишаються переважно "чоловічими". За даними ЗСУ, станом на 1 січня 2025 року у Збройних силах України військову службу проходять понад 70 тисяч жінок, 5 500 з яких служать на передовій. "Це на 20% більше, ніж у 2022 році. Держава адаптує політику соціального захисту, щоб забезпечити їхні права та рівні можливості", — під час інтерв'ю заявив заступник міністра оборони, бригадний генерал-юстиції Сергій Мельник. У Міноборони зазначили, що жінки у Збройних силах України мають такі ж права, як і чоловіки, у питаннях зайняття посад, кар'єрного зростання та отримання військових звань. Водночас законодавство передбачає додаткові соціальні гарантії, які враховують особливості військової служби для жінок: окремі приміщення для розміщення в польових умовах – у наметах (до 6 осіб) або спеціальних будівлях, обмеження щодо навантажень – жінки не залучаються до небезпечних робіт та підіймають не більше 10 кг двічі на годину або 7 кг постійно [14].

Ця сегрегація частково пояснюється стереотипами про фізичні можливості жінок, а частково – недостатньою підготовкою до бойових спеціальностей. Дослідження О. Кравець підкреслює, що обмеження доступу жінок до бойових ролей часто обґрунтовуються "традиційними" уявленнями про їхню роль у суспільстві, а не реальними даними про їхню ефективність [6]. Такий розподіл не лише звужує кар'єрні перспективи жінок, але й зменшує загальну гнучкість силових структур у використанні людських ресурсів.

Ще однією проблемою є упереджене ставлення до жінок. Культурні стереотипи та упереджене ставлення з боку чоловіків-колег залишаються значною проблемою. За результатами соціологічного опитування Центру Разумкова 2023 року, 42% жінок-військовослужбовиць ЗСУ повідомили про випадки дискримінації чи упередженого ставлення з боку товаришів по службі чи командирів [11]. Це може проявлятися у формі недооцінки їхніх професійних якостей, скептичного ставлення до їхньої здатності виконувати складні завдання або навіть у побутових коментарях, що підривають авторитет жінок. І. Заворотко зазначає, що такі упередження частково є спадщиною радянської системи, де силові структури вважалися виключно "чоловічою" сферою [8]. У бойових умовах ці стереотипи поступово слабшають, однак у тилових підрозділах і на вищих рівнях управління вони зберігаються, ускладнюючи просування жінок по службі.

Також для жінок існує обмежений доступ до вищих командних посад. Вертикальна гендерна нерівність є однією з найсерйозніших проблем у секторі безпеки. Жінки рідко призначаються на керівні посади, що обмежує їхній вплив на прийняття рішень і формування стратегій. Ця проблема пов'язана як із недостатньою підготовкою жінок до командних ролей, так і з браком системної підтримки для їхнього кар'єрного зростання. А. Сороківська-Обіход зазначає, що відсутність спеціальних програм із розвитку лідерських якостей для жінок у силових структурах є ключовим фактором, який стримує їхній прогрес [9, с. 243]. Для порівняння, у Швеції та Норвегії частка жінок на командних посадах у збройних силах сягає 20-25% завдяки цілеспрямованим програмам підготовки та просування [12].

Імплементація Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» та інших гендерних ініціатив гальмується через відсутність ефективних механізмів моніторингу. Наприклад, звіти про чисельність жінок у ЗСУ та інших структурах є, але дані про їхні умови служби, кар'єрні траєкторії чи випадки дискримінації збираються фрагментарно.

Міжнародний досвід показує, що системний моніторинг із чіткими метриками (наприклад, відсоток жінок на керівних посадах, рівень задоволеності умовами служби) є основою успішної гендерної інтеграції. В Україні брак такого підходу призводить до того, що багато проблем залишаються невидимими для керівництва, а прогрес у реалізації гендерних політик носить декларативний характер.

Додатковою складністю є те, що жінки у силових структурах часто стикаються з подвійним тиском: необхідністю доводити свою компетентність у "чоловічому" середовищі та одночасним виконанням традиційних соціальних ролей (материнство, догляд за сім'єю). За даними опитування 2023 року, 28% жінок-військовослужбовиць повідомляли про труднощі в поєднанні служби з сімейними обов'язками через відсутність підтримки, наприклад, доступних дитячих садків для дітей військових [5].

Цей виклик посилюється в умовах війни, коли тривалі відрядження та нестабільний графік ускладнюють баланс між роботою та особистим життям. У країнах НАТО, таких як США, ця проблема вирішується через створення соціальних програм для сімей військових, включаючи гнучкі графіки та фінансову підтримку [8]. В Україні подібні ініціативи перебувають на початковій стадії, що обмежує залучення жінок до служби.

Міжнародний досвід, зокрема Норвегії та Швеції, показує, що гендерна інтеграція підвищує бойову готовність і моральний дух армії [12]. Для України це не лише питання справедливості, але й можливість посилити сектор безпеки в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Ці проблеми та виклики є взаємопов'язаними і потребують комплексного підходу до їхнього вирішення. Інфраструктурні недоліки та сегрегація ролей ускладнюють доступ жінок до повноцінної участі, тоді як упередження та брак моніторингу гальмують системні зміни. Подолання цих бар'єрів є необхідною умовою для створення ефективного сектору безпеки і оборони України.

Отже, гендерна рівність у секторі безпеки і оборони України є важливим напрямом реформ, що має як соціальне, так і стратегічне значення. Хоча Україна досягла певних успіхів у впровадженні гендерного підходу, перед сектором безпеки і оборони залишаються виклики, які потребують системного вирішення. Війна стала каталізатором змін, довівши здатність жінок виконувати бойові завдання. Проте вертикальна сегрегація та інфраструктурні прогалини гальмують прогрес.

Повна реалізація гендерних політик потребує системного підходу, включаючи адаптацію інфраструктури, підготовку жінок до керівних ролей і моніторинг прогресу. Для цього треба впроваджувати курси лідерства для жінок у ЗСУ та СБУ з фокусом на тактичну та управлінську підготовку, запроваджувати менторство від досвідчених офіцерів для підтримки кар'єрного зростання. Запустити медіакампанію про успіхи жінок у силових структурах у 2025 році.

Окремим питанням залишається жіноче обмундирування (бронежилети, форма) та облаштування окремих житлових та санітарних приміщень в усіх підрозділах. Пропонується провести аудит інфраструктури у 2025 році з подальшим фінансуванням модернізації. Також треба удосконалити показники гендерної рівності (частка жінок на посадах, умови служби) для звітності.

Ці заходи сприятимуть створенню інклюзивного сектору безпеки, підвищенню його ефективності та наближенню України до стандартів НАТО. Подальший розвиток у цьому напрямі сприятиме не лише дотриманню прав людини, але й зміцненню національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zacon2.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 08.04.2025).
2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15/conv>. (дата звернення: 08.04.2025).
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях: Закон України від 06.03.2018. № 2523-VIII. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text> (дата звернення: 08.04.2025).
4. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 № 1544-р. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>. (дата звернення: 09.04.2025).
5. Звіт НІСД "Гендерна рівність у ЗСУ після вторгнення РФ". Київ, 2023. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/henderna-rivnist-u-zsu-pislya-povnomasshtabnoho-vtorhnennya-rf-v-ukrayinu>
6. Кравець О. Гендерна політика в ЗСУ: сучасні виклики // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Соціологія. 2023. №12. С. 45-52.
7. Кравець О. Жінки на війні: трансформація гендерних ролей // Збірник ХНУПС. 2020. №2(64). С. 78-85. <https://journal-hnups.com.ua/index.php/zhups/article/view/265>
8. Заворотко І. Проблеми гендерної рівності у секторі безпеки // УГСПЛ. 2017. С. 12-18. <https://www.helsinki.org.ua/articles/problems-gender-equality-in-the-security-sector>
9. Сороківська-Обіход А. Імплементція Резолюції 1325 Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека в законодавство України за досвідом ЗСУ// Гендерна політика в умовах воєнного стану: правовий вимір : збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції 15 червня 2023 р. Науково-дослідний інститут публічного права. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – 346 с.
10. Міждисциплінарне дослідження НБ 5.0. Моніторинг рекомендацій і результатів досліджень із циклу "Невидимий батальйон", виконане в межах проєкту НАКО "Просування гендерної рівності в ЗСУ" 2023. file:///C:/Users/Admin/Desktop/Mizhdystsyplinarne_doslidzhennia_NB_5.0_Monitorynh_rekomentatsii_i_rezultativ_doslidzhen_iz_tsyklu_Nevydymyi_batalion_vykonane_v_mezhakh_proiektu_NAKO_Prosuvannia_gendernoii_rivnosti_v_ZSU.pdf
11. Центр Разумкова. Соціологічне опитування "Ставлення до гендерної рівності у ЗСУ". 2023.
12. Ларсен К. Гендерна рівність у збройних силах Норвегії // Журнал європейських студій. 2022. №8. С. 19-25.
13. Збройні Сили України. Гендерна статистика особового складу ЗСУ за 2025 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.mil.gov.ua/statystyka-2025>.
14. У Міноборони розповіли, скільки жінок служать в ЗСУ. Дар'я Кінша <https://suspilne.media/965741-u-minoboroni-rozpovili-skilki-zinok-sluzat-v-zsu/>

Лазаренко Д.А.

здобувач вищої освіти імені Ярослава Мудрого

науковий керівник – Веліков С.Г.

викладач Національного юридичного

університету ім. Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОНАННЯ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ У СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ

Психологічна підтримка – це не просто допомога, а справжній ключ до того, щоб українські силові структури, такі як Збройні Сили України (ЗСУ), Національна гвардія, Служба безпеки України чи інші підрозділи, могли якісно виконувати свої бойові завдання.

Війна, яка почалася з російською агресією ще у 2014 році і стала набагато жорсткішою у 2022-му, кидає нашим бійцям серйозні випробування. Щодня вони стикаються з небезпекою, яка загрожує життю, важким стресом і складними моральними виборами – наприклад, коли доводиться вирішувати, як вчинити в ситуації, де немає правильної відповіді. Усе це може не просто вибити з колії, а й підірвати їхню здатність виконувати бойові завдання, бажання йти вперед і загальну результативність. Тож психологічна допомога – це не лише про те, щоб подбати про душевний стан бійців, а й про те, як зробити їх сильнішими й ефективнішими прямо на полі бою. Вона стає невід’ємною частиною бойової готовності, адже людина, яка не може впоратися зі своїми емоціями чи страхом, не здатна виконувати накази так само чітко, як той, хто тримає себе в руках.

Мета роботи - як підготовка до стресу, уміння його витримувати, згуртованість у команді та відновлення після боїв впливають на те, наскільки ефективно військовослужбовці виконують свої функціональні завдання. Для розкриття мети даної роботи будуть використані наукові дослідження, а також сучасний досвід українських силових структур у сучасних умовах війни.

Щоб добре воювати, мало вміти стріляти чи знати тактику – треба ще й підготувати свою голову до того, що чекає попереду. Психологічна підготовка – це те, що допомагає бійцям ЗСУ заздалегідь зрозуміти, з чим вони зіткнуться на війні, і бути готовим до будь-яких екстремальних ситуацій. У наших Збройних Силах, наприклад, намагаються показати бійцям реальну картину бойових дій – не прикрашену, без романтики, а таку, як є насправді: з хаосом, втратами і постійним тиском. Це потрібно, щоб людина ще до фронту знала, як реагувати на стрес і небезпеку, щоб у критичний момент вона не розгубилася, а діяла за виучкою. Дослідження кажуть, що коли в бійця є дисципліна і він вміє контролювати себе, то шанси впоратися з бойовими завданнями зростають у рази [1]. І це не просто теорія – це те, що реально впливає на те, чи зможе людина вистояти під психологічним навантаженням і виконати свою роботу.

Психологічна підготовка військовослужбовців – не просто розмови чи лекції в аудиторіях. У нас є конкретні тренінги, де людей вчать не панікувати, швидко думати і вирішувати, що робити, коли плани руйнуються. У Силах територіальної оборони, скажімо, новачкам, які часто приходять без досвіду, дають основи військової справи і одразу вчать, як не розгубитися, коли все йде шкереберть – наприклад, коли зв’язок пропадає чи противник змінює тактику. Це не просто про те, щоб заспокоїти людей – це про те, щоб зробити їх готовими до реального бою. І це працює: бійці стають спокійнішими, впевненішими в собі, а це саме те, що потрібно, щоб чітко виконувати накази і не підводити побратимів. Така

підготовка закладає фундамент, на якому тримається уся їхня подальша служба, адже якщо людина не готова психологічно, то навіть найкраща фізична форма чи знання не врятують її від провалу в бою [2].

Стрес на війні – це не щось випадкове, а щоденна реальність, з якою стикається кожен борець. Військовослужбовці постійно знаходяться в зоні ризику, далеко від сім'ї, і часом доводиться вибирати між двома поганими варіантами – наприклад, ризикувати собою чи побратимами. Усе це тисне на голову так, що без уміння триматися людина просто не витримає. Дослідження показують, що якщо не працювати над цим заздалегідь, то такі речі, як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), можуть надовго вибити бійця з гри [3]. І це не просто статистика – це реальні історії людей, які після місяців на фронті не можуть повернутися до нормального життя без допомоги [4].

В Україні для цього існують спеціальні програми, які допомагають бійцям триматися. У підрозділах проводять тести, щоб зрозуміти, хто як справляється зі стресом – наприклад, чи є в людини схильність до тривожності чи як вона реагує на гучні звуки. А ще влаштовують групові заняття, де бійці можуть виговоритися, поділитися тим, що їх бентежить, і підтримати один одного. Команда тут – це велика сила. Коли ти бачиш, що поруч є люди, які тебе розуміють і на яких можна поклатися, триматися стає легше. І це не тільки про те, щоб не зламатися психологічно, а й про те, щоб продовжувати виконувати бойові задачі чітко, злагоджено, не втрачаючи концентрації [3]. Бо на війні від холодної голови кожного військовослужбовця залежить не лише його життя, а й життя тих, хто поруч.

Стійкість до стресу – це ще й про те, як не дати емоціям взяти гору. Слід уявити: борець під обстрілом, навколо вибухи, а йому треба швидко вирішити, куди перемістити групу чи як зв'язатися з командуванням. Якщо він не вміє взяти себе в руки, усе може закінчитися трагедією. Тому в українських силових структурах учать не просто боротися зі стресом, а перетворювати його на щось, що буде мати позитивний ефект. Наприклад, є методики, де бійців навчають дихальних вправ чи коротких технік, які допомагають заспокоїтися прямо в бою. Це дрібниці, але вони рятують – і життя, і виконання бойових завдань [5].

Сьогодні у ЗСУ навіть існують методичні поради для командирів по порядку їх дій у стресових ситуаціях, в яких опиняється їх особовий склад: як стежити за настроєм своїх людей, коли давати відпочинок, як поговорити, щоб підняти дух, і як помітити, якщо хтось уже на межі вигорання чи депресії. Наприклад, хороший командир може просто сісти з бійцями ввечері, поговорити про щось буденне – і це вже знімає напругу. Або вчасно відправити когось на відпочинок, щоб людина не "згоріла". Завдяки цьому підрозділ не розвалюється, навіть коли важко, і кожен відчуває, що його робота має сенс.

Командна підтримка – це ще й про те, як бійці самі стають один для одного опорою. На фронті часто немає часу чекати психолога, але є побратими, які можуть вислухати, пожартувати чи просто посидіти поруч. Ця взаємодія створює атмосферу, де кожен відчуває, що він не сам. І це не просто про моральний дух – це про те, як згуртованість допомагає координувати дії, швидко реагувати на накази і навіть рятувати одне одного в бою. Усе це разом робить підрозділ не просто групою людей, а справжньою бойовою одиницею.

Війна б'є не тільки по тілу, а й по душі – і це не перебільшення. Після боїв у багатьох накопичується важкий багаж: ПТСР, депресія, хронічна втома, яка не проходить навіть після сну. У ЗСУ для цього існує процедура декомпресії – це коли бійця поступово повертають до нормального життя після фронту, щоб він не зірвався від різкої зміни обстановки. Уявіть: людина місяцями живе в окопах, де кожен звук може означати смерть, а потім раптом

опиняється вдома, де все тихо і спокійно. Без підготовки це може вибити з колії ще більше, ніж сама війна. Тому декомпресія – це не просто відпочинок, а цілий процес, де бійця вчать переключатися і адаптуватися.

Дослідження кажуть, що кожен третій, хто воював пів року чи більше, потребує серйозної психологічної допомоги, щоб повернутися до роботи – чи то на фронт, чи до цивільного життя [6]. І це не дивно, бо війна залишає сліди, які самі не зникають.

Є й цікаві новинки, наприклад, кіберспорт для ветеранів. Звучить дивно, але ігри допомагають розслабитися, відволіктися і навіть відновити сили, особливо якщо людина хоче повернутися до служби [6]. Це не просто забавка – це спосіб повернути бійця до активного стану, коли він знову готовий брати на себе відповідальність. Реабілітація – це не просто перепочинок, а шанс зробити так, щоб людина не просто вижила після війни, а могла воювати далі, і воювати добре.

До того ж реабілітація – це ще й про довгострокову перспективу. Якщо борець не відновиться, він не зможе повернутися до строю, а це втрата для армії. У ЗСУ це розуміють, тому намагаються не просто "залатати" психологічні рани, а дати людям інструменти, щоб вони могли справлятися самі. Наприклад, постійно відбуваються навчання особового складу технікам самопомоги чи залучають до групової терапії, де бійці діляться досвідом і вчаться один в одного. Це не лише допомагає повернути людину до служби, а й робить її стійкішою до майбутніх випробувань [7].

У нас уже є приклади, як психологічна підтримка працює на практиці – і це не просто теорія, а реальні кроки. Наприклад, у 2025 році Міноборони запустило додаток «Армія+» – там не тільки спрощують паперову тяганину, а й дають доступ до психологічної допомоги прямо з телефона. Уявіть: борець у перерві між боями може відкрити додаток, знайти пораду чи зв'язатися з фахівцем – це швидко і зручно. А ще у Військово-морських силах учать, як не панікувати, коли ситуація на фронті різко міняється – наприклад, коли ворог раптово атакує чи техніка виходить з ладу [8].

Ще один приклад – це те, як у ЗСУ працюють із сім'ями бійців. Часто стрес на фронті посилюється через те, що вдома щось не так: діти хворіють, дружина не справляється. І тут психологічна підтримка виходить за межі підрозділу – є програми, які допомагають родинам, щоб борець міг зосередитися на завданні, а не переживати за близьких. Це дрібниця на перший погляд, але вона додає спокою, а спокійний борець – це ефективний борець.

Психологічна підтримка – це те, що робить наших військовослужбовців сильнішими й ефективнішими – і це не просто красива фраза, а факт. Вона починається з того, як бійців готують до війни, допомагає їм тримати стрес у кулаці, згуртовує команди і дає шанс повернутися до строю після важких боїв. Дослідження і життя показують, що ті, кому допомагають психологічно, краще тримають себе в руках, не здаються і швидше звикають до війни. У нашій реальності, коли кожен день – це боротьба, така підтримка – це не щось додаткове, а те, без чого не обійтися. Якщо ми й далі розвиватимемо ці програми, додаватимемо нові ідеї – як-от той же кіберспорт, додатки чи підтримку сімей, – наші силові структури стануть ще міцнішими. А це не просто про виживання – це прямий шлях до перемоги, бо сильна армія – це армія, яка перемагає.

Список використаних джерел:

1. Куценко, А., & Скарбовська, Ю. Формування стресостійкості та психологічної готовності військовослужбовців до участі в бойових діях. Молодий вчений, 2024, 6(130), 120-124.

2. Кокун О.М., Клочков В.В., Мороз В.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С. Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій: метод. посіб. Київ-Одеса: Фенікс, 2022.
3. Психологічна підтримка – Збройні Сили України. zsu.gov.ua, 2020.
4. Стрес-асоційовані стани у військовослужбовців та обґрунтування шляхів їх вирішення. ResearchGate, 2024.
5. Формування стресостійкості та психологічної готовності військовослужбовців до участі в бойових діях. molodyivchenyi.ua, 2024.
6. Клочков, В. Поняття та структура психологічної стійкості військовослужбовців до виконання бойових завдань. Вісник Національного університету оборони України, 2022, 68(4), 52–63.
7. Армія+: Міноборони презентувало новий мобільний застосунок для військових. mod.gov.ua, 2025.
8. Довідники з психологічної підготовки військовослужбовців. sprotyvg7.com.ua, 2024.

Мисюра Д.В.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Веліков С.Г.
викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВИХ ПІДХОДІВ У ПІДВИЩЕННІ БОЄЗДАТНОСТІ СИЛОВИХ СТРУКТУР УКРАЇНИ

У сучасних умовах безпекових загроз боєздатність силових структур України визначається не лише рівнем технічного забезпечення та професійної підготовки особового складу, а й ефективністю системи психологічної підтримки та впровадженням гендерно чутливих підходів.

Військовослужбовці та співробітники правоохоронних органів щодня стикаються з високим рівнем психоемоційного навантаження, що потребує надійної системи психологічного забезпечення.

Водночас гендерна рівність у силових структурах сприяє раціональному використанню кадрового потенціалу та покращенню морально-психологічного клімату в колективах.

Мета дослідження

Метою цього дослідження є аналіз значення психологічної підтримки та гендерної рівності у підвищенні боєздатності українських силових структур, спираючись на наукові дослідження, нормативно-правову базу та міжнародний досвід.

Психологічна підтримка є важливим фактором ефективної роботи військової підготовки, особливо в бойових умовах та виконуючи оперативні завдання. Він включає заходи щодо запобігання стресу, відновлення працівників після участі у військовій діяльності, а також розвиток стійкості до стресу та психологічної підготовки до непередбачених ситуацій.

Дослідження міжнародних організацій, зокрема ООН та ОБСЄ, демонструють, що психологічний стан військовослужбовців безпосередньо впливає на їхню ефективність та здатність ухвалювати критично важливі рішення в бойовій ситуації.

Практика передових армій світу включає спеціальні програми підтримки ментального здоров'я, кризове консультування, а також допомогу родичам військових.

В Україні розширюється мережа центрів реабілітації та спеціалізованих підрозділів психологічної підтримки, зокрема в Національній гвардії та Збройних Силах України[1].

Однак залишається низка проблем, серед яких нестача кваліфікованих фахівців та недостатнє фінансування програм психологічної допомоги.

Важливим аспектом сучасної військової політики є рівноправне проходження військової служби жінок і чоловіків.

Дослідження міжнародних експертів підтверджують, що забезпечення рівного доступу до військової кар'єри сприяє підвищенню ефективності бойових підрозділів та зміцненню їхнього морального духу.

В Україні реалізація принципів гендерної рівності у військовій сфері ґрунтується на низці нормативно-правових актів, зокрема закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях», що регламентує рівні можливості для жінок у військовій службі, зокрема на командних місцях[2].

Попри позитивні зміни, є проблеми, пов'язані з гендерними забобонами, дискримінацією та обмеженими можливостями для кар'єрного розвитку жінок на військовій службі.

Ефективне впровадження гендерно чутливих підходів потребує не лише змін у законодавстві, а й трансформації військової культури.

Важливими кроками в цьому напрямку є проведення освітніх програм, тренінгів та створення сприятливого середовища для професійного розвитку військовослужбовців.

Гендерно чутливий підхід до психологічної підтримки передбачає врахування специфіки адаптації чоловіків і жінок до служби у лавах ЗСУ.

Наукові дослідження показують те, що жінки мають більше шансів мати справу з психологічним виснаженням, оскільки, крім своїх офіційних функцій, вони отримують більше соціального тиску.

Вивчення зарубіжного досвіду доводить, що активне залучення жінок до бойових підрозділів і миротворчих місій позитивно впливає на загальну ефективність військових структур.

У Збройних Силах Канади та США діють спеціалізовані програми психологічної підтримки, що враховують гендерні аспекти, допомагаючи військовослужбовцям адаптуватися до складних умов служби.

Запровадження таких практик в Україні може сприяти підвищенню психологічної стійкості особового складу та покращенню морального клімату.

Тому, психологічна підтримка та чутливі методи наближення відіграють важливу роль у підвищенні боєздатності силових устроїв України.

Впровадження таких практик в Україні підвищить психологічну стабільність армії та покращить етичне середовище особового складу. Психологічна підтримка та гендерні підходи відіграють важливу роль у вдосконаленні можливостей українських правоохоронних органів. Ефективні програми для психічного здоров'я, подолання гендерних бар'єрів та забезпечення можливостей для всіх солдатів допоможуть зміцнити згуртованість команди та підвищити рівень професійної підготовки.

Досвід НАТО та міжнародних організацій може стати цінним орієнтиром для України в розбудові ефективної системи психологічної підтримки та впровадженні гендерної рівності у військових формуваннях [3].

Список використаних джерел:

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 17.02.2025).
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах

України та інших військових формуваннях. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text> (дата звернення: 17.02.2025).

3. Національна соціальна сервісна служба – Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека”. Головна | Національна соціальна сервісна служба України. URL: <https://nssu.gov.ua/genderna-rivnist/rezolyuciya-radi-bezpeki-onn-1325> (дата звернення: 17.02.2025).

Нікітіна Д. С.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Веліков С. Г.

викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

СИНДРОМ ВИГОРАННЯ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ЩО ЦЕ, ЙОГО НАСЛІДКИ ТА ПОДОЛАННЯ В УМОВАХ БОЙОВОГО СТРЕСУ

Сьогодні тема емоційного вигорання актуальна як ніколи. Причиною цього є постійні стресові навантаження, ненормований робочий графік, завелике інформаційне та психологічне навантаження, загострення суспільної обстановки. Усі ці фактори створюють передумови для розвитку хронічного стресу.

Варто розрізняти просто емоційне вигорання від професійного, адже перше виникає від будь-яких аспектів життя. Причинами цього можуть бути, наприклад, складнощі у взаєминах з рідними або хронічний надмірний стрес, викликаний станом здоров'я. Натомість професійне вигорання стосується хронічного стресу, пов'язаного з професійною сферою діяльністю. У контексті військової служби на причини емоційного виснаження накладаються додаткові, надзвичайно складні обставини такі, як російсько-українська війна, яка триває вже більше ніж 10 років, обстріли попри встановлення перемир'я, поширення ворожої експансії на території України, особисті втрати тощо. Зважаючи на затяжний конфлікт, емоційне навантаження на військових має довготривалий характер надмірного стресу, що призводить до емоційного вигорання. Адже за теорією Г. Сельє за стадією напруження та опору слідує стадія виснаження [1, с. 49].

Якщо давати визначення поняттю, то емоційне вигорання – це визнаний синдром, що виникає внаслідок хронічного стресу на робочому місці та належить конкретно до явищ у професійному контексті. До основних ознак відносять: втрату енергійності, інтересу до діяльності, відчуття виснаження, негативне ставлення до всього, песимізм по відношенню до роботи, зниження професійної ефективності та мотивації [2, с. 25]. Цей стан не виникає раптово, а розвивається поступово. Цей процес зазвичай проходить декілька стадій, які на початку зазвичай дуже складно помітити. На початку людина може відчувати лише ледь помітну втому, легке роздратування або мати проблеми зі сном, проте з часом це перетворюється на хронічне виснаження. Другою стадією є деперсоналізація, тобто витримування емоційної дистанції по відношенню до колег, клієнтів або своєї роботи. Людина починає відкрито ставитися до інших з байдужістю, а в деяких моментах з проявом цинізму. Завершальна стадія емоційного вигорання проявляється у зниженні особистих досягнень, сумніви у своїх здібностях, втрата віри у цінність своєї праці та часте відчуття безвиході. Усе це має вплив не лише на ефективність праці, а й на загальне здоров'я людини, включаючи психічне, фізичне, соціальне та духовне [3, с. 37].

Наслідки емоційного вигорання у військовослужбовців є значущими не тільки для індивідууму, але й колективу. По-перше, воно впливає на зниження бойової ефективності особового складу: втрата концентрації уваги, заторможена реакція, вагання у прийнятті рішень, втрата концентрації, реакцій, рішучості. По-друге, негативний вплив на дисципліну,

бо військовослужбовці з вигоранням зазвичай байдуже відносяться до наказів, демонструють відстороненість або виражають конфліктність.

Якщо врахувати все попередньо зазначене, то буде очевидним те, що саме за допомогою своєчасного виявлення симптомів емоційного вигорання збільшується шанс зберегти психологічне благополуччя військовослужбовців. У період ведення війни, що триває, психоемоційна стійкість набуває статусу не лише особистої якості, а й стратегічного ресурсу, від якого залежить чи буде армія ефективною, чи не буде. Тому критично необхідним буде організація системної психологічної підтримки в армійських підрозділах, проведення регулярних тренінгів з емоційної саморегуляції, доступ до практикуючих психологів, а також відведення часу на відновлення як фізичного, емоційного, так і духовного.

Зокрема ключову роль у профілактиці вигорання відіграє культура відкритого діалогу про ментальне здоров'я у військовому соціумі. Завдання полягає в тому, щоб надати проханням про допомогу нового сенсу: це не слабкість, а мужність – усвідомити та заявити про свою потребу в підтримці. Адже тільки свідоме ставлення до власного здоров'я може виявитися запобіжником глибоких психологічних розладів, які виникають через хронічний стрес, в тому числі – посттравматичний стресовий розлад.

Проблема емоційного вигорання, особливо у військовій сфері, на сьогодні постає не тільки як одна з загроз здоров'ю окремих військовослужбовців, але й для бойової ефективності армії в цілому. Аналіз причин, симптоматики та наслідків засвідчує те, що воно не починається раптово, а наростає поступово, результатом якого є хронічно емоційне та психологічне навантаження, зокрема в умовах сьогодення, коли триває затяжний військовий конфлікт.

З огляду на виклики, що повстали перед українськими силовими структурами, особливо за умови продовження російсько-української війни, то настає актуальним питання стосовно системного підходу до запобігання та профілактики емоційного вигорання. Тому надзвичайно важливим є впровадження на постійній основі профілактичних програм. Мова йде про психологічне тренування, покращення навичок емоційної саморегуляції, відновлення, а також підтримку на рівні командного складу.

Тож, можна підбити підсумки, що ключовим завданням сьогодення залишається формування культури психологічної рівноваги, в якій прохання про допомогу не є чимось соромним, а навпаки – прояв свідомої людини, яка повністю несе відповідальність, по-перше, перед собою, а, по-друге, перед іншими. Тільки глибоке розуміння цінності ментального здоров'я, міцна підтримка між побратимами та чітка взаємодія психологічних служб здатні забезпечити високий морально-психологічний стан військових, без чого ефективно виконання бойових завдань буде неможливим.

Список використаних джерел:

1. Смірнова Т. Емоційне вигорання військовослужбовців Збройних Сил України як виклик до проблем психічного здоров'я в умовах війни. Київ: ВІСНИК Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2022. 49 с. URL: <https://miljournals.knu.ua/index.php/visnuk/article/view/896/843>
2. Демидюк В. М. Психологічні чинники запобігання та подолання емоційного вигорання військовослужбовців в умовах довготривалих збройних конфліктів. Острого: МІНІСТРЕСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ», 2023. 25 с. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/9380/1/demydiuk_dis.pdf
3. Хайрулін О. М. Психологія професійного вигорання військовослужбовців. Тернопіль: монографія, 2015. 37 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/687/1/%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D0>

%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D1%86%D1%96%D0%B2.pdf

Нудьга Є.О.

здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Чередниченко О.Ю.,
професор Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

УЧАСТЬ ЖІНОК У МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЯХ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Збереження миру є одним із найефективніших інструментів, якими ООН допомагає країнам подолати складний перехідний період від конфлікту до стабільності. Спочатку, коли був створений Департамент операцій з підтримання миру, його основною метою було встановлення миру та забезпечення безпечної ситуації. Миротворці ООН контролювали кордони, розділяли ворожі сторони та виконували військові завдання.

Однак за останні кілька десятиліть типи конфлікту змінилися. Міжурядова війна створила місце для складних внутрішніх та зовнішніх конфліктів. Це представило нові виклики для міжнародної спільноти, включаючи мирне страхування. У відповідь на ці зміни ООН розширила свій підхід, перетворивши свою місію мирної безпеки виключно від військових операцій до складних багатофункціональних програм.

За нових умов операцій з безпекою миру, враховуючи гендерні аспекти всіх жертв збройного конфлікту, жінок, чоловіків, хлопців та неповнолітніх, стало зрозуміло, що досягнення різних результатів є ефективною підтримкою для кожної групи. Ключовим елементом такого підходу є активна участь жінок у місіях миру, сприяючи ефективності та всебічному висвітленню потреб постраждалого населення.

Головним документом, що закликав залучити жінок до розв'язання питань миру та безпеки у світі стала прийнята у жовні 2000 року Резолюція Ради Безпеки ООН «Жінки. Мир. Безпека». Резолюція стала чи не найважливішим документом у сфері безпекової політики. В документі наголошується та тому, що роль жінки у питаннях запобігання і врегулювання кризових конфліктних ситуацій вкрай важлива, окрім того, участь жінок буде сприяти розбудові миру [1]. Це спонукало держави-учасниці активніше залучати жінок на всіх рівнях прийняття рішень – у національних, регіональних та міжнародних інституціях, а також у процесах запобігання, врегулювання та розв'язання конфліктів. Цей документ став інституційною основою для розширення участі жінок у сфері безпеки.

Резолюція підкреслює, наскільки важливо враховувати потреби жінок та дівчат у збройному конфлікті, враховуючи особливу чутливість до результату ворожнечі. Рада Безпеки ООН закликала держави -члени активно залучати жінок з усіх регіонів стосовно контрацепції, врегулювання та вирішення конфліктів на національному, регіональному та міжнародному рівнях. Країнам Організації Об'єднаних Націй також рекомендується інтегрувати жіночі компоненти в миротворчість істот на свіжому повітрі та збільшити присутність жінок у військових та поліцейських силах. Як результат, це сприятиме розширенню жінок у процесі миру та безпеки. Це буде важливим кроком у підвищенні світового миру та безпеки.

У доповіді Генерального секретаря 2019 року були виділені шість областей, що вимагають прискорення дій: значуща участь жінок в мирних процесах і реалізація їх результатів; економічна безпека жінок і доступ до ресурсів; захист і підтримка жінок-правозахисників і миротворців; збільшення числа і посилення впливу жінок в миротворчих

місіях і національних силах безпеки; фінансування реалізації порядку денного з питань жінок, миру і безпеки; забезпечення підзвітності керівників Організації Об'єднаних Націй за виконання зобов'язань в рамках порядку денного з питань жінок, миру і безпеки, починаючи з виконання цільових показників і закінчуючи вдосконаленням аналізу та обміну інформацією. У доповіді 2020 року міститься інформація про прогрес у цих та інших областях порядку денного, при цьому особлива увага приділяється виконанню конкретних зобов'язань і рекомендацій, викладених у попередній доповіді [2].

Лідери ООН, Рада Безпеки та країни - члени закликають до активної участі жінок, включаючи військові та поліцейські сили, у місіях миру та безпеки. Незважаючи на ці зусилля, жінки у військовій формі все ще піддаються гендерним перешкодам, які важко подолати через систематичні обмеження. Наразі здійснюється багато ініціатив для вирішення цих викликів, які програма Elsie Канади має на меті вирішити питання, пов'язані з гендерною рівністю в миротворчості.

Миротворчість відіграє важливу роль у просуванні Порядку денного щодо жінок, миру та безпеки. Це було підкреслено ще в 2018 році в рамках ініціативи Генерального секретаря ООН Антоніу Гутерріша «Дії з підтримання миру». У Декларації про загальні зобов'язання понад 150 держав-членів і регіональних організацій висловили готовність підтримувати повну, рівноправну та вагому участь жінок у миротворчих процесах. Вони також зобов'язалися інтегрувати гендерний підхід у всі аспекти аналізу, планування, реалізації та звітності, розширювати присутність жінок у місіях на всіх рівнях і ключових посадах, а також впроваджувати цілеспрямовані заходи для захисту цивільного населення, особливо жінок і дітей.

Незважаючи на цю стратегію та високу підтримку цілей, її реалізація може бути ускладнена інституційними перешкодами, встановленими припущеннями та неадекватною політичною волею. Протягом наступних кількох років відбудеться зосередження на вирішенні двох важливих завдань - це постійне розширення участі жінок у місіях миру та зміцнення гендерної рівності в цій галузі.

По-перше, необхідно зібрати більше даних щодо конкретних країн, аби краще розуміти перешкоди, з якими стикаються жінки у військовій формі в миротворчій діяльності. Попередній аналіз у рамках ініціативи Elsie виявив 14 ключових бар'єрів, які можна узагальнити в кілька основних категорій: обмежений доступ до можливостей, сімейні фактори, вимоги до розгортання, умови служби та перспективи кар'єрного зростання. Важливим кроком на шляху до змін стало б усунення гендерної сегрегації та отримання від країн, що надають війська, точних даних про чисельність їхніх збройних сил і поліції. Однак це залишається викликом, адже багато держав поки що не надають таку інформацію, не кажучи вже про деталізовані дані щодо кількості жінок у їхніх підрозділах.

По-друге, стратегії забезпечення гендерної рівності в армії мають політичний вимір, особливо у зв'язку з обов'язками, які можуть бути покладені на держави, які надають військові та поліцейські сили. Частково проблема полягає в тому, що багато великих країн, які надають військові та поліцейські сили, вже відстають за кількома ключовими показниками, особливо коли йдеться про розгортання військ.

Третя проблема - усунення непередбачених наслідків, як жінки спрямовуються на те, що роблять та які ролі в них, якщо основний акцент робиться лише на більшій їх чисельності. Хоча часто стверджується, що жінки можуть підвищити ефективність, взаємодіючи з місцевими громадами, служачи зразками місії для дослідження, надаючи підтримку жертвам сексуального насильства та покращуючи загальну оперативну діяльність, існує занепокоєння, що жінок можуть використовувати як «інструмент».

Тому, переживши війни та конфлікти, люди усвідомлюють нікчемність світу. З моменту ратифікації Статуту ООН, який закріпив людські цінності на законодавчому рівні, було зроблено багато кроків для досягнення розуміння того, що першочерговим інтересом нації в цілому має бути людське життя, а не матеріальні блага. Такі важливі міжнародні та регіональні організації, як ООН, НАТО та ОБСЄ, почали усувати фактори, які визначають

цінність життя, визнаючи, що цінність життя не обов'язково залежить від статі, раси, кольору шкіри, мови, походження, політичних переконань, економічного статусу чи стану здоров'я. У цьому контексті принцип гендерної рівності став частиною багатьох конвенцій, декларацій, директив, резолюцій, проектів та ініціатив, а напрямок розвитку в сучасному світі тісно пов'язаний із реалізацією рівності між чоловіками та жінками.

Список використаних джерел:

1. Жінки. Мир. Безпека: Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців сектору безпеки / Ковальчук Л.Г. та ін. Київ : ОБСЄ, 2017. 264 с.
2. Міжнародно-правові аспекти участі жінок у миротворчих операціях ООН у XXI ст. URL: <https://surl.gd/dvzxoH> (дата звернення: 12.03.2025).

Павлікова К.О.

Здобувач вищої освіти Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Чередниченко О.Ю.
професор Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОГРЕС У РЕАЛІЗАЦІЇ СТАНДАРТІВ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

За останні десятиріччя широкого розвитку набула реалізація гендерної рівності в усіх сферах життя, зокрема й у секторі безпеки і оборони України. Традиційно, у даному середовищі превалюють чоловіки, але з кожним роком, кожним ратифікованим нормативно-правовим актом ситуація змінюється і все більше жінок ступають на цей шлях.

На даний час існує багато законів та стандартів, в тому числі і міжнародних, які регулюють відносини гендерної рівності. З них можна виділити Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” (2005 р.), Загальна декларація прав людини (1948 р.), Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.), Пекінська декларація і Платформа дій IV Міжнародної конференції із становища жінок у Пекіні (1995) тощо.

Гендерна рівність - це концепція, яка передбачає рівні можливості та правовий статус жінок і чоловіків, і спрямована вона на подолання дискримінації та створення умов для справедливої можливості реалізації свого потенціалу. Головний принцип гендерної рівності закріплений у ст. 24 Конституції України, відповідно до якої не може бути привілеїв чи обмежень за ознакою статі [1].

Формування гендерної рівності в секторі безпеки і оборони України досягло значного прогресу, адже жінок заохочують до проходження служби за допомогою різних механізмів, таких як створення комфортних умов, виходячи з їх фізіології; справедливих умов кар'єрного зростання нарівні з чоловіками тощо. Стандарти рівності жінок і чоловіків активно впроваджуються в навчальні програми військовослужбовців. Так, при вивченні тих чи інших дисциплін постійно наголошується на тому, що жінки та чоловіки мають рівний “пакет прав”, що формує розумну свідомість у молоді, адже, як би дивно це не звучало у 21 столітті, багато хто і досі вважає, що жінки у цій сфері загалом можуть виконувати тільки допоміжну роль.

При цьому, для жінок запроваджуються особливі умови проходження служби. Так, відповідно до п.19 ст.10-1 Закону України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” під час дії воєнного стану жінкам надається відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та в разі, якщо дитина потребує домашнього нагляду [2].

Раніше були обмеження щодо навчання жінок у вищих військових навчальних закладах і взагалі вступу жінок на військову службу, однак цей стереотип є застарілим, і Україна зняла такі перешкоди, що дало свій результат. З початку повномасштабного вторгнення РФ все більше жінок вступають на військову службу і ми бачимо їх свідоме ставлення до обов'язку захищати державу, що знову підтверджує той факт, що жінки нарівні з чоловіками бажають і мають можливість виконувати бойові та оперативні завдання, місії.

Також необхідно наголосити, що Україна слідує за сучасною політикою Північноатлантичного договору у сфері гендерної рівності, її затвердженням у міжнародних договорах та підлаштовується під програмні документи, новітні прояви гендерної рівності, підтримуючи свій намір щодо вступу в НАТО.

Окрім НАТО, багато світових організацій просувають стандарти гендерної рівності. Провідними з них є ООН та ОБСЄ. Організація з безпеки і співробітництва в Європі розвиває та контролює дотримання гендерної рівності через свій виконавчий орган - Бюро з демократичних інститутів та прав людини. Голова ОБСЄ також призначає Спеціального представника з гендерних питань, який надає йому підтримку на високому рівні з цих питань [3]. Організація Об'єднаних Націй, у свою чергу, створила спеціальну структуру ООН Жінки, яка відповідає за питання гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок.

Проте існують проблеми, які необхідно обговорювати, вирішувати, а також шукати підґрунтя їх виникнення. Такою проблемою, насамперед, виступають психологічні перешкоди у жінок до проходження служби в секторі безпеки і оборони. Уже після початку збройної агресії РФ стало зрозуміло, що у жінок є значний потенціал до виконання службових обов'язків. Загалом, порівняно з минулими роками, залучення жінок до цієї сфери значно підвищилося. Але проблема виникла через те, що жінки в Україні досить недавно почали просуватися по службових сходинках. Уперше в Службі безпеки України жінка, Людмила Шугалей, стала генерал-майором медичної служби та начальницею Військово-медичного управління у 2014 році, після неї - Юлія Лапутіна, якій було присвоєно звання в 2020 році. Не можна говорити про всіх жінок загалом, але у багатьох стоїть "психологічний бар'єр", який повністю не розкриває їх потенціал до служби. Коли вони кажуть рідним, знайомим, близьким, що хочуть пов'язати своє життя із сектором безпеки і оборони України, то зазвичай стикаються з їх невдоволенням, засудженням та намаганням відмовити від свого бажаного шляху. Отже, спільнота дуже впливає на свідомість жінок, які, хоч і мають високу професійну освіченість чи навички, але не розкривають їх повністю при можливості це зробити. Чим більше жінок матимуть можливість розкрити свій потенціал, тим скоріше зміниться суспільне ставлення до їхньої ролі у цій сфері.

Важливим є і те, що військовослужбовці-жінки стикаються з проблемами, пов'язаними із забезпеченням оптимізованої екіпіровки. До початку повномасштабного вторгнення забезпечення формою було загалом орієнтоване на чоловіків, жіночої військової форми майже не було, окрім парадної. При цьому, розуміємо, що антропометричні параметри жінок і чоловіків достатньо відрізняються. Наприклад, стандартні бронежилети, розроблені під чоловічу статуру, часто викликають дискомфорт та навіть можуть зменшити рівень захисту. Подібне спостерігається і з тактичним взуттям, яке здебільшого не враховує анатомічні особливості жіночої стопи, що при тривалому використанні може спричинити проблеми зі здоров'ям. Тому Україна взяла до уваги цей факт і поступово почала запроваджувати спеціальний одяг. У кінці 2023 року було видано перші 50 тисяч комплектів жіночих польових костюмів. Однак, впровадження спеціальної форми для жінок на даний час не набуло стрімкого розвитку і знаходиться на етапі уповільненого темпу, хоча зараз і ведуться розробки нових моделей одягу, взуття, бронежилетів тощо.

Отже, розвиток стандартів гендерної рівності є одним із головних напрямків роботи в Україні, що з кожним роком підвищує стійкість та боєздатність сектору безпеки і оборони. З початку повномасштабної агресії РФ жінки довели, що мають великий потенціал та бажання до несення служби. Вони можуть виконувати не лише допоміжні ролі, а й брати участь у

виконанні спеціальних операцій, завдань тощо. Головною проблемою на даному етапі розвитку стандартів є подолання стереотипів, як зі сторони самих жінок, що бажають пов'язати професійних шлях із захистом держави, так і зі сторони українського суспільства загалом. Незважаючи на сучасні проблеми впровадження гендерної політики, Україна гідно та ефективно рухається вперед у цьому напрямку. Завдяки активним діям Президента України, Кабінету Міністрів, Верховної Ради і загалом української спільноти кожен, незалежно від статі, може реалізувати свій потенціал у секторі безпеки і оборони України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 12.03.2025).
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ : станом на 9 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> (дата звернення: 12.03.2025).
3. Романова Н. В. Забезпечення гендерної рівності в секторі безпеки і оборони: імплементація міжнародно-правових стандартів у законодавство України: Дисертація. Київ, 2024. С. 115

Пилипенко Л.В.

старший викладач кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

ДО ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Сьогодні проблематика якісного психологічного забезпечення сектору безпеки і оборони України є особливо актуальною. У зв'язку із повномасштабним вторгненням РФ в Україну, зокрема перед психологами Державної служби України з надзвичайних ситуацій, постали нові завдання та виклики. Екстремальні психологи надають екстрену психологічну допомогу потерпілому населенню внаслідок ракетних ударів, працюють із внутрішньо переміщеними особами, зустрічають евакуаційні потяги з районів ведення бойових дій, надають психологічну допомогу особовому складу, забезпечують психологічний супровід діяльності фахівців під час виконання завдань за призначенням, здійснюють заходи психопрофілактики та психологічного відновлення тощо. Під час виконання службових обов'язків у зоні надзвичайної ситуації або під час евакуації населення з окупованих територій, фахівці психологічного забезпечення змушені виконувати професійні обов'язки в умовах обстрілів та ризику потрапити в полон, а також використовують важкі засоби індивідуального захисту, зокрема каски та бронежилети.

Одним із основних нормативних документів, що регулює організацію, завдання і здійснення психологічного забезпечення є наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31 серпня 2017 року №747 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій» [3]. Також було прийнято наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19 липня 2023 року «Про затвердження Порядку взаємодії психологів Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Національної поліції України під час дії воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях з питань надання психологічної допомоги постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій», що визначає механізм взаємодії психологів Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Національної поліції України щодо надання психологічної допомоги, зведена група

екстреної психологічної допомоги для роботи з постраждалими, що посилює ефективність роботи з ними [2].

Слід зазначити, що до основних складових психологічного забезпечення згідно із чинним законодавством виділяють: здійснення: професійно-психологічного відбору кандидатів на службу цивільного захисту та роботу до органів і підрозділів цивільного захисту, навчання до закладів вищої освіти ДСНС; психологічної підготовки рятувальників; психологічного супроводу рятувальників під час виконання завдань за призначенням; вивчення соціально-психологічного клімату у колективах органів і підрозділів цивільного захисту; психопрофілактики, надання психологічної допомоги, проведення заходів психологічного рятувальників; надання безоплатної екстреної психологічної допомоги постраждалим унаслідок надзвичайних ситуацій [3].

Сучасні реалії воєнного стану зумовили розробку низки проєктів, таких як «Пункт психологічних практик» та «Mental tutor». Перший проєкт був створений задля здійснення психопрофілактичних заходів і впровадження якісних та дієвих інструментів підтримки психічного здоров'я військовослужбовців Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, поліцейських та державних службовців Національної поліції України, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій членів їх сімей (за потреби), а також цивільного населення. Також у рамках проєкту важливою є психоедукація із пораненими, звільненими з полону працівниками системи Міністерства внутрішніх справ України, які проходять лікування в закладах охорони здоров'я та членів їх сімей. Психологи проводять семінари, майстер-класи, арт-терапевтичні заняття, каністерапію та інтерв'їзійні зустрічі. Також навчають технікам боротьби із стресом, саморегуляції та турботи про власне ментальне здоров'я тощо [4].

Ще один проєкт має назву «Mental tutor», який має на меті створення окремої категорії наставників, які координуватимуть роботу інших психологів. Ці наставники пройшли спеціалізовану підготовку з психології травматичного досвіду та володіють знаннями щодо ефективної взаємодії з людьми з інвалідністю. Більше того вони здійснюють свою діяльність, враховуючи індивідуальні потреби цієї категорії постраждалих [5].

В умовах воєнного стану посилилась співпраця психологів Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Національної поліції України. Вони здійснюють інформування населення щодо перебігу рятувальних робіт, обмежують доступ постраждалих до зон проведення цих робіт, а також надають психологічну підтримку особам, які переживають втрату чи зникнення близьких [2].

Щодо особливостей стану психологічного забезпечення у Державній службі України з надзвичайних ситуацій, то у червні 2024 року було проведене анонімне опитування, у якому взяло участь 21714 фахівців щодо оцінки психологічного стану персоналу та якості організації психологічного забезпечення. Відповідно до отриманих результатів психологічне забезпечення організовано на високому рівні, так як 91% респондентів описували свій психологічний стан, як гарний, 76% – не потребували психологічної підтримки та допомоги, 41% - вірили у важливість своєї роботи, 36% - були оптимістичними та впевненими у собі, 34% опитуваних – задоволені результатами своєї діяльності [1, с. 47]. Також рівень професійної підготовки психологів опитувані вважають достатнім для результативного психологічного супроводу. Проте навантаження на психологів є досить збільшеним, що потребує уваги до забезпечення інтерв'їзій та суперв'їзій, а також додаткових навчань щодо тематики воєнного стану, роботи із пораненими рятувальниками тощо.

Отже, перед фахівцями психологічного забезпечення у Державній службі України з надзвичайних ситуацій в умовах воєнного стану основні завдання лише збільшуються. Важливим питанням зараз постає також і психологічне відновлення рятувальників, і самих психологів після перебування у зоні бойових дій, оскільки тривалий вплив стресових чинників, загроза життю та щоденне зіткнення з наслідками надзвичайних ситуацій можуть

призводити до емоційного виснаження, психічних розладів та зниження професійної ефективності.

Список використаних джерел:

1. Похілько Д., Сичевський А. Психологічне забезпечення підрозділів ДСНС під час війни. *Disaster and crisis psychology problems*. 2024. №8. URL: <https://doi.org/10.52363/dcpp-2024.2.4> (дата звернення: 09.04.2025).
2. Про затвердження Порядку взаємодії психологів Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Національної поліції України під час дії воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях з питань надання психологічної допомоги постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій : Наказ М-ва внутр. справ України від 19.07.2023 № 594. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1313-23#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
3. Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій : Наказ М-ва внутр. справ України від 31.08.2017 р. № 747. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17#Text> (дата звернення: 09.04.2025).
4. Пункт психологічних практик. URL: <https://mvs.gov.ua/psixologicne-zabezpecennia/projekti/punkt-psixologicnix-praktik> (дата звернення: 10.04.2025).
5. Mental Health tutor. URL: <https://mvs.gov.ua/psixologicne-zabezpecennia/projekti/mental-health-tutor> (дата звернення: 10.04.2025).

Поливанюк В.Д.

професор кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент,
ORCID ID: : <https://orcid.org/0000-0003-3295-4434>

Терехова Г.Я.,

здобувач вищої освіти 3-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-5961-5770>

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В СИЛАХ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У сучасних умовах трансформації українського суспільства, зумовленої як внутрішніми реформами, так і зовнішніми викликами, зокрема повномасштабною збройною агресією Російської Федерації, питання забезпечення гендерної рівності набуває особливого значення. Сектор безпеки та оборони, який традиційно вважається «чоловічою» сферою, сьогодні активно змінюється відповідно до міжнародних стандартів, зокрема Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» та національного законодавства України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків. Розширення участі жінок у силах безпеки та оборони, їхнє залучення до стратегічного планування, оперативного управління та безпосереднього виконання службово-бойових завдань свідчить про поступове, хоча й нерівномірне, руйнування гендерних стереотипів. Водночас існує низка системних викликів — від недостатньої інституційної підтримки до упередженого ставлення у колективах.

Принцип гендерної рівності закріплено в Конституції України. Ст. 3 Конституції закріплює рівноправність чоловіків і жінок у всіх сферах життя. Крім цієї норми, гендерна рівність пов'язана зі ст.ст. 21, 24, 51 Конституції України. Зокрема, ч. 3 ст. 24 Конституції

України безпосередньо присвячена подоланню дискримінації жінок в Україні та підкреслює, що рівність прав жінок та чоловіків забезпечується наданням жінкам рівних із чоловіками можливостей у громадсько-політичній та культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї [1, 2]. За останні десять років війни, яка триває в Україні з 2014 року, ситуація щодо участі жінок у громадсько-політичному житті суттєво змінилася. Сьогодні жінки більше беруть участь у суспільних процесах, особливо в політиці та в секторах безпеки та оборони. Підтримка ідей гендерної рівності стає дедалі помітнішою і на рівні громадської думки [3]. Служба безпеки поліції пов'язана з поліцейською діяльністю та адміністративно підпорядковується безпосередньо Міністерству юстиції та громадської безпеки [6]. Виконання поліцією та сектором безпеки службових завдань припускає потрапляння в умови різного ступеню ризику на місці події, і застосування сили, і спецзасобів, і вогневий контакт з правопорушником під час затримання, у тому числі, зупинку транспортних засобів – тобто ситуації в яких офіцер за законодавством зобов'язаний надати невідкладну домедичну допомогу постраждалому або надати взаємодію чи самопоміч у разі травмування чи поранення [5]. Успішне впровадження гендерної рівності в секторі безпеки та оборони не лише сприяє дотриманню прав людини, а й підвищує ефективність роботи структур у цілому. Світовий досвід свідчить, що залучення жінок до процесів планування, прийняття рішень і реагування в умовах криз зміцнює соціальну згуртованість, сприяє більш комплексному баченню ситуації та забезпечує кращу адаптивність організацій до нових викликів. Особливо важливим є створення інклюзивного середовища, в якому кожен — незалежно від статі — матиме рівні умови для служби, розвитку й самореалізації. Для цього необхідно впроваджувати гендерно чутливе навчання на всіх рівнях підготовки кадрів, забезпечувати прозорі механізми кар'єрного просування, а також налагоджувати ефективні інструменти захисту від дискримінації та сексуальних домагань у військових колективах. У контексті службової діяльності в секторі безпеки та оборони особливої уваги потребує питання психологічної підтримки особового складу, з урахуванням гендерних особливостей сприйняття стресових ситуацій. Жінки, так само як і чоловіки, залучені до високоризикових завдань, проте часто зіштовхуються з додатковим емоційним навантаженням, пов'язаним із необхідністю доводити власну професійну спроможність у переважно чоловічому середовищі. Це, у свою чергу, потребує запровадження спеціалізованих програм психологічної підтримки, які враховують гендерно обумовлені потреби. Потрібно сказати, що дослідження в гендерній психології демонструють, що негативні гендерні стереотипи та обмеження ролей можуть мати шкідливий вплив на психологічне благополуччя індивіда, спричиняючи стрес, низьку самооцінку, депресію та інші психологічні проблеми. Тому важливо розуміти та вивчати цей вплив, а також працювати над розширенням гендерних ролей та стереотипів, створюючи більш рівні та інклюзивні умови для розвитку особистості кожної людини [4, с. 196].

Зростання ролі жінок у силах безпеки та оборони також вимагає перегляду інфраструктури й логістичного забезпечення. Це стосується побутових умов, обладнання, форми одягу, медичного забезпечення — усього того, що безпосередньо впливає на здатність жінки ефективно виконувати службові обов'язки. Водночас варто відзначити, що участь жінок у бойових діях та виконанні спеціальних операцій вже довела свою результативність, що підтверджується як офіційними звітами, так і численними прикладами з практики Збройних Сил України, Національної поліції, Державної прикордонної служби тощо.

Таким чином, забезпечення гендерної рівності в секторі безпеки та оборони України є важливим і багатогранним завданням, яке потребує комплексного підходу. Сучасні виклики, спричинені збройною агресією проти України, лише підкреслюють важливість повного залучення всіх громадян, незалежно від статі, до захисту держави. Жінки, які все активніше долучаються до виконання оперативно-службових завдань, демонструють високий рівень професіоналізму, витривалості й відповідальності, що є переконливим аргументом на користь подолання застарілих гендерних стереотипів. Однак для досягнення реальної, а не декларативної рівності, необхідно забезпечити належне нормативне, інституційне, кадрове й

психологічне підґрунтя. Це включає гендерно чутливу підготовку персоналу, рівний доступ до ресурсів, прозорі кар'єрні можливості, інфраструктурні зміни, а також ефективну протидію дискримінації та насильству за ознакою статі. Водночас важливо розвивати культуру поваги, взаємної підтримки та інклюзивності у військових і правоохоронних колективах.

Список використаних джерел:

1. Hryniuk D., Smyrnov I., Stepanets I. Gender aspects in the historical origins of military tourism (on the example of the Czech amazon women) Multidisciplinary scientific notes. Theory, history and practice. Proceedings of the VI International Scientific and Practical Conference. Edmonton, Canada. 2022. Pp. 173–179. DOI: 10.46299/ISG.2022.2.6 URL: <https://isgkonf.com/multidisciplinary-scientific-notes-theory-history-and-practice/>.
2. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
3. Не хочуть бути жертвами: як війна змінює українських жінок і ставлення до них в Україні та світі. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/feminizm-hender-viynaukrayinski-zhinkybizhenky/32221558.html>
4. Шлянчак С.О., Шлянчак А.В., & Тінін Д.Г. (2023). СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ГЕНДЕРНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПЕРІОД СТАТЕВОЇ ЗРІЛОСТІ ІНДИВІДА. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, (210), 192-199. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2023-1-210-192-199>.
5. Мислива О.О. Проблематика професійної освіти офлайн під час воєнного стану. О.О. Мислива Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану : матеріали Регіон. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 30 черв. 2022 р.). – Дніпро : ДДУВС, 2022. – С. 53-54
6. Instruks for Politiets sikkerhetstjeneste. URL: <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2005-08-19-920>.

Пономарьов В.О.

професор Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого,
доктор філософії

ГЕНДЕРНІ ПИТАННЯ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМАТИКА ЧИ СТЕРЕОТИПИ

Залучення жінок до Збройних сил України і світу в цілому є важливим і невід'ємним аспектом проведення військових операцій, де традиційно домінують чоловіки. Така тенденція в бік гендерної рівності є природним результатом триваючого процесу фемінізації в суспільстві. Як наслідок – жінки мають все більший вплив в армії та посідають керівні посади на рівні із чоловіками, беручи активну участь у всіх аспектах військової діяльності [4].

Гендерні стереотипи є потужним інструментом маніпуляції суспільною свідомістю. У сучасних інформаційних війнах вони використовуються для формування образу ворога, виправдання насильства та посилення соціального розколу. Одним із яскравих прикладів є використання гендерних наративів у російській пропаганді для дегуманізації як власного населення, так і населення інших країн [3].

Зараз питання «гендеру» в українській армії та українському суспільстві сприймається виключно як боротьба за права жінок: начебто з-за статевого відокремлення жінкам не надається можливість займати керівні посади та посади у бойових підрозділах. Але й не достатньо просто бути жінкою чи чоловіком для обіймання посад, потрібно ще й відповідати певним кваліфікаційним вимогам. Адже, далеко не кожний військовослужбовець чоловічої

статі відповідає вимогам (фізичним, психологічним тощо) для служби у таких бойових підрозділах як «ГУР» чи «Альфа». Але ж, чи здатна жінка виконувати функціональні обов'язки, пов'язані з великим фізичним навантаженням на рівні із чоловіками? Наприклад, відповідно до окремих військових професій є кваліфікаційні вимоги з рівня фізичної підготовленості, але хтось може роздивитись сексизм у розмежувальних вимогах щодо нормативів з фізичної підготовки [2]. Чи не є це якимось однобічним сприйняттям проблеми «гендеру».

Натомість на сьогодні в Україні гостро повстає питання мобілізації, й патріотично налаштованих українців чоловічої статі є дефіцит на лінії зіткнення. На мій погляд, цікаво звернути увагу на досвід Ізраїлю, країни, яка використовує всі наявні людські ресурси для зміцнення обороноздатності, перебуваючи в перманентному конфлікті з низкою арабських держав, що оточують її з усіх боків. Адже конфлікт із росією вже триває декілька років та після нашої перемоги цей сусід й досі буде знаходитися поруч з нами географічно.

В Ізраїлі проходити обов'язкову військову службу повинні як чоловіки, так і жінки. Ухилянтів карають за законом незалежно від статі. За кожен рік ухилення від служби в збройних силах світить 30-45 днів у в'язниці [1]. Призовний вік для чоловіків становить від 18 до 29 років, для жінок – від 18 до 26 років. Тривалість строкової служби в Армії оборони Ізраїлю також варіюється залежно від статі: жінки служать два з половиною роки, а чоловіки – три роки. Якщо раніше жінки служили переважно в тилу, виконуючи обов'язки медсестер або штабних працівниць, то зараз вони вступають до лав ізраїльських збройних сил на паритетних засадах із чоловіками.

Жінки складають близько 40% усіх новобранців і 25% усіх офіцерів збройних сил країни. У бойових підрозділах, станом на 2016 рік, служили близько 7% жінок. А от у військах протиповітряної оборони, наприклад, близько 60% особового складу – саме жінки.

Дедалі важче знайти спеціальність у Збройних силах Ізраїлю, яку б не опанували жінки [1]. Попри високі вимоги до фізичної підготовки, військові-жінки є й у танкових екіпажах, і серед пілотів винищувачів або гелікоптерів. Останніми роками в ізраїльській армії спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості жінок у бойових підрозділах. Служба в підрозділах, що виконують бойові завдання, є престижною та популярною у суспільстві, тому туди намагаються потрапити як чоловіки, так і жінки.

Під час повномасштабної війни вкрай важливо, щоб якомога більше категорій громадян долучалися до військової справи – зокрема й жінки. Наразі у Збройних силах України вже служить понад 60 тисяч жінок – усі вони долучилися до армії добровільно [1]. У разі оголошення обов'язкової мобілізації для жінок, які не мають дітей, резерв ЗСУ змогли б поповнити 3 мільйони осіб.

Над вирішенням гендерно обумовлених проблем потрібно працювати всебічно. Але ж, гендерні проблеми – це не тільки про права жінок та обов'язки чоловіків, а й обов'язки жінок та права чоловіків.

Список використаних джерел:

1. Контрактна армія, призов за жеребом і жінки-військові. Мобілізаційний досвід Ізраїлю, США та України. URL: <https://hromadske.ua/viyna/223406-kontraktna-armiia-pryzov-za-zerebom-i-zinky-viyskovi-mobilizatsiynyy-dosvid-izrayiliu-ssha-ta-ukrayiny> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Пономарьов В., Євтушенко І. Проблематика гендерної імплементації у Збройних Силах України. III Всеукраїнська конференція «Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони». Харків: ІПЮК, 2024. С. 304-305.
3. Черненко Т. Експлуатація гендерних стереотипів з метою дегуманізації російського населення. Актуальні напрями підвищення спроможностей сил сектору безпеки і оборони України: правові та організаційні аспекти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Алерта, 2025. С. 297-300.

4. Шаповалова К. Принципи гендерної рівності в секторі безпеки і оборони України: реалії воєнного сьогодення. Актуальні напрями підвищення спроможностей сил сектору безпеки і оборони України: правові та організаційні аспекти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Алерта, 2025. С. 300-305.

Студін О.О.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ВПЛИВ СТРЕСОВИХ ФАКТОРІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З РИЗИКОМ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ТА ТРАВМАТИЧНИМ ДОСВІДОМ

У сучасному світі, де виклики та загрози постійно змінюються і ускладнюються, розуміння стресових факторів у професіях із високим рівнем ризику набуває особливої актуальності. Ці фактори впливають не лише на тих, хто перебуває в умовах війни а й на звичайних людей. Однак для військових на фронті стрес набуває унікального масштабу й інтенсивності. Їхнє життя пронизане постійною небезпекою, вагою відповідальності за інших і травматичними подіями, які залишають глибокий відбиток у психіці. Ця теза досліджує, як ризик, відповідальність і травматичний досвід формують психологічний стан військових під час бойових дій, які наслідки вони викликають і як можна допомогти подолати ці виклики. Питання психічного здоров'я в таких умовах виходить за межі індивідуального досвіду — воно стосується стійкості суспільства загалом, адже від стану тих, хто захищає країну, залежить її майбутнє.

Життя на фронті змушує людину постійно перебувати в стані підвищеної готовності до небезпеки через ризики, які існують на кожному кроці. Зараз, коли в Україні війна, не тільки військові, а й звичайні громадяни знаходяться в постійній небезпеці. Обстріли, вибухи, можливість потрапити в полон чи зазнати поранення — усе це створює атмосферу небезпечності, де немає місця для спокою. Військові Збройних Сил України (ЗСУ), співробітники Служби безпеки України (СБУ), які постійно працюють на фронті, воюючи за нашу батьківщину — вони живуть в постійному очікуванні удару, що виснажує їхню нервову систему і з часом може призвести до тривожних розладів чи панічних атак. Цей хронічний стрес поступово згризає психіку з середини, роблячи людину вразливою до зривів. Наприклад, солдат, який щодня чує звуки вибухів, може почати реагувати на будь-який гучний шум навіть у мирний час, що свідчить про гіперчутливість, викликану тривалим перебуванням на війні. Крім того, ризик не обмежується лише фізичною загрозою, існує багато факторів. Він включає й емоції. Такі як страх за життя близьких чи побратимів, що додає ще більшої напруги. Згідно з дослідженнями, хронічна дія стресу може призводити до змін у роботі мигдалеподібного тіла мозку, яке відповідає за обробку страху, що робить людину більш схильною до тривожності [1].

Військові часто стикаються з моральними проблемами, коли їм доводиться приймати рішення, які можуть коштувати життя не тільки йому, а й іншим. Наприклад, командир, який обирає між ризиком для своїх бійців і виконанням наказу, може відчувати величезний тиск, що з часом переростає в емоційне виснаження. Водночас військові несуть на собі величезну відповідальність — не лише за власне виживання, а й за життя товаришів і успіх місії. Молодший офіцер, який тільки прийшов на службу, вирішує відступити, щоб зберегти своїх людей, може потім довго мучити себе, звинувачуючи в нерішучості, навіть якщо його вибір був правильний у тій ситуації.

Подібні внутрішні конфлікти між обов'язком і емоціями часто переростають в депресію чи почуття провини, яке солдат, командир несуть із собою навіть після бою. Наприклад, командир, який втратив бійця через своє рішення, може роками переживати цей момент, відчуваючи, що його вибір був недостатньо виваженим. Такі ситуації ускладнюються

тим, що на фронті немає часу на тривалі роздуми — рішення потрібно приймати миттєво, що лише посилює психологічний тиск. За даними Національного інституту психічного здоров'я США (2020), почуття провини є одним із ключових факторів розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР) серед ветеранів війни [2].

Травматичний досвід ще більше ускладнює стресовість військовослужбовця. Поранення, втрата кінцівки чи смерть товариша — ці події не просто змінюють життя, а змушують людину переосмислювати себе і своє місце в світі, людина починає поглинати себе з середини і це призводить до летальних наслідків. Військовий медик, який не зміг врятувати солдата, може роками прокручувати в голові той момент, відчуваючи безсилля і провину. Такі переживання часто переростають у посттравматичний стресовий розлад, коли спогади повертаються у вигляді кошмарів чи сноведінь, а повсякденне життя затьмарюється тривогою і дратівливістю. Військовослужбовець, який бачив загибель побратима під час ведення бойових дій, може почати уникати місць із великою кількістю людей, асоціюючи їх із боєм. Травми також впливають на самооцінку: втрата кінцівки може викликати відчуття втрати контролю над своїм життям, що ускладнює адаптацію до мирного середовища. Можна взяти дослідження *American Psychiatric Association DSM-5*, ПТСР характеризується нав'язливими спогадами, униканням тригерів і підвищеною збудливістю, що є звичайними реакціями на жахливі події минулого.

Ці стресові ситуації не діють поодиночі, вони з'єднуються, створюючи складний комплекс психологічних травм. Солдат, який втратив побратима в бою, може почати гостріше реагувати на ризики будь-якого рівня значущості для нього, а відповідальність за інших лише посилює його почуття провини. Втрата кінцівки не лише обмежує людину фізично, а й ускладнює адаптацію до звичайно - буденного життя, додаючи до травми нові симптоми, такі як соціальна ізоляція чи втрата роботи. Наприклад, ветеран, який повертається додому з ампутацією, може зіткнутися з нерозумінням оточення, що лише погіршує його стан. Ця взаємодія факторів робить психологічну травму багатогранною, вимагаючи комплексного підходу до її подолання.

Щоб допомогти військовим впоратися з цими наслідками, потрібні велика купа заходів реабілітаційного характеру - психологічна терапія. Когнітивно-поведінкова, дозволяє розібратися в травматичних переживаннях і навчитися контролювати їхній вплив. Групові заняття з іншими військовими дають змогу поділитися досвідом і відчути підтримку, зменшуючи власну самотність. Технікам релаксації, дихальним вправам чи медитації, часто допомагають знизити тривожність і краще справлятися з нав'язливими думками. Наприклад, практика свідомого дихання може допомогти солдату заспокоїтися під час спогадів. Соціальна підтримка від близьких і товаришів відіграє не менш важливу роль: можливість поговорити з рідними після повернення з фронту чи взяти участь у реабілітаційних програмах із фізичною активністю, таких як спорт, може значно полегшити перехід до мирного життя. Відпочинок і час для відновлення також є критично важливими, адже психіка потребує перерви, щоб адаптуватися до нових умов. У країнах із розвиненими системами підтримки, таких як США чи Канада, існують програми на кшталт "Wounded Warrior Project", які поєднують фізичну реабілітацію з психологічною допомогою, демонструючи ефективність такого підходу, на реальних прикладах [1,3,4].

Вплив стресових факторів на психічне здоров'я військових є багатограним і глибоким. Постійна загроза життю, тягар відповідальності й травми не лише виснажують їх під час служби, а й залишають наслідки, які можуть травмувати їх роками. Проте за допомогою психологічної підтримки, розвитку навичок управління стресом і залучення соціальних факторів ці труднощі модливо подолати. Такі заходи не тільки повертають військових до нормального життя, а й зміцнюють суспільство, яке залежить від їхньої мужності. Розуміння цих проблем і робота над їх вирішенням — це не просто турбота про окремих людей, а внесок у загальну стабільність і благополуччя країни. У майбутньому важливо розвивати програми, які готуватимуть військових до стресових ситуацій ще до їхнього виникнення, щоб мінімізувати довгострокові наслідки.

Список використаних джерел:

1. Bessel A. Van der Kolk. The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma. Viking, 2014. 443 p. (дата звернення: 11.04.2025).
2. Міністра охорони здоров'я України. ГОСТРА РЕАКЦІЯ НА СТРЕС. ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД. ПОРУШЕННЯ АДАПТАЦІЇ. https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2024/07/kn_2024_ptsr.pdf (дата звернення: 11.04.2025).
3. Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5 / ed. by American Psychiatric Association. DSM-5 Task Force. 5th ed. Arlington, VA : American Psychiatric Association, 2013. 947 p. (дата звернення: 11.04.2025).
4. Marc D. Gellman J. Rick Tuner. Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). Stress, Appraisal, and Coping. New York: Springer Publishing Company. Springer, 1996 (дата звернення: 11.04.2025).

Фурса В.В.

завідувач кафедри тактико-спеціальної підготовки Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України, Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5962-8327>

Буякова І.О.

здобувач вищої освіти 2-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гендерна рівність у секторі безпеки та оборони України є надзвичайно актуальним питанням, особливо в умовах гібридної війни, яка триває з 2014 року та особливо загострилася з початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України у 2022 році та запровадженням воєнного стану в країні. Історично так склалося, що військова служба вважалася суто чоловічим покликанням. Жінки, які обирали шлях служби у Збройних Силах України або інших силових структурах, здебільшого обіймали посади, що вважались допоміжними – це були діловоди, телефоністки, медичні працівниці, кухарки, тобто ті, чия діяльність, хоча й важлива, не асоціювалася з безпосередньою участю у бойових діях. Цей підхід відповідав усталеним патріархальним уявленням про роль жінки в суспільстві та в армії зокрема [1, с.78].

Ситуація кардинально змінилася з початком агресії проти України у 2014 році. Жінки почали активно долучатися до оборони держави – не тільки як медики чи зв'язківці, а й як бійчині добровольчих батальйонів, сапери, снайперки, командирки. Цей перелом у сприйнятті ролі жінки на війні змусив суспільство, армію та державні інституції переглянути своє ставлення до гендерного балансу у сфері безпеки. Вже у 2016 році були внесені перші суттєві зміни в нормативно-правову базу – жінкам дозволили обіймати військові посади, які раніше вважались виключно «чоловічими». Наказом Міністерства оборони України було розширено перелік військово-облікових спеціальностей та штатних посад, відкритих для

жінок. Таким чином, жінки змогли обіймати посади гранатометників, снайперів, саперів, стрільців-зенітників, водіїв бойових машин тощо. Пізніше ці зміни були закріплені на законодавчому рівні – у 2018 році Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях» [2]. Відтепер жінки офіційно мають право на проходження військової служби на рівних умовах із чоловіками, включаючи доступ до всіх посад, звань, обов'язків, окрім випадків, коли йдеться про обмеження, пов'язані з охороною материнства.

Законодавчі зміни дали поштовх до суттєвого зростання кількості жінок у лавах Збройних Сил України. Якщо у 2008 році жінок-військовослужбовиць було приблизно 8%, то вже у 2021 році їх кількість зросла до понад 14% [3], а станом на 2024 рік у ЗСУ проходили службу понад 29 тисяч жінок, з яких понад 4 тисячі на офіцерських посадах [4]. Загалом, з урахуванням цивільного персоналу, в секторі безпеки та оборони України працює понад 60 тисяч жінок. Жінки сьогодні займають не тільки бойові посади, а й командні: є жінки-командири мінометних батареї, взводів, рот; служать у міжнародних миротворчих місіях, у багатонаціональних органах військового управління, а також займають високі адміністративні посади. Наприклад, саме після законодавчих змін у 2018 році в Україні з'явилися перші жінки-генерали — Людмила Шугалей та Оксана Хоменко [5, с.110].

Разом з тим, досягнення гендерної рівності в секторі безпеки потребує не лише розширення прав, а й подолання реальних бар'єрів, з якими стикаються жінки. Насамперед це стосується стереотипів. У багатьох військових колективах все ще зберігається упереджене ставлення до жінок як до слабших, менш надійних, емоційних або таких, що не здатні витримати навантаження бойової служби. Такі уявлення не відповідають дійсності, адже досвід жінок-добровольців, бійчинь АТО/ООС та учасниць теперішніх бойових дій свідчить про високу професійність, витривалість і дисципліну.

Крім стереотипів, існують і структурні обмеження. До них належать недостатня адаптованість військової інфраструктури під потреби жінок, проблеми із забезпеченням форменого одягу, медичне обслуговування, яке не враховує жіночі фізіологічні особливості, а також складнощі поєднання служби з материнством. Багато жінок-військовослужбовиць мають дітей, проте система військової служби часто не передбачає можливості гнучкого графіку, належного відпочинку чи підтримки для матерів, які перебувають у зоні бойових дій або працюють у умовах надзвичайного навантаження.

Проблемою є також випадки сексуальних домагань, про які жінки часто не повідомляють через страх бути осміяними або втратити роботу. Відомі приклади службових розслідувань у лавах МВС та ЗСУ свідчать про необхідність створення прозорої системи реагування на такі випадки. Гендерні підрозділи, що створені в МВС, вже розробляють інструкції щодо реагування на сексуальні домагання, проте ця практика ще не є поширеною в усіх силових структурах. Важливо запровадити єдиний стандарт захисту від дискримінації та домагань у всьому секторі безпеки [1, с.81].

Надзвичайно важливою є також роль освіти. Починаючи з 2021 року у Військово-юридичному інституті НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ім. Ярослава Мудрого впроваджено курс з гендерної рівності в оборонній сфері. Цей курс має на меті сформувати у здобувач вищої освіти і здобувач вищої освіти розуміння основних понять гендерної рівності, навчити розпізнавати дискримінаційні практики, а також інтегрувати принципи рівності в організацію військової служби. Також у межах неформальної освіти, наприклад, на курсах підвищення кваліфікації, проводяться тренінги для юристів, психологів, командирів щодо гендерної чутливості та реагування на конфліктні ситуації [5, с.113].

Україна поступово наближається до стандартів НАТО, які передбачають гендерну інтеграцію як важливу складову бойової спроможності армії. У країнах Альянсу жінки обіймають до 25% військових посад. Такі держави, як США, Канада, Велика Британія, Франція, Уругвай, Гана активно впроваджують політику залучення жінок до всіх рівнів

прийняття рішень у військовій сфері. Для цього існує інститут військових омбудсменів, посади гендерних радників, а також обов'язкові програми з гендерної освіти в системі військової підготовки [6, с.131].

Таким чином, Україна вже зробила суттєві кроки на шляху до забезпечення гендерної рівності в секторі безпеки та оборони. Проте цей процес ще триває. Необхідно й надалі розвивати нормативну базу, інтегрувати гендерні компетентності в стандарти професійної освіти, розширювати інституційну підтримку військовослужбовців, запроваджувати систему захисту прав жінок у збройних формуваннях. Питання гендерної рівності не є «жіночим питанням» — це питання ефективності, довіри, справедливості та людської гідності. Участь жінок у захисті країни — це прояв рівноправ'я і приклад того, як демократичні принципи утверджуються навіть в умовах війни. Українки, які зі зброєю в руках боронять державу, або забезпечують тил, є уособленням нової епохи — епохи рівності, партнерства та національної єдності.

Список використаних джерел:

1. Марценюк Л., Груздев О. Жінка в секторі безпеки й оборони: гармонія професійного та особистого. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2021. № 2. С. 76–84.
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях: Закон України від 06.09.2018 № 2523-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text> (дата звернення: 09.04.2025).
3. Жінки. Мир. Безпека. [Електронний ресурс] // НАКО. URL: <https://nako.org.ua/direct/zinki-mir-bezpeka> (дата звернення: 09.04.2025)
4. Кількість жінок в армії на початок січня 2024 року становила майже 70 тисяч. [Електронний ресурс] // Міністерство оборони України. URL: <https://mod.gov.ua/news/kilkist-zhinok-v-armii>
5. Червякова О., Серeda О., Яригіна Є. Рівність прав чоловіків та жінок на військовій службі в Україні: виклики воєнного часу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер: Право*. 2022. Вип. 72, ч. 2. С.108–115.
6. Севрук І. Гендерна рівність у секторі безпеки і оборони України: проблеми, завдання та перспективи. *Гілея: науковий вісник. Серія Філософські науки*. 2019, Вип. 151 (№ 12). Ч. 2. С. 127–135.

Цимбал А.С.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник – Веліков С.Г.

викладач Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ У ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ

Повномасштабна війна, яка увірвалася в життя України у 2022 році, принесла не тільки величезні руїни й матеріальні втрати, а й невидимі, але глибокі рани в душах тих, хто тримає фронт. Чоловіки й жінки, що захищають країну, щодня живуть під тиском неймовірних випробувань: страх, прощання з побратимами, постійна небезпека, туга за рідними. Усе це важким тягарем лягає на їхню психіку. Тож питання, як допомогти їм упоратися з цими емоціями, стало одним із найважливіших сьогодні.

Війна для жінок і чоловіків — це часто зовсім різні історії. І тут на перший план виходить потреба розібратися в гендерних нюансах: що саме не дає спокою жінкам на передовій, а що — чоловікам, які труднощі їх чатують, як із ними боротися і як зробити так, щоб підтримка була не однаковою для всіх, а справді працювала для кожного.

[3.Національний університет оборони України. (2023). Посібник для військових психологів із гендерно чутливої допомоги.].

Сьогодні в українській армії служить близько 60 тисяч жінок. Це вже не поодинокі випадки, а частина нашого сьогодення. Вони шиють рани як медицині, тримають зв'язок, влучають у ціль як снайперки чи керують людьми як командирки. Попри всі зміни, армія досі часто виглядає як «чоловічий світ» — у звичках, у поглядах, у тому, як до тебе ставляться. Жінкам доводиться не тільки воювати, а й раз у раз доводити, що вони тут на своєму місці.

Чоловіки ж живуть із іншим тягарем — суспільство вимагає від них бути «кам'яними». Показати сльози, зізнатися, що болить душа, чи просто попросити допомоги — для багатьох це ніби зрада самому собі. Тож вони замикають усе всередині, а потім це може вирватися назовні у вигляді біди — від зривів до повного занепаду сил. І для жінок, і для чоловіків війна — це важке випробування, але кожен проходить його по-своєму.

Сучасні опитування серед чоловіків військовослужбовців показують, що лише третина хлопців із війська готові поділитися внутрішніми проблемами. Але це не значить, що їм усе байдуже. Просто цей біль тихо накопичується, а потім може вибухнути — через гнів, алкоголь, депресію тощо.

Жінки, навпаки, частіше шукають, до кого звернутися, але натикаються на свої бар'єри. Інколи це недовіра до тих, хто мав би допомогти, інколи — косі погляди чи навіть образи від побратимів. А ще є темні тіні, як домагання, про які страшно сказати вголос, бо засудять чи покарають. Жіночий ветеранський рух б'є на сполох: понад 60% жінок у війську стикалися з упередженням, а дехто — із насильством. Ці рани самі не загояться, і щоб їх вилікувати, потрібні люди, які знають, як підійти до цього з розумінням.

По-перше, багато хто соромиться зізнатися, що йому погано. У війську, де ти маєш бути сильним, особливо якщо командуєш, сказати «мені боляче» — це ніби оголити слабе місце. По-друге, на передовій психолога знайти — це як диво. А якщо він і є, то не факт, що розбирається в тому, що таке війна. По-третє, мало хто вміє працювати саме з жінками в армії. Фахівці часто не знають, як заговорити про те, що болить, так, щоб не відлякати, і через це жінки просто махають рукою на таку «допомогу».

Сьогодні з'являються проекти, які дивляться на проблему ширше. Наприклад, «Ветеран Хаб» [2. [ВЕТЕРАН ХАБ](#)] учить психологів і волонтерів, як підійти до жінок чи тих, хто пережив насильство, і як підтримати сім'ї бійців. UN Women разом із Ukrainian Women's Fund дають гроші на те, щоб у жінок-військових були свої психологи, бажано жінки. А Міністерство оборони з Центром стратегічних комунікацій запускають кампанії, щоб розбити міф про «залізного воїна», якому не потрібен ніхто [1.[Ukrainian Women's Fund. \(2023\). Психічне здоров'я жінок у секторі оборони та безпеки.](#)].

Війна — це не тільки про гармати й окопи. Це про людей, які її переживають. І якщо ми хочемо, щоб наші захисники трималися, треба піклуватися про кожного. Але піклуватися так, щоб це було по-людськи, з розумінням, що ми всі не однакові. Гендерний підхід — це не про те, щоб когось виділити. Це про те, щоб нікого не залишити осторонь. Щоб допомога була не просто словами, а справжньою опорою. Тільки тоді вона матиме сенс.

Список використаних джерел:

- 1.[Ukrainian Women's Fund. \(2023\). Психічне здоров'я жінок у секторі оборони та безпеки.](#)
2. [ВЕТЕРАН ХАБ](#)
- 3.Національний університет оборони України. (2023). Посібник для військових психологів із гендерно чутливої допомоги.

Чаленко П.В.

здобувач вищої освіти Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
науковий керівник - Чередниченко О.Ю.
професор НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ ЖІНОК У СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ: ДОСВІД НАТО

Збройні конфлікти є комплексним та багатовимірним процесом, який потребує залучення різноманітних ресурсів та кадрового потенціалу для функціонування збройних сил.

НАТО як провідний міжнародний безпековий альянс відіграє провідну роль у формуванні політики щодо залучення жінок до військової служби та їхньої участі у збройних конфліктах. Підґрунтям для залучення і розгляду питань участі жінок у військовій сфері країн-членів НАТО стала Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», прийнята у 2000 році, яка визнала непропорційний вплив збройних конфліктів на осіб жіночої статті і наголосила на необхідності повноцінного залучення до процесу запобігання конфліктам та їх врегулювання. НАТО як впливова безпекова інституція розробила багаторівневу систему імплементації положень резолюції та споріднених документів до своєї діяльності, включаючи розробку відповідних політик та практичних інструментів інтеграції гендерного аспекту до усіх сфер функціонування Альянсу. Вивчення досвіду НАТО щодо залучення жінок до розв'язування проблем безпеки становить значний науковий інтерес з огляду на впливову роль Альянсу в новітній історії.

Еволюція політики НАТО щодо залучення жінок до діяльності у сфері безпеки та оборони відбувалася поступово, відображаючи динаміку змін у розумінні ролі жінок у збройних конфліктах. На початковому етапі існування Альянсу участь жінок у військових формуваннях була обмеженою, переважно допоміжними функціями, такими як медичне забезпечення, адміністративна робота та зв'язок. Протягом десятиліть спостерігалася тенденція до розширення функціональних можливостей жінок-військовослужбовців та збільшення кількості посад, доступних для жінок у збройних силах країн-членів НАТО. Стратегічні документи Альянсу, зокрема Стратегічна концепція НАТО 2010 року, визначили гендерну рівність та розширення можливостей жінок як один із ключових елементів політики Організації Північноатлантичного договору. Трансформація підходів до залучення жінок до військової діяльності відбувалася під впливом міжнародних тенденцій та внутрішніх процесів у країнах-членах НАТО, що призвело до формування інституційних механізмів та організаційних структур, спрямованих на реалізацію гендерної рівності в Альянсі [2].

Організація Північноатлантичного договору імплементувала комплексну багаторівневу систему інтеграції положень резолюцій Ради Безпеки ООН стосовно жінок, миру та безпеки до власної інституційної діяльності. Впровадження даних положень відбувається шляхом розробки відповідних політичних рамок, доктрин та практичних інструментів гендерної інтеграції у функціональні сфери Альянсу. Дослідження досвіду Північноатлантичного альянсу з питань залучення жіночого персоналу до вирішення безпекових завдань набуває вагомого науково-теоретичного значення з огляду на фундаментальне значення даної організації у міжнародній безпековій архітектурі сучасності [1].

Історична трансформація гендерної політики НАТО у сфері безпеки та оборони характеризується градуалістичним процесом, що відображає концептуальні зміни парадигми щодо статусно-рольових характеристик жінок у збройних конфліктах. Початковий етап функціонування Північноатлантичного альянсу ознаменувався лімітованою участю жіночого

персоналу у військових формуваннях, здебільшого обмеженою допоміжно-забезпечувальними функціями, зокрема медичним забезпеченням, адміністративним супроводом та сферою комунікацій. Протягом наступних історичних періодів спостерігалася об'єктивна тенденція до розширення функціонального діапазону жінок-військовослужбовців та збільшення номенклатури посад, доступних для жіночого персоналу у збройних силах держав-учасниць Північноатлантичного альянсу. Стратегічні документи Організації, зокрема Стратегічна концепція 2010 року, визначили принципи гендерної рівності та розширення можливостей жінок у якості основоположних елементів політики Північноатлантичного договору. Трансформаційні процеси щодо інкорпорації жіночого персоналу до військової діяльності детермінувалися міжнародними тенденціями та внутрішньодержавними процесами у країнах-членах Альянсу, що зумовило формування інституційних механізмів та організаційно-структурних елементів, спрямованих на імплементацію принципів гендерної рівності у структурах НАТО [2].

Інституційно-організаційні механізми інтеграції гендерних компонентів до функціональної діяльності Північноатлантичного альянсу характеризуються складною багаторівневою архітектурою, що охоплює політичний, військовий та адміністративно-управлінський сегменти функціонування даної організації. На політичному рівні центральне місце займає Північноатлантична рада як вищий орган прийняття директивних рішень, якій належать повноваження щодо затвердження стратегічних документів та політичних директив стосовно гендерної рівності та розширення можливостей жінок. Формування політичних рамок відбувається через функціонування різноманітних комітетів та робочих груп, зокрема Комітету з гендерних перспектив. У військовому сегменті впровадження гендерних аспектів реалізується через інтегровану систему командувань НАТО, військових штабів та функціональних підрозділів, де функціонують радники з гендерних питань, відповідальні за інтеграцію гендерних перспектив до процесів військового планування та проведення операцій. Адміністративний рівень представлений через структуру Міжнародного секретаріату, який координує реалізацію гендерної політики Альянсу та забезпечує методологічно-консультативну підтримку. Фундаментальну роль у розвитку інституційних механізмів відіграє Нордичний центр з гендерних питань у військових операціях, заснований у 2012 році, який функціонує як провідна міжнародна інституція для підготовки фахівців з гендерних питань для військових операцій та розробки відповідного навчально-методичного забезпечення. Інституційні механізми Північноатлантичного альянсу передбачають також розробку директив, настанов та стандартизованих документів, що регламентують впровадження гендерної перспективи на різних функціональних рівнях Альянсу. Прогресивна динаміка приділення уваги гендерним компонентам у структурних підрозділах НАТО відображає концептуальне розуміння стратегічного значення інтеграції гендерних аспектів для підвищення ефективності діяльності Альянсу та досягнення його стратегічних цілей [3].

Функціонально значущими характеристиками є участь жіночого персоналу у забезпеченні захисту цивільного населення, зокрема жінок та дітей, які відносяться до найбільш уразливих категорій у зонах збройних конфліктів. Жінки-військовослужбовці виконують стратегічно значущі функції у процесах роззброєння, демобілізації та реінтеграції колишніх комбатантів, особливо жінок та дівчат, які були залучені до збройних формувань. Операційний досвід НАТО засвідчує, що гендерно збалансовані військові підрозділи демонструють підвищену ефективність при виконанні завдань, особливо таких, що пов'язані із взаємодією з місцевим населенням та проведенням гуманітарних заходів [3].

Статистично-аналітичні дані щодо представленості жінок у збройних силах держав-членів Північноатлантичного альянсу демонструють поступове зростання кількісних показників жінок-військовослужбовців, однак рівень представленості характеризується суттєвою варіативністю залежно від конкретної держави. Згідно з офіційними даними НАТО, середньостатистичний показник представленості жінок у збройних силах держав-членів становить приблизно 10-12%, при цьому найвищі кількісні показники демонструють держави

Північної Європи та Північної Америки. Лідируючі позиції за кількісними показниками жінок-військовослужбовців займають Норвегія, Франція, Канада та Сполучені Штати Америки, де відсоткова частка жінок у збройних силах варіюється від 15% до 20%. Статистичні дані також демонструють нерівномірний розподіл жіночого персоналу за видами збройних сил та родами військ, з найбільшою концентрацією у медичних, логістичних та адміністративних підрозділах, та меншою представленістю у бойових частинах [2].

Спостерігається тенденція до збільшення кількості жінок на командних та керівних посадах, хоча їхня частка на вищих рівнях військової ієрархії залишається порівняно низькою. Згідно з даними НАТО, жінки становлять лише близько 5-7% високопосадовців військового управління Альянсу. Статистика також вказує на зростання частки жінок серед учасників миротворчих місій НАТО, що відповідає цілям Альянсу щодо збільшення ролі жінок у запобіганні та врегулюванні конфліктів. Водночас, незважаючи на позитивну динаміку, залишаються виклики щодо досягнення гендерного паритету, зокрема у військовій сфері, що обумовлює потребу у подальшому вдосконаленні політик та практик НАТО у сфері гендерної рівності [2].

Національні особливості впровадження гендерної політики НАТО у країнах-членах Альянсу демонструють різноманітність підходів та практик, обумовлену історичними, культурними та соціальними чинниками. Країни Північної Європи, зокрема Норвегія, Швеція та Данія, традиційно вважаються лідерами у сфері гендерної рівності, у тому числі у військовій сфері. Норвегія була першою країною-членом НАТО, яка запровадила гендерно-нейтральну військову повинність, що передбачає обов'язкову військову службу як для чоловіків, так і для жінок. Скандинавські країни також мають найвищі показники представленості жінок у збройних силах та на керівних посадах у військовій сфері. США та Канада характеризуються розвиненою нормативно-правовою базою щодо гендерної рівності у збройних силах та активними програмами залучення жінок до військової служби. У 2015 році США скасували заборону на участь жінок у бойових діях, що відкрило доступ жінкам-військовослужбовцям до усіх військових спеціальностей. Країни Південної та Східної Європи демонструють більш повільний прогрес у досягненні гендерної рівності у військовій сфері, що обумовлено культурними традиціями та соціальними стереотипами. Водночас усі країни-члени НАТО зобов'язані імплементувати мінімальні стандарти Альянсу щодо гендерної рівності та розробити національні плани дій щодо впровадження Резолюції РБ ООН 1325. Національні особливості впровадження гендерної політики НАТО проявляються також у різних організаційних структурах, відповідальних за гендерні питання, різних підходах до квотування та позитивної дискримінації, та різних темпах інтеграції жінок до різних родів військ та видів збройних сил [2].

Практичний досвід участі жінок у операціях НАТО дає можливість аналізувати реальний вплив гендерної інтеграції на ефективність діяльності Альянсу. Миротворча місія НАТО в Афганістані (ISAF, а згодом – Resolute Support Mission) стала одним із найбільш показових прикладів залучення жінок до військових операцій у культурному середовищі з суттєвими гендерними обмеженнями. Жінки-військовослужбовці відіграли ключову роль у взаємодії з місцевим жіночим населенням, що було неможливо для чоловіків-військовослужбовців через культурні та релігійні особливості афганського суспільства. Створення жіночих груп залучення (Female Engagement Teams, FET) дозволило НАТО встановити контакти з афганськими жінками, отримати більш повну інформацію про потреби громад та потенційні загрози, а також надати гуманітарну допомогу жіночому населенню. Досвід місії НАТО у Косово (KFOR) також підтверджує важливість гендерно збалансованого підходу до миротворчих операцій. Жінки-військовослужбовці сприяли встановленню довіри з місцевим населенням, забезпечували більш ефективний захист цивільного населення та брали участь у програмах постконфліктного відновлення.

Соціокультурні аспекти інтеграції жінок до військових структур НАТО відображають складність процесів зміни гендерних стереотипів та формування інклюзивного середовища у

військовій сфері. Військова культура традиційно асоціюється з маскулініними цінностями та нормами, що може створювати бар'єри для повноцінної інтеграції жінок. Трансформація військової культури у напрямку більшої інклюзивності є довготривалим процесом, який потребує систематичних зусиль на різних рівнях – від зміни нормативно-правової бази до трансформації неформальних практик та установок. НАТО впроваджує різноманітні ініціативи, спрямовані на сприяння культурним змінам та подолання гендерних стереотипів у військовому середовищі, включаючи програми лідерства, менторства та наставництва для жінок-військовослужбовців, комунікаційні кампанії з просування гендерної рівності, створення мереж підтримки для жінок у збройних силах. Соціокультурні трансформації також включають адаптацію фізичного середовища військових частин до потреб жінок, зокрема створення відповідної інфраструктури, забезпечення потреб жінок у військовій формі та спорядженні, врахування фізіологічних особливостей. Альянс також приділяє увагу питанням запобігання та протидії сексуальним домаганням та насильству у військовому середовищі, розробляючи відповідні політики та механізми моніторингу. Досвід НАТО свідчить про те, що соціокультурні зміни є невід'ємною складовою ефективної гендерної інтеграції, оскільки формальні політики та структури можуть бути ефективними лише за умови відповідних змін у ставленні та поведінці військовослужбовців [3].

Список використаних джерел:

1. Аніщенко Ю. М., Мараєва В. В. Політика НАТО щодо інтеграції гендерної рівності історичні науки. Молодий вчений. 2021. 11 (99). С. 42–46. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-9>.
2. Політика НАТО у сфері жінок, миру і безпеки. НАТО. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_227578.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 25.02.2025).
3. Салкуцан С. М., Кринець Л. В. Гендерна політика НАТО: історичний аспект і досвід інтеграції. Наука і оборона. 2019. № 3. С. 21–24. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2019-8-3-21-24>.
4. Червякова О., Серeda О., Яригіна Є. Рівність прав чоловіків та жінок на військовій службі в Україні: виклики воєнного часу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер: Право. 2022. Вип. 72, ч. 2. С. 108–115. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.50>.

Чередниченко О. Ю.

професор Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого,
кандидат економічних наук, доцент

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ЩОДО ЗАВОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Протягом багатьох років цивілізований світ системно вдосконалює демократичну політику держав, спрямовану на забезпечення прав, свобод та соціальної рівності. Один із основних аспектів цього процесу є розв'язання проблеми гендерної рівності та пов'язаної з нею проблеми гендерно зумовленого насильства. Міжнародна система права, яка опікується вирішенням проблеми гендерної нерівності та гендерно зумовленого насильства, визнає необхідність універсального застосування принципів рівності та справедливості в усіх країнах світу та розробляє правові інструменти в питаннях протидії гендерно зумовленому суспільству.

Історично дух свободи та рівноправ'я в Україні був завжди важливою складовою розвитку як громадянського суспільства так і держави цілому. Це стосувалося як

взаємовідносин між однією групою: між чоловіками чи між жінками так і взаємовідносин між чоловіком і жінкою. Проблеми рівноправ'я та насильства по гендерному принципу українці намагалися успішно розв'язувати ще з часів Київської Русі. Прикладом цього, є періоди коли державу очолювали жінки княгині: Ольга, Олена, Ірина, а княгиня Анна Ярославна в XI столітті стала королевою Франції, яка на той час була однією із передових країн світу. В українському суспільстві минулих часів жінки теж мали певні права та можливості. Так в період розквіту Запоріжської Січі, коли чоловіки відстоювали державні інтереси, то господарством, а інколи і самоврядуванням теж займалися жінки. Нажаль, періоди окупації нашої держави і, як слідство, нав'язування українцям різноманітних форм покори існуючій владі, не дозволяло закріпити ці принципи на законодавчому рівні. В той же час, використати їх у суспільстві на ментальному рівні агресорам так і не вдалося.

Вже з перших років незалежності нашої держави законодавці, виконуючи запит суспільства щодо впровадження демократичних стандартів, в тому числі в сфері забезпечення прав і свобод людини, намагалися сформувати законодавчу базу з питань рівноправ'я чоловіків та жінок.

Так, спроби вирішення проблеми гендерно зумовленого насильства на законодавчому рівні були ще понад двадцять п'ять років тому, коли законодавцями було прийнято закон України «Про попередження насильства в сім'ї» (2001; втратив чинність від 07.01.2018) [1]. Доречі, по своїй суті, він був першим спеціальним законодавчим актом на теренах колишніх радянських республік, спрямований на протидію побутовому насильству.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року № 2866-IV [2] та Положення про Міжвідомчу раду з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 05.09.2007 р. № 1087 теж відігравали важливу роль щодо формування національного законодавства у цій сфері [13].

У 2011 році Україна підписала Конвенцію Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством (Стамбульську конвенцію), хоча більш активне ініціювання правових заходів в Україні з метою адаптації національного законодавства до положень Стамбульської конвенції розпочалося лише у 2017 році [7].

У 2012 році Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [3].

Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [5], прийнятим 07 грудня 2017 року, було внесено зміни та доповнення до законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Зазначимо, що закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» уже тоді включав ряд інструментів для протидії насильству в сім'ї, які відповідають європейським стандартам та Стамбульській конвенції.

Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами за № 2227-VIII» від 6 грудня 2017 року [4] утворив правові засади для імплементації деяких положень Стамбульської конвенції. Зокрема, Кримінальний кодекс України було доповнено, зокрема, такими статтями як 126-1 «Домашнє насильство», 151-2 «Примушування до шлюбу» та 390-1 «Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників».

У 2017 році до закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (редакція закону № 2229-VIII від 07.12.2017р.) теж законодавцями були внесені зміни.

Постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 №658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» було врегульовано питання

міжвідомчої взаємодії у випадках домашнього насильства та насильства за ознакою статі [12].

У 2018 році було схвалено Концепцію Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року [8]. Наказом Координаційного центру з надання правової допомоги Міністерства юстиції України від 22 листопада 2018 р. № 95 затверджено Гендерну стратегію системи надання безоплатної правової допомоги [11].

28 жовтня 2020 року було затверджено Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року [9].

24 лютого 2021 р. Кабінетом Міністрів України було прийнято Державну соціальну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 р. [10].

З метою узгодження національного законодавства з нормами Стамбульської конвенції протягом майже двох років були запропоновані та ухвалені понад 10 законопроектів і низка підзаконних нормативно-правових актів.

Повномасштабна російська агресія внесла значні корективи у процес розробки та імплементації юридично-правових актів з проблем гендерно обумовленого насильства в Україні. Слід зауважити, що саме в умовах війни відбулася важлива подія – ратифікація Верховною Радою України Конвенції Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» (Стамбульської конвенції), яка набула чинності для України 1 листопада 2022 року (закон України від 20.06.2022 № 2319-IX. URL). Наслідком ратифікації є обов'язкове приведення чинного національного законодавства у відповідність із вимогами цього правового акту, яке як ми вже зауважили відбувається в нашій державі системно та безповоротно.

Усвідомлюючи складність ситуації, яка викликана внаслідок широкомасштабної агресії РФ, слід згадати про права і можливості жінок військовослужбовців. Так, ще в 2018 році Верховною Радою України було прийнято закон України: «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях». Цей закон надає право жінкам виконувати військовий обов'язок на рівних засадах з чоловіками, за винятком випадків, які передбачені законодавством з питань охорони материнства та дитинства, а також заборони дискримінації за ознакою статі [6]. Він також на правовому рівні закріпив право жінок військовослужбовців з протидії гендерно зумовленому насильству в військових формуваннях.

Україна сьогодні на шляху євроінтеграції активно включена до демократичних процесів, визнає важливість протидії всім формам насильства. Указом Президента України від 30 вересня 2019 року було визначено забезпечення гендерної рівності як одну з цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Таким чином, державні інституції продовжують напрацьовувати та впроваджувати правовий інструментарій для ефективної протидії гендерно зумовленому насильству, узгоджуючи його з міжнародними стандартами та нормами.

Список використаних джерел:

1. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15 листопада 2001 року № 2789-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.
2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
3. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5207-17>.
4. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно

- жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text>.
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5207-17>.
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях: Закон України Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 44, ст.353.
7. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, або Стамбульська конвенція від 11 травня 2011 року. URL: <https://rm.coe.int/1680093d9e>.
8. Концепція Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року : розпорядження КМУ від 10.10.2018 № 728-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80#Text>.
9. Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року : розпорядження КМУ від 24.02.2016 № 113-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80#Text>. (дата звернення: 15.01.2024).
10. Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року : Постанова КМУ від 24 лютого 2021 р. № 145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2021-%D0%BF#Text>.
11. Про затвердження Гендерної стратегії системи надання безоплатної правової допомоги : Наказ Координаційного центру з надання правової допомоги Міністерства юстиції України від 22 листопада 2018 р. № 95 / Міністерство юстиції України. URL: <http://qala.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/nakaz-KTS-vid-22.11.2018-95.pdf>.
12. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : Постанова КМУ від 22 серпня 2018 р. № 658. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF>.
13. Про консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї та протидії торгівлі людьми : постанова КМУ від 05.09.2007 № 1087 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-2007-%D0%BF#Text>.

Черненко Т.В.

доцент кафедри стратегічних комунікацій та
прикладної лінгвістики Національної академії
Служби безпеки України,
кандидат філософських наук

СВЯЩЕННИЙ ФРОНТ ПРОТИ ЕМАНСІПАЦІЇ: ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ РПЦ У СТРАТЕГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ

Гендерна політика Російської православної церкви (далі - РПЦ) є однією з основоположних складових елементів культурної експансії рф, що слугує інструментом ідеологічного впливу як всередині країни-агресорки, так і за її межами, - всюди, де тільки можна просунути індоктринацію ідеологією «русского міра». Шляхом нав'язування патріархальної моделі сім'ї РПЦ формує нормативні уявлення про суспільну роль жінки, які, вочевидь, суперечать принципам гендерної рівності та намагаються зосередити фокус уваги на так званих «традиційних духовно-моральних цінностях». Мета досить прозора -

легітимація автократичних практик, пригнічення прав людини та подальше сповзання росії в середньовіччя, диктатуру. У дискурсі РПЦ відстоювання прав жінок, ЛГБТ+ осіб та гендерної рівності подається як прояв «західного занепаду», що проголошується основною, ба, навіть, екзистенційною загрозою «руського міра» та російській ідентичності. Цей дискурс є функціональною частиною інформаційно-психологічних операцій РФ у сфері гібридної війни не тільки проти нашої держави, але й самих ціннісних основ сучасних демократій. Гендерно-релігійна риторика РПЦ використовується для делегітимації демократичних практик і консолідації консервативного авторитаризму. На окупованих територіях України РПЦ (або її афілійовані структури) реалізують ідеологічне програмування, спрямоване на відтворення імперського культурного коду. В Україні вже давно існує консенсус усвідомлення деструктивної ролі РПЦ, і не дарма особливе занепокоєння викликає використання церковної мережі для пропаганди «руськомірської» ідеології, зокрема, знецінення прав жінок та активне просування ідеї виключення гендерної тематики з освітнього простору. Отже, гендерна політика РПЦ є не лише внутрішнім питанням церковного життя, а й фактором ризику для гуманітарної безпеки в умовах гібридної агресії РФ. Усвідомлення цього вимагає інтеграції гендерного аналізу в стратегії національної безпеки та розробку окремих інформаційних складових у політиці протидії деструктивному впливу через релігійно-культурні механізми.

Водночас, потрібно наголосити, що пропонований нами аналіз не спрямований на оцінку релігійної доктрини як такої чи критику вірувань. Натомість, мова йде саме про використання релігійного дискурсу, зокрема гендерної риторики, як інструменту у гібридних стратегіях впливу. Релігія в цьому контексті розглядається як канал поширення ідеологічних наративів, що сприяють досягненню політичних цілей агресора. Такий підхід дозволяє ідентифікувати релігійно-забарвлені меседжі як складову ширшого комплексу інформаційно-психологічних операцій РФ.

Необхідно зазначити, що використання гендерних стереотипів у пропагандистському дискурсі сприяє формуванню контрольованих моделей поведінки та знецінює права окремих соціальних груп. Такий підхід слугує для російської держави інструментом соціального контролю, що дозволяє зміцнювати авторитарні структури влади. Через легітимацію патріархального насильства і дискримінаційних практик забезпечується виправдання репресій проти «інакшості» — етнічної, гендерної чи політичної. Це створює передумови для нормалізації насильства як методу «захисту традиційних цінностей». Для російського населення, - такого, що не бореться за свою суб'єктність, це є прийнятним і вкладається в світогляд, базований на принципі « ми люди маленькі, у політиці не розуміємось». Поширення у «руськомірському» контексті релігійно-гендерної риторики на закордонну аудиторію, особливо на українську, завдяки афілійованим з РПЦ релігійними структурами виступає як потужний фактор інформаційно-психологічного впливу, що підриває гуманітарну безпеку та перешкоджає побудові інклюзивного суспільства. І така загроза існуватиме і в післявоєнних реаліях, як один з деструктивних чинників можливих ліній суспільного розколу.

У релігійному та культурному дискурсі РПЦ образ жінки як "берегині" має довгу історію, що переплітається з архаїчними патріархальними уявленнями. Згідно з цим образом, жінка виконує роль носійки духовної чистоти, охоронниці традицій, сімейного вогнища та морального порядку. Така концепція тісно пов'язана з релігійною риторикою, у якій жінка постає як відображення Божої волі в покірності, смиренності та тиші. Саме через символ «берегині» РПЦ підкріплює уявлення про жіночу місію як виключно приватну, не суспільну. Цей образ виправдовує обмеження участі жінки в публічному, політичному й інтелектуальному житті. Він також використовується для легітимації традиційної гендерної ієрархії, у якій чоловік займає позицію «кормача» як у родині, так і в суспільстві. Важливо зазначити, що, в контексті її широкого використання РПЦ, ця риторика набуває сакрального змісту, ототожнюючи жіночу жертвовність з релігійною доброчесністю. Таким чином, жінка розглядається як моральна опора нації, але в межах суворо окресленої соціальної ролі. У

пострадянському просторі цей наратив був відроджений на тлі ресентименту — ностальгії за «стабільністю» радянської сім'ї, де жінка «знала своє місце». Така «берегиня» не має голосу у суспільному діалозі, проте зобов'язана утверджувати державну мораль через домашню лояльність і «виховання поколінь».

Концепція покори як головної жіночої чесноти має у богослов'ї РПЦ сакральний вимір і часто подається як форма служіння Богові через чоловіка. У текстах, проповідях і публічних виступах представників московитської церкви наголошується, що справжня жіноча краса — у вмінні приймати своє становище мовчки та зі смиренням. Релігійна метафора «жінка — дзеркало волі Господньої» виправдовує усунення жінки з процесів прийняття рішень у громадському просторі. Покора подається не як інструмент пригнічення, а як шлях до духовного просвітлення, що маскує глибоко патріархальну суть. Такий підхід дозволяє РПЦ виступати за «природну» нерівність, знімаючи з себе відповідальність за соціальну інженерію. Покора, таким чином, стає частиною релігійної етики, яка виправдовує ієрархію як «боговстановлену». У суспільному контексті цей принцип перетворюється на механізм утвердження дисципліни й слухняності, що особливо активно використовується в авторитарних системах. У пострадянському суспільстві, де контроль і покора були нормою, ця ідея набула нового звучання як «збереження морального порядку». Згодом її було інтегровано до наповнення новітніх інформаційно-психологічних практик рф, де жінка, що виявляє ініціативу чи опір, постає як «аморальна», «збочена» істота, що таврується кліриками РПЦ як така, що «стала вмістилищем сатанинського впливу». Отже, концепт покори легітимізує не лише духовну, але й політичну пасивність жінки, що підсилює консервативну стабільність, вигідну авторитарній державі.

РПЦ послідовно просуває ідею про те, що природне і єдине гідне місце жінки — це родинна сфера. Жіноче покликання зводиться до ролі матері, дружини та виховательки в домашньому середовищі, що визначається як головне поле реалізації. У релігійному наративі родина — це «мала церква», а жінка — її душа, яка має залишатися в тіні чоловічого проводу. Така позиція фактично зводить жінку до функціональної одиниці у патріархальній структурі, де її цінність визначається не особистими досягненнями, а здатністю до жертвності. Через сакралізацію родини РПЦ протистойть феміністичному баченню особистісної автономії жінки. Водночас, ця риторика активно використовується у кремлівській пропаганді як контрнратив до «розбещеного Заходу», де, мовляв, жінки «відмовилися від сім'ї». На пострадянському ґрунті ця модель отримала особливу підтримку серед поколінь, травмованих трансформаційними процесами 1990-х років. Ідеал родини, як стабільного острівця серед хаосу, підкріплює потребу в «моральному порядку», що чудово вкладається в ідеологічну матрицю рф. Тим самим інституція родини використовується як канал відтворення державної ідеології через повсякденні практики. Відмова від цієї моделі — навіть у теоретичному сенсі — трактується як загроза суспільному ладу, що виправдовує репресії проти альтернативних сімейних ідентичностей.

У ХХІ столітті РПЦ почала активно модернізувати свої методи впливу, використовуючи цифрові платформи, ЗМІ та державні канали для трансляції ідеологічних меседжів. В умовах гібридної війни вона фактично виступає як «м'яка сила» держави, адаптуючи традиційну риторику до нових інформаційних форматів. Гендерна тематика при цьому посідає чільне місце — вона використовується для мобілізації консервативної аудиторії та створення уявного протиставлення «традиційного» світогляду «руського міра» «аморальному» Заходу. Патріарх Кіріл (Гундяєв) неодноразово публічно наголошував на «небезпеці» фемінізму та рівності статей: «Фемінізм сьогодні — це загроза для нашої цивілізації. Це заперечення жінки як матері, берегині, покірної дружини». (проповідь, 2013 р.); «Права меншин не можуть ставитися вище за права більшості. А сім'я — це союз чоловіка й жінки, благословенний Богом». (інтерв'ю телеканалу «Россия 1», 2020 р.). А перед самим повномасштабним вторгненням у 2022 році патріарх РПЦ Кіріл заявив, що «будь-яка спроба зруйнувати те, що Богом встановлено — шлюб, сім'ю, материнство — є злочином проти божественного порядку. Те, що Захід називає рівністю, насправді є викликом Божому

задуму». Власне, тут гендерна рівність прямо названа злочином, що свідчить про легітимацію реакційного курсу вищим кліриком РПЦ. Великого розголосу завдяки державним ЗМІ рф набула і його промова у Держдумі у 2023 р., де він наголосив: «Якщо жінка перестає бути берегинею, настає хаос. Втрата жіночої сутності — це й є причина розкладу Європи» [1,]. Тут вже бачимо класичне перенесення провини за «кризи» на процес емансипації.

Такі висловлювання отримують масове поширення в соцмережах, на YouTube-каналах, а також через трансляції церковних подій у державних медіа. Співраця РПЦ з органами кремлівської влади чим далі, тим більше стає більш тісною: це й інформаційна кампанія проти Стамбульської конвенції, заборона на законодавчому рівні ЛГБТ-руху, а також боротьба з абортами, закріплена також законодавчо через ухвалу Держдуми рф «імпортованих феміністичних ідеологій» [2]. Особливо показовою є роль РПЦ у створенні образу «традиційної родини» як одного з центральних символів «руського міра». У цьому фреймі родина — це ідеологічна одиниця, покликана не лише до відтворення населення, а й до репродукції лояльності, порядку та духовної дисципліни. Цей образ активно використовується у пропагандистських кампаніях як візуально (через ролики, плакати, шкільні уроки), так і риторично: родина як фортеця, захист від «розбещеного Заходу», точка духовного оперття. Таким чином, гендерна риторика перетворюється з моральної позиції на політичну технологію, що маскує репресивну сутність режиму під виглядом «ціннісного вибору», водночас переслідуючи абсолютно утилітарну мету — поліпшення демографічної ситуації, яка останніми роками складається катастрофічною для росії і призвела до проведення інформаційних кампаній у школах з метою збільшення народжуваності серед школярів старших класів [3].

На наше переконання сьогодні дуже влучними є слова відомого богослова-теолога Г. Брендона щодо ідеології «руського міра»: «Ця ідеологія є формою етнорасового релігійного фундаменталізму, з апеляцією до крові, землі, віри, нації, народу, мови та царя/вождя. Як і попередні етноцентризми, він демонізує всіх, хто йому протистоїть. А водночас у логіці ідеології «руського міра» Захід є великим супротивником, таким собі «верховним демоном». Ідеологія російського світу («руського міра») — це новий нацизм, нацистська ідеологія XXI століття»[4]. Лишається додати, що використання гендерних наративів є досить ефективним інструментом для просування ідеології рашизму.

Підсумовуючи, необхідно наголосити, що сьогоднішня агресивна війна рф проти України — це не лише війна за територію. Для українців - це буквально екзистенційна війна, війна за світогляд, цінності, ідеологію, образ людини і її вільного та творчого майбутнього. Одним із найбільш прихованих, але глибоко вкорінених інструментів цієї гібридної агресії є просування гендерних стереотипів під виглядом «традиційних цінностей» через систему наративів, вкорінених до релігійної риторики. Через РПЦ просувається уявлення про жінку як «пасивну, слухняну, родинну одиницю», що підкоряється вищій (тобто — чоловічій) силі, що фактично нівелює суспільну роль жінки, сприяючи легітимації насильства, дискримінації та суспільної ієрархії, яка несумісна з ідеалами свободи та рівності. З метою протистояти цьому необхідне системне виявлення, критика та розвінчання подібних риторичних практик, особливо в освітньому, медійному та політичному просторі, а також тісна співпраця з багатоманітними конфесіями, що мають своїх вірних в Україні та обстоюють право українського народу на життя у суверенній та незалежній державі. Релігійна символіка не має слугувати щитом для антигуманних ідей. Запобігання цій формі інформаційної агресії — частина нашого стратегічного захисту в гібридній війні, розв'язаній проти нашого народу і держави.

Список використаних джерел

1. Як російський інформаційний корабель пішов на...: суспільно-політичне видання. — К.: Саміт-книга, 2023. — 488 с. // URL: <https://spravdi.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/yak->

rosijskij-informacziyjnyj-korabel-pishov-na%25E2%2580%25A6-naratyvy-propagandy-pid-chas-povnomasshtabnoyi-vijny.pdf (Дата звернення 12.04.2025)

2. У Росії ухвалили закон про заборону «пропаганди чайлдфрі». – Укрінформ. Мережевий ресурс. // URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3926272-u-rosii-uhvalili-zakon-pro-zaboronu-propagandi-cajldfri.html>

3. Вишневецька Т. 100-150 тисяч за вагітність ще у школі: що вигадав Кремль для відновлення населення. – Фокус. Мережевий ресурс. // URL: <https://focus.ua/uk/world/700144-dopomoga-vagitnim-shkolyarkam-proponuyut-viplati-u-rf>

4. Брендон Г. Фундаменталістська ідеологія «руського міра» та його термінове засудження. - Πολυμερώς και πολυτρόπος. Мережевий ресурс // URL: https://www.polymerwsvolos.org/2022/03/04/fontamentalistiki_ideologia_russki_mir/

5. Шумило С. В. «Православний шахідизм» та неоязичницька теологія війни московського патріарха Кіріла // Радіо Свобода. Мережевий ресурс. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/kyrylo-hundyayev-russkyy-myr-ideolohiya-viyny/32054793.html>

Anna TOPCHYLO

postgraduate student National University of Civil
Protection of Ukraine
Scientific Supervisor

Valentyn KERDYVAR

PhD, Head of the Educational and Research
Laboratory of Extreme and Crisis Psychology of the
Educational and Research Institute of Management
and Security of the National University of Civil
Protection of Ukraine

PECULIARITIES OF USING ART THERAPY TECHNIQUES IN THE PSYCHOLOGICAL RECOVERY OF SECURITY AND DEFENSE SECTOR PERSONNEL WHO HAVE BEEN INJURED

In the realities of the war on the territory of Ukraine, the personnel of the security and defense sector face daily physical and psychological challenges that lead to constant physical and psychological overload. In addition to performing their assigned tasks, they are subjected to constant targeted shelling by the insidious and cruel enemy, which results in our employees being wounded and suffering numerous injuries. For the purpose of effective recovery, it is important for psychologists in the security and defense sector to use comprehensive methods of rehabilitation and psychological support, among which various art therapy techniques occupy a special place.

Art therapy is an effective method of psychological recovery of the wounded, especially in conditions of stress, anxiety and physical rehabilitation. It combines creative techniques that promote emotional, cognitive and physical recovery of the wounded.

Emotional recovery occurs by reducing stress and anxiety, as the creative process helps injured members of the security and defense sector to relax and distract from negative thoughts and anxiety. Art therapy promotes the expression of emotions through creativity, which is especially useful for those who have difficulty verbalizing their feelings after trauma and reducing depression, as art makes it possible to find meaning and inspiration even in difficult life situations.

Many art therapy techniques combine exercises for the development of fine motor skills - painting, clay modeling, working with kinetic sand or coffee therapy help to improve the mobility of hands and fingers. It stimulates sensory perception - tactile interaction with materials (paints, clay, sand) helps to restore sensations after injuries. Formation of new neural connections - contributes to the faster recovery of brain functions after traumatic brain injuries.

Classes with elements of art therapy improve the psycho-emotional state of the wounded. It reduces the level of aggression, as working with art allows them to release negative emotions in a safe way. Art therapy develops self-confidence, as wounded personnel see the result of their work, which helps them to feel control over their lives and restore self-esteem and improves communication. Group art therapy sessions help create a supportive environment for communication.

Art therapy is very effective in cognitive rehabilitation. It improves concentration, namely, requires concentration and promotes the development of cognitive skills. Through art therapy, creative thinking is activated, which allows to find new ways of expression and adaptation to new conditions of life after injuries, as well as the development of patience and endurance. Art helps to develop planning skills and gradual work towards achieving a goal.

In the area of social adaptation, group art therapy sessions help to establish contact with colleagues and other wounded in strengthening social ties. Art therapy exercises reduce the feeling of isolation, art creates a comfortable space for communication and interaction, and improves emotional support. Art therapy helps to create a community where people can support each other.

The art therapy methods used in the process of psychological recovery of wounded security and defense sector personnel are quite diverse.

One of the non-standard but interesting methods of psychological recovery is coffee therapy and painting with coffee. These techniques not only help reduce stress levels, but also contribute to improving the emotional state, restoring cognitive functions and socializing employees after traumatic events.

Coffee therapy is an art therapy method that uses the aroma, taste, texture, and ritual of coffee to achieve psychological balance. This practice combines sensory stimulation and body-oriented activities that help relieve stress, improve mood, and stabilize emotional state. The main benefits of coffee therapy include: a calming effect - the smell of coffee helps to relax and improve mood; restoration of fine motor skills - painting with coffee helps to improve hand-eye coordination in those who have suffered injuries; emotional relief - through creativity, the wounded can express their feelings without the need for verbalization.

Working with kinetic sand. Kinetic sand is a special material that has a pleasant texture and easily takes on various shapes. The use of kinetic sand in rehabilitation helps to: relax the nervous system through tactile stimulation, develop fine motor skills in case of injuries or loss of hand sensitivity, reduce anxiety and stress due to the meditative effect of working with sand.

Painting and color therapy is a creative painting process that allows wounded members of the security and defense sector to express their emotions through colors and shapes. Particularly useful are: abstract painting, which allows for the release of emotions without strict limitations. Working with color, which affects the psycho-emotional state.

Clay modeling or clay therapy helps rescuers not only develop fine motor skills but also work with emotional stress. Benefits: restoration of sensory perception after injuries, relief of aggression and anxiety through physical contact with the material, building self-confidence through the creation of finished products.

Music therapy, listening to and creating music, has a positive effect on a person's psychological state. The use of music therapy helps to reduce stress and improve mood, regulate heart rate and breathing, and create a state of inner harmony.

We can conclude that art therapy is an effective method of recovery for security and defense personnel who have been injured. It promotes emotional recovery, improves motor and cognitive functions, helps to cope with stress and adapt to civilian life. The use of coffee therapy, kinetic sand, painting, clay therapy and music therapy allows wounded employees to return to active work and restore psychological balance faster. The inclusion of art therapy methods in comprehensive rehabilitation is an important step towards the full recovery of our heroes from the security and defense sector.

References:

1. Kerdyvar V.V. Rol psykholoha u pidtrymtsi ta vidnovlenni psykholohichnoho zdorovia spivrobitnykiv DSNS Ukrainy pislia vykonannia zavdan za pryznachenniam v umovakh viiny. Aktualni pytannia psykholohichnoho zabezpechennia diialnosti Natsionalnoi politsii ta zakladiv vyshchoi osvity MVS Ukrainy [Tekst] : materialy VI mizhvidom. nauk.-prakt. Kruhloho stolu (Kyiv, 18 kvit. 2024 r.) / [redkol.: V. V. Cherniei, S. D. Husariev, S. S. Cherniavskyi ta in.]. – Kyiv : Nats. akad. vnutr. Sprav, 2024. S. 82-85
2. Ovsiannikova, Ya. (2023). Psykholohichna reabilitatsiia uchasnykiv boiovykh dii zasobamy artterapii. U S. M. Myronets (Red.), Vektory sotsialnoi, orhanizatsiinoi ta ekonomichnoi psykholohii. S. 186–189
3. Ovsiannikova Ya. O., Kerdyvar V. V. Artterapiia yak odyh iz metodiv roboty z viiskovosluzhbovtsiamy. Zabezpechennia psykholohichnoi dopomohy v sektori bezpeky ta oborony Ukrainy: zbirnyk tez dop. II Vseukr. Mizhvid. psykol. forumu (m. Kyiv, 30 travnia 2023 r.). Kyiv: DNDI MVS Ukrainy, 2023 S. 153
4. Platonov V.M. Aktualni problemy psykholohichnoho suprovodu diialnosti fakhivtsiv DSNS Ukrainy. Vyklyky sohodennia ta mozhlyvi rishennia. Aktualni problemy diialnosti skladovykh sektoru bezpeky i oborony Ukrainy (do 10-oi richnytsi stvorennia Natsionalnoi hvardii Ukrainy) :tezy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (24 zhovtnia 2024 roku). Kharkiv: Vyd-vo NANHU, 2024. S. 685-687.